CONRAD FERDINAND MEYER

Ispitirea lui Pescara

Editura Univers

clw

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecției : *Vasile Socoliuc*

CONRAD FERDINAND MEYER
WERKE
Dünndruck-Ausgabe in vier Bänden
H. Haessel Verlag Leipzig

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii Univers.

Conrad Ferdinand Meyer

ISPITIREA LUI PESCARA

Nuvele

Traducere și note de ION ROMAN

București, 1984

Editura Univers

Conrad Ferdinand Meyer

ISPIREA LUI PESCARA

Nuvele

Diferența de preț de 10% ROMÂN

Editura Univers
Literatură, 1983

AMULETA

Am dinainte un mănunchi de file îngălbenite cu însemnări de la începutul secolului al șaptesprezecelea.

Le tălmăcesc în limba timpului nostru.

CAPITOLUL ÎNTÎI

Astăzi, patrusprezece martie 1611, am plecat călare de la conacul meu de lîngă lacul Bieler spre Courtion, la bătrînul Boccard, pentru a încheia o afacere, tărăgănată o vreme, privitoare la o costișă a mea acoperită cu stejari și fagi din apropiere de Münchweiler. Bătrînul domn s-a străduit printr-un lung schimb de scrisori să obțină o scădere a prețului. Împotriva sumei cerute de mine pentru fîșia de pădure despre care era vorba nu se puteau ridica obiecții serioase, totuși moșneagul părea că socotește de a sa datorie să se tocmească, pentru a mai rupe ceva din preț. Cum aveam bune temeiuri să-i arăt că țin la el și, totodată, îmi trebuiau bani, ca să înlesnesc înjghebarea gospodăriei fiului meu, aflat în serviciul Statelor generale și logodit cu o olandeză bălaie și dolofană, m-am hotărît să cedez și să închei repede tîrgul.

L-am găsit în reședința lui arhaică, singur și cu o înfățișare neîngrijită. Părul cărunt îi cădea în neorînduială pe frunte și pe ceafă. Cînd a aflat că vreau să-i fiu pe plac, ochii stinși i-au fulgerat la vestea cea bună. La vîrsta lui înaintată, înhață și adună, fără a se gîndi că odată cu el neamul i se va stinge, iar averea îi va cădea pe mîna unor moștenitori veseli.

M-a condus într-o odăiță din turn, unde-și păstrează hîrțoagele într-un dulap ros de cari, m-a poftit să iau loc și m-a rugat să aștern contractul în scris. Mi-am terminat repede treaba și m-am întors spre bătrîn, care între timp scotocise prin sertare, în căutarea peceții pe care se părea că o rătăcise. Văzîndu-l cum azvîrlă în pripă toate

de-a valma, m-am ridicat fără voie, ca și cînd ar fi trebuit să-i dau o mînă de ajutor. În graba lui febrilă, tocmai deschisese un sertar secret, cînd am ajuns în spatele lui, am aruncat o privire și-am oftat adînc.

În sertar se aflau alături două obiecte ciudate, amîndouă fiindu-mi foarte cunoscute : o pălărie de pîslă găurită, prin care trecuse cîndva un glonț, și un medalion mare, rotund, de argint, cu icoana Maicii Domnului din Einsiedeln, lucrată cam grosolan.

Bătrînul s-a întors, ca și cînd ar fi vrut să răspundă oftatului meu, și mi-a spus cu o voce tînguitoare :

— Da, domnule Schadau, Fecioara de la Einsiedeln m-a mai putut apăra acasă și pe cîmpul de luptă, dar de cînd s-au ivit pe lume ereziile și au pustiit și Șvițera noastră, puterea madonei s-a stins, pînă și pentru dreptcredincioși ! Asta s-a arătat cînd cu Wilhelm, dragul meu fiu. Și o lacrimă izvori de sub genele lui cenușii.

La această priveliște, inima mi s-a strîns de durere și i-am adresat bătrînului cîteva cuvinte de alinare pentru pierderea fiului său, care fusese tovarășul meu de vîrstă și căzuse lovit mortal alături de mine. Dar spusele mele au părut a-l indispune, sau nici nu le auzise, fiindcă a reînceput numaidecît să vorbească despre afacerea noastră, și-a căutat din nou pecetea, a găsit-o în sfîrșit, a întărit zapisul și m-a lăsat să plec de îndată, fără vreo politețe deosebită.

Am pornit călare spre casă. Cum îmi urmam astfel drumul la trap în amurg, miresmele primăvăratice ale pămîntului mi-au readus în minte imagini ale trecutului cu o putere atît de mare și cu atîta prospețime, în trăsături atît de precise și de tăioase, că mă torturau.

Soarta lui Wilhelm Boccard a fost cît se poate de strîns legată de a mea, mai întîi într-un chip plăcut, apoi însă într-unul aproape îngrozitor. Eu l-am dus la moarte. Și totuși, oricît m-ar apăsa lucrul acesta, nu mă pot căi, iar astăzi, într-o împrejurare asemănătoare, ar trebui să acționez la fel cum am făcut-o la douăzeci de ani. Amintirea vechilor întîmplări nu mi-au dat pace, așa că m-am hotărît să aștern în scris întreaga desfășurare a acestei ciudate istorii, pentru a-mi ușura astfel inima.

CAPITOLUL AL DOILEA

M-am născut în anul 1553 și nu mi-am cunoscut tatăl, care a căzut cîțiva ani mai tîrziu pe meterezele de la St. Quentin. Strămoșii mei, dintr-o familie de obîrșie thuringiană, au fost dintotdeauna în serviciul armelor și s-au aflat sub comanda cîtorva conducători de oști. Tatăl meu l-a slujit mai ales pe ducele Ulrich de Württemberg, care i-a încredințat mai apoi, pentru serviciile lui credincioase, o slujbă în comitatul său Mümpelgard și i-a mijlocit căsătoria cu o domnișoară din Berna, al cărei strămoș fusese gazda lui, pe cînd Ulrich, fugar din țară, pribegise prin Elveția [1]. Tatăl meu nu s-a împăcat însă multă vreme cu acest post liniștit și s-a înrolat în Franța, care trebuia să apere pe atunci Picardia împotriva Angliei și Spaniei. [2] Aceasta a fost ultima lui campanie.

Mama l-a urmat curînd pe tata în mormînt, iar eu am fost luat de un unchi din partea mamei, care locuia pe malul lacului Bieler și era o persoană distinsă și ciudată. Se amesteca puțin în treburile publice și era îngăduit pe teritoriul Bernei numai datorită faptului că numele său era înscris într-un mod strălucit în anuarele de la Berna. Încă din tinerețe se îndeletnicise mult cu interpretarea Bibliei, ceva obișnuit pe vremurile acelea de tulburări religioase [3], dar, și acesta era lucrul neobișnuit, din unele pasaje ale cărții sfinte, îndeosebi din Apocalipsul sfîntului Ioan, ajunsese la convingerea că se apropie sfîrșitul lumii, astfel că e ceva fără noimă și zadarnic să se întemeieze o biserică nouă în ajunul acestui dezastru, din care pricină, statornic și sistematic, nu-și mai ocupă locul în catedrala din Berna. Cum am spus, numai faptul că trăia retras îl apăra de brațul sever al conducerii bisericești.

Sub ochii acestui bărbat blînd și amabil am crescut eu într-o libertate rustică, nu fără educație, dar nici cu nuiaua. Cei cu care aveam de-a face erau copiii de țărani din satul vecin și parohul acestui sat, un calvin riguros, pe care unchiul meu îl angajase, în pofida părerilor sale, să mă instruiască în religia țării.

Cei doi epitropi ai copilăriei mele erau de păreri opuse în unele puncte. În vreme ce teologul socotea, împreună cu maestrul său Calvin, că veșnicia pedepselor iadului este temeiul indispensabil al fricii de Dumnezeu, laicul aștepta cu încredere împăcarea viitoare și voioasa restituire a tuturor lucrurilor. Puterea mea de gîndire se exercita cu plăcere prin studiul învățăturii calvine de o aspră consecvență și și-o însușea, nelăsînd să-i scape nici un ochi al plasei solide, dar cu inima eram fără rezerve de partea unchiului. Imaginile viitorului așa cum le vedea el mă preocupau puțin și numai o singură dată reuși să mă uluiască. Nutream de mult dorința să am un tînăr armăsar sălbatic, un șarg superb, pe care-l văzusem în Biel, iar într-o dimineață, cu această mare rugăminte pe buze, mă apropiai de unchiul meu adîncit în lectura unei cărți, temîndu-mă că voi fi refuzat, nu din pricina prețului ridicat, ci din cauza sălbăticiei binecunoscute a calului, pe care voiam să-l dresez. Abia deschisei gura, că unchiul își ațintì asupra mea ochii lui albaștri luminoși și-mi spuse solemn :

— Știi tu, Hans, ce-nseamnă calul șarg pe care călărește moartea ?

Amuții uimit de acest dar de ghicitor al unchiului meu, dar o privire aruncată pe cartea deschisă în fața lui mă lămuri că nu vorbea despre șargul meu, ci despre unul dintre cei patru călăreți apocaliptici.

Învățatul paroh mă instrui în același timp în matematici și-mi dădu chiar și primele noțiuni de artă a războiului, atît cît se poate afla din cunoscutele manuale, căci în tinerețe, ca student la Geneva, luase parte la lupte pe metereze și în cîmp deschis.

Era un lucru hotărît ca la șaptesprezece ani să intru în serviciul militar ; știam și sub ce comandant de oști aveam să-mi petrec cei dintîi ani de armată. Numele marelui Coligny [4] era vestit pe atunci în lumea întreagă. Nu victoriile lui, de care nici nu avusese vreuna, ci înfrîngerile cărora, prin arta de a conduce războiul și prin măreția caracterului său, știuse să le dea valoarea unor victorii, îl ridicaseră mai presus de toți comandanții în viață, dacă n-am voi să i-l punem alături pe spaniolul

Alba ; pe acesta însă îl uram ca pe diavolul. Nu numai că tatăl meu rămăsese devotat și statornic în credința protestantă, nu numai că unchiul meu, cunoscător în ale Bibliei, avea cea mai proastă părere despre papă, pe care socotea că Apocalipsul îl prefigurează în cetatea Babilonului [5], dar și eu începusem să iau atitudine cu inima aprinsă. Încă de copil mă înrolasem în armata protestantă, cînd, în anul 1567, fusese nevoie să se pună mîna pe arme pentru a apăra Geneva de un atac prin surprindere al lui Alba, care se îndrepta din Italia, de-a lungul granitei elvețiene, către Țările de Jos. [6] Un tînăr ca mine aproape că nu mai putea să îndure singurătatea de la Chaumont, cum se numea moșia unchiului meu.

În anul 1570, edictul de pacificare de la St.-Germain-en-Laye [7] dădu hughenoților dreptul de a ocupa orice funcții în Franța, iar Coligny, chemat la Paris, chibzuia împreună cu regele, a cărui inimă se spunea că o cîștigase cu totul, asupra planului unei campanii împotriva lui Alba, pentru eliberarea Țărilor de Jos. Așteptam cu nerăbdare declarația de război care se tot amîna de la un an la altul și care trebuia să mă ducă în rîndurile oastei lui Coligny, căci cavaleria acestuia era dintotdeauna alcătuită din germani, iar numele tatălui meu îi era cu siguranță cunoscut din vremile trecute.

Dar această declarație de război nu mai venea, și două întîmplări supărătoare aveau să-mi amărască ultimele zile petrecute în patrie.

Într-o seară de mai, în timp ce luam cina cu unchiul meu sub teiul înflorit din curte, apăru în fața noastră, într-o ținută aproape slugarnică, îmbrăcat în haine jerpelite un străin, ai cărui ochi neliniștiți și ale cărui trăsături grosolane îmi făcură o impresie neplăcută. Omul se recomandă onoraților domni ca maistru de călărie, ceea ce în situația noastră nu însemna altceva decît rîndaș, și eram gata să-l refuz, fiindcă unchiul meu nu-i dăduse încă nici o atenție, cînd străinul începu să-mi enumere toate cunoștințele și îndemînările sale.

— Mînuiesc spada, spuse el, ca puțini alții și cunosc temeinic înalta artă a scrimei.

Cum mă aflam departe de orice teren de scrimă din oraș, resimțeam dureros tocmai această lacună a pregă-

tirii mele, astfel că, în pofida repulsiei instinctive față de străin, mă folosii fără a sta pe gînduri de prilej, îl dusei pe străin în camera mea de luptă și îi dădui în mînă o spadă, pe care o încrucișă atît de dibaci cu a mea, încît mă înțelesei numaidecît cu el și-l luai în serviciul nostru.

Unchiului meu îi arătai cît de binevenită era împrejurarea ca în ultima clipă dinaintea plecării să-mi îmbogățesc tezaurul cunoștințelor cavalerești.

Din ziua aceea, mă duceam seară de seară cu străinul — el spunea că e de obîrșie din Boemia — în camera mea de arme, pe care o luminam cît puteam cu două lămpi aninate pe perete, și exersam uneori pînă la ceasuri tîrzii. Am învățat ușor asaltul, parada, fenta și în curînd ajunsei să cunosc bine, în teorie desăvîrșit, toată arta scrimei, spre mulțumirea profesorului meu; totuși îl aduceam de-a dreptul la disperare prin aceea că-mi era cu neputință să mă lepăd de un anumit calm înnăscut, căruia el îi spunea încetineală și din pricina căruia mă învingea lesne cu spada lui repezită cu iuțeala fulgerului.

Ca să-mi inspire înflăcărarea ce-mi lipsea, străinul recurse la un mijloc neobișnuit. Își cusu pe pieptarul de luptă o inimă din piele roșie în dreptul celei adevărate, iar în timpul luptei mi-o arăta batjocoritor și provocator cu mîna stîngă. În același timp, scotea felurite strigăte de război, de cele mai multe ori: „Trăiască Alba! — Moarte rebelilor din Țările de Jos!“ sau: „Moarte ereticului Coligny! La spînzurătoare cu el!“

Deși aceste strigăte mă scoteau din sărite și-mi făceau omul încă mai nesuferit de cum îmi era, n-am reușit să-mi accelerez ritmul deoarece ca învățăcel îndatorat folosisem o oarecare îndeminare cu neputință s-o mai depășesc acum. Într-o seară, cînd boemul tocmai scotea un strigăt înfricoșător, unchiul meu intră îngrijorat pe o ușă laterală, să vadă ce se întîmplă, dar se retrase numaidecît îngrozit, cînd îl văzu pe adversarul meu că-mi aplică, strigînd: „Moarte hughenoților!“, o lovitură năprasnică în mijlocul pieptului, care, de-ar fi fost dată în serios, m-ar fi străpuns.

A doua zi de dimineață, în vreme ce ne luam gustarea sub teiul nostru, unchiul părea să aibă ceva pe inimă și-mi trecu prin minte că poate dorește să ne descotorosim de sinistrul nostru oaspete, dar tocmai atunci curierul orașului, Bieler, ne aduse o scrisoare cu o mare pecete oficială. Unchiul deschise scrisoarea, o citi încreținduși fruntea și mi-o întinse zicînd :

— Frumoasă treabă ! Citește, Hans, și-apoi ne-om sfătui ce-i de făcut.

În scrisoare se spunea că un boem, care se stabilise cu cîtva timp în urmă la Stuttgart ca maistru de scrimă, își înjunghiase din gelozie nevasta, o șvăboaică prin naștere ; că, descoperit, făptașul fugise în Elveția și că el, sau altul ce-i seamănă leit, fusese văzut în serviciul proprietarului de la Chaumont ; că acesta, căruia ducele Cristoph[8] îi arată o deosebită bunăvoință în amintirea răposatului Schadau, cumnatul său, este stăruitor rugat să-l aresteze pe bănuit, să-i ia el însuși un prim interogatoriu, iar dacă bănuiala nu se spulberă, să-l predea pe vinovat la graniță. Scrisoanea era semnată și pecetluită de tribunalul ducal din Stuttgart.

În vreme ce citeam documentul, mi-am aruncat o dată privirea, gînditor, spre odaia boemului, care, situată la mansarda castelului, putea fi lesne văzută, și l-am zărit la fereastră, ocupat cu lustruirea unei spade. Hotărît să-l prind pe nelegiuit și să-l predau justiției, am ridicat totuși, fără să vreau, scrisoarea, în așa fel ca el să vadă sigiliul mare, roșu, dacă tocmai și-ar fi aruncat ochii în jos — dîndu-i astfel un mic răgaz, ca să poată să se salveze de soarta ce-l aștepta.

Apoi am chibzuit împreună cu unchiul meu cum să-l arestăm și să-l transportăm pe vinovat, fiindcă amîndoi nu ne-am îndoit nici o clipă că el era.

După aceea urcarăm, fiecare cu un pistol în mînă, spre odaia boemului. Odaia era goală, dar pe fereastra deschisă, peste pomii din curte, foarte departe, acolo unde drumul cotește în jurul colinei, am văzut un călăreț galopînd, iar în vreme ce coboram ne întîmpină curierul din Biel, aducătorul scrisorii, tînguindu-se că-și caută în zadar calul, pe care-l priponise la poarta din spate a

curții, în vreme ce el dădea de dușcă un pahar ce i se oferise la bucătărie.

La această neplăcută poveste, care a stîrnit multă vîlvă în ținut și a luat în gura lumii o înfățișare aventuroasă, se mai adăugă un alt necaz, care făcu să nu mai pot rămîne multă vreme acasă.

Fusesem poftit la o nuntă în Biel, unde, orășelul aflîndu-se la distanță de numai o oră, aveam oarecari relații, chiar dacă nu prea strînse. Din pricina felului meu de viață cam retras, treceam drept mîndru, iar cu gîndurile mele privind viitorul apropiat, care aveau să mă lege, chiar dacă în poziția cea mai modestă, de marele destin al lumii protestante, nu puteam nutri nici un interes față de gîlcevile și bîrfelile din mica republică Biel. Așadar, invitația aceasta nu-mi surîdea prea mult, și stăruințele unchiului meu, tot atît de retras dar prietenos, mă făcură să dau urmare invitației.

Față de femei eram timid. De o constituție solidă și de o înălțime neobișnuită, dar cu trăsături ale feței lipsite de frumusețe, simțeam, chiar dacă nu-mi dădeam limpede seama, că trebuie să-mi pun în joc toată bogăția inimii pentru o singură făptură, iar pe aceasta, îmi închipuiam eu nelămurit, voi avea prilejul s-o aflu în preajma eroului meu. Eram totodată convins că o fericire deplină poate fi cîștigată numai printr-o dăruire deplină, prin dăruirea vieții.

Alături de marele amiral, îl admiram în primul rînd pe fratele său mai tînăr d'Andelot,[9] a cărui mîndră călătorie de nuntă, vestită în toată lumea, îmi aprindea imaginația. Acesta își răpise iubita, o domnișoară din Lorena, din orașul ei, Nancy, sub ochii dușmanilor săi de moarte catolici, ducii de Guise,[10] trecînd călare, cu un alai sărbătoresc, în sunet de trîmbițe, prin fața castelului ducal.

Așa ceva doream să-mi fie menit și mie.

Am pornit, așadar, la drum spre Biel, fără nici un chef și posomorît. Gazdele se arătară față de mine extrem de prevenitoare, iar la masă mi se dădu un loc alături de o fată drăgălașă. Așa cum li se întîmplă de obicei oamenilor timizi, ca să preîntîmpin mutenia, am căzut în extrema cealaltă și, spre a nu părea nepoliticos, i-am fă-

cut vecinei mele curte, cu multă vioiciune. În fața noastră ședea fiul primarului, un respectabil băcan, care se afla în fruntea partidei aristocratice, căci micul Biel avea, ca și republicele mai mari, aristocrații și democrații săi. Franz Godillard, așa se numea tînărul domn, care avea poate anumite intenții în legătură cu vecina mea, urmări convorbirea noastră la început fără s-o ia în seamă, apoi cu un interes crescînd și cu priviri ostile.

Drăgălașa fată mă întrebă cînd aveam de gînd să plec spre Franța.

— Îndată ce se va declara războiul împotriva sîngerosului tiran Alba ! răspunsei eu plin de zel.

— Despre acest bărbat ar trebui să se vorbească cu mai puțină lipsă de respect ! îmi azvîrli peste masă Godillard.

— Dumneavoastră, îi replicai, ii uitați, desigur, pe locuitorii maltratați în Țările de Jos. Nici un respect față de cel ce-i asuprește, fie el și cel mai mare comandant de oști din lume !

— A pus cu botul pe labe niște rebeli, fu răspunsul, și a dat o pildă folositoare și pentru Elveția noastră.

— Rebeli ! strigai eu, răsturnînd un pahar de Cortaillor spumos. Tot atît de rebeli ca și cei ce-au jurat în poiana de la Rütli ! [11]

Godillard făcu o mutră arogantă, mai întîi ridică din sprîncene, dîndu-și importanță, apoi zise rînjind :

— Dacă un învățat serios ar cerceta ce-a fost la Rütli, ar dovedi poate că țăranii răzvrătiți din cele patru cantoane au săvîrșit o mare nedreptate ridicîndu-se împotriva Austriei. Dealtfel, nu despre asta e vorba aici ; vreau să spun doar că unui tînăr fără merite, ca să nu mai vorbesc de lipsa lui de orice părere politică, nu-i stă bine să rostească vorbe de ocară despre un războinic vestit.

Această aluzie la tărăgănarea intrării mele în serviciul armelor, de care nu eram vinovat, mă înfurie peste măsură, îmi ieșii din fire și strigai :

— E un ticălos cel ce ia apărarea ticălosului de Alba !

Se iscă o învălmășeală nebună, din care Godillard fu scos cu capul spart, iar eu mă retrăsei cu o tăietură sîn-

gerîndă în obraz, de la un pahar ce fusese azvîrlit spre mine.

A doua zi de dimineață mă sculai foarte rușinat la gîndul că eu, un apărător al adevărului evanghelic, am să ajung de rîsul lumii ca un beţivan scandalagiu.

Fără a mai sta pe gînduri, îmi pregătii sacul de drum, îmi luai rămas bun de la unchiul meu — căruia îi povestii peste ce necaz dădusem și care, după oarecare șovăială, căzu de acord cu mine să aștept la Paris izbucnirea războiului, îmi dădu un fișic de bani de aur din mica moștenire a tatei, mă înarmă, îmi înșeuă șargul — și pornii la drum spre Franța.

CAPITOLUL AL TREILEA

Am străbătut fără aventuri vrednice de amintit Comitatul liber și Burgundia, am atins cursul Senei și într-o seară m-am apropiat de turnurile orașului Melun, pînă la care să tot mai fi fost o oră de mers, dar peste care atîrnau nori grei de furtună. Trecînd călare printr-un sat așezat pe marginea șoselei, am văzut pe banca de piatră din fața hanului sărăcăcios „La trei crini" un tînăr, care părea ca și mine un călător și războinic, dar ale cărui veșminte și arme erau de o eleganță ce contrasta puternic cu portul meu modest de calvin. Cum în planul meu de călătorie stabilisem să ajung la Melun înainte de căderea nopții, i-am răspuns la salut din fugă, am trecut pe dinaintea lui călărind mai departe și mi s-a părut că-l aud din urmă strigînd : „Drum bun, compatriotule !"

Un pătrar de ceas mi-am urmat drumul în trap întins, în vreme ce, neagră, furtuna îmi venea în întîmpinare, aerul devenea înăbușitor, de nesuportat, iar rafale de vînt, scurte și fierbinți, ridicau în virtejuri praful șoselei. Calul sforăia. Deodată, un fulger orbitor izbi trosnind pămîntul la cîțiva pași înaintea mea. Șargul cabră, se-ntoarse și o porni în salturi sălbatice înapoi spre sat, unde am izbutit în sfîrșit să domolesc animalul speriat ajungînd în poarta hanului, sub ropotul de ploaie.

Tînărul călător se ridică zîmbind de pe banca de piatră adăpostită de o streașină, chemă rîndașul, mă ajută să descătărămez sacul de călătorie și spuse :

— Să nu-ți pară rău că ai să înnoptezi aici, ai să găsești o societate foarte distinsă.

— În privința asta, n-am nici o îndoială ! i-am răspuns, salutînd.

— Firește, nu vorbesc despre mine, continuă el, ci despre un respectabil domn bătrîn, căruia hangița îi spune „domnul consilier parlamentar" — așadar, un înalt demnitar — și despre fiica sau nepoata lui, o domnișoară fără asemănare... Descuie pentru dumnealui o cameră ! Aceste cuvinte le adresă hangiului ce ne ieșise în întîmpinare. Iar dumneata, domnule compatriot, schimbă-te repede și nu te lăsa așteptat, cina e gata.

— Mă numești compatriot ? îl întrebai în franceză, cum mi se adresase și el. După ce mă recunoști ?

— După toată înfățișarea ! răspunse el înveselit. Mai întîi, ești un german, iar după întreaga dumitale făptură solidă și așezată recunosc pe locuitorul din Berna. Eu însă sînt devotatul dumitale confederat din Fryburg și mă numesc Wilhelm Boccard.

L-am urmat pe hangiu, care mi-a luat-o înainte, în camera ce mi-o destinase, mi-am schimbat hainele și am coborît în sala hanului, unde eram așteptat. Boccard îmi ieși înainte, mă luă de mînă și mă prezentă unui domn cărunt, cu o înfățișare distinsă, și unei fete zvelte în costum de călărie, cu vorbele :

— Camaradul și compatriotul meu... Mă privi întrebător.

— Schadau din Berna, am încheiat eu prezentarea.

— Este nespus de plăcut pentru mine, replică bătrînul domn cu amabilitate, să mă întîlnesc cu un tînăr cetățean al vestitului oraș, căruia frații mei de credință din Geneva trebuie să-i fie atît de recunoscători. Sînt consilierul parlamentar Chatillon, căruia pacificarea religioasă îi îngăduie să se întoarcă în orașul natal Paris.

— Chatillon ? am repetat eu cu o uimire plină de veneratie. Acesta este numele de familie al marelui amiral. [12]

— Nu am onoarea să-i fiu rudă, spuse consilierul parlamentar, sau, cel mult, una foarte îndepărtată ; dar îl cunosc și-i sînt prieten, atît cît îngăduie deosebirea de rang și de valoare personală. Dar haideți să ne așezăm, domnii mei. Supa aburește, iar seara ne oferă încă timp destul ca să stăm de vorbă.

O masă de stejar cu picioarele răsucite ne adună pe cele patru laturi ale ei. În capul mesei, fusese pus tacîmul pentru domnișoară, în dreapta și în stînga ei, pentru consilier și Boccard, în capătul celălalt, pentru mine. După ce am terminat cina, în timpul căreia am schimbat vești și am purtat una dintre acele discuții obișnuite între călători, ni s-a adus, la un desert modest, băutura spumoasă din apropiata Champagne, iar convorbirea a urmat mai închegată.

— Vouă, elveților, începu consilierul, vi se cuvin toate laudele, fiindcă, după scurte lupte, ați înțeles că pe tărîm bisericesc trebuie să trăiți în pace.[13] Acesta-i un semn de minte chibzuită și de suflet sănătos, iar nefericita mea patrie ar putea să ia un exemplu de la voi. Oare nu vom înțelege niciodată că e cu neputință să subjugi cunoștințele și că un protestant își poate iubi patria cu tot atîta înflăcărare, o poate apăra cu tot atîta curaj și se poate supune legilor ei cu tot atîta respect ca un catolic ?

— Ne lăudați prea mult ! interveni Boccard. Firește, noi, catolici și protestanți, ne suportăm de bine, de rău în cadrul statului ; dar buna conviețuire a fost nimicită prin dezbinarea religioasă. Pe vremuri, noi, cei din Fryburg, ne încuscream mereu cu cei din Berna. Acum, lucrul acesta a luat sfîrșit, iar legături vechi de ani de zile s-au rupt. În călătorie, urmă el în glumă, întorcîndu-se spre mine, ne ajutăm cînd și cînd unul pe altul, dar acasă aproape că nu ne dăm bună ziua.

Să vă povestesc. Cînd am fost în permisie la Fryburg — slujesc printre elveții regelui Franței — tocmai se sărbătorea tîrgul laptelui la Plaffeyer, în Alpi, unde tata are o moșie și unde posedă dreptul de pășunat și familia Kirchberg din Berna. A fost o sărbătoare tristă. Kirchberg își adusese cu el fiicele, patru fete zdravene

cum sînt cele din Berna, cu care, pe cînd eram copii, am dansat în fiecare an pe pășunea alpină. Poate n-o să mă credeți, dar după ce am sfîrșit dansul de onoare, fetele au început acolo, între vacile ce sunau din tălăngi, o discuție teologică și m-au ocărît spunîndu-mi, mie care nu mi-am bătut niciodată capul cu asemenea lucruri, că sînt un idolatru și un prigonitor al creștinilor, fiindcă mi-am făcut datoria împotriva hughenoților pe cîmpurile de luptă de la Jarnac și Moncontour. [14]

— Discuțiile religioase, căută să-l îmbuneze consilierul, plutesc acum în aer ; dar de ce să nu ne respectăm unii pe alții și să ne putem înțelege într-un spirit împăciuitor ? Sînt sigur, domnule Boccard, că din cauza credinței mele evanghelice nu mă vei condamna să fiu ars pe rug și că nu vei fi ultimul care să repudiezi cruzimea cu care calvinii au fost tratați vreme îndelungată în biata mea patrie.

— Fiți convins de asta ! răspunse Boccard. Dar nu uitați că datinile și tradițiile din stat și biserică nu pot fi învinuite de cruzime, atunci cînd își apără prin toate mijloacele existența. Dealtfel, în ceea ce privește cruzimea, nu cunosc nici o altă religie mai crudă decît calvinismul.

— Te gîndești la Servet [15] ? spuse consilierul cu voce înceată, în vreme ce fața i se întunecă.

— Nu m-am gîndit la judecata omenească, vorbi Boccard, ci la justiția divină, așa cum o desfigurează sumbra credință nouă. Cum am spus, habar n-am de teologie, dar unchiul meu, canonicul din Fryburg, un bărbat vrednic de încredere și învățat, m-a încredințat că după religia calvină un copil este menit fericirii veșnice, sau osîndit să ajungă în iad, încă din leagăn, mai înainte de a fi făcut vreun bine sau vreun rău. E prea îngrozitor, ca să fie adevărat !

— Și totuși e adevărat, spusei eu, aducîndu-mi aminte de lecțiile parohului meu, îngrozitor sau nu, e logic !

— Logic ? întrebă Boccard. Ce e logic ?

— Ceea ce nu se contrazice pe sine, grăi consilierul, pe care zelul meu părea că-l amuză.

— Divinitatea este atotștiutoare și atotputernică, continuai eu sigur de victorie, ceea ce prevede ea și nu

împiedică este voia ei, corespunzător căreia soarta noastră este hotărită din leagăn.

— Aș fi bucuros să-ți dovedesc că n-ai dreptate, zise Boccard, dacă mi-aș aminti argumentul unchiului meu! El avea un argument extraordinar împotriva acestei idei...

— Mi-ar face plăcere, interveni consilierul, dacă ai reuși să-ți amintești acel argument extraordinar.

Boccard își umplu ochi paharul, îl goli încet și închise ochii. După cîteva clipe de gîndire, spuse înviorat:

— Dacă ați binevoi să nu obiectați nimic și să mă lăsați să-mi desfășor netulburat gîndurile, nădăjduiesc că aș scoate-o cu bine la capăt. Să admitem, așadar, domnule Schadau, că providența dumneavoastră calvină v-a osîndit încă din leagăn la iad — dar Dumnezeu să mă ferească de o asemenea nepolitețe — să zicem, deci, că eu aș fi osîndit de la bun început; numai că eu, slavă Domnului, nu sînt calvin... Zicînd acestea, luă cîteva fărîmituri din minunata pîine de grîu, le frămîntă între degete modelînd un omuleț, pe care-l puse pe farfuria lui și spuse: Iată aici un calvin osîndit la iad încă de la naștere. Acum, atenție, Schadau! — Crezi în cele zece porunci?

— Cum, domnule? sării eu ca ars.

— Ei, ei, o întrebare se poate totuși pune. Voi, protestanții, ați cam desființat unele dintre vechiturile astea! Așadar, Dumnezeu îi poruncește acestui calvin: Fă asta! Să nu faci aia! Oare o asemenea poruncă nu e o simplă răutate absurdă, dacă omul este osîndit de la bun început să nu poată face bine și să trebuiască să facă răul? Iar un asemenea nonsens îl puneți voi pe seama celei mai înalte înțelepciuni? Acesta-i un lucru de nimic, întocmai ca plăsmuirea asta a degetelor mele! Cu aceste vorbe, dădu un bobîrnac omulețului din miez de pîine, azvîrlindu-l în sus.

— Nu-i rău! fu de părere consilierul.

În vreme ce Boccard căuta să-și ascundă satisfacția, eu îmi cumpănii la iuțeală argumentele contrarii, dar în clipa aceea nu găsii nici un răspuns potrivit, așa că rostii indispus și cam jenat:

— E vorba de un principiu obscur și dificil, nu ușor de lămurit. Afară de asta, nici nu e nevoie de afirmarea lui, ca să respingi papalitatea, ale cărei abuzuri bătătoare la ochi nu le poți contesta nici dumneata, Boccard. Gîndește-te la imoralitatea popilor !

— Nu există pădure fără uscături, fu de acord Boccard.

— Credința oarbă în autoritate...

— E o binefacere pentru slăbiciunea omenească, mă întrerupse el, doar trebuie să existe, atît în stat, cît și în biserică, la fel ca în cel mai mic proces, o instanță supremă, pe care s-o accepți.

— Relicvele făcătoare de minuni !

— Dacă umbra sfîntului Petru și ștergarul sfîntului Paul vindecau bolnavi, ripostă Boccard cu mult calm, de ce n-ar putea face minuni și osemintele sfinților ?

— Cultul acesta nerod al Maicii Domnului...

Aceste cuvinte abia fură rostite, că fața luminoasă a tînărului din Fryburg se schimbă, sîngele i se sui năvalnic la cap, el sări roșu de mînie de pe jilț, duse mîna la spadă și-mi strigă :

— Vrei să-mi aduci o jignire personală ? Dacă asta ți-e intenția, trage spada din teacă !

Domnișoara se ridicase și ea uluită de pe scaun, iar consilierul întinse spre Boccard amîndouă mîinile, să-l calmeze.

Fără să-mi pierd cumpătul, eram totuși uimit de efectul cu totul neașteptat al cuvintelor mele.

— Nu poate fi vorba de nici o jignire personală, spusei liniștit. Cum aș fi putut bănui că dumneata, Boccard, care ai înfățișarea unui om de lume cultivat și care, cum singur spui, gîndești fără pasiune asupra lucrurilor religioase, să dai la iveală atîta patimă în acest singur punct ?

— Se vede, Schadau, că nu știi ceea ce se cunoaște în tot ținutul Fryburg și mult mai departe dincolo de el, anume că sfînta noastră Fecioară de la Einsiedeln a săvîrșit o minune cu mine, nevrednicul.

— Nu, cu adevărat nu, replicai. Stai jos, dragă Boccard, și povestește-ne.

— Fie, dar minunea aceasta este vestită în toată lumea și se află zugrăvită pe o tablă votivă chiar în mînăstire.

Cînd aveam trei ani, m-am îmbolnăvit grav, iar de pe urma bolii am rămas cu toate membrele paralizate. S-au folosit toate leacurile imaginabile, în zadar, și nici un medic n-a știut ce să mai facă. În cele din urmă, buna mea mamă a făcut pentru mine un pelerinaj, în picioarele goale, la Einsiedeln. Și iată, s-a săvîrșit minunea! Din ceasul acela a început să-mi meargă mai bine, m-am înzdrăvenit și am crescut, iar astăzi, precum vedeți, sînt un bărbat cu membrele sănătoase și drepte! Numai mulțumită bunei Fecioare de la Einsiedeln mă bucur astăzi de tinerețe și nu mă chinuiesc cu inima zdrobită ca un olog nefolositor și lipsit de orice bucurie. Veți înțelege acum, scumpii mei domni, și veți găsi că e foarte firesc să rămîn pentru toată viața recunoscător și devotat din toată inima celei ce m-a ajutat.

Cu aceste cuvinte, Boccard a scos din pieptar un șnur de mătase pe care-l avea legat în jurul gîtului și de care era atîrnat un medalion și a sărutat cu evlavie medalionul.

Domnul Chatillon, care-l privea cu un amestec straniu de ironie și emoție, începu în felul său amabil:

— Dar crezi într-adevăr, domnule Boccard, că orice madonă te-ar fi putut vindeca într-un chip atît de fericit?

— O, nu! replică Boccard cu vioiciune. Ai mei au încercat și în alte locuri de pelerinaj, mai înainte de a bate la poarta cuvenită. Sfînta Fecioară de la Einsiedeln este singura în felul ei.

— Atunci, continuă zîmbind bătrînul francez, va fi ușor să te împaci cu compatriotul dumitale, dacă ar mai fi nevoie de așa ceva, ținînd seama de firea binevoitoare și de voioșia dumitale firească, pe care ni le-ai dovedit tuturor. Domnul Schadau nu va uita pe viitor ca la asprele sale aprecieri privind cultul Mariei să adauge clauza: cu respectuoasa excepție a Maicii Domnului de la Einsiedeln.

— Sînt gata să fac întocmai, spusei eu pe tonul bătrînului domn, firește, nu fără o revoltă lăuntrică împotriva ușurătății lui.

Blîndul Boccard îmi luă mîna și mi-o scutură cu franchețe. Convorbirea luă altă întorsătură și în curînd tînărul din Fryburg se ridică, ne ură noapte bună și ceru voie să se retragă, întrucît avea de gînd să plece mai departe de cum se va crăpa de ziuă.

Abia acum, cînd discuția noastră în contradictoriu luase sfîrșit, mi-am întors privirea cu mai multă atenție spre fata care urmărise convorbirea noastră în tăcere și cu mare încordare, și am rămas surprins de lipsa oricărei asemănări cu tatăl sau unchiul ei. Consilierul avea un chip tăiat în trăsături fine, aproape sperios, căruia ochii inteligenți, întunecați îi dădeau o expresie cînd tristă, cînd batjocoritoare, întotdeauna spirituală; tînăra domnișoară, dimpotrivă, era blondă, iar fața ei inocentă, dar hotărîtă, era însuflețită de niște minunați ochi albaștri, strălucitori.

— Îmi e îngăduit, tinere, începu consilierul parlamentar, să te întreb ce te duce la Paris? Sîntem coreligionari și dacă ți-aș putea face un serviciu, contează pe mine.

— Domnule, răspunsei, cînd ați rostit numele Chatillon, mi-a zvîcnit inima. Sînt fiu de soldat și vreau să învăț arta războiului, meșteșugul tatălui meu. Sînt un protestant zelos și aș vrea să făptuiesc pentru cauza cea bună atît cît stă în puterile mele. Voi atinge amîndouă aceste țeluri, dacă îmi va fi îngăduit să slujesc și să lupt sub ochii amiralului. Dacă m-ați putea ajuta în privința aceasta, mi-ați face cel mai mare serviciu.

Fata deschise acum gura și întrebă:

— Îl veneraţi atît de mult pe domnul amiral?

— Este cel mai de seamă bărbat din lume! răspunsei eu cu înflăcărare.

— Ei, Gasparde, interveni bătrînul, ținînd seama de aceste convingeri excelente, ai putea interveni pentru tînărul domn pe lîngă nașul tău.

— De ce nu? spuse liniștită Gasparde, dacă e atît de brav pe cît arată. Întrebarea este dacă intervenția mea va da roade. Acum, în ajunul războiului din Flandra,

domnul amiral este ocupat din zori pînă-n noapte, asaltat, fără odihnă, și nu știu dacă nu cumva toate posturile, asupra cărora poate dispune, au și fost ocupate. Nu mai aveți vreo recomandație, care ar fi mai bună decît a mea ?

— Numele tatălui meu, răspunsei eu puțin intimidat, poate că nu e cu totul necunoscut domnului amiral. În clipa aceea am simțit cît de greu ar putea fi pentru un străin fără vreo recomandație să ajungă la marele comandant de oști, așa că urmai descurajat : Aveți dreptate, domnișoară, îmi dau seama că îi aduc puțin : o inimă și o spadă, de care are sub comandă cu miile. Dacă ar mai trăi fratele său d'Andelot ! Acela mi-ar fi mai apropiat, la el aș cuteza să mă duc ! Mi-a fost încă din copilărie o pildă în toate ; n-a fost un comandant, dar un războinic viteaz ; n-a fost un om de stat, dar un slujitor statornic al partidei ; n-a fost un sfînt, dar o inimă caldă și devotată !

În vreme ce rosteam aceste cuvinte, domnișoara Gasparde începu, spre uimirea mea, să roșească mai întîi ușor, iar stinghereala ei, enigmatică pentru mine, crescu, pînă cînd o văzui roșind pînă în vîrful urechilor. Bătrînul domn fu și el cuprins de o ciudată indispoziție și spuse tăios :

— De unde să știi dumneata dacă domnul d'Andelot a fost sau nu un sfînt ! Dar mi s-a făcut somn, să ridicăm ședința. Cînd ai să ajungi la Paris, domnule Schadau, fă-mi cinstea să mă vizitezi. Locuiesc pe insula St. Louis. Mîine dimineață, desigur, nu ne vom mai vedea. Facem o zi de popas și rămînem la Melun. Acum însă scrie-mi numele dumitale pe acest carnețel. Așa ! Rămîi cu bine, noapte bună.

CAPITOLUL AL PATRULEA

A doua seară după această întîlnire, am intrat călare în Paris prin poarta St. Honoré și, obosit cum eram, am bătut la poarta celui mai apropiat han, la nici o sută de pași de poartă.

Cea dintîi săptămînă am petrecut-o admirînd marele oraș și căutînd în zadar pe un tovarăș de arme al tatălui meu, de a cărui moarte am aflat abia după unele cercetări. A opta zi, mă îndreptai cu inima zvîcnind spre locuința amiralului, care-mi fu arătată nu departe de Luvru, pe o stradă îngustă.

Era o clădire întunecată, veche, iar portarul mă primi fără prietenie, ba chiar bănuitor. Am fost nevoit să-mi scriu numele pe o bucată de hîrtie, pe care a dus-o stăpînului său, apoi am fost lăsat să intru, am trecut printr-o anticameră mare, plină de o mulțime de oameni, militari și curteni, care l-au măsurat cu priviri atente pe cel ce pășea printre rîndurile lor, și am ajuns într-o mică încăpere, camera de lucru a amiralului. Amiralul era ocupat cu corespondența și mi-a făcut semn să aștept, în vreme ce el termina o scrisoare. Am avut răgaz să-i contemplu cu emoție chipul ce mi se întipărise de nesters în minte, datorită unei reușite și expresive gravuri în lemn, care ajunsese pînă în Elveția.

Amiralul să tot fi avut pe atunci cincizeci de ani, dar părul îi era alb ca zăpada și o roșeață febrilă îi aprindea obrajii slăbiți. Pe fruntea lui înaltă și pe mîinile slabe îi ieșeau în evidență vinele albastre, iar înfățișarea lui exprima o seriozitate înfricoșătoare. Avea privirea unui judecător din Israel.

După ce și-a terminat treburile, se apropie de mine în nișa ferestrei și mă scrută cu ochii săi mari, albaștri, ațintiți asupra alor mei.

— Știu ce te aduce aici, spuse el, vrei să te pui în serviciul cauzei celei drepte. Îndată ce va izbucni războiul, îți voi da o funcție în cavaleria mea germană. Între timp — știi să minuiești pana? Cunoști germana și franceza?

Mă înclinai afirmativ.

— Între timp am să-ți dau o ocupație în cabinetul meu. Îmi poți fi de folos! Așadar, fii binevenit. Te aștept mîine dimineață, la ora opt. Să fii punctual.

Cu un gest mă concedie, iar în vreme ce mă înclinam în fața lui, adăugă cu multă prietenie:

— Nu uita să faci o vizită consilierului Chatillon, pe care l-ai cunoscut pe drum.

Cînd mă aflai din nou pe stradă, îndreptîndu-mă spre hanul meu și reflectînd la cele trăite, îmi dădui seama că pentru amiral nu mai eram un necunoscut și că nu putea fi nici o îndoială în legătură cu persoana căreia aveam să-i mulțumesc pentru aceasta. Bucuria că ajunsesem atît de ușor la un țel rîvnit ce mi se păruse atît de greu de atins mi se părea de bun augur pentru cariera pe care o începeam, iar perspectiva de a lucra sub ochii amiralului îmi dădea un sentiment de prețuire a persoanei mele necunoscut pînă atunci. Toate aceste gînduri fericite dispărură aproape cu desăvîrșire în fața a ceva ce mă fermeca și totodată mă chinuia, mă atrăgea și mă neliniștea, ceva nespus de tulbure, pentru care nu găseam nici o dezlegare. Abia după îndelungi și zadarnice căutări am reușit să mă lămuresc brusc. Erau ochii amiralului, care mă urmăreau. Și de ce mă urmăreau ? Fiindcă erau ochii *ei*. Nici un tată, nici o mamă nu puteau lăsa moștenire copilului lor cu mai multă fidelitate această oglindă a sufletului ! Mă cuprinse o tulburare nespusă. Oare ochii ei se trăgeau, se puteau trage din ai lui ? Era cu putință așa ceva ? Nu, m-am înșelat. Imaginația mea îmi jucase o festă, iar ca să spulber prin mijlocirea realității această nălucire, hotărîi să mă întorc repede la han, apoi să fac o vizită pe insula St. Louis cunoscuților mei de la „Trei crini".

Cînd, peste o oră, ajunsei la casa înaltă și îngustă a consilierului parlamentar, situată foarte aproape de podul St. Michel și privind cu o latură undele Senei, iar cu cealaltă, pe deasupra unei uliți înguste, în ferestrele gotice ale unei bisericuțe, găsii ușile catului de jos încuiate, iar cînd urcai la al doilea, mă pomenii pe neașteptate în fața Gaspardei care părea să caute ceva într-un sipet deschis.

— Te-am așteptat, mă întîmpină ea, am să te conduc la unchiul meu, care se va bucura să te vadă.

Bătrînul ședea comod într-un fotoliu și răsfoia un mare in-folio, pe care-l rezemase pe brațul anume meșterit al fotoliului. Încăperea vastă era plină de cărți, așezate în dulapuri de stejar frumos sculptate. Pașnicul lăcaș de meditație era împodobit cu statuete, monede, gravuri,

fiecare lucru pus la locul potrivit. Învățatul domn îmi ceru, fără să se ridice, să trag lîngă el un jilț, mă salută ca pe un vechi cunoscut și ascultă cu vădită bucurie relatarea despre intrarea mea în serviciul amiralului.

— Să dea Dumnezeu ca de data aceasta să izbutească ! spuse el. Pentru noi, evanghelicii, care la urma urmelor nu sîntem din păcate decît o minoritate în sînul populației din patria noastră, există două, numai două căi ca să ne ușurăm situația, fără a ajunge la un nelegiuit război civil, și anume : sau să emigrăm peste Ocean în țara descoperită de Columb — amiralul a purtat ani de zile acest gînd în sufletul său, iar dacă nu s-ar fi ridicat împotrivă piedici neașteptate, cine știe ! — sau să înflăcărăm sentimentul național și să purtăm dincolo de granițe un război mare, salvator pentru omenire, un război în care, luptînd umăr la umăr, catolicii și hughenoții să devină frați prin dragostea de patrie și să uite de ura lor religioasă. Acest lucru îl dorește acum amiralul, iar mie, om al păcii, îmi arde pămîntul sub picioare pînă la declararea războiului ! Eliberînd Țările de Jos de jugul spaniol, catolicii noștri vor fi luați fără voie de curentul libertății. Dar nu e timp de pierdut ! Crede-mă, Schadau, peste Paris apasă o atmosferă încărcată. Ducii de Guise caută să zădărnicească un război, care l-ar face pe rege independent și pe ei de prisos. Regina-mamă are o poziție echivocă — ea nu e nicidecum o diavoliță, așa cum o descriu cei prea înfierbîntați din partida noastră, dar se strecoară de azi pe mîine, egoistă și cu gîndul numai la interesele casei sale. Indiferentă față de gloria Franței, lipsită de simțul binelui și al răului, ține în mîinile ei tendințele contrarii și întîmplarea poate decide oricînd alegerea. Fricoasă și imprevizibilă cum este, ar fi desigur capabilă de tot ce e mai rău ! [16] — Centrul de greutate stă în bunăvoința tînărului rege pentru Coligny, iar acest rege... [17] Aici, Chatillon oftă. Ei, nu vreau să anticipez părerea dumitale. Cum regele îl vizitează nu rareori pe amiral, ai să vezi cu proprii dumitale ochi.

Moșneagul rămase cu ochii ațintiți în gol, apoi, schimbînd brusc subiectul conversației, arătă spre in-folio și-l deschise la pagina de titlu.

— Știi ce citesc aici ? Ia privește !

Citii în limba latină : *Geografia lui Ptolemeus*, editată de Michael Servetus.

— Dar nu e ereticul ars pe rug la Geneva ? întrebai eu uluit.

— Chiar el. A fost un învățat eminent, da, atît cît pot judeca eu, un cap genial, ale cărui idei în domeniul științelor naturale vor avea poate cîndva mai mult succes decît meditațiile sale teologice.[18] Și dumneata l-ai fi trimis pe rug, dacă ai fi făcut parte din consiliul de la Geneva ?

— Fără-ndoială, domnule ! răspunsei eu cu convingere. Gîndiți-vă la un singur lucru : care a fost arma cea mai periculoasă cu care papistașii au luptat împotriva lui Calvin al nostru ? I-au reproșat că învățătura lui este ateism. Acum, vine la Geneva un spaniol, se declară prieten al lui Calvin, tipărește cărți în care neagă Sfînta Treime, ca și cum aceasta n-ar avea nici o importanță, și abuzează de libertatea evanghelică. Oare Calvin nu era dator față de miile și miile de oameni care pătimeau și sîngerau pentru cuvîntul cel adevărat să-l izgonească în văzul lumii din biserica evanghelică pe acest fals frate și să-l predea judecătorilor laici, pentru ca nici o confuzie între noi și el să nu fie cu putință, iar noi să nu fim atrași fără vină spre un ateism străin ?

Chatillon zîmbi cu mîhnire și spuse :

— Fiindcă ți-ai argumentat atît de bine sentința împotriva lui Servedo, te rog să-mi faci plăcerea să rămîi astă-seară la mine. Am să te conduc la o fereastră de unde se vede capela Sfîntului Laurențiu, a cărei vecinătate ne bucură aici, și unde va predica astă-seară vestitul franciscan Panigarola. Ai să afli cum este rostită sentința împotriva *dumitale*. Părintele este un logician dibaci și un orator înflăcărat. Nu vei pierde nici unul dintre cuvintele lui — și ai să ai de ce să te bucuri. Locuiești tot la han ? Trebuie să-ți găsesc un adăpost statornic — ce părere ai, Gasparde ? se întoarse el spre față, care tocmai intrase.

Gasparde răspunse cu voioșie :

— Croitorul Gilbert, coreligionarul nostru, care are de hrănit o familie numeroasă, ar fi desigur bucuros și

foarte onorat să-i poată ceda domnului Schadau cea mai bună odaie a lui. Iar asta ar mai avea încă o urmare binevenită, anume că acest creștin cinstit, dar fricos, ar cuteza din nou să ia parte la slujba noastră evanghelică, însoțit de acest oștean viteaz. Mă reped chiar acum pînă la el, să-i duc vestea cea bună.

Zicînd acestea, fata cea zveltă ieși în grabă.

Cît de scurtă fusese apariția ei, avusesem totuși răgazul s-o privesc cu atenție în ochi și să mă cuprindă o nouă uimire. Împins de o putere irezistibilă, doream să aflu fără întîrziere dezlegarea enigmei, dar mă trudeam să evit o întrebare ce-ar fi încărcat orice bunăcuviință, cînd bătrînul însuși îmi veni în ajutor, întrebîndu-mă pe un ton ironic :

— Ce lucru deosebit găsești la Gasparde, de o privești cu atîta stăruință ?

— Ceva cu totul deosebit, răspunsei hotărît, minunata asemănare dintre ochii ei și ai amiralului.

Ca mușcat de un șarpe, consilierul tresări și spuse cu un zîmbet silit :

— Natura are ciudățeniile ei, domnule Schadau. Poți interzice vieții să aducă pe lume ochi asemănători ?

— M-ați întrebat ce lucru deosebit găsesc la domnișoara Gasparde, răspunsei eu calm, și n-am făcut decît să răspund la această întrebare. Permiteți-mi să vă întreb și eu la rîndul meu : deoarece sper că-mi veți îngădui să vă mai vizitez, ca unul ce mă simt atras de bunăvoința și spiritul dumneavoastră superior, cum doriți s-o salut de aci înainte pe frumoasa domnișoară ? Știu că poartă, după nașul ei Coligny, numele Gasparde, dar încă nu mi-ați spus dacă am favoarea să vorbesc cu fiica dumneavoastră sau numai cu o rudă.

— Numește-o cum vrei ! mormăi indispus bătrînul și reîncepu să răsfoiască geografia lui Ptolemeu.

Această comportare ciudată îmi întări bănuiala că aici se ascunde o taină, astfel că începui să trag concluziile cele mai îndrăznețe. În broșura pe care o tipărise după ce apărase orașul St. Quentin și pe care o știam pe de rost, amiralul încheia oarecum pe neașteptate cu cîteva cuvinte pline de taină, în care făcea aluzie la convertirea sa la evanghelism. Era vorba acolo despre păcă-

toșenia lumii, la care mărturisea că fusese el însuși părtaș. Să nu fi fost oare nașterea Gaspardei în legătură cu această viață preevanghelică? Cu oricită severitate gîndeam eu asupra unor asemenea lucruri, aici aveam altă impresie; de data aceasta nu aveam nicidecum intenția să condamn un pas greșit care-mi dădea incredibila posibilitate de a mă apropia de o rudă de sînge a ilustrului erou — cine știe, poate chiar de a-i cere mîna. Probabil că în timp ce dădeam frîu liber imaginației mele, un zîmbet fericit îmi luminase obrazul, căci bătrînul, care mă observase în taină peste foliantul său, se întoarse spre mine cu o înflăcărare neașteptată:

— Dacă te amuzi, tinere, la gîndul că ai descoperit o slăbiciune la un om mare, află că acesta e fără pată! Greșești. Te înșeli!

Zicînd acestea, se ridică parcă fără să vrea și făcu cîțiva pași încolo și-ncoace prin încăpere, apoi, schimbînd brusc tonul, se opri foarte aproape de mine, mă apucă de mînă și spuse:

— Tinere prieten, în aceste vremuri grele, cînd noi, evanghelicii, trebuie să ne sprijinim unii pe alții și să ne socotim frați, încrederea sporește repede; între noi nu e îngăduit nici un nor. Ești un bărbat brav, iar Gasparde o fată drăguță. Ferească Dumnezeu ca întîlnirea voastră să fie maculată de ceva tăinuit. Știi să taci, de aceea am încredere în dumneata; dealtfel, lucrul acesta este cunoscut și s-ar putea să-l auzi de la o gură răuvoitoare. Ascultă-mă deci!

Gasparde nu e nici fiica, nici nepoata mea, dar a crescut la mine și trece drept ruda mea. Mama ei, care a murit curînd după ce i-a dat naștere, a fost fiica unui ofițer de cavalerie german, pe care l-a însoțit în Franța. Tatăl Gaspardei, însă — aici vocea îi deveni surdă — este d'Andelot, fratele mai tînăr al amiralului, a cărui minunată vitejie și al cărui sfîrșit timpuriu nu-ți pot fi necunoscute. Acum știi destul. Salut-o pe Gasparde ca pe nepoata mea; o iubesc ca pe propriul meu copil. În rest, păstrează taina pentru dumneata și nu te arăta stingherit în fața ei.

Bătrînul tăcu, iar eu nu-i tulburai tăcerea, fiindcă eram adînc impresionat de cele aflate. Furăm întrerupți,

spre mulțumirea amîndorura, și poftiți la cină, unde încîntătoarea Gasparde îmi indică locul de lîngă ea. Cînd îmi întinse paharul plin, iar mîna ei o atinse pe a mea, mă străbătu un fior la gîndul că prin aceste artere tinere curge sîngele eroului meu. Gasparde simți și ea că o privesc cu alți ochi decît cu puțin înainte, rămase o clipă pe gînduri și o umbră de mirare îi alunecă peste fruntea care i se lumină însă din nou numaidecît, cînd îmi povesti cît de onorat se simțea croitorul Gilbert să mă găzduiască.

— Ceea ce e important, spuse ea în glumă, este că vei avea la îndemînă un croitor creștin care îți va confecționa haine strict după croiala hughenotă. Cînd nașul meu Coligny, care se bucură acum de marea favoare a regelui, te va introduce la curte unde te vor înconjura fermecătoarele domnișoare de onoare ale reginei-mame, ai fi pierdut dacă portul dumitale sobru nu le-ar ține după cuviință în frîu.

În timpul acestei conversații vesele, auzirăm de pe partea cealaltă a uliței răsunînd, întrerupte de pauze, cuvinte cînd tărăgănate, cînd vehemente, ce păreau fragmentele luate de vînt ale unei cuvîntări, iar cînd în timpul unei tăceri întîmplătoare o frază aproape întreagă ne ajunse la urechi, domnul Chatillon se ridică posomorît.

— Vă părăsesc, spuse el, îngrozitoarea paiață de peste drum mă gonește.

Cu aceste cuvinte, ne lăsă singuri.

— Ce-nseamnă asta? o întrebai pe Gasparde.

— Ei, spuse ea, Panigarola își ține predica în biserica Sfîntului Laurențiu de peste drum. De la fereastra noastră putem privi în mijlocul mulțimii cuvioase și-l putem vedea chiar pe bizarul preot. Pe unchiul meu, predica îl scoate din fire, pe mine stupiditatea mă plictisește, nici n-ascult ce se rostește acolo, chiar și la adunările noastre evanghelice, unde se predică totuși adevărul curat, mi-e foarte greu să ascult pînă la capăt, cu evlavie și înălțare sufletească, precum se cuvine unor teme sfinte.

Între timp ajunsesem la fereastră, pe care Gasparde o deschise fără zgomot.

Era o noapte călduță de vară, iar ferestrele luminate ale capelei erau de asemenea deschise. În intervalul îngust, sus deasupra noastră, sclipeau stelele. În amvon, preotul, un tînăr călugăr franciscan, palid, cu ochi focoși de meridional și cu o mimică spasmodică, gesticula atît de ciudat și de violent, încît la început m-a făcut să zîmbesc ; curînd însă, predica sa, din care nu mi-a scăpat nici o silabă, îmi reținu întreaga atenție.

— Creștini, striga el, ce înseamnă toleranța care ni se cere ? Este ea dragostea creștinească ? Nu, o spun, de trei ori nu ! Este o indiferență condamnabilă față de soarta fraților noștri ! Ce-ați spune despre un om care ar vedea pe un altul adormind pe marginea unei prăpăstii și nu l-ar trezi și nu l-ar trage înapoi ? Și totuși, într-o asemenea împrejurare n-ar fi vorba decît despre viața și moartea trupului. Cu cît mai puțin ne e îngăduit — ar fi o cruzime — să-l lăsăm pe aproapele nostru în voia soartei, cînd se află în joc veșnica mîntuire sau pierzanie ! Cum ? Ar fi oare cu putință să conviețuim cu ereticii fără să ne treacă prin gînd că sufletele lor se află în primejdie de moarte ? Însăși dragostea noastră față de ei ne poruncește să-i chemăm la mîntuire, iar dacă sînt îndărătnici, să-i silim să se mîntuiască, în sfîrșit, dacă sînt incorigibili, să-i nimicim, pentru ca prin răul lor exemplu să nu-i atragă împreună cu ei în focul cel veșnic pe copiii lor, pe vecini și pe alți cetățeni ! Căci un popor creștin este un trup despre care stă scris : Dacă te supără ochiul tău, scoate-l ! Dacă te supără mîna ta dreaptă, tai-o și arunc-o, fiindcă, iată, este mai bine pentru tine să piară unul dintre mădularele tale decît trupul tău întreg să fie azvîrlit în focul cel veșnic !

Cam acestea au fost ideile preotului, pe care el le-a întrupat însă cu o retorică pătimașă și cu gesturi nestăpînite, dînd un spectacol sălbatic. Din pricina otrăvirii aținătoare a fanatismului, sau din pricina luminii vii ce cădea de sus de la lămpile din tavan, fețele ascultătorilor arătau atît de desfigurate și, mi se părea, atît de însetate de sînge, încît îmi dădui dintr-o dată seama pe ce vulcan ne aflam la Paris noi, hughenoții.

Gasparde asistă la înfiorătoarea scenă aproape cu indiferență și își îndreptă ochii spre o stea frumoasă care se înălță luminînd blînd deasupra acoperișului capelei.

După ce italianul își încheie cuvîntarea cu o mișcare a mîinii care mi se păru mai curînd un gest de blestem decît de binecuvîntare, poporul începu să se reverse în valuri compacte pe ușa luminată pe ambele laturi de două mari facle de smoală înfipte în inele de fier. Lumina sîngerie a faclelor cădea asupra celor ce ieșeau și flutura din cînd în cînd pe chipul Gaspardei, pe care mulțimea o privea cu vădită curiozitate, în vreme ce eu mă retrăsesem în umbră. Deodată o văzui pălind, apoi privirea îi scăpără de indignare, iar cînd îmi aruncai ochii în stradă, văzui un bărbat înalt în veșminte bogate trimițîndu-i un sărut cu un gest pe jumătate condescendent, pe jumătate pofticios. Gaspardei tremura de mînie. Îmi apucă mîna și, trăgîndu-mă lîngă ea, strigă în jos spre stradă cu vocea tremurînd de emoție :

— Mă insulți, lașule, fiindcă mă crezi fără apărare! Dar te înșeli ! Iată pe cineva care te va învăța cum trebuie să te porți, dacă vei mai cuteza să-mi mai arunci vreo privire !

Cavalerul care, dacă nu-i auzise cuvintele, îi înțelesese gesturile expresive, își azvîrli rizînd batjocoritor mantia pe umăr și pieri în șuvoiul mulțimii.

Mînia Gaspardei se topi într-un potop de lacrimi, și fata îmi povesti suspinînd că mizerabilul acesta, care face parte dintre curtenii ducelui de Anjou, fratele regelui, o urmărește pe stradă încă din ziua sosirii ei, ori de cîte ori îndrăznește să iasă, și nici chiar cînd e însoțită de unchiul ei nu se abține să-i adreseze saluturile sale obraznice.

— Nu vreau să-i spun nimic iubitului meu unchi, din pricina firii lui irascibile și cam fricoase. L-aș neliniști, fără ca el să mă poată apăra. Dumneata însă ești tînăr și porți o spadă, mă bizui pe dumneata ! Necuviința trebuie să înceteze cu orice preț. — Acum rămîi cu bine ! adăugă ea zîmbind, în vreme ce lacrimile încă-i curgeau, și nu uita să-i spui noapte bună unchiului meu !

Un servitor bătrîn îmi lumină calea pînă în încăperea stăpînului său, la care mă anunțasem.

— S-a terminat predica? întrebă consilierul. Cînd eram mai tînăr, asemenea schimonoseli m-ar fi înveselit; acum însă, mai ales după ce am văzut la Nîmes, unde am trăit retras ultimii zece ani împreună cu Gasparde, cum se aţiţă în numele Domnului la asasinat şi răzvrătire, nu mai pot privi o mulţime de oameni adunată în jurul unui popă fanatic fără teama că în curînd se va întreprinde ceva nebunesc sau îngrozitor. Mă calcă pe nervi.

Cînd am ajuns în odaia de la hanul meu, m-am trîntit în fotoliul cel vechi, singura mobilă comodă, în afară de un pat de campanie. Cele trăite în timpul zilei mi se îngrămădeau în minte, iar inima îmi era mistuită de o flăcăruie gingaşă, dar puternică. Orologiul din turnul unei mănăstiri din apropiere bătu miezul nopţii, lampa din odaia mea, terminîndu-şi uleiul, se stinse, dar în sufletul meu era lumină ca ziua.

Mi se părea cu putinţă să cîştig iubirea Gaspardei, destinul îmi cerea să-mi pun viaţa în joc pentru ea şi era o fericire s-o pot face.

CAPITOLUL AL CINCILEA

A doua zi de dimineaţă mă prezentai la ora hotărîtă la amiral şi-l găsii răsfoind într-un carnet uzat.

— Am aici, începu el, însemnările mele din anul cincizeci şi şapte, cînd am apărat oraşul St. Quentin şi a trebuit să capitulez în faţa spaniolilor. Printre oamenii cei mai viteji dau peste numele de Sadow, însemnat cu o cruce, mi se pare era un german. Oare numele acesta este acelaşi cu al dumitale?

— Este numele tatălui meu! El a avut cinstea să slujească sub comanda dumneavoastră şi să cadă sub ochii dumneavoastră.

— Lucrul acesta, continuă amiralul, îmi întăreşte încrederea pe care o am în dumneata. Am fost trădat de oameni cu care am trăit alături multă vreme, în dumneata mă încred de la prima privire şi nădăjduiesc că nu m-am înşelat.

Cu aceste cuvinte, amiralul luă o hîrtie acoperită de sus pînă jos cu scrisul lui mare.

— Transcrie-mi asta pe curat, iar dacă din rîndurile acestea vei afla cîte ceva despre primejdia care ne amenință nu te neliniști. Toate lucrurile mari și hotăritoare sînt riscante. Stai jos și scrie.

Ceea ce-mi dăduse amiralul era un memorandum adresat prințului de Orania.[19] Am urmărit cu un interes crescînd cursul expunerii, care înfățișa pe larg stările de lucruri din Franța, cu acea claritate desăvîrșită proprie amiralului. „Salvarea noastră, scria amiralul, este războiul cu Spania, care trebuie început cu orice preț și fără nici o întîrziere. Atacat în același timp de noi și de dumneavoastră, Alba este pierdut. Domnul și regele meu vrea războiul, dar ducii de Guise lucrează cu cea mai mare stăruință împotrivă ; opinia catolică, aținută de ei, ține în șah dorința de război a Franței, iar regina mamă, care-l preferă într-un chip nefiresc regelui pe ducele de Anjou, nu vrea ca regele să-l pună în umbră pe favoritul ei, ilustrîndu-se pe cîmpul de luptă, lucru pe care domnul și regele meu îl rîvnește și pe care eu, ca supus devotat, i-l doresc și, atît cît îmi stă în putință, l-aș ajuta să-l obțină.

Planul meu este următorul : un detașament de voluntari hughenoți a invadat zilele acestea Flandra. Dacă va putea să-i reziste lui Alba — iar aceasta depinde în mare parte de un atac concomitent al vostru îndreptat din Olanda împotriva comandantului spaniol — atunci succesul acesta îl va determina pe rege să biruie toate piedicile și să pornească hotărît înainte. Cunoașteți doar farmecul unei prime izbînzi."

Tocmai terminasem de scris, cînd apăru un servitor și-i șopti ceva amiralului. Mai înainte ca acesta să fi avut timp să se ridice de pe scaun, în încăpere intră un bărbat foarte tînăr cu o înfățișare zveltă dar bolnăvicioasă, foarte agitat, și se îndreptă spre el grăbit, cu vorbele :

— Bună dimineața, tăicuțule ! Ce mai e nou ? Plec pentru cîteva zile la Fontainebleau. Ai vești din Flandra ?

În această clipă dădu cu ochii de mine și, arătîndu-mă, întrebă poruncitor : Cine-i ăsta ?

— Copistul meu, sire, care se va îndepărta numai-decît, dacă maiestatea voastră dorește.

— Să iasă ! strigă tînărul rege, nu vreau să tragă cineva cu urechea, cînd tratez afaceri de stat ! Uiți că sîntem înconjurați de spioni ? — Ești prea încrezător, dragul meu amiral !

Regele se trînti într-un fotoliu și rămase cu privirea ațintită în gol ; apoi, sărind brusc în picioare, îl bătu pe Coligny pe umăr și, ca și cînd ar fi uitat de mine, deși tocmai poruncise să mă îndepărtez, izbucni :

— Pe toți dracii ! Declarăm în curînd război majestății sale catolice ! După ce rosti aceste cuvinte, păru că reia firul gîndurilor de adineauri, căci șopti cu o figură înspăimîntată : De curînd — îți amintești ? — cînd țineam sfat noi doi în cabinetul meu, am auzit deodată foșnind în spatele draperiei. Am tras spada — știi ? — și am vîrît-o de două ori, de trei ori ! Atunci draperia s-a ridicat și cine a apărut de după ea ? Iubitul meu frate, ducele de Anjou, gudurîndu-se ! Aici, regele îl imită pe duce și izbucni într-un înfiorător hohot de rîs. Eu însă, continuă el, l-am măsurat cu o privire pe care n-a putut s-o suporte și care l-a izgonit în fugă pe ușă.

La pronunțarea frazei, chipul palid al regelui luă o expresie de o atît de sălbatică ură, că mă îngrozii.

Coligny, pentru care o asemenea scenă nu era ceva neobișnuit, socotind penibilă prezența unui martor, mă îndepărtă cu un semn.

— Văd că ți-ai terminat lucrarea, îmi spuse, la revedere, pe mîine.

În drum spre casă, mă cuprinse o jale nemăsurată. Așadar, omul acesta cu mintea aiurită era cel de care atîrna hotărîrea acțiunii. Cum să aibă tînărul acesta necopt ca un copil, cu izbucnirile lui pătimașe, statornicie în gîndire și tăria de a decide ? Putea amiralul să acționeze în numele lui ? Dar cine garanta că după o oră chiar alte înrîuriri, dușmănoase, nu vor pune stăpînire pe sufletul acesta tulbure ? Simțeam că am putea fi siguri, numai dacă amiralul Coligny ar găsi în regele său un spri-

jin conștient de sine; dacă însă ar avea în el numai o unealtă, i-ar putea fi răpită chiar în dimineața aceasta.

Chinuit de această rea dilemă, îmi urmam drumul, cînd o mînă mi se puse pe umăr. M-am întors și am văzut chipul senin al compatriotului meu Boccard, care mă îmbrățișă și mă salută cu cele mai vii dovezi de prietenie.

— Fii binevenit, Schadau, la Paris! strigă el. Cum văd, n-ai nici o treabă, la fel ca mine, iar fiindcă regele tocmai a plecat călare din oraș, trebuie să mă însoțești, vreau să-ți arăt Luvrul. Locuiesc acolo, deoarece compania mea asigură paza încăperilor interioare. Sper că nu te stingherește să mergi braț la braț cu un elvețian al regelui — continuă el, văzînd după expresia feței mele că propunerea lui nu-mi face prea multă plăcere. Cum idolul vostru Coligny dorește înfrățirea partidelor, i-ar tresălta inima de bucurie văzînd ce buni prieteni sînt copistul său și un ostaș din garda personală a regelui.

— Cine ți-a spus? îl întrerupsei mirat.

— Că ești copistul amiralului? rise Boccard. Bunul meu prieten, la curte se pălăvrăgește mai mult decît s-ar cuveni! Azi-dimineață, la jocul cu mingea, curtenii hughenoți vorbeau despre un german ce-a obținut favoarea amiralului, iar după unele afirmații asupra persoanei în cauză l-am recunoscut fără nici o îndoială pe amicul meu Schadau. Ce bine că tunetele și fulgerele te-au izgonit înapoi la „Trei crini", altminteri am fi rămas străini unul de altul, fiindcă de bunăvoie cu greu ți-ai fi căutat compatrioți la Luvru! Trebuie să-ți fac numaidecît cunoștință cu căpitanul Pfyffer!

La aceasta mă opusei, deoarece Pfyffer era vestit nu numai ca un foarte bun soldat, ci și ca un catolic fanatic, dar primii să vizitez împreună cu Boccard interiorul Luvrului, deoarece pînă atunci nu admirasem mult lăudata construcție decît din afară.

Străbăturăm alături străzile Parisului și flecăreala amicală a veselului Boccard îmi făcu bine, fiindcă îmi alungă gîndurile negre.

Curînd intrarăm în reședința regală franceză, alcătuită în vremea aceea pe jumătate dintr-un castel medieval sumbru, pe jumătate dintr-un splendid palat nou pe care-l clădise Caterina de Medici. Acest amestec a două

epoci întâi în mine impresia care nu mă mai părăsise de cînd sosisem la Paris, impresia de şovăială, de amestec eterogen al unor elemente contradictorii ce se luptau între ele.

După ce străbăturăm mai multe ganguri şi un şir de încăperi, împodobite cu statui neruşinate şi picturi adesea imorale, care erau străine şi chiar supărătoare pentru gustul meu de protestant, dar care-l înveseleau nespus pe Boccard, acesta îmi deschise un cabinet, zicînd :

— Aceasta este camera de studiu a regelui.

În încăpere domnea o neorînduială îngrozitoare. Pe podele erau împrăştiate caiete de notiţe şi cărţi deschise. Pe pereţi atîrnau arme. Pe masa de marmură scumpă se afla un corn de vînătoare.

M-am mulţumit să arunc din uşă o privire în acest haos şi, pornind mai departe, l-am întrebat pe Boccard dacă regelui îi place muzica.

— Sună din corn de-ţi sparge urechile, răspunse acesta, deseori dimineţi întregi şi, ceea ce e mai rău, nopţi întregi, cînd nu se află dincoace — şi-mi arată o altă uşă — unde ciocăneşte pe nicovală de sar scîntei. Acum însă, cornul şi ciocanul se odihnesc. A făcut o prinsoare cu tînărul Chateauguyon care dintre ei va reuşi mai întîi să ţopăie de la un capăt al odăii pînă la celălalt, dus şi întors, cu un picior în gură. Asta îi dă de lucru incredibil de mult.

Văzînd că mă întristez şi părîndu-i-se şi lui potrivit să întrerupă convorbirea despre capul încoronat al Franţei, mă pofti să iau masa cu el la o ospătărie din apropiere, pe care mi-o descrise ca excelentă.

Ca să scurtăm drumul, pătrunserăm pe o uliţă îngustă şi lungă. De la capătul celălalt al acesteia veneau spre noi doi bărbaţi.

— Priveşte, îmi spuse Boccard, cel ce vine încoace e contele de Guiche, faimosul vînător de fuste şi cel mai mare spadasin de la curte, iar alături de el — cu adevărat — e Lignerolles ! Cum şi-o fi îngăduit ăsta să se arate la lumina zilei, cînd de gîtul lui atîrnă o condamnare definitivă la moarte !

Privii într-acolo şi recunoscui în conte pe neruşinatul care în seara din ajun, la lumina faclelor, o jignise cu

gesturi obraznice pe Gasparde. Apropiindu-se, și el părea că-și amintește de mine, căci ochii săi rămaseră pironiți asupra mea. Ocupam jumătate din lățimea uliței înguste, lăsînd liberă cealaltă jumătate pentru cei ce veneau din partea opusă. Cum Boccard și Lignerolles mergeau pe latura zidurilor, contele și cu mine urma să trecem foarte aproape unul de altul.

Deodată simții un ghiont și-l auzii pe conte spunînd:

— Fă-mi loc, ticălosule hughenot!

Scos din fire, mă răsucii în loc, dar el îmi strigă rizînd:

— Te umfli în pene și pe uliță ca la fereastră?

Am vrut să mă reped după el, dar Boccard mă cuprinse în brațe și mă conjură:

— Nu e locul să faci aici o scenă! În vremurile astea, într-o clipă gloata Parisului ar fi pe urmele noastre și, cum te-ar recunoaște oricine după gulerul tău tare că ești hughenot, ai fi fără nici o îndoială pierdut! Că trebuie să ți se dea satisfacție se-nțelege de la sine. Lasă lucrul ăsta pe seama mea, voi fi bucuros dacă nobilul domn va accepta un duel onorabil. Pe numele unui elvețian nu trebuie să rămînă nici o pată, chiar dacă va fi nevoie să-mi pun în joc alături de tine și viața mea.

Dar ia spune-mi, pe toți sfinții, de unde te cunoaște de Guiche? L-ai întărîtat împotriva ta? Nu, asta-i cu neputință! Netrebnicul era prost dispus și a vrut să-și verse necazul pe îmbrăcămintea ta de hughenot.

Între timp, intraserăm în ospătărie, unde am luat masa în pripă și fără chef.

— Trebuie să-mi adun mințile, zise Boccard, fiindcă am să am de furcă cu contele.

Ne-am despărțit, iar eu m-am întors la hanul meu, făgăduindu-i lui Boccard că-l voi aștepta acolo. După două ore, Boccard intră în odaia mea, strigînd:

— A mers ca pe roate! Contele se va bate cu tine mîine în zori, în fața porții St. Michel. M-a primit destul de politicos, iar cînd i-am spus că ești de familie bună, mi-a răspuns că nu e momentul să-ți cerceteze arborele genealogic, ceea ce dorește e să-ți cunoască spada.

Dar tu cum stai cu minuitul ei ? continuă Boccard. Sînt sigur că eşti un luptător metodic, dar mă tem că eşti încet, încet, mai ales în faţa unui diavol atît de iute ca ăsta.

Faţa lui Boccard luă o expresie de îngrijorare şi după ce porunci să ni se aducă nişte spade de exerciţiu — la parter, lîngă hanul meu, se afla o sală de luptă — îmi dădu în mînă una dintre spade, spunînd :

— Arată-mi ce ştii !

După cîteva reprize, în care am luptat în ritmul meu obişnuit, în vreme ce Boccard mă îndemna zadarnic cu strigătul : „Mai repede, mai repede !", îmi azvîrli cît colo spada şi se duse la fereastră, ca să-şi ascundă o lacrimă, pe care însă eu o şi văzusem izvorînd.

Mă apropiai de el şi-i pusei mîna pe umăr.

— Boccard, îi spusei, nu fi mîhnit. Totul este hotărît mai dinainte. Dacă ora morţii mele este fixată pentru mîine, nu e nevoie de sabia contelui, pentru ca firul vieţii mele să fie tăiat. Dacă nu este aşa, primejdioasa lui armă nu-mi poate face nimic.

— Nu mă face să-mi pierd răbdarea ! strigă el, întorcîndu-se repede spre mine. Orice clipă de răgaz ce ne rămîne e preţioasă şi trebuie folosită — nu pentru a exersa, fiindcă în teorie eşti desăvîrşit, iar calmul tău — aici oftă — e fără leac. Nu există decît un mijloc pentru a te salva. Întoarce-te spre Maica Domnului de la Einsiedeln, şi nu obiecta că eşti protestant — o dată e ca niciodată ! Va fi de două ori mişcată că un om ce nu crede în ea îşi pune viaţa în mîinile ei ! Mai ai destul timp să rosteşti multe *Ave Maria* pentru mîntuirea ta şi, crede-mă, maica harurilor nu te va părăsi în impas ! Calcă-ţi pe inimă, prietene, şi urmează-mi sfatul.

— Lasă-mă-n pace, Boccard ! îi replicai, indignat de ciudata lui propunere şi totuşi mişcat de dragostea pe care mi-o arăta.

El însă mai stărui zadarnic o vreme. Apoi puserăm la cale cele trebuitoare pentru a doua zi şi el îşi luă rămas bun.

În uşă se mai întoarse o dată spre mine şi spuse :

— Numai un suspin, Schadau, înainte de a adormi !

CAPITOLUL AL ŞASELEA

A doua zi dimineaţă fui sculat din somn printr-o smucitură. Lîngă patul meu se afla Boccard.

— Sus ! strigă el, trebuie să ne grăbim, dacă nu vrem să ajungem prea tîrziu ! Am uitat să-ţi spun ieri de cine va fi secondat contele — de Lignerolles. O insultă în plus, dacă vrei ! Dar avem avantajul că acest onorabil martor îşi va ţine gura, dacă îţi vei răni serios adversarul — Boccard oftă — fiindcă are o mie de motive să nu atragă în nici un fel asupra sa atenţia publică.

În vreme ce mă îmbrăcam, băgai de seamă că prietenului meu îi stătea pe inimă o rugăminte pe care se trudea să n-o rostească.

Pusesem pe mine pieptarul de călătorie, confecţionat la Berna, după datina elveţiană, cu două buzunare tari în ambele părţi şi-mi apăsasem pe frunte pălăria de pîslă cu borurile largi, cînd Boccard, copleşit de emoţie, mă îmbrăţişă deodată şi, după ce mă sărută, îşi lipi de pieptul meu capul cu păr cîrlionţat. Această manifestare exaltată de simpatie mi se păru nebărbătească şi, ca să-l liniştesc pe Boccard, îi îndepărtai cu amîndouă mîinile capul parfumat. În clipa aceea, mi se păru că prietenul meu îmi umblase la pieptar, dar pentru că timpul ne grăbea, nu dădui atenţie acestui lucru.

Străbăturăm tăcuţi uliţele învăluite în liniştea dimineţii, în vreme ce începu să plouă încet, ieşirăm pe poarta care tocmai fusese deschisă şi, la mică distanţă de aceasta, dădurăm de o grădină înconjurată de un zid ruinat. Locul acesta părăsit fusese ales pentru întîlnire.

Intrarăm în grădină şi-i zărirăm pe de Guiche şi Lignerolles plimbîndu-se în aşteptarea noastră între şirurile de fagi ce mărgineau aleea principală. Contele mă salută cu o politeţe batjocoritoare. Boccard şi Lignerolles se apropiară, ca să aleagă locul de luptă şi armele.

— Dimineaţa e rece, spuse contele, dacă n-ai nimic împotrivă, să luptăm păstrîndu-ne pieptarele.

— Domnul nu poartă zale ? întrebă Lignerolles, făcînd un gest ca şi cum ar fi voit să-mi pipăie pieptul.

De Guiche îi ceru printr-o privire să renunţe.

Ni se dădură două spade lungi. Lupta începu și-mi dădui seama numaidecît că mă aflam în fața unui adversar care mă întrecea în îndeminare și, totodată, era de un calm desăvîrșit. După ce-mi încercă puterea cu cîteva lovituri date ca pe terenul de scrimă, în joacă, ținuta lui neglijentă se schimbă cu totul. Deveni de o seriozitate de moarte. Efectuă o cvartă și începu să atace de la o clipă la alta într-un ritm accelerat. Parada mea venea tocmai la timp; dacă ar fi repetat același asalt doar cu puțin mai repede, aș fi fost pierdut. Îl vedeam zîmbind cu satisfacție și-mi așteptam cu resemnare sfîrșitul.

Lovitura veni ca fulgerul, dar lama de oțel flexibil se îndoi în sus, ca și cum ar fi dat de un obiect dur, parai, contraatacai și înfipsei spada în pieptul contelui care, sigur de efectul loviturii sale, se plecase mult înainte. De Guiche păli, deveni cenușiu, scăpă arma din mînă și se prăbuși.

Lignerolles se aplecă asupra muribundului, în timp ce Boccard mă trase de-acolo.

Ocolirăm în grabă mare zidul orașului pînă la altă poartă apropiată, unde Boccard intră cu mine într-o circiumă cunoscută de el. Trecurăm prin tindă și ne așezarăm sub un frunzar des din spatele casei. În dimineața umedă, toate păreau încă neînsuflețite. Prietenul meu ceru vin, care ne fu adus după un răstimp de o fată somnoroasă. Boccard începu să soarbă băutura cu aerul unui om mulțumit, în vreme ce eu lăsam paharul din fața mea neatins. Încrucișasem brațele pe piept și-mi plecasem capul. Mortul îmi stătea pe suflet.

Boccard mă îndemnă să beau și, după ce goli paharul, ca să-i fiu pe plac, începu:

— Oare anumiți oameni nu-și vor schimba acum părerea despre Maica Domnului de la Einsiedeln?

— Lasă-mă-n pace! îl repezii eu morocănos. Ce legătură are asta cu faptul că am omorît un om?

— Mai mult decît îți trece prin minte! răspunse Boccard cu o privire plină de reproș. Numai ei trebuie să-i mulțumești că ședzi aici lîngă mine! Îi ești dator o lumînare groasă!

Ridicai din umeri.

— Necredinciosule ! strigă el și, vîrînd mîna în buzunarul meu din stînga pieptului, scoase triumfător medalionul pe care obișnuia să-l poarte aninat la gît și pe care de dimineață mi-l vîrîse fără să știu în pieptar, în vreme ce mă îmbrățișa cu ardoare.

În clipa aceea îmi căzu parcă o legătură de pe ochi. Medalionul de argint oprise lovitura care trebuia să-mi străpungă inima. Mai întîi mă cuprinse un sentiment de rușine amestecată cu mînie, ca și cînd aș fi trișat și mi-aș fi apărat pieptul, împotriva legilor duelului. Intervenea și ciuda că-mi datoram viața unui idol.

— Mai bine aș fi murit, mormăii, decît să mă văd salvat printr-o superstiție neroadă.

Dar treptat, treptat, gîndurile mi se luminară. Gasparde îmi veni în minte și, odată cu ea, toate darurile vieții. Eram recunoscător pentru lumina soarelui ce mi se dăruia din nou, iar cînd privii iar în ochii bucuroși ai lui Boccard, nu mă mai putui hotărî să mă ciorovăiesc cu el, oricît aș fi dorit-o. Superstiția lui era condamnabilă, dar devotamentul său prietenesc îmi salvase viața.

Îmi luai un afectuos rămas bun de la el și pornii în grabă înaintea lui pe poartă și de-a curmezișul orașului, îndreptîndu-mă spre casa amiralului care mă aștepta la această oră.

Acolo îmi petrecui dimineața la masa de scris, de data aceasta însărcinat cu cercetarea listei de cheltuieli pentru echiparea detașamentului de voluntari hughenoți, aflat în Flandra. Cînd, într-o clipă de răgaz, amiralul se apropie de mine, îmi luai îndrăzneala să-l rog să mă trimită în Flandra, ca să iau parte la invazie și să-i trimit vești rapide și vrednice de încredere despre mersul acțiunii.

— Nu, Schadau, răspunse el, clătinînd din cap, nu te pot expune pericolului de a fi tratat ca franctiror și spînzurat. Altceva e dacă va trebui să cazi lîngă mine după declararea ostilităților. Sînt dator față de tatăl dumitale să nu te pun în altă primejdie decît aceea a unei morți ostășești vrednice de cinste !

Cam pe la ora prînzului, anticamera se umplu într-un chip neobișnuit și se auzeau de acolo convorbiri din ce în ce mai animate.

Amiralul îl chemă pe ginerele său, Teligny, care-l informă că în zori contele de Guiche căzuse într-un duel, iar martorul său, rău famatul Lignerolles, pusese pe servitorii contelui să-i ia cadavrul din fața porții St. Michel și, înainte de a fugi, le spusese doar că stăpînul lor fusese ucis de mîna unui hughenot necunoscut.

Coligny își încruntă sprîncenele și izbucni :

— N-am interzis cu asprime, n-am amenințat, n-am implorat, n-am conjurat ca în aceste vremuri nefaste nici unul dintre oamenii noștri să nu înceapă sau să nu accepte nici o dispută care să poată duce la un deznodămînt sîngeros ! Duelul ca atare este o faptă cu care nici un creștin nu-și poate împovăra conștiința, dacă nu există motive categorice, iar în aceste zile, cînd o scînteie ce-ar sări în butoiul de pulbere ne poate duce pe toți la pierzanie, devine o crimă împotriva coreligionarilor noștri și a patriei.

Aplecat deasupra socotelilor mele, nici măcar n-am ridicat ochii și am fost bucuros cînd mi-am terminat lucrul. Întors la han, am cerut să-mi fie dus bagajul la casa croitorului Gilbert.

Un bărbat bolnăvicios, cu o mutrișoară sperioasă, mă conduse, cu multe politeți, în odaia ce-mi era destinată. Odaia era mare și aerisită și, situată la ultimul etaj al casei, îngăduia privirii să cuprindă întreg cartierul, o mare de acoperișuri, din care se ridicau spre cerul înnorat vîrfurile unor turnuri.

— Aici sînteți în siguranță ! spuse Gilbert cu o voce subțire, ceea ce mă făcu să zîmbesc.

— Mă bucur, replicai, că sînt găzduit de un coreligionar.

— Coreligionar ? murmură croitorul. Nu vorbiți așa tare, domnule căpitan. E-adevărat, sînt un creștin evanghelic și — dacă nu s-o putea altfel — vreau să și mor pentru mîntuitorul meu, dar să fiu ars, cum s-a întîmplat cu Du Bourg în piața Grève [20] ! am fost de față, eram pe atunci un băiețaș — așa ceva mă umple de fiori !

— Nu te teme, îl liniștii eu, vremurile acelea au trecut, iar edictul de pacificare ne îngăduie tuturor practicarea liberă a religiei.

— Să dea Domnul să rămînă așa ! suspină croitorul. Dar dumneavoastră nu cunoașteți plebea Parisului nostru. E un popor sălbatic și pizmaș, iar noi, hughenoții, avem privilegiul de a-i scoate din fire. Fiindcă trăim retrași, cinstiți și cumsecade, ne învinuiesc că vrem să ne arătăm a fi mai buni decît ei, dar, Doamne sfinte, cum n-am fi mai buni, de vreme ce respectăm cele zece porunci !

Noua mea gazdă mă părăsi, iar spre seară trecui alături, la locuința consilierului parlamentar. Îl găsii extrem de abătut.

— O fatalitate nenorocită planează asupra cauzei noastre, începu el. Ai aflat, Schadau ? Un curtean de vază, contele de Guiche, a fost ucis azi-dimineață în duel de un hughenot. Întreg Parisul e în fierbere și mă gîndesc că pater Panigarola nu va pierde prilejul să ne denunțe pe noi toți ca pe o bandă de ucigași și, într-una din predicile sale de seară, să-l proclame pe virtuosul său protector — căci de Guiche frecventa cu asiduitate biserica — un martir al credinței catolice... Mă doare capul, Schadau, și vreau să mă odihnesc. Vei lua cina numai cu Gasparde.

În timpul acestei convorbiri, Gasparde stătuse lîngă fotoliul bătrînului, sprijinindu-se gînditoare de spetează. În seara aceea era foarte palidă și ochii ei mari, albaștri, priveau cu seriozitate și tristețe.

Rămași singuri, stăturăm cîteva clipe tăcuți alături. În sufletul meu se iscă supărătoarea bănuială că ea, care-mi ceruse s-o apăr, dădea acum îngrozită înapoi din fața celui pătat de sînge. Ciudata întîmplare care mă salvase și pe care nu i-o puteam mărturisi Gaspardei, fără a-i jigni profund sentimentele calvine, îmi tulbura conștiința mai mult decît vina, ușoară după mentalitatea bărbătească, de a fi vărsat sîngele unui om. Gasparde simțea că sufletul mi-era împovărat și nu putea căuta explicația decît în uciderea contelui și în consecințele nefaste rezultate din aceasta asupra partidei noastre.

După un răstimp, ea spuse cu o voce înăbușită :

— Așadar, tu l-ai ucis pe conte ?

— Eu, fu răspunsul.

Fata tăcu din nou. Apoi, cu o hotărire bruscă, se apropie de mine, mă cuprinse cu amîndouă brațele și mă sărută cu pasiune pe gură.

— Orice crimă ai fi făcut, spuse ea răspicat, sînt complicea ta. Din pricina mea ai săvîrșit această faptă. Eu sînt aceea care te-am împins în păcat. Ți-ai riscat viața pentru mine. Aș vrea să te răsplătesc, dar cum s-o fac ?

Îi apucai amîndouă mîinile și strigai :

— Gasparde, îngăduie-mi, ca astăzi, să fiu și mîine, și poimîine, și întotdeauna apărătorul tău ! Împărtășește cu mine primejdia și salvarea, vina și mîntuirea ! Să fim uniți și nedespărțiți pînă la moarte !

— Uniți și nedespărțiți ! spuse ea.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Din ziua fatală, cînd l-am ucis pe de Guiche și am cîștigat dragostea Gaspardei a trecut o lună. Scriam zilnic în biroul amiralului, care părea mulțumit de lucrul meu și mă trata cu o încredere crescîndă. Simțeam că intimitatea relațiilor mele cu Gasparde nu-i rămăseseră necunoscute, fără însă ca el să fi făcut aluzie fie și printr-un cuvînt la aceasta.

În acest timp, situația protestanților din Paris se înrăutățise vizibil. Atacul din Flandra nu reușise și se simțea că retragerea avusese atît la curte, cît și în mulțime un ecou defavorabil. Căsătoria regelui de Navarra cu fermecătoarea, dar ușuratica soră [21] a lui Carol adînci prăpastia dintre cele două partide, în loc s-o astupe. Cu puțin mai înainte, Jeanne d'Albert, mama navarezului, pe care hughenoții o venerau din pricina calităților sale personale, murise subit, se spunea, otrăvită [22].

Chiar în ziua nunții, amiralul, în loc să ia parte la slujbă, se plimbase cu pași mărunți în sus și-n jos prin piața Nôtre-Dame și rostise, el care era altminteri atît

de prudent, un cuvînt ce-a fost răstălmăcit cu cea mai mare dușmănie împotriva lui. „Nôtre-Dame, spusese el, este împodobită cu steaguri care ne-au fost smulse în războiul civil, trebuie scoase și înlocuite cu trofee mai glorioase!" Amiralul se referise la steagurile spaniole, dar cuvintele lui au fost interpretate greșit.

Coligny mă trimise cu o însărcinare la Orléans, unde se afla cavaleria germană. Cînd m-am întors și am intrat în locuința mea, Gilbert îmi ieși în întîmpinare cu fața răvășită.

— Ați aflat, domnule căpitan, se jelui el, că amiralul a fost rănit mișelește ieri, cînd se întorcea de la Luvru spre palatul lui? Nu mortal, se zice, dar la vîrsta lui și cu grijile mari care-l apasă, cine știe cum o să se sfîrșească asta. Iar dacă moare el, ce se va întîmpla cu noi?

Alergai spre locuința amiralului, dar nu fui primit. Portarul îmi spuse că în casă se află oaspeți înalți, regele și regina mamă. Știrea aceasta mă liniști, fiindcă, în naivitatea mea, socotii cu neputință ca regina mamă să fie părtașă la crimă și să-și viziteze ea însăși victima. Regele însă, mă asigură portarul, e furios din cauza perfidului atentat la viața prietenului său, la care ținea ca la un părinte.

Îmi îndreptai acum pașii înapoi spre locuința consilierului parlamentar, pe care-l găsii prins într-o convorbire animată cu o personalitate remarcabilă, un bărbat de vîrstă mijlocie, ale cărui gesturi pline de vioiciune trădau pe francezul din sud și care purta ordinul St. Michel [23]. Nu mai văzusem niciodată ochi atît de inteligenți. Străluceau de spirit, iar numeroasele cute și linii din jurul ochilor și al gurii se mișcau într-un joc nelimitat sub imboldul unor gînduri poznașe și pătrunzătoare.

— Bine c-ai venit, Schadau! îmi strigă în întîmpinare consilierul, în vreme ce eu comparam involuntar chipul nevinovat al Gaspardei, pe care se oglindea puritatea unui suflet simplu și viguros, cu firea de om abil a oaspetelui — bine c-ai venit! Domnul Montaigne [24] vrea să mă ia cu forța în castelul său din Perigord...

— Vreau să-l citim acolo împreună pe Horațiu, interveni străinul, așa cum am făcut-o cîndva la băile de

la Aix, unde am avut plăcerea să-l cunosc pe domnul consilier.

— Crezi dumneata, Montaigne, continuă consilierul, că-i pot lăsa singuri pe copii ? Gasparde nu vrea să se despartă de nașul ei și de acest tînăr din Berna.

— Ei asta-i, glumi domnul Montaigne, înclinîndu-se în fața mea, ca să se-ntărească în virtute, au să citească împreună Cartea lui Tobit[25] ! Apoi, văzînd chipul meu serios, schimbă tonul. Scurt și cuprinzător, încheie el, dragul meu consilier, vii cu mine !

— Se pune oare la cale un complot împotriva hughenoților ? întrebai eu, devenind atent.

— O conjurație ? repetă gasconul. Nu știu ! Dacă nu cumva una asemănătoare aceleia pe care o urzesc norii, mai înainte de a se dezlănțui furtuna. Cînd patru cincimi dintr-o națiune sînt obligate de ultima cincime la ceva ce ele nu vor — adică la războiul din Flandra — atmosfera se poate umple într-adevăr de electricitate. Și nu mi-o lua în nume de rău, tinere, voi, hughenoții, încălcați cel dintîi principiu al înțelepciunii vieții : nu este îngăduit să jignești un popor, în mijlocul căruia trăiești, prin disprețul arătat datinilor sale.

— Dumneavoastră socotiți religia printre datinile unui popor ? întrebai eu indignat.

— Într-un anume sens, da, fu el de părere, totuși de data aceasta mă gîndeam la anumite deprinderi ale vieții cotidiene : voi, hughenoții, vă îmbrăcați mai sobru, aveți chipuri serioase, nu înțelegeți de glumă și sînteți tot atît de țepeni ca gulerele voastre. Pe scurt, vă izolați de ceilalți, iar așa ceva se pedepsește în cel mai mare oraș, ca și în cel mai mic sat ! Ducii de Ghise înțeleg mai bine viața ! Tocmai treceam, cînd ducele Henri cobora în fața palatului său și strîngea mîinile cetățenilor ce-l înconjurau, vesel ca un francez și comod ca un neamț. Așa e bine ! Doar sîntem toți din același aluat, iar săpunul nu e scump !

Aveam impresia că prin tonul acesta glumeț gasconul ascunde griji apăsătoare și voiam să-l fac să vorbească mai departe, cînd bătrînul servitor anunță sosirea unui curier al amiralului, care ne chema grabnic la el pe mine și pe Gasparde.

Gasparde își puse un voal des și o pornirăm repede. Pe drum, fata îmi povesti cîte pătimise în lipsa mea.

— Pe lîngă ce-am suferit, să merg călare alături de tine sub ploaia de gloanțe mi s-ar părea un joc! mă asigură ea. Plebea de pe strada noastră este așa de aţîţată, încît n-am putut să ies din casă fără să fiu urmărită cu insulte. Dacă mă îmbrăcam după starea mea, mi se striga: „Priviți-o pe îngîmfată!" Dacă purtam îmbrăcăminte modestă, auzeam: „Priviți-o pe fățarnică!" O zi, o săptămînă, mai poți să suporți așa ceva, dar cînd vezi că nu se mai sfîrșește! Situația noastră aici la Paris îmi amintește de acel italian pe care dușmanul său l-a aruncat într-o carceră cu patru ferestre mici. Cînd s-a trezit a doua zi de dimineață, nu mai erau decît trei ferestre, în următoarea, numai două, în a treia, numai una, pe scurt, omul a înțeles că dușmanul său infernal îl zăvorise într-o mașinărie, care se preschimba treptat într-un sicriu înăbușitor.

Vorbind astfel, ajunserăm la locuința amiralului, care ne chemă numaidecît la el.

Ședea ridicat în patul său, cu brațul stîng rănit în eșarfă, palid și istovit. Lîngă el stătea în picioare un cleric cu barba căruntă. Nu ne lăsă timp să vorbim.

— Clipele mele sînt numărate, spuse el, ascultați-mă și faceți ceea ce vă spun! Tu, Gasparde, îmi ești rudă de sînge prin scumpul meu frate. Nu e acum momentul să tăinuim ceea ce tu știi și ceea ce pentru Schadau nu trebuie să rămînă ascuns. Mama ta a fost nefericită din cauza unui francez; nu vreau ca și tu să ispășești păcatele poporului nostru. Noi plătim greșelile părinților noștri. Tu însă, atît cît lucrul acesta depinde de mine, trebuie să duci o viață cucernică și liniștită pe pămîntul german.

Întorcîndu-se apoi spre mine, continuă:

— Schadau, n-ai să-ți desăvîrșești instrucția militară sub comanda mea. Aici lucrurile iau o întorsătură urîtă. Viața mi se apropie de sfîrșit, iar moartea mea înseamnă război civil. Nu vă amestecați, vă interzic. Ia mîna Gaspardei, ți-o dau de soție. Du-o fără zăbavă în patria ta. Părăsiți această nefericită Franță, îndată ce veți auzi de moartea mea. Orînduiește-ți un adăpost pe pămînt elve-

ţian, apoi intră în serviciul prinţului de Orania şi luptă pentru cauza cea dreaptă !

Amiralul făcu apoi un semn bătrînului şi-i ceru să ne cunune.

— Fă-o repede, şopti el, sînt obosit şi am nevoie de odihnă.

Îngenunchearăm lîngă patul lui, iar pastorul îşi îndeplini oficiul, împreunîndu-ne mîinile şi rostind din memorie cuvintele liturgice.

Apoi, amiralul ne binecuvîntă cu dreapta lui de asemenea schilodită.

— Fiţi fericiţi ! încheie el, se lăsă pe pat şi-şi întoarse faţa spre perete.

Cum şovăiam să părăsim odaia, mai auzirăm respiraţia regulată a celui ce adormea liniştit.

În tăcere, stăpîniţi de sentimente ciudate, ne întoarserăm la locuinţa consilierului Chatillon, pe care-l găsirăm continuînd discuţia aprinsă cu domnul Montaigne.

— Am cîştigat ! strigă bucuros acesta, papa s-a învoit şi eu însumi am să-i fac bagajele, fiindcă mă pricep foarte bine la aşa ceva.

— Du-te, dragă unchiule ! îl îndemnă Gasparde pe consilier. Nu-ţi face griji în privinţa mea. De-aci înainte, asta e datoria soţului meu.

Zicînd acestea, Gasparde îmi apăsă mîna pe pieptul ei. Îl îndemnai şi eu pe bătrîn să plece cu Montaigne.

Deodată, în vreme ce stăruiam cu toţii şi credeam că l-am convins, Chatillon întrebă :

— Amiralul a părăsit Parisul ?

Cînd auzi că amiralul rămîne şi va rămîne în pofida insistenţelor alor săi, chiar dacă starea sănătăţii i-ar îngădui să plece, Chatillon strigă cu ochii strălucitori şi cu o voce fermă pe care nu i-o cunoşteam :

— Atunci rămîn şi eu ! Am fost de multe ori în viaţă laş şi egoist ; n-am stat alături de coreligionarii mei cum ar fi trebuit, dar în această oră supremă nu vreau să-i părăsesc.

Montaigne îşi muşca buzele. Toate stăruinţele noastre nu mai folosiră la nimic, bătrînul rămase la hotărîrea lui.

Gasconul îl bătu pe umăr şi-i spuse cu o undă de ironie :

— Copil bătrîn ce ești, te înșeli singur dacă-ți închipui că acționezi din eroism. O faci din comoditate. Ai devenit prea greoi, ca să-ți mai părăsești cuibul confortabil, chiar cu pericolul ca mîine să ți-l spulbere furtuna. E și acesta un punct de vedere, și în felul tău ai dreptate.

Expresia ironică de pe chipul fin al lui Montaigne se preschimbă într-o tristețe profundă, el îl îmbrățișă pe Chatillon, îl sărută și plecă în grabă.

Consilierul, care era foarte tulburat, dori să rămînă singur.

— Lasă-mă, Schadau, spuse el, strîngîndu-mi mîna. Mai treci pe-aici astă-seară, înainte de a te duce la culcare.

În ușă, Gasparde, care mă însoți, îmi smulse brusc pistolul de călătorie pe care-l aveam încă înfipt în cingătoare.

— Lasă-l ! o prevenii. E încărcat.

— Nu, rise ea, zvîrlindu-și capul pe spate, îl păstrez ca zălog că n-ai să ne uiți astă-seară ! Și fugi numaidecît în casă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

În odaia mea se afla o scrisoare de la unchiul meu, de formatul obișnuit, cu adresa scrisă în binecunoscutele trăsături de modă veche. Impresiunea roșie a sigiliului cu deviza : *Pèlerin et Voyageur* era de data aceasta foarte lăbărțată.

Țineam încă scrisoarea nedesfăcută în mînă, cînd Boccard năvăli înăuntru, fără să bată la ușă.

— Ai uitat de făgăduială, Schadau ? strigă el.

— Ce făgăduială ? întrebai indispus.

— Frumos ! exclamă el cu un rîs scurt, care sună fals. Dacă ai s-o ții tot așa, ai să uiți și cum te cheamă ! În ajunul plecării tale la Orléans, în crișma „La maurul", mi-ai jurat că ai să-ți îndeplinești promisiunea făcută de mult, anume să vii să-l saluți pe compatriotul nostru, căpitanul Pfyffer. Din însărcinarea căpitanului, te poftesc la sărbătorirea onomasticii lui, la Luvru. Astăzi e sfîntul

Bartolomeu [26]. Ce-i drept, căpitanul are multe nume, vreo opt sau zece, dar, cum între toate, Bartolomeu cel martirizat e în ochii lui cel mai mare, sărbătorește această zi, ca bun creștin, într-un chip deosebit. Dacă n-ai să vii, o să te socotească un hughenot încăpățînat.

Mi-am amintit, firește, că Boccard mă asaltase deseori cu asemenea invitații și că-l tot amînasem de la o săptămînă la alta. Dar că primisem să mă duc în ziua aceea nu-mi aduceam aminte. Poate că totuși îi făgăduisem.

— Boccard, îi spusei, astăzi mi-e cu neputință. Scuză-mă față de Pfyffer și lasă-mă acasă.

Boccard începu să stăruie într-un chip ciudat, cînd glumind și spunînd nerozii copilărești, cînd implorîndu-mă și conjurîndu-mă. În cele din urmă izbucni :

— Cum ? Așa îți ții tu cuvîntul de onoare ?

Fiindcă nu eram sigur că nu-mi dădusem cuvîntul și nu puteam să las să apese asupră-mi această învinuire, am primit în cele din urmă să-l însoțesc, chiar dacă fără nici o plăcere. Mă tocmii cu el pînă cînd îmi făgădui că după o oră mă va lăsa să plec și o pornirăm spre Luvru.

Parisul era învăluit în liniște. Întîlnirăm numai cîteva grupuri de cetățeni care discutau în șoaptă despre starea amiralului.

Pfyffer ocupa o încăpere la parter, în curtea cea mare a Luvrului. M-am mirat, văzînd ferestrele sale slab luminate și aflînd o tăcere de mormînt în locul larmei vesele a unui chef. Cînd intrarăm, căpitanul stătea singur în mijlocul odăii, înarmat din cap pînă-n picioare, adîncit în lectura atentă a unei depeșe, pe care părea c-o silabisește, căci urmărea rîndurile cu degetul arătător de la mîna stîngă. Văzîndu-mă, păși spre mine și-mi spuse răstit :

— Sabia dumitale, tinere ! Ești prizonierul meu.

În același timp, doi elvețieni, care stătuseră în umbră, se apropiară. Mă trăsei un pas înapoi.

— Cine vă dă drepturi asupră-mi, dommule căpitan ? strigai. Sînt copistul amiralului.

Fără să mă învrednicească măcar cu un răspuns, îmi apucă spada cu mîna lui și mi-o luă. De uimire îmi pierdusem cumpătul și nici nu m-am gîndit să opun rezistență.

— Făceți-vă datoria ! ordonă Pfyffer.

Cei doi elvețieni mă luară între ei și-i urmai lipsit de apărare, aruncînd o privire mînioasă de reproș spre Boccard. Nu-mi trecea altceva prin minte decît că Pfyffer primise din partea regelui porunca să mă aresteze din cauza duelului cu de Guiche.

Spre uimirea mea, n-am fost dus decît cîțiva pași mai departe, pînă la odaia bine cunoscută a lui Boccard. Unul dintre elvețieni scoase o cheie și încercă să descuie, dar în zadar. Se părea că în grabă i se dăduse altă cheie decît aceea ce trebuia, astfel că-și trimise camaradul înapoi, să ceară cheia cea bună de la Boccard, care rămăsese cu Pfyffer.

În acest scurt răgaz, trăgînd cu urechea, auzii vocea aspră și dojenitoare a căpitanului :

— Pozna asta nebunească a dumitale mă poate costa postul ! Să sperăm că în noaptea asta de iad n-o să ne ceară socoteală nimeni ; dar cum îl scoatem noi mîine pe eretic din Luvru ? Să mă ierte sfinții că salvez viața unui hughenot — dar nici nu-i putem lăsa pe blestemații ăștia de franțuji să-l măcelărească pe un compatriot și un cetățean al Bernei — în privința asta, ai iar dreptate, Boccard...

Acum, ușa se deschise și mă pomenii în odaia cufundată în întuneric, cheia fu răsucită în spatele meu și auzii cum e tras un zăvor greu.

Măsurai, pășind încolo și-ncoace, chinuit de gînduri, încăperea ce-mi era bine cunoscută din cîteva vizite, în vreme ce fereastra așezată sus și zăbrelită cu vergele de fier se lumina, căci răsărea luna. Oricum aș fi sucit lucrurile, singurul motiv probabil al arestării mele era și rămînea duelul. E-adevărat, ultimele cuvinte îmbufnate ale lui Pfyffer păreau de neînțeles, dar poate că nu auzisem bine, sau viteazul căpitan era cam băut. Încă mai de neînțeles, ba chiar înfiorătoare îmi apărea purtarea lui Boccard, pe care nu l-aș fi crezut niciodată în stare de o asemenea trădare rușinoasă.

Cu cît mai mult gîndeam la cele întîmplate, cu atît eram mai copleșit de îndoieli neliniștitoare și de contradicții cu neputință de dezlegat.

Se plănuia oare într-adevăr o acțiune sîngeroasă împotriva hughenoților? Era de închipuit așa ceva? Putea oare regele, dacă nu-și pierduse mințile, să aprobe nimicirea unei partide, a cărei pieire ar fi făcut din el sclavul lipsit de voință al orgolioșilor săi veri din Lorena?

Sau se punea la cale o nouă lovitură împotriva persoanei amiralului și voiau să îndepărteze de el pe unul dintre slujitorii săi devotați? Mă găseam însă prea neînsemnat, pentru ca ei să se fi gîndit în primul rînd la mine. Regele se mîniase nespus, cînd fusese rănit amiralul. Ar putea oare un om, fără a cădea pradă nebuniei, să treacă în numai cîteva ore de la simpatia caldă la nepăsarea tîmpă sau la ura sălbatică?

În vreme ce-mi frămîntam astfel mintea, inima îmi strigă că la această oră soția mea mă așteaptă, numărînd minutele, iar eu sînt zăvorît aici, fără măcar să-i pot da de veste.

Continuam să pășesc în sus și-n jos, cînd orologiul din turnul Luvrului începu să bată; numărai douăsprezece bătăi. Era miezul nopții. Mă gîndii să pun un scaun sub fereastra cea înaltă, să mă sui în nișă, să deschid și, agățîndu-mă de zăbrelele de fier, să privesc în noapte. Fereastra dădea spre Sena. Totul era cufundat în tăcere. Tocmai voiam să sar înapoi în odaie, cînd, întorcînd privirea, încremenii de groază.

În dreapta mea, pe un balcon de la catul întîi, atît de aproape că l-aș fi putut atinge cu mîna, zării, luminate ca ziua de lună, trei siluete ce se aplecau peste balustradă, ascultînd în tăcere. Cel mai apropiat de mine se afla regele, ale cărui trăsături nu lipsite de noblețe erau schimonosite infernal de frică, de furie, de nebunie. Nici un coșmar n-ar putea fi mai îngrozitor decît această realitate. Acum, cînd așternpe hîrtie aceste întîmplări de mult trecute, îl revăd cu ochii minții pe nefericitul acela — și mă cuprind fiori. Lîngă el, sprijinit de balustradă, dîrdîind de frică, fratele său, ducele de Anjou, cu mutrișoara lui moliie, îngrozitor de feminină. În spatele lor, palidă și nemișcată, cea mai liniștită dintre ei, stătea Caterina de Medici, cu ochii pe jumătate închiși și cu o figură aproape indiferentă.

Regele, chinuit parcă de mustrări de conștiință, făcu un gest spasmodic, ca și cum ar fi vrut să retragă un ordin dat, dar în acea clipă răsună un foc de muschetă, mi se păreа, chiar în curtea Luvrului.

— În sfîrșit ! șopti regina ușurată, iar cele trei siluete pieriră de lîngă creneluri.

Un clopot din apropiere începu să bată ca de furtună, un al doilea, un al treilea se porniră să urle împreună cu el ; lumini puternice de facle țîșniră ca un incendiu, trosniră împușcături, iar în închipuirea mea mi se păru că aud gemete de moarte.

Amiralul fusese ucis, în privința aceasta nu puteam avea îndoieli. Dar ce puteau să însemne bătăile de clopot ca de furtună, împușcăturile la început răzlețe, apoi din ce în ce mai dese, strigătele de moarte care răzbăteau acum de departe pînă la urechile mele ? Se întîmpla ceva nemaiauzit ? Erau măcelăriți toți hughenoții din Paris ?

Și Gasparde, Gasparde care-mi fusese încredințată de amiral, era pradă groazei, alături de bătrînul neputincios ! Mi se făcu părul măciucă, sîngele îmi fierbea în vine. Mă izbii de ușă cu toată puterea, zăvoarele de fier și lemnul greu de stejar nici nu se clintiră. Căutai pipăind o armă, o unealtă, ca să fărîm ușa, dar nu găsii nimic. Lovii în scînduri cu pumnii, cu picioarele, strigai să mi se dea drumul — afară, gangul rămase tăcut ca un mormînt.

Mă săltai din nou în nișa ferestrei și smucii ca un disperat zăbrelele de fier, dar erau de neclintit.

Tremuram ca în friguri, dinții îmi clănțăneau. Aproape scos din minți, mă aruncai pe patul lui Boccard și începui să mă tăvălesc îngrozit de moarte. În cele din urmă, cînd se crăpa de ziuă, căzui într-o stare de nedescris, între trezie și aţipeală. Mi se părea că sînt încă agățat de zăbrelele de fier și privesc afară spre Sena ce curgea fără odihnă. Deodată din valuri se ridică o femeie pe jumătate goală, strălucind în bătaia lunii, o zeiță a fluviului, rezemată pe urna ei din care țîșnea apă, așa cum poate fi văzută la fîntînile arteziene de la Fontainebleau, și începu să vorbească. Dar cuvintele ei nu-mi erau adresate mie, ci unei femei de piatră ce susținea foarte

aproape de mine balconul pe care stătuseră cei trei conjurați din casa regală.

— Surioară, întrebă zeița din fluviu, știi tu poate de ce se ucid între ei ? Aruncă leș după leș în albia mea curgătoare și sînt toată mînjită de sînge. Vai, vai ! Oare cerșetorii pe care-i văd seara spălîndu-și zdrențele în apa mea îi răpun pe cei bogați ?

— Nu, murmură femeia de piatră, se omoară fiindcă nu se înțeleg asupra drumului adevărat spre fericirea veșnică.

Chipul rece al femeii de piatră se strîmbă a dispreț, ca și cînd ar fi rîs de o nemăsurată prostie...

În această clipă, ușa scîrții, sării în picioare din ațipeala mea și-l zării pe Boccard, palid și grav, cum nu-l mai văzusem niciodată, iar în spatele său, doi oameni de-ai lui, dintre care unul purta un codru de pîine și o cană de vin.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Boccard, strigai și mă repezii spre el, ce s-a petrecut azi-noapte ?... Vorbește !

El îmi luă mîna și voi să se așeze lîngă mine pe pat. Mă smulsei și-l conjurai să vorbească.

— Liniștește-te ! spuse el. A fost o noapte cumplită. Noi, elvețienii, n-am avut ce face, regele a poruncit.

— Amiralul e mort ? întrebai, privindu-l țintă.

Răspunse afirmativ cu o înclinare a capului.

— Și ceilalți șefi hughenoți ?

— Morți. Dacă nu cumva unul sau altul ca navarezul, a scăpat prin favoarea specială a regelui [27]

— Baia de sînge s-a terminat ?

— Nu, continuă încă bezmetică pe străzile Parisului. Nici un hughenot nu trebuie să rămînă în viață.

În acea clipă, gîndul la Gasparde îmi trecu asemeni unui fulger fierbinte prin creier și tot restul pieri în întuneric.

— Lasă-mă ! strigai. Soția mea ! Biata mea soție !

Boccard mă privi mirat și întrebător.

— Soția ta ? Ești însurat ?

— Fă-mi loc, nefericitule ! strigai și mă repezii asupra lui, căci mi se pusese în cale.

Ne-am luat la trîntă și l-aș fi biruit, dacă unul dintre elveții lui nu i-ar fi venit în ajutor, în vreme ce al doilea supraveghea ușa.

Fui doborît în genunchi.

— Boccard ! gemui. În numele milostivului Dumnezeu — pe tot ce ți-e mai scump — pe capul tatălui tău — pe fericirea mamei tale — milostivește-te de mine și dă-mi drumul ! Doar îți spun, omule, soția mea se află acolo, afară — poate chiar în clipa asta e omorîtă — poate chiar în clipa asta e batjocorită ! Oh ! Oh ! — și mă loveam cu pumnii în cap.

Boccard îmi răspunse pe un ton blînd, cum vorbești cu un bolnav :

— Ți-ai pierdut mințile, bietul meu prieten ! N-ai putea face nici cinci pași pe stradă și te-ar doborî un glonte ! Toată lumea știe că ești copistul amiralului. Vino-ți în fire ! Ceea ce ceri tu, e cu neputință.

Cum ședeam în genunchi, începui să plîng cu sughițuri ca un copil.

Încă o dată, pe jumătate inconștient ca un om ce se înecă, ridicai ochii spre mîntuire, în vreme ce Boccard, tăcînd, lega șnurul de mătase, rupt în timpul luptei, de care era aninată medalia de argint cu imaginea madonei.

— În numele Maicii Domnului de la Einsiedeln ! îl implorai cu mîinile împreunate.

Boccard rămase ca vrăjit, ridică ochii, murmurînd ceva ca o rugăciune. Apoi atinse medalionul cu buzele și-l vîrî din nou cu grijă în piept.

Încă tăceam amîndoi, cînd intră un tînăr stegar ținînd în mînă o depeșă.

— Domnule Bocard, spuse stegarul, în numele regelui și la ordinul căpitanului, ia doi din oamenii dumitale și înmînează personal ordinul acesta comandantului Bastiliei.

Stegarul ieși.

După o clipă de gîndire, Boccard se repezi spre mine, cu ordinul scris în mînă :

— Schimbă-ți iute îmbrăcămintea cu Cattani, îmi șoptă el. Vreau să-ncercăm. Unde locuiește ea ?

— Insula St. Louis.

— Bine. Bea o-nghiţitură, ai nevoie de putere.

După ce-mi lepădai în grabă veşmintele, mă îmbrăcai cu uniforma unui elveţian din garda regelui, îmi încinsei sabia, apucai halebarda, după care Boccard, eu şi al doilea elveţian ne năpustirăm afară.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Chiar din curtea Luvrului, un spectacol înfiorător se oferi ochilor mei. Hughenoţi din suita regelui din Navarra, ucişi de curînd, alţii cîţiva încă horcăind zăceau unii peste alţii în grămezi. Gonind mai departe de-a lungul Senei întîlnirăm la fiecare pas privelişti de groază. Ici zăcea scăldat în sîngele său un bătrîn cu ţeasta despicată, colo o femeie palidă ca moartea se zbătea în braţele unui lăncier bestial. O uliţă era tăcută ca un mormînt, din alta mai răsunau încă strigăte de ajutor şi stridente gemete de moarte.

Eu însă, nesimţitor faţă de această jale de necuprins, alergam ca un disperat, încît Boccard şi elveţianul abia mă puteau urma. În cele din urmă, ajunserăm la pod şi îl trecurăm. Mă năpustii în goană spre casa consilierului, cu ochii aţintiţi spre ferestrele de sus. La una dintre ele se vedeau braţele unor oameni ce se luptau, un corp omenesc cu părul alb era împins afară. Nefericitul, era Chatillon, se mai agăţă cîteva clipe cu mîinile slabe de pervaz, apoi îşi dădu drumul şi se prăbuşi pe caldarîm. Trecînd pe lîngă cel zdrobit, urcai din cîteva salturi scara şi intrai în încăpere. Era plină de oameni înarmaţi, iar pe uşa deschisă a bibliotecii răsuna un zgomot sălbatic. Îmi deschisei drum cu halebarda şi o zării pe Gasparde, înghesuită într-un colţ şi înconjurată de o haită care urla înnebunită de pofte şi pe care ea o ţinea la distanţă cu pistolul meu în mînă ţintind cînd pe unul cînd pe altul. Era palidă ca o statuie de ceară, iar din ochii ei albaştri larg deschişi iradia un foc îngrozitor.

Doborînd tot ce-mi stătea în drum, ajunsei dintr-un salt lîngă ea.

— Slavă Domnului, ai venit! mai strigă ea şi căzu leşinată în braţele mele.

Între timp, Boccard intrase și el, urmat de elvețian.

— Cetățeni, urlă el, în numele regelui vă interzic să atingeți fie și cu un deget pe această doamnă! Înapoi, dacă vă e dragă viața! Am ordin s-o duc la Luvru!

Ajuns lîngă mine, o așează pe Gasparde în fotoliul consilierului.

În clipa aceea, din mulțime sări spre noi un ins hidos, cu mîinile și fața pline de sînge, în care îl recunoscui pe proscrisul Lignerolles.

— Minciună sfruntată! strigă el. Ce elvețieni? — sînt huguenoți travestiți și încă dintre cei mai ticăloși! Asta de-aici — te cunosc foarte bine, lunganule netrebnic — l-a ucis pe evlaviosul conte de Guiche, iar ăstălalt a fost de față! Ucideți-i! E o faptă vrednică de cinste să-i nimiciți pe acești eretici mizerabili! Dar de față nu vă atingeți — e a mea!

Sălbaticul se azvîrli furios asupră-mi.

— Bestie, strigă Boccard, ți-a sosit ceasul! Lovește, Schadau!

Cu o mișcare dibace repezi în sus spada sceleratului, iar eu îi înfipsei ticălosului spada pînă la mîner în piept. Lignerolles se prăbuși.

Banda scoase un urlet turbat.

— Să ieșim de-aici! mă îndemnă prietenul. Ia-ți femeia în brațe și urmează-mă!

Boccard și elvețianul atacară, izbind în dreapta și-n stînga, mulțimea ce ne despărțea de ușă și deschise o potecă pe care eu îi urmai repede cu Gasparde în brațe.

Coborîrăm cu bine treptele și ieșirăm în stradă. Să tot fi făcut zece pași, cînd de la una din ferestre răsună o împușcătură. Boccard se clătină, căută cu mîna nesigură medalionul, îl smulse, rupînd șnurul, îl apăsă pe buzele palide și se prăbuși.

Fusese lovit în tîmplă. Prima privire mă încredință că-l pierdusem, a doua, îndreptată spre fereastră, că fusese ucis cu pistolul meu pe care Gasparde îl scăpase din mînă și pe care ucigașul îl ridica acum jubilînd. Cu hoarda dezlănțuită pe urmele noastre, mă smulsei cu inima sfîșiată de durere de lîngă prietenul meu, lîngă care îngenunchease devotatul său soldat, cotii după colțul

apropiat pe ulița laterală, unde se afla locuința mea, ajunsei acolo neobservat și, străbătînd repede cu Gasparde casa pustie, urcai în odaia mea.

Pe coridorul primului cat călcai peste bălți mari de sînge. Croitorul zăcea ucis, nevasta și cei patru copii, făcuți grămadă lîngă vatră, dormeau somnul morții. Pînă și cățelușul lor, iubit de toți ai casei, zăcea mort lîngă ei. Un miros de sînge umplea toată casa. Urcînd ultima scară, îmi văzui odaia deschisă, ușa pe jumătate sfărîmată se legăna de vînt.

Găsindu-mi patul gol, ucigașii nu poposiseră aici prea mult, aspectul sărăcăcios al odăii nu le făgăduise nici o pradă. Cele cîteva cărți ale mele, zăceau rupte pe podea, în una dintre ele vîrîsem scrisoarea unchiului meu, cînd venise pe neașteptate Boccard, acum scrisoarea căzuse dintre file, o ridicai și o vîrîi în buzunar. Puținii mei bani îi purtam încă din timpul călătoriei asupra mea într-un chimir.

O culcasem pe Gasparde pe patul meu, unde, palidă, părea că adormise, iar eu mă așezai lîngă ea, reflectînd la ce aveam de făcut. Fata era îmbrăcată modest, ca o servitoare, avusese desigur intenția să fugă cu părintele ei adoptiv. Eu purtam uniforma gărzii elveției.

O durere sfîșietoare mă copleși, gîndindu-mă la atît sînge prețios și nevinovat vărsat mișelește.

— Să plecăm din iadul acesta! rostii cu jumătate de voce, ca pentru mine.

— Da, să plecăm din iadul acesta! repetă Gasparde, deschizînd ochii și ridicîndu-se de pe pat. Aici nu mai avem de ce rămîne! Să ieșim pe poarta cea mai apropiată!

— Mai stai liniștită! o îndemnai. Între timp, se va lăsa seara și poate că amurgul ne va înlesni salvarea.

— Nu, nu, răspunse ea hotărîtă, nu mai rămîn nici o clipă în mocirla asta! Nu-mi pasă de viață, dacă vom muri împreună! Să pornim de-a dreptul spre cea mai apropiată poartă. Dacă ne vor ataca și vor voi să mă batjocorească, străpunge-mă cu spada, ucide doi sau trei dintre ei, așa nu vom muri nerăzbunați. Făgăduiește-mi!

După cîteva clipe de gîndire, acceptai, deoarece și mie mi se părea că trebuie să punem capăt cu orice preț

stării nenorocite în care ne aflam. Se putea ca dimineața măcelul să reînceapă, iar noaptea porțile erau mai sever păzite decît în timpul zilei.

Pornirăm la drum pe ulițele scăldate în sînge, păşind încet alături, sub un cer de august lipsit de nori, de un albastru întunecat.

Ajunserăm netulburați la poartă.

Sub bolta portiței camerei de gardă stătea cu brațele încrucișate un oștean loren purtînd eşarfa ducilor de Guise, care ne cercetă cu priviri pătrunzătoare.

— Ia te uită, două păsărele ciudate ! rîse el. Încotro vrei să pleci, domnule elvețian, cu surioara matale ?

Ducînd mîna la spadă, mă apropiai, hotărît să-i străpung pieptul, căci eram sătul de viață și de minciună.

— Pe toți dracii ! Dumneavoastră sînteți, domnule Schadau ? întrebă căpitanul loren, coborînd vocea la ultimele cuvinte. Poftiți înăuntru, aici nu ne tulbură nimeni.

Îi privii fața, căutînd să mi-l amintesc. Era fostul meu profesor de scrimă, boemul.

— Da, eu sînt, continuă el, ghicindu-mi gîndul, și sînt, cum se pare, în clipa cea mai potrivită.

Cu aceste cuvinte, mă trase în odaie, iar Gasparde ne urmă.

În încăperea cu aer stătut dormeau pe o bancă doi mercenari beți, cu zarurile și paharul lîngă ei, pe podea.

— Sus, ciinilor ! le strigă căpitanul. Unul dintre mercenari se sculă cu greutate. Căpitanul îl apucă și-l îmbrînci în fața uşii, ordonîndu-i : Stai de strajă, ticălosule ! Să nu treacă nimeni, răspunzi cu viața !

Pe celălalt mercenar, care nu scosese decît un grohăit, îl azvîrli de pe bancă și-l împinse sub ea, unde adormitul continuă să sforăie liniștit.

— Acum, binevoiți, vă rog, să luați loc ! și căpitanul ne arătă cu un gest cavaleresc banca murdară.

Ne aşezarăm, el apropie un scaun prăpădit, se aşeză călare pe el, sprijinindu-și cotul de spetează, și începu pe un ton familiar :

— Și-acu hai să stăm la taifas ! Cazul dumneavoastră mi-e limpede, nu-i nevoie să-mi dați vreo explicație.

Doriți un pașaport pentru Elveția, nu-i așa? — Socot de cinstea mea să răspund cu un contraserviciu binelui pe care mi l-ați făcut cîndva, arătîndu-mi frumoasa pecete a Württembergului, fiindcă știați că o cunosc. O mînă spală pe alta. Pecete contra pecete. De data asta, vă pot ajuta eu cu una.

Scotocindu-se prin tașcă, scoase mai multe hîrtii.

— Vedeți, ca un om prevăzător ce sînt, m-am îngrijit, pentru orice împrejurare, să-i cer onoratului meu duce Henri hîrtiile de drum trebuitoare pentru mine și oamenii mei, cu care am stat de strajă ieri noapte la amiral. Cuvintele din urmă le însoți cu un gest de ucigaș, care mă înfioră. Lovitura putea să dea greș. Ei, sfinții au avut grijă de acest bun oraș Paris! Unul dintre pașapoarte — iată-l — e pe numele unui elvețian concediat din garda regelui, furierul Koch. Vîriți-l în buzunar, vă dă cale liberă prin Lorena pînă la granița Elveției. Chestia asta am rezolvat-o. Cît privește călătoria drăguței dumneavoastră, pentru care, fără lingușire, vă felicit — aici, se înclină spre Gasparde — frumoasa doamnă cu greu ar putea să facă drumul pe jos. Vă pot oferi doi cai, unul chiar cu șa de damă — fiindcă nici eu nu-s neiubit și obișnuiesc să ies călare însoțit. Îmi dați pentru ei patruzeci ducați de aur, banii jos, dacă-i aveți, dacă nu, mă mulțumesc cu cuvîntul dumneavoastră de onoare. Caii-s cam istoviți, fiindcă am venit val vîrtej pînă la Paris, dar pînă la graniță o să mai țină.

Boemul chemă pe ferăstruică un rîndaș, care se plimba fără nici o treabă pe la poartă, și-i dădu ordin să înșeueze în grabă caii.

În vreme ce-i număram pe bancă banii, aproape tot ce aveam, boemul spuse:

— Am aflat cu satisfacție că ați făcut cinste maestrului dumneavoastră de scrimă. Amicul Lignerolles mi-a povestit totul. Nu știa cum vă cheamă, dar v-am recunoscut îndată după descrierea lui. L-ați străpuns pe de Guiche! Pe toți dracii, asta e ceva! Nu v-aș fi crezut niciodată în stare de una ca asta. Firește, Lignerolles era de părere că v-ați blindat pieptul cu ceva. Una ca asta nu vi se potrivește, dar la urma urmelor, fiecare se ajută cum poate.

În timpul acestei pălăvrăgeli înspăimîntătoare, Gasparde a stat palidă și tăcută. Ni se aduseră caii, boemul o ajută pe Gasparde, care se înfioră la atingerea lui, să se așeze bine în șa, eu mă aruncai pe celălalt cal. Căpitanul ne salută, și pornirăm în galop, salvați, pe sub bolta răsunătoare a porții și pe puntea bubuitoare.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Peste două săptămîni, într-o dimineață proaspătă de toamnă, eu și tînăra mea soție urcarăm călare spre ultima creastă a lanțului de munți care desparte Comitatul liber de ținutul Neuchâtel. Ajungînd pe creastă, lăsarăm caii să pască și ne așezarăm pe o spărtură de stîncă.

O vastă priveliște pașnică se întindea în fața noastră, sub soarele dimineții. La picioarele noastre străluceau lacurile de la Neuchâtel, Murten și Biel ; mai departe se întindea platoul de un verde proaspăt al ținutului Fryburg, cu frumoasele linii ale colinelor sale și cu lizierele întunecate ale pădurilor ; munții cei înalți, care tocmai se limpezeau din ceață, formau fundalul luminos.

— Așadar, această țară frumoasă este patria ta și, în sfîrșit, o țară evanghelică ? întrebă Gasparde.

Îi arătai în stînga turnulețul scînteind în soare al castelului Chaumont.

— Acolo locuiește bunul meu unchi. Cîteva ore încă, și-ți va ura bun sosit, ca propriului său copil drag. Aici jos, pe malul lacurilor, se întinde ținutul evanghelic, dar dincolo, unde poți distinge vîrfurile turnurilor din Fryburg, începe ținutul catolic.

Cînd rostii numele de Fryburg, Gasparde căzu pe gînduri.

— Patria lui Boccard ! rosti ea apoi. Îți mai aduci aminte ce vesel era în seara aceea, cînd ne-am întîlnit pentru prima dată la Melun ! Acum, tatăl lui îl așteaptă în zadar — iar el a murit pentru mine.

Lacrimi grele îi căzură de sub pleoape.

Nu-i răspunsei, dar în sufletul meu se desfășură cu iuțeala fulgerului povestea fatalei înlănțuiri dintre soar-

ta mea și aceea a veselului meu compatriot, iar gîndurile mele se învinuiau și se dezvinovățeau între ele.

Fără să vreau, dusei mîna la piept, în locul unde medalionul lui Boccard reținuse lovitura ce mi-ar fi adus moartea.

În pieptar, îmi fișii ceva ca o hîrtie ; scosei scrisoarea necitită a unchiului meu, de care uitasem, și rupsei pecetea deformată. Ceea ce citii mă surprinse dureros. Rîndurile sunau astfel :

„Dragă Hans !

Cînd vei primi scrisoarea de față, voi fi încheiat sau, mai curînd, voi fi început viața.

De cîteva zile mă simt foarte slăbit, fără a fi chiar bolnav. În liniște, lepăd ghetele de pelerin și toiagul de drumeț. Cîtă vreme mai pot mînui pana, vreau să te vestesc eu însumi de moartea mea, și să aștern scrisoarea cu propria-mi mînă, pentru ca un scris străin să nu te mîhnească și mai mult. — După ce voi fi trecut pragul, bătrînul Jochem are însărcinarea să pună o cruce înaintea numelui meu și să sigileze scrisoarea. Cu roșu, nu cu negru. Să nu porți veșminte de doliu pentru mine, fiindcă eu plec cu bucurie. Îți las bunurile mele pămîntești, nu le uita pe cele cerești.

Devotatul tău unchi *Renat*“

Lîngă nume, o mînă stîngace zugrăvise o cruce mare. Mă răsucii cu spatele și dădui frîu liber lacrimilor. Apoi ridicai capul și mă întorsei spre Gasparde, care ședea cu mîinile împreunate lîngă mine, s-o conduc în casa pustie a copilăriei mele.

ÎMPUȘCĂTURA DIN AMVON

CAPITOLUL ÎNTÎI

Într-o zi de octombrie, în a doua oră a serii, doi clerici coborau de la Ütikon, de pe platou, spre debarcaderul de la Obermeilen.[1] De la casa parohială, aflată la o apropiere potrivită de biserică, pe cea dintîi treaptă acoperită cu pășuni și livezi a lanțului de înălțimi, drumul cel mai scurt spre golful lacului, apărat printr-un zid în formă de călcîi, ducea printre podgorii pustiite. Culesul se terminase. În dreapta și în stînga, coardele de viță înfățișau numai frunze îngălbenite sau sfîșiate, iar pe fișiile de teren de un verde închis dintre butuci înfloreau brîndușele-de-toamnă. Doar de departe mai răsuna din cînd în cînd cîte-un chiot răzleț de culegător, de la vreo vie al cărei stăpîn experimentat lăsase strugurii să se coacă neobișnuit de mult, pentru ca picăturile să capete cu atît mai multă tărie.

Cei doi, parcă apăsați de-un sentiment de toamnă, pășeau unul după altul, fără să rostească un cuvînt. Dealtfel, poteca abruptă, acoperită cu lespezi de piatră inegale și bolovani le oferea o scară incomodă, iar la răstimpuri îi mai scutura și vîntul ce sufla în rafale violente dinspre vest, peste lac.

Cele dintîi zile ale culesului fuseseră cele mai frumoase din tot anul. Aerul cald mînat de foen dăduse în felul său o înfățișare idealizată munților acoperiți cu zăpadă și lacului elvețian, pe cei dintîi legîndu-i într-o singură lumină mare și tăcută, pe celălalt făcîndu-l să strălucească în culoarea profundă și intensă a unui golf meridional de mare, ca și cum ar fi rîvnit să strămute peste Alpi o priveliște bachică, o frîntură din Italia.

Astăzi însă bătea cu putere un vînt pieziș, iar munții cei înalți, desfigurați de lumini stridente și umbre tari,

se arătau ochilor mult prea aproape, cu o înfățișare prăpăstioasă și aproape barocă.

— Pfannenstiel, planul tău e lipsit de rațiune ! spuse deodată cel ce mergea înainte, un bărbat scund, vînjos și, în pofida tinereții sale, cam rotofei ; stătu locului și-și întoarse repede fața înfloritoare spre tovarășul său de drum, slab și deșirat.

Acesta, dînd să răspundă, se poticni de-o piatră, căci pînă acum își ținuse privirea neîntrerupt ațintită spre vîrful turnului zvelt din Mythikon,[2] care se înfigea ca un ac în cer, pe o peninsulă acoperită de păduri întunecate de pe celălalt mal. După ce-și puse din nou în mișcare regulată picioarele lungi, răspunse cu o voce plăcută din piept :

— Îmi închipui, Rosenstock, că generalul nu mă va primi ca pe un lestrigon[3]. Mi-e rudă, chiar dacă îndepărtată, iar ieri chiar i-am trimis, cu o dedicație politicoasă, disertația mea despre simbolistica *Odiseei*.

— Sfîntă simplitate ! mormăi Rosenstock, care-și datora culoarea viguroasă meseriei înaintașilor săi, care fuseseră de cînd lumea o cunoscută familie de măcelari și cîrnățari din Zürich. Nu-l cunoști deloc pe cel de colo ! adăugă el, arătînd printr-o scurtă mișcare a bărbiei sale rotunde peste lac, spre un conac de arhitectură italiană, situat în adîncitura nordică a peninsulei acoperite cu stejari. Nu e prea delicat cu rudele, iar disertația ta exaltată, care dealtfel i-a uimit pe cei avizați, nu-i pentru el decît obiect de batjocură, spre rușinea ta. Parohul din Ütikon suflă în aer, ca și cum ar fi format un balon de săpun irizant, apoi, după un răstimp, continuă : Crede-mă, Pfannenstielchen, mai bine n-ai avea nimic a face cu cei doi nebuni de dincolo, cu alde Wertmüller. Generalul[4] e o urzică, pe care n-o atinge nimeni fără să se înțepe, iar văru-său, parohul din Mythikon, bătrîn cu minte de copil, ne face tagma de rîs cu haita lui, cu dulapul lui de arme, cu pocnetele și bubuiturile lui. Ca vicar, ai pătimit tu însuți în primăvară, din pricina tuturor acestora. Firește, Rahel, cu năsucul ei frumos curbat și cu gura roșie de cireașă ! Dar fata nu te iubește ! Moșierița va ajunge în brațele unui moșier. Se zice că e logodită cu

Leo Kilchsperger. Dar, m-auzi, nu te necăji. Un refuz nu e un *consilium abeundi* *. Ca să te mîngîi : şi eu am fost respins de cîteva ori şi, uite, trăiesc şi prosper, iar de curînd m-am şi căsătorit.

Candidatul cel deşirat aruncă, pe sub părul-i blond zburlit de vînt, o privire deznădăjduită spre colegul său şi oftă jalnic. Lui îi lipsea stratul de grăsime ce îmbrăca muşchii inimii celuilalt.

— Trebuie să plec ! Am să-mi iau lumea-n cap ! strigă el apoi îndurerat. Aici mă prăpădesc ! Generalul n-o să refuze să-mi dea postul de pastor militar, acuma liber, al companiei lui veneţiene.

— Pfannenstiel, ţi-o repet, planul tău e lipsit de raţiune ! Rămîi în ţară şi hrăneşte-te cinstit.

— Mă scoţi din fire, se jelui blondul. Nu trebuie să plec şi nu pot să rămîn. Atunci unde să mă duc ? În groapă ?

— Să-ţi fie ruşine ! Ar fi timpul să-ţi vie mintea la cap. Ideea cu postul de pastor militar n-ar fi chiar atît de rea în sine. Vreau să spun, dacă ai fi un om hotărît şi n-ai avea ochi albaştri de copil atît de nevinovaţi. De curînd, generalul mi-a oferit mie postul. Zicea că un coş al pieptului atît de lat ca al meu ar impune oamenilor săi. Firește, asta nu-i decît o maimuţăreală ! El ştie că sînt un sedentar şi că nu-mi părăsesc podgoria.

— Ai fost dincolo ?

— Alaltăieri. Parohului din Ütikon i se sui sîngele la cap de mînie. De cînd s-a întors — abia de-o săptămînă — bătrînul zurbagiu a răscolit oraşul şi lacul. De la Viena, a scris că vine să-şi pună treburile în ordine, mai înainte de următoarea lui campanie. Ei, a venit şi pe dată a început un duruit de caleşti pe malul sting, spre poiană. Alde Landenberg, Schmidt, Reinhart, toate rudele lui, care altminteri îl evită ca pe-un ciumat pe bătrînul liber-cugetător şi zeflemist, au sosit, cu gîndul să-l moştenească. El însă nu e niciodată acasă, ci rătăceşte ca un diavol pe lac de colo pînă colo, iute ca fulgerul, pe o galeră cu douăsprezece vîsle, pe care a echipat-o cu oa-

---

* *Consilium abeundi* — sfatul de a pleca ; eliminarea dintr-o şcoală ; aici, concediere *(n. tr.)*.

menii lui. Enoriașii mei cască ochii, sînt cuprinși de neliniște și șușotesc despre vrăjitorie. Dar asta nu-i destul ! De cum se lasă întunericul pînă către dimineață, din hornurile casei din poiană se înalță balauri de foc și pălălăi luminoase. În loc să doarmă ca tot creștinul, generalul făurește și meșterește ca un lăcătuș, uneori toată noaptea. Am văzut lacăte artistice, adevărate capodopere, pe care nu le poate descuia nici un șperaclu, lucrate de el — mi-a spus-o cu o privire malițioasă aruncată pieziș spre sărăcia mea apostolică — pentru comori ce vor fi furate de hoți și roase de molii. Cred că înțelegi acum, și jerba de scîntei joacă un rol în treaba asta, e privită și comentată mult de oamenii care văd în ea calea prin horn a Necuratului. Așa a tot crescut agitația. Încercarea de a-i lămuri pe oameni n-ar duce decît la urmări rele. Eu am ales calea mai scurtă și am trecut dincolo, să-l previn prietenește pe general. Ptiu drace, de seara aia am să-mi aduc aminte cît oi trăi. A răspuns la vorbele mele cu un hohot de rîs batjocoritor, pe urmă m-a apucat de-un nasture de la surtuc și a dat drumul la un discurs numai furtună și vijelie, ascultă ce-ți spun, Pfannenstiel. Am ajuns acasă cu nasturii rupți și ca tras pe roată. Mi-a pus dinainte vin de Mosela, dar amestecat cu veninul celor mai mari răutăți batjocoritoare. A vorbit firește și despre testamentul său, ăsta îi e acum calul de bătaie. „Ești și dumneata acolo, sfinția ta." M-am îngrozit. „Uite, am să-ți arăt paragraful." A deschis dosarul. „Ia citește." Am citit — și ce-am citit, Pfannenstiel ?

„..Item, scumpului meu prieten, parohului Rosenstock, doi butoni din alamă cu o scobitură închisă cu sticlă, sub care, pe un fond verde, se află cîte trei zaruri minuscule. Cînd dumnealui va gesticula în amvon cu dreapta, apoi cu stînga, scuturînd astfel nesilit amintitele mici zaruri, va putea, aruncînd repetate priviri piezișe în timpul predicii, să facă un joc amuzant cu el însuși. Mai sus-numiții nasturi sînt îndrăgiți de către cuvioșii din Alger, Tunis și Tripoli și-și găsesc întrebuințarea prin moschei în timpul citirii Coranului..."

Acum, gîndește-te, Pfannenstiel, ce scandal la deschiderea testamentului ! L-am rugat pe nelegiuit, iar el s-a lăsat convins să-mi dea deîndată cu propriile-i mîini darul

și să șteargă din testament paragraful. Ia privește! Și Rosenstock scoase drăgălașa jucărioară din buzunarul de la piept.

— Asta-i o scornitură ticăloasă, spuse Pfannenstiel, cu un zîmbet fugar în priviri, fiindu-i prea bine cunoscută plăcerea de a juca zaruri a parohului din Ütikon, și tu crezi că generalul îi dușmănește pe toți clericii?

— Pe toți, fără excepție, de cînd i s-a făcut proces pentru cuvîntări ateiste și a fost condamnat la o amendă serioasă.

— N-a fost o sentință prea aspră? întrebă Pfannenstiel, care îndulcea cu oleacă de mistică mai modestă noțiunea elvețiană de credință reformată și n-avea nici o înclinație de prigonitor religios.

— Nicidecum. Doar că a trebuit să plătească toată suma cea mare deodată. În toată viața lui, încă din tinerețe, a rostit blasfemii și astea s-au tot adunat, iar așa s-a făcut atunci suma. Cînd, în ultimul nostru război civil[5], a asediat în zadar orașul Rapperswyl, fără să cruțe viața oamenilor, ceea ce e prima datorie a unui comandant de oști republican, opinia publică s-a revoltat, iar noi l-am putut lua de guler. I-am plătit atunci toate nelegiuirile pe care le-a săvîrșit împotriva bisericii naționale. Acuma, firește, nu ne mai putem atinge de comandantul de oști al maiestății sale apostolice[6], altminteri ne pomenim cu pozna că se face catolic, iar necazul ăsta ar fi mai mare decît primul. Se povestește că la Viena a luat masa cu iezuiți și capucini. Noi, clericii, indiferent cu ce titlu ni se adresează oamenii și cum ne îmbrăcăm, sîntem totuna, lumea nu se poate lipsi de noi!

Parohul din Ütikon rise de propria-i glumă și stătu locului.

— Aici e hotarul podgoriei mele, spuse el. Cu acest cuvînt își denumea comunitatea. După cîte ți-am povestit, tot mai vrei să treci dincolo la general, Pfannenstiel, tot mai comiți o asemenea nebunie?

— Vreau să mai încerc nițel și cu nebunia, cu înțelepciunea n-am făcut pînă acum nici o ispravă, răspunse Pfannenstiel blajin și se despărți de severul său coleg.

Ceva mai tirziu, îndrăgostitul şi deznădăjduitul candidat şedea pe bancheta transversală a unei bărci lungi şi înguste, pe care tînărul luntraş Bläuling o îndruma spre poiană, tăind lăţimea lacului pe la mijloc cu vîslele abia ridicate din apă.

Masa întunecată şi tăcută a stejarilor şi începuse să-şi azvîrle umbrele negre ale înserării departe peste apele înfiorate. Bläuling, un bărbat serios, închis în el, cu trăsături regulate, nu deschidea gura. Barca lui înainta uniform şi viguros, ca o fiinţă independentă, peste undele neliniştite. Lacul întreg era populat în sus şi-n jos de pînze umflate, fiindcă era sîmbătă, iar luntrele se-ntorceau acasă de la tîrgul săptămînal ce se ţinuse în ajun în oraş. Trei pînze se apropiară în zbor, formînd cu punctele lor finale alunecătoare o figură şi închizînd în liniile ei bărcuţa candidatului. „Luaţi-mă cu voi în necuprinsa libertate!" imploră el fără voie, dar luntrele îl părăsiră, eliberîndu-l din reţeaua lor pribeagă.

Între timp, conacul generalului se apropia văzînd cu ochii şi-şi desfăşura faţada. Construcţia solidă, dar cam scundă, nu avea nimic a face cu clădirile cu înalte acoperişuri ţuguiate, ca şi cînd, prin felul ei deosebit, ar fi căutat cu intenţie să se izoleze.

— Acolo e cămăruţa turcoaicei, rosti acum tăcutul Bläuling, în timp ce dreapta lui lăsa vîsla, ca să arate colţul dinspre miazăzi al casei.

— Al turcoaicei? Făptura întreagă a candidatului se preschimbă într-un şovăielnic semn de întrebare.

— Păi da, al turcoaicei lui Wertmüller; a adus-o din Orient, unde a purtat război pentru veneţieni. Am văzut-o de multe ori, e o femeiuşcă drăguţă, cu diademă de aur în părul lung şi despletit; de obicei, cînd trec, duce un deget la gură, ca şi cînd ar fluiera unor bărbaţi; acum însă nu e la fereastră.

Un strigăt tărăgănat tăie aerul, exact pe deasupra bărcii. De pe mal răsună distinct: „Rîtan — cine!"

Mînios, Bläuling izbi cu vîsla în apă, care azvîrli lîngă copastia bărcii un jet lat şi şuierător de stropi.

— De cînd s-a întors Wertmüller, izbucni revoltat barcagiul, strigătul ăsta răsună mereu peste lac. E prăpăditul ăla de negru, care face gălăgie și urlă cu un portavoce al generalului. Duminica trecută, la circiuma „Leul" din Meilen, oamenii i-au dat să bea și l-au îmbătat pîn-a căzut sub masă. Pe urmă l-au adus noaptea cu barca mea acasă la Wertmüller. Acuma, hornarul ăla strigă prin țeavă spre Meilen, dar mîine, pe cinstea mea, o să se afle din nou printre noi, la „Leul". Mă-ntreb: de unde o fi știind maurul cuvîntul ăsta străin? Pe-aici pe la noi, mai ocărăsc oamenii, dar nu așa.

— Așa l-o fi batjocorind generalul, remarcă Pfannenstiel cu jumătate de voce.

— Întocmai, domnule, încuviință flăcăul. Wertmüller aduce în țară cuvinte străine de-ale nemților, trădătorul de patrie! Dar eu, pe cinstea mea, nu-ngădui să mi se zică așa pe lac.

Fără alte vorbe, Bläuling își întoarse barca și, cu lovituri iuți și puternice de vîsle, ajunse din nou în mijlocul lacului.

— Ce ți-a venit, prietene? Te implor, stărui Pfannenstiel. Trebuie să trec neapărat dincolo! Îți dau îndoit de cît ne-am înțeles.

Dar arginții își pierduseră orice putere față de indignarea patriotică, iar candidatul se văzu nevoit să se roage și să insiste. Cu multă osteneală reuși să-l convingă pe jignitul Bläuling să-l ducă — „fiindcă sînteți dumneavoastră", spuse flăcăul — după un ocol mare, unde nu mai răzbătea strigătul prin portavoce, în jurul întregii peninsule, pînă în golful ei din miazăzi. Acolo îl lăsă pe candidat să coboare pe mal și începu numaidecît să vîslească, astfel că după cîteva minute barca se și îndepărtase, micșorîndu-se repede, spre mijlocul lacului siniliu.

CAPITOLUL AL TREILEA

Așa fu depus Pfannenstiel, ca un proscris, sub stejarii peninsulei. O potecă îngustă se adîncea în semiîntuneric, iar el nu șovăi s-o pornească pe ea. Cu pași de hoț,

se-ndreptă grăbit, pe covorul de frunze ce-i foșnea sub tălpi, spre un luminiș apropiat. Ca într-un coșmar, sentimentul iscat de calea atît de neobișnuită pe care pătrunsese pe domeniul străin îi dădea aripi, dar totodată începu să simtă și farmecul tainic exercitat de elementul aventuros ce mocnește în orice inimă omenească. Așa se aruncă un înotător în apa pe care mai întîi a cercetat-o ușurel și înfiorat cu degetele de la picioare.

Luminișul la care ajunse îndată nu era decît o turbărie limitată, în care lumina cădea de sus, printr-o deschidere în formă de cupolă. O veveriță ce se juca în frunzar făcu un salt peste capul candidatului și se opri pe o ramură mai joasă, care porni să se clatine abia cînd micul animal atît de iute ajunsese pe o a doua ramură.

Poteca străbătu din nou un răstimp întunericul verde, pînă cînd o coti brusc, iar candidatul zări conacul în fața sa, la distanță de numai cîțiva pași.

Acești pași îi făcu însă încet. Era unul dintre acei oameni pentru care sosirile și plecările sînt anevoioase, iar despre general se spunea că le ușurează oaspeților săi numai pe cele din urmă, nu și pe cele dintîi. Așa se făcu deci că Pfannenstiel se opri nehotărît înapoia celui mai dinafară stejar, un trunchi vînjos. Ceea ce putu să urmărească din ascunzătoarea lui fu un tablou idilic, care nu l-ar fi putut intimida în nici un fel.

În veranda construită ca o galerie, prea expusă curenților de aer acum la vreme de toamnă, ale cărei șase coloane erau încolăcite de o splendidă viță de vie străină, generalul tăifăsuia în tihnă cu vecinul său, Krachhalder, unul dintre epitropii bisericii din Mythikon, pe care candidatul îi văzuse în strană în fiecare duminică și ajunsese să-i cunoască bine, ca pe cei doisprezece apostoli. Călare pe un scaun ușor, cu coatele sprijinite, Wertmüller își arăta din profil nasul ascuțit ca un cioc de uliu și bărbia proeminentă, în vreme ce capul frumos, bătrîn, viclean al lui Krachhalder avea o expresie neobișnuit de blîndă.

— Sîntem asemeni florilor cîmpului, continua bătrînul pe un ton înălțător convorbirea, și se cade, domnule Wertmüller, ca noi doi să ne pregătim în aceste zile,

pentru cele veșnice. N-am să fac o taină din aceea că am donat trei lire pentru a acoperi cu șindrilă turnul bisericii noastre.

— Nici eu nu vreau să mă arăt calic, replică generalul, așa că las prin testament tot atît pentru aurirea cocoșului nostru, ca să nu-i fie rușine dihaniei să stea în vîrful turnului cu șindrilă nouă.

Krachhalder sorbi încetișor din paharul ce-i sta dinainte, apoi grăi :

— Nu sînteți un om bisericos, dar unul folositor pentru obște. Aflați : comunitatea așteaptă ceva de la dumneavoastră.

— Și ce așteaptă de la mine comunitatea ? întrebă generalul curios.

— Vreți să știți ? Și n-o să vă miniați ?

— Nicidecum.

Krachhalder făcu o nouă pauză.

— Poate că om găsi altă oră mai potrivită, spuse el.

— Altă oră decît asta de-acum nu există. Folosiți-o !

— V-ar păstra o amintire frumoasă, domnule general, copiii și copiii copiilor...

— Nu disprețuiesc gloria postumă, spuse generalul.

Lui Krachhalder, care-l vedea pe ciudatul domn atît de bine dispus, i se păru că sosise clipa prielnică să rostească în vorbe prudente dorința de mult hrănită de către cei din Mythikon.

— Pădurea dumneavoastră, domnule Wertmüller, începu el cu șovăială. Generalul se întunecă brusc, iar bătrînul țăran văzu parcă ridicîndu-se un nor prevestitor de furtună, dar continuă : își întinde vîrful...

— Încotro își întinde vîrful, întrebă Wertmüller furios.

Krachhalder chibzui dacă să meargă înainte sau să dea înapoi, cam ca unul surprins de furtună în mijlocul lacului. Se hotărî să-i dea înainte :

— ...drept în mijlocul terenului împădurit al comunității noastre.

În clipa aceasta, generalul se ridică dintr-un salt de pe scaun, pe care-l apucă de-un picior învîrtindu-l prin aer și luă poziția de luptă.

— Cei din Mythikon vor să mă jefuiască ? strigă el spumegînd de furie. Am picat oare între tîlhari ? Apoi, coborîndu-şi arma de lemn, continuă mai liniştit : Din asta n-o să iasă nimic, Krachhalder. Scoate asemenea gînduri din capetele oamenilor. Nu vreau să vă dau cu tifla şi de dincolo de mormînt.

— Fără supărare, replică bătrînul calm, o să mai chibzuiţi, domnule Wertmüller.

Se ridicase şi el şi-şi luă rămas bun de la general, cu o cordială strîngere de mînă, după obiceiul locului.

Wertmüller îl însoţi cîţiva paşi, apoi se întoarse şi dădu cu ochii de valetul său maur. Negrul făcu un gest rugător şi-i ceru, mutilînd groaznic limba germană, să-l lase liber a doua zi după-amiaza, fiindcă inima îl trage spre noii săi prieteni din Meilen.

— Al dracului mai eşti, Hassan ! îl repezi generalul. Duminica trecută, grozav şi-au mai bătut joc de tine ăia.

— Bătut joc ! repetă maurul, care înţelesese anapoda cuvintele. Joc, straşnic joc !

— N-ai şi tu simţul onoarei ? Contactul cu civilizaţia te duce de rîpă — te-mbeţi ca un creştin !

— Nu îmbătat, înălţimea ta ! Frumos joc, numai joc ! J-ass ! *

Maurul făcu o asemenea grimasă şi-şi roti ochii în cap cu atîta pătimaşă ardoare, încît Pfannenstiel, care, ca mulţi oameni naivi, avea din belşug simţul comicului, iar pe deasupra, în acea clipă, şi nervii încordaţi, chicoti destul de tare, ca să poată fi auzit, deşi încercase din toate puterile să se abţină.

Văzîndu-şi prezenţa trădată şi neputîndu-se furişa în stejar ca o driadă surprinsă, candidatul ieşi ruşinat la iveală şi se apropie de general, ploconindu-se mereu, foarte stingherit.

— Ce cauţi aici ? întrebă generalul, lungind cuvintele şi măsurîndu-l din creştet pînă-n tălpi. Cine eşti dumneata ?

— Sînt vărul... vărului... din partea vărului... se bîlbîi cel apostrofat.

Generalul se încruntă.

---

* *Jass* — joc de cărţi, îndrăgit pe malul lacului Zürich *(n. a.)*.

— Tatăl meu a fost un Pfannenstiel, iar mama, răposata, e o Rollenbutz...

— Vrei să-mi expui tot blestematul dumitale arbore genealogic ? Ce văr ? Ești fratele meu — toți oamenii sînt frați ! Du-te dracului ! și Wertmüller îi întoarse spatele.

Pfannenstiel rămase nemișcat. Primirea pe care i-o făcuse generalul îl împietrise.

— Fannen-stiel — silabisi negrul cuvîntul ce-i era încă necunoscut, ca și cum ar fi vrut să-și îmbogățească tezaurul de cuvinte germane.

— Pfannenstiel ? repetă și generalul, devenind atent. Numele mi-e cunoscut — stai, doar nu ești autorul, continuă el, întorcîndu-se din nou spre tînăr, care mi-a trimis ieri disertația despre simbolistica *Odiseei* ?

Pfannenstiel aprobă cu o clătinare a capului.

— Atunci ești un om foarte amabil ! spuse Wertmüller și-i luă mîna cu prietenie. Trebuie să ne cunoaștem.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Intră cu oaspetele în verandă, îl apăsă pe un scaun, îi umplu unul dintre paharele aflate pe masă și-l lăsă să-și vină în fire.

— Primirea a fost militărească, îl îmbună el apoi, dar în soldat n-ai să găsești o gazdă rea. Ai să petreci noaptea aici — fără vorbă ! Avem de discutat. Vezi, dragul meu, disertația dumitale mi-a făcut multă plăcere. Wertmüller întinse mîna după o carte aflată în nișa unei ferestre a parterului, care forma peretele din spate al verandei. Între filele cărții vîrîse disertația candidatului, mototolită la lectură.

— Mai întîi o întrebare preliminară : de ce mi-ai dedicat opera dumitale numai printr-un rînd, în loc să mi-o dedici *coram populo* * pe prima foaie albă, cinstit, cu litere mari de tipar ? Fiindcă sînt în relații încordate cu popii, colegii dumitale, hai ? Ești lipsit de caracter Pfannenstiel, ești un om slab.

---

* În fața poporului *(n. tr.)*.

Candidatul se scuză, zicînd că neînsemnata lui lucrare nu se putea împăuna cu numele vestitului comandant de oşti şi cunoscător în ale literaturii.

— Nicidecum neînsemnată, îl lăudă Wertmüller. Ai fantezie şi ai pătruns pînă în adîncimile de purpură ale operei mele preferate, cum n-ar putea s-o facă lesne un altul. Firește, ca să dovedeşti ceva absurd. Dar nici nu se poate altfel: noi, oamenii, ne întrebuinţăm puterile cele mai de preţ pentru a obţine rezultate stupide. Dacă te-ai fi gîndit să-mi ceri la vreme sfatul, aş fi dat disertaţiei dumitale o întorsătură care te-ar fi uimit chiar pe dumneata şi i-ar fi lăsat cu gura căscată pe popi, examinatorii dumitale, ca şi publicul întreg. N-ai simţit oare, Pfannenstiel, că a doua jumătate a *Odiseei* este de o deosebită frumuseţe şi măreţie? Aşa-i? Cel ce se întoarce acasă e primit rău, ca un cerşetor hoinar, în propriu-i cămin. Aşa-i? Pretendenţii caută să se convingă că Odiseu nu va mai reveni niciodată şi totuşi îi presimt prezenţa. Rid, iar chipurile lor sînt schimonosite de pe acum de convulsiile morţii — asta-i poezie. Dar ai dreptate, Pfannenstiel, de ce folos îmi e poezia, dacă dincolo de ea nu se află o morală? În zaharica e ascunsă o deviză — să spargem zaharicaua! Dacă prin Odiseu nu trebuie să-l înţelegem numai pe Odiseu, pe cine sau ce trebuie să înţelegem? Pe Domnul şi Mîntuitorul nostru — dovedeşti dumneata şi ai şi tipărit asta — cînd vine să-i judece pe cei vii şi pe cei morţi. Nu, candidatule, prin *Odiseea* trebuie să înţelegem orice adevăr maltratat sub un chip de slugă de către pretendenţii cei înfumuraţi, adică de popi, cărora adevărul, luînd o întruchipare victorioasă, le va străpunge odată inima.

Hei, candidatule, cum îţi place interpretarea asta? Aşa ar fi trebuit să sucești lucrurile şi, fii sigur, disertaţia dumitale ar fi făcut o îndreptăţită vîlvă!

Pfannenstiel începu să tremure la gîndul că ar fi putut îngădui să se dea simbolisticii sale o asemenea cutezătoare turnură egală cu o blasfemie. Firea lui simplă nu-l lăsa să vadă pe deplin, ci doar să întrezărească perfidia bătrînului batjocoritor.

Ca să se scuture de stinghereală şi să nu se vadă obligat să de un răspuns bătrînului liber-cugetător, can-

didatul luă în mînă volumul legat în pergament, cu care Wertmüller gesticulase în timp ce perorase. Era ediția aldină a *Odiseei*. Pfannenstiel contemplă cu evlavie foaia de titlu a acelei cărți rare. Deodată tresări ca mușcat de viperă. Pe spațiul gol din stînga stemei librarului venețian [7] descoperise următoarele rînduri în trăsături de condei îndrăznețe, cam șterse de vreme :

Georgius Jenatius me jure possidet
Constant R.4, Kz. 12 *

Azvîrlii cartea cît colo, ca și cînd din ea ar fi urcat un miros de sînge.

Pe-atunci, dubiosul confederat putrezea de cîteva decenii în domul de la Chur, în vreme ce, în perioade mai blînde și lipsite de patriotism, imaginea lui se schimonosise, căpătînd o înfățișare respingătoare, căci nu mai rămăsese din el decît apostatul și omul sîngeros. Pfannenstiel îl considera pur și simplu un monstru, în existența căruia abia de-i venea să creadă, pe care îi era cu neputință să și-l imagineze [8].

Generalul se delectă luînd act de spaima lui, apoi spuse cu nepăsare :

— Dragul de el, fostul dumitale coleg, mi-a dăruit cartea pe vremea cînd mai eram în relații bune și i-am făcut o vizită în al său Malepartus [9] de la Davos.

— Așadar, a trăit totuși cu adevărat ! rosti cu jumătate de voce condidatul, ca pentru sine. A avut cărți, ca unul dintre noi, și a scris pe foaia de titlu prețul plătit.

— Firește c-a trăit, și încă într-un chip foarte personal și zdravăn, spuse generalul, rîzînd scurt. Chiar azi-noapte l-am revăzut în vis pe confederat... Asta s-a întîmplat, fiindcă toată ziua de ieri mi-am petrecut-o cu o treabă foarte urîtă. Mi-am scris testamentul, și ce poate fi mai jalnic decît, încă în viață, să lași moștenire averea care, oricum, e și ea o parte din noi înșine !

În cleric se trezi curiozitatea. Poate că arătarea din vis a fost un avertisment subtil și reconfortant, care a trezit în cel ce-i sta acum în față gînduri bune și pioase.

---

* Georgius Jenatius m-a avut în stăpînire pe drept. Costă c(eali) 4, crăițari 12 *(n. tr.)*.

— Nu vreți să-mi povestiți și mie visul dumneavoastră ? întrebă el cu o privire rugătoare.

— Sînt gata s-o fac. Era la Chur. Îmbulzeală de oameni, peruci de oameni politici, militari, — dinspre catedrala curții, bătăi de clopote și salve de salut. Intrăm pe sub bolta porții în curtea episcopală. Mergem cîte doi, lîngă mine e un colos. Văd doar o pălărie cu pene, iar sub ea un nas mare și un cioc negru ca smoala vîrît în guler : „Wertmüller, m-a întrebat uriașul, pe cine îngropăm ?“ — „Nu știu“, îi răspund. Intrăm în catedrală, printre băncile din naos. „Wertmüller, mă întreabă celălalt, cui îi cîntă un recvien ?“ — „Nu știu“, spun eu enervat. „Mititelule Wertmüller, spune el, ia ridică-te în vîrful picioarelor și vezi cine zace acolo pe catafalc.“ — Acum disting clar în colțurile lințoliului monograma și blazonul lui Jenatsch, iar în aceeași clipă el, stînd lîngă mine, își întoarce fața palidă, cu ochii stinși. „Pe naiba, colonele, spun, dumneata zaci acolo sub lințoliu cu cele șapte răni mortale ale dumitale și totodată stai aici de vorbă cu mine. Ești oare dublu ? Are așa ceva vreun sens ? E oare logic ? Piei în iad, farsorule !“ Atunci, el îmi răspunse cu mîhnire : „N-ai de ce să te socotești mai ceva decît mine, nu mai face pe grozavul. Și tu, Wertmüller, ești mort“.

Pfannenstiel simți că-l ia cu frig. Visul acesta, în ajunul campaniei, fără-ndoială, sîngeroase, ce-l aștepta pe general dincolo de hotare, în imperiu, îi apărea ca o prevestire serioasă, ceea ce-l făcu să reflecteze la un cuvînt de încurajare duhovnicească.

Wertmüller părea că nu se poate desprinde nici el numaidecît de visul său, după ce-l povestise.

— Colonelul a fost doborît de îbovnica lui cu toporul, ca un taur, își rosti el cu voce tare gîndul, cu mine, lucrurile n-o să meargă la fel de bine. Să cad — fie ! Dar să nu crăp în ungherul unui pat !

Se gîndea probabil la otravă, fiindcă se amestecase la curtea din Viena într-un înverșunat joc de intrigi și-și făcuse acolo prin ambițiile lui dușmani de moarte.

— Mai înainte de a-mi lua catrafusele, continuă el după o pauză, aș vrea să mai fac fericit un om...

Candidatului îi dădură lacrimile, nu la vreun gînd egoist, ci din bucuria dezinteresată pe care i-o pricinuia această frumoasă pornire ; dar ochii i se uscară repede, cînd generalul își încheie fraza :

— ....mai ales dacă de asta s-ar putea lega o farsă strașnică.

Sentimentul superstițios care-l cuprinsese pe general trecuse repede.

— Ce vrei să-mi ceri ? îl întrebă el pe oaspete, schimbînd brusc vorba, așa cum îi era obiceiul. Doar n-ai venit aici să mă asculți povestindu-mi visele.

Pfannenstiel, nedorind să-i destăinuie deznădejdea lui în dragoste, fiindcă nu-l credea în stare s-o înțeleagă, îi relată cu o nevinovată șiretenie că în timpul studierii *Odiseei* îl cuprinsese irezistibila dorință de a cunoaște patria lui Homer, aurita Eladă. Cum nu cunoștea altă cale pentru a-și satisface dorința de a călători, îi venise ideea să se ofere domnului general pentru postul de preot militar la compania sa venețiană, care staționa în posesiunile din Grecia ale Republicii.

— Postul e liber, încheie el, iar dacă dumneavoastră nutriți oarecare simpatie pentru mine, mi-l încredințați.

Wertmüller îl privi scrutător.

— Sînt cel din urmă, spuse el, care să-l îndemn pe un tînăr să nu-și aleagă o carieră primejdioasă ! Dar pentru așa ceva trebuie să fie calificat. Schelăria dumitale de oase, prietene, nu e destul de solid construită. Cel mai strașnic bătăuș al meu, exmatriculat de la Leipzig sau de la Viena, ar impune mai mult flăcăilor mei decît chipul dumitale de sfînt Ioan. Scoate-ți gîndul ăsta din cap. Dacă vrei să vezi sudul, caută-ți o slujbă de intendent pe lîngă un tînăr cavaler și scutură-i de praf hainele ! Dar nici asta nu ți se potrivește. Cel mai bine e să rămîi acasă. Ia privește ! Numără toate turnurile din jurul lacului — aici e Canaanul preoților. Aici ți-e Rodosul, aici să dănțui [10] — vreau să zic, să predici ! De ce există făgașurile profesiilor civile, dacă nu pentru a fi urmate de cei din soiul dumitale ? Dumneata nu știi de ce spete late ai nevoie ca să tratezi viața cu superioritate. Renunță la fantezia dumitale ! Zicînd acestea, generalul făcu un

gest, de parcă ar fi apucat de frîu un cal care o luase la goană cu un băiat imprudent.

Urmă o pauză. Generalul aruncă din nou condidatului o privire cercetătoare.

— Ești un om cinstit, spuse el apoi, și ai crezut în mod serios că ai fi putut s-o scoți la capăt cu aventura dumitale în Grecia. Dar cum se potrivește asta cu acest Pfannenstiel pe care-l văd în fața mea ? Aici se ascunde ceva. Un anticar trăsnit, ca aceia ce scotocesc de colo, colo printre ruine, nu ești. Așadar, ești un disperat. Dar *din ce motiv* ești disperat ? Ce te face s-o iei la goană ? Dă-i drumul ! Vreo figură ? Hai ! Roșești !

Wertmüller, bărbat de șaizeci de ani, trata femeile ca pe niște ființe ce animă un peisaj și obișnuia să le denumească pur și simplu cu o expresie familiară a pictorilor : „figuri".

— Unde ai făcut serviciul ultima dată ?

— La Mythikon, la vărul dumneavoastră, cînd a avut accesele de gută.

— La vărul meu ? Care va să zică la Rahel. Ei, acum totul e clar și lămurit ca noul meu regulament de instrucție. Fata ți-a sucit capul, iar pe urmă, cum se și cuvenea, ți-a dat papucii ?

Om delicat, candidatul ar fi lăsat mai curînd să i se smulgă inima din piept decît să mărturisească deschis că Rahel avea față de el sentimentele cele mai cordiale, lucru de care nu se putea îndoi. Răspunse cu modestie :

— Domnul Wertmüller, altminteri binefăcătorul meu, m-a concediat fiindcă nu mă pricep să umblu cu armele de foc și mi-e teamă de ele. Acum douăzeci de ani, din pricina armelor, s-a întîmplat în familia mea o nenorocire. Mă silea să trag împreună cu el la țintă, și n-am nimerit cu nici o împușcătură.

— Ar fi trebuit să refuzi. Stîngăcia dumitale te-a coborît în ochii Rahelei. Ea nu greșește niciodată ținta. — Ei drăcie, îmi vine în minte că mai sînt dator cu ceva bătrînului. În vreme ce mă războiam pe Rin, cucernicia sa a avut grijă cum nu se poate mai bine de haita mea. Se pricepe. Hassan, ia adu-mi numaidecît tocul de marochin violet, e la stînga jos, în dulapul cu geam din camera de arme. Nu te speria, candidatule.

Maurul se mișcă repede și după cîteva clipe Wertmüller ținea în mînă două pistoale mici de o lucrătură delicată. Șterse cu un petic de piele țevile cu incrustații și minerele îmbrăcate în argint, pe care erau gravate frumoase și ciudate arabescuri.

— Dă-i drumul mai departe, prietene, cu elegia dumitale ! spuse el. Fata te-a trimis, așadar, la plimbare — sau, poate, te iubește ? Există jocuri ciudate ale naturii ! Și doar bătrînul te-a refuzat, hei ? Ce motive ți-a dat ?

Pfannenstiel întîrzie un răstimp cu răspunsul. I se făcuse frică, fiindcă generalul, în timp ce vorbea, armase cocoșul unui pistol. Apoi, Wertmüller apăsă ușurel cu degetul pe trăgaci și cocoșul pocni. Armă apoi al doilea cocoș, întinse brațul, făcu o grimasă ; abia după o sforțare serioasă reuși să-l slobozească. Din cine știe ce motiv, jocul resortului se blocase, și generalul dădu nemulțumit din cap.

Candidatul, care clipise tare din ochi, reluă firul discuției, ca să lămurească adevăratul motiv al deznădejdii sale.

— O Wertmüller și un Pfannenstiel ! spuse el pe un ton resemnat, ca și cînd ar fi numit soarele și luna și ar fi găsit foarte firesc ca acestea să nu se întîlnească.

— Lasă-mă cu neroziile astea ! îl repezi cu asprime generalul. N-am lăsat oare mult în urmă cruciadele, în a căror epocă plină de duh au fost scornite blazoanele ? Dar și pe vremea aia, ca dealtfel oricînd, bărbatul era mai de preț decît numele, altminteri lumea ar fi putrezit de mult, ca un măr viermănos. Vezi dumneata, Pfannenstiel, eu trec pe-aici drept un patrician ; cînd însă am intrat în serviciul imperial, cum se mai uitau domnii colegi, mîndri de stemele lor, la plebeiana roată de moară de pe blazonul meu. Totuși, au trebuit să suporte ca mo-rarul * să repună pe picioare campania pe jumătate ruinată de ei și să cîștige ! Ascultă, Pfannenstiel, îți lipsește mîndria și asta te păgubește în fața Rahelei.

Candidatul se găsea într-o situație ciudată. Nu putea să împărtășească punctul de vedere al lui Wertmüller,

* *Müller* (a doua parte a numelui generalului) — morar *(n. tr.)*.

fiindcă simțea confuz că o asemenea lipsă totală de prejudecăți nimicea toată ordinea cea veche a lucrurilor, iar el respecta această ordine, chiar în acele puncte care-i erau defavorabile.

Dar Wertmüller nu aștepta un răspuns. Se ridicase în picioare și, cu cîte un pistol în fiecare mînă, pornise în întîmpinarea unei fete înalte, care se apropia pe drumul ce venea dinspre uscat. Generalul auzise pietrișul scrîșnind sub pașii ei ușori și repezi.

— Bună seara, finuțo, o salută el, iar ochii săi cenușii se luminară.

Frumoasa domnișoară se încruntă însă, pînă cînd bătrînul vîri cele două pistoale, care o indispuneau vădit, în marile buzunare ale surtucului său, pe unul în dreapta, pe celălalt în stînga.

— Am oaspeți, Rahel, spuse el. Îngăduie-mi să-ți prezint pe tînărul meu prieten, domnul candidat Pfannenstiel.

Domnișoara Wertmüller se apropiase, în vreme ce Pfannenstiel se ridicase cu stîngăcie de pe scaunul său. Fata se trudi să nu roșească, dar roșeața ieși victorioasă, arătîndu-se pînă pe fruntea ei delicată și pînă sub rădăcinile bogatului ei păr brun. Candidatul coborî mai întîi ochii, ca și cînd ar fi încheiat cu ei o alianță, ca să nu privească nici o fecioară, apoi însă îi înălță cu o expresie ardentă și strălucitoare de fericire, iar bunele sale priviri găsiră în doi ochi castanii o primire atît de caldă, încît pînă și bătrînul zeflemist se bucură contemplînd afecțiunea sinceră a doi copii nevinovați.

Într-un mod ciudat, el nu spori cu nici o vorbă glumeață dulcea stinghereală a celor doi. Nu-i așa că un sentiment profund și adevărat, în expresia lui firească și modestă, ne înalță din această lume a constrîngerii și a măștilor, ca să ne transpună în alta, mai mare și totodată mai simplă, unde batjocura nu-și găsește locul?

Firește, multă vreme nu s-ar fi lăsat el împiedicat să tachineze, dar isteața și brava fată îi reteză tentația.

— Am ceva de vorbit cu dumneata, nașule, spuse ea, și o iau înainte spre a doua bancă de pe malul lacului. Nu te lăsa prea mult așteptat.

Se înclină uşor spre candidat şi dispăru.

Generalul îl luă pe Pfannenstiel de mînă şi-l conduse pe o scară, în sus, în biblioteca lui, prin ale cărei înalte ferestre cu arcade răzbătea lumina răsfrîntă de luciul lacului.

— Fii liniştit, spuse el, am să-ţi iau partea pe lîngă Rahel. Între timp, n-ai să te plictiseşti aici. Ţi-s dragi cărţile ! Aici îi găseşti pe poeţii veacului *tutti quanti* *. Arătă spre un dulap cu geam şi părăsi sala.

În dulap, se aflau în şiruri strălucitoare francezii, italienii, spaniolii, chiar şi cîţiva englezi, un tezaur îngrămădit de spirit, fantezie şi armonie, iar Wertmüller, care fără nici o îndoială se afla pe culmea culturii epocii, ar fi dat neîncrezător din cap, dacă i s-ar fi şoptit că de-acolo lipseşte unul, care cîntăreşte cît toţi ceilalţi împreună.

Cel care citise mult, de pretutindeni, nici nu auzise măcar de numele lui Shakespeare.

Candidatul îi lăsă pe poeţi neatinşi, căci pentru un sînge tînăr apropierea iubitei înseamnă mai mult decît toate cele nouă muze.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Generalul o pornise pe o cărare ce şerpuia foarte aproape de mal, urmînd cotiturile peninsulei, iar acolo o zări curînd pe Rahel Wertmüller care, şezînd pe o bancă de piatră roasă de vreme, îşi întorcea profilul delicat spre lacul peste care cobora amurgul. Pe feţişoara ei drăgălaşă şi hotărîtă stăruia o expresie sinceră de mîhnire.

— Ce gînduri te frămîntă ? i se adresă generalul.

Ea îi răspunse fără să se ridice :

— Sînt nemulţumită de dumneata, naşule.

Generalul se sprijini de trunchiul unui stejar şi-şi încrucişă braţele.

— Cu ce m-am făcut vinovat faţă de înălţimea voastră ? spuse el.

Domnişoara îi aruncă o privire de reproş.

---

* Toţi fără excepţie *(n. tr.)*.

— Mai şi întrebi, naşule ? Te porţi urît cu tata, care ţi-a făcut numai bine şi niciodată vreun rău. — Ce spectacol a fost iarăşi duminica trecută ! Antrenat de dumneata, a tras toată după-amiaza cu puşca, împreună cu dumneata, pe iazul dumitale din poiană. Ce spectacol ! Raţe care băteau din aripi rănite, băieţi care se bălăceau prin mlaştină după pradă, tata cu cizme înalte şi tot satul ca spectatori !...

— Satul aprecia cît de corecte erau împuşcăturile, o întrerupse Wertmüller.

— Naşule — fata sărise de pe bancă, iar silueta ei zveltă tremura de indignare — pînă acum, în pofida unor ciudăţenii, credeam că eşti un om inimos. Dar m-am înşelat şi încep să cred că aici ceva nu e în ordine la dumneata ! Zicînd acestea, fata făcu un mic gest cu arătătorul spre partea stîngă a pieptului generalului. Te socoteam, adăugă ea pe un ton mai prietenos, un fel de Rübezahl... parcă aşa se numeşte duhul munţilor uriaşi, despre ale cărui pozne de cobold povesteşti cu atîta haz ?

— Căruia îi place din cînd în cînd să facă un bine, iar cînd face un bine, se bucură.

— Cam aşa ceva. Numai că, precum spuneam, dumneata eşti rău ca duhul munţilor — cît despre bine, nici urmă. Ai să-l duci pe tata la pierzanie. Dacă enoriaşii noştri din Mythikon n-ar fi în fond nişte oameni cumsecade, care îşi acoperă parohul pe unde pot, de mult s-ar fi depus plîngeri împotriva lui la Zürich. Şi pe bună dreptate ; fiindcă un cleric care, treaz sau în vis, nu are alt gînd decît vînătoarea, nu poate decît să îndigneze zi de zi orice inimă creştină. Şi lucrurile se agravează cu trecerea anilor. De curînd, cînd domnul decan a venit în vizită, iar în acelaşi timp curierul i-a adus tatei o flintă de vînătoare pe care o cumpărase în oraş, a trebuit să-i smulg arma, fără nici un respect filial, şi s-o încui în dulapul meu de haine, altminteri — ce gînd oribil — l-ar fi ochit pe cucernicul domn Steinfels. Rizi, naşule ? Eşti groaznic ! Ar trebui să te urăsc, fiindcă dumneata, care-i cunoşti slăbiciunea, îl mai şi îmboldeşti şi-l aţiţi, ca şi cum ai fi duhul lui cel rău. Azi, mîine, o să se suie cu puşca încărcată în amvon !... M-am bucurat că te-ai întors, iar acum te întreb : Pleci curînd, naşule ?

— Să se suie cu puşca încărcată în amvon? repetă Wertmüller, pe care ideea aceasta părea să-l fi frapat. Ei, ei, finuţo! Tatăl tău este pentru mine cel mai suportabil dintre popi, iar tu, cea mai dragă dintre figuri. Am să-i dau bătrînului satisfacţie. Ştii cum? Mîine am să vin la voi la biserică, asta o să-l reabiliteze pe tatăl tău la oraş şi în ţinut.

Rahel păru prea puţin încîntată de această perspectivă.

— Naşule, spuse ea, m-ai botezat şi ai făcut legămîntul că te vei îngriji de fericirea mea pămîntească şi de cea veşnică. În privinţa celei din urmă, nu poţi face nimic, fiindcă în punctul acesta dumneata însuţi stai foarte prost. Dar e ăsta un motiv să-mi distrugi şi fericirea pămîntească? Dimpotrivă, ar trebui, cred, să te gîndeşti să mă faci fericită cel puţin pe pămînt — iar dumneata mă faci nefericită!

Fata îşi tăinui o lacrimă.

— Admirabil gînd, spuse generalul. Finuţo, eu sînt duhul muntelui, iar tu îmi poţi cere îndeplinirea a trei dorinţe.

— Fie, replică domnişoara, acceptînd gluma. Prima: vindecă-l pe tata de neclericala patimă a vînătorii!

— Imposibil. O are în sînge. E un Wertmüller. Dar pot să-i îndrum patima pe un făgaş inofensiv. A doua?

— A doua... Rahel şovăi.

— Lasă-mă să vorbesc în numele tău, fetiţo. A doua: dă-i căpitanului Leo Kilchsperger un concediu pentru peţit, logodnă şi căsătorie.

— Nu! replică Rahel cu însufleţire.

— E un cavaler perfect.

— Despre perfectul cavaler umblă nişte vorbe din care pricină renunţ, naşule.

— Un punct de vedere îngust.

— Rămîn la el, naşule.

— Dinspre partea mea... Aşadar, altă a doua dorinţă. A doua: Duh al muntelui, te rog să obţii pentru candidatul Pfannenstiel postul de pastor militar, dorit de el, în serviciul Veneţiei.

— Niciodată! strigă domnişoara Wertmüller. Cum? Nefericitul doreşte să devină pastor militar la adunătura

dumitale de veneţieni ? Omul acesta delicat şi bun ? De asta a venit la dumneata ?

Generalul răspunse afirmativ.

— Nu i-am cerut să renunţe.

— Fă-l să renunţe, nasule. Nu bintuie ciuma şi frigurile în Moreea ? [11]

— Cîteodată.

— Nu citim despre dese naufragii în Marea Adriatică ?

— Din cînd în cînd.

— Nu e societatea din Veneţia de-a dreptul îngrozitor de rea ?

— Societatea bună e ca pretutindeni, iar cea rea este excelentă.

— Nasule, nu trebuie să se ducă acolo cu nici un preţ !

— Bine. Aşadar, o a doua legată cu o a treia : Duh al muntelui, fă-l pe candidatul Pfannenstiel un paroh bine înzestrat la Mythikon şi dă-mă lui de soţie !

Rahel se înroşi ca focul.

— Da, duh al muntelui, spuse ea cu vitejie.

Acest răspuns hotărît îi plăcu nemăsurat de mult generalului.

— E o fire cinstită, îl lăudă el, dar îi lipseşte bărbăţia, care le atrage irezistibil pe figuri.

— Eh, făcu ea nepăsătoare şi continuă cu hotărîre : Nasule, ai cîştigat o duzină de bătălii, le strici planurile duşmanilor tăi vicleni de la curte. Eşti un bărbat vestit şi cu experienţa vieţii — foloseşte a suta părticică din spiritul tău pentru a mă face — ce spun eu — pentru a ne face fericiţi, şi-ţi vom fi recunoscători toată viaţa.

Generalul se aşeză pe banca de piatră goală şi, reflectînd, îşi puse mîinile pe genunchi, ca o zeitate egipteană. Şezînd aşa, atinse cele două pistoale din buzunar ; în ochii săi cenuşii, pătrunzători scăpără brusc un fulger, şi el izbucni într-un hohot nestăpînit de rîs, cum nu mai rîsese de decenii, un adevărat hohot de rîs de copil de şcoală. Cum în acelaşi timp sărise în picioare, întorcîndu-se repede spre interiorul insulei, ecoul repetă într-un mod atît de fantomatic şi grotesc neînfrînata izbucnire de veselie, încît ai fi zis că toţi faunii şi panii

din poiană ar fi hohotit ținîndu-se cu mîinile de burtică din pricina unei idei atît de nebunești și nelegiuite.

Generalul se liniști. Părea că examinează cu multă atenție planul și posibilitatea reușitei. Cutezanța îi plăcea.

— Bizuie-te pe mine, copila mea, spuse el pe un ton patern.

— Ascultă, nașule, tatei nu trebuie să i se întîmple nici un rău!

— Numai bine.

— Pfannenstiel nu trebuie să pățească nimic.

Wertmüller ridică din umeri.

— El joacă un rol cu totul secundar.

— Iar dumneata ai să te amuzi de cele ce se vor întîmpla? întrebă fata curioasă, fiindcă hohotul de rîs o cam pusese pe gînduri.

— O să mă amuz.

— Nu poate să dea greș?

— Planul se bizuie pe nesocotința omenească și ca atare e ireproșabil. Dar orice succes e legat și de oarecare șansă.

— Și dacă dă greș?

— Atunci Rudolf Wertmüller o să plătească oalele sparte.

Fata rămase din nou pe gînduri, serioasă, apoi firea ei hotărîtă ieși victorioasă. Afară de asta, avea o încredere nețărmurită în temerarul dar al generalului de a pune la cale combinații și, în anumite limite, era convinsă și de loialitatea acestuia. Știa că va lua parte la o farsă destul de răutăcioasă — acesta și era prețul fericirii ei — dar mai știa și că Wertmüller o iubește, astfel că nu va împinge lucrurile prea departe. Pe deasupra, în sîngele ei sălășluia ceva care o făcea să prefere o soluție rapidă, chiar dacă riscantă, unei incertitudini chinuitoare.

— La lucru, Rübezahl! spuse ea. Cînd îți începi acțiunea, duh al muntelui?

— Mîine la prînz, ești mireasă, copila mea. Luni în zori plec.

— Adio, duh al muntelui ! îl salută ea, pornind în grabă și trimițîndu-i o sărutare cu vîrful degetelor, în vreme ce el o privea din urmă, bucurîndu-se de mersul ei sprinten și ferm.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Seara tîrziu, generalul și candidatul ședeau față în față la o masă rotundă încărcată și strălucitor luminată, într-o sală spațioasă, ai cărei sclipitori pereți de ștuc erau acoperiți cu bune picturi în ulei reprezentînd scene de luptă.

Wertmüller știa cîtă poezie rezidă în spusa „Pune-te, masă !" pentru un tînăr crescut în lipsuri ; nu și-a lipsit însă oaspetele nici de tratații spirituale. I-a povestit despre călătoriile sale în Grecia, i-a proslăvit autenticitatea peisajelor și a culorilor mării din *Odiseea*, a făcut să se înalțe în fața ochilor candidatului vrăjit formele nobile și echilibrate ale unui templu grecesc — pe scurt, l-a făcut fericit.

Despre aventurile sale militare, inseparabile de toate acestea, a amintit doar în treacăt, dar cu atita energie, încît, în preajma bătrînului mercenar, Pfannenstiel se simți un om viteaz și cutezător, în vreme ce Wertmüller, învăluit în naiva admirație a ascultătorului său, reîntinerea, despovărîndu-se de cîteva decenii.

Astfel, Pfannenstiel nu se alarmă cînd, în focul discuției, generalul se vîri în el, îi rupse cel mai de sus dintre cei patru nasturi plați care-i încheiau în față haina atîrnată pe umerii săi slabi, îl contemplă o clipă, apoi îl azvîrli într-un ungher întunecat al încăperii, pentru ca după aceea să-i răsucească și nasturele de la mijloc, pînă cînd acesta nu mai rămase aninat decît de un fir de ață.

Dar între pere și brînză, scena se schimbă. Împotriva obiceiului său — de multă vreme devenise un om cumpătat — generalul golise cîteva pahare de vin tare de Burgundia și, fiindcă, după cum se spune, vinul îl îndemna la rele, începu să-l chinuie niței gîndul că fru-

moasa și brava Rahel își dăruise inima unui bărbat blajin și fără porniri războinice, pe deasupra și un „popă", iar demonul său îi dădu ghes să-l mai sîcîie o dată fără milă pe candidatul care totuși îi era pe plac.

Îi porunci deci lui Hassan, care stătea în așteptare, să aducă cornul de pulbere și săculețul de gloanțe, scoase din buzunare cele două mici pistoale și le puse în fața lui pe masă.

— Rahel te place, se-ntoarse el acum spre candidat, dar dacă vrei s-o cîștigi ca soție, trebuie să apari înaintea frumoasei ca un bărbat întreg. Asta îi va face o impresie durabilă, iar după aceea poți să-ți tragi liniștit peste urechi boneta conjugală. — Planul meu e simplu : mîine dimineață mă duc la Mythikon la biserică — nu te mira, Pfannenstiel, doar nu sînt un păgîn — și mă invit la masă la vărul meu, parohul. Firește, Rahel rămîne acasă și se-ngrijește de masă, dumneata, însă, te strecori în timpul serviciului divin, pe drumuri ocolite pînă la parohie, o răpești pe fată, o aduci aici, iar în vreme ce dumneata o săruți, eu armez cele două tunuri de fier, pe care le-ai văzut pe verandă, și apăr digul îngust, ce leagă insula mea de uscat. Atins ! Tratative ! Încheierea păcii !

Dacă bietul candidat ar fi fost în toate mințile lui, ca de obicei, ar fi luat în rîs această poznă soldățească, dar vinul tare i se urcase la cap.

— Groaznic, strigă el, dar, după o pauză, adăugă ușurat : și cu neputință ! Rahel n-ar fi niciodată de acord.

— Va fi ! Apari, te-arunci la picioarele ei : „Hai, fugi cu mine ! sau..." Generalul luă un pistol și-l duse la tîmpla lui dreaptă.

— Rahel e o creștină ! strigă înfierbîntat candidatul.

— Va fi de acord și trebuie să fie ! Orice figură e biruită de forța elementară a bărbatului. Nu cunoști cea mai nouă literatură germană ? Pe Lohenstein, pe Hofmannswaldau [12] ?

— Rahel n-are să vrea — niciodată ! repetă Pfannenstiel, mecanic.

— Atunci, adio — glorios, cu tunete și fulgere ! Wertmüller apăsă pe trăgaci. Cocoșul izbi cu putere, încît săriră scîntei.

Pfannenstiel prinse atunci curaj. Ticăloșia nemaipomenită, recomandată cu atîta stăruință, și groaza pe care i-o inspira îl făcură să-și vină în fire și-i limpeziră creierul. Își aduse aminte și de avertismentul lui Rosenstock. Își bate joc de tine și te chinuiește cu răutate, își spuse el, tu doar ești un cleric și ai a face cu un dușman înrăit al bisericii.

Un zîmbet batjocoritor zvîcni în colțul gurii celui ce-l observa, un chip intens luminat care semăna în acea clipă cu o mască grotescă. Candidatul se ridică de pe scaunul său și spuse fără demnitate :

— Dacă vorbiți serios, nu mai rămîn nici un minut sub un acoperiș, unde se propovăduiește o nebunie mai mult decît păgînească, dacă însă glumiți, domnule Wertmüller, precum cred, vă părăsesc de asemenea, căci a zeflemisi și batjocori un om simplu, care nu v-a făcut nici un rău, nu e creștinește, nici măcar omenește — e diavolește.

În ochii săi albaștri scăpăra o mînie frumoasă, cinstită ; se îndreptă spre ușă.

— Ia, ia, făcu generalul. Ce servești la gustarea de dimineață ? Ouă, potîrniche, păstrăvi ?

Pfannenstiel deschise și ieși în grabă.

— Maurul îți va lumina drumul pînă la odaie ! La revedere, pe mîine, la gustarea de dimineață ! strigă el după Wertmüller.

Rămas singur, generalul încărcă cu grijă pistolul care funcționa bine și-l astupă vîrînd în țeavă un dop solid. Pistolul cu resort înțepenit îl lăsă neîncărcat. Îi dădu maurului amîndouă pistoalele, poruncindu-i să le vîre în surtucul său de catifea neagră. Apoi luă un șfeșnic și se îndreptă spre patul său.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Candidatul o porni în fugă spre digul ce lega partea de sud a insulei cu uscatul. Primăvara trecută, cînd locuise la Mythikon, cercetase adesea cu priviri curioase, de departe, reședința generalului, care se războia pe atunci în Germania. Știa că digul era întrerupt pe la

mijloc de o portiță veche și o punte, dar era sigur că nu va întîmpina nici o greutate, întrucît, după cîte își amintea, poarta stătea neîncuiată și nici nu putea fi închisă, deoarece nu avea canaturi.

Ajuns pe mal, zări în stînga sa linia digului. Dar — ce ghinion! — bîrna punții, detașată net pe fundalul noptatic, era ridicată în aer și forma, în loc de un unghi drept, unul ascuțit cu profilul porții, de a cărei arcadă de piatră era bine fixată cu două lanțuri. Poarta, puntea ridicată, mica linie de legătură a lanțurilor — totul se putea distinge cu o claritate elocventă, fiindcă luna dădea destulă lumină, iar imaginea ei reflectată scînteia în oglinda de argint a apei din intervalul gol, cu neputință de sărit. Imposibil s-o pornească bălăcindu-se prin mlaștină! Cum nu cunoștea vadurile stufărișului perfid, s-ar fi scufundat la primii pași și și-ar fi aflat un sfîrșit jalnic. Rămase încurcat pe malul insulei, în vreme ce din mlaștină, chiar la picioarele sale, se ridica un orăcăit răsunător — oac, oac.

Chiar în acea seară, printre broaștele din poiană se ivise un tînăr cîntăreț liric foarte înzestrat, care ataca bine cunoscutul motiv broscăresc dar cu atîta cutezanță și-l trata cu atîta sentiment, încît corul plin de însuflețire nu mai ostenea să repete cu un entuziasm insațiabil strofa cîntată de el. Asupra candidatului, pătimașul orăcăit făcea desigur o impresie melancolică, de parcă ar fi urcat din chiar mlaștinile Aheronului.

Pe jumătate disperat, tînărul tocmai voia să alerge pe dig pînă la poartă, ca să vadă dacă n-ar putea, sforțîndu-se din răsputeri, să coboare puntea mobilă. În clipa aceea, întorcîndu-și încă o dată privirile pline de reproș spre sinistrul conac, zări apropiindu-se o lumină, iar îndată după aceea Hassan fu lîngă el, strîngînd în pumn un felinar de vînt. Cu o blîndețe umilă, bunul maur îl rugă să se întoarcă în locuința de unde fugise.

— Broască plictisitor, domnu' pastor! rosti el în graiul său poticnit. La punte, lacăt — odaia pregătit!

Ce era de făcut? Nimic altă, decît să-l urmeze pe Hassan. În marea bucătărie ce dădea spre veranda pardosită, maurul aprinse două lumînări și-l conduse pe

candidat pe scară în sus. La al doilea palier, Hassan îl apucă iute de braț :

— Nu speriați, domnu' pastor ! șopti el. Santinelă în fața camerei domnu' general.

Într-adevăr, acolo stătea o santinelă. Hassan o lumină cu luminarea, și Pfannenstiel zări un schelet care-și ținea mîinile de oase sprijinite pe o muschetă și purta cruciș, peste coaste, cartușiera din piele bine lustruită și baioneta miliției teritoriale elvețiene. Pe tidva goală era așezată o pălărioară în trei colțuri.

Candidatul nu se temea de imaginea morții, era deprins cu ea din pricina profesiei, ba chiar simțea o anumită plăcere la vederea unui schelet, apariție înălțătoare și memento. Dar cine era omul care dormea acolo înăuntru, sub paza acestei stafii ce făcea de santinelă ? Și ce satisfacție ciudată simțea el, glumind ca un nelegiuit cu lucrurile cele mai serioase ?

Maurul deschise penultima cameră de pe latura dinspre lac și puse cele două lumînări pe cămin. Pfannenstiel, ai cărui obraji ardeau ca în febră, se duse la fereastră, s-o deschidă ; Hassan însă îl opri.

— Aer lacului, nesănătos, îl preveni el și deschise ușa spre o cameră alăturată, ca să-i dea într-un fel nevătămător mai mult aer celui înfierbîntat. Apoi se îndepărtă cu un salut plin de umilință.

Candidatul se plimbă multă vreme în sus și-n jos prin odaie, ca să-și liniștească fantezia aținată și să poată încheia cu calm cea mai stranie zi din viața lui. Dar cea mai periculoasă aventură din acea zi abia avea să urmeze.

Din camera alăturată, deschisă de Hassan, se auzi un zgomot ușor, ca o respirație adîncă. Oare adierea nopții mișcase o draperie, sau o cucuvea trecuse filfiind din aripi pe la storurile doar pe jumătate închise :

Candidatul își întrerupse plimbarea și ascultă atent. Deodată îi veni în minte că acea odaie de alături, ultima a fațadei, nu poate fi alta decît încăperea pe care barcagiul Bläuling i-o arătase ca fiind a turcoaicei generalului.

Posibilitatea unei asemenea vecinătăți îi inspiră, se-nțelege, inocentului cleric tînăr cea mai mare teamă

și neliniște, dar după o scurtă chibzuință își luă inima în dinți și se hotărî să lumineze suspecta încăpere.

Călcînd pe un scump covor turcesc și întorcîndu-se spre dreapta, se află în fața unui tablou în mărime naturală, încadrat de un bogat frunziș aurit, care umplea tot peretele micului cabinet, opus ferestrei. Tabloul era pictat de un olandez sau spaniol din strălucitoarea epocă abia încheiată pe atunci, în acea manieră naturală, caldă și captivantă, pe care n-o mai posedă pictorii mai noi. Peste o balustradă de lucrătură maură, se apleca o tînără orientală, cu fermecători ochi negri și buze de un roșu aprins, la vederea căreia prinții din *O mie și una de nopți* cad cu siguranță în leșin.

Femeia ducea un deget la gură, ca și cînd ar fi dat de înțeles celui ce stătea înaintea ei: „Vino, dar taci!"

În fața acestui gest ademenitor și a graiului acestor ochi, Pfannenstiel, care nu văzuse niciodată ceva cît de cît asemănător, fu profund și straniu zguduit. În sufletul său urcă ceva ce-i rămăsese pînă atunci cu totul necunoscut, ceva căruia nu-i putea da nici un nume — un dor fierbinte, posibilitatea fericită a îndeplinirii lui. În fața tabloului, el începu să creadă în asemenea simțăminte extrem de puternice și să tremure îngrozit de forța lor...

Candidatul se întoarse brusc, fugi înapoi în odaia lui și nu se mulțumi numai să închidă ușa, mai trase și zăvorul și răsuci în cele din urmă cheia. Așa se socoti în siguranță în patul său și se îngropă în pernele acestuia.

Dar abia apipise, că frumoasa fantomă trecu prin ușă, fără s-o deschidă, și luă cu viclenie înfățișarea și chipul lui Rahel Wertmüller, talia ei feciorelnică, trăsăturile ei spirituale atît de fine. Fata avea însă ochii galeși ca ai orientalei și ducea degetul la buze.

Pentru bietul candidat urmă o oră de chin. Voi să fugă, și o putere demonică îl trînti la picioarele fetei. Biiguia rugăminți fără sens și-și făcea reproșuri deznădăjduite. Îi îmbrățișa genunchii și se osîndea ca cel mai nelegiuit dintre păcătoși. Rahel, mai întîi uimită, apoi, privindu-l cu severitate și indignare, îl împinse în cele din urmă cu mîinile de lîngă ea. În clipa aceea, generalul apăru lîngă el și-i întinse pistolul. „Figura, îl dăs-

căli el, e biruită de forța bărbătească elementară.“ Brațul candidatului fu îndoit ca de niște gheare diavolești de fier, și el duse pistolul la tîmplă. „Hai, fugi cu mine !“ gemu el. Fata îi întoarse spatele. Candidatul apăsă pe trăgaci — și se trezi, dar nu într-o baie de sînge, ci de sudoare rece. De trei ori îl azvîrli starea chinuitoare dintre vis și trezie în caruselul acesta, de la dorința nestăpînită la păcat și căință, pînă cînd, în cele din urmă, deschise fereastra și, în adierea curată a sfintei dimineți, se scufundă într-un somn profund și liniștitor.

Nu se trezi decît atunci cînd Hassan intră în odaie cu apă caldă și, la porunca lui, ridică storul. În camera coșmarului pătrunse o zi dumnezeiască, de un albastru intens și sunetele, cînd pe jumătate luate de vînt, cînd răsunînd în plin, ale tuturor clopotelor din jurul lacului.

— General plecat biserică, spuse maurul, domnu' pastor doriți gustare ?

CAPITOLUL AL OPTULEA

Și maurul nu mințea.

În clipa cînd oaspetele său se smulgea din somn, Rudolf Wertmüller se și afla nu departe de biserica de la Mythikon printre grupurile duminicale, care umpleau toate drumurile și potecile ce duceau spre sfîntul lăcaș.

Pasul altminteri foarte grăbit al generalului era în ziua aceea măsurat, iar ținuta lui, demnă și ireproșabilă. Era îmbrăcat în catifea neagră și purta în dreapta înmănușată o carte de rugăciuni închisă cu grele catarame aurite.

Ciudat ! Wertmüller, care ocolea de multă vreme biserica, avea o faimă proastă printre cei din Mythikon, care-l vedeau învăluit în lumina galbenă ca pucioasa a unui liber-cugetător neînduplecat și socoteau drept un fapt sigur și incontestabil că mai curînd sau mai tîrziu avea să-l ia diavolul — și totuși acum se bucurau din toată inima, ba chiar erau mișcați că-l văd îndreptîndu-se pe drumul lor spre biserică. Oamenii nu socoteau nicidecum apariția lui drept un act de căință, fiindcă —

asemenea dramaturgilor greci — nu le era pe plac și li se părea rușinos ca o persoană matură să-și schimbe caracterul; aveau încredere în general că va rămîne consecvent și se va îndrepta hotărît spre pierzanie. Cei din Mythikon interpretau venirea bătrînului războinic la biserică mai curînd ca un act de politeţe, ca o onoare pentru comunitate, ca o vizită de rămas bun înaintea plecării sale în tabăra de campanie.

Saluturile nu mai luau sfîrșit, și, la fiecare salut, generalul astăzi amabil, fără excepţie, faţă de toată lumea, răspundea cu o înclinare a capului sau cu cîteva cuvinte prietenești. Numai o femeie bătrînă, cea mai rea din comunitate, o îmbrînci înapoi pe fiica ei neroadă, care căsca ochii la general, șoptindu-i, totuși așa ca să se audă :

— Ascunde-te în spatele meu, altminteri ăsta te ia și te face turcoaică !

Mai puțin bucuros de vederea neobișnuitului vizitator al bisericii se arătă parohul Wilpert Wertmüller, atunci cînd, purtînd mantie și guler duhovnicesc, ieși pe poarta ogrăzii sale, în mijlocul căreia, în spatele unei vechi fîntîni cenușii, doi plopi uriași se legănau ușor în vînt. Surpriza parohului era deplină, fiindcă Rahel nu-i spusese nimic.

Pastorul, în vîrstă de șaizeci de ani, cu o înfățișare încă viguroasă și cu trăsături nu prea isteţe, dar bărbătești, îl suporta pe general în pădure și pe cîmp ca pe un experimentat vînător, însă l-ar fi scutit cu dragă inimă de osteneala de a-și căuta înălțarea sufletească tocmai în biserica de la Mythikon.

Cu cît mai indezirabil, cu atît mai politicos fu generalul. Își scoase pălăria, apoi îl apucă de mînă pe paroh și-l duse înapoi în veranda casei sale. Chiar în acea clipă, frumoasa Rahel, proaspătă ca o dimineaţă, punea piciorul pe ultima treaptă a scării, purtînd veșminte de duminică și ținînd în mînă o cărticică de cîntece legată tot în catifea neagră.

— Copilo, ești fermecătoare, o nimfă ! o salută Wertmüller. Îngăduie-mi să te sărut părinteşte pe frunte !

Fata nu se împotrivi, iar generalul, scund, dar solid și bine clădit, se înălță pe vîrful picioarelor, ca să ajun-

gă la fruntea delicată și albă a fetei înalte — un grup mai curînd comic decît gingaș.

— Mă poftești după predică la masă, bătrîne ? întrebă Wertmüller.

— Se-nțelege ! răspunse parohul ospitalier. Rahel, rămîi acasă și îngrijește-te de bucătărie.

Fata, docilă, adăugă cu o ușoară reverență :

— Îți mulțumim, nașule ! și o porni repede înapoi spre catul de sus.

— Ți-am adus ceva, bătrîne, zîmbi generalul.

— Armă ? întrebă numaidecît parohul, și ochii i se luminară.

Wertmüller dădu din cap afirmativ și scoase un pistol de sub pulpana largă a surtucului său de catifea. Aspectul elegant și țeava cu incrustații a micii capodopere realizate de arta armurierilor din acea vreme luară ochii parohului. Toată patima lui se trezi. Wertmüller ieși cu el din semiîntunericul verandei, pe ușa din spate a parohiei, în grădină, ca să-i îngăduie să admire micuța armă scumpă în plină lumină a zilei.

Toată latura longitudinală a casei era îmbrăcată cu o boltă de viță cam scundă ; la un capăt al perdelei verzi, parohul pusese cu ani în urmă să se ridice un zid de piatră cu o mică țintă, unde luînd poziție la intrarea opusă, să se poată exersa la tir în orele lui libere.

— Din Levant ? întrebă el, luînd pistolul.

— Imitație venețiană. Uite aici acești GG îngemănați — adică Gregorio Gozzoli, zise Wertmüller cu admirație.

— Mi-aduc aminte că am văzut această comoară de pistolaș în camera ta de arme din poiană — dar nu erau o pereche ?

— Visezi...

— Poate că m-am înșelat. Funcționează ușor jucăria ?

— Din păcate, trăgaciul e cam înțepenit, dar nu trebuie să încredințezi bijuteria străină vreunui armurier de pe-aici, ți-ar strica-o.

— Cam înțepenit ? Nu-i nimic, spuse parohul. Deși purta mantie și guler duhovnicesc, luă poziție la un capăt al bolții de viță. Sprijinindu-se pe piciorul stîng, cu dreptul dus înainte, armă cocoșul și îndoi brațul.

Tocmai atunci amuțeau clopotele în apropiatul turn al bisericii, iar vibrația ultimelor bătăi se pierdea în zumzetul viespilor care roiau cu zgomot în jurul ciorchinilor aurii încă neculeși ai boltei.

Parohul nu auzea nimic — apăsa și apăsa cu toată puterea.

— Ah, bătrîne, ce tot te schimonosești ? îl luă în ris Wertmüller. Dă-ncoace ! Smulse arma și-și puse degetul de fier pe trăgaci. Cocoșul izbi cu un pocnet. Îți pierzi puterea musculară, vere ! Te vlăguiește jalnica *senectus* care moaie mădularele ! Am să fac eu însumi mecanismul ăsta ceva mai flexibil — știi că sînt un strașnic lăcătuș și un armurier destul de bun ! Generalul lăsă să-i alunece din nou în buzunar micuța armă împodobită.

— Nu, nu, nu ! strigă parohul cu patimă. Doar mi l-ai dăruit ! Nu-l mai las din mîini !...

Șovăind, generalul scoase din nou pistolul — dar nu același. Bătrînul scamator schimbase arma cu geamăna ei, nu ușor de deosebit chiar pentru un ochi mai perspicace și calm.

Abia recăpătase pistolul, și parohul luă din nou poziție, cuprins de înflăcărare, gata să armeze din nou trăgaciul.

Dar generalul îl prinse de braț.

— După slujbă ! îl sfătui el. Pe naiba ! Clopotele au încetat de mult să bată.

Domnul Wilpert Wertmüller se trezi ca dintr-un vis, își adună mințile, ascultă atent. Domnea o liniște profundă, numai viespile zumzăiau.

Vîrî repede pistolul în buzunarul încăpător ai hainei, și verii se-ndreptară spre biserica apropiată pe drumul scurt, acum cu totul golit de oameni.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Cînd cei doi Wertmüller intrară în sfîntul lăcaș, acesta era plin pînă la ultimul loc. În naos, bărbații ședeau la dreapta, femeile la stînga, în strană, cu fețele întoarse

spre comunitate, epitropii bisericii, printre care și Krachhalder.

Strana era despărțită de naos prin doi pilaștri de zid legați sus între ei printr-un semicerc mare. Pe pilastrul din dreapta era aninat la înălțime amvonul, iar la piciorul scării abrupte a amvonului se afla singurul jilț rămas liber, un jilț din lemn de stejar împodobit cu sculpturi, pe care, în timp ce se cînta, lua loc, de obicei, parohul. Acesta îi indică acum generalului jilțul și se urcă îndată în amvon. Fiindcă întîrziase, era grăbit să comunice comunității numărul cîntecului bisericesc ce urma să fie intonat.

Era cîntecul cel mai iubit din noua carte de cîntece, un cîntec de mulțumire pentru reușita culesului, creat de curînd și sosit din Germania, în înfloriturî îndrăzneț și lipsite de gust în stilul rococo de pe atunci, dar nu fără forță și culoare.

Fiecare strofă începea cu cererea ca dătătorul tuturor bunurilor să fie proslăvit mereu cu alt instrument. Autorul va fi avut în minte vreo imagine bisericească. Dar nu aceea a îngerilor lui Giambellini,[13] cîntăreți delicați, care ne amintesc de vorbele poetului :

Viorile cîntă cu sunet senin,
Din trîmbiți pornește un cîntec divin...

Nu ! Ci imaginea unei cerești orchestre de curte, postate pe un nor masiv și înzestrate cu toate instrumentele de suflat posibile, ca în cine știe ce tablou lucrat cu măiestrie de un pictor din școala lui Rembrandt.

„Jubilați, jubilați !...“ răsuna cu putere și voioșie în frumoasa și curata încăpere, prin ale cărei opt ferestre ogivale se revărsa înăuntru albastrul luminos al minunatei zile.

Generalul, a cărui intrare fusese întîmpinată cu un murmur de satisfacție, ședea cu fața concentrată întoarsă spre comunitate, dar putea lesne, răsucindu-și firesc capul, să observe amvonul înalt, unde cuibărea vărul său. Chiar în clipa aceasta, aruncă o privire în sus. Păstorul sufletesc din Mythikon, care auzise de multe ori cîntecul de bucurie și era sigur de predica sa, tot de multe ori rostită, își pipăia ușurel buzunarul.

„Sunați din trimbițe, sunați !...“ vuia în naos.

Wertmüller trase cu ochiul spre scara amvonului în sus. Vărul său scosese micul pistol din buzunar și-l contempla cu ochi de îndrăgostit la adăpostul balustradei înalte a amvonului.

„Suflați în trompete, suflați !“ cîntau enoriașii din Mythikon.

În mijlocul larmei trompetelor, generalul auzi clar un pocnet sec, ca și cum ar fi fost armat acolo sus un cocoș de armă. Zimbi.

Urma acum ultima strofă, strofa preferată a femeilor din Mythikon :

„Din flaute cîntați, cîntați !...“ cîntară ele cît puteau de bine.

Generalul aruncă din nou o privire furișă în sus, spre amvon. Ca-n joacă, parohul tocmai își punea degetul gros pe trăgaci, ca unul ce știa doar că n-ar fi izbutit să declanșeze resortul chiar de-ar fi apăsat cu toată puterea. Îndată, însă, își retrase degetul și dulcile flaute își urmară cîntarea.

Jos, la piciorul amvonului, fața generalului se încreți toată de necaz.

Pastorul, care lăsase din nou mica armă să lunece în buzunarul său încăpător, începu cu toată evlavia să rostească liturghia, apoi citi textul din marea Biblie aflată permanent pe scîndura balustradei de la amvon. Era splendidul psalm al patruzeci și șaptelea, care începe astfel : „Toate popoarele, bateți din palme, lăudați pe Domnul cu strigăte răsunătoare !“

Predica se desfășura cu vioiciune și fără poticniri, depășind astfel prima ei treime. Generalul, vizibil dezamăgit, aruncă din nou în sus o privire aproape plină de reproș, dar care se învioră brusc. În focul perorației, pastorul, gesticulînd cu stînga în fața întregului norod, își scoase instinctiv din nou cu dreapta acoperită de balustradă îndrăgitul pistol.

— Lăudați pe Domnul cu strigăte răsunătoare ! strigă el și — poc ! bubui o împușcătură puternică. Fu învăluit în fum. Cînd redeveni vizibil, norul albastru de pulbere se urni încet din jurul lui și se împrăștie plutind ca un fum de tămîie peste comunitate.

Groază, spaimă, uimire, supărare, mînie, rîsete înfundate, toată această gamă de sentimente își găsi expresia pe chipurile ascultătorilor adunați acolo. Epitropii din strană înfățișau însă figuri indignate și dojenitoare. Situația devenea critică.

În acea clipă, generalul se întoarse spre credincioșii revoltați cu un gest prietenos și totodată impunător.

— Iubiți frați, nu vă neliniștiți din pricina împușcăturii. Gîndiți-vă : după puterea omenească de a prevedea, este pentru cea din urmă oară cînd mă reculeg în mijlocul vostru, mai înainte de a-mi expune gloanțelor acest trup muritor al meu. — Iar dumneata, domnule paroh, arată-te a fi un om hotărît și du-ți predica pînă la capăt.

Și într-adevăr, parohul reîncepu curajos și-și continuă netulburat predica, fără a pierde firul, fără a greși măcar cu un cuvînt, fără a se bîlbîi sau a se poticni.

Totul reintră în ordine. Numai norișorul albastru de pulbere nu voia să piară în încăperea închisă și continua cu încăpățînare să plutească peste comunitate, cînd în umbră, cînd luminat de o rază de soare, pînă cînd contururile sale deveniră mereu mai estompate și, în sfîrșit, se volatilizară.

CAPITOLUL AL ZECELEA

În vreme ce parohul își ducea cu bravură la bun sfîrșit predica, Rahel, rămasă acasă, dăduse ordinele cuvenite bătrînei Babeli și copilei din vecini, chemate de aceasta s-o ajute, iar acum, cu un coșuleț și un mic cosor în mînă, ieși pe ușa din dos a casei, să taie cîțiva ciorchini de struguri aurii bine copți, bronzați de soare.

Cum păși pragul, un spectacol ciudat i se înfățișă drept în față, în locul unde cărarea ocolea latura grădinii opusă șoselei.

Un om înfricoșător își sprijini mîinile de gard, își luă vînt cu pulpanele fluturînd ale surtucului, se aruncă dintr-un salt sălbatic peste tufișuri și o porni drept spre ea. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Putea oare să fie el ? Cu neputință ! Și totuși el era.

Pfannenstiel aproape că nu se atinsese de gustarea pe care serviabilul maur i-o pusese dinainte în sufrageria din poiană. O luase la goană peste puntea mobilă acum coborîtă, în sus, spre parohia de la Mythikon. Știa că acum va găsi drumurile și potecile goale, chiar dacă pentru scurtă vreme. În vîntul dimineții, fantoma orientală pierise, dar, oricît de luminoasă și proaspătă se ivea dimineața de toamnă din vălurile ei de ceață, una dintre impresiile de ieri rămăsese înfiptă ca un ghimpe în sufletul agitat al candidatului.

Generalul îi reproșase că-i lipsește bărbăția care asigură victoria neîndoielnică asupra unei femei. Reproșul acesta îi dăduse de gîndit candidatului și, cum i se oferea prilejul să întreprindă ceva îndrăzneț, după părerea sa, și anume tocmai ceea ce-l îndemnase generalul să facă, sălbăticitul se hotărî s-o surprindă pe Rahel cu o vizită de dimineață, chiar dacă fără armă.

Saltul peste gardul viu n-a fost firește o faptă de eroism, ci fuga din fața celor dintîi credincioși care se întorceau de la biserică și pe care i s-a părut că-i vede printre copaci, pe șosea.

Cînd se apropie cu o figură îndrăzneață și o atitudine hotărîtă, domnișoara Wertmüller se sperie de înfățișarea lui, de ochii săi febrili, de paloarea și vlăguirea pe care i le lăsase pe chip noaptea nedormită. Fata observă firește numaidecît și nasturele pe jumătate răsucit, care atîrna, și locul gol lăsat de celălalt, rupt, iar aceasta o sperie și mai mult.

— Pentru Dumnezeu, ce s-a întîmplat cu dumneata, domnule vicar? spuse fata. Ești bolnav? Pari tulburat, ai în dumneata ceva straniu, care mă înspăimîntă. O, nașul ăsta îngrozitor al meu — ce ți-a făcut? Mi-a făgăduit că n-o să-ți facă nimic și, uite, te-a scos din fire! Povestește-mi în amănunt ce ți s-a întîmplat în poiană — poate că am să te pot ajuta.

Privind în ochii înțelegători și atît de calzi, candidatul deveni brusc conștient de ce-l mînase de fapt încoace. Spiriduşul aventurii, care i se suise în circă de la primul pas făcut în poiană, îi sări jos din spate și-l părăsi.

Pfannenstiel povesti în amănunțime luminoșilor ochi căprui tot ce i se întîmplase pe insulă, lăsînd deoparte numai viziunea aceea cu turcoaica, desigur o scornitură a creierului său înfierbîntat. Mărturisi că reprosul generalului privind lipsa lui de bărbăție îl buimăcise și-l neliniștise, încît nici acum nu putea să-și revină. Și o rugă pe fată să-i spună sincer dacă e vorba într-adevăr de o lipsă și cum ar putea să scape de ea.

Rahel îl privi cîteva clipe aproape mișcată, apoi izbucni într-un hohot limpede de rîs.

— Nașul meu și-a bătut joc de dumneata, spuse ea, dar a avut dreptate cînd te-a sfătuit să renunți la aventura în Grecia. Ai vrut să faci ceva străin de firea dumitale, și te-a luat în rîs... Și-apoi ? Mi-a plăcut de dumneata așa cum ești și tocmai pentru că ești așa. Patima tatei pentru vînătoare mi-a pricinuit destule necazuri ! În ce mă privește, doresc un bărbat care să fie un exemplu pentru sătenii noștri prin purtarea sa înălțătoare și fără ascunzișuri, care să bea în tihnă vinul nostru din dijmă, să-și iubească soția și să fie vizitat din cînd în cînd de prieteni modești și învățați !... Oh, cavalerii ăștia ! Sînt sătulă de discursurile lor la masă, cînd îl asaltează pe tata cu caii și trăsurile lor ! — Nașul meu ți-a destăinuit ieri unele lucruri, dar ți-a povestit oare și farsa pe care i-a jucat-o la optsprezece ani tinerei lui soții ? Femeia avea poftă să mănînce niște piinișoare spaniole, așa cum se coc în Baden. „Ți le aduc calde !" a spus el cu galanterie, a pus șaua pe cal și a plecat. În Baden, a pus cîteva piinișoare într-o cutie și a adăugat un bilet cu cîteva rînduri, prin care o anunța că se duce în tabăra suedeză. A trimis acest rămas bun printr-un curier, iar pe el femeia nu l-a mai revăzut mulți ani după aceea. Așa ceva dumneata n-ai fi făcut !

Fata îi întinse tăcutului vicar mîna.

— Acum însă trebuie să-ți întăresc numaidecît nasturii, adăugă ea repede, mă dor ochii și sufletul să te văd în halul ăsta ! Stai jos ! — și-i arătă o băncuță de sub bolta de viță — mă duc să aduc ață și ac.

Pfannenstiel se supuse, iar Rahel plecă repede cu coșul umplut cu ciorchini de struguri.

Asupra candidatului coborî o liniște paradisiacă. Lumină și verdeață, bolta scundă de frunziș, modesta casă parohială, mîntuirea de demonii îndoielii și ai neliniștii!

Fata însă, care-l eliberase pe el de toate, era ea însăși cuprinsă acum de neliniște. Ce farsă pusese la cale generalul, sau o și făcuse? Își reproșa că-i dăduse mînă liberă.

În bucătărie află că domnul paroh se închisese împreună cu generalul și că îndată după aceea epitropii bisericii urcaseră încet și solemn scara. Se vorbea că în biserică se întîmplase ceva nemaiauzit.

Rahel îl întrebă pe trimisul pescarului, care-i adusese în covățica lui păstrăvi, dar acesta nu scoase o vorbă și făcu o mutră neroadă.

Nedumerită, fata alergă în odaia ei și trebui să caute mult, pînă să găsească ață și ac.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

După ce serviciul divin de la Mythikon luase sfîrșit fără alt incident, cei doi veri se întoarseră în apropiata casă parohială, mergînd unul lîngă altul, pastorul sufletesc în dreapta generalului, fără să le pese de părerea opiniei publice care se putea citi clar pe fețele celor întîlniți.

La parohie, pastorul Wertmüller deschise ușa camerei sale de studiu, îl lăsă pe bietul păcătos laic să intre după el ca un culpabil și închise cu grijă ușa. Apoi se apropie de nelegiuit.

— Vere generale, te-ai purtat cu mine ca un mișel și un nemernic! spuse el și făcu o mutră, de parcă ar fi vrut să-l apuce de guler.

— Jos mîna! ripostă generalul. Vrei să mă încaier cu tine, ca odinioară cu vărul Zeugherr din Stadelhofen în pridvorul Consiliului din Zürich, cînd ne-am tras de peruci, de ne-au zburat din cap? Gîndește-te la funcția ta, la demnitatea ta!

— Funcția mea, demnitatea mea! repetă parohul, rar și dureros. O lacrimă îi umezi genele cărunte.

Cu aceste patru cuvinte simple fusese exprimat același lucru ce ne zguduie în tirada plină de măreție, prin care Othello își ia rămas bun de la trecutul și funcția sa.

Generalul sughiță. Hotărît, lacrima bătrînului era pentru el prea mult.

— Ei, ei, îl consolă el, ai dovedit un splendid sînge rece. Pe cuvîntul meu, un adevărat Wertmüller ! În tine s-a pierdut un comandant de oști.

Dar cuvintele măgulitoare n-avură nici un efect. Momentul de mîhnire trecuse și el.

— Cu ce te-am jignit ? izbucni pastorul indignat. Te-am înțepat eu cu vreo vorbă, sau am făcut eu vreo aluzie la tine în biserica mea ? Nu te-am lăsat eu în pace în păgînismul tău, nu te-am acoperit cum am putut ? Și drept mulțumire pentru toate astea, mi-ai schimbat cu perfidie pistolul, panglicarule și trișorule ! De ce-ți bați joc de părul meu cărunt, duh al răului ? Fiindcă tu nu te simți în apele tale !...

— Ei, ei, spuse generalul.

Se auziră bătăi în ușă. Epitropii din Mythikon intrară în odaie, cu Krachhalder în frunte, și se opriră în semicerc în fața lui Wertmüller, într-o atitudine solemnă, aproape ostilă. Pe chipurile încrețite, generalul citi că gluma lui infamă jignise grav sentimentele satului.

Krachhalder, de care ascultau cu toții, era într-adevăr revoltat pînă în fundul sufletului. Chiar dacă nu-și putea explica pe deplin aventuroasa întîmplare, o punea totuși fără a șovăi pe seama generalului care, folosindu-se de slăbiciunea vărului său cleric, voise să provoace un scandal de care să afle tot ținutul. Onoarea comunității sale îi stătea la inimă lui Krachhalder, care ținea foarte mult la bisericuța din Mythikon cu turla ei zveltă și cu cele opt ferestre luminoase ale sale. Dulce era pentru el, după sudoarea săptămînii, mersul la biserică în haine curate de duminică și cu ghete cu cataramă, dulci prilejuri de meditație erau pentru el botezul și înmormîntarea, care hotărnicesc și încadrează serviciul divin și viața omenească, dulce era să fii agrăit ca un Adam muritor și ca un suflet nemuritor, dulce era lupta cu moțăiala, cu somnul gata să te biruie, cu trezirea ; dulce, respirația puternică, dulci, șederea laolaltă cu epitropii în

curtea bisericii și salutul adresat parohului, dulce tihnita întoarcere acasă.

Trebuia să-l vezi pe venerabilul moșneag, cu capul său cu trăsături pronunțate, în clipa cînd, la cheta pentru săraci, domnul paroh le cerea să se arate gata pentru o binefacere frumoasă și frățească, iar el, cu lacrimi în ochi, scormonea în punga lui de bani și scotea un heler roșu.

Pe scurt, Krachhalder era un om bisericos și-i singera inima, sau, mai bine spus, fierbea fierea în el văzînd că lăcașul simțămintelor sale duminicale era jignit și făcut de batjocură.

— Ce vă aduce aici ? i se adresă generalul și-l fixă atît de sever cu ochii fulgerători, încît Krachhalder, cu toată conștiința lui curată, nu putu să suporte, își feri pupilele, mișcîndu-le în dreapta și-n stînga, pînă ce reuși în sfîrșit să reziste.

— Ia nu mai faceți din țînțar armăsar ! continuă Wertmüller fără a mai aștepta răspunsul. Luați împușcătura drept una întîrziată din timpul culesului, sau cum dracului vreți s-o luați !

— Culesul a fost bunișor, replică epitropul cu o mînie reținută, iar împușcătura e o treabă urîtă, domnilor Wertmüller ! Am o cronică a orașului și a ținutului, iar în cronica asta stă scris că, în urmă cu mai mulți ani, unui tînăr cleric care din dragoste a făcut cu ochiul soției lui peste sfîntul potir i s-a... Și Krachhalder făcu la gîtul său gestul unei retezări.

— Prostii ! îl întrerupse generalul, pierzîndu-și răbdarea.

— Mai am acasă și o istorie a ereziilor, continuă cu îndărătnicie Krachhalder, acolo sînt descrise și zugrăvite toate dezbinările și sectele de la începutul lumii. Dar nici un adamit sau rebotezat [14] n-a tras cu arma în timpul predicii. Asta, domnule pastor, e o nouă religie.

Pastorul oftă. Știa și el prea bine că o faptă ca a sa nu se mai pomenise.

— Despre împușcătura asta au să se facă cercetări la Zürich, amenință acum neînduplecatul țăran, sinagoga — el voise să spună : sinodul — are să se adune anume. Îmi pare rău, domnule pastor, dar nădăjduiesc că se va lua o hotărîre aspră. Dar nici așa n-o să scăpăm de bat-

jocură, iar ăsta-i lucrul cel mai rău, fiindcă batjocura e-n floare pe lacul nostru. Cînd mă gîndesc la asta, pe cinstea mea, mi se face negru înaintea ochilor. Tot malul drept ride pe socoteala noastră. N-o să mai putem bea un păhărel la Meilen sau la Küssnach, fără ca ăia să nu facă haz de noi pe toate tonurile și în toate felurile de cîntece. Împușcătura de la Mythikon n-o să fie uitată pe lac, cum n-a fost uitată la Altorf isprava lui Tell. N-o să piară și o să se audă din tată-n fiu. Vă iau ca martor, domnule general, continuă bătrînul, iar ochii lui străluceau cu răutate, dumneavoastră știți ce-nseamnă asta! Cît e de cînd ați șters-o din Rapperswyl? Atunci ați fost batjocorit prin cîntece de către catolici și — mă credeți? — asta încă nu s-a uitat. Sînteți un bărbat cu faimă proastă și urît, dar ce folos? Mai alaltăieri, o luntre plină de pelerini din Richterswyl venea încoace, ocolind poiana, cu mare larmă de cîntece. Eu stăteam în via mea și mă gîndeam: nebunii! — Aproape de casa dumneavoastră, oamenii au tăcut. Au tăcut din respect, mi-am spus mie însumi. Da, și am brodit-o! Abia au ajuns sub ferestrele dumneavoastră, că s-a și pornit cîntecul batjocoritor. Știți dumneavoastră unde-l trimit ei pe Wertmüller, la morăriță! Bine că erați plecat de-acasă! M-am înfuriat al naibii în podgoria mea...

— Taci! îl repezi mînios generalul, căci vechea batjocură privitoare la ridicarea acelui asediu îi ardea sufletul acum mai tare ca atunci, de parcă ar fi fost însemnată cu acea cerneală care devine neagră și de neșters abia odată cu trecerea anilor. Se stăpîni totuși și schimbă tonul. Nu e comedie fără oarecari încurcături, spuse el, dar dacă acuma comedia a ajuns la punctul culminant, trebuie să-i dăm repede o întorsătură spre un deznodămînt fericit, altminteri chiar și nebuneala devine plictisitoare.

Domnule paroh și iubiți vecini!

Ieri, pînă noaptea tîrziu, am scris la testamentul meu și, cînd bătea de douăsprezece, l-am semnat. Știu ce interes cald nutriți pentru tot ceea ce fac, pentru tot ceea ce rămîne în urma mea și las moștenire; îngăduiți-mi să vă citesc cîte ceva din testament.

Scoase din buzunar un manuscris și-l despături. Trec peste introducerea în care filozofez nițel despre valoarea lucrurilor... „După ce eu, Rudolf Wertmüller, voi muri..." — dar nici asta n-are acum nici o însemnătate. Răsfoi mai departe. Aici : „Castelul și domeniile Elgg, pe care le-am cumpărat din economiile mele cinstite de pe urma ultimei mele campanii, rămîn ca fideicomis în familia mea" și așa mai departe. „Item — întrucît acest domeniu posedă un excelent, însă neglijat teren de vînătoare și o cameră de arme înzestrată cu piese din prăzile aceleiași campanii, însă incompletă, dispun ca, după încetarea mea din viață, vărul meu, domnul paroh Wilpert Wertmüller, să locuiască și să dețină numitul castel și domeniu, să refacă terenul de vînătoare, să desăvîrșească pomenita cameră de arme și să hotărască în orice privință, liber și după bunul său plac asupra tuturor acestora, pînă la sfîrșitul său, dacă domnul pastor se va hotărî să renunțe la slujba pe care-o deține în Mythikon și *antistite probante* * s-o transfere candidatului Pfannenstiel, cărui candidat eu îi dau de soție pe fina mea, Rahel Wertmüller, nu totuși fără încuviințarea tatălui ei, și cu un adaos de trei mii de guldeni de Zürich, pe care-i las moștenire domnișoarei, împreună cu binecuvîntarea mea." Uf, răsuflă ușurat generalul, frazele astea ! Afurisită limbă germana asta !

Parohul se simțea ca un naufragiat, pe care același val îl îngroapă și-l poartă la țărm. Om rezonabil, lăsînd de-o parte fatala lui pasiune, el își dădu numaidecît seama că generalul îi deschide singura, pe deasupra și cea mai plăcută cale care-l poate mîntui de batjocură și rușine. Stăpînit de un soi de emoție, îi strînse mîna vărului său, iar acesta i-o scuturâ, zicînd :

— Dacă scap, nu va fi spre paguba ta, vere ! Am să procedez ca și cum aș fi mort, instalîndu-te la Elgg ca singurul meu executor testamentar !

Sătenii din Mythikon însă ascultau cu toate simțurile încordate, deoarece presimțeau că acum e rîndul lor să primească daruri.

— „Sătenilor din Mythikon, le las moștenire, continuă generalul, iar condeiul său zbură peste hîrtia ținută în stînga, fiindcă de fapt abia schița paragrafele rezul-

* Cu aprobarea autorității superioare *(n. tr.)*.

tate din inspirația clipei, sătenilor din Mythikon le las moștenire acel vîrf din proprietatea mea, care pătrunde la Wolfgang ca o pană în pădurea comunității lor și care e formată două treimi din rășinoase și o treime din fagi, în așa fel, încît pietrele de hotar ale posesiunii comunității să fie legate, spre paguba mea, printr-o linie dreaptă." — Astăzi încă — pe cuvînt de onoare și cu martori — acest adaos își va căpăta valabilitatea prin semnătura mea, declară generalul, dar cu precizarea și condiția ca împușcătura slobozită astăzi în biserica de la Mythikon, despre care umblă niște zvonuri neadeverite, să fie uitată ca un lucru neîntîmplat, iar, în măsura în care a fost adevărată, să fie trecută pentru vecie sub tăcere, sătenii din Mythikon îndatorîndu-se prin jurămînt să păstreze taina, atît în această viață, cît și dincolo de mormînt, în ziua de apoi și la judecata din urmă.

În timp ce generalul rostea aceste cuvinte, Krachhalder rămase foarte liniștit, numai nările îi tremurau ușor pe fața altminteri destinsă, iar vîrfurile degetelor i se îndoiseră puțin spre înăuntru, ca și cum ar fi vrut să apuce bine darul.

— Domnule general, strigă el și ridică mîna pentru jurămînt, așa să-mi ajute Dumnezeu!

Dar Wertmüller încheie :

— În caz contrar și dacă taina nu va fi păstrată, la întoarcerea mea din campania ce urmează, voi anula și voi șterge din testament acest paragraf. Dacă, murind, nu voi putea face asta, jur că mă voi arăta locuitorilor din Mythikon ca stafie și, ca pedeapsă pentru că și-au călcat jurămîntul, voi patrula pe ulița satului lor între douăsprezece și unu noaptea. — Veți putea îndeplini condiția, Krachhalder ?

— Am fi niște nerozi, glăsui cu convingere acesta, dacă nu ne-am ține gura !

— Și nevestele voastre ?

— De asta lăsați-i pe-ai noștri din Mythikon să se îngrijească, spuse liniștit bătrînul țăran și făcu un gest grăitor.

— Dar, Krachhalder, spuse pe un ton prietenos generalul, închipuiți-vă că m-am întors din imperiu și stăm pe veranda mea, vă pun ca acuma mîna pe umăr, cioc-

nesc paharul cu voi și tăifăsuim despre cîte toate. Apoi, eu zic așa, ca-n treacăt : Da' strașnic a mai bubuit împușcătura aia !...

— Care împușcătură ? — Asta-i o minciună, domnule general, strigă epitropul cu o indignare cinstită, care, într-un mod canonic, nu era deloc simulată și arăta întru totul a fi sinceră.

Wertmüller zîmbi satisfăcut.

— Acuma, repede acasă ! își îndemnă Krachhalder oamenii. Ca să nu se-ntîmple o nenorocire, trebuie ca într-un pătrar de oră să se știe că împușcătura... vreau să zic, că astăzi am ascultat o predică bună. Bătrînul strînse mîna parohului. Iar dumneavoastră, domnule general, vă dau mîna ca unui om de care sînt legat prin jurămînt.

— Mai stați o clipă, porunci generalul și fiți martori cum un tată fericit unește două mîini. Vicarul trebuie să fie pe-aproape. Dacă nu m-au înșelat ochii, l-am văzut de departe sărind peste o tufă cu un salt de care nu l-aș fi crezut niciodată în stare.

— Rahel, copila mea, vino repede ! strigă parohul, deschizînd ușa spre casă.

— Îndată, tată ! răsună răspunsul, dar nu din interiorul locuinței, ci de afară, prin vița de vie de pe culoarul boltit.

Generalul se uită numaidecît pe fereastră și îi zări prin zăbrelele de frunze pe cei doi protejați ai săi, formînd un grup pe care nu și-l putea lămuri nicidecum.

— Ieșiți la iveală, păstor și păstoriță, din frunzișul Arcadiei ! strigă bătrînul soldat.

Rahel, roșind fără să vrea, se arătă de sub acoperișul de frunze și, trăgîndu-l cu ea pe Pfannenstiel, se retrase pe un mic rond de flori înconjurat de pomi fructiferi de soi bun, aflat foarte aproape de ferestrele camerei de studiu, prin care priveau curioși generalul și epitropii bisericii.

Domnișoara ținea un ac în mîna agilă și, în fața tuturor ochilor, întărea un nasture ce atîrna la surtucul candidatului. Nu se lăsă tulburată în lucrul ei. Abia după ce tăie ața, își aținti ochii căprui, în care se înfruntau seriozitatea cu semeția, asupra ciudatului ei înger păzitor și i se adresă, strigînd :

— Naşule, într-un timp atît de scurt, l-ai tulburat şi aproape l-ai distrus pe domnul vicar. A trebuit să-i pun îmbrăcămintea în bună rînduială, ca să se poată arăta înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor ! Dar ce-ai făcut cu nasturele de sus, care lipsea de-aici şi a trebuit să-l înlocuiesc cu unul de-al tatei ? — Să-l scoţi de unde-o fi, altminteri... Fata îndreptă spre general acul cu un gest ameninţător, încît toţi bărbaţii izbucniră într-un răsunător hohot de rîs.

În cîteva clipe, Pfannenstiel şi Rahel se prezentară înaintea parohului, care-i logodi şi-i binecuvîntă.

După ce epitropii bisericii, satisfăcuţi, se îndepărtară, pastorul îi mai adresă viitorului său ginere o scurtă dojană :

— Ce-a fost asta, domnule vicar ? Te strecori pe lîngă biserică, ai nasturii rupţi !... Cum rămîne cu demnitatea şi funcţia ? Apoi se întoarse spre general : Asta-i o pereche ! spuse el. Acum, cealaltă ! Dă-l încoace, vere !

Şi fără multă vorbă, vîri mîna în buzunarul generalului, scoase de-acolo pistolul cu trăgaciul înţepenit, apoi, din buzunarul său, pe cel care funcţiona uşor şi fusese descărcat în biserică şi le ţinu unul lîngă altul, comparîndu-le.

Aşa s-a făcut că împuşcătura din Mythikon a fost pe deplin tăinuită şi, în contrast cu isprava lui Wilhelm Tell, a devenit dintr-o întîmplare reală o palidă legendă imaginară, care mai pluteşte şi astăzi ca o stafie fără adăpost pe frumoasele maluri ale lacului nostru.

Dar chiar dacă sătenii din Mythikon ar fi pălăvrăgit, generalul nu şi-ar mai fi putut invalida testamentul, deoarece el a văzut atunci pentru ultima oară stejarii din poiană.

Sfîrşitul său a fost rapid, întunecat, înspăimîntător. Într-o seară, a pătruns călare cu suita lui într-un orăşel german, a descălecat la singura cîrciumă mizerabilă, a trimis după staroste şi i-a poruncit să facă rechiziţii. Cîteva ore mai tîrziu, acest om ciudat a fost brusc doborît de boală, iar cînd a bătut miezul nopţii şi-a dat ciudatul suflet.

PAJUL LUI GUSTAV ADOLF

I

În biroul unei case de patricieni din Nürnberg, nu departe de biserica Sfîntul Sebald, ședeau față în față la o mare masă de lucru tatăl și fiul, ocupați cu lichidarea unei afaceri importante. Amîndoi, fiecare pe bucata sa de hîrtie, adunau extrem de atenți același lung șir de cifre, pentru ca apoi, spre o deplină siguranță, să compare cele două rezultate. Tînărul uscățiv, leit tatăl său, ridică cel dintîi nasul ascuțit de pe cifrele sale caligrafiate grațios. Terminase adunarea și-l aștepta pe tatăl său, mai încet la socotit, privindu-i nu fără oarecare mîndrie fața trasă și concentrată — cînd intră un servitor și înmînă o scrisoare de format mare, cu un sigiliu greu. Scrisoarea fusese adusă de un stegar al carabinierilor suedezi. Apoi, curierul se dusese să viziteze sala consiliului de alături, cu frescele sale vestite în toată lumea, și avea să se întoarcă exact după o oră. De la prima privire, negustorul recunoscu trăsăturile semețe ale scrisului maiestății sale regelui Gustav Adolf al Suediei și se sperie puțin de marea onoare ce i se făcea prin această misivă scrisă chiar de mîna suveranului. Se temea că regele, pe care-l găzduise și-l sărbătorise în casa sa nouă, cea mai frumoasă din Nürnberg, dorește să facă un împrumut de la gazda sa însuflețită de simțăminte patriotice [1]. Cum însă era nemăsurat de bogat și totodată prețuia conștiinciozitatea trezoreriei suedeze, rupse totuși sigiliul regal fără prea mare îngrijorare, ba chiar schițînd un zîmbet vanitos. Dar abia parcurse fugitiv puținele rînduri ale epistolei redactate cu o concizie regală, că se făcu alb ca stucaturile tavanului de deasupra sa,

care înfățișau în basorelief o scenă impresionantă : jertfirea lui Isaac de către propriu-i tată, Abraham. Bunul său fiu, care-l observa, păli și el, ghicind, după paloarea bruscă a chipului uscățiv, o mare nenorocire. Consternarea îi spori, cînd bătrînul îi aruncă, peste foaia de hîrtie, o privire plină de întristare și duioșie părintească.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se bîlbîi tînărul, ce s-a întîmplat, tată ?

Bătrînul Leubelfing, căci cei doi aparțineau acestei distinse familii de negustători, îi întinse cu mîini tremurătoare foaia de hîrtie. Tînărul citi :

„Scumpe domn !

Știind și amintindu-Ne că fiul domniei tale nutrește dorința de a intra în serviciul nostru ca paj, te încunoștiințăm prin prezenta că lucrul acesta se poate face și îndeplini astăzi, întrucît fostul Nostru paj, Max Beheim răposat † (voluntar în slujba de onoare după înaintașul său Utz Volkamer răposat † și după cel dinaintea acestuia, Götz Tucher răposat †) s-a stins tihnit în brațele noastre astăzi, după ce în timpul unui asalt o ghiulea i-a smuls amîndouă picioarele. Va fi pentru Noi o deosebită mulțumire să luăm din nou în serviciul Nostru apropiat un tînăr din orașul imperial evanghelic Nürnberg, oraș care Ne este deosebit de drag. Fii încredințat, domnule, că fiul domniei tale se va bucura de o bună întreținere și de o îndrumare creștinească.

Al domniei tale cu toată afecțiunea,
Gustavus Adolphus Rex"

— O, cerule, se tîngui fiul, fără a-i ascunde tatălui lipsa de curaj a inimii sale, acum port în buzunar actul meu de deces, iar dumneata, tată — ți-o spun cu tot respectul datorat — ești vinovat de moartea mea timpurie, căci cine altul decît dumneata i-ar fi putut da regelui o idee atît de greșită despre dorințele și năzuințele mele ? Dumnezeu să mă aibă-n mila lui !

Zicînd acestea, tînărul își ridică privirea spre cuțitul patriarhului de ghips ce plutea deasupră-i.

— Copile, îmi zdrobești inima! replică bătrînul, cu o lacrimă strivită-ntre pleoape. Blestemat fie paharul de vin de Tokay, pe care l-am băut peste măsură...

— Tată, îl întrerupse fiul, care, cuprins de jale, deși nu-și ținea capul sus, îl avea totuși limpede, tată, povestește-mi cum s-a întîmplat nenorocirea.

— August, se spovedi bătrînul cu pocăință, știi ce ospăț mare am dat în cinstea regelui, cînd a venit întîiași dată. M-a costat multe parale...

— Trei sute nouăzeci și nouă de guldeni și unsprezece crăițari, tată, iar eu n-am gustat nimic din toate bunătățile, se văicări tînărul, arătînd spre ochiul său drept, fiindcă zăceam în odaia mea cu o prișniță pe ochi. Gustel, zburdalnica, aproape smintită și nebună de bucurie că-l va vedea pe rege, mi-a aruncat în ochi mingea cu pene, cînd a auzit sunete de trompete și a crezut că vine suedezul. Dar vorbește, tată.

— După ce s-au ridicat bucatele de la masă, la fructe și la închinatul păhărelelor, s-a pornit o vijelie de urale sus, în sală, și jos, în piață, unde se îngrămădise poporul. Toți voiau să-l vadă pe rege. Stacanele se ciocneau cu zgomot, la ferestrele deschise se rosteau urări, iar sus și jos răsunau aclamații. În larma aceea, o voce limpede și pătrunzătoare a strigat: „Trăiască Gustav, regele Germaniei!" S-a făcut o liniște deplină, fiindcă erau niște vorbe prea îndrăznețe. Regele a ciulit urechile și și-a mîngîiat ciocul. „Așa ceva nu vreau să aud, a spus el. Închin pentru prosperitatea evangheliculuí oraș imperial Nürnberg!" Abia acum a izbucnit întreaga veselie. În piață s-au slobozit tunuri, era o harababură nemaipomenită! După un răstimp, maiestatea sa m-a împins ca din întîmplare într-un colț și m-a întrebat cu vocea scăzută: „Leubelfing, cine a strigat urarea pentru regele Germaniei?" În clipa aceea, pe mine, măgar bătrîn și beat, m-a găsit lăudăroșenia — Leubelfing se lovi peste frunte, ca și cum ar fi învinuit-o că nu l-a sfătuit mai bine — și am răspuns: „Maiestate, a făcut-o fiul meu, August. Visează zi și noapte să intre ca paj în serviciul vostru." Cu toate că eram amețit, știam că slujba de valet regal era îndeplinită de Götz Tucher și că primarul Volkamer

și asesorul Beheim își oferiseră băieții ca paji. Am spus-o numai așa, ca să nu rămîn mai prejos de vecinii mei, bătrînul Tucher și fanfaronul de Beheim. Cui i-ar fi trecut prin minte că regele o să prăpădească în Bavaria toată marfa din Nürnberg...

— Dar dacă m-ar fi chemat regele cu ochiul meu vînăt ?

— Și la asta m-am gîndit, August ! Ticălosul ăla viclean de Charnacé făcea gălăgie în anticameră. De trei ori ceruse să fie primit și nu mai putea fi refuzat. Regele a poruncit să fie poftit și ți l-a luat la refec pe ambasador în fața noastră, a patricienilor, că ne sălta inima în piept de bucurie, nouă, germanilor. Toate acestea le-am cumpănit la iuțeală.

— Atît de multă și totodată de puțină înțelepciune, tată ! oftă fiul.

Cei doi își apropiară capetele, ca să găsească un leac, după spusa lor, vorbind acum în șoaptă, după ce mai înainte uitaseră să coboare vocea, fără a se gîndi la slujbașii și ucenicii din camera alăturată. Dar nu găsiseră nici o soluție, și gesturile lor deveniră tot mai înfricoșate și mai neliniștite, cînd afară pe gang răsună o voce puternică de alto, care intona cîntecul preferat al lui Gustav Adolf :

„Mînă de oșteni, vitează,
Nu da înapoi, cutează
Cînd dușmanul numeros
Ar dori să te zdrobească !"

și în odaie intră o fată zveltă ca bradul, cu ochi veseli, părul tăiat scurt, forme băiețești și maniere oarecum de cavaler.

— Vrei să ne spargi urechile, verișoară ? o mustrară într-un glas cei doi Leubelfing.

Fata, măsurînd cu privirea întristata pereche, răspunse :

— Vin să vă chem la masă. Dar ce s-a întîmplat, domnule unchi și domnule văr ? Sînteți amîndoi galbeni ca ceara.

Spaima celor doi îi fu lămurită numaidecît de scrisoarea aflată între bieții neajutorați, pe care o apucă fără vorbe și, citind semnătura în trăsături viguroase a regelui, o devoră cu ochi pătimași.

— La masă, domnilor ! spuse ea și o porni, luîndu-le-o înainte, prin sufragerie. Aici însă o cuprinse și pe biata fată mila, văzînd cum celor doi Leubelfing le rămîne mîncarea în gît. Porunci să se stringă masa, își trase înapoi scaunul, își încrucișă brațele, puse picior peste picior sub fusta albastră, de cingătoarea căreia atîrnau o punguță și legătura de chei și, ascultînd și reflectînd, ceru să i se povestească toată nefericita pățanie. Se vedea bine că fata se simțea acolo întru totul ca la ea acasă și că prin firea ei îndrăzneață își cucerise un loc hotărîtor.

Cei doi Leubelfing povestiră.

— Și cînd mă gîndesc, spuse la urmă, fără sfială fata, cine a fost cel care a făcut acea urare regelui !

— Cine ? întrebară cei doi Leubelfing.

— Nimeni altcineva, răspunse ea, decît eu însămi.

— Lua-te-ar naiba, fetițo ! izbucni bătrînul. Cu siguranță că te îmbrăcaseși cu tunica soldățească suedeză, de culoare albastră, pe care o ții aninată în dulap după șorțurile tale și te strecuraseși în sala de mîncare, ca să-ți vezi idolul, în loc să stai cuminte între femei.

— Alea mi-ar fi dat ultimul loc, replică mîndioasă fata — micuța Hallerin, trupeșa Holzschuherin, înfumurata Ebnerin, strîmba Geuderin, neroada Cresserin, *tutte quante*, care au avut cinstea să înmîneze regelui darul orașului nostru, cele două cupe de argint, globul ceresc și globul pămîntesc.

— Cum poate o fată rușinoasă, și asta ești tu, Gustel, să meargă pînă acolo, încît să poarte haină bărbătească ! bombăni mofturosul tînăr.

— Vrei să spui, răspunse cu un aer serios fata, haina tatei, lîngă al cărei buzunar de la piept se mai vede încă, deși țesută, gaura pe care i-a făcut-o sabia francezului. Mi-e destul să arunc o privire piezișă — și fata își plecă ochii, ca și cînd ar fi purtat tunica tatălui — ca să văd ruptura, iar asta îmi spune cît o predică. Și-apoi, încheie ea, trecînd brusc, după cum îi era obiceiul, de la seriozitate la ris, fustele muierești nu-mi vin bine deloc.

Nici o mirare că nu mă prind, de vreme ce pînă la paisprezece ani am stat în șa, cu tata și mama, purtînd veșminte scurte.

— Dragă verișoară, se tîngui tînărul Leubelfing, nu fără o notă de duioșie în glas, de la moartea tatălui tău, ai fost ținută aici la noi ca un copil al casei, iar acum mi-ai făcut festa asta urîtă ! Îl duci pe vărul tău bun la tăiere, ca pe un miel ! Utz a fost împușcat în frunte, Götz, în git ! Pielea i se încreți de groază. Cel puțin dacă mi-ai putea da un sfat bun, verișoară !

— Un sfat bun, spuse ea răspicat, chiar vreau să-ți dau : poartă-te ca un cetățean al Nürnbergului, ca un Leubelfing !

— Un Leubelfing ! exclamă îmbufnat bătrînul. Ce, fiecare cetățean din Nürnberg și fiecare Leubelfing trebuie să fie un bătăuș ca Ruppert, tatăl tău, Dumnezeu să-l odihnească în pace, care la zece ani m-a răpit, pe mine, fratele mai vîrstnic, cu o căruță, m-a răsturnat, el a rămas nevătămat, iar eu m-am ales cu două coaste rupte ? Ce carieră ! La cincisprezece ani a trecut la suedezi, la șaptesprezece s-a însurat în armată cu o fată de cincisprezece ani, la treizeci și-a dat duhul într-o încăierare !

— Adică, spuse fata, a căzut pentru onoarea mamei mele...

— Nu-mi poți da un sfat, Guste ? stărui tînărul Leubelfing. Cunoști serviciul militar la suedezi și știi ce defecte fizice te scutesc de el. Cu ce-aș putea să mă scuz temeinic față de rege ?

Fata izbucni într-un hohot nebun de rîs.

— O să te ascundem, spuse ea, ca pe tînărul Ahile între fete, cum se vede în sculptura de colo, de pe sobă, iar cînd vicleanul Ulise va desfășura în fața lor armele, tu n-ai să te repezi la o spadă. [2]

— Nu mă duc ! declară cel supărat de această erudiție mitologică. Eu nu sînt omul pe care tata l-a zugrăvit regelui.

La aceste cuvinte, tînărul se simți apucat de amîndouă brațele slabe. Smuncindu-l de brațul stîng, bătrînul Leubelfing strigă îngrozit :

— Vrei tu să mă înfățișezi regelui, pe mine, bărbat onorabil, ca pe un mincinos ușuratic?

La rîndu-i, fata, strîngîndu-l pe văr de brațul drept, izbucni mînioasă:

— Vrei să dezonorezi cu lașitatea ta numele brav al tatălui meu?

— Știi ce, strigă tînărul scos din fire, du-te tu ca paj la rege! Cum arăți și te porți ca un băiat, regele ar bănui că ești fată tot atît de puțin cum ar ghici Ulise de pe sobă, de care povesteai, că eu sînt băiat! Du-te la idolul tău și închină-i-te! La urma urmelor, continuă ei, cine știe dacă nu cumva te gîndești de mult la așa ceva? Doar îl visezi și trează și în somn pe regele suedezilor, cu care ai vînturat lumea în copilărie. Cînd mă îndreptam alaltăieri spre odaia mea, trecînd pe lîngă camera ta, te-am auzit de departe vorbind în somn. Zău că n-a trebuit să-mi lipesc urechea de gaura cheii: „Regele! Să iasă garda! Prezentați arma!"

Imitînd strigătele, tînărul rosti comanda cu o voce stridentă.

Fata își întoarse fața. O roșeață purpurie îi îmbujoră obrajii și fruntea. Apoi își arătă din nou ochii castanii, luminoși și calzi, și spuse:

— Bagă de seamă! S-ar putea ajunge și acolo, fie și numai pentru ca numele de Leubelfing să nu fie purtat de niște lași în adevăratul înțeles al cuvîntului!

Cuvîntul fusese rostit, și un vis copilăresc luase întruchipare, ca o aventură temerară, dar nu imposibilă. Sîngele părintesc îi dădea ghes. Curaj și cutezanță avea din prisos. Dar sfiala și buna-cuviință feciorelnică — vărul ei depusese o mărturie adevărată — precum și veneratia față de rege se opuneau. Vîrtejul întîmplării o cuprinse însă și o luă cu el.

Stegarul suedez, care adusese scrisoarea regelui și avea îndatorirea să-l ducă pe noul paj în tabără, ceru să fie primit. În loc să contemple frescele cenușii ale maestrului Albrecht [3], se înfundase într-o crîșmă veselă și într-o cupă verde plină cu vin auriu, fără a fi totuși surd la bătaia clopotului. Bătrînul Leubelfing, îngrozit de moarte de soarta fiului său și a firmei, făcu o mișcare

pentru a cuprinde genunchii nepoatei sale, nu altfel de cum moșneagul Priam a îmbrățișat genunchii lui Ahile, rugîndu-l să-i dea trupul fiului său, în vreme ce tînărul Leubelfing începu să tremure din toate mădularele. Fata se eliberă cu un hohot de rîs spasmodic și țîșni pe o ușă laterală numai o clipă mai înainte de intrarea, în zornăit de pinteni, a stegarului, un tînăr din ochii căruia iradiau neastîmpărul și dragostea arzătoare de viață, deși altminteri era instruit în disciplina severă a regelui său.

Auguste Leubelfing intră val-vîrtej în odaia ei, ca amețită, înșfăcă un sac de călătorie, se îmbrăcă la iuțeală în hainele tatălui ei, care îi veneau ca turnate pe corpul ei zvelt, apoi se puse în genunchi și, cu un oftat adînc, se rugă pentru iertarea și ocrotirea aventurii.

Cînd se reîntoarse în sala de jos, stegarul o întîmpină strigînd :

— Repede, camarade ! Trebuie să ne grăbim ! Caii bat din copite ! Regele ne așteaptă ! Ia-ți rămas bun de la tata și de la văr ! Omul dădu de dușcă paharul ce i se pusese dinainte, lăsînd pe spate capul încadrat de un fin guler de dantelă.

Falsul flăcău, îmbrăcat în uniformă suedeză, se aplecă peste mîna uscată a bătrînului, o sărută de două ori cu emoție și fu binecuvîntată de el cu recunoștință, apoi însă, trecînd brusc la o veselie nestăpînită, pajul apucă dreapta tînărului Leubelfing, o legănă încolo și-ncoace și strigă :

— Rămîi cu bine, domnișoară verișoară !

Stegarul se zgudui de rîs :

— Lua-m-ar naiba să mă ia — ce glume mai face camaradul ! Cu voia dumneavoastră, îmi trecu îndată prin minte că domnul văr, și la față, și prin gesturi, seamănă leit cu băbuța despre care se cîntă la noi în Finlanda :

O babă călărea pe un vătrai...

Lua-m-ar naiba să mă ia.

Cu o mișcare rapidă a mîinii, stegarul smulse scufia slujnicei care aștepta acolo și i-o tufli tînărului Leubelfing pe tigva înconjurată de cîteva fire de păr bălan. Nasul ascuțit și bărbia retrasă întregeau profilul unei babe.

Stegarul, cam cherchelit, apucă acum cu familiaritate brațul pajului. Acesta se trase un pas înapoi și spuse, cu mîna pe mînerul spadei :

— Camarade ! Sînt prietenul atitudinii rezervate și dușmanul intimității !

— Ei drăcie ! exclamă omul, dar se dădu în lături și, cu un gest de politețe, îl lăsă pe paj s-o ia înainte.

Cei doi tineri zvăpăiați coborîră în fugă, făcînd să duduie scara.

Tatăl și fiul continuară să țină sfat încă multă vreme. Era limpede că tînărul Leubelfing, care-și pierduse identitatea, nu mai putea rămîne în Nürnberg. În cele din urmă, căzură la înțelegere. Fiul avea să deschidă o sucursală a firmei în electoratul Saxonia, și anume în înfloritorul oraș Leipzig, dar nu sub numele compromis în patrie, ci sub acela plebeu de „Laubfinger", firește, numai pentru scurtă vreme, pînă cînd actualul August von Leubelfing va cădea, lîngă rege, de pe cal și va muri pe un cîmp de bătaie, sfîrșit care nu se va lăsa așteptat.

Cînd, după o lungă consfătuire, tînărul cu identitatea schimbată se ridică de pe scaun și-și văzu imaginea în oglindă, încă mai purta, peste figura-i răvășită, scufia pe care i-o pusese pe cap netrebnicul suedez.

II

— Ascultă, pajule Leubelfing ! Mai am de vorbit ceva cu tine. Dacă, la caz de mare nevoie, ai să refaci, cu degetele tale sprintene o cusătură desprinsă la tunica regelui, domnul meu, sau ai să-i înlocuiești un nasture lipsă, să știi că n-ai să-ți știrbești cu nimic demnitatea de paj. Nu te-ai uitat oare niciodată la Nürnberg peste umărul mămicii sau al surioarei la pernița lor de ace ? E o treabă ușoară, pe care o poți învăța de la oricare soldat suedez. Încrețești fruntea, ursuzule ? Fii cuminte și ascultător ! Uite propria mea trusă ! Ți-o dăruiesc.

Și regina Suediei, de baștină din Brandenburg, îi întinse pajului Leubelfing o trusă lucrată în Anglia, cu ață,

degetar, ace și foarfeci. Regina, care-și urma pretutindeni soțul, cu o tandrețe amestecată cu gelozie, îl surprinsese și acum cu o scurtă vizită în nefericita tabără de la Nürnberg, unde el locuia într-un castel din cuprinsul taberei, pe jumătate pustiit de război. Deschizînd etuiul în mîinile pajului, care se împotrivea, regina scoase degetarul de argint și i-l vîrî în deget, cu aceste înduioșătoare cuvinte :

— Te îndatorez, pe conștiința ta, Leubelfing, ca regele și domnul meu să fie întotdeauna curat și bine îngrijit.

— Să-i ia dracu de nasturi și de cusături, maiestate, replică Leubelfing, roșind de ciudă, dar cu o mutră atît de caraghioasă și cu o voce atît de plăcută și de energică, încît regina nu se simți nicidecum jignită, ci, rizînd cu bunăvoință, îl ciupi de obraz. Rîsul răsună înăbușit și stupid în urechile pajului care, iritat, resimți o bruscă aversiune față de augusta principesă, aversiune pe care binevoitoarea femeie nici n-o bănuia.

Dar și regele, care asistase la scenă, ascultînd în pragul încăperii, începu să rîdă cu poftă, văzîndu-și pajul cu spada la șoldul sting și cu un degetar la mîna dreaptă.

— Ei, Gust, spuse el apoi, înjuri ca un papistaș sau ca un păgîn. Va trebui să-ți fac educația.

De fapt, a purta coroana nu însemna pentru Gustav Adolf un motiv să asuprească pe cineva. Cum ar fi putut el, care — fără a încălca severitatea militară — își trata oamenii, chiar pe cel mai neînsemnat, cu o omenească bunăvoință, să refuze această bunăvoință unui tînăr de soi bun și cu o înfățișare plăcută, care trăia sub ochii săi și nu avea voie să se îndepărteze de lîngă dînsul. Unui tînăr inocent, care la cel mai mic prilej roșea întocmai ca o fată pînă la rădăcina părului ! Regele nu uita nici că la banchetul fatal din Nürnberg, acest tînăr îl numise în urarea sa „rege al Germaniei", cuprinzînd într-o îndrăzneață formulă profetică gloriosul rezultat posibil al aventurii sale eroice.

Pînă la venirea reginei, pajul apucase să trăiască alături de eroul său parte din povestea sa, gingașă și totodată sălbatică, fericită și înspăimîntătoare, fără ca regele, neștiutor, să bănuiască ceva despre această fericire

tăinuită. Ore îmbătătoare, care au început chiar la împlinirea a optsprezece ani de copilărie și care i-au stins pe aceștia precum soarele o umbră ! O vinătoare, o goană de sentimente dulci și mîndre, de temeri chinuitoare, de desfătări tăinuite, de puls agitat, de respirație accelerată, atîtea cîte pot cuprinde numai un piept tînăr și o inimă nechibzuită, în preajma unui plumb ucigător, sau în ajunul unei demascări umilitoare !

Cînd iuncherul August Leubelfing din Nürnberg fusese prezentat de către stegar regelui, acesta, fiind ocupat, abia de găsise o clipă ca să arunce o privire asupra noului paj. Astfel, acesta fu scutit de o minciună neobrăzată. Gustav Adolf tocmai se pregătea să-și încalece calul ca să pună la cale al doilea asalt neizbutit împotriva poziției inexpugnabile a lui Wallenstein [4]. Îi ordonă pajului să-l urmeze, iar acesta se aruncă fără șovăire pe roibul ce-i fusese adus, fiindcă era deprins încă din copilărie să călărească și moștenise de la tatăl său, odinioară cel mai aprig călăreț din armata suedeză, un corp zvelt de cavalerist. Cînd, după un răstimp, regele, întorcînd capul, îl văzu pe paj pălind ca un mort, nu salturile nărăvașului roib și nici neobișnuința cu șaua erau pricina, ci faptul că Leubelfing zărise la o oarecare depărtare o tîrfă, pe care o prinseseră în tabăra suedeză și o alungau biciuind-o pe spatele gol, spectacol ce-l umpluse de scîrbă.

Zi de zi — fiindcă regele nu ostenea în a repeta cu o îndărătnicie ce-i era altminteri străină asaltul respins — pajul călări alături de el fără frică. În orice clipă, ar fi putut să se vadă nevoit să-l ridice cu brațele sale de pe cal pe regele lovit de moarte, sau el însuși, rănit mortal, să-și de-a duhul în brațele lui Gustav Adolf. Cînd, apoi, se întorceau fără izbîndă, regele, cu fruntea încruntată, își amăgea sau își ascundea grija, tachinîndu-l pe novice că-și pierduse scările de la șa și se apucase de coama calului. Sau, dimpotrivă, îl dojenea pentru nesăbuință și-l numea mustrător un *casse-cou* *, după expresia folosită în tabără.

---

* Frînge-git ; imprudent *(n. tr.)*.

Dealtfel, nu pierdea prilejul să-i dea pajului său bune sfaturi părintești și, uneori, oarecari îndrumări în ale creștinismului.

Regele avea lăudabilul și sănătosul obicei ca, după terminarea treburilor zilnice, să-și piardă cu nimicuri ultima jumătate de oră dinainte de culcare și să se ocupe cu fel de fel de fleacuri, lepădînd cu o exersată putere de voință, orice grijă, pentru ca a doua zi în zori s-o reia de-acolo de unde-o lăsase. De acest obicei se ținea și acum, cu atît mai mult cu cît asalturile neizbutite și viețile omenești sacrificate îi stricau planurile, îi jigneau mîndria și dădeau de furcă conștiinței sale creștinești. În această tîrzie oră liberă, ședea tihnit în jilțul său, rezemat de spetează, cu pajul Leubelfing, pe un taburet, alături. Jucau dame sau șah, iar uneori se întîmpla ca pajul să-l bată pe rege. Uneori, cînd acesta era foarte bine dispus, povestea lucruri nevinovate, așa cum i se iveau atunci în amintire. De pildă, despre predica pompoasă, pe care o ascultase odinioară în biserica curții, în timpul călătoriei sale de nuntă la Berlin. Predica asemuise viața cu o scenă, pe care oamenii sînt actori, îngerii, spectatori, moartea ce lasă să cadă cortina, regizor. Sau despre incredibila istorie cum, lui, regelui, i se vestise la început, după nașterea copilului său, că avea un băiat, iar el însuși se lăsase înșelat un răstimp, sau despre sărbători și costume, într-un mod ciudat, mai ales istorisiri care puteau amuza tot atît, dacă nu mai mult o fată decît un băiat, de parcă regele înșelat, fără să-și dea seama, ar fi resimțit efectul înșelăciunii practicate de paj asupră-i și ar fi savurat, neștiutor, farmecul unei femei ce ascultă sub aspectul unui tînăr bine crescut. La gîndul acesta, pe paj îl cuprindea brusc spaima. Își îngroșa vocea de alto și cuteza cîteva gesturi bărbătești. Dar cîte un cuvînt de nerăstălmăcit, sau cîte o mișcare de miop a regelui îi reda celui înspăimîntat convingerea că Gustav era prada aceleiași năluciri ca la nașterea fetiței sale Christel[5]. Atunci, cel redevenit sigur pe el căpăta îndrăzneală și aducea în discuție ceva atît de insolent și de personal, încît se expunea unei mustrări. Ca atunci cînd, după ce ascultase un cald elogiu conjugal adus re-

ginei de către Gustav, pusese impertinenta întrebare : cum arăta de fapt contesa Eva Brahe ? Această iubită din tinerețe a lui Gustav, mai tîrziu soția lui De la Gardie, cu care, după ce-i scăpase cel mai viteaz bărbat al secolului, se căsătorise, ca fiind al doilea dintre cei mai viteji, avea părul negru, ochi negri și trăsături ascuțite. Lucrurile acestea nu le află însă pajul curios, ci primi o lovitură de palmă destul de puternică peste gura indiscretă, în colțurile căreia lui Gustav i se păruse că vede pofta de a izbucni în rîs.

S-a întîmplat într-o zi ca regele să dăruiască Christinei sale cel dintîi inel cu sigiliu. Corespunzător modei, trebuia ca pe piatra prețioasă să se încrusteze o maximă, o deviză, cum i se spunea, care — spre deosebire de deviza ereditară de pe blazon — să exprime cu o concizie răspicată ceva personal, propriu posesorului sigiliului, o maximă ieșită din gura lui, o dorință a inimii sale, ca de pildă ambițiosul *„Nondum“* * al tînărului Carol al V-lea. Gustav ar fi dorit să imagineze el însuși pentru copila sa o deviză, dar, de asemenea corespunzător modei, aceasta trebuia formulată în latină, italiană sau franceză.

Plecat adînc peste un volum in cvarto, regele căuta cu ochii săi luminoși, dar miopi, printre miile de maxime, înregistrate în pagini, ale unor oameni celebri sau spirituali, deviza pe care voia s-o dăruiască fiicei sale în vîrstă de abia șapte ani, dar precoce. Îl amuzau frazele laconice, care exprimau adesea cu justețe, chiar cu exactitate firea autorilor lor — în majoritate, personalități istorice — adesea însă, tocmai contrariul, corespunzător autoamăgirii și lăudăroșeniei omenești.

Deodată, un deget delicat, lăsînd o umbră neagră, bine conturată pe pagina viu luminată, indică o deviză de origine necunoscută. Era degetul pajului, care privea peste umerii regelui, iar deviza suna astfel : *„Courte et bonne !“* Adică : dacă trebuie să aleg o viață, aceea să fie scurtă și plină de plăceri. Regele citi, reflectă o clipă, dădu îngîndurat din cap și, întinzînd mîna în sus, îl ciupi pe paj de lobul plinuț al urechii. Apoi, îl lăsă pe Leubel-

* Încă nu *(n. tr.)*.

fing pe taburetul lui, cu intenția de a-i ține o mică predică.

— Gust Leubelfing, începu el pe un ton didactic, rezemîndu-și capul lăsat pe spate de perna jilțului în așa fel încît întreaga bărbie cu ciocul din fire de păr auriu fu împinsă înainte, iar lumina poznașă a ochilor pe jumătate închiși fulgeră în jos spre fața ridicată a pajului, care ciulise urechile. Gust Leubelfing, fiul meu, presupun că această deviză îndoielnică a fost scornită de un om de lume, de un „epicureu", cum îi numea doctorul Luther pe asemenea oameni. Viața noastră îi aparține lui Dumnezeu. De aceea nu ne este îngăduit s-o dorim nici lungă, nici scurtă, ci s-o luăm așa cum ne-o dă el. Dar bună? Firește, bună, asta e firesc și drept. Dar nu plină de chefuri și petreceri, după cum spune fără îndoială această deviză franțuzească. Tu cum ai înțeles-o, dragă fiule?

Leubelfing răspunse mai întîi cu sfială și stinghereală, apoi însă deveni, cu fiecare silabă, mai voios și mai hotărît.

— În felul acesta, bunul meu stăpîn: doresc ca toate razele vieții mele să fie unite într-un *singur* mănunchi de flăcări și în durata unei *singure* ore, ca, în loc de un amurg neghiob, să ia ființă o scurtă, dar orbitoare lumină a fericirii, care să se stingă apoi ca o sclipire de fulger.

Fata tăcu. Regelui parcă nu-i plăcu această liniște și această „sclipire de fulger", deși era metafora preferată a veacului. Își încreți batjocoritor buzele subțiri. Dar întrerupînd cuvîntul de dojană încă nerostit, pajul exclamă cuprins de patimă:

— Da, așa viață-mi doresc! *Courte et bonne!* Apoi însă fu cuprins brusc de șovăială și adăugă smerit: Stăpîne! S-ar putea ca eu să înțeleg greșit deviza. E echivocă, la fel ca majoritatea din această carte. Dar un lucru îl știu, și acesta e adevărul curat: dacă plumbul care te-a atins astăzi, iubitul meu stăpîn, te-ar fi... — pajul înghiți cuvîntul — ar fi însemnat *Courte et bonne!* — căci tu ești un tînăr și totodată un bărbat, iar viața ta e bună!

Regele închise ochii și, obosit cum era de truda zilei, aținpi, stare pe care mai întîi o simulă, ca să lase să se

înțeleagă că n-a auzit lingușirile pajului, sau, cel puțin, să nu se vadă obligat să răspundă.

Așa se juca leul cu cățelul, dar și cățelul cu leul. Și ca și cînd o soartă poznașă sau funestă ar fi vrut să-l lege în modul cel mai intim pe copilul îndrăgostit de divinizatul său erou, arătîndu-l pe acesta sub o înfățișare mereu nouă și cu sentimentele sale cele mai profunde, îl făcu pe paj să împărtășească în cele din urmă cu regele său și cea mai amară durere ce există, aceea părintească.

Regele îl punea pe Leubelfing, în care avea o încredere nețărmurită, să-i citească scrisorile ce-i veneau cu regularitate din Stockholm de la guvernanta micii prințese, iar apoi să răspundă. Acea doamnă mizgălea niște litere subțiri și avea un stil atît de dezlînat, încît Gustav trecea de cele mai multe ori scrisorile amănunțite de-a dreptul pajului, ai cărui ochi iuți și buze mobile parcurgeau rîndurile unei foi de epistolă cu aceeași sprinteneală, cu care picioarele lui tinere ar fi urcat treptele nenumărate ale unei scări în spirală. Într-o zi, Leubelfing observă în colțul plicului un S, cu care pe vremea aceea se însemnau scrisorile importante sau secrete, pentru ca destinatarul însuși să le deschidă și să le citească. Biruiră însușirile unui paj: curiozitatea și cutezanța. Leubelfing rupse sigiliul și o istorie ciudată ieși la iveală. Corespunzător planului de studii alcătuit de rege însuși, care prevedea învățarea timpurie a limbilor străine, guvernanta micii prințese socotise că era timpul să angajeze pentru Christel un profesor de italiană. Alegerea făcută cu prudență părea să fie fericită. Bărbatul încă tînăr, un suedez de familie bună, care întreprinsese lungi călătorii pînă departe prin lume, reunea toate calitățile fizice și spirituale, un corp de nobilă suplețe, trăsături atrăgătoare ale feței, o frunte delicat boltită, o moralitate solidă, la fel de îndepărtată de severitatea sumbră, ca și de pedanteria ridicolă, un aristocratic simț al onoarei, o smerenie creștinească. Și însușirea principală: era un autentic adept al luteranismului, care, după propria-i mărturisire, devenise pentru el, în babilonul modern datorat grozăviei romane, din ceva învățat o convingere independentă și de nezdruncinat. Recea și înțeleapta guvernantă repeta în fiecare scrisoare că acest tînăr a în-

cîntat-o. Mica prințesă învăța și ea repede, cu mintea ei ascuțită și sub îndrumarea unui asemenea profesor. Într-o zi însă, guvernanta o surprinsese pe isteața și plina de fantezie Christel ghemuită într-un colț, rugîndu-se cu încîntare, în liniște, pe un rozariu cu mărgele din lemn de cedru parfumat, pe care din cînd în cînd le mirosea, apropiindu-le de năsuc. „Un lup feroce în blană de oaie!" — scria brava guvernantă, cu cinci semne de exclamare. „M-am luat cu mîinile de păr și am înlemnit, albă ca varul."

Gustav Adolf păli și el, zguduit pînă în fundul sufletului, iar ochii săi mari, albaștri, se ațintiră spre viitor. Îi cunoștea bine pe iezuiți.

Iezuitul fusese azvîrlit în temniță, iar după legile draconice din Suedia îl aștepta știreangul, dacă regele nu l-ar fi grațiat. Acesta însă porunci pajului să-i scrie numaidecît guvernantei: cu fetița să nu se facă multă risipă de vorbe, întîmplarea să fie tratată ca o copilărie; iezuitul să fie alungat, fără multă vîlvă, peste graniță, „căci — așa îi dictă el pajului — nu vreau să fac un martir. Tînărul orbit, cu conștiința lui pervertită, s-ar lăsa bucuros decapitat, pentru a fi primit în norul purpuriu al martirilor și înălțat la cer, împreună cu tainica lui plăcere ticăloasă de a fi schilodit creierul dornic de învățătură al copilei mele".

Dar timp de mai multe zile, „nenorocirea și crima" — așa numea el atentatul împotriva sufletului copilei sale — nu-i mai dădură pace: se plimba chinuit de gînduri, pășind încolo și-ncoace în prezența pajului, mult după miezul nopții, pînă cînd i se stingea lampa, firește, mai mult vorbind cu sine decît dialogînd despre minciuna, sofistica și deghizările cuvioșilor părinți, în vreme ce pajul, șezînd în semiîntuneric, se bătea în pieptul tînăr ce-i zvicnea, îngrozit și chinuit de remușcări, și-și adresa în șoaptă vorbe de ocară: „Și tu ești o mincinoasă, o sofistă, o deghizată!"

Din acele ore de noapte, în sufletul pajului se înstăpîni o spaimă teribilă, aproape înnebunitoare, din pricina travestiului și a sexului său. Cea mai neînsemnată împrejurare putea să ducă la descoperirea înșelăciunii.

Ca să scape de această rușine, nefericitul se hotărî de zece ori să-și înșeueze calul, în amurg sau în zori de zi, și să călărească pînă la capătul lumii, și de zece ori fu reținut de o inocentă dezmierdare a regelui, care habar n-avea că în preajma lui se află o femeie. Se simțea bine numai în aburul de pulbere. Atunci ochii îi fulgerau și călărea cu voioșie în întîmpinarea glonțului ucigaș, căruia-i cerea să-i pună capăt coșmarului. Iar cînd, după aceea, regele, la ora sa de seară, la lumina blîndă, își surprindea pajul cu vreo nerozie sau neștiință, îl apuca de cap și-i trecea mîna prin părul creț, cu un hohot de rîs din toată inima, acesta își spunea tremurînd de plăcere și spaimă : „E pentru ultima oară !"

Așa-și ducea cu greu zilele pajul și se bucura de viața cea mai intensă cu ajutorul morții.

Era ceva straniu. Leubelfing simțea că regele trăia și el în cea mai bună tovărășie cu moartea. Wallenstein îi smulsese inițiativa și-l adusese pe cuceritor în situația insuportabilă a cuiva ce dă înapoi, aproape gata să fugă. Din această pricină, eroul creștin își punea zilnic, chiar oră de oră și aproape sfidător soarta în mîinile Dumnezeului său. Platoșa, pe care pajul obișnuia să i-o dea în fiecare dimineață, o azvîrlea mereu, sub pretextul că oțelul îi apasă pe o rană de la umăr. Regina îi trimise o cămașă de zale fină și flexibilă, așa cum purtau pe trupul gol șireții și prudenții, o capodoperă a făurăriilor din Țările de Jos, scriindu-i totodată că, după cum aflase, Wallenstein purta și el așa ceva, iar soțul ei nu trebuia să pornească la luptă mai prost apărat. Gustav aruncă fina cămașă de zale într-un colț, ca pe o dovadă de lașitate vrednică de dispreț.

Odată, în liniștea nopții, Leubelfing, al cărui cap era despărțit de cel al regelui numai de un perete, își lipi urechea de acel perete și-l auzi pe Gustav rugîndu-se cu ardoare și implorîndu-l pe Dumnezeul său să-l ia la el în deplină putere, cînd îi va sosi ceasul, mai înainte de a deveni un om nefolositor și neputincios. La început, pe fata care-l asculta o podidiră lacrimile, apoi o străbătu din creștet pînă-n tălpi o bucurie egoistă, o încîntare secretă, un sentiment al victoriei, al triumfului, datorită asemănării dintre mica ei soartă și acest mare destin,

iar în cele din urmă aţipi, cu gîndul nerod şi copilăresc că numele ei se sfîrşea cu aceeaşi silabă cu care începea numele regelui.

Dar pajul visă urît, fiindcă visul îşi avea sorgintea în conştiinţa-i încărcată. În imaginile justiţiare care se iviră înaintea ochilor săi în vis apărea cînd regele, care o alunga pe fata demascată fulgerînd-o cu privirea şi făcînd gesturi de condamnare, cînd regina, care o izgonea cu o coadă de măturâ şi cu cele mai urîte vorbe de ocară, pe care cultivata femeie nu le-ar fi rostit nicicînd, ba chiar nici nu le cunoştea.

În cele din urmă, pajul visă ca iapa lui roaibă o ia la goană cu el şi galopează nebuneşte spre o bătălie, printr-un ţinut deşert înroşit de o tîrzie arşiţă mînioasă, iar regele îl urmăreşte, dar el, sub ochii celui ce vrea să-l salveze sau să-l prindă, se prăbuşeşte într-un hău ce i se cască înainte, înconjurat de un hohot infernal de rîs.

III

Leubelfing se trezi brusc cu un ţipăt. Se crăpa de ziuă, şi pajul îşi găsi regele, care dormise puţin, dar adînc şi netulburat, în cea mai calmă şi prietenoasă dispoziţie din lume. Tocmai atunci sosi o scrisoare de la regină, care nu cuprindea nimic important, în afară de un post scriptum, în care soţul era rugat să facă dreptate într-un caz şi într-un impas ce-i stăteau la inimă caritabilei femei. Ducele de Lauenburg, un bărbat imoral, care de cîteva luni se căsătorise, din motive politice, cu una din numeroasele verişoare ale reginei, era eroul unui scandal public, fiindcă, plictisit de cosiţele blonde şi de ochii albaştri ca apa ai soţiei sale, îşi scurtase luna de miere şi se grăbise să se întoarcă în tabăra suedeză, unde ţinea pe lîngă el o foarte tînără slavă. Pe această fată o răpise, ca un tîlhar de drumul mare ce era, din mijlocul unei escorte a inamicului, zdrobite sub picioarele cailor. Acum, regina îşi implora soţul să pună repede capăt acestui adulter cu care ducele se lăuda, căci, ferin-

du-se numai de privirea regelui, Lauenburger se făţea în faţa celor de-o seamă cu frumoasa lui pradă, dînd astfel apă la moară, ca principe al imperiului, păcatului şi, pe deasupra, scandalului. Gustav Adolf privi lucrurile ca pe o simplă îndeplinire a îndatoririlor sale şi porunci numaidecît ca slava — o chema Corinna — să fie ridicată şi adusă în faţa lui la ora opt, cînd credea că se va întoarce dintr-o scurtă raită de recunoaştere. Avea de gînd s-o dojenească aspru şi totodată omeneşte, fiindcă-l cunoştea pe Lauenburg, aşa că trecea în seama ei numai o mică parte din vină, apoi s-o trimită la tatăl ei, în tabăra lui Wallenstein. Porni deci călare, lăsîndu-l pe loc pe pajul Leubelfing, cu indicaţia să-i scrie reginei o epistolă liniştitoare ; el va mai adăuga un rînd cu mîna lui. Ora opt trecu, iar regele încă nu se întorsese, dar Corinna, însoţită de cîţiva înfricoşători lăncieri suedezi, fu predată pajului, care şedea în anticameră aplecat peste scrisoarea lui, cu sabia şi pistolul puse alături pe masă. La poarta micului castel se afla desigur o gardă.

Curios, pajul aruncă o privire, peste literele lui, spre prizonieră, pe care o poftise să şadă, şi fu uimit de frumuseţea ei. De statură mijlocie, avea umerii plini, gîtul delicat şi un căpşor frumos modelat. Oricît de puţin poetică îi era înfăţişarea, lipsea totuşi puţin ca dulcele căpşor al fetei să fie aidoma cu acela al unei muze — ochi mai liniştiţi, o frunte mai pură, nări şi colţurile gurii mai puţin mobile. Faţa atrăgătoare părea palidă din cauza cosiţelor negre ca smoala şi a ochilor întunecaţi şi ameninţători. Îmbrăcămintea multicoloră, în dezordine, neestompată de un luminos cer meridional, părea aici, sub cerul nordic, stridentă, bătătoare la ochi. Pieptul îi zvîcnea vizibil.

Tăcerea deveni insuportabilă pentru fată.

— Unde-i regele, iuncherule ? întrebă ea cu o voce înaltă, ţipătoare din pricina emoţiei.

— A plecat călare. Se-ntoarce îndată ! răspunse Leubelfing, pe tonul său cel mai de jos.

— Să nu-şi închipuie regele că o să mă despart de ducele meu, continuă pătimaşa fată cu o violenţă nestăpînită. Îl iubesc pînă la moarte. Şi unde să mă duc ? La tata ? M-ar bate îngrozitor. Rămîn aici. Regele nu poate

da ordine ducelui. Ducele meu e un principe al imperiului.

Era vădit că fata înspăimîntată repeta papagalicește ceea ce auzise de la Lauenburger, care, deși un ticălos, își acoperea toate fărădelegile, pe jumătate batjocoritor, pe jumătate serios, cu mantia de principe.

— Nu-i e de nici un folos, fetițo, replică pajul lui Gustav Adolf. Principe al imperiului în sus, principe al imperiului în jos, regele e comandantul lui, iar Lauenburger trebuie să asculte fără să cricnească.

— Ducele, se răsti slava, e din sîngele cel mai nobil, dar regele se trage dintr-un amărît țăran suedez.

Prietenul ei, Lauenburger, îi povestise desigur legenda izvorîtă din obiceiul lui Gustav Vasa de a purta haine țărănești. Leubelfing se ridică jignit și se repezi ca săgeata spre Corinna, se opri lîngă ea și întrebă cu asprime :

— Ce spui ?

Fata se ridicase și ea speriată și, schimbîndu-și brusc expresia, căzu de gîtul pajului :

— Scumpe domn ! Frumosule domn ! Ajută-mă ! Trebuie să mă ajuți ! Îl iubesc pe Lauenburger și nu mă despart de el ! Niciodată !

Continuă să strige astfel, îl imploră, îl sărută, îl dezmierdă și-l strînse în brațe pe paj, apoi însă se dădu un pas înapoi cu o uimire nespusă și cel mai straniu zîmbet din lume îi apăru în colțul gurii strîmbate batjocoritor.

Pajul păli, se făcu alb ca varul.

— Surioară, șopti Corinna, cu o privire șireată, dacă tu, cu influența ta...

În aceeași clipă, Leubelfing o apucă de braț cu stînga lui puternică, o trînti în genunchi și apropie de tîmpla căpșorului pistolul pe care-l apucase repede.

— Trage, strigă Corinna pe jumătate înnebunită, și pune capăt fericirii și nenorocirii mele ! Dar totodată se ferea de țeava armei, mișcîndu-și și smucindu-și cu cea mai mare îndemînare și mlădiere gîtul subțirel.

Leubelfing îi lipi gura rece a țevii de fier în mijlocul frunții și spuse palid ca un mort, dar calm :

— Regele nu știe nimic, pe fericirea mea veșnică. Un zîmbet neîncrezător fu răspunsul. Regele nu știe nimic, repetă pajul, iar tu ai să-mi juri pe crucea asta — i-o smulsese, aninată de un lănțișor de aur, de la piept — de la cine o ai ? De la mama ta, spui ? Jură-mi pe această cruce că nici tu nu știi nimic ! Repede, sau trag !

Dar pajul își coborî arma, căci auzise tropotul unui cal, zăngănitul salutului militar și pașii grei ai regelui urcînd scara. Mai aruncă o privire spre Corinna, care se ridica din genunchi, o privire rugătoare, în care se putea citi ceea ce nu fusese rostit niciodată : „Fii îndurătoare ! Sînt în puterea ta ! Nu mă trăda ! Îl iubesc pe rege !"

Regele intră, era alt om decît cel ce plecase călare cu două ceasuri în urmă, sever ca un judecător din Israel, cuprins de o sfîntă indignare, de o mînie aprigă, ca un erou biblic, care trebuie să stîrpească o nelegiuire strigătoare la cer, pentru ca să nu cadă pierzaniei întregul popor. Asistase la un spectacol revoltător, la o scenă dezgustătoare : jefuirea de către nobilimea germană, condusă de un principe german, a unui grup de țărani germani, refugiați din fața lui Wallenstein în tabăra suedeză.

Seniorii chefuiseră pînă în zori în cortul unuia dintre ei, jucaseră zaruri, cărți. Un aventurier de o speță dubioasă, care ținea banca, le golise la toți buzunarele. După un scurt schimb de cuvinte, presupusul trișor fusese lăsat să plece netulburat, ca unul de același rang — era un nobil — iar ceilalți întorcîndu-se, atîțați și nedormiți, spre corturile lor, dăduseră de o învălmășeală de care greu încărcate, îngrămădite pe o uliță a taberei. Lauenburger, care, trecînd călare, își deschisese în fugă cortul și găsise cuibul gol, îl bănuise numaidecît pe rege, iar aceasta îl făcuse să-i ajungă în galop din urmă pe seniori și să-i îndemne la o faptă despre care știa că o să sfîșie inima lui Gustav Adolf, îndată ce-o va afla.

Se întîmplă însă ca acesta să vadă cu ochii lui ticăloșia. Regele pătrunse călare în mijlocul zarvei — cufere și lăzi erau sfărîmate, cai înjunghiați sau furați, oameni fără apărare loviți, cei ce încercau să se apere, răniți — iar oamenii îl întîmpinară cu brațele întinse a implorare,

cu rugăciuni, blesteme, afurisenii, întocmai ca în fața tronului divin. Regele își stăpîni și-și amînă minia. Mai întîi dădu ordin ca refugiații maltratați să fie îngrijiți, apoi porunci ca toată clica de nobili să se prezinte la el la ora nouă. Călărind spre casă, se opri la cortul marelui armaș, îi ceru să-și pună mantia roșie și să-l urmeze, la oarecare distanță.

În această stare de spirit se găsea Gustav, cînd o zări pe țiitoarea lui Lauenburger. O măsură de sus pînă jos pe fată, a cărei frumusețe sălbatică îi displăcu și al cărei port strident îi îndureră ochii limpezi.

— Cine sînt părinții tăi? începu el, refuzînd să se intereseze de propriul ei nume și propria ei soartă.

— Un căpitan dintre croați; mama a murit de timpuriu, răspunse fata, ferindu-și ochii întunecați de ochii lui luminoși.

— Am să te trimit înapoi la tatăl tău, spuse el.

— Nu, răspunse ea, m-ar înjunghia.

O pornire de milă îmblînzi severitatea regelui. Căută pentru fată o pedeapsă mai mică.

— Te-ai vînturat prin tabără în haine bărbătești, așa ceva e interzis, o învinui el.

— Niciodată, negă Corinna sincer indignată, niciodată n-am săvîrșit o asemenea necuviință.

— Dar, continuă regele, strici o căsnicie și faci nefericită o tînără prințesă.

O gelozie nebunească se aprinse în ochii slavei.

— Dacă el mă iubește pe mine mai mult, numai pe mine, ce vină am eu? Ce-mi pasă mie de cealaltă? se încăpățînă ea disprețuitoare.

Regele o cercetă cu o privire uimită, ca și cînd s-ar fi întrebat dacă fata aceasta a primit vreodată în copilărie o oarecare învățătură creștină.

— Voi avea grijă de tine, spuse el apoi. Acum îți poruncesc: te desparți de Lauenburger pentru totdeauna. Iubirea ta e un păcat de moarte. Ai să asculți?

Fata înfruntă mai întîi cu două facle arzătoare, apoi cu o privire fermă, fixă privirea regelui și dădu din cap. Regele se întoarse spre marele armaș, care stătea în prag.

— Ce-mi va face omul acesta? întrebă fata înfiorîndu-se. E călăul? Mă va ucide?

— Îți va tăia părul, apoi te va trimite cu primul transport în Suedia, unde vei rămîne într-o casă de corecție, pînă cînd vei deveni o femeie evanghelică.

Un șoc violent de temeri stranii, de spaime necunoscute o făcură pe fată să-și iasă din minți. O tigvă tunsă, ce despuiere mai dezonorantă, mai rușinoasă putea să existe! Suedia, țara înghețată, cu nopțile ei de iarnă, despre care ea auzise povestindu-se că acolo era intrarea spre împărăția strigoilor și a stafiilor! Corecție? Ce torturi diabolice, îngrozitoare se înțelegeau prin acest cuvînt necunoscut? O femeie evanghelică? Ce-nsemna asta altceva decît o eretică? Pe lîngă toate celelalte, mai trebuia să-și piardă și modesta ei părticică de cer? Ea, care ținea toate posturile și nu scăpa nici un prilej de reculegere pioasă! Apucînd crucea care atîrna de lănțișorul rupt, o sărută cu evlavie.

Apoi își roti privirea rătăcită în juru-i. Ochii i se opriră asupra pajului, și în ei se aprinse setea de răzbunare. Deschise gura, dorind să-l învinuiască de adulter pe rege, care-o învinovățise de adulter pe ea. Dar regele stătea liniștit deoparte. Luase în mînă scrisoarea pajului și o parcurgea apropiind hîrtia de ochi. Trăsăturile lui concentrate a căror expresie, amestec de dreptate și blîndețe, aveau ceva maiestuos și divin, o înspăimîntară pe Corinna, de parcă i s-ar fi arătat ceva străin și neliniștitor. Sălbatica fată, care judeca exact, fără să se teamă, orice chip bărbătesc schimonosit de o pasiune inteligibilă, rămase neînțelegătoare înaintea acestei figuri omenești înnobilate. Nu mai voia să-l privească pe rege. La urma urmelor, gîndi ea, regele zăpezilor e un om înghețat, care nu simte apropierea femeii și iubirea ce-l învăluie în taină. Aș putea s-o duc la pieire pe biata fată! De ce-aș face-o? Și-apoi — ea îl iubește.

În clipa aceasta, armașul făcu un pas înainte și întinse mîna spre slavă. Aceasta se dădu bătută. Cu iuțeala fulgerului, se îndreptă spre paj și-i șopti la ureche:

— Pune să mi se citească zece slujbe, surioară! Din cele scumpe! Îmi ești datoare o lumînare groasă! Fie, una are noroc, cealaltă — vîrî mîna în buzunar, scoase un pumnal, azvîrli teaca și-și tăie dintr-o singură miș-

care dibace carotida, ca unui porumbel. Așa învățase și făcuse poate de multe ori într-o bucătărie de campanie.

Marele armaș își întinse mantia roșie, o așeză pe moartă de-a lungul, o înfășură și, purtînd-o pe ambele brațe, ca pe-un copil adormit, o scoase pe-o ușă laterală.

În camera de alături se produse acum animație, se încinseră fel de fel de discuții purtate necuviincios, cu voce tare, iar cînd bătu de nouă, regele, căruia pajul îi deschise ușa cu două canaturi, intră între principii și seniorii germani adunați.

În încăperea strimtă, aceștia formau un cerc înghesuit, putînd fi cincizeci sau șaizeci. Nobilii nu aveau o atitudine prea respectuoasă, unii se arătau chiar nepăsători, ca și cînd ar fi cunoscut culoarea rușinii tot atît de puțin ca pe aceea a fricii : capete violente alături de îndrăznețe, orgolioase alături de neroade, evlavioase alături de obraznice ; în majoritate oameni care știau să facă față și de care trebuia să se țină seamă. În stînga regelui stătea, într-o atitudine modestă, căpitanul Erlach, care de fapt nici n-avea ce să caute aici. Acest războinic intrase sub steagurile lui Gustav Adolf cu faima celui mai temător de Dumnezeu dintre eroii vremii și de multe ori îi mărturisise regelui său că-l umpleau de jale păcatele pe care le vedea în cuprinsul imperiului : nerecunoștință, prefăcătorie, curse, intrigi, uneltiri, sforării, inscenări, escamotări, corupție, vînzări de țară, trădare, toate lucruri cu totul necunoscute și imposibile în munții săi helvetici. Venise la adunare, probabil, ca să poată povesti prietenului său intim, ambasadorul francez, care se simțea atras de simplitatea moravurilor lui, ceva noutăți, de care francezii erau foarte dornici, sau, poate, numai ca să-și înalțe sufletul la priveliștea unei victorii a virtuții asupra viciului. Își mijea ochii cu sufletul liniștit și-și învirtea degetele groase ale mîinilor împreunate. Față-n față cu această imagine a virtuții, în dreapta regelui, stătea păcatul neobrăzat : Lauenburger, mișcîndu-și mereu picioarele, îmbrăcat în veșmintele lui cele mai bogate, cu gulerul de dantelă cel mai scump, zîmbind demonic și rotindu-și ochii. Întîlnise în drum un slujitor al armașului, căruia acesta îi dăduse mantia. Recunoscînd după

cute că în mantie e înfășurat un corp omenesc, ridicase stofa.

Gustav măsură adunarea cu o privire reprobatoare. Ciudat — regele, iritat de opoziția acestor chipuri orgolioase, a acestor atitudini semețe, a acestor armuri strălucitoare, sub care băteau niște inimi lipsite de noblețe, se folosi de un limbaj grosolan, chiar țărănesc, cum nu obișnuia altminteri, dar acum o făcea cu intenție, pentru a înjosi vanitatea și a înfiera ticăloșia.

— Tîlhari și hoți sînteți de la cel dintîi, pînă la cel din urmă! Să vă fie rușine! Vă jefuiți compatrioții și coreligionarii! Pfui! Mi-e scîrbă de voi! Sînt mîhnit pînă în adîncul inimii! Pentru libertatea voastră mi-am prăpădit tot tezaurul — patruzeci de tone de aur — și n-am luat de la voi nici măcar atît cît să-mi fac o pereche de pantaloni de călărie! Da, mai curînd aș fi călărit gol decît să mă îmbrac cu bunuri germane! V-am dăruit tot ce mi-a căzut în mînă, n-am păstrat pentru mine nici măcar o cocină de porci!

Cu asemenea vorbe grosolane și tari îi ocări regele pe nobili.

Apoi, schimbînd tonul, lăudă bravura seniorilor, comportarea lor ireproșabilă pe cîmpul de luptă și repetă de mai multe ori:

— Viteji sînteți, da, sînteți! Despre felul cum călăriți și luptați, nimic de spus! Dar apoi, mînia lui izbucni pentru a doua oară, încă mai violent: Dacă vă revoltați împotriva mea, îi provocă el, am să mă bat cu voi, în fruntea finlandezilor și a suedezilor mei, pînă cînd au să vă zboare peticele!

Încheie apoi cu o admonestare creștinească și cu rugămintea de a pune la inimă învățătura primită. Domnul Erlach își șterse cu mîna o lacrimă. Seniorii făcură niște mutre ca și cînd nu i-ar fi atins cine știe ce, dar atitudinea lor devenise vizibil mai modestă. Cîțiva păreau impresionați, chiar mișcați. Sufletul german suportă mai bine o mustrare aspră, cinstită, decît o predică oloagă sau o batjocură cu ascuțimi subtile.

Pînă aici totul părea că s-a desfășurat cu bine și în ordine. Dar Lauenburger, întors pe jumătate spre rege,

pe jumătate spre cei de-un rang cu el, lăsă să cadă un cuvînt nelegiuit, cu o insolență fățișă :

— Cum poate maiestatea voastră să se mînie pentru un fleac ? Ce crimă am făcut noi, seniorii ? Ne-am ușurat supușii !

Gustav păli. Făcu un semn marelui armaș, care se sprijinea în spatele ușii.

— Pune-ți mîna pe umărul acestui domn ! îi porunci el.

Marele armaș intră, dar nu cuteză să dea ascultare ordinului, căci principele își smulsese sabia din teacă, iar în cercul seniorilor se auzi un murmur periculos.

Gustav îl dezarmă pe Lauenburger, propti lama săbiei sub picior și-o frînse în bucăți. Apoi apucă mîna latră, păroasă a marelui armaș, o puse și o apăsă el însuși pe umărul lui Lauenburger, care rămăsese ca paralizat, și o ținu acolo cîtva timp, zicînd :

— Ești un principe al imperiului, băiete, nu te pot lua de guler, dar mîna călăului rămîne asupră-ți !

Apoi se întoarse și ieși. Marele armaș îl urmă cu pași măsurați.

Scena îl desfătase, făcîndu-l să rîdă spasmodic, pe pajul Leubelfing, pe care seniorii strînși laolaltă îl înghesuiseră în nișa unei ferestre acoperite de o draperie de damasc cu ciucuri uriași. După sfîrșitul sîngeros al Corinnei, care-l zguduise și totodată îl ușurase, principii, cărora eroul său le trăsese o săpuneală, îi apăreau ca personajele unei comedii, cam așa cum un băiat îl aude, cu mulțumire și ținîndu-și rîsul, pe tatăl său, sub protecția căruia se știe și a cărui autoritate și putere o admiră, dojenind un servitor ce nu și-a făcut datoria. Dar la cea dintîi silabă rostită de Lauenburger, pajul fu înfricoșat de asemănarea nemaipomenită dintre vocea acestui om și a sa. Aceeași sonoritate, același timbru metalic. Iar această frică deveni groază, cînd, după ce regele Gustav se îndepărtase, Lauenburger izbucni într-un hohot forțat de rîs și rosti cu glas strident cuvintele :

— A înjurat ca un rîndaș, țăranul suedez ! Pe toți dracii, rău l-am mai supărat ! *Pereat Gustavus !* Trăiască libertatea germană ! Hai să facem o joacă, fraților, în cortul

meu ! Am să pun să se dea cep unui butoiaș de vin de Würzburg !

Zicînd acestea, își puse brațul drept pe cel sting al principelui de lîngă el. Seniorul își retrase însă cu politețe brațul sting și răspunse cu o înclinare demnă :

— Regret, alteță. Sînt deja angajat.

Lauenburger se întoarse spre altul, contele Rau, și-l pofti prin cuvinte încă mai voioase și stăruitoare :

— Tu nu mă poți refuza, camarade ! Îmi ești dator o revanșă !

Contele, un senior posac, îi întoarse fără o vorbă spatele. De cîte ori își reînnoi încercarea, de tot atîtea ori fu refuzat, și din ce în ce mai laconic și mai nepoliticos. În fața pașilor și a gesturilor sale, locul se goli și toată lumea ieși din încăpere.

Lauenburger rămase singur în mijlocul sălii părăsite de toți. Își dădu seama pe deplin că de aici înainte va fi strict evitat de cei de-o seamă. Fața i se schimonosi. Prințul stigmatizat își strînse furios pumnul și, ridicindu-l, amenință destinul, sau pe rege. Pajul nu înțelese ceea ce murmură, expresia capului distins era însă atît de diavolească, încît puțin lipsi să nu leșine.

IV

În seara aceleiași zile atît de bogate în evenimente, i se raportă regelui că s-a prezentat un căpitan al lui Wallenstein, cu un salvconduct găsit în regulă. Putea fi vorba despre înmormîntarea celor căzuți în ultima ciocnire, sau despre vreo altă înțelegere, așa cum se încheiau altminteri între armatele aflate față în față.

Pajul Laubelfing îl conduse pe căpitan în camera de primire, care era goală, rugîndu-l să aștepte acolo ; îl va anunța. Dar omul lui Wallenstein, un bărbat uscățiv, cu o față gălbejită, închisă, îl reținu : ar vrea să se odihnească o clipă, după drumul făcut în galopul calului. Cu un aer indolent, se trînti pe-un scaun și-l antrenă într-o convorbire indiferentă pe pajul ce se oprise în picioare în fața lui.

— Mi se pare, spuse el ca într-o doară, că vocea mi-e cunoscută. Rogu-te, cum te numești ?

Leubelfing, care era sigur că nu mai văzuse niciodată în viața lui aceste gesturi reci și dictatoriale, răspunse pe un ton firesc :

— Sînt pajul regelui, Leubelfing din Nürnberg, la dispoziția dumneavoastră.

— Un oraș iscusit, observă celălalt cu indiferență. Fă-mi plăcerea, tinere domn, și probează mănușa asta — e pentru stînga. Încă din copilărie, la iezuiți, unde am fost educat, mi-am făcut umila și serviabila deprindere, nu prea potrivită acum cu rangul meu de căpitan, de a ridica obiectele pierdute și rămase pe drum. Am rămas cu acest obicei.

Căpitanul scoase din buzunar o mănușă de piele pentru călărie, așa cum purta pe atunci toată lumea. Numai că aceea era de-o eleganță excepțională și de-o suplețe bătătoare la ochi, încît cu siguranță că nouă zecimi dintre mîinile soldaților suedezi sau ai lui Wallenstein ar fi descusut-o din toate încheieturile la prima încercare de a o trage pe degete.

— Am ridicat-o de-aici, de pe treapta cea mai de jos a scării de-afară.

Leubelfing, întrucîtva izbit de tonul sec și de felul poruncitor de a vorbi al căpitanului, dar fără nici o bănuială, luă cu o îndatoritoare politețe mănușa și o trase pe degetele lui subțiri. Căpitanul schiță un zîmbet echivoc.

— E a dumitale, spuse el.

— Nu, căpitane, replică pajul surprins, eu nu port o piele atît de fină.

— Atunci, dă-mi-o înapoi ! și căpitanul luă înapoi mănușa. Apoi se ridică încet de pe scaun și se înclină, fiindcă intrase regele.

Gustav făcu cîțiva pași cu o uimire crescîndă, iar ochii săi bulbucați, luminoși se măriră. Apoi se adresă oaspetelui său cu șovăială :

— Dumneavoastră aici, domnule duce ?

Nu-l văzuse niciodată la față pe Wallenstein, dar privise adesea portretele acestuia răspîndite pretutindeni, iar capul ducelui era atît de caracteristic, încît nu putea

fi confundat cu altul. Wallenstein răspunse afirmativ cu o a doua înclinare.

Regele rosti cu o politeţe gravă :

— Salut pe alteţa voastră şi vă stau la dispoziţie. Ce doriţi de la mine, duce ?

Cu un semn, îi ceru pajului să se îndepărteze.

Leubelfing se refugie în camera sa aflată alături, un fel de gang îngust, mobilat sărăcăcios, între camera de primire şi dormitorul regelui, locul cel mai liniştit din clădire. Era înspăimîntat, nu de prezenţa temutului comandant de oşti, ci de caracterul straniu al acestei vizite la o oră tîrzie. Un simţămînt tulbure îl împingea să pună această vizită în legătură cu soarta sa.

Împins mai mult de teamă decît de curiozitate, deschise încetişor un dulap adînc, din care — dacă trebuie s-o spunem — îl pîndise o dată, numai o dată, printr-o crăpătură a zidului, pe rege, ca să-l poată contempla netulburat şi după pofta inimii. Faptul că de data aceasta, ochiul şi, cu schimbul, urechea sa n-au mai părăsit crăpătura, s-a datorat conţinutului ciudat al convorbirii ascultate în taină.

Cei doi bărbaţi aflaţi de faţă au tăcut un răstimp, privindu-se unul pe altul, fără a se fixa. Ştiau că după ce au început partida de şah ce trebuia să hotărască soarta Germaniei, o partidă cu multe mişcări echivoce şi planuri ascunse, după ce s-au ciocnit pe toate cîmpurile de luptă, acum, înainte de bătălia ce urma să schimbe starea de lucruri, orice tratative erau deplasate, iar o înţelegere imposibilă. Wallenstein dădu glas acestui simţămînt.

— Maiestate, spuse el, vin pentru o chestiune personală.

Gustav zîmbi rece, dar afabil. Wallenstein însă începu :

— Cînd mă ocoleşte somnul, obişnuiesc să citesc în pat. Aseară, sau azi-dimineaţă, am dat într-o scriere memorialistică franceză de o istorie amuzantă. O istorie adevărată, cu redarea textuală a depoziţiei în justiţie a amiralului — mă refer la amiralul Coligny, pe care, în calitate de comandant, îl preţuiesc. Cu îngăduinţa maiestăţii voastre, am s-o povestesc. Într-o zi a venit la amiral un partizan al său, Poltrot, sau cum îl va fi chemat pe ins.

S-a trîntit ca un om pe jumătate nebun pe un scaun și a început un monolog, vorbind despre adversarul politic și militar al amiralului, François de Guise, zicînd că vrea să-l ucidă pe ducele loren. Era, cum am spus, monologul unui smintit și a fost debitat în fața amiralului, a cărui valoare o elogia — aș recomanda unui dramaturg scena, ar fi de efect. Amiralul n-a spus nimic, socotind că vorbele insului n-au fost decît lăudăroșenie goală, iar François de Guise a căzut, doborît de un glonte.[6]

— Dacă amiralul Coligny a procedat astfel, îl întrerupse regele, îl condamn. S-a purtat inuman și necreștinește.

— Și necavalerește, completă cu ironie rece Wallenstein.

— La obiect, alteță, îl rugă regele.

— Maiestate, ceva similar mi s-a întîmplat și mie astăzi, numai că cel ce s-a oferit pentru asasinat a înjghebat o scenă mai artistică. Mi-a fost anunțat un om de-al domniei voastre și, cum tocmai eram ocupat, am cerut să fie condus în odaia alăturată. Cînd am intrat, ațipise în acea oră de zăduf a amiezii și vorbea tare în vis. Numai cîteva cuvinte bîiguite, dar legătura se putea ghici. Dacă am înțeles bine, maiestatea voastră l-ați jignit astăzi de moarte, nu știu pentru ce, iar el era decis, ba chiar obligat să-l ucidă pe regele Suediei cu orice preț, sau cu un preț cuviincios, ceea ce avea să-i fie ușor, deoarece trăiește în apropierea maiestății voastre, cu care se află în relații cotidiene. L-am trezit apoi pe cel ce visa și nu i-am adresat alte cuvinte decît întrebarea ce dorește. Mi-a răspuns că e vorba de o informație despre un oarecare ins din Renania aflat cu ani în urmă în serviciul imperiului și dispărut, de care voia să știe dacă mai trăiește sau nu. O problemă de moștenire. I-am răspuns vicleanului și l-am concediat. Nu l-am întrebat de nume, mi-ar fi dat unul fals. Dar ca să-l arestez pe baza mărturiei unor cuvinte desprinse dintr-o vorbărie bîiguită în vis, ar fi fost ceva nepotrivit și o nedreptate flagrantă.

— Firește, fu de acord regele.

— Maiestate, rosti Wallenstein, accentuînd fiecare silabă, ești prevenit!

Gustav rămase pe gînduri.

— N-am să-mi pierd timpul și n-am să-mi otrăvesc sufletul, spuse el, ca să cercetez urme atît de dubioase și de șterse. Mă aflu în mîinile lui Dumnezeu. Alteța voastră nu mai are și alte dovezi și indicii ?

Wallenstein scoase mănușa.

— Urechea mea și zdreanța aceasta. Am uitat să spun maiestății voastre că visătorul era zvelt și avea un chip absolut inexpresiv, care nu spunea nimic, probabil una din acele măști strîns aplicate pe față, cum se confecționează cu cea mai mare artă în Veneția. Dar vocea lui avea un timbru plăcut, de bariton sau de alto profund, asemănătoare cu aceea a pajului maiestății voastre, iar mănușa care i-a căzut și a rămas la mine îi vine ca turnată aceluiași domn.

Regele rise din toată inima.

— Am să adorm cu capul în poala pajului meu Leubelfing, afirmă el cu tărie.

— Nici eu, replică Wallenstein, nu-l pot bănui pe tînăr. Are un chip bun, loial, același chip băiețesc poznaș, cu care se zbenguie în picioarele goale fetele țăranilor mei boemi. Totuși, maiestate, eu nu garantez pentru nimeni. Un chip te poate înșela și — chiar de n-ar înșela — n-aș vrea să văd lîngă mine un paj, fie chiar favoritul meu, a cărui voce seamănă cu vocea celui ce mă urăște și a cărui mînă are aceeași măsură ca mîna asasinului meu. E aici ceva tulbure. Un avertisment al destinului. Așa ceva poate duce la pierzanie.

Gustav zîmbi. Se gîndea că marele parvenit, acum cînd, prin pactul său monstruos cu Habsburgul [7], pășise în imperiul lucrurilor irealizabile și al himerelor, credea mai mult ca oricînd în tot felul de superstiții. Intuind contradicția lăuntrică dintre credința într-un fatum și tentativa de a anula acest fatum, cel sigur de Dumnezeul său viu nu voia să atingă nici măcar cu o aluzie un domeniu în care, cum credea, nălucile iadului își făceau jocul. Regele puse capăt convorbirii și se ridică, mulțumindu-i ducelui pentru comportamentul său loial. Totuși întinse mîna și luă mănușa, pe care Wallenstein o azvîrlise neglijent pe o măsuță aflată între ei, dar cu un gest atît de miop, încît ducele, care avea o privire foarte ascuțită și care

de asemenea se ridicase, nu-și putu reține un zîmbet involuntar.

— Constat cu plăcere, glumi regele, însoțindu-l spre ușă pe Wallenstein, că alteța voastră se îngrijește de viața mea.

— Cum aș putea să n-o fac ? replică ducele. Deși maiestatea voastră și cu mine ne războim cu armatele noastre, maiestatea voastră și eu — Wallenstein evită cu politețe un „noi" — sîntem totuși legați unul de altul. Unul este inimaginabil fără celălalt și — glumi la rîndul său — dacă ar cădea maiestatea voastră sau eu de la un capăt al scrînciobului lumii, celălalt capăt s-ar prăbuși brusc la pămînt.

Regele rămase din nou pe gînduri și, fără să vrea, ajunse la presupunerea că vreo conjuncție cerească, o poziție a stelelor îi arătase lui Wallenstein că orele morții lor erau legate una de alta, una urmînd-o pe cealaltă cu pași furișați și capul acoperit.[8] Într-un mod ciudat, această ipoteză puse brusc stăpînire pe el, în pofida încrederii sale în divinitate. Regele creștin simți că atmosfera de superstiție care-l înconjura pe Wallenstein începe să-l molipsească și pe el. Făcu încă un pas spre ieșire.

— Maiestatea voastră, își încheie ducele, aproape sentimental, vizita, ar trebui să se păstreze măcar pentru copila voastră. Prințesa învață bine, după cum aud, și vă e foarte dragă. Ce-nseamnă să n-ai fii ! Și eu sînt tot un tătic de fetiță !

Cu aceste cuvinte, ducele își luă rămas bun.

Pajul, căruia convorbirea ascultată în taină îi ridicase, ca vederea unei stafii, părul măciucă, îl mai văzu pe Gustav trîntindu-se într-un jilț și jucîndu-se cu mănușa. Își îndepărtă ochiul de la crăpătură și, întorcîndu-se ca amețit în odaie, se trînti în genunchi lîngă pat și imploră cerul să-l păzească pe eroul său, căruia simpla lui prezență îi putea aduce o nenorocire tainică — după cum spusese Wallenstein și după cum el însuși începuse să creadă. „Oricît m-ar costa, jură el, am să mă rup de el, am să-l eliberez de mine, ca să nu-l duc la pierzanie prin apropierea mea fatală."

Pentru că regele nu-l chemă, se strecură la el abia în acea oră liberă, din care mai bine de jumătate trecu

într-o conversație lipsită de importanță. La un moment dat, Gustav îl întrebă ca din întîmplare :

— Pe unde te-ai vînturat astăzi pe la prînz, Leubelfing ? Te-am chemat și lipseai.

Pajul îi răspunse corespunzător adevărului : după zguduitoarea scenă de dimineață, simțise nevoia să ia aer, se aruncase pe cal și galopase în direcția taberei lui Wallenstein, aproape pînă la distanța la care băteau tunurile acestuia. Ar fi vrut să-și atragă o mustrare amicală din partea regelui, dar aceasta nu veni. Conversația luă din nou o întorsătură firească, pînă cînd bătu ora zece. Atunci, Gustav, cu un gest distrat, scoase din buzunar mănușa și, privind-o, spuse :

— Nu e mănușa mea. Ai pierdut-o tu, dezordonatule, și am pus-o eu bine din prevedere ? Ia vezi ! Ca-n joacă, regele apucă mîna pajului și-i trase pielea moale pe degete. Îți vine, zise el.

Dar pajul se aruncă în genunchi în fața lui, îi apucă mîinile și i le udă cu lacrimi :

— Rămîi cu bine, spuse el cu sughițuri, stăpînul meu, tu care ești totul pentru mine ! Dumnezeu și cetele cerești să te aibă în paza lor !

Apoi, sărind deodată în picioare, se repezi afară ca un nebun. Gustav se ridică, îl chemă înapoi. Dar se și auzea tropotul de copite al unui cal ce gonea în galop și — ciudat — nici în noaptea aceea, nici în ziua următoare regele nu făcu cercetări asupra fugii și lipsei pajului său. Firește, era ocupat pînă peste cap, căci se hotărîse să ridice tabăra de la Nürnberg.

Leubelfing nu domolise fuga dezlănțuită a calului său, acesta obosi de la sine la capătul cel mai îndepărtat al taberei. Atunci se potoliră și simțurile atîtate ale călărețului. Luna lumina ca ziua, și calul înainta la pas. Chibzuind cu mintea limpede, fugarul își dădu seama acum că factorul obscur din acel eveniment care-l alungase din preajma regelui, cu privirea pătrunzătoare a iubirii și a urii, nu era altul decît un alter ego al său. Era Lauenburger. Nu-l văzuse oare el pe acest stigmatizat cum ridicase pumnul împotriva dreptății pe care o făcuse regele ? Nu avea oare cel pedepsit un timbru asemănător în

aparență cu al vocii sale ? Nu era el însuși îndestul femeie, încît să observe în acea clipă de groază cît de mic era pumnul strîns al principelui ? Cu siguranță, Lauenburger se gîndea la răzbunare, la asasinat împotriva omului iubit. Iar în această oră, cînd acela îl urmărea pe rege și se strecura spre el, Leubelfing fugise din preajma celui amenințat. O imensă grijă pentru tot ceea ce avea mai drag pe lumea aceasta îi apăsa inima și, la gîndul că pierduse această comoară, începu să sughițe copleșit de neliniște, apoi să verse un potop de lacrimi. O santinelă suedeză, un muschetar cu barbișonul încărunțit, care-l văzu plîngînd pe suplul călăreț, își strîmbă gura a rîs, dar apoi întrebă cu blîndețe :

— Domnișorului i s-a făcut dor de casă ?

Leubelfing se liniști și, călărind încet mai departe, se hotărî, cu acea cutezanță care-i era dată de la natură și pe care cîmpul de luptă i-o dublase, să nu se îndepărteze de tabără. „Regele va ridica tabăra, își spuse el, eu îmi găsesc adăpost într-un regiment și în timpul marșurilor și a ostenelilor rămîn necunoscut. Apoi va veni bătălia !"

Acum întîlni un colonel, care parcurgea cu ochii în patru pe calul său ulițele taberei. Lumina lunii era atît de puternică, încît ai fi putut citi o scrisoare. Astfel, pajul recunoscu de la prima privire în colonel pe un prieten al tatălui său, același care-l secondase pe căpitanul Leubelfing în duelul care-i adusese acestuia moartea. Își mînă roibul în stînga suedezului. Colonelul, care, în ultima vreme, se aflase mai mult în avanposturi, îl privi cu atenție pe tînărul călăreț.

— Mă-nșel eu, începu el, sau te-am văzut, chiar dacă de la oarecare distanță, călărind ca paj alături de rege ? Într-adevăr, acum te recunosc, deși din pricina lunii arăți cam palid și trist. Apoi, ca surprins de o amintire, continuă : Ești din Nürnberg și rudă cu răposatul căpitan Leubelfing ? Semeni teribil cu el, sau cu copila lui, cu zburdalnica de Gustel, care a călărit alături de noi pînă la șaisprezece ani. Dar lumina lunii te înșeală și te vrăjește. Să descălecăm. Aici e cortul meu.

Colonelul dădu calul său și al pajului în seama unui slujitor ce-l aștepta, un om cu nasul turtit și obrazul

lătăreț, care-și întîmpină stăpînul cu un zîmbet blajin și stupid.

— Fă-te comod, îl invită bătrînul pe paj, oferindu-i un scaun de campanie, după care se așează pe trepiedul său tare.

Două felinare de vînt dădeau o lumină clătinătoare. Colonelul își trecu fără ceremonie mîna lată și cinstită prin părul pajului. În partea de sus a frunții ieși la iveală o cicatrice veche, dar adîncă.

— Gustel, nebuno, izbucni el, credeai c-am uitat cum te-a izbit mînzul ăla unguresc dînd cu copitele dindărăt și azvîrlindu-te peste capul lui încăpățînat, încît ai zburat prin aer, iar noi trei, mama ta care urla, tatăl tău palid ca o stafie și eu însumi sincer îngrozit, te credeam moartă ? Un soldat perfect, răposatul Leubelfing, cel mai bun căpitan al meu și prietenul meu intim ! Numai puțintel cam nebun, cum ai să fii și tu, Gustel ! Ei drăcie, copilo, de cînd te învîrți tu în jurul regelui ? Dealtfel, semeni leit cu un băiat ! Ți-ai ras părul creț și blond de pe ceafă, spiridușule ? Colonelul o ciupi și urmă : Să nu-ți închipui că ești singura muierușcă din tabără ! Uite-l pe Jakob Erichson, ordonanța mea ! Flăcăul tocmai intra cu o sticlă și pahare. Un bărbat ca și tine ! Nici o teamă, Gustel ! N-a putut învăța o boabă nemțește. Pe deasupra e și prea proastă. Dar o femeie foarte cumsecade, cu teamă de Dumnezeu ? Și urîtă ! Altminteri, cea mai simplă poveste din lume, Gustel : șapte guri de hrănit, tatăl lor recrutat, iar femeia luîndu-i locul. Flăcăul cel mai bun cu putință ! Nu m-aș mai putea lipsi de el.

Pajul privi vrednica făptură cu mult dezgust, în vreme ce colonelul continua să pălăvrăgească.

— Oricum, îndrăznești lucru, Gustel, să te aciuezi în preajma regelui, care nu poate suferi muierile în costum bărbătesc ! Ai jucat o poveste pe care cei de pe băncile de la Upsala o numesc monodramă, cînd o persoană singură cuc se bucură, se teme, își pierde curajul, simte, joacă tragedie, imaginează pentru ea însăși ! Și Dumnezeu știe cît de mîndră vei fi fost pentru asta, fără ca vreunui suflet de muritor să-i treacă ceva prin minte sau să-i pese cîtuși de puțin. Te uiți la mine bosumflată ?

Primejdia n-a fost chiar atît de mare, încît să-ți poți frînge gîtul, copilo! Dacă ai fi fost demascată, s-ar fi răstit la tine: „Șterge-o, puștlama!“ și în clipa următoare s-ar fi gîndit la altceva. Ei, da, dacă te-ar fi demascat regina! Oho! De-aia spun eu: pe copii nu trebuie să-i săruți! Un sărut ca ăsta adoarme și pe urmă se aprinde din nou, cînd buzele au crescut și s-au rumenit. Adevărul e și așa rămîne, regele te-a luat odată din brațele mele, finuțo, te-a giugiulit și te-a pupat de-a pleoscăit! Fiindcă erai un copil zglobiu și drăguț.

Pajul nu mai știa de sărut, dar parcă-l simți acum și roși ca focul.

— Și-acu, zburdalnico, ce-ai de gînd? Reflectă o clipă. Să nu lungim vorba, îți dau al doilea cort al meu, devii trepădușul meu și-mi dai cuvîntul de onoare să nu fugi și să călărești cu mine pînă la încheierea păcii. Apoi te duc la mine acasă în Suedia, la gospodăria mea de la Gefle. Sînt singur. Cei doi băieți ai mei, Axel și Erich — își șterse o lacrimă. „Pentru rege și patrie!“ spuse el. Cel mai mare, care mi-a rămas, trăiește la Falun, paroh cu venituri grase. Ai să poți să alegi între noi doi.

Pajul Leubelfing îi jură nașului său ceea ce-și jurase mai înainte sieși și-i povesti întreaga aventură, împins de acea nevoie de a spune adevărul care-l îmboldește pe omul ce-a purtat mască multă vreme, cu aceeași tărie ca foamea și setea după un post îndelungat.

Bătrînul își închipui cum s-au petrecut lucrurile și se veseli cu deosebire cînd află de vărul Leubelfing, al cărui portret i-l schiță pajul.

— Bălaiul ăla, filozofă el, n-are nici o vină că e un fricos. Asta-i stă omului în sînge. Și fiul meu, parohul din Falun, e un iepure. Moștenire de la mamă-sa.

De la sfîrșitul verii pînă la terminarea culesului viilor și pînă într-o dimineață geroasă, cînd cei dintîi fulgi subțiri de zăpadă începură să se rotească deasupra drumului urmat de armată, pajul Leubelfing călări cuminte alături de nașul său, colonelul Ake Tott, cruciș și curmeziș, după nevoile schimbătoare ale unei campanii militare. N-a întîlnit nici cartierul general, nici pe rege,

deoarece colonelul comanda de cele mai multe ori avangarda sau ariergarda. Dar ochii spiritului său îl vedeau mereu pe Gustav Adolf, deși ca un chip transfigurat și inaccesibil, acum cînd acesta încetase să-și mai treacă mîna prin pletele lui, iar pajul nu-l mai auzea pe stăpînul său noaptea alături, despărțit doar printr-un perete subțire, cum se întoarce și tușește ușor. Iată însă că într-o zi Leubelfing își revăzu întîmplător regele. Era în piața orașului Naumburg, unde pajul întîrziase din pricina unor cumpărături și tocmai voia să galopeze după colonelul său care, comandînd de data aceasta avangarda, părăsise orașul. Împins cu calul său de o mulțime tot mai deasă spre case, el văzu în îngusta piață un spectacol cum nu se mai arătase ochiului omenesc decît o singură dată, cînd cu sute de ani în urmă Mîntuitorul intrase călare pe o asină în Ierusalim. Firește, Gustav era călare pe falnicul său armăsar de luptă, înconjurat de căpetenii îmbrăcate în armuri, pe cai focoși, dar sute de chipuri înflăcărate, femei care-și țineau copiii cu amîndouă brațele ridicate deasupra capetelor mulțimii ce jubila, bărbați care întindeau mîinile ca să apuce și să stringă dreapta regelui, slujnice care se mulțumeau să-i sărute scările de la șa, oameni mărunți care se aruncau în genunchi, fără a se teme de copitele calului său, care dealtfel pășea blînd și liniștit, un popor întreg în grupuri îndrăznețe, cuprinse de o furtună de dragoste și însuflețire tălăzuia în jurul regelui nordic, care-i salvase bunurile spirituale. Regele, vizibil mișcat, se aplecă de pe calul său spre bătrînii clerici locali care, la doi pași de ochii lui Leubelfing, îi sărutară mîna, fără ca el să-i poată împiedica, și strigă cît putu de tare :

— Oamenii mă venerează ca pe un Dumnezeu ! Asta e prea mult și-mi prevestește sfîrșitul. Predicatori, eu călăresc însoțit de zeița păgînă Victoria și de creștinul înger al morții !

Pajului îi dădură lacrimile. Cînd însă o zări peste drum, la o fereastră, pe regină, care-i făcea regelui tandre semne de rămas bun, inima i se umplu de o arzătoare gelozie.

Peste numai o săptămînă, cînd trupele suedeze se adunau pe cîmpia netedă de la Lützen, Ake Tott măr-

şăluia pe o latură, nu departe de trăsura în care călătorea regele. Leubelfing zări atunci o pasăre de pradă care, plutind pe sub norii zdrenţuiţi, se ţinea cu cea mai mare încăpăţînare deasupra grupului în care se afla regele, fără să se lase speriată şi alungată de focurile de armă ale suitei. Pajul îşi aminti de Lauenburger, întrebîndu-se dacă nu cumva răzbunarea acestuia este aceea care pluteşte pe deasupra lui Gustav Adolf. Biata inimă a pajului se-nfricoşă peste măsură. Cum se întuneca devreme, spaima lui crescu, iar odată cu căderea nopţii, călcîndu-şi cuvîntul, dădu pinteni calului şi dispăru din ochii colonelului, care strigă după el :

— Hei băiete, sperjurule !

Călărind în galop întins, ajunse din urmă trăsura regelui şi se amestecă în suita care, în ajunul marii bătălii aşteptate, nu-l băgă în seamă, sau părea că nu-i dă nici o atenţie. Regele avea de gînd să-şi petreacă noaptea în trăsură, dar din pricina frigului se văzu nevoit să caute adăpost într-o modestă casă ţărănească. Cînd se crăpă de ziuă, ofiţerii de ordonanţă se-nghesuiră în odaia scundă, în care-l găsiră pe rege aplecat peste hărţile sale. Ocuparea poziţiilor de către suedezi luase sfîrşit. Începea amplasarea regimentelor germane. Pajul Leubelfing, recunoscut de cameristul regelui, care-l simpatiza şi care nu-i ceru socoteală, îşi reluă taburetul împodobit în ţesătură cu stema suedeză, pe care obişnuia să şadă cîndva alături de rege, şi se aşezase într-un colţ, unde rămase ascuns în spatele siluetelor de războinici ce se schimbau necontenit.

Regele îşi dăduse ultimele ordine şi era într-o dispoziţie excelentă. Se ridică încet şi se întoarse spre cei prezenţi, numai germani, printre care nu puţini dintre cei pe care-i mustrase cu vorbe atît de aspre în tabăra de la Nüremberg. Oare sufletul său era mişcat de pe acum de adevărul şi generozitatea acelui imperiu pe care-l credea atît de aproape ? Făcu un semn cu mîna şi vorbi încet, aproape ca în vis, mai mult cu ochii nălucitori decît cu gura abia deschisă :

— Domnilor şi prieteni, astăzi îmi va suna desigur ceasul. De aceea aş dori să vă las testamentul. Nu din grijă pentru război — de asta se vor ocupa cei rămaşi

în viață. Ci — pe lîngă fericirea mea veșnică — din grijă pentru amintirea mea printre voi! — Am venit peste mare cu felurite gînduri, dar mai presus de toate s-a aflat, sinceră, preocuparea pentru cuvîntul biblic nerăstălmăcit. După victoria de la Breitenfeld [9], aș fi putut să-i impun împăratului o pace convenabilă și, după ce am asigurat respectarea evangheliei, să mă întorc cu prada mea ca o fiară răpitoare între falezele Suediei. Dar m-am gîndit la treburile Germaniei. Nu fără să rîvnesc la coroana voastră, domnilor! Totuși, sincer vă spun, grija pentru imperiu a fost mai presus de orgoliul meu! Imperiul nu mai poate aparține multă vreme Habsburgului, fiindcă e un imperiu evanghelic. Voi, însă, vă gîndiți și spuneți: un rege străin să domnească peste noi! Și aveți dreptate. Căci stă scris: străinul nu trebuie să moștenească împărăția. Eu însă mă gîndeam în timpul din urmă la mina copilei mele și la un tînăr de treisprezece ani...

Vorbirea încetă a regelui fu acoperită de cîntecul furtunos al unui regiment de cavalerie thuringian care, trecînd prin fața cartierului regelui, intona cu însuflețire cuvintele:

„Un Ghedeon se va ivi
Și de necaz te-o izbăvi..." [10]

Regele ascultă și, fără a-și mai termina cuvîntarea, spuse:

— Destul, totul e în ordine... și-i concedie pe seniori. Apoi se lăsă în genunchi și se rugă.

În clipa aceea, pajul Leubelfing, cu inima zvîcnind nebunește, îl văzu intrînd pe Lauenburger. Îmbrăcat ca un cavaler oarecare, se apropie aproape tîrîndu-se, umil, cu mîinile întinse a rugă spre rege, care se ridică. Lauenburger se aruncă înaintea lui, îi îmbrățișă genunchii, plîngînd cu sughițuri, și strigă repetînd cuvintele fiului rătăcitor:

— Tată, am păcătuit față de cer și față de tine! Și iar: Am păcătuit față de cer și față de tine, de aci înainte nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău! Și-și înclină capul, pocăit.

Regele însă îl ridică de la podea și-l strînse în brațe. În fața ochilor îngroziți ai pajului, cei doi care se țineau îmbrățișați pluteau ca într-o ceață. „Era acesta, putea fi acesta adevărul ? Sfințenia regelui săvîrșise oare o minune cu un nemernic ? Sau nu era decît o mascaradă diavolească ? Profana oare cel mai mîrșav dintre fățarnici cuvintele gurii celei mai curate ?“ Așa se întreba cuprins de îndoieli pajul, cu mintea rătăcită și tîmplele zvîcnind. Clipa trecu. Cineva vesti că au fost pregătiți caii, iar regele strigă să i se aducă pieptarul de piele. Apăru cameristul, purtînd în stînga obiectul cerut, iar în dreapta, ținută de răscroiala de la gît, platoșa strălucitoare. Pajul smulse cameristului platoșa rezistentă la gloanțe și făcu gestul că e gata să-l ajute el pe rege să și-o pună. Dar acesta, fără să fie surprins de prezența pajului, se feri cu o privire de bucurie indescriptibilă și-i trecu lui Leubelfing mîna prin cîrlionții de pe frunte, cum obișnuia s-o facă.

— Gust, spuse el, nu asta. Mă apasă. Dă-mi pieptarul.

Peste puțin, regele porni călare, avîndu-i în urmă, la stînga și la dreapta, pe Lauenburger și pe pajul său Leubelfing.

V

În casa parohială a satului Meuchen, aflat în spatele liniei de luptă suedeze, pe la miezul nopții, magistrul văduv Todänus ședea în fața Bibliei sale *in folio* și citea menajerei sale, doamna Ida, o persoană gingașă, de asemenea văduvă, psalmii de pocăință ai lui David. Magistrul — dealtfel un bărbat zdravăn, cu un barbișon aspru, cărunt, care-și petrecuse o parte din anii tinereții sub arme — se rugă după aceea cu multă căldură, împreună cu doamna Ida, pentru viața eroului protestant, care tocmai atunci cîștigase, sau pierduse — el nu știa — bătălia dată în apropiere.[11] În clipa aceea, se auziră bătăi puternice în poarta curții, și superstițioasa doamnă Ida ghici că este adus un muribund.

Așa și era. În fața pastorului care deschise, se clătina un tînăr, palid ca moartea, cu ochii holbați de febră, cu capul gol, avînd pe frunte o rană căscată. În spatele lui, un alt ostaș ridica de pe cal un mort, un bărbat greu. În acesta, în ciuda rănilor ce-l desfigurau, pastorul recunoscu pe regele Suediei, pe care-l văzuse intrînd în Leipzig și a cărui reușită gravură în lemn era aninată aici, în camera sa. Adînc mișcat, își acoperi fața cu mîinile și începu să plîngă.

Cu rîvna pe care i-o dădea febra și cu limba îmbîcită, tînărul rănit ceru ca regele său să fie așezat pe catafalc în biserica din apropiere. Mai întîi însă rugă să i se dea apă încropită și un burete, ca să spele capul plin de răni și sînge. Apoi, cu ajutorul tovarășului său, așeză mortul, prea greu pentru brațele sale, pe un pat sărăcăcios, se aplecă deasupra lui și contemplă cu dragoste chipul ca de ceară. Cînd însă voi să-l atingă cu buretele, leșină și alunecă înainte, peste cadavru. Însoțitorul său îl ridică, îl privi mai îndeaproape și observă în afară de rana de pe frunte o a doua, la piept. Printr-o ruptură proaspătă a vestonului, deasupra alteia, țesute, din dreptul inimii, picura sînge. Descheind cu grijă vestonul camaradului său, stegarului suedez nu-i veni să-și creadă ochilor.

— Lua-m-ar naiba, să mă ia! bîigui el, iar doamna Ida, care ținea ligheanul cu apă, roși toată.

În această clipă, ușa fu smulsă și intră colonelul Ake Tott. Trimis înapoia frontului după provizii și terminînd treburile, se întorsese grabnic pe cîmpul de luptă și, dînd de dușcă un pahar de rachiu în pragul unei crișme de pe ulița satului, aflase știrea despre un călăreț ce se clătina în șa, ținînd în fața lui pe cal un mort.

— E-adevărat, e cu putință? strigă el și se prăbuși asupra regelui său, îi luă mîna și i-o udă cu lacrimi. Întorcîndu-se după un răstimp, îl zări pe tînăr întins într-un fotoliu, leșinat. Pe toți dracii, strigă el mînios, așadar, Gustel s-a aciuat totuși din nou pe lîngă rege!

— L-am găsit pe domnișor, camaradul meu, spuse cu prudență stegarul, cum galopa peste cîmpul de luptă, purtîndu-l în fața lui pe cal pe regele mort. S-a jertfit pentru maiestatea sa!

— Nu, pentru mine ! îl întrerupse un om înalt, cu figură de babă.

Era negustorul Laubfinger. Ca să încaseze o datorie importantă, primejduită de război, își luase inima în dinți și plecase din orașul Leipzig, aflat în siguranță, apropiindu-se fără să știe de cîmpul de luptă. Nimerind pe ulița satului blocată de carele cu bagaje, se luase după colonel, ca să-i ceară o *salva guardia*. Copleșit de sentimente de recunoștință și ușurare, povesti în amănunt celor de față istoria familiei sale.

— Gustel, Gustel, se boci el, îl mai recunoști tu pe verișorul tău bun ? Cum te-aș putea răsplăti pentru tot ce-ai făcut pentru mine ?

— Prin aceea, domnule, ca să-ți ții botul ! îl repezi colonelul.

Dar parohul păși între ei și spuse cu o seriozitate calmă :

— Domnilor, cunoașteți lumea aceasta. E plină de blasfemii. Doamna Ida suspină. Și mai ales acolo unde un om mare și curat reprezintă o cauză mare și curată. Dacă cea mai mică bănuială ar tulbura amintirea acestuia — pastorul îl arătă pe regele tăcut — ce scornitor de zvonuri n-ar face o calomnie papiștășească din această biată musculiță — îl arătă pe pajul leșinat — care și-a ars aripile la soarele gloriei ! Sînt tot așa de sigur ca de propria-mi existență că regele răposat n-a știut nimic despre această fată.

— De acord, domnule pastor, jură colonelul, și eu sînt convins de acest lucru, ca de fericirea mea veșnică, nu prin fapte, ci prin credință.

— Cu siguranță, întări Laubfinger. Altminteri, regele ar fi trimis-o acasă și m-ar fi urmărit pe mine.

— Lua-m-ar naiba, să mă ia ! strigă stegarul, vrînd să spună în felul său că e de aceeași părere, iar doamna Ida suspină.

— Eu sînt pastor, dumneavoastră, domnule colonel, aveți părul cărunt, dumneata, stegarule, ești un om de onoare, e spre folosul și în avantajul dumitale, domnule Leubelfing, pentru doamna Ida chezășuiesc eu : să tăcem.

Pajul deschise ochii muribunzi. Privirea lui rătăci înspăimîntată în juru-i și se ațintì asupra lui Ake Tott :

— Nașule, nu te-am ascultat, n-am putut — sînt o mare păcătoasă.

— Un mare păcătos, o întrerupse parohul pe un ton sever. Vorbești aiurea! Ești pajul August Leubelfing, fiul legitim al patricianului și comerciantului din Nüremberg Arbogast Leubelfing, născut în anul și ziua, decedat în ziua de șapte noiembrie una mie șase sute treizeci și doi, în urma rănilor primite în ajun în bătălia de la Lützen, *pugnans cum rege Gustavo Adolpho.* *

— *Fortiter pugnans!* ** întregi stegarul cu însuflețire.

— Aceste cuvinte le voi pune pe piatra dumitale funerară! Acum însă împacă-te cu Dumnezeu! Ți-a sosit ceasul din urmă.

Magistrul spuse toate acestea nu fără asprime, fiindcă nu-și putea birui supărarea pricinuită de aventurosul copil, deși acum pe moarte, care pusese în primejdie faima eroului său.

— Încă nu pot să mor, mai am multe de spus! horcăi pajul. Regele... în ceață... plumbul lui Lauenburger... Moartea îi închise gura, dar n-o putu împiedica să caute, cu o ultimă sforțare a ochilor stinși, fața regelui.

Fiecare dintre cei prezenți trase încheierea sa și întregi în felul său fraza neterminată. Dar pastorul, care-și păstrase în mai mare măsură decît toți prezența de spirit și al cărui patriotism era jignit de gîndul că salvatorul Germaniei și al cauzei protestante — pentru el unul și același — fusese asasinat de un principe german, le ceru stăruitor tuturor să îngroape această frîntură de frază odată cu pajul.

În clipa aceea, cînd August Leubelfing își îndeplinise soarta și zăcea fără viață alături de regele său, vărul rosti printre lacrimi:

— Acum, fiindcă verișoara mea a trecut în nemurire și succesiunea a fost deschisă, îmi pot relua totuși numele? Zicînd aceste cuvinte, aruncă o privire întrebătoare celor din jur.

Magistrul Todänus tocmai contempla chipul inocent al vitezei fete din Nürnberg, care avea o expresie de

---

* Luptînd cu regele Gustav Adolf *(n. tr.)*.

** Vitejește luptînd *(n. tr.)*.

fericire. Asprul bărbat nu-şi putu înfrîna înduioşarea. Hotărî astfel :

— Nu, domnule ! Dumneata rămîi un Laubfinger. Numele dumitale va avea cinstea să stea pe movila funerară a unei fete cu suflet nobil, care a iubit pînă la moarte un erou măreţ. Dumneata însă ţi-ai salvat bunul suprem, viaţa dragă. Mulţumeşte-te cu atît.

Biserica fu încuiată şi zăvorită din pricina mulţimii care se îmbulzea, fiindcă zvonul că acolo zace regele se răspîndise repede. Cei doi morţi fură apoi spălaţi şi puşi pe catafalc în naos. Între timp se luminase de ziuă. Cînd porţile bisericii se deschiseră pentru mulţimea cu gesturi de nerăbdare, dar respectuoasă, cei doi zăceau în faţa altarului, culcaţi pe două năsălii, regele mai sus, pajul mai jos, în poziţie inversă, astfel încît capul său odihnea la picioarele regelui. O rază a soarelui de dimineaţă — după ziua înceţoşată din ajun urmase una albastră, fără nori — lunecă prin fereastra scundă a bisericii, străluminînd faţa eroului şi păstră o fărîmă de strălucire şi pentru capul cu păr cîrlionţat al pajului Leubelfing.

PLAUT ÎN MĂNĂSTIREA DE MAICI

După o zi fierbinte de vară, în fața unui pavilion din grădinile Medici, o societate de florentini cultivați se adunase în jurul lui Cosimo Medici, „părintele patriei“, [1] ca să se bucure de răcoarea serii. Cerul cel mai pur amurgea în culori superbe, dar delicat estompate, deasupra grupului care bea cu măsură și în care se distingea capul unui bătrîn cu trăsături ascuțite și buze elocvente ce atrăgeau atenția ascultătorilor. Expresia acestui cap spiritual era un amestec straniu : peste veselia frunții și colțurile zîmbitoare ale gurii cădea umbra unei trăiri triste.

— Dragul meu Poggio, spuse, după o pauză ce intervenise, Cosimo Medici, ațintindu-și ochii inteligenți asupra chipului urît, de curînd am răsfoit din nou cărticica ta de snoave. [2] Firește, o știu pe dinafară, și tocmai acest lucru l-am regretat, deoarece acum m-au fermecat doar suplele întorsături ale unei forme fericite, dar n-am mai putut resimți nici curiozitate, nici surpriză. Este cu neputință ca tu, dificil cum ești, să nu fi exclus înainte de apreciata ediție a cărticelei tale una sau alta dintre spiritualele și încîntătoarele tale snoave, fie că n-avea destulă sare, fie că avea prea multă. Ia gîndește-te ! Oferă acestui cerc de prieteni, capabili să înțeleagă cea mai ușoară aluzie și să scuze gluma cea mai îndrăzneață, o *facezia inedita*. Povestind și sorbind — arătă paharul — îți vei uita durerea.

Necazul recent, la care Cosimo făcea aluzie ca la ceva cunoscut de tot orașul, îi fusese pricinuit bătrînului Poggio — actualul secretar al republicii florentine și fostul secretar a cinci papi, fost cleric, mai tîrziu căsătorit — de unul dintre fiii săi, cu toții splendid dotați, dar cu toții niște pierde-vară. Mizerabilul dezonorase

părul alb al tatălui său printr-o faptă vecină cu tilhăria și hoția, care-i adusese pe deasupra economului Poggio, ca girant al fiului, și o pagubă materială importantă.

După o scurtă reflecție, moșneagul răspunse :

— Acele snoave sau unele asemănătoare, care-ți sînt pe plac, dragă Cosimo, îmbracă, asemeni unor cununi bogate, numai niște plete brune și sînt nepotrivite unei guri știrbe. Zîmbi, dînd la iveală un șirag încă frumos de dinți albi. Și afară de asta — suspină el — numai cu neplăcere mai revin la acele copilării, oricît de nevinovate ar fi în fond, acum cînd văd la fiul meu degradîndu-se pînă la o neobrăzare insuportabilă, ba chiar pînă la ticăloșie, nu știu datorită cărei legi secrete a amplificării, naivitatea poziției mele și frivolitatea concepției mele de viață.

— Poggio, ne ții o predică ! interveni un tînăr. Tu care ne-ai redat lumea comediilor lui Plaut !

— Mulțumesc pentru admonestare, Romolo ! strigă nefericitul tată, reculegîndu-se, fiindcă el însuși, ca un versat om de societate, socotea drept o necuviință să-i împovăreze pe oaspeți cu necazurile sale familiale. Îți mulțumesc că mi-ai reamintit ! Snoava cu care vreau să vă tratez astăzi, îngăduitorii mei ascultători, se numește *Descoperirea lui Plaut*.

— Numește-o mai bine *Jefuirea lui Plaut*, replică în batjocură cineva.

Dar Poggio, fără a-l învrednici cu o privire pe cel cu ironia, continuă :

— Are să vă încînte și totodată are să vă fie de învățătură, prieteni, văzînd ce nedrept este reprosul, cu care mă urmăresc invidioșii, că mi l-aș fi însușit într-un mod necinstit, reprobabil — pe șleau vorbind — că l-aș fi furat pe clasicul pe care eu l-am descoperit. Nimic nu e mai neadevărat.

Un zîmbet parcurse cercul, la care Poggio se ținu la început serios, cu un aer de refuz, dar la care în cele din urmă se asocie, zîmbind și el împreună cu ceilalți, deoarece, fiind un bun cunoscător de oameni, știa că și cele mai false prejudecăți se lasă greu dezrădăcinate.

— Snoava mea, parodie Poggio rezumatul extins al cuprinsului așezat după obicei la începutul nuvelelor

italiene, tratează despre două cruci, una grea și una ușoară, și despre două călugărițe barbare[3], o novice și o stareță.

— Divin Poggio, îl întrerupse un vecin, vor fi deci din tagma acelor naive vestale germanice, cu care, în admirabila ta scrisoare din călătorie, ai populat, aidoma unor naiade, băile de la Limmat — e cel mai bun lucru pe care l-ai scris, pe cele nouă muze! Acea scrisoare s-a răspîndit în mii de copii în Italia...[4]

— Am exagerat, cunoscîndu-vă gustul, glumi Poggio. Totuși, Ippolito, ție, ca un adorator al naivității, au să-ți placă maicile mele barbare. Încep.

În zilele cînd, ilustre Cosimo, tăiam capetele de prisos ale sfintei noastre biserici dezlănțuite ca o hidră din Lerna, mă aflam la Constanța și-mi dedicam activitatea grandioaselor treburi ale unui conciliu ecumenic[5]. Timpul liber mi-l împărțeam însă între contemplarea spectacolului fascinant — care îngrămădea laolaltă pe scena limitată a unui oraș imperial german evlavia, știința, arta politică a secolului, cu papii săi, cu ereticii, boscarii și curtezanele sale — și căutarea ocazională a unor manuscrise prin mănăstirile din împrejurimi.

Luîndu-mă după diverse urme și indicii, am ajuns la presupunerea vecină cu convingerea că într-o mănăstire de maici din apropiere un Plaut se afla în mîna călugărițelor barbare, la care se va fi rătăcit, ca bun moștenit sau zălog, de la o oarecare stăreție benedictină strămutată. Un Plaut! Gîndește-te, ilustre protector al meu, ce vrea să spună asta, în acea vreme, cînd existau din marele comic roman numai puține fragmente, care atîtau insuportabil curiozitatea. Că mi-am pierdut somnul, ai să mă crezi, Cosimo, tu, care împărtășești cu mine și favorizezi entuziasmul pentru ruinele unei lumi superioare ce-a pierit! Aș fi lăsat totul baltă și aș fi alergat la acel lăcaș, unde un nemuritor mucegăia într-un întuneric nedemn, în loc să desfete lumea! Dar era în zilele cînd alegerea unui nou papă preocupa toate spiritele, și duhul sfînt începuse să atragă atenția părinților adunați asupra meritelor și virtuților lui Oddone Colonna[6], fără ca prin aceasta goana și cursele zilnice, ba chiar de fiece oră ale adepților și slujitorilor

săi, printre care mă număram, să devină cît de puțin inutile.

Așa s-a întîmplat că un subordonat al meu, care căuta și el manuscrise, un om necinstit, din păcate un conațional, față de care, în marea mea bucurie, scăpasem un cuvînt nechibzuit despre posibilitatea unei descoperiri atît de mari, mi-a luat-o înainte și — nepriceputul! — fără a obține *per fas* sau *nefas** clasicul, a provocat neîncrederea stareței mănăstirii, unde acesta zăcea acoperit de praf și a făcut-o atentă asupra comorii pe care o poseda fără să știe.

În cele din urmă, am căpătat mînă liberă și — în pofida apropiatei alegeri a papei — am pornit la drum, călare pe un catîr cu pas viguros, lăsînd vorbă ca, îndată după ce se va produce evenimentul de însemnătate mondială, să mi se trimită un curier. Conducătorul catîrului meu era un localnic adus la Constanța de episcopul din Chur printre slugile sale și se numea Anselino de Spiuga. Fără să șovăie, acceptase prima mea ofertă și ne înțelesesem la un preț incredibil de scăzut.

Îmi treceau prin cap mii de pozne. Albastrul eterului, aerul de vară, amestecat în părți egale cu o adiere proaspătă, aproape rece din nord, faptul că puteam parcurge drumul călare atît de ieftin, dificultățile învinse în alegerea papei, deliciul suprem ce mă aștepta prin descoperirea unui clasic, toate aceste binefaceri cerești îmi creau o infinită bună dispoziție și mă făceau să aud cîntînd muzele și îngerașii. Însoțitorul meu, Anselino de Spiuga, dimpotrivă, era copleșit — mi se părea — de cele mai triste gînduri.

Eu însumi fericit, am căutat, din filantropie, să-l fac fericit și pe el, sau cel puțin să-l înveselesc, propunîndu-i felurite ghicitori. Mai ales din istoria biblică, bine cunoscută în popor. „Cunoști tu, l-am întrebat, cum s-a petrecut eliberarea din lanțuri a prințului apostolilor?", iar el mi-a răspuns că a văzut scena zugrăvită în biserica Sfinții Apostoli din Tosana. „Fii atent, Hänschen, am continuat. Îngerul vorbi către Petru: Scoate-ți încălțările și urmează-mă! Și ei au pornit, fără ca Petru să-l

* Prin ceea ce este sau nu este îngăduit *(n. tr.)*.

fi recunoscut pe înger, trecînd de straja întîi și a doua, pe poartă și de-a lungul unei uliţe. Însoţitorul îl părăsi și îndată Petru zise : Acuma știu cu adevărat că un înger a fost cel ce m-a condus. De unde a știut Petru dintr-odată acest lucru, Hänschen, ce i-a dat lui această convingere nestrămutată ? Ia spune-mi, dacă ești în stare să ghicești.“ Anselino s-a gîndit un răstimp, apoi a dat din capul lui îndărătnic, cu păr cîrlionţat. „Fii atent, Hänschen, i-am spus, am să-ţi răspund eu la întrebare. Petru l-a recunoscut pe înger după aceea că nu i-a cerut bacșiș pentru serviciul făcut ! Asta nu-i ceva pămîntesc. Așa face numai o făptură cerească !“

Cu poporul nu trebuie să glumești. În gluma ce-mi venise în minte din neant, Hänschen a văzut o intenţie sau o aluzie.

„Este adevărat, domnule, a spus el, că vă conduc aproape pe degeaba și, fără a fi un înger, n-am să vă cer nici bacșiș. Știţi, și pe mine mă atrage ceva la Monasterlingen — așa se numea mănăstirea de maici, ţinta călătoriei noastre — unde mîine Gertrude își va lega șoldurile cu frînghia, iar părul ei blond va cădea sub foarfeci.“

Pe obrajii arși de soare ai tînărului voinic, care altminteri avea multă bună-cuviinţă firească — probabil că prin vinele lui curgea un strop de sînge roman — începură să se rostogolească lacrimi. „Pe arcul lui Cupidon, mi-am zis, iată un îndrăgostit nefericit !“ și l-am pus să-mi istorisească povestea lui simplă, dar nicidecum lesne de înţeles :

Venise cu episcopul său la Constanţa și, fiind fără ocupaţie, își căutase de lucru prin împrejurimi, ca dulgher. Fusese angajat la construcţiile de la mănăstirea de maici, iar apoi o cunoscuse pe Gertrude, care locuia în apropiere. Se împrieteniseră și se plăceau unul pe altul. Deseori fuseseră împreună, spre bucuria amîndurora, dar „Cu toată buna-cuviinţa și cinstea, spuse el, fiindcă ea e o fată cuminte.“ Deodată, fata se îndepărtase de el, fără ca în dragostea lor să se fi ivit vreo ruptură, ci așa, de parcă ar fi sosit un soroc strașnic, iar el aflase ca un lucru sigur că-și pune vălul de monahă. Mîine va îmbrăca rasa, și el va fi martor la solemnitate, ca să

vadă cu propriii săi ochi cum o fată cinstită și nicidecum capricioasă poate părăsi fără nici un motiv imaginabil un bărbat ce i-a mărturisit dragostea, ca să devină călugăriță, lucru pentru care Gertrude, o ființa cu porniri firești și plină de viață, nu este cîtuși de puțin potrivită, ba chiar — ciudat — pentru care, după propria-i mărturisire, n-are nici un chef și care, încă mai mult, o sperie și o umple de groază.

„Este de neînțeles!" conchise întristatul flăcău, adăugînd că prin bunăvoința cerului, de curînd a murit mama lui vitregă, o femeie rea, astfel că și casa părintească, pe care o părăsise din pricina ei, și brațele bătrînului său tată îi sînt din nou deschise. Porumbița lui ar găsi astfel un cuib cald, dar ea vrea cu tot dinadinsul și într-un chip de neînțeles să cuibărească într-o chilie."

După ce a terminat ce-a avut de spus, flăcăul recăzu pradă gîndurilor lui mohorîte și tăcerii lui îndărătnice, pe care o întrerupse numai ca să răspundă la întrebarea mea despre firea stareței. E o femeie urîtă, mărunțică, dar o foarte bună administratoare, care a pus pe picioare gospodăria în paragină a mănăstirii și a ridicat-o foarte sus. E de baștină din Appenzell, iar în popor i se spune „Brigittchen din Trogen".

În cele din urmă, în priveliștea monotonă a viilor, s-a ivit și mănăstirea. Anselino m-a rugat să-l las la o circiumă din drum, fiindcă nu voia s-o mai vadă pe Gertrude decît o dată — cînd va îmbrăca rasa. Am dat din cap, încuviințînd, și m-am lăsat coborît de pe catîr, ca să mă îndrept agale spre mănăstirea aflată în apropiere.

Acolo era multă veselie. În aer liber, pe pășunea mănăstirii, era scos la mezat, sau expus în alt scop, un obiect mare, nedeslușit. Un golan, cu coiful în cap, suna din cînd în cînd dintr-o trompetă stridentă, poate o pradă de război, poate o unealtă bisericească. În jurul stareței înconjurate de călugărițele ei și a dubiosului crainic cu pieptarul peticit și pantalonii zdrențăroși, căruia degetele de la picioare i se iveau din cizmele rupte, laici și călugări înghesuiți acolo în cele mai familiare poziții formau un cerc pestriț. Printre țărani stătea ici, colo cîte un nobil — în Turgovia [7], cum se numește acest ținut german, există o abundență de blazoane mici și micuțe —

dar în cununa aceea ciudată se amestecau și cîntăreți ambulanți, țigani, călători, tîrfe și servitorime de tot felul, așa cum îi adunase conciliul. Din această mulțime ieșea un ins după altul și încerca greutatea obiectului, în care, după ce mă apropiasem, recunoscusem o cruce ingrozitoare, străveche, gigantică. Părea să fie de o greutate extraordinară, căci, după un scurt răstimp, începea să se clatine încolo și-ncoace în mîinile, devenite nesigure, chiar și ale celor mai puternici purtători, să se încline amenințător, gata să se prăbușească, dacă alte mîini și alți umeri nu s-ar fi vîrît în grabă sub lemnul greu de cîteva chintale. Strigăte de bucurie și hohote de ris însoțeau încercările neizbutite. Pentru ca indignitatea acestei scene să fie desăvîrșită, stareța cu înfățișare de țărancă se-nvîrtea dănțuind pe pajiștea cosită proaspăt, însuflețită de valoarea relicvei sale — înțelegerea acelui bîlci începuse să mi se lămurească — și desigur și de vinul mănăstirii, care trecea de la o gură la alta, fără pahare și ceremonii, în niște căni de lemn.

„Pe coapsele Maicii Domnului, striga neobrăzata femeiușcă, crucea asta a răposatei noastre ducese Amalasvinta n-o ridică și n-o poartă nimeni, fie el și flăcăul cel mai zdravăn, dar mîine dimineață Gertrudchen are s-o salte ca pe-o mingiucă cu pene. Numai de nu s-ar înfumura făptura muritoare! Toată cinstea numai lui Dumnezeu! zicea Brigittchen. Oameni buni, minunea e veche de o mie de ani, și totuși nou-nouță! S-a petrecut mereu întocmai, iar mîine, v-o jur, o să meargă din nou, ca unsă."

Cu siguranță că sub cerul acelei zile superbe brava stareță se cam cherchelise.

Alăturînd acest spectacol comic altora, la care am asistat în binecuvîntata mea patrie, am început să-l înțeleg și să-l prețuiesc — nu altfel decît cum mi l-am lămurit pe deplin, o oră mai tîrziu, la o mai exactă cunoaștere a lucrurilor —, dar, în reflecțiile mele, am fost brusc și neplăcut întrerupt de strigătul strident al paiaței în rasă albă, cu fața roșie ca focul, cu ochii mici de o nerozie vicleană, cu nasul cîrn aproape invizibil și cu gura bestială, despărțită de acesta de un interval uriaș.

„Hei, ăla de colo, scribule velş ! mă strigă ea. În ziua aceea, mă îmbrăcasem modest, ca pentru călătorie, şi aveam întipărită pe faţă originea mea clasică. Fă-te mai aproape şi saltă-mi crucea răposatei Amalasvinta.

Toate privirile s-au îndreptat, gata de ris, spre mine, mi s-a făcut loc şi, după bunele deprinderi nemţeşti, am fost împins înainte cu ghionturi. M-am scuzat, spunînd că am braţele scurte şi slabe, cum o ştiţi şi voi. Povestitorul îşi arătă braţele, bălăbănindu-le.

Privindu-mă, nerusinata strigă : „Ai degete cu atît mai lungi, şmechere !" căci, aşa era, scriind zilnic, degetele mele s-au dezvoltat şi s-au făcut suple. Mulţimea norodului însă a izbucnit într-un hohot răsunător de ris, al cărui sens mi-a rămas necunoscut, dar care m-a jignit şi pe care l-am trecut în socoteala stareţei. Indispus, m-am întors, am cotit-o pe după colţul bisericii din apropiere şi, găsind intrarea principală a acesteia deschisă, am păşit înăuntru. Arcada semicirculară a ferestrelor şi a boltei, în locul ogivei la modă şi a smintitelor zorzoane franţuzeşti, mi-a limpezit mintea şi m-a calmat. Am înaintat cu paşi înceţi de-a lungul naosului, atras de o statuie care, luminată de o fereastră mică de sus, se reliefa în rotunjimi pregnante în semiîntunericul sacru şi părea să fie ceva frumos în felul ei. M-am apropiat şi n-am fost dezamăgit. Statuia de piatră cuprindea două siluete legate printr-o cruce, iar crucea aceasta semăna desăvîrşit ca mărime şi proporţii cu cea expusă pe pajiştea mănăstirii, indiferent care din ele fusese copiată după cealaltă. O femeie robustă, încununată cu spini o cumpănea aproape orizontal cu braţe puternice pe umărul viguros şi totuşi abia se mai ţinea pe picioare, aşa cum arătau genunchii pregnant conturaţi sub veşmînt. Alături şi în faţa acestei femei uriaşe gata să cadă, o femeie mai micuţă, purtînd pe capul frumos o cununiţă, îşi vîra umărul îngust, cu milă, sub povara cu neputinţă de purtat. Bătrînul meşter — cu intenţie, sau mai curînd din lipsă de mijloace artistice — tratase grosolan corpurile şi îmbrăcămintea, folosindu-şi priceperea şi ardoarea sufletului în realizarea capetelor, care exprimau deznădejdea, respectiv compătimirea.

Captivat, m-am tras înapoi, ca să caut lumina potrivită. Dar iată, în fața mea, de cealaltă parte a operei, ședea în genunchi o fată, desigur o localnică, o țărancă din împrejurimi, de o constituție aproape tot atît de solidă ca ducesa de piatră, cu gluga rasei albe trasă peste o claie de plete blonde și peste o ceafă puternică, dornică de aer.

Fata s-a ridicat, fiindcă, adîncită în gînduri, nu mă văzuse mai înainte, cum nici eu n-o văzusem, și-a șters cu mîna lacrimile ce-i șiroiau din ochi și a dat să plece. Putea fi o novice.

Am reținut-o și am rugat-o să-mi explice statuia. I-am spus în nemțeasca mea stîlcită că sînt unul dintre clericii străini veniți la conciliu. Această informație n-a părut să-i facă cine știe ce impresie. Mi-a povestit într-un chip simplu că statuia înfățișează o regină sau o ducesă de demult, ctitora acestei mănăstiri, care, făcînd aici legămîntul de călugărie, a vrut să păsească la îmbrăcarea rasei : cu capul încununat cu spini și cu umărul împovărat de cruce. „Se zice, a continuat îngîndurată fata, că a fost o mare păcătoasă, vinovată de otrăvirea soțului ei, dar fiind pe o treaptă atît de înaltă, judecata omenească nu i-a putut face nimic. Dumnezeu i-a trezit conștiința, și femeia a ajuns în mare impas, pierzîndu-și nădejdea în mîntuirea sufletului." După o lungă și grea pocăință, dorind un semn că păcatul i-a fost iertat, a pus să se meșterească această cruce mare și grea, pe care cel mai voinic bărbat din vremea ei abia de putea s-o ridice singur și sub care s-ar fi prăbușit și ea, dacă Maica Domnului, luînd o înfățișare vizibilă, n-ar fi ajutat-o din milă, vîrîndu-și umărul divin alături de cel pămîntesc.

Blonda germană n-a folosit aceste cuvinte, ci altele mai simple, chiar necioplite și grosolane, care însă n-ar putea fi tălmăcite dintr-un grai barbar în limba noastră toscană cultivată fără a deveni țărănești și grotești, iar aceasta, domnilor, nu s-ar potrivi cu marea expresivitate a ochilor albaștri, dîrji, și trăsăturile aspre, dar bine formate, așa cum am văzut-o atunci în fața mea.

„Povestea e vrednică de crezare ! am rostit eu, ca pentru mine, căci această acțiune a unei regine barbare

mi se părea că se potrivește cu vremurile și moravurile de la sfîrșitul primului mileniu. Ar putea fi adevărată!"

„Este adevărată!" a afirmat fata scurt și categoric, cu o privire întunecată, convinsă, aruncată peste grupul statuar, și a vrut din nou să se îndepărteze; eu însă am reținut-o încă o dată, întrebînd-o dacă nu e cumva Gertrude, despre care mi-a povestit ghidul meu de astăzi, Hans din Splügen. Fata a răspuns afirmativ, fără teamă, chiar nestingherită, și un zîmbet s-a întins încet de la colțurile aspre ale gurii, ca o lumină călătoare, peste chipul brun, care însă și începuse să pălească în aerul mănăstirii.

Fata a stat puțin pe gînduri, apoi a spus: „Știam că o să fie de față, cînd am să îmbrac rasa, și mi se pare că e bine așa. Dacă o să-mi vadă cosițele căzînd, asta o să-i fie de ajutor să mă uite. Fiindcă vă aflați aici, preacinstite domn, vreau să vă fac o rugăminte. Cînd omul ăsta are să se întoarcă la Constanța cu dumneavoastră, a continuat ea, roșind abia perceptibil, lămuriți-l de ce l-am refuzat, după ce — cu toată cinstea și după datini — m-am împrietenit cu el. De mai multe ori am fost gata să-i povestesc toată tărășenia, dar mi-am mușcat buzele, fiindcă e o înțelegere tainică între mine și Maica Domnului, iar despre așa ceva nu se poate pălăvrăgi. Dumneavoastră însă, un om priceput în tainele sufletești, pot să vă spun totul, fără ca asta să fie o trădare. Pe urmă, dumneavoastră o să-i povestiți lui Hans atît cît se cuvine și cît credeți că e bine. Vreau asta, numai pentru ca el să nu mă socotească o ușuratică și să nu rămîn în amintirea lui ca o nerecunoscătoare.

Povestea mea însă e asta. Pe cînd eram o copilă — număram zece ani, iar tatăl îmi murise — s-a îmbolnăvit măicuța mea, grav și fără speranță. Atunci m-a copleșit teama că am să rămîn singură pe lume. Împinsă de această teamă și de dragostea față de mama, m-am făgăduit solemn Preacuratei pentru cînd voi împlini douăzeci de ani, dacă o s-o țină în viață pînă atunci, sau aproape pînă atunci. Preacurata așa a făcut și mi-a ținut-o pe mama în viață pînă la joia verde din urmă, cînd mama a murit împăcată, tocmai în vremea cînd Hans lucra ca dulgher la mănăstire și i-a făcut și măicuței sicriul. Cum

eram singură, nu e de mirare că l-am îndrăgit. E cuminte, econom, așa cum sînt cei mai mulți velși, modest și discret cum zic cei din Ennetberg.[8] Puteam sta de vorbă unul cu altul în două limbi, fiindcă tata, un bărbat puternic și inimos, l-a însoțit pe vremuri de mai multe ori, nu spre paguba lui, pe un neguțător slăbănog și fricos în drumurile acestuia peste munți, așa că a adus de-acolo cîteva fărîme din graiul velș. Cînd Hans îmi spunea «cara bambina», eu îi ziceam la rîndul meu «poverello», și amîndouă spusele sunau bine, cu toate că eu nu vreau să disprețuiesc nici cuvintele noastre de dragoste obișnuite pe-aici, atunci cînd cineva le rostește cu gînduri cinstite.

În același timp, sosise și sorocul legămîntului meu, pe care fiecare bătaie de clopot mi-l reamintea.

Îmi veneau adesea gînduri șoptite, ca de pildă : «Legămîntul unui copil nevinovat, care nu știe ce-nseamnă bărbat și femeie, n-a putut să te zălogească !» Sau : «Maica Domnului mărinimoasă cum e, ți-ar fi dăruit-o desigur pe măicuța și pe degeaba, fără ceva în schimb !» Eu însă mă împotriveam : «O învoială e o învoială !» și «Lucrul cinstit e cel mai sigur !» Maica Domnului a respectat învoiala, s-o respect și eu. Fără devotament și credință, lumea nu poate dăinui. Cum a spus sfîntul părinte ? Mi-am ținut cuvîntul față de diavol, a spus, darămite față de Dumnezeu.

Acuma ascultați, preacinstite domn, cum mă gîndesc eu. De cînd Maica Domnului a purtat crucea reginei, din vremuri străvechi, le ajută pe toate novicele, fără alegere, s-o poarte, umplîndu-și mănăstirea. Pentru ea a devenit un obicei, o face fără a mai sta pe gînduri. Cu ochii mei am văzut o fetiță de nouă ani, pe Lieschen din Weinfelden, o făptură slăbănoagă, care a făcut legămînt aici, purtînd pe umărul ei strîmb, ca-n glumă și-n joacă, crucea grea de cîteva chintale

Acuma, eu îi spun Maicii Domnului : «Dacă mai vrei, ia-mă ! Deși — dacă tu ai fi Gertrude, iar eu Maica Domnului — poate că n-aș pune temei pe vorba unui copil». Dar fie ce-o fi — învoiala e învoială ! E totuși o deosebire. Ducesei, împovărată de păcate, i-a fost ușor și bine în mănăstire ; pentru mine o să fie jalnic. Dacă-mi

porți crucea, ușurează-mi și inima, altminteri se-ntîmplă o nenorocire, Maică a Domnului ! Dacă nu-mi poți ușura inima, atunci lasă-mă de o mie de ori mai bine să mă prăbușesc și să zac lată la pămînt, spre rușinea mea și în fața ochilor mulțimii întregi."

În vreme ce priveam cum aceste gînduri triste, trudind încet, săpau cute adînci pe fruntea tînără a Gertrudei, am zîmbit cu șiretenie : „O fată dibace și isteață ar scăpa de necaz printr-o poticneală !" Din ochii ei albaștri au țîșnit flăcări. „Credeți dumneavoastră, domnule, s-a mîniat ea, că aș fi în stare să mint ? Așa să-mi ajute Dumnezeu tatăl, fiul și sfîntul duh în ceasul meu de pe urmă, am să port cinstit crucea, cu toate vinele și puterile acestor brațe ale mele !" La aceste cuvinte, și-a ridicat cu patimă brațele, de parcă ar fi și purtat crucea, astfel încît mînecile rasei și ale cămășii i-au căzut mult în jos. Atunci, ca florentin ce sînt, am contemplat cu plăcere artistică acele brațe suple și puternice de fată. Ea a băgat de seamă, s-a încruntat și mi-a întors supărată spatele.

După plecarea ei, m-am așezat într-un confesional, mi-am sprijinit fruntea în palmă și m-am gîndit, ce-i drept nu la fata barbară, ci la clasicul roman. Inima mea jubila și am scos un strigăt : „Vă mulțumesc, nemuritorilor ! Dăruit este lumii un favorit al muzelor ! L-am obținut pe Plaut !"

Prieteni, un concurs de împrejurări mi-a garantat acest succes.

Nu știu, dragă Cosimo, ce gîndești tu despre miracole. În ce mă privește, eu am o idee acceptabilă, nici superstițioasă, nici temerară, fiindcă nu pot suferi spiritele absolutiste care, atunci cînd un fapt nelămurit se învăluie în ceața superstițiilor, sînt gata fie să creadă sumar fără a cerceta și fără a alege întregul fenomen — faptul în sine și aureola lui —, fie să-l respingă, tot atît de sumar.

Mie mi se părea că descoperisem acolo și ceea ce era de neînțeles, și înșelăciunea.

Crucea cea grea era autentică, iar o mare păcătoasă, o femeie barbară, va fi putut s-o ridice cu puterile uriașe ale deznădejdii și al ardoarei. Dar acest fapt nu se mai repetase, ci a fost imitat de secole prin înșelăciune. Cine

purta vina acestei mistificări ? Evlavia smintită ? Lăcomia calculată ? Lucrul acesta era ascuns de întunericul vremurilor. Ceva însă se afla mai presus de orice îndoială : îngrozitoarea cruce înnegrită de vreme, arătată poporului, era alta decît crucea pe care o purtaseră la primirea în cin o serie de novice naive sau înțelese și, de curînd, firava și vicleana Lieschen din Weinfelden, iar în vreme ce crucea cea grea era înfățișată și cîntărită pe pajiștea mănăstirii, o altă cruce, șarlatanească, ușoară era păstrată sub zăvor în vreo tainiță din mănăstire, pentru ca mîine să-și schimbe rolul în cea adevărată și să înșele ochii poporului.

Existența unei cruci șarlatanești, despre care eram convins ca despre propria mea existență, mi-a oferit o armă. O a doua, mi-a oferit-o un eveniment din acea vreme.

Trei papi destituiți și doi eretici arși pe rug[9] n-au fost suficienți pentru a reforma biserica ; consiliile conciliului se ocupau de diferitele neajunsuri cărora trebuia să li se pună capăt. Una dintre aceste comisii, în care se aflau *doctor christianissimus* Gerson și severul Pierre d'Ailly[10], iar eu îndeplineam uneori funcția de secretar, se ocupa de restabilirea disciplinei în mănăstirile de maici. În comisie se discuta despre minunile aparente, periculoase în mîinile nesigure ale unor femei, ca și despre lecturile proaste ale surorilor. În treacăt fie spus : aceste lucruri erau tratate de cei doi francezi cu o pedanterie de-a dreptul de neînțeles pentru noi, italienii, fără cea mai nevinovată glumă, oricît de la locul ei. Și cu asta, basta ; respectivele discuții au constituit pentru mine urzeala, acuzația de minune falsă, bătătura țesăturii mele, iar cu asta era gata plasa pe care i-am azvîrlit-o pe neașteptate peste cap stareței.

Am urcat încetișor scara corului și am cotit-o la dreapta, intrînd în sacristia tot atît de înaltă și îndrăzneț boltită, în care se găsea, indicat cu inscripții lăudăroase, locul gol unde crucea cea grea era sprijinită de obicei de zidul înalt și unde trebuia să fie readusă curînd de pe pajiștea mănăstirii. Două uși mici duceau în două încăperi laterale. Una arăta a fi încuiată. Deschizînd-o pe a doua, m-am aflat într-o cameră precar luminată

de o fereastră rotundă voalată de pînze de păianjen. Și iată, camera conținea biblioteca mănăstirii, îngrămădită pe cîteva polițe de scîndură mincată de cari.

Întreaga mea ființă a tresărit de emoție, de parcă aș fi fost un tînăr îndrăgostit și aș fi păşit pragul odăii Lidiei sau Glicerei. Cu mîini tremurătoare și genunchii moi, m-am apropiat de pergamente, și dacă aș fi găsit acolo comediile umbrianului le-aș fi acoperit de nesătule sărutări.

Dar, ah, n-am răsfoit decît texte de ritual și liturghiere, al căror conținut sfînt m-a lăsat indiferent, pe mine, dezamăgitul. Nici un codex al lui Plaut ! Ceea ce mi se relatase era adevărat. Un colecționar neîndemînatic, în loc să scoată la iveală tezaurul, îl făcuse să se scufunde, printr-o intervenție stîngace, în adîncimi inaccesibile. Ca unică pradă, am găsit, acoperite de praf, *Confesiunile sfîntului Augustin*, și deoarece cărticica asta subtilă mi-a fost întotdeauna dragă, am vîrît-o mecanic în buzunar, ca să-mi pregătesc, după obiceiul meu, o lectură de seară. Deodată, ca un fulger, iată că intră mărunțica stareță, care pusese să se tirască înapoi în sacristie crucea și care, fără ca eu s-o fi auzit, surd din pricina dorinței și a dezamăgirii, se strecurase după mine, prin ușa ce rămăsese deschisă, în camera cu cărți — ca un fulger, zic, femeiușca s-a aruncat asupra mea, ocărînd și blestemînd, ba chiar pipăindu-mi toga cu gesturi necuviincioase și scoțîndu-l la iveală pe părintele bisericii aflat la pieptul meu.

„Omulețule, omulețule, s-a pornit ea să țipe, am văzut eu numaidecît după nasul dumitale lung că ești unul dintre jefuitorii ăia velși de cărți, care se strecoară de la o vreme prin mănăstirile noastre. Dar bagă la cap, e o deosebire între un călugăr îngreuiat de vin de la Sfîntul Gallus și o călugăriță sprintenă din cantonul Appenzell. Știu eu, a continuat ea rînjind, după ce vă curg balele voua, ăstora. Umblați cu limba scoasă după cartea măscăriciului ăluia, pe care o păstrăm noi aici. Nici una dintre noi n-avea habar de ce era în ea, pînă de curînd, cînd un nemernic de velș a venit să se închine la preasfintele noastre relicve și pe urmă a vrut să-l scoată

de-aici pe bufon, ascunzîndu-l sub sutana lui lungă de preot — și a arătat-o pe-a mea. Atunci mi-am spus : Brigittchen din Trogen, nu te lăsa pungășită ! Tomul ăsta legat în piele de porc trebuie să valoreze aur, de vreme ce velșul a riscat să ajungă-n streang de dragul lui. Fiindcă la noi, omule, se spune așa : «Cine fură preț de-un streang, în streang atîrnă !» Brigittchen, care nu e proastă, s-a mărturisit unui prieten, un bărbat fără ascunzișuri, popa din Diessenhofen, care ne prețuiește vinișorul și mai șuguiește din cînd în cînd cu surorile. Cercetînd el mizgălitura aia neroadă și îngălbenită, a zis : «Ei, la naiba, maică stareță, asta-i ceva ce se poate vinde, cu bani buni ! Cu ce-ai scoate pe ea, mănăstirea voastră-și construiește o șură și-și face rost de un teasc de struguri ! Ia cărțulia, măicuță, ascunde-o sub saltea, stai cu șezutul pe ea — asta-i vorba lui — și rămîi așa, pe coroana Maicii Domnului, pînă cînd s-o ivi un cumpărător cinstit !» Și așa a făcut Brigittchen, chiar dacă de-atunci doarme pe tare."

Mi-am reținut un zîmbet în legătură cu culcușul umbrianului, pe care i-l vor fi prescris cei trei judecători din infern pentru păcatele sale, și am luat o înfățișare serioasă și amenințătoare, o atitudine demnă, cum știu s-o fac atunci cînd e cazul.

„Stareță, am spus eu pe un ton solemn, nu mă cunoști. În fața ta se află un trimis al conciliului, unul dintre părinții adunați la Constanța, unul dintre sfinții bărbați care sînt chemați să ducă la bun sfîrșit reforma mănăstirilor de maici." Și, inspirat de apropierea poetului comic ascuns, am desfășurat în fața ei o notă de plată, scrisă impunător, de la un birt.

„În numele — am citit eu — și cu împuternicirea celui de-al șaptesprezecelea conciliu ecumenic ! Mîinile nici unei vestale creștine să nu fie murdărite de atingerea vreuneia din acele scrieri imorale, redactate fie în latină, fie într-o limbă vulgară, a căror descoperire le-ar vătăma sufletele... Cuvioasă maică, nu vreau să jignesc urechile dumitale caste cu numele acestor nemernici...

Urmărim cu neîndurătoare strășnicie minunile șarlatănești, moștenite sau săvîrșite o singură dată. Acolo unde se va constata o înșelăciune pusă la cale cu bună

știință, cea vinovată — fie ea și stareță — va plăti sacrilegiul, fără de iertare, cu moartea pe rug."

Stareța s-a făcut palidă ca o stafie. Dar numaidecît, mincinoasa femeiușcă și-a venit în fire cu o prezență de spirit vrednică de admirat.

„Domnul fie slăvit și lăudat că în sfîrșit se face ordine în sfînta lui biserică!" a exclamat ea și, rînjind prietenește, a scos dintr-un colț al dulapului o cărticică cu legătură delicată. „Asta, a spus ea, ne-a lăsat-o un cardinal, oaspetele nostru, care citea din paginile ei înainte de somnul de după-amiază. Popa din Diessenhofen, care a cercetat-o, a hotărît că e lucrul cel mai desfrînat și cel mai neîngăduit de Dumnezeu de cînd s-au scornit literele, iar, pe deasupra, născocită de un cleric. Cuvioase părinte, pun cu toată încrederea în mîinile dumitale murdăria asta. Scapă-mă de o asemenea scîrnăvie!" Și mi-a înmînat... snoavele mele!

Deși această surpriză a fost o răutate a întîmplării mai curînd decît a stareței, m-am simțit jignit și indispus. Am început s-o urăsc pe femeiușcă. Căci scrierile noastre sînt carnea și sîngele nostru, iar eu îmi fac iluzia că în ale mele procedez cu delicatețe, fără a jigni nici pudicele muze, nici biserica infailibilă.

„Bine, am spus. Fie, stareță, ca și în al doilea punct, cel principal, să fii găsită tot atît de nevinovată! În apropierea și sub ochii conciliului, am continuat cu reproș, ai făgăduit poporului adunat o minune atît de șarlatanește, încît nu mai poți da înapoi. Nu știu dacă ăsta a fost un lucru cuminte. Să nu te miri, stareță, că minunea ta va fi verificată! Tu ai cerut judecata!"

Genunchii muieruștii au început să bîțîie, iar ochii ei să clipească aiuriți. „Urmează-mă, am rostit cu severitate, să cercetăm obiectul minunii!"

M-a urmat zdrobită și am intrat în sacristie, unde revenise crucea autentică și unde, în semiîntunericul vast al nobilei încăperi, se sprijinea de perete, atît de impunătoare, cu crăpăturile, plesniturile și gigantica ei umbră pregnantă, încît parcă în ziua aceea chiar o mare păcătoasă deznădăjduită ar fi luat-o și s-ar fi prăbușit sub ea în genunchi, atingînd cu fruntea lespedea de piatră,

în clipa în care regina cerului a apărut și a ajutat-o. Am dat s-o mișc pentru a-i cumpăni greutatea, dar n-am izbutit s-o salt nici de-un deget. Cu atît mai ridicolă mi s-a părut mîrșăvia de a schimba această povară zdrobitoare cu o jucărie. M-am întors hotărît spre ușița îngustă, dar înaltă, înapoia căreia presupuneam că se află crucea ușoară.

„Cheia, stareță !" am poruncit.

Femeiușca a aținut asupra mea o privire îngrozită, dar a răspuns cu obrăznicie :

„Pierdută, domnule episcop ! De mai bine de-un deceniu !"

„Maică, am rostit cu o seriozitate teribilă, viața ta e în joc ! Peste drum locuiește un om din slujba contelui de Doccaburgo, prietenul meu. Trimit acolo, sau mă duc eu după ajutor. Dacă se găsește aici o cruce falsă, imitată, mai ușoară, ai să pieri în flăcări, păcătoasă, la fel ca ereticul Hus, și nu mai puțin vinovată decît el !"

Au urmat cîteva clipe de liniște. Apoi femeiușca — nu știu dacă clănțănind, sau scîrțiind din dinți — a scos o cheie de aspect arhaic, cu floarea încreștită și a descuiat. M-am simțit măgulit — rațiunea nu mă înșelase. De zidul cămărușei înalte, avînd forma unui cămin, se sprijinea o cruce neagră, cu crăpături și plesnituri, pe care am apucat-o îndată și am săltat-o în aer, fără greutate, cu brațele mele slabe. Crucea falsă era modelată după crucea autentică, în toate amănuntele, cu ridicăturile și scobiturile ei, în așa fel, încît și un ochi ager ar fi confundat-o, numai că era de zece ori mai ușoară. N-am aflat niciodată, în desfășurarea rapidă și pripa evenimentului, dacă era scobită pe dinăuntru, sau confecționată din plută, ori alt material dintre cele mai ușoare.

Admiram desăvîrșirea imitației, gîndindu-mă : numai un mare artist, un vels, a putut face așa ceva ; și cum sînt însuflețit de gloria patriei mele, mi-au scăpat cuvintele : „Perfect ! Magistral !" — desigur, lăudînd nu înșelăciunea, ci arta pusă în lucru.

„Farsorule, farsorule, a rînjit cu degetele ridicate femeiușca cea nerușinată, care mă observase cu atenție.

M-ai păcălit și știu ce-o să mă coste asta! Ia-ți sub braț caraghiosul, pe care am să ți-l aduc numaidecît, ține-ți gura și du-te cu Dumnezeu!"

Cînd doi auguri se întîlneau pe cele șapte coline și, după un cuvînt înaripat, își zîmbeau, va fi fost un spectacol mai grațios decît murdarul hohot de rîs care-a schimonosit trăsăturile stareței mele și care s-ar putea tălmăci în aceste vorbe cinice: „Cunoaștem cu toții tertipurile, sîntem niște escroci cu toții și nici unul n-are de ce să facă pe grozavul!"

Eu însă mă gîndeam cum s-o pedepsesc pe netrebnica femeiușcă.

În clipa aceea, în liniștea survenită brusc, am auzit din corul apropiat lipăit de pași, șoapte, chicote și ne-am dat seama că eram pîndiți de călugărițe curioase și fără nici o treabă. „Pe scumpa mea fericire, mă conjură femeiușca, să ne despărțim, domnule episcop! Pentru nimic în lume, n-aș vrea să fiu văzută împreună cu dumneata de către monahele mele, căci ești un bărbat bine făcut, iar limbile surorilor mele taie ca foarfecile și briciul!" Am găsit întemeiată această temere. I-am spus să plece și să-și ia călugărițele cu ea.

După un răstimp, am părăsit și eu sacristia. Am închis însă cu grijă ușa spre camera în care era crucea imitată, fără a răsuci cheia în broască. Am scos cheia, am vîrît-o sub sutană, apoi am lăsat-o să alunece într-o crăpătură dintre două scaune de la cor, unde probabil că se află ascunsă și astăzi. Am procedat așa fără vreun anumit plan, la îndemnul șoptit de vreun zeu sau zeiță.

În vreme ce ședeam cu stareța mea în izul de mănăstire al chiliei stărețești mai scunde, am resimțit asemenea dor de nevinovatele jocuri ale muzei și o asemenea aversiune împotriva sucelilor și răsucelilor minciunii demascate, încît m-am hotărît să termin repede. I-am cerut muieruștii în rasă monahală să-mi destăinuie cum a fost inițiată în șmecheria veche de secole, după care am încheiat cu cîteva edicte pretorice. Stareța mi-a mărturisit: predecesoarea ei în funcție, muribundă, s-a închis cu ea și confesorul lor, și amîndoi au convins-o că minunea falsă, moștenită de la stareță la stareță, e cea mai mă-

noasă binecuvîntare pentru mănăstire. Confesorul — mi-a povestit guraliva — socotea că nu trebuie să se pună capăt faimoasei minuni din pricina vechimii venerabile, a sensului profund și a puterii ei instructive. Falsa minune vădea pentru popor mai bine și mai convingător decît orice predică greutatea de la început și ușurința de mai tîrziu a unei vieți cucernice. Această simbolistică sucise în așa măsură capul bietei femeiuști, încît a afirmat dintr-o suflare că n-a comis nici o nelegiuire, iar pe cînd era copilă a crezut sincer în falsa minune.

„Te cruț de dragul maicii bisericii, asupra căreia flăcările rugului tău ar arunca o lumină falsă, am întrerupt eu această logică țărănească și i-am poruncit scurt să ardă crucea șarlatanească, după ce va fi jucat încă o dată spectacolul minunii trîmbițate — din prudență n-am cutezat să împiedic acest spectacol —, dar pe Plaut să mi-l dea fără întîrziere.

Stareța mi-a dat ascultare ocărînd și blestemînd. S-a supus prescrierilor conciliului de la Constanța, așa cum le-a formulat gura mea, chiar dacă fără știrea părinților adunați, însă cu siguranță în sensul și spiritul dorit de ei.

Îndată ce Brigittchen mi-a adus bombănind codexul — mă refugiasem într-o încăpere comodă a arhondaricului, situat lîngă zidul împrejmuitor — am îmbrîncit-o pe neobrăzată pe ușă afară și m-am zăvorît cu fantomele comice ale umbrianului. Nu mă tulbura acolo nici un zgomot, în afară poate de refrenul unui cîntec de copii, pe care niște fete de țăran îl intonau pe pajiște sub fereastra mea și care îmi făcea, de fapt, singurătatea încă mai plăcută.

Firește, după un răstimp, stareța, în mare agitație, a început să facă tărăboi afară și să bată disperată cu pumnii în ușa grea de stejar zăvorîtă, cerîndu-mi cheia de la camera cu crucea falsă, care rămăsese descuiată. I-am răspuns scurt că-mi pare rău, dar cheia nu e la mine, ceea ce era adevărat, apoi n-am mai luat-o în seamă și, ridicat în slăvile supremei desfătări, am lăsat-o pe nefericită să se tînguiască și să geamă, ca un suflet din purgatoriu. Eu însă pluteam în încîntări nupțiale.

Un clasic ieșit la lumină, și nu un gînditor mohorît, nu un poet sublim, ci lucrurile cele mai apropiate și veșnic captivante, vastitatea lumii, pulsul vieții, hohotele de rîs din tîrgurile de la Roma și Atena, gluma și schimbul de cuvinte, și jocul de cuvinte, neobrăzarea firii omenești în exagerarea atenuantă a oglinzii comice deformatoare — în vreme ce înghițeam o bucată, și o ocheam cu priviri flămînde pe următoarea.

Terminasem spirituala comedie *Amfitrionul; Aulularia,* cu figura incomparabilă a zgîrcitului, se și afla deschisă în fața mea — cînd m-am întrerupt și m-am lăsat pe speteaza scaunului, căci mă dureau ochii. Se însera și cădea întunericul. Fetițele de-afară, de pe pajiște, repetaseră cu siguranță timp de un sfert de oră, rotindu-se neobosite, stihurile stupide :

„Adam avea șapte fii..."

Acum începeau, amuzîndu-se, un nou refren și cîntau cu o hotărîre comică :

„Nu vreau rasa s-o îmbrac
Și monahă să mă fac..."

M-am aplecat pe fereastră, să le văd pe aceste mici adversare ale celibatului și să mă desfăt la priveliștea inocenței lor. Dar jocul lor nu era nicidecum nevinovat. Cîntau dîndu-și coate și aruncîndu-și ocheade, nu fără răutate și ironie, sub o fereastră zăbrelită, înapoia căreia presupuneau cu siguranță că se afla Gertrude. Sau fata se și afla îngenuncheată în sacristie, sub licărul palid al luminii veșnice, după datina novicelor care-și petreceau în rugăciune noaptea din ajunul cununiei cerești. Dar ce-mi păsa mie de asta? Am aprins opaițul și am început să citesc comedia despre ulcică.

Abia cînd mi s-a terminat uleiul opaițului și literele au început să-mi joace dinaintea ochilor obosiți, m-am trîntit pe pat și m-am scufundat într-un somn neliniștit. În curînd mă înconjurară din nou comicele figuri. Ici, un soldat se lăuda cu vorbe mari, colo, un tînăr băut încerca să sărute o fată, care se ferea de sărut cu o răsu-

cire agilă a gîtului. Deodată — pe neașteptate — în mijlocul veselei adunături antice apăru o barbară cu picioarele goale, cu umerii lați, legată la brîu cu o frînghie, care, cum se părea, era dusă la tîrg ca sclavă și care mă privea țintă, pe sub sprîncenele-i întunecate, cu ochi plini de reproș și amenințători.

M-am trezit speriat din ațipeală. Se crăpa de ziuă. Jumătate din ferestruica odăii stătea deschisă în arșița verii și am auzit din incinta bisericii mănăstirești apropiate o chemare monotonă care trecea înfricoșător într-un geamăt sugrumat, iar apoi într-un strigăt puternic.

Prieteni ai mei învățați și glorioși — se întrerupse povestitorul însuși, întors spre un bărbat cu înfățișare solemnă, care ședea în fața lui și, în ciuda căldurii de vară, se învelea în felul bătrînilor cu faldurile mantiei, tu, marele meu filozof, spune-mi, te conjur, ce este conștiința ?

Este ea ceva general ? Nicidecum. Noi cu toții am cunoscut oameni lipsiți de conștiință și, ca să numesc numai unul, sfîntul nostru părinte Ioan al III-lea, pe care l-am detronat la Constanța, n-avea conștiință, în schimb însă un temperament fericit și o fire atît de voioasă, aș spune aproape copilăroasă, încît, în mijlocul fărădelegilor sale, ale căror fantasme nu-i neliniștea somnul, se trezea în fiecare dimineață mai bine dispus decît se culcase în ajun. Cînd, la castelul Gottlieben, unde era prizonier, am desfășurat sulul rechizitoriului și i-am citit, cu vocea șovăitoare și roșind cînd și cînd de rușine, suma păcatelor sale — de zece ori mai mare decît numărul anilor săi de papalitate *scelera horrenda, abominanda* * — el, plictisit, a luat pana și a început să-i zugrăvească mustăți unei sfinte Barbara din breviarul său...

Nu, conștiința nu este ceva general și chiar și printre noi, care o avem, apare ca un Proteu, în forme schimbătoare.

În neînsemnata mea persoană, de exemplu, se trezește ori de cîte ori se poate întruchipa într-o imagine sau într-un sunet. Acum de curînd, cînd am fost să-l

* Nelegiuiri îngrozitoare, înfiorătoare *(n. tr.)*.

vizitez pe unul din acei mici tirani care mișună în fericita noastră Italie, și mă aflam, în această plăcută oră de seară, într-o adunare cu femei frumoase, bînd vin de Chios în sunet de lăute, pe o terasă aerisită, aninată de turnul castelului deasupra hăului unei ape reci, am auzit dedesubt un geamăt. Era un întemnițat. Plăcerea mea s-a dus și n-am putut rămîne acolo mai mult. Să mă bucur de viață, sărutînd, bînd, rîzînd alături de un nefericit îmi împovăra conștiința.

La fel n-am putut suporta atunci strigătul acela din apropiere al unei deznădăjduite. Am azvîrlit pe mine îmbrăcămintea și m-am strecurat pe gangul aflat în semiîntuneric spre biserică, zicîndu-mi că în timp ce eu îl citeam pe Plaut lucrurile se schimbaseră în privința Gertrudei : era în pragul actului decisiv, fata ajunsese la convingerea nestrămutată că va ajunge la pierzanie în această societate, în neantul sau — mai rău — în putreziciunea mănăstirii, zăvorită împreună cu această comunitate pe care o disprețuia și care o ura.

M-am oprit în ușa sacristiei, ascultînd, și am văzut-o pe Gertrude, frîngîndu-și mîinile în fața crucii adevărate, grele. Mîinile-i sîngerau cu adevărat și poate că și genunchii îi sîngerau, fiindcă zăcuse toată noaptea în rugăciuni, vocea îi era răgușită, iar convorbirea ei cu Dumnezeu, după ce-și istovise inima și cuvintele, devenise violentă și brutală, ca un ultim efort : „Marie, Maică a Domnului, fie-ți milă de mine ! Lasă-mă să mă prăbușesc sub crucea ta, e prea grea pentru mine ! Mi-e groază de chilie !“ Și fata făcu un gest, de parcă ar fi smuls sau ar fi descolăcit de pe trupul ei un șarpe, apoi, pradă unui chin sufletesc extrem, strigă, strivindu-și sub picioare însăși rușinea : „Ceea ce mi se potrivește mie e soarele și sînt norii, secera și coasa, bărbatul și copilul...“

Martor la această jale, nu mi-am putut reține un zîmbet ascultînd omeneasca mărturisire făcută Preacuratei, dar zîmbetul îmi îngheță pe buze... Gertrude sărise brusc în picioare și privea cu ochii îngrozitor de mari pe fața palidă spre perete, într-un loc unde era mînjit de nu știu ce pată roșie.

„Marie, Maică a Domnului, fie-ți milă de mine ! strigă ea din nou. Mădularele mele n-au loc în chilie și mă

izbesc cu capul de grinzi. Lasă-mă să mă prăbușesc sub crucea ta, e prea grea pentru mine. Dacă însă mi-o ușurezi pe umăr, fără să-mi poți ușura și inima, atunci — și fata își holbă ochii la pata aceea cruntă — vezi să nu mă culeagă într-o dimineață cu tigva zdrobită!"

M-a cuprins o nesfîrșită compătimire, dar nu numai compătimire, ci și o spaimă neliniștitoare.

Istovită, Gertrude se așezase pe un sipet în care se păstra cine știe ce obiect sacru, și-și împletea părul blond ce i se desfăcuse din coade, în timp ce se zbătuse în lupta ei cu divinitatea. În acest timp cînta, pe jumătate tristă, pe jumătate în glumă, nu cu puternicul său timbru de alto, ci cu o voce străină de copil, înaltă, parodiind refrenele cu care copiii de țărani o batjocoriseră:

„Azi în mănăstire viu
Și monahă am să fiu..."

Era nebunia care-o pindea, ca să se strecoare cu ea în chilie. Dar Optimus Maximus s-a slujit de mine ca de o unealtă și mi-a cerut s-o salvez pe Gertrude, fie ce-o fi.

M-am adresat și eu, cu o liberă evlavie acelei zeițe fecioare, căreia cei vechi îi spuneau Pallas Atena, iar noi Maria. „Oricine-ai fi, m-am rugat cu mîinile ridicate, înțelepciunea, cum spun unii, milostenia, cum afirmă ceilalți — n-are însemnătate, înțelepciunea nu ia în seamă legămîntul unui copil lipsit de experiența vieții, iar milostenia nu înlănțuie nici un adult de făgăduința smintită a unui minor. Zîmbind vei dezlega legămîntul nevalabil. Cu această treabă a ta, mă însărcinez eu, zeițo, fii îngăduitoare cu mine!"

Fiindcă-mi dădusem cuvîntul față de stareță, care se temea de trădare, că nu voi mai sta de vorbă cu Gertrude, m-am hotărît să-i dezvălui novicei adevărul în felul antic, prin trei acțiuni simbolice, atît de limpede, încît să le înțeleagă și țăranca cea mai tare de cap.

Am pășit în fața crucii, fără să mă uit la Gertrude. „Dacă vreau să recunosc un obiect, îi fac un semn", am spus eu pe un ton pedant, mi-am scos pumnalul de călătorie foarte ascuțit, pe care mi-l lucrase vestitul nostru

concetățean, meșterul cuțitar Pantaleone Ubbriaco, și am tăiat între bîrna principală și cea pusă cruciș o așchie destul de mare, cam la subsuoara crucii.

În al doilea rînd, am făcut cinci pași măsurați. Apoi am ris în hohote și am început să gesticulez expresiv. „Ce mutră comică la hamalul ăla în sala de la Constanța, cînd mi-a sosit bagajul! A pus ochii pe lucrul cel mai mare, un cufăr uriaș, și-a suflecat mînecile pînă peste cot, și-a scuipat — bădăranul — în palme și, încordîndu-și mușchii pentru cea mai mare sforțare a puterii, a ridicat în joacă neînsemnata povară — o ladă goală — pe umerii dezamăgiți. Hahaha!"

În al treilea și ultimul rînd, m-am postat, luînd o poză nemaipomenit de solemnă, între crucea adevărată și cea falsă aflată în camera ei nezăvorîtă și am rostit enigmatic, arătînd de cîteva ori cu degetul în ambele direcții: „Adevărul la vedere, iar minciuna prin unghere!" — hîști! și-am bătut din palme: „Minciuna la vedere, adevărul prin unghere!"

Am aruncat o privire piezișă spre novicea ce ședea în semiîntuneric, ca să citesc pe figura barbarei efectul celor trei manifestări de oracol ale mele. Pe fața ei am descifrat încordarea unei reflecții neliniștite și cea dintîi scînteiere de fulger a unei mînii gata să se aprindă.

Apoi m-am reîntors în odaia mea, strecurîndu-mă cu grijă, cum o și părăsisem, m-am trîntit fără să mă dezbrac în pat și am savurat dulcele somn al unei conștiințe curate, pînă cînd m-au trezit zgomotul mulțimii ce se îndrepta spre mănăstire și clopotele de sărbătoare ce bubuiau la capul meu.

Cînd am intrat din nou în sacristie, Gertrude se întorcea și ea, palidă ca o moartă, de parcă ar fi fost condusă la eșafod, dintr-o capelă învecinată, unde trebuise să se roage, pentru ca între timp, corespunzător ritualului stabilit din vechime, să se facă necinstita schimbare a crucilor. Apoi a început pregătirea miresei lui Dumnezeu. Înconjurată de călugărițele care psalmodiau, novicea s-a încins cu o frînghie grosolană, înnodată de trei ori și și-a descălțat încet picioarele puternice, dar nobil formate. După aceea i s-a înmînat cununa de spini. Spre deosebire de crucea falsă, simbolică, această

cunună era împletită din spini tari, adevărați, cu vîrfurile ascuțite. Gertrude a apucat-o iute cu un fel de lăcomie și și-a îndesat-o cu o atît de îngrozitoare rîvnă pe cap, încît de îndată s-a pornit ploaia caldă a sîngelui ei tînăr, prelingîndu-se în stropi grei pe fruntea ei de fată naivă. O mînie sublimă, o divină pornire justițiară fulgera nimicitor din ochii albaștri ai țărăncii, încît călugărițele începură să se teamă de ea. Șase surori, pe care poate că starețа le inițiase în pioasa farsă, i-au pus pe umărul cinstit crucea falsă, cu niște grimase exagerate grosolan, ca și cînd abia ar fi putut să ridice jucăria, și cu chipuri pe care se citea o simulare atît de neroadă, încît mi s-a părut că văd aievea în cununa de spini adevărul divin, venerat și sărbătorit de minciuna omenească la vedere, dar în ascuns batjocorit de ea.

Din clipa aceea, totul s-a desfășurat repede, ca o furtună. Gertrude a aruncat o privire în locul în care pumnalul meu tăiase un semn adînc în crucea adevărată și a văzut că semnul lipsea de pe crucea ei. A lăsat cu dispreț crucea ușoară să-i alunece de pe umăr, fără s-o apuce cu brațele. Apoi a apucat-o din nou, cu un răsunător hohot de rîs batjocoritor, a izbit-o jubilînd pe podeaua de piatră, făcînd-o fărîme. Dintr-un salt, s-a și aflat în fața ușii camerei, unde era ascunsă acum crucea grea, a deschis-o, a găsit crucea, a apucat-o, cumpănind-o, și a scos-o de-acolo cu o bucurie sălbatică, de parcă ar fi descoperit o comoară, a ridicat-o fără vreun ajutor pe umărul drept, a îmbrățișat-o triumfător cu brațele viteze și, pășind încet, s-a întors cu povara ei spre cor, de unde, ca de pe o scenă deschisă, trebuia s-o vadă mulțimea, care privea cu răsuflarea tăiată, cap lîngă cap, nobili, popime, țărănime, un norod întreg care umplea întreg naosul spațios al bisericii. Jeluindu-se, ocărînd, amenințînd, conjurînd, starețа și călugărițele ei i s-au repezit în cale.

Dar fata, cu ochii luminoși ridicați spre cer, a strigat cu voce puternică; „Acum, Maică a Domnului, încheie tocmeala în chip cinstit! Faceți loc!“ a adăugat, ca un meșteșugar ce poartă o grindă prin mijlocul unei mulțimi.

Cu toţii s-au dat deoparte, iar Gertrude a pătruns în cor, unde o aştepta clerul localnic, în frunte cu un vicar al episcopului. Toate privirile erau îndreptate spre umărul împovărat şi spre faţa plină de picături de sînge. Dar crucea adevărată a devenit prea grea pentru Gertrude, şi nici o zeiţă n-a ajutat-o. Gîfîind, şi-a continuat drumul mereu mai încovoiată şi mai încet, ca şi cînd picioarele goale i s-ar fi lipit de podea şi ar fi prins rădăcini. S-a poticnit puţin, şi-a adunat puterile, iar s-a poticnit, s-a lăsat pe genunchiul stîng, apoi pe cel drept şi a vrut să se ridice din nou, făcînd o sforţare extremă. Zadarnic. Atunci mîna stîngă s-a desprins de pe cruce şi, întinsă, sprijinită în podea, a susţinut o clipă întreaga greutate a corpului. Pe urmă, braţul s-a îndoit din cot şi s-a prăbuşit. Capul încununat cu spini s-a aplecat greu înainte şi s-a izbit cu un pocnet de lespedea de piatră. Peste fata prăbuşită, crucea s-a rostogolit cu zgomot, eliberîndu-i braţul drept abia în această cădere buimăcitoare.

Acesta era adevărul singeros, nu înşelăciunea şarlatanească. Din pieptul a mii de oameni s-a ridicat un suspin.

Călugăriţele îngrozite au scos-o pe Gertrude de sub cruce şi au ridicat-o în picioare. Căzînd, fata îşi pierduse cunoştinţa, dar, zdravănă cum era, şi-a revenit numaidecît. Şi-a şters fruntea cu palma. Privirea i-a căzut pe crucea care o doborîse. Un zîmbet de mulţumire că zeiţa n-o ajutase i-a luminat faţa. Apoi a rostit cu o cerească voioşie cuvintele mucalite : „Tu nu mă vrei, Preacurate, dar altul mă vrea !“

Încă purtînd cununa, ale cărei ascuţimi ce-o însîngerau părea că nu le simte, a pus piciorul pe prima treaptă a scării ce cobora de la cor în naos. În acelaşi timp, ochii ei se roteau, căutînd în mijlocul norodului pe cel pe care l-a şi găsit. Domnea o linişte mare. „Hans din Splügen, a început ea cu voce tare şi limpede, mă iei tu ca nevastă cu cununie ?“ „Da, firește ! Cu nespusă bucurie ! Coboară încoace !“ i-a răspuns cu veselie din fundul naosului o convingătoare voce bărbătească.

Fata aşa a şi făcut, a păşit calmă, dar iradiind de bucurie, coborînd treaptă cu treaptă, fiind acum din nou

țăranca simplă, care avea desigur să uite curînd și cu voie bună spectacolul emoționant pe care în deznădejdea ei îl dăduse mulțimii, acum cînd modesta ei dorință omenească îi fusese îndeplinită și se putea întoarce în obișnuita viață cotidiană. N-ai decît **să rîzi de mine, Cosimo !** Eram dezamăgit. Un scurt răstimp, țărăncuța se înfățișase simțurilor mele atîtate ca întruparea unei ființe superioare, ca o făptură demonică ; aș zice, ca adevărul ce nimicește jubilînd aparența. Dar ce este adevărul ? a întrebat Pilat.

Visînd la toate acestea și coborînd și eu din cor în naos, am fost tras de mînecă de trimisul meu, care mi-a relatat despre brusca alegere prin aclamații entuziaste ca papă a lui Oddone Colonna și despre alte ciudate întîmplări **secundare.**

Cînd **am** ridicat **din nou ochii, Gertrude dispăruse.** Dar mulțimea agitată făcea larmă, **cu** păreri împărțite. **Colo,** dintr-o ceată de bărbați răsuna strigătul : „Baborniță ! Șarlatano !" Injuriile îi erau adresate stareței. Dincoace, voci femeiești țipau : „Păcătoaso ! Nerușinato !" Era vorba de Gertrude. Indiferent dacă bărbații ghiciseră înșelăciunea din biserică, sau dacă femeile socoteau minunea nimicită prin pornirile lumești ale Gertrudei — în ambele cazuri, relicva își pierduse puterea, iar cariera miracolului luase sfîrșit.

Ocărîtă grosolan de norod, brava Brigittchen reîncepu la rîndu-i să ocărască urît, iar fețele buimăcite ale popilor prezenți înfățișau o gamă întreagă de sentimente, de la viclenia aprobatoare pînă la cea mai onestă stupiditate.

M-am simțit atunci cleric și am pus capăt necazului. Urcîndu-mă în amvon, i-am vestit solemn pe creștinii adunați acolo : „Habemus pontificem Dominum Othonem de Colonna !" * și am intonat un răsunător *Te Deum*, la **care** s-a asociat mai întîi corul călugărițelor, apoi, cu glas bubuitor, întreg poporul. După intonarea imnului, nobilii și țăranii s-au grăbit să-și încalece caii, sau s-o pornească pe jos spre Constanța, unde, după terminarea întreitei domnii, binecuvîntarea dată *urbi et orbi* ** trebuia să aibă un efect triplu.

---

* Avem papă **pe domnul Oddone de Colonna !** *(n. tr.).*
** Orașului (Romei) **și universului** *(n. tr.).*

Modesta mea persoană s-a strecurat din nou pe gang, ca să mi-l iau în toată liniștea pe Plaut din cameră. Plecînd de-acolo, tot pe furiș, cu codexul sub braț, am dat în drum de stareță care, gospodină cum era, căra la bucătărie spărturile crucii șarlatanești adunate cu grijă într-un coș mare. I-am urat noroc în rezolvarea încurcăturii. Dar Brigittchen socotea că o înșelasem și s-a răstit furioasă la mine : „Duceți-vă dracului, voi, ăștia doi nemernici italieni", prin care îi înțelegea poate pe umbrianul Marcus Accius Plautus și pe toscanul Poggio Bracciolini, concetățeanul vostru. Un drăgălaș băiat blond, tot cu părul creț, pe care mi-l născocise grijuliu Hans din Splügen, plecat cu Gertrude, mi-a purtat de căpăstru catîrul ce m-a dus înapoi la Constanța.

Plaudite amici ! * Am ajuns la capăt. Cînd a luat sfîrșit și conciliul din Constanța, care a durat mai mult decît această istorioară, m-am întors cu milostivul meu patron, sfinția sa Martin al V-lea, peste munți și am dat la hanul de la Spiuga, mai la nord de primejdioasa trecătoare, de Anselino și Gertrude, stăpînii hanului, amîndoi de-o înfloritoare sănătate, Gertrude aflîndu-se nu într-o chilie mucedă, ci în valea aceea dintre stînci bătută de vînturi, purtînd un copil la sîn și dorita cruce a căsniciei pe umăr.

Fie, ilustre Cosimo, ca această *facezia inedita* să se adauge ca un dar nu nepotrivit la codexul lui Plautus, pe care ți-l dăruiesc acum, sau, mai bine spus, pe care-l dăruiesc patriei, al cărei „părinte" ii ești, și științei, căreia sălile tale îi sînt deschise, cu toate tezaurele îngrămădite în ele. [11]

Voiam să-ți las moștenire acest manuscris prin testament, pentru ca, în viață fiind, să nu primesc în schimb un dar de zece ori mai mare, așa cum obișnuiești să faci, în felul tău generos, de care nu te poți dezbăra, ori de cîte ori ți se oferă ca omagiu vreun dar. Dar — oftă Poggio melancolic — cine știe dacă fiii mei ar respecta ultima mea voință ?

---

* Aplaudați, prieteni ! *(n. tr.)*.

Cosimo răspunse cu amabilitate :

— Îți mulțumesc pentru amîndouă, pentru Plaut și pentru snoavă. Ai trăit pozna și ai și dus-o la bun sfîrșit fără scrupule, tinerește, precum un tînăr erai pe atunci. Acum, ne-ai povestit-o ca un matur, cu înțelepciunea anilor tăi. Închin această cupă — Cosimo ridică o cupă de preț înlănțuită cu brațele de un satir ce rîdea — pentru cinstitul meu Poggio și pentru blonda lui barbară !

Cei de față băură și rîseră. Apoi convorbirea trecu de la Plaut la miile de comori sublime și la sulurile de pergamente ale antichității și la măreția acelui secol.

SUFERINȚELE UNUI BĂIAT

Regele intrase în camera doamnei de Maintenon și-n-dată, dornic de aer cum era și nesimțitor la capriciile vremii, deschisese fără o vorbă, în felul său suveran, o fereastră, prin care pătrunse aerul umed de toamnă atît de rece, încît gingașa femeie își strînse în jurul șoldurilor cele trei sau patru fuste.

De cîtva timp, Ludovic al XIV-lea luase obiceiul să-și prelungească vizitele zilnice la femeia bătrîneții sale [1] și apărea adesea la începutul serii, ca să rămînă pînă cînd i se servea cina tîrzie. Cînd nu lucra cu miniștrii săi și se afla alături de prietena sa discretă, care se cuibărea atentă și tăcută în fotoliul ei, cînd starea vremii interzicea vînătoarea sau plimbarea, cînd concertele de muzică, de cele mai multe ori sau întotdeauna bisericească, se repetaseră prea des, erau greu de găsit mijloacele prin care monarhul să fie întreținut și distrat timp de patru ore bătute de clopot. Insolenta muză a lui Molière, gingășiile și leșinurile ducesei de La Valière, [2] atitudinea îndrăzneață și originalele vorbe de duh ale marchizei de Montespan și altele asemenea avuseseră vremea lor și trecuseră acum pentru totdeauna, ofilite ca un tapet decolorat. Ponderat și aproape modest cum devenise, harnic cum fusese întotdeauna, regele ajunsese și la o femeie care iubea cumpătarea și semiîntunericul.

Serviabilă, lingușitoare, indispensabilă, în plus, plină de grație în pofida anilor ei, nepoata lui Agrippa d'Aubigné avea aptitudini didactice de guvernantă și înclinarea de a consilia cu autoritate conștiințele, însușiri cărora le dădea curs în voie la institutul ei de la Saint-Cyr printre domnișoarele din aristocrație, educate acolo, dar care în fața suveranului deveneau o modestă acomodare la înțelepciunea lui superioară. Astfel, cînd Ludovic tă-

cea, înceta și ea să vorbească, îndeosebi atunci cînd, ca astăzi, lipsea din vreun motiv oarecare tînăra soție a nepotului regelui, savoiarda, cea mai încîntătoare făptură din lume, care aducea pretutindeni viață și rîsete, cu copilăriile ei și cu spiritualele ei vorbe măgulitoare.[3]

Doamna de **Maintenon care, în** această împrejurare, auzise pașii regelui nu fără a-și face întrucîtva griji, se liniști deîndată, observînd expresia preocupată și imperceptibil înveselită a trăsăturilor regelui, care-i erau temeinic cunoscute. Ludovic însuși avea ceva de povestit, și anume ceva amuzant.

Ludovic închisese fereastra și se așezase într-un fotoliu.

— Madame, spuse el, astăzi la amiază père La Chaise[4] mi-a adus pe succesorul său, père Tellier.[5]

Père de La Chaise era de mulți ani confesorul regelui, care nu voia să se despartă de el, deși foarte bătrînul iezuit era surd și total neputincios ; dorind, ca să zicem așa, să-l folosească pînă la epuizare, fiindcă se obișnuise cu el, iar pentru că — incredibil de spus — determinat de temeri confuze, dar reale, socotea că nu-i e îngăduit să-și aleagă confesorul din nici un alt ordin, prefera această ruină a unui bărbat oricum venerabil unui membru mai tînăr și mai zelos al Societății lui Isus. Dar totul are o limită. Père La Chaise se-ndrepta vizibil spre mormînt, iar Ludovic nu voia totuși să fie ucigașul părintelui său spiritual.

— Madame, continuă regele, noul meu confesor e lipsit de frumusețe și prestanță : un fel de chip de lup, și-apoi se uită și cruciș. E o apariție de-a dreptul respingătoare, dar mi-a fost recomandat ca un om sever cu sine însuși și cu alții, căruia i se poate încredința o conștiință. Iar acesta este, desigur, lucrul principal.

— Cu cît mai rău jgheabul, **cu atît mai prețioasă** cereasca apă ce curge prin el, remarcă marchiza încurajator.

Nu-i erau dragi iezuiții, care se împotriviseră căsătoriei văduvei lui Scarron cu suveranul și care, în extinsa lor morală, declaraseră că în acest caz regal sfînta taină este de prisos. De aceea, cînd se ivea prilejul, le făcea

cu plăcere vreun rău cuviosilor părinți, dacă putea să-și înfigă în ei ghearele pe ascuns. Acum tăcu, iar întunecații ei ochi migdalați, ușor melancolici rămaseseră ațintiți spre gura soțului ei, cu atenție modestă.

Regele puse picior peste picior și, contemplînd fulgerarea unui diamant de la o cataramă a pantofilor săi, spuse ca-n treacăt :

— Și acest Fagon ! Devine insuportabil ! Cîte-și mai îngăduie !

Fagon era medicul înaintat în vîrstă al regelui și protejatul marchizei. Amîndoi trăiau zilnic în preajma lui Ludovic și, pentru cazul că acesta ar muri înaintea lor, își aleseseră locul de azil, ea, Saint-Cyr-ul, el, grădina botanică, unde aveau să se retragă și să se îngroape după moartea suveranului.

— Fagon vă este infinit de devotat, spuse marchiza.

— Desigur, dar, hotărît, își permite prea multe, replică regele, cu o ușoară încruntare, pe jumătate comică.

— Dar ce s-a întîmplat ?

Regele povesti și ajunse repede la capăt cu povestirea. La audiența din acea zi, îl întrebase pe noul său confesor dacă familia Tellier se înrudește cu Le Tellier, familia cancelarului.[6] Smeritul père se grăbise să nege și declarase deschis că e fiul unui țăran din Normandia inferioară. Fagon stătea aproape, în nișa unei ferestre, cu bărbia sprijinită pe o trestie de bambus. De-acolo, peste spinarea încovoiată a iezuitului, a rostit în șoaptă, dar destul de perceptibil : „Infamule !“ Am ridicat degetul spre Fagon, continuă regele, și l-am amenințat.

Marchiza fu uimită.

— N-a rostit el ocara, zise ea, rezonabilă, doar din cauză că iezuitul negase în mod cinstit înrudirea, trebuie să fi avut alt motiv.

— Totuși, madame, a fost o nepolitețe, ca să nu spun mai mult. Bunul père La Chaise, surd cum a ajuns în cele din urmă, n-a auzit, firește, dar urechea mea a prins clar cuvîntul silabă cu silabă : „Josnicule !“ i-a suflat Fagon preotului, iar cel insultat a tresărit.

Din această a doua variantă, marchiza deduse zîmbind că Fagon folosise o expresie mai grosolană. Un zvîcnet se zări și în colțul gurii regelui. Încă de tînăr,

acesta își făcuse o lege, potrivită dealtfel și cu înclinarea lui firească, pe care a respectat-o pînă la sfîrșitul vieții, anume de a nu rosti niciodată, nici chiar într-o povestire, un cuvînt vulgar sau o injurie, pe scurt, un cuvînt neregal.

În încăperea înaltă se făcuse întuneric, iar după ce slujitorul puse pe masă cele două sfeșnice familiare și se retrase mergînd cu spatele, iată că se zări cineva care intrase încet și ascultase convorbirea, o apariție ciudată, o pocitanie venerabilă : un moșneguț, strîmb, gîrbovit, încovoiat în chip straniu, care-și sprijinea mîinile descărnate, sub bărbia scoasă în afară, pe o lungă trestie de bambus, o față albă cu ochi albaștri, isteți. Era Fagon.

— „Nemernicule, mișelule !“ am spus de-a dreptul, sire, și n-am rostit decît adevărul, se auzi vocea lui slabă, tremurînd de iritare. Fagon se înclină respectuos în fața regelui, galant în fața marchizei. Dacă am tratat astfel pe un cleric în prezența voastră, sire, ori am rămas un tînăr care se înfurie în fața josniciei, ori un bătrîn demn, îndreptățit să spună adevărul. M-a scos oare din sărite numai spectacolul pe care l-a dat în fața voastră, sire, preotul, neghiobul acesta necioplit și ciolănos, cu botul lui de lup, sucindu-se și încovoindu-se, în vreme ce nu găsea destule cuvinte să-și mărturisească nimicnicia, cu o îngîmfată înjosire de sine, ca răspuns la amabila voastră întrebare despre rubedeniile lui. „Dar ce crede maiestatea voastră ?“ — îl imită Fagon pe preot — „Înrudit cu un domn atît de distins ? Nicidecum ! Sînt fiul unui om de rînd, al unui țăran din Normandia inferioară, un om cu totul de rînd...“ Chiar și aceste vorbe nedemne despre propriul său tată, această umilință slugarnică, ipocrită, pe de-a-ntregul mincinoasă, această falsitate absolută meritau pe deplin să fie calificate ca ticăloșie. Dar doamna marchiză are dreptate : a mai fost și altceva, un lucru cu totul oribil și diavolesc, pe care l-am răzbunat, din păcate numai prin vorbe ; o nelegiuire, o crimă care, la vederea neașteptată a acestui lup perfid, mi-a reapărut înaintea ochilor cu atîta prospețime, încît puțina drojdie a sîngelui meu a început să fiarbă. Căci, sire, acest nelegiuit a omorît un băiat nobil !

— Te rog, Fagon, spuse regele, ce poveste mai e și asta!

— Să zicem: l-a băgat în mormînt! își atenuă medicul, ironic acuzația.

— Dar ce băiat? întrebă Ludovic, căruia, în felul său obiectiv, îi plăcea concizia.

— E vorba de tînărul Boufflers, fiul mareșalului[7] din prima lui căsătorie, răspunse Fagon trist.

— Julien Boufflers? Băiatul a murit, dacă nu greșesc, își aminti regele, iar memoria îl înșela rareori, în anul 17..., în colegiul iezuiților, de o aprindere la creier, pe care bietul băiat va fi căpătat-o din prea multă muncă, iar cum père Tellier va fi fost în anii aceia prefect de studii acolo, el este — rosti cu ironie regele — cel care, într-un sens foarte figurat, l-a dus în mormînt pe băiatul nedotat, dar încăpățînat la învățătură. Ludovic ridică din umeri. Băiatul se ostenise excesiv, după cum mi-a povestit chiar tatăl lui, mareșalul. Atita tot. Se așteptase la ceva mai interesant.

— Pe băiatul nedotat... repetă medicul, pe gînduri.

— Da, Fagon, replică regele, izbitor de nedotat, și pe deasupra sfios și lipsit de curaj, cum nu sînt nici fetele. Mareșalul, căruia îi dădusem drept de succesiune în provincia sa pentru acest cel dintîi copil al său, mi l-a prezentat într-o zi la Marly.[8] Am văzut că tînărul frumușel și bine făcut, căruia îi și apăruse primul puf deasupra buzei, era mișcat și voia să-mi mulțumească din toată inima, dar a început să se bîlbîie atît de jalnic și a roșit atît de penibil, încît, ca să-l liniștesc sau, cel puțin, să-i dau pace, mi-am întors fața de la el, cu un „Bine", mai repede decît aș fi dorit s-o fac de dragul tatălui său.

— Îmi amintesc și eu seara aceea, întregi marchiza. Răposata mamă a băiatului mi-a fost prietenă, iar după incidentul atît de neplăcut pentru el l-am adus la mine, unde a fost tăcut și trist, dar recunoscător și amabil, fără să arate, cel puțin în aparență, că resimte foarte profund umilința suferită. A cutezat chiar să vorbească, lucruri cotidiene, obișnuite, cu un timbru plăcut al vocii, iar faptul că s-a aflat în preajma mea a trezit invidii. A fost o zi proastă pentru copil, ziua aceea de la Marly.

Pentru modestul băiat s-a găsit o poreclă cum trebuie să poarte toți cei de la curte care nu se numesc Ludovic (sensibila marchiză știa că ducesa-mamă de Orléans, brava și înspăimîntătoarea prințesă palatină, care era o fire întru totul opusă ei, îi dăduse cea mai infamă poreclă [9]), una din acele primejdioase porecle care pot otrăvi o viață și a căror întrebuințare le-am interzis-o în modul cel mai sever fetelor mele de la Saint-Cyr, iar acea poreclă a trecut din gură în gură, șoptită fără multă răutate pînă și de buze nevinovate și înfloritoare, care cu siguranță că după cîțiva ani nu l-ar fi respins pe frumosul tînăr.

— Ce poreclă ? întrebă Fagon, curios.

— *Le bel idiot*... iar tresărirea unei perechi de sprîncene arogante mi-a trădat cine a scornit porecla.

— Lauzun [10] ? încercă să ghicească regele.

— Saint-Simon [11], îl corectă marchiza. Doar el este la curtea noastră urechea pînditoare, ochiul iscoditor care ne observă pe toți — regele se înțunecă — și mîna dibace, care, în timpul nopții și înapoia unor uși zăvorite, așterne pe hîrtie pătimașe imagini caricaturale despre noi toți ! Acest nobil duce, sire, nu s-a jenat să-l numească pe cel mai nevinovat copil cu unul dintre cuvintele lui oribile, numai pentru că eu, naiva, pe care el o urăște, am simțit o trecătoare simpatie față de un copil și i-am adresat un cuvînt bun.

Așa sporovăia blînda femeie și-l ațița pe rege, fără să încrețească fruntea și să-și altereze timbrul plăcut al vocii.

— Frumosul idiot, repetă încet Fagon. Nu e rău. Dar dacă ducele, care alături de defectele lui are și cîteva calități, l-ar fi cunoscut pe băiat, așa cum l-am cunoscut eu și cum nu-l mai pot uita, pe cinstea mea ! veninosul Saint-Simon ar fi avut remușcări. Și dacă ar fi fost de față, ca mine, la sfîrșitul băiatului, ca să-l audă cum, în nălucirile fierbinței, cu numele regelui său pe buze, credea că se avîntă în focul dușmanului, atunci tăinuitul judecător infernal al vremii noastre — dacă legenda spune adevărul, căci nimeni nu l-a văzut la masa lui de scris — l-ar fi admirat pe băiat și ar fi vărsat pentru el o lacrimă.

— Nimic despre Saint-Simon, te rog, Fagon, spuse regele, încruntînd din sprîncene. N-are decît să aștearnă pe hîrtie ceea ce i se pare lui că e adevărul. Doar n-am să spionez mesele de scris ! Și marea istorie își minuiește condeiul și mă va judeca desigur cu indulgență în limitele epocii mele și ale firii mele. Nimic despre el. Dar mult și tot ce știi despre tînărul Boufflers. Se pare că a fost un băiat de treabă. Stai jos și povestește ! Îi arătă lui Fagon, cu un gest prietenos, un scaun și se rezemă, la rîndu-i, pe al său.

— Și povestește frumos, pe-ndelete și fără grabă, Fagon, îl rugă marchiza, aruncînd o privire spre arătătoarele ornamentale ale pendulei sale cu glob de sticlă, care înaintau uimitor de repede.

— Sire, mă supun, spuse Fagon, și fac o umilă rugăminte. Astăzi, cînd l-am bruscat, în prezența voastră, pe părintele Tellier, mi-am luat o libertate și știu, așa cum mă cunosc din experiență, că, odată pornit pe acest drum, nu mai dau ușor înapoi în aceeași zi. Cînd doamna de Sablière [12] l-a smuls pe bunul — dar și răul — La Fontaine, copacul ei cu fabule, cum l-a numit dînsa, dintr-un sol nepotrivit, în care el își întinsese rădăcinile și l-a răsădit în societatea bună, fabulistul a convenit să trăiască din nou între oameni cuviincioși cu condiția ca în fiecare seară să-și poată îngădui un minimum din trei libertăți — din ceea ce el numea libertăți. Într-un mod, care e și același, și diferit, vă cer, ca să-mi povestesc istoria, trei libertăți...

— Pe care ți le acord, încheie regele.

Trei capete se apropiară : cel expresiv al medicului, capul olimpian, cu ondulații, al regelui și profilul delicat al soției sale, cu fruntea înaltă, liniile fermecătoare ale nasului și gurii și bărbia dublă ușor schițată.

— În zilele cînd maiestatea voastră îl mai aveați încă pe cel mai mare poet al vostru — începu medicul — iar acesta, deși se îndrepta spre moarte din pricina pieptului său bolnav, se înveselea pe seama morții, maimuțărind-o, capodopera *Bolnavul închipuit* a fost reprezentată și aici la Versailles, în fața maiestății voastre. Eu, care altminteri prețuiesc mai mult o oră demnă petrecută cu

Homer sau Virgiliu și tălăzuirea unei opere poetice antice sub un cer înstelat decît lumina stridentă și chipurile schimonosite ale prezentului aduse pe scenă, n-am putut totuși lipsi de la un spectacol unde era batjocorită tagma mea și unde eram înfățișat, poate, cine să fi știut, eu însumi, cu cîrja mea — Fagon își ridică trestia de bambus, de care continua să se sprijine chiar șezînd. Nu s-a întîmplat așa. Dar dacă Molière m-ar fi eternizat în una din farsele sale, cu adevărat că nu m-aș fi putut supăra pe cel care a contemplat și întruchipat comic propria-i simțire dureroasă. Nimic nu se situează mai presus de această ultimă piesă a lui Molière ! E comedia suverană, care pune firește într-o lumină batjocoritoare, pînă la rînjet, nu numai ceea ce e anapoda, ci și, cu o veselie crudă, pornirile cele mai omenești. De pildă, ce poate fi mai scuzabil decît ca un tată să-și închipuie că fiul său are calități de care poate fi mîndru și să se arate întrucîtva orb față de slăbiciunile celui care e carne din carnea și sînge din sîngele său ? Desigur, omul e ridicol și provoacă batjocura. În *Bolnavul închipuit*, nerodul Diaforius așa îl laudă pe încă mai nerodul său fiu Thomas, un prost în toată puterea cuvîntului. Dar maiestatea voastră cunoașteți scena.

— Fă-mi plăcerea, Fagon, și recită-mi-o, spuse regele, care, de cînd viața lui devenise întunecată datorită unor pierderi în familie și unor grele nenorociri publice, obișnuia să evite muza comică, dar ai cărui mușchi îi zvîcneau involuntar a ris pe obraji, cînd își aducea aminte de comedianul pe care odinioară îi plăcuse să-l aibă în preajmă și ale cărui personaje îl încîntaseră.

— „Nu pentru că-i sînt tată", îl interpretă Fagon pe doctorul Diaforius, al cărui rol îl știa, ciudat, pe dinafară, „dar pot spune că am motive să fiu mulțumit de acest fiu al meu, și toți cei care-l văd vorbesc despre el ca despre un tînăr fără cusur. N-a avut niciodată o imaginație foarte vie, nici acea înflăcărare pe care o vezi la unii. Cînd era mic, n-a fost niciodată, cum se zice, dezghețat și zburdalnic. Îl vedeai întotdeauna liniștit, pașnic și tăcut. Nu rostea niciodată vreun cuvînt și nu lua parte niciodată la așa-numitele jocuri de băieți.

A fost nevoie de multă osteneală, pentru a-l învăța să citească, iar la nouă ani încă nu cunoștea literele. Bine, mi-am spus, pomii tirzii dau roadele cele mai bune, în marmoră se sapă mai greu decît în nisip..." și așa mai departe. Această ironie picurată încet devenea pe scenă batjocură în lege datorită chipului nespus de prostesc al celui lăudat, iar pe fețele spectatorilor se ivea pornirea irezistibilă a hohotului de ris. Printre spectatori, ochii mei au descoperit o femeie blondă de o frumusețe mișcătoare și au început să se desfete urmărind schimbările încete ale expresiei acestor trăsături simple : mai întîi, oricît de dezavantajos arăta pe scenă tînărul, a fost bucuria iscată de îndreptățita laudă adusă unui copil ce învață greu dar cu sîrguință, apoi dezamăgirea tristă, cînd spectatoarea a intuit, fără ca totuși să înțeleagă bine, că scriitorul ce părea la început că vorbește serios prin cuvintele sale firești nu face altceva decît să-și bată joc fără milă de orbirea părintească. Firește, Molière, excepționalul ironist, înfățișase totul cu atîta naturalețe și obiectivitate, încît nu puteai să i-o iei în nume de rău. În cele din urmă, o lacrimă profund dureroasă, reținută îndelung și anevoie, se rostogoli pe obrazul delicat al mîhnitei femei. Mi-am dat seama atunci că era mamă și că avea un fiu nedotat. Lucrul acesta a rezultat pentru mine ca o certitudine matematică din cele privite și observate.

Era prima soție a mareșalului Boufflers.

— Chiar dacă n-ai fi numit-o, Fagon, tot aș fi recunoscut-o din descrierea ta pe dulcea mea blondină, suspină marchiza. A fost o minune de nevinovăție și naivitate, fără răutate și ipocrizie, fără chiar să știe ce însemnează vicleșia și minciuna.

Prietenia dintre cele două femei, care-i lăsase marchizei o impresie atît de mișcătoare, fusese una adevărată și pentru ambele părți binefăcătoare. În anii lungi și grei ai parvenirii sale, cînd vanitoasa făcuse uz în tăcere de cea mai tenace flexibilitate și de cea mai răbdătoare consecvență, mereu veselă și serviabilă cu toată lumea, ca să cucerească un rege, pe cel mai mare rege al epocii, doamna de Maintenon știuse să distingă, cu privirea ei perspicace, pe nobila lipsită de răutate prin-

tre celelalte doamne de la curte, care-i erau defavorabile și ostile, și s-o lege de ea prin cîteva cuvinte cordiale și servicii prietenești. Cele două femei s-au ajutat una pe alta și se asemănau perfect prin origine și inteligență.

— Mareșala a fost o virtuoasă și a avut ținută, o laudă regele, în vreme ce revedea în amintire o siluetă atrăgătoare, un chip drăgălaș și un păr cîrlionțat, blond-cenușiu.

— Mareșala a fost o proastă, completă sec Fagon. Dar dacă mie, cocoșatul, mi-a fost dragă vreodată o femeie, în afară de protectoarea mea — medicul se înclină, omagiind-o pe marchiză — și dacă am fost gata să-mi dau viața pentru o femeie, apoi aceea a fost această primă ducesă de Boufflers.

Mai apoi am cunoscut-o mai îndeaproape, din păcate ca medic. Căci sănătatea ei era șubredă și toată această grație s-a stins pe neașteptate, ca o lumînare la suflarea cuiva. Cu cîteva zile înainte de aceea ce avea să-i fie ultima, ducesa m-a chemat la dînsa și mi-a declarat în cele mai simple cuvinte din lume că va muri. Ea își simțea starea, pe care știința mea n-o recunoscuse. În ce-o privește, mi-a spus, s-a resemnat, dar o apasă numai o grijă : viitorul și soarta băiatului ei. „E un copil bun, dar total nedotat, cum sînt eu însămi", mi s-a plîns ea îngrijorată dar nestingherită. „Mi-a fost dată o viață ușoară, fiindcă n-am avut de făcut altceva decît să-l ascult pe mareșal, care, în felul său autoritar, nu mi-ar fi încredințat nici o răspundere, în afară de cele mai simple treburi gospodărești, chiar dacă aș fi fost o femeie deșteaptă — doar îl cunoști, Fagon, mareșalul e scrupulos și conduce totul el însuși. Cînd, în societate, tăceam, sau îmi limitam vorbirea la lucrurile cele mai la îndemînă, ca să nu spun ceva neștiut de mine sau indecent, el era mulțumit, căci o soție spirituală sau plină de strălucire n-ar fi făcut decît să-l neliniștească. Așa am scos-o cu bine la capăt. Dar copilul meu ? Ca fiu al tatălui său, Julien trebuie să facă față în lume. Va fi în stare ? Învață atît de incredibil de greu. Nu-i lipsește sîrguința, într-adevăr, căci e un copil viteaz... Mareșalul se va recăsători, iar vreo femeie deșteaptă îi va da fii mai

inteligenți. N-aș dori ca Julien să devină ceva extraordinar, ceea ce ar fi și imposibil, ci doar să nu sufere umilințe prea dureroase, văzînd că rămîne în urma fraților săi. Iar asta e ceea ce trebuie să faci tu, Fagon. Tu ai să bagi de seamă ca să nu fie istovit nici trupește. Nu scăpa lucrul acesta din ochi, te rog! Căci mareșalul nu e atent la așa ceva. Doar îl cunoști. El are în minte războiul, granițele, fortificațiile... Chiar și în timpul mesei, acest om indispensabil regelui și Franței e adîncit în treburile sale, cere dintr-o dată să i se aducă o hartă, dacă nu sare el însuși de pe scaun să se ducă s-o ia, sau se supără din pricina cine știe cărei neglijențe, descoperite înainte de prînz, a secretarilor săi, pe seama cărora n-ar trebui să lase nici cea mai neînsemnată treabă, din pricina lipsei lor de conștiinciozitate. Dacă apoi se sparge din întîmplare o cănuță sau o farfurioară, mareșalul își iese din fire, ajungînd pînă la înjurături. De obicei șade la masă tăcînd, sau vorbind monosilabic, cu fruntea încruntată, fără a se ocupa de copil, care îi urmărește atent fiecare privire, fără a se informa despre micile lui progrese, căci pentru el e un lucru de la sine înțeles: un Boufflers își face de la sine datoria. Iar Julien va merge pînă la limitele puterilor sale... Fagon, nu îngădui să i se întîmple ceva rău! Ocupă-te de copil! Fă-l să ajungă cu bine dincolo de anii săi gingași! Amestecă-te fără șovăire în viața lui. Mareșalul ține întrucîtva la tine și va pune preț pe sfatul tău. El spune că ești bărbatul cel mai cinstit din Franța... Așadar, îmi făgăduiești că-mi vei lua locul pe lîngă băiat... Tu îți ții cuvîntul și afară de asta..."

I-am făgăduit solemn, și mareșala a avut o moarte ușoară.

În fața patului, pe care zăcea, l-am observat cu atenție pe băiatul ce-mi fusese încredințat. Vărsa șiroaie de lacrimi, pieptul îi zvîcnea, dar nu s-a aruncat deznădăjduit asupra moartei, nu i-a atins gura neînsuflețită, ci a îngenuncheat lîngă ea, i-a luat mîna și i-a sărutat-o, așa cum obișnuia s-o facă. Durerea lui era profundă, dar decentă și reținută. Am dedus că e o atitudine bărbătească înnăscută și o stăpînire de sine deprinsă de tim-

puriu — și nu m-am înșelat. În rest, Julien era pe atunci un băiat drăguț, de vreo treisprezece ani, cu ochii expresivi ai mamei sale, cu trăsături atrăgătoare, cu o frunte îngustă sub părul blond cîrlionțat, zburlit, și o constituție ireproșabilă, ce-l făcea capabil să ajungă la măiestrie în orice exercițiu fizic.

După ce a înmormîntat-o pe femeia tinereților sale, iar un an mai tîrziu s-a recăsătorit cu fata cea mai mică a mareșalului Grammont, [13] femeia sprintenă, foc de deșteaptă, cu ten măsliniu, extrem de slabă, pe care o cunoaștem, mareșalul m-a consultat, din proprie inițiativă, cu privire la școala la care să fie trimis Julien, căci acesta nu mai putea rămîne în casa părintească.

Am stat de vorbă cu profesorul particular, un cleric care-l supraveghease pînă atunci pe copil și se ocupase de el. Mi-a arătat caietele băiatului, care depuneau mărturie despre o mișcătoare silință și despre o perseverență vitejească, dar totodată despre o minte incredibil de mediocră, despre o lipsă totală de fantezie și inventivitate, despre o absență absolută a inteligenței. Lipseau ceea ce se numește în sens larg spirit, orice coloratură — afectivă sau ironică — a limbajului, orice intuire prin perspicacitate, orice joc al imaginației. Băiatul avea la îndemînă numai noțiunea cea mai simplă și cuvîntul cel mai sărac. Cel mult, cînd și cînd, îți plăcea cîte-o întorsătură de frază prin inocența ei, sau te făcea să zîmbești prin naivitate. Într-un mod ciudat și trist, clericul casei vorbea despre discipolul său, fără să știe, prin cuvintele lui Molière : „un băiat lipsit de ipocrizie, plin de bună-credință, lipsit de înflăcărare și fantezie, blînd, pașnic, tăcut și — a adăugat el — cu cele mai frumoase însușiri ale inimii."

Cum nici nu prea aveam de unde alege, mareșalul și cu mine n-am găsit pentru băiat o școală mai bună decît un colegiu iezuit ; și de ce nu la Paris, dacă nu voiam să-l izolăm pe Julien de tovarășii săi de rang și vîrstă ? Trebuie să recunoaștem că iezuiții nu sînt pedanți, îi putem lăuda că predau într-un mod plăcut și se comportă pietenește. Cu o școală de coloratură jansenistă nu ne puteam împăca : mareșalul, nu neapărat ca

bun supus, care cunoștea aversiunea maiestății voastre împotriva sectei și nu voia să piardă din nechibzuință favoarea maiestății voastre, eu tocmai din acest motiv — Fagon zîmbi — și fiindcă socoteam că pentru băiatul și așa prea împovărat de lipsa de talent severitatea dură și preceptele sumbre ale acestei învățături erau nepotrivite, în vreme ce pămîntul ușor și cerul accesibil al iezuiților mi se păreau suportabile sau, cel puțin, total nepăgubitoare, deoarece știam că legea de bază a acestui suflet de băiat este onoarea !

În ce mă privește, se mai adăuga firească presupunere că mareșalul nu-i va jigni niciodată pe cuvioșii părinți, lucru dealtfel imposibil în orice caz, deoarece mareșalul era indiferent față de cele bisericești și, ca războinic, avea o anumită simpatie față de subordonarea practicată cu strășnicie în acest ordin.

Dar cum avea să țină pasul cu o clasă publică un băiat dezavantajat de natură ? Mareșalul și cu mine contam în această privință pe două ajutoare diferite. Mareșalul pe simțul datoriei și ambiția copilului său. El însuși, dotat mediocru, obținuse succese glorioase în campaniile lui, dar datorită calităților sale morale, nu unei înzestrări geniale. Fără să știe, sau nevoind să știe că Julien nu poseda nici pe departe acea înzestrare mediocră pe care el însuși o valorificase cu o sîrguință de fier, credea că nu există nimic imposibil pentru un om cu o voință fermă și că pînă și natura poate fi constrînsă, lucru pe care trepădușii săi i-l reproșează, zicînd că e gata să dojenească pe cîte unul în timpul paradei pentru motivul că-i curg stropi de sudoare pe frunte, ceea ce ar fi contrar regulamentului, fiindcă el nu asudă.

Eu, dimpotrivă, mă bizuiam pe universala dragoste de oameni a iezuiților și îndeosebi pe considerația și respectul arătat persoanei, prin care se disting cei din acest ordin. M-am sfătuit cu mai mulți dintre ei și i-am informat despre însușirile băiatului. Ca să le cîștig și mai mult simpatia pentru copil, le-am vorbit despre poziția tatălui lui, dar mi-am dat seama numaidecît că lucrul acesta îi lăsa indiferenți. Mareșalul este exclusiv un militar, în plus, un virtuos, străin de intrigi, iar onoarea

îl însoțește ca propria-i umbră. Ca atare, cuvioșii părinți nu puteau spera nimic de la el și nici n-aveau de ce să se teamă. În aceste circumstanțe, am socotit că trebuie să-i procur lui Julien o recomandație mai puternică, așa că am făcut în fața iezuiților o aluzie... Povestitorul se întrerupse.

— Ce ne ascunzi, Fagon ? întrebă regele.

— Revin îndată la acest lucru, se bîlbîi Fagon stingherit, iar atunci, sire, va trebui să-mi iertați un anumit lucru. Deocamdată atît, mijlocul a avut efect. Cuvioșii părinți s-au luat la întrecere în a ușura învățătura băiatului, acesta se simțea bine într-o atmosferă caldă, amorțeala lui a cedat, calitățile sale precare s-au dezvoltat, curajul i-a sporit și se afla în mîini bune. Apoi, toate acestea s-au schimbat din temelie în opusul lor.

Cam la o jumătate de an după intrarea lui Julien la iezuiți, la Orléans, în împrejurimile căruia iezuiții aveau o proprietate și o școală pe care doreau să le mărească, s-a petrecut o poveste urîtă. Patru frați din mica nobilime stăpîneau acolo o moșie învecinată cu proprietatea iezuiților, pe care o administrau împreună. Toți cei patru, care slujeau în armata voastră, sire, și-au consumat, cum se întîmplă de obicei, puținul numerar pentru echipament și, într-o măsură mai mare, prin relațiile cu camarazii mai bogați, sfîrșind prin a-și ipoteca ogoarele. S-a întîmplat ca acea casă a iezuiților să devină, prin cumpărarea titlurilor de gaj, creditorul unic al celor patru moșieri și să le avanseze de bunăvoie, pe deasupra, o sumă rotundă pe termen de trei ani, apoi cu preaviz anual. În plus, cuvioșii părinți s-au obligat verbal în modul cel mai solemn față de moșieri ca întreaga sumă să rămînă girată prin averea nobiliară, declarînd că a vărsa bani pe un termen nu mai mare de trei ani este o lege formală în economia ordinului lor.

S-a întîmplat iarăși ca iezuiții din acea casă să fie trimiși cu toții, pe neașteptate, la capătul lumii, cu adevărat, cred că în Japonia, iar cei ce-au venit în locul lor n-au știut nimic, se-nțelege, despre făgăduiala verbală a predecesorilor lor. Termenul de trei ani a trecut, noii iezuiți au emis preavizul pentru datorie, iar cum

în răgazul de un an moşierii n-au putut plăti, s-a trecut la acţiune împotriva lor.

Pioasa casă intrase în posesia ogoarelor acestora, cînd a început scandalul. Bravii fraţi au început să bată la toate uşile, printre care şi la aceea a mareşalului Boufflers, care-i cunoştea şi-i preţuia ca ostaşi curajoşi. A făcut cercetări asupra afacerii, cu seriozitate şi temeinicie, în felul său. Faptul decisiv consta în afirmaţia celor patru fraţi că primiseră din partea cuvioşilor părinţi nu numai promisiunea verbală solemnă ci şi, în repetate rînduri, scrisori cu acelaşi conţinut, ceea ce-i liniştise pe deplin şi-i determinase să n-aibă nici o grijă. Aceste scrisori dispăruseră într-un chip misterios. S-au găsit nişte hîrtii împăturite în formă de scrisoare, cu sigiliile rupte şi dealtfel goale, care semănau în mod uimitor cu scrisorile iezuiţilor, dar aceste hîrtii erau nescrise şi n-aveau nici un conţinut...

Într-o zi, intrînd în cabinetul mareşalului, l-am găsit pe acesta ocupat în felul său minuţios cu cercetarea acelor pătrate, pe care le tot sucea şi le privea pe faţă şi pe dos cu lupa. I-am propus să-mi încredinţeze foile pentru o oră, lucru pe care l-a încuviinţat cu o privire serioasă.

Maiestatea voastră, sire, aţi dăruit ştiinţei şi mie o grădină botanică minunată, care vă face cinste, şi mi-aţi construit în mijlocul naturii o reşedinţă liniştită pentru bătrîneţe. Nu departe de casă, la capătul dinspre nord al grădinii, mi-am instalat o bucătărie chimică, pe care mi-aţi făgăduit că o veţi vizita odată. Acolo am supus acele hîrtii dubioase unor agenţi eficaci, probabil încă necunoscuţi învăţaţilor părinţi. Şi, iată, scrisul pălit a apărut negru la lumină, dezvăluind farsa iezuiţilor.

Mareşalul a alergat cu hîrtiile acuzatoare direct la maiestatea voastră — regele îşi trecu încet mîna peste frunte — şi l-a găsit acolo pe pater La Chaise, care a fost profund mirat de această greşeală a fraţilor săi de ordin din provincie, dar totodată a înfăţişat maiestăţii voastre ce nedreptate strigătoare la cer ar fi ca nechibzuinţa cîtorva sau a unuia singur să fie ispăşită de o societate atît de numeroasă, filantropică şi de o mora-

litate ireproșabilă, iar, în plus, cum se știe din surse sigure, acel unul singur, superiorul casei, a îndurat de curînd moarte de martir prin tragerea în țeapă printre păgîni, în Japonia.

Cei care au ieșit cel mai bine datorită acestei întorsături a lucrurilor au fost cei patru moșieri. Jumătate din datorie le-a fost anulată de cuvioșii părinți consternați, cealaltă jumătate a fost plătită de o persoană generoasă.

Fața regelui, care va fi fost acea persoană, rămase imobilă.

— După aceea, continuă Fagon, père La Chaise i-a mulțumit mareșalului îndeosebi pentru că, într-un caz atît de penibil, s-a străduit să restabilească adevărul și a ferit ordinul său să se împovăreze cu bunuri luate pe nedrept. Apoi l-a rugat, de la nobil la nobil, să nu retragă iezuiților bunăvoința sa și să păstreze taina, ceea ce dealtfel pentru un mareșal Boufflers este un lucru de la sine înțeles.

Mareșalul, flatat, s-a declarat de acord, dar, într-un mod ciudat, nici n-a voit s-audă de restituirea sau distrugerea documentelor demascatoare. N-a fost de nici un folos faptul că père La Chaise l-a rugat mai întîi prin formulările cele mai delicate, iar apoi l-a asaltat cu cereri categorice. Mareșalul n-avea nicidecum intenția să se folosească de acele scrisori periculoase împotriva cuvioșilor părinți, dar apucase să le înscrieze printre hîrtiile sale, cu a căror orînduire și înregistrare consuma o treime din timpul său. Ceea ce a intrat în acea arhivă, cum o numește el, rămîne îngropat acolo. Astfel, datorită spiritului de ordine și a deprinderilor riguroase ale mareșalului, o amenințare permanentă planează asupra ordinului, ceea ce acesta nu i-a iertat imprudentului. Mareșalul nici nu s-a gîndit la așa ceva și a crezut că se află în cele mai bune raporturi cu iezuiții pe care-i cruțase.

Eu am fost de altă părere și nu am ezitat să-l previn stăruitor. I-am cerut ferm să-și ia fără întîrziere băiatul de la iezuiți, fiindcă ura înverșunată și mînia ascunsă, pe care lăcomia dezamăgită și șarlatania dată pe față o nutresc inevitabil împotriva celui ce le-a demascat se

va extinde neapărat în întreg ordinul, vor căuta o victimă, pe care o vor găsi, probabil, ba chiar aproape sigur în copilul său nevinovat. Mareşalul m-a privit cu mirare, ca şi cum aş fi vorbit aiurea şi i-aş fi spus poveşti. Ca să mă exprim fără ocoluri : mareşalul ori n-are prea multă minte, ori voia să-şi ţină cuvîntul dat, spre slava şi preamărirea lui, chiar pe seama copilului său.

„Dar, Fagon, mi-a spus el, ce naiba are a face Julien al meu cu această istorie petrecută în provincie ? Unde vezi tu aici vreo legătură posibilă ? Dealtfel, nu-i nici o pagubă, dacă iezuiţii au să fie cu ochii pe el cu ceva mai multă severitate. Nu l-au răzgîiat ei nici aşa. Să li-l iau acum pe băiat ? Ar fi ceva lipsit de noblețe. S-ar porni trăncăneala, s-ar căuta motive, poate că s-ar dezgropa povestea cea murdară, iar eu aş apărea ca unul ce şi-a călcat cuvîntul.“ Mareşalul vedea numai aureola onoarei sale, în loc să se gîndească la copilul lui, pe care, cît a trăit, nu l-a învrednicit niciodată cu o privire mai atentă. Pentru mîndria lui de gentilom l-aş fi ciomăgit cu cîrja asta a mea.

Pe urmă lucrurile s-au petrecut aşa cum era inevitabil să se petreacă. Nu într-un mod bătător la ochi, fără bruscheţe şi fără vreo nedreptate propriu-zisă, părinţii profesori l-au lăsat să decadă pe băiatul în care îl urau pe fiul unui bărbat ce jignise ordinul. Nu toţi cunoşteau urîta poveste, cei mai buni o cunoşteau cel mai puţin, dar toţi ştiau : mareşalul Boufflers ne-a făcut de rîs şi ne-a lezat, şi toţi îl urau.

O subtilă atmosferă otrăvită, de răzbunare lentă, umplea sălile colegiului. Pentru Julien încetase nu numai orice bunăvoinţă, dar şi orice îndreptăţită consideraţie. Copilul suferea. Zi de zi şi ceas de ceas se simţea umilit, nu prin mustrări zgomotoase, cel mai puţin prin cuvinte grele, care nici nu stau în obiceiul cuviosîlor părinţi, ci într-un mod subtil şi impersonal, pur şi simplu prin aceea că nu-i mai dădeau nici un sprijin prietenos în precaritatea inteligenţei lui şi-i refuzau orice milostenie, făcîndu-l să se ruşineze de insuficienţa lui intelectuală, vădită astfel în toată goliciunea ei. Atunci, copilul, îmboldit de o ambiţie deznădăjduită, a început să-şi prelungească orele de veghe, să-şi scurteze cu înverşu-

nare somnul, să-și tortureze creierul, să-și distrugă sănătatea — n-aș mai vrea să vorbesc despre toate acestea ; mă cuprinde mînia...

Fagon făcu o pauză și-și trase răsuflarea.

Pe rege îl încerca același sentiment, dar observă calm :

— Mă întreb, Fagon, cît adevăr e în cele ce spui. Mă refer la această conjurație mută a unor bărbați învățați și rezonabili împotriva unui copil și la această ură aprigă a unei întregi societăți față de un om, în fond, nepericulos pentru ei, cum e mareșalul, care, pe deasupra, s-a și purtat față de ei perfect cavalerește. Ai halucinații, Fagon. În povestea aceasta ești parte și, probabil, cine știe, pe lîngă prejudecățile tale moștenite, mai nutrești și vreo dușmănie personală față de merituosul ordin.

— Cine știe ? bîigui Fagon. Pălise, atît cît mai putea el să pălească, iar ochii îi ardeau.

Marchiza fu cuprinsă de spaimă și atinse pe ascuns brațul protectorului ei, fără ca acesta să simtă mîna ce voia să-l prevină. Doamna de Maintenon știa că arțăgosul bătrîn, cînd era iritat, își ieșea cu totul din fire și cuteza să rostească vorbe de necrezut, chiar față de rege, pe care acesta le trecea cu vederea celui ce-i cunoștea de mulți ani și temeinic trupul, dar pe care nu i le-ar fi iertat atît de ușor nimănui altuia.

Fagon tremura. Bîlbîia fraze incoerente, iar cuvintele sale se năpusteau unul peste altul, ca niște războinici ce se reped la arme.

— Nu credeți, maiestate, cunoscător al inimilor omenești, nu credeți că părinții iezuiți îl urăsc pînă la nimicire pe oricine i-a jignit, cu știință sau fără să știe ? Nu credeți că acești părinți nu cunosc nici adevăr, nici minciună, nici bine, nici rău, ci doar societatea lor ? Fagon izbucni într-un hohot de rîs amar. Nu *vreți* să credeți, maiestate !

Spuneți-mi, rege, cunoscător al realității, continuă să se dezlănțuie Fagon, făcînd o digresiune, fiind vorba de verosimilitatea lucrurilor, nu credeți nici că în convertirea protestanților din regatul vostru se folosește forța ?

— Întrebarea aceasta, replică regele cu seriozitate, este prima dintre cele trei libertăți ale tale de astăzi. Răspund la ea. Nu, Fagon. Exceptînd extrem de puține cazuri, în aceste convertiri nu se folosește forța, fiindcă am interzis-o explicit odată pentru totdeauna și pentru că ordinele mele sînt respectate. Cunoștințele nu trebuie constrînse. Religia cea adevărată iese astăzi victorioasă în Franța datorită puterii ei interioare de convingere, care a dus la convertirea a sute de mii de oameni.

— Prin predicile lui père Bourdaloue [14] ! exclamă ironic Fagon, cu voce stridentă. Apoi tăcu. Ochii săi exprimau groaza inspirată de *această* culme a orbirii, de *acest* zid al prejudecății, de *această* totală nimicire a adevărului. Îl contemplă pe rege și pe soția lui un răstimp, cu o tăinuită spaimă.

— Sire, continuă el, să nu credeți că sînt părtinitor și că în mine vorbește sîngele strămoșilor mei protestanți. Am părăsit o biserică venerabilă. De ce ? Fiindcă, lăsîndu-l deoparte pe Dumnezeu, de care nu mă despart și care sper să nu mă părăsească în zilele mele bătrîne, eu cred despre religii și confesiuni exact ceea ce spune acel vers al lui Lucrețiu...

Nici regele, nici doamna de Maintenon nu cunoșteau versul, dar puteau presupune că nu e ceva pios.

— Știți cum a murit tatăl meu, sire ? rosti în șoaptă Fagon. A rămas o taină, dar maiestății voastre vreau să i-o destăinui. A fost un om blajin și s-a hrănit cinstit și anevoie pe sine, nevasta și copiii, dintre care eu, cocoșatul, am fost ultimul și al șaselea, la Auxerre, vînzîndu-și leacurile ; căci Auxerre are un aer sănătos și o mulțime de farmacii. Locuitorii zeloși în credința lor, care țineau la tata, îi voiau tot binele și l-ar fi redat cu dragă inimă bisericii, dar nu cu forța, căci, cum ați spus, sire, conștiințele nu trebuie constrînse. Așadar, acei concetățeni s-au înțeles să ocolească farmacia calvină. Tata și-a pierdut pîinea, iar noi am flămînzit. Părinții iezuiți au făcut, ca pretutindeni, tot ce-au putut. Conștiința tatei a intrat în conflict cu ea însăși. A abjurat. [15] Dar pentru că principiile calvine nu părăsesc atît de ușor un

creier, în care au fost sădite din copilărie, nefericitul a ajuns în curînd să se socotească un Iuda care l-a trădat pe Dumnezeu, s-a dus și a făcut la fel ca acela.[16]

— Fagon, spuse regele cu demnitate, l-ai ocărît pe bietul père Tellier pentru lipsa de gust cu care a vorbit despre tatăl său, iar acum vorbești și tu tot atît de deschis și oribil despre al tău. Peste întîmplările nenorocite trebuie întins un văl.

— Sire, replică medicul, aveți dreptate, iar pentru mine, ca și pentru orice francez, părerea maiestății voastre este lege în materie de bună-cuviință. Firește, în această lume a neadevărului și în pofida ei, se poate întîmpla să te lași tirit de anumite stări sufletești și să smulgi din nebăgare de seamă vălul ce acoperă o faptă cruntă, fie ea cît de dureroasă...

Dar, sire, ce repede am făcut uz de prima dintre libertățile mele, iar acum inima îmi dă, cu adevărat, ghes să mă folosesc și de a doua.

Marchiza descifră pe trăsăturile schimbate ale feței medicului că mînia îi trecuse și în seara aceea și după o asemenea izbucnire nu mai era de temut o recidivă.

— Sire, spuse medicul aproape pe un ton de conversație ușoară, l-ați cunoscut pe supusul vostru, pictorul animalier Mouton? Dați din cap, că nu. Îmi iau, așadar, marea libertate de a vi-l prezenta pe artistul foarte nepotrivit pentru viața de curte, dar care aparține acestei istorisiri, anume de a vi-l înfățișa, ce-i drept, nu în natură, cu pălăria lui găurită, cu ciotul de pipă între dinți — simt în nări duhoarea mahorcii lui — în cămașă, cu ciorapii căzuți. Afară de asta, pictorul zace în mormînt. Nu vi-s dragi cei din Țările de Jos, sire, nici petrecerile lor populare de pe pînză, nici propriile lor persoane destrăbălate. Dar să știți, maiestate: ați avut un pictor, un picardian, care atît prin realismul pensulei lui, cît și prin dezinvoltura manierelor sale era cu mult mai olandez decît olandezii.

Acest Mouton, sire, a trăit printre noi, pictîndu-și vacile la păscut și berbecii înghesuiți într-un nor de praf, fără să aibă cea mai vagă idee de realizările mari și sublime aduse de era voastră, sire. I-a cunoscut el pe scriitorii voștri? Nici pe departe. Pe episcopii și predi-

catorii voştri ? Nici măcar după nume. Mouton n-a gustat apa de botez. Pe bărbaţii voştri de stat, pe Colbert, pe Lyonne şi pe ceilalţi ? De aceştia, Mouton nu s-a sinchisit niciodată. Pe strategii voştri, Condé cu figura de pasăre, pe Turenne, Luxembourg şi pe nepotul frumoasei Gabrielle [17] ? Numai pe ultimul, căruia i-a umplut la Anet o sală cu vînători de căprioare de o factură incredibil de insolentă. Lui Vendôme îi plăcea Mouton, iar acesta îl numea pe duce, protectorul său, în chip elogios, un văcar, dacă-mi e permis să pronunţ cuvîntul în auzul maiestăţii voastre. A cunoscut Mouton pe soarele epocii noastre ? Ştia el de existenţa voastră, maiestate ? Incredibil de spus : probabil că nici nu v-a cunoscut numele, acel nume care umple lumea şi istoria, chiar dacă, destul de rar, monedele voastre de aur i-au trecut prin mîini. Căci Mouton nu ştia să citească, la fel ca preferatul său, celălalt Mouton.

Acest al doilea Mouton, un căţel alb cu craniul mare şi cu ochi foarte inteligenţi, peste care atîrnau nişte laţe negre în smocuri încîlcite, a fost probabil — în limitele naturii sale — cel mai dotat dintre cei trei oaspeţi ai mei ; spun aşa, fiindcă Julien Boufflers, despre care povestesc, Mouton omul şi Mouton cîinele se întîlneau la mine, petrecînd împreună, mulţumiţi, ore întregi.

După cum ştiţi, sire, părinţii iezuiţi dau cu multă generozitate vacanţe, fiindcă elevii lor, care aparţin păturilor distinse, chiar celor mai înalte, sînt ceruţi, firește nu toţi, acasă sau în alte părţi pentru vînători, comedii sau alte distracţii. Aşa îl luam şi eu pe Julien, care, din principiu, era rareori cerut acasă de tatăl său, mareşalul, şi-l duceam în grădina voastră botanică, unde Mouton, care se simţea ca la el acasă între plante şi animale, mă vizita din cînd în cînd, schiţa pe hîrtie din cîteva trăsături energice de cretă vreo bufniţă savantă sau o maimuţă poznaşă şi, dacă nu-l părăseau sîrguinţa şi buna dispoziţie, îmi popula o cameră tăcută cu caii săi speriaţi sau cu vaci care se adapă. Îi dăduse lui Mouton cheia unei mansarde şi aceea a celei mai apropiate portiţe din zid, ca să-i ofer vagabondului un adăpost, unde să-şi ţină şevaletele şi mapele. Astfel, Mouton apărea la mine şi dispărea după plac.

Odată, în una din acele reci și înviorătoare zile ploioase de vară, zile de spor domol sau rapid pentru natură și spirit, ședeam în biblioteca mea și priveam pe fereastra înaltă peste un in-folio deschis și peste ochelarii mei spre mansarda clădirii anexe, cuibul lui Mouton. Acolo am văzut un cap blond de băiat, cu obrajii trași, aplecat spre un șevalet, într-o atitudine de fericită încordare. În spate se balansa tidva necioplită a lui Mouton, iar o mînă păroasă conducea mîna subțire a băiatului. Fără îndoială, se ținea o oră de pictură. Mouton cățelul ședea alături pe un scaun înalt cu pernă roșie, într-o atitudine isteață, de consimțire, ca și cum ar fi încuviințat pe deplin această binevenită distracție. Am pus un semn la carte și am trecut dincolo.

Cu cizmele mele de pîslă, n-am fost auzit de cei ce pictau cu voioșie și doar Mouton cățelul m-a simțit, dar s-a mărginit să mă salute dînd repede din coadă, fără a părăsi perna. M-am lăsat fără zgomot într-un fotoliu, ca să asist la cea mai stranie convorbire ce s-a purtat vreodată în grădina voastră botanică, sire. La început însă am privit din colțul meu tabloul aflat pe șevalet, inspirînd mirosul răspîndit de vopselele de ulei mînuite cu dezinvoltură și generozitate. Ce reprezenta tabloul? Nimica toată: o atmosferă de amurg, un rîu tăcut, în care se oglindeau cîțiva norișori, roșii, destrămați și arcada acoperită cu mușchi a unui pod. În rîu stăteau două vaci, una adăpîndu-se, cealaltă, căreia îi picura încă apă din colțul botului, privind visătoare. Firește, ceea ce era mai bine realizat în tablou se datora lui Mouton. Dar și băiatul poseda o anumită dexteritate în mînuirea penelului, care nu putea fi decît rezultatul unor ore de pictură luate fără știrea mea cu Mouton. Indiferent cît de mult sau de puțin învățase, însăși iluzia unui succes, participarea la o activitate genială, la o geneză fără trudă și fericită, la o mișcare îndrăzneață, după bunul plac, a mîinii creatoare, de care cu siguranță că băiatul lipsit de fantezie nu-și făcuse mai înainte nici o idee și pe care o privea cu uimire ca pe o minune, toate acestea îl făceau pe Julien, după atîtea pagube aduse demnității sale, să se simtă foarte fericit. Sîngele

cel mai cald îi înroșea obrajii casti și zelul îi înaripa mina, încît nimic nu putea fi mai frumos și eu însumi simțeam o vie bucurie părintească.

Între timp, Mouton îi explica băiatului formele ample și mișcările greoaie ale unei vaci în mers, încheind cu observația că nimic nu e mai presus de făptura unei vite. Aceasta e culmea creației. Ca să fie mai precis, el spunea „a naturii", nu a creației, căci în privința celei din urmă nu-i cunoștea nici numele, nici sensul, deoarece crescuse la voia întîmplării și fără catehism.

Puțină fericire era suficientă pentru a scoate la iveală, ca pe un izvor ce țîșnește, voioșia înnăscută a băiatului. Găsind comic respectul lui Mouton față de vitele cornute, Julien a povestit cu nevinovăție : „Père Amiel ne-a spus azi-dimineață că vechii egipteni adorau taurul ca pe o divinitate. Asta mi se pare ceva hazliu !"

„Pe naiba, a replicat pictorul cu patimă, bine făceau ! Deștepți oameni, văcarii ! Nu-i așa, Mouton ? Cum ? Te-ntreb, Julien, nu-i un cap de taur, cu puterea și mărimea lui amenințătoare, mai divin — ca să folosesc cuvîntul ăsta netot — decît un triunghi sau un porumbel sau chiar un banal chip de om ? Nu-i așa, Mouton ? Doar simți și tu însuți asta, nu, Julien ? Cînd spun : un chip searbăd de om, nu vreau să mă leg de nasul profesorului tău, père Amiel. Pentru el, toată cinstea !" Dintr-o trăsătură îndrăzneață de penel, dealtfel fără nici o intenție batjocoritoare, Mouton a și schițat pe lemnul de brad al șevaletului un nas, dar ce nas monstruos, de-o mărime fabuloasă și de un comic irezistibil.

„Se vede, a continuat el pe un ton foarte serios, că natura nu stă pe loc. O încîntă să dea la iveală din cînd în cînd cîte ceva nou. Numai că acum e prea tîrziu pentru așa ceva : baba și-a pierdut ardoarea."

„Père Amiel, a opinat cu sfială băiatul, n-are să-i mulțumească naturii pentru nasul său, fiindcă-l face caraghios și din cauza lui are multe de îndurat de la colegii mei."

„Ăștia, i-a răspuns Mouton cu emfază, sînt băieți cărora le lipsește simțul pentru sublim. Dar, în treacăt fie spus, cum se face, Julien, că acum de curînd, cînd te-am

vizitat la școală, ca să-ți aduc modelele, te-am găsit înconjurat numai de broscoi ? Treisprezece sau paisprezece pușți ! E una ca asta pe potriva ta, căruia ți-au dat tuleiele și ai o drăguță ?"

Acest atac brusc a adus pe chipul băiatului expresia a două sentimente opuse : o fericire de o profundă pudoare și o amărăciune teribilă, care a biruit. „Am rămas în urmă", a șoptit el, cu un involuntar dublu sens.

„Prostii ! s-a răstit Mouton. În ce-ai rămas în urmă ? Nu te-ai dezvoltat tu atît cît trebuie pentru anii tăi și nu ești tu un om zvelt și frumos ? Că nu-ți plac științele, dovedește că ai o minte sănătoasă. Pe cinstea mea ! Dacă la vremea cînd mi-a dat barba sau măcar tuleiele, aș fi fost pus între băieței, eu aș fi șters-o numaidecît."

„Dar Mouton, i-a răspuns băiatul, mareșalul, tatăl meu, mi-a cerut să mai stau încă un an printre cei mici. M-a rugat să-i fac plăcerea asta." A spus-o cu o expresie delicată de supunere și dragoste respectuoasă, care m-a mișcat, dar totodată m-a cuprins mînia împotriva mareșalului care abuza de veneraţia copilului și, în plus, m-am simţit extrem de mîhnit că Julien, care tăcea cu îndărătnicie în fața mea și a oricui, arăta încredere lui Mouton și-și deschidea sufletul în fața unuia care nu era decît pe jumătate om. N-am avut dreptate. Oare noi, maturii, nu ne povestim necazurile cele mai mari unui animal devotat care ne pune labele pe genunchi, și nu este oare un imbold înțelept al celor dezavantajați de natură să caute societatea unora ce le sînt inferiori mai curînd decît a unora de-o seamă, printre care se simt menajați și compătimiți ?

„Știi ce, a continuat Mouton după o pauză, iar celălalt Mouton a ciulit urechile, încă de pe acum îți desenezi nu rău vitele și zilnic mai înveți cîte ceva. Te iau cu mine în sud, ca ucenicul meu. Am acolo o comandă la castelul Grignan. Asta — cum o cheamă ? muierea aia grasă și veselă ? A, da : de Sévigné — mă trimite acolo la ginere-su, guvernatorul. [18] Mergi cu mine și te hrănești numai cu măsline, ești liber ca pasărea care zboară și ciugulește pe unde vrea, îți trăiești viața fără să te apese sau să-ți prescrie cineva ceva și-l lași pe mareșal să fie mareșal. O dai încolo și pe drăguța ta albastră, fata aia

distinsă și rece. Crezi tu, strengarule, că nu te-am văzut alaltăieri chiar, cînd bătrînul vraci a fost la Versailles, stînd în fața maimuțelor, cu baborniță și cu păpușa aia mare albastră ? Pentru ea o să se găsească un înlocuitor brunet, ars de soare."

Aceste cuvinte din urmă, care au sunat de fapt încă ceva mai cinic, m-au înfuriat, deși, așa cum îl știam, nu-i puteau dăuna băiatului. Am tușit tare, iar Julien s-a ridicat să mă salute în felul său respectuos, în vreme ce Mouton, fără să lase să se vadă că ar fi stingherit, s-a mulțumit să mormăie în barbă : „Așta !" Mouton era total lipsit de recunoștință.

În vreme ce pictorul a continuat să zugrăvească plin de veselie, l-am luat pe băiat în grădină și l-am întrebat dacă omul acesta cinic l-a vizitat într-adevăr la colegiu, ceea ce din motive ușor de înțeles nu-mi era pe plac. Julien a răspuns afirmativ. I-a fost cam greu, mi-a spus el sincer, să răspundă în curte, printre colegi, strîngerii de mînă a lui Mouton, căruia coatele goale îi ieșeau din găurile mînecilor, iar degetele de la picioare i se vedeau din ghete, „dar, a adăugat, am făcut-o și l-am însoțit pe stradă, fiindcă îi sînt dator că mă învață și-mi oferă ore amuzante și chiar țin foarte mult la el, cu toate că nu-mi place murdăria lui."

Așa a vorbit băiatul, fără a da prea mare importanță lucrurilor, aducîndu-mi aminte de o scenă pe care am observat-o privind spre locul de joacă prin arcadele de sus ale colegiului, unde fusesem chemat la un elev bolnav, o scenă pe care nu mi-am putut-o scoate din minte multă vreme. Jos se desfășura lecția de duel, iar maestrul de scrimă, un sergent bătrîn, plin de cicatrice, care a slujit mulți ani sub ordinele mareșalului, îl trata pe fiul comandantului său, care șezuse pînă cu puțin înainte pe o bancă de școală printre copii, cu un respect aproape slugarnic, de parcă ar fi așteptat ordine, el care trebuia să le dea.

Julien duela excelent, aș zice : duela nobil. În lungile ore cînd își învăța pe de rost lecțiile, băiatul obișnuia să-și răsucească mecanic încheietura mîinii, astfel că aceasta îi devenise neobișnuit de flexibilă. În plus, avea

o privire ageră și un asalt sigur. Astfel, cum am spus, devenise un spadasin perfect, după cum era și un călăreț bun și priceput. Ar fi fost de dorit ca băiatul umilit pretutindeni să-i facă să simtă această superioritate a sa pe colegi, ca să le cîștige respectul. Dar nu, el refuza s-o facă. Pe cei îndemînatici și pe cei neîndemînatici îi trata cu aceeași curtoazie, atunci cînd se afla cu floreta în mînă în fața lor, fără ca vreodată să se angajeze într-o întrecere aprinsă cu cei dintîi, sau să facă haz pe seama celorlalți, de care uneori se și lăsa cu generozitate atins, spre marea lor încurajare. În felul acesta, băiatul stabilea pe terenul de scrimă, cu finețe și discreție, acea egalitate de care el însuși era lipsit într-un mod dureros în orele de studiu, și se bucura printre camarazii săi, ce-i drept, nu de un respect cucerit cu pumnul, ci de o stimă, unită cu sfială, față de inexplicabila lui bunătate, care, pentru niște tineri ce nu cunosc compasiunea sinceră, se contopea firește cu restul lipsei lui de talent. Defavoarea norocului, care învenînează atît de multe suflete, pe al lui îl forma și-l înnobila.

Plimbîndu-mă cu Julien prin grădina voastră, sire, am ajuns la cuștile în care sînt ținute înapoia gratiilor de fier animalele voastre. Tocmai se adusese acolo un lup care, cu ochi scînteietori și mers pieziș și grăbit, își măsura de la un capăt la altul cușca. I l-am arătat băiatului, dar acesta, după ce a aruncat o privire fugară fiarei neliniștite, și-a întors privirea, ușor înfiorat. Craniul plat, ochii vicleni, botul dezgustător, colții rînjiți cu răutate aveau într-adevăr darul de-a te înspăimînta. Dar la băiatul ce luase parte la vînători frica era totuși ceva neobișnuit. „Ei, Julien, ce-i cu tine?“ am zîmbit eu, iar el mi-a răspuns stingherit : „Animalul acesta îmi aduce aminte de cineva...“, dar n-a mai continuat, fiindcă tocmai atunci am zărit la mică distanță o distinsă pereche feminină care ne-a atras atenția : o bătrînă îndesată și o fată, cea dintîi fiind contesa Mimeure — vă amintiți de ea, sire, deși evită curtea de cîteva decenii, nu din neglijență, căci vă poartă un respect nemărginit, ci fiindcă, după cum spune, nu vrea să jignească simțul vostru pentru frumusețe cu zbîrciturile ei. Urîtă și spi-

rituală și mergînd sprijinită de o cîrjă ca și mine, o ființă originală și cumsecade, a fost pentru mine o apariție plăcută.

— Bună ziua, Fagon! mi-a strigat în întîmpinare. Privesc buruienile tale și vin să te rog să-mi dai cîteva tufe de revent pentru grădina mea de la Neully; știi că sînt și eu o bucățică de doftoriță! — contesa mi-a luat brațul. Iar voi, tinerilor, salutați-vă! Se prefac de parcă nu s-ar fi văzut niciodată!"

Julien, sfiosul, a salutat-o pe fată, care i-a oferit vîrful degetelor, fără să pară prea stingherit, ceea ce m-a mirat și m-a bucurat. „Mirabelle Miramion — mi-a recomandat-o contesa, un nume splendid, nu-i așa, Fagon?" Am privit-o pe frumoasa copilă și mi-a revenit îndată în minte „drăguța albastră", cu care Mouton îl tachinase pe băiat. Într-adevăr, fata avea ochi mari albaștri, rugători, o culoare rece, transparentă și o statură abia împlinită, care nu destăinuia deocamdată altceva decît un suflet gingaș.

Cum contesa m-a prezentat ca medicul personal al regelui, fata a început în felul următor, cu o voce copilărească, limpede ca un sunet de clopoțel, care-ți merge la inimă. „Cel dintîi dintre doctori și cercetători ai naturii, mă înclin înaintea voastră, în această grădină vestită în toată lumea, pe care v-a edificat-o bunăvoința celui mai puternic monarh ce-a dat numele său acestui secol, în capitala lui cu mulți locuitori și atît de admirabilă." Am fost atît de uluit de această retorică prolixă și demodată într-o guriță primăvăratecă, încît am lăsat cuvîntul bătrînei, care a început s-o dojenească pe fată pe un ton de blajină supărare: „Las-o-ncolo, drăguțo. Fagon te iartă de resf. În cele trei săptămîni de cînd te am la mine, te-am rugat de atîtea ori ca între prieteni — căci Fagon e un prieten și nu un zelfemist — să renunți la acest afurisit fel afectat de vorbire provincială! Nu se vorbește așa. Omul acesta nu e cel dintîi dintre medici, ci pur și simplu domnul Fagon. Grădina botanică nu-i altceva decît grădina botanică, sau grădina de plante, sau grădina regală. Parisul este Parisul și nu capitala, iar regele se mulțumește să fie regele. Ține minte asta."

Gura fetei s-a deschis într-un zvicnet dureros, și o mică lacrimă s-a prelins pe obrazul înfloritor.

În clipa aceea, spre mirarea mea, Julien, foarte tulburat, a contrazis-o pe bătrînă. „Vă rog să mă iertați, contesă! a protestat el îndrăzneț și vehement. Retorica este ceva necesar, indispensabil și greu de învățat. O admir pe domnișoara pentru felul distins de a vorbi, iar père Amiel, dacă ar auzi-o..."

„Père Amiel! — contesa a izbucnit într-un hohot nebun de rîs, mai, mai să se tăvălească pe jos — père Amiel are un nas! Dar ce nas! Un nas mondial! Închipuiește-ți, Fagon, un nas care-l dă de rușine pe cel al abatelui Genest! Ce-am căutat la colegiu? M-am dus să-mi iau nepotul — doar știi, Fagon, că am pe cap copiii a două surori răposate — pe nepotul meu, Guntram — bietul, bietul băiat! — și, pînă să se întoarcă père Tellier, prefectul de studii, am putut cunoaște retorica lui père Amiel. O Dumnezeule, Dumnezeule! Contesa se ținea cu amîndouă mîinile de pîntecele ce i se zguduia. Am pătimit enorm, înghițindu-mi rîsul! Mai întîi despre muierea romană sinucigașă. Părintele și-a dat o lovitură de pumnal cu linia. Apoi și-a schimonosit dulce gura și a șoptit: «Paete, mu doare!»[19] Dar ce putea să însemne asta față de Cleopatra muribundă, mușcată de viperă! Père Amiel și-a pus linia sub sfîrcul stîng, privind cu ochii stinși. Păcat că n-ai văzut asta, Fagon!... Tii! — a țipat ea deodată, încît mi-a înghețat sîngele în vine — uite-l aici și pe père Tellier! — și a arătat spre lupul de care nu ne îndepărtasem nici douăzeci de pași. Cu adevărat, père Tellier în carne și oase! Să ne îndepărtăm, Fagon, de acest animal grețos și să mergem printre plantele tale înmiresmate! Dă-mi brațul, Julien!"

„Îmi permiteți, doamnă contesă, de ce l-ați numit bietul băiat pe Guntram, pe el care se află acum în serviciul crinului, dacă nu cumva are chiar onoarea să poarte el însuși steagul regelui?"

„Ah, ah! a gemut contesa, cu expresia feței brusc schimbată, iar lacrimilor de rîs le-au urmat cele de aceeași culoare ale durerii, de ce l-am numit pe Guntram bietul băiat? Fiindcă nu mai există, Julien, s-a

dus ! De-aceea am și venit în grădină, unde bănuiam că ești, să-ți spun că Guntram a căzut, gîndește-te, în chiar ziua cînd a sosit la armată. I s-a încredințat îndată o misiune și a comandat o patrulă cu atîta nebunească îndrăzneală și fără nici un folos, încît a fost făcut bucăți de o ghiulea, întocmai ca mareșalul Turenne. Închipuiește-ți, Fagon : băiatul nu împlinise nici șaisprezece ani, dar încă din colegiu, unde învăța repede și bine, visa și treaz și-n somn să poarte muscheta. Pe deasupra, mai era și miop, fă-ți idee, Fagon ! Atît de miop, încît la douăzeci de pași în fața lui totul pierea în ceață. Firește, și eu și toți cei rezonabili l-am îndemnat să renunțe la spadă — dar n-a fost de nici un folos, căci era nemaipomenit de încăpățînat. M-am ciorovăit ca o mamă cu băiatul, dar într-o zi a șters-o și s-a dus la tatăl său, Julien, care tocmai se suia în cupeu, ca să preia comanda în Țările de Jos. Mareșalul, după cum mi-a scris el însuși, l-a întrebat dacă se află sub autoritatea unui tată, iar cînd tînărul a negat, mareșalul i-a îngăduit să se alăture călare alaiului său pornit la drum. Acum, îndrăznețul băiat putrezește acolo — contesa arată spre nord — într-un cătun belgian. Dar micile părți de moștenire ale celor cinci surori ale lui s-au mai îmbunătățit puțin".

Am citit pe chipul lui Julien ce adînc și felurit l-a mișcat moartea tovarășului său de joacă. Pe acela, mareșalul îl luase în război, iar pe propriul său copil îl lasă să șadă pe o dezgustătoare bancă de școală. Dar băiatul credea atît de orbește în dreptatea tatălui său, chiar dacă n-o înțelegea, încît norul a alunecat repede peste fruntea tînără și a lăsat locul unei limpezi expresii de bucurie.

„Rîzi, Julien ?" a întrebat îngrozită bătrîna.

„Mă gîndesc, a răspuns acesta încet, ca și cînd ar fi savurat fiecare cuvînt pe limbă, că moartea pentru rege este în toate cazurile o fericire."

Această maximă cavalerească dar nu optimistă, și tonul nefiresc de fericit, cu care a rostit-o băiatul, a întristat-o pe buna contesă. Un oftat pe jumătate înghițit mi-a dovedit că înțelegea suferința băiatului și cît de anevoios îi era acestuia să trăiască. „Însoțește-o pe Mi-

rabella, Julien, a spus ea, și luați-o înainte, încolo spre palmieri, nu prea aproape, fiindcă am de vorbit cu Fagon, nu prea departe, ca să vă pot supraveghea."

„Ce suplu pășesc!" mi-a șoptit bătrîna în spatele celor ce se îndepărtau. Adam și Eva! Nu rîde, Fagon! Deși fata e pudrată și poartă crinolină, ei se preumblă prin paradis și-apoi sînt și inocenți, deoarece asupra lor stăruie o tinerețe plină de suferință și le îngăduie să simtă dragostea curată, fără imboldul anilor lor. Nu mă supără, ceea ce altminteri îmi displace, că fata are cîțiva ani și țoli în plus — contesa exagera — față de tînăr. Uite-i cum se potrivesc!

E o poveste hazlie cu fata asta, Fagon, și am văzut ce consternat ai fost cînd frumoasa copilă ți s-a adresat cu atîta lipsă de gust. Și totuși apucătura asta urîtă e la ea ceva foarte firesc. Sora mea, vicontesa, Dumnezeu s-o ierte, a fost o prețioasă, care a venit pe lume cu o jumătate de secol mai tîrziu, și a crescut-o pe fată la Dijon, unde soțul ei prezida parlamentul, iar ea o grădină poetică, cu perifrazele și locuțiunile răposatei domnișoare de Scudéry. Așa a reușit să perverteaască total gustul bietei copile ascultătoare. Pariez — și contesa arătă cu cîrja spre cei doi, care, judecînd după siluetele lor aplecate una spre alta cu gingășie, dar și cu bunăcuviință, se bucurau de o clipă fericită — că fata pălăvrăgește acum fără emfază cu băiatul, fiindcă e un suflet simplu și o fire candidă. Aerul pe care-l expiră e mai pur decît cel pe care-l inspiră. Dar dacă mîine va merge cu mine în societate și se va nimeri să șadă lîngă vreun grangur, un episcop sau duce, va fi cuprinsă de o frică de moarte că va trece drept o ființă neroadă sau de nimic și, pur și simplu de teamă, își va drapa adevărata fire cu peticul unei fraze pestrițe. În felul ăsta, fata, încîntătoare între noi, care vorbim limpede și concis, devine exact ceea ce vrea să evite, o figură ridicolă. E o mare nenorocire și voi avea de trudit pînă cînd s-o aduc pe calea cea bună! Iar Julien, prostănacul, îi mai și dă apă la moară!"

„Uf!" — a gîfîit în cele din urmă contesa, pe care mersul sprijinit în cîrjă o obosise, și s-a lăsat greu pe

banca de piatră din rondul plantat cu tufe de mirt și lauri, unde se află bustul vostru, sire.

„Și-acum, a reluat ea, să vorbim despre băiat, pe care trebuie să mi-l eliberezi fără întîrziere din banca de școlar. A fost revoltător, ți-o spun, revoltător, Fagon, să-l văd șezînd între copii. Mareșalul, pendantul ăsta îngrozitor, l-ar lăsa să mucegăiască la iezuiți! Numai ca să-și termine clasele! La iezuiți, Fagon! L-am tatonat pe père Amiel, după ce l-am flatat pentru mimica lui. E un măgar sadea, dar are suflet. L-a deplîns pe Julien, spunîndu-mi ca-n treacăt, cu foarte multă prudență, totuși destul de limpede: băiatul nu se află în mîini bune la iezuiți. Aceștia sînt oamenii cei mai buni din lume, dar ceva cam sensibili, și nu trebuie iritați. Mareșalul i-a călcat pe bătătură, iar noul prefect de studii nu îngăduie să se ia în glumă onoarea ordinului și-l face pe copil să simtă vina tatălui. Pe urmă, père Amiel s-a speriat de sinceritatea lui, s-a uitat în jurul său și a dus degetul la gură.

I-am luat cu mine pe băieți: pe Guntram, pe Julien al vostru, care avea cu el nu știu ce secret, și încă un al treilea prieten, pe Victor Argenson, pe acesta pentru propria-mi desfătare, fiindcă e un poznaș plin de haz.

În seara aceea, Victor s-a întrecut cu gluma. El și Guntram au chinuit-o cumplit pe Mirabelle, pe care eu o certasem încă de la prînz pentru o frază teribil de lungă. «Frumos exprimat, domnișoară Mirobolante — o batjocoreau ei — dar încă nu suficient de frumos! Încă o notă mai sus!» și așa mai departe. Julien o apăra pe față cît putea de bine, dar nu făcea decît să sporească hohotele de rîs. Deodată, fata năpăstuită a început să verse șiroaie de lacrimi, așa că i-am alungat pe strengari în sala cea mare, unde am început cu ei un joc cu mingea. După un timp, căutîndu-i pe Julien și Mirabelle, i-am găsit în grădină, unde ședeau pe o bancă într-un colț liniștit: Amor și Psyche. Cînd i-am surprins, au roșit, dar nu cine știe ce.

Ia notă, Fagon, Julien este acum copilul meu adoptiv, iar dacă nu-l eliberezi de la iezuiți și nu-i faci o viață suportabilă, pe cinstea mea! mă duc săltînd cu cîrja asta a mea la Versailles și, în ciuda zbîrciturilor

mele, îi expun toată situația celui de-aici !" — și contesa a arătat spre bustul maiestății voastre încununat cu lauri.

Bătrîna a mai pălăvrăgit despre o sută de lucruri, în vreme ce eu mă hotărăm ca, îndată ce-și va lua rămas bun, să stau serios de vorbă cu Julien.

Apoi au reapărut băiatul și fata, iradiind o strălucire calmă. Contesa a fost anunțată că i-a sosit trăsura, iar Julien le-a însoțit pe doamne pînă la poartă, în vreme ce eu m-am îndreptat spre banca mea preferată din fața oranjeriei. Mă desfătam acolo, respirînd parfumul delicat. Mouton, pufăind din mahorca lui puturoasă, a trecut pe lîngă mine agale, cu mîinile în buzunare, fără să mă salute. Obișnuia să-și încheie serile, în afara grădinii, într-o cîrciumă. Mouton cățelul, dimpotrivă, m-a salutat, dînd repede din coadă. Sînt sigur că istețul animal ghicea că aș fi fost bucuros să-l scap pe stăpînul lui de la pierzanie, fiindcă Mouton omul se îmbăta cu rachiu, ceea ce am uitat, sau m-am jenat să-i spun maiestății voastre.

Băiatul s-a întors înduioșat și fericit. „Arată-mi ce-ai desenat și-ai pictat, i-am spus. Totul trebuie să fie în odaia lui Mouton." Mi-a făcut pe plac și a adus o mapă plină. Am privit foaie cu foaie. Ciudată priveliște, acest amestec a două mîini inegale : Trăsăturile insolente ale lui Mouton imitate stîngaci de mîna modestă a băiatului și — ușor înnobilate ! Am ținut multă vreme în mînă o coală albastră, pe care Julien reprodusese incredibil de îngrijit cîteva albine în diverse poziții de zbor, desenate de Mouton cu ajutorul lupei. Era vădit că băiatul îndrăgise înfățișarea gîzelor. Cine să-mi fi spus atunci că desenarea unei albinuțe îl va ucide pe băiat !

La urmă de tot, în mapă, se mai găsea un petic informe pe care Mouton mîzgălise ceva ce i-a trezit curiozitatea. „Aceasta nu-i de mine, mi-a spus Julien, el a adăugat-o." Am studiat foaia, care conținea parodia ciudată a unei scene din Ovidiu : aceea, în care Pentheus, fugărit de Menade, aleargă, iar Bachus, îngrozitorul zeu, ca să-l piardă pe fugar, face să crească în fața lui un munte înalt, abrupt. [21] Probabil că Mouton îl auzise pe băiat, care-și făcea uneori temele în odaia de pictură,

traducînd cu destulă trudă versurile lui Ovidiu și-și extrăsese din acestea materialul. Cel ce alerga era un tînăr, Julien însuși, de neconfundat, avînd întru totul formele corpului său, pe care ochiul de pictor al lui Mouton le cunoștea lesne, mai bine decît băiatul, iar acel tînăr ținea capul întors, exprimînd o groază de moarte, spre cîteva fantasme care-l urmăreau. Nu erau bacante, ci femei fără vîrstă, reprezentări întruchipate, spaime, gînduri chinuitoare — unul dintre monștrii aceștia purta pe capul tuns o pălărie înaltă de iezuit, iar în mînă un in-folio — apoi un perete de stîncă, golaș, de neescaladat, care părea că tot crește înaintea ochilor, ca un destin sumbru!

L-am privit pe băiat. Acesta contempla foaia fără aversiune, fără să aibă idee de ce putea să semnifice. Poate că nici lui Mouton nu-i fusese clar ce prevestire rea imaginase pe hîrtie în geniala lui fantezie confuză. Mai înainte de a pune totul în mapă, am vîrît fără să vreau foaia în mijlocul vrafului de hîrtii, ca s-o ascund.

„Julien, am început apoi pe un ton prietenos, regret că l-ai preferat pe Mouton, făcînd din el confidentul tău, în vreme ce față de bunăvoința mea, pe care o cunoști, te-ai ferecat într-o tăcere de neînțeles. Te temi oare să-mi mărturisești nefericirea ta, fiindcă eu sînt în stare s-o delimitez clar și s-o apreciez cum se cuvine, și preferi să te consumi, clocind gînduri deznădăjduite? Asta nu-i o dovadă de curaj."

Julien și-a încruntat dureros sprîncenele. Dar pe chipul său a mai sclipit încă o rază din ferecirea trăită în ziua aceea. „Domnule Fagon, a spus el cu o jumătate de zîmbet, de fapt mi-am povestit necazul doar *cățelului* Mouton." Aceste vorbe cuminți, de care nu l-aș fi crezut în stare, m-au surprins. Băiatul a interpretat greșit expresia feței mele. A crezut că a spus ceva nepotrivit. „Întrebați-mă, domnule Fagon, mi s-a adresat el, am să vă răspund adevărul."

„Duci o viață grea?"

„Da, domnule Fagon."

„Ești considerat un mărginit și chiar și ești, dar probabil altfel decît crede lumea." Cuvîntul cel dur fusese rostit.

Băiatul și-a lăsat capul blond în palme și a început să plîngă în tăcere, ceea ce am observat abia cînd i-am văzut lacrimile prelingîndu-i-se printre degete. Gheața fusese spartă.

„Am să vă povestesc necazurile mele, domnule Fagon“ a spus el printre sughițuri, ridicînd fața.

„Fă-o, copilul meu, și fii sigur că acum, cînd sîntem prieteni, am să te apăr ca pe mine însumi. Nimeni n-are să-ți mai facă în viitor vreun rău, nici tu, nici altcineva! Ai să te bucuri din nou de aer și de soare și ai să-ți începi ziua de muncă fără teamă.“

Băiatul a crezut în mine și m-a privit cu ochi plini de speranță. Apoi a început să-și povestească suferința, pe jumătate, ca și cum aceasta ar fi și aparținut trecutului.

„Am trăit o zi rea, iar celelalte n-au fost mult mai bune. Era o zi de toamnă, cînd am plecat cu Guntram la unchiul lui, cavalerul, la Compiègne. Voiam să facem acolo exerciții de tir, o nouă plăcere pentru amîndoi și o încercare pentru ochii noștri.

Am călătorit cu o trăsurică ușoară cu doi cai, iar pe drum Guntram mi-a vorbit, într-un nor de praf, despre viitorul lui. Acesta nu putea fi decît acela al unui militar. Pentru vreun altul n-avea nici un chef. Cavalerul ne-a primit cu multă vorbărie, dar Guntram, îmboldit de neastîmpăr, nu s-a liniștit decît cînd ne-am aflat la distanța dorită în fața țintei. N-a nimerit cu nici un foc. Fiindcă e nemaipomenit de miop. Își mușca buzele și era înspăimîntător de iritat. Din pricina asta și mîna îi devenise nesigură, în vreme ce eu nimeream mereu, fiindcă eu vedeam și ocheam. Cavalerul a fost chemat de-acolo, iar Guntram l-a trimis pe slujitor după vin. A golit cîteva pahare, iar mîna a început să-i tremure. Cu ochii în lacrimi și fața schimonosită, și-a azvîrlit pistoalele în iarbă, apoi le-a ridicat din nou și s-a pierdut împreună cu mine în desișul parcului.

Într-un luminiș a ridicat unul dintre pistoale și mi l-a oferit mie pe celălalt. «Am să pun capăt la toate! a strigat el cu deznădejde. Sînt orb, iar orbii nu-s apți să meargă la război, și dacă nu sînt apt să lupt, atunci

nu vreau să trăiesc ! Tu ai să mă însoțești ! Nici tu nu ești apt să trăiești, deși ochești într-un fel de invidiat, fiindcă ești cel mai mare prost, batjocura lumii !» «Și, Dumnezeu ?» l-am întrebat. «Strașnic Dumnezeu, a rîs el batjocoritor, arătînd cu pumnul spre cer, care mi-a dat mie plăcerea de a lupta în război și orbirea, iar ție un trup fără spirit !» Ne-am luat la trîntă, l-am dezarmat și el s-a pierdut între tufișuri.

Din acea zi am fost nefericit, fiindcă Guntram spusese deschis ceea ce eu știam, dar îmi ascundeam mie însumi, atît cît puteam. Auzeam mereu cuvîntul prost șoptit în urma mea, pe stradă, ca și la școală, ciuleam urechile ca să aud îngrozitorul cuvînt. Poate că și colegii mei, de care altminteri n-am de ce să mă plîng, mă numesc pe scurt așa, atunci cînd cred că nu-i pot auzi. Pînă și femeia care vinde piinișoare în fața colegiului, Lisette, cu schimonoselile ei viclene, caută să mă înșele, adesea cu multă grosolănie, și crede că-i e îngăduit s-o facă, fiindcă aude că sînt numit un prost. Și totuși, pe zidul colegiului e aninat Mîntuitorul, care a venit pe lume ca să facă dreptate împotriva tuturor și să propovăduiască mila față de cei slabi."

Băiatul a tăcut, părînd că reflectează. Apoi a continuat : „Nu vreau să par mai bun decît sînt, domnule Fagon. Am și eu orele mele rele. În nici un joc nu m-aș arăta părtinitor, dar cum poate Dumnezeu, în întrecerea aceasta de pe pămînt, să atîrne de un om greutăți de plumb și-apoi să-i strige : Colo-i ținta, aleargă împreună cu ceilalți ! Deseori, domnule Fagon, mi-am împreunat mîinile înainte de-a adormi și l-am implorat fierbinte pe Dumnezeu să facă așa ca tot ceea ce tocmai am învățat cu anevoință să sporească și să se întărească în capul meu în timpul somnului, lucru pe care altora li-l îngăduie natura însăși. Apoi mă sculam și-mi dădeam seama că uitasem totul, iar soarele mă umplea de groază.

Poate că, a șoptit el cu sfială, sînt nedrept față de Dumnezeu. Bun cum e, ar vrea să mă ajute, dar nu întotdeauna are puterea s-o facă. N-ar fi cu putință așa ceva, domnule Fagon ? Cînd a fost pe urmă mult prea rău, mi s-a arătat măicuța în somn și mi-a spus : «Rezistă, Julien, are să fie și bine !»"

La aceste naivități de necrezut și contradictorii copilărești nu mi-am putut reține un zîmbet, care a putut fi și un rînjet. Băiatul s-a îngrozit de el însuși și de mine. Apoi, ca și cînd ar fi și vorbit prea mult, mi-a spus repede, nu fără oarecare amărăciune, căci în cursul povestirii încrederea îl părăsise din nou: „Toată lumea știe că sînt prost, chiar și regele, iar lui aș fi dorit atît de mult să-i ascund asta — Julien făcea poate aluzie la ziua aceea de la Marly — în afară de tata, care nu vrea să creadă."

„Fiule, i-am spus și i-am pus mîna pe umărul suplu, n-am să fac filozofie cu tine. Dar dacă vrei să mă crezi, am să te trec prin valuri. Așa cum ești, am să te duc în port. E-adevărat, în pofida numelui tău frumos, n-ai să comanzi o armată și o flotă, dar nici n-ai să pierzi din nechibzuință vreo bătălie spre paguba regelui tău și a patriei tale. Numele tău nu va fi înscris în analele noastre ca acela al tatălui tău, ci în cartea celor drepți, deoarece cunoști cea dintîi dintre făgăduințele de fericire veșnică: împărăția cerurilor va fi a celor săraci cu duhul.

Fii atent! Primul punct e acesta: pleci pe cîmpul de bătaie și lupți în rîndurile noastre pentru rege și pentru Franța noastră, acum atît de grav amenințată. În ploaia de gloanțe ai să afli dacă ți-e îngăduit să trăiești. Ca să fii primit de îndată, mă îngrijesc eu. Rămîi acolo sau te întorci acasă cu încrederea în sine a unui brav. Cel lipsit de încrederea în sine nu e bărbat! Nimeni nu va mai putea să te batjocorească în față cu ușurință. Vei fi un simplu slujitor al regelui tău și-ți vei îndeplini datoria cu cea mai mare strășnicie, cum stă în firea ta. Îți sînt proprii onoarea și devotamentul, iar maiestatea sa de acestea are nevoie. Printre cei ce-l înconjoară, așa ceva nu se găsește din prisos. La cai, la vînătoare sau la pază, se va afla un serviciu pe care să te pricepi să-l îndeplinești. Nașterea ta, în locul meritelor proprii, te va favoriza față de alții: asta să te facă smerit. După ce a obosit lucrînd în consiliu, maiestății sale îi place să adreseze un cuvînt familiar unui om tăcut sau de un devotament necondiționat. Ești

prea simplu, ca să te amesteci în intrigi, în schimb, n-are să te piardă nici o intrigă. Așa cum e lumea, vei fi ridiculizat și batjocorit în spate, dar n-ai să te uiți în jurul tău. Ai să fii blînd și drept cu servitorii tăi și n-ai să-ți sfîrșești nici o zi fără o faptă bună. În rest : renunță !"

Băiatul m-a privit cu ochi plini de încredere. „Acestea sînt cuvinte de evanghelie", a spus el.

„Oare nu oricine renunță la cîte ceva, am glumit eu, chiar și protectoarea ta, doamna de Maintenon, chiar și regele, la vreo podoabă, sau la o provincie ? N-am renunțat și eu, poate încă mai amar decît tine, chiar dacă în felul meu ? Orfan, sărac, cu un trup jalnic, care chiar la anii tăi se strîmba și se încovoia de la o zi la alta, n-am ales eu o muză severă, știința ? Crezi tu că eu n-aveam o inimă, simțuri ? O inimioară gingașă, Julien ! — și am renunțat odată pentru totdeauna la cel mai mare farmec al existenței, iubirea, care se va avînta cu bucurie spre făptura ta zveltă și spre capul tău blond și gol !"

Fagon dădea la iveală ceea ce-l apăsase probabil greu în tinerețea sa cu un patos atît de comic, încît regele se înveseli, iar marchiza fu flatată.

— L-am însoțit pe Julien pînă la poartă și l-am tachinat în legătură cu Mirabelle. „Ați luat-o repede", i-am spus. „S-a întîmplat așa mi-a răspuns el nestînjenit. Au chinuit-o cu gluma lor, ea a început să plîngă și atunci am căpătat încredere. Și-apoi, seamănă cu mama."

Fredonînd o arie dintr-o operă oarecare de demult, din vremea tinereții mele, singura pe care o știu bine, m-am întors la banca mea din fața oranjeriei. Trebuie să plece numaidecît la luptă, mi-am spus. Puțin a lipsit să-i propun : să înșeueze deîndată unul dintre caii mei și să gonească de-a dreptul spre hotare, la armată, dar o asemenea neascultare îndrăzneață nu i se potrivea băiatului. Pe deasupra se știa că mareșalul nu făcea deocamdată altceva decît să asigure granițele și să repare fortărețele din Flandra, pentru ca apoi, înainte de

bătălia hotărîtoare, să se întoarcă la Versailles și să primească poruncile definitive de la maiestatea voastră. Atunci voiam să-l încolțesc.

Cînd am deschis încă o dată mapa rămasă pe bancă, dorind să-i așez conținutul, iată! Pentheus cu îngrozitorul perete de stîncă se afla deasupra, deși aș fi jurat că-l vîrîsem în mijlocul foilor...

Ceva mai tîrziu s-a întîmplat că Mouton cățelul, căutîndu-și stăpînul în aglomerația de pe rue Saint-Honoré, a fost omorît de o căruță. Doarme în grădina voastră, maiestate, unde Mouton omul l-a înmormîntat sub un arbore de catalpa și a scris cu briceagul pe coaja copacului : „Il Moutons."

Și într-adevăr, a ajuns și el curînd să zacă alături de cățelul său. Era timpul. Băutura l-a subminat, iar rațiunea a început să i se clatine. Îl urmăream uneori de la fereastra bibliotecii mele cum ședea în odaia lui în fața șevaletului și nu numai că tăifăsuia lămurit cu duhul cățelului, ci și căsca în felul cîinilor și se repezea să înhațe cu botul muștele, întocmai ca defunctul său prieten. L-a doborît o dropică. A mers repede, iar cînd m-am apropiat într-o zi de patul lui, cu o lingură de medicament în mînă, a întors binefăcătorului său spatele, cu o vorbă de nerostit, s-a sucit cu fața la perete și gata a fost.

S-a întîmplat apoi că mareșalul s-a întors de la graniță la Versailles. Cum șederea lui nu putea fi lungă, m-am folosit de moment. Eram hotărît să apar în fața lui cu Julien de mînă, și să-i spun tot adevărul.

M-am dus la iezuiți. Aproape de poarta principală, trăsura mareșalului, cu patru cai focoși pe care slujitorii abia îi țineau în frîu, îl aștepta pe Julien, să-l ducă repede la Versailles. Poarta casei iezuiților s-a deschis și Julien a ieșit clătinîndu-se, și în ce stare! Cu capul plecat, cu spatele frînt, cu tot trupul încovoiat, pe picioare nesigure, cu privirea stinsă, în vreme ce ochii lui Victor Argenson, care-și conducea prietenul, ardeau ca niște făclii. Servitorii în bogatele lor livrele, buimăciți, s-au grăbit să-l urce repede și cu grijă pe tînărul lor stăpîn în trăsură. Am sărit din a mea, crezînd că băiatul va fi fost atins de vreo perfidă boală contagioasă.

„Pentru numele lui Dumnezeu, Julien, am strigat, ce-i cu tine?“ Nici un răspuns. Băiatul se holba la mine cu mințile aiurea. Nu știam dacă mă recunoaște. Am înțeles că, închis în el de obicei, nu va vorbi și, cum în plus, vizitiul mă grăbea : „Urcați, domnule, sau înapoi !“, deoarece caii nerăbdători se ridicau în două picioare, l-am lăsat pe băiat să plece, hotărîndu-mă să-l urmez îndată la Versailles. Scena tulburătoare din fața casei iezuiților atrăsese un grup de trecători, de a căror curiozitate voiam să scap și, văzîndu-l pe Victor care striga, cu gesturi pătimașe, după tovarășul lui de joacă dus în goana furtunoasă a cailor : „Curaj, Julien !“ l-am împins pe băiat în trăsura mea și m-am urcat după el. „Încotro, domnule ?“ m-a întrebat vizitiul. Înainte de a răspunde, copilul, cu prezență de spirit, a strigat : „La mănăstirea Faubourg Saint-Antoine !“

În numita mănăstire, precum știți, sire, idealul vostru ministru de poliție și-a aranjat un colț liniștit, unde nu poate fi asaltat și unde se poate îngriji în taină de securitatea publică a Parisului. „Victor, am întrebat în duruitul roților, ce e ? Ce s-a întîmplat ?“

„O nedreptate uriașă ! mi-a răspuns furios băiatul. Père Tellier, lupul, l-a biciuit pe Julien cu cureaua, dar el e nevinovat ! Eu sînt instigatorul ! Eu sînt făptașul ! Vreau să-i fac dreptate lui Julien, am să-l provoc la duel cu pistoalele pe pater Tellier !“ Absurditatea aceasta, împreună cu mărturisirea lui Victor că el este vinovat de nenorocire, m-a scos din sărite în așa măsură, încît i-am tras o palmă strașnică. „Foarte bine ! a spus el. Vizitiu, te tîrăști ca un melc ! I-a întins punga lui plină. Repede ! Dă bice cailor ! Gonește ! Domnule Fagon, fiți convins că tata îi va face dreptate lui Julien ! O, el îi cunoaște pe iezuiți, pe nemernicii, pe ticăloșii ăștia și rufele lor murdare ! Dar de el se tem ca de dracul !“ Am socotit că nu e de nici un folos să-i mai pun întrebări băiatului furios, care și așa avea să se spovedească în fața tatălui său și, dealtfel, caii ce goneau ca-n zbor izbeau cu copitele, de săreau scîntei, caldorîmul prost din suburbie. Am ajuns și am fost primiți îndată.

Argenson [22] răsfoia un teanc de acte. „Am dat buzna, Argenson !“ m-am scuzat.

„Nu-i nimic, Fagon ! mi-a răspuns, strîngîndu-mi mîna, și mi-a oferit un scaun. Ce-i cu băiatul ? Arde ca o sobă.“ „Tată...“ „Ține-ți gura ! Vorbește domnul Fagon !“

„Argenson, am început eu, s-a întîmplat ceva grav, poate o mare nenorocire. Julien Boufflers“ — l-am privit întrebător pe ministru — „Știu de bietul băiat, a spus el — a fost bătut de iezuiți și a plecat spre Versailles într-o stare ce poate fi, dacă am văzut bine, începutul unei boli periculoase. Victor știe ce s-a întîmplat.“ „Povestește ! a poruncit tatăl. Clar, calm, amănunțit. Chiar și cel mai mic punct e important. Și nu minți !“

„Să mint ? a strigat cu indignare băiatul. Cum să mint într-o împrejurare, în care numai adevărul poate fi de folos ? Ticăloșii ăștia, iezuiții...“

„Faptele !“ a ordonat ministrul cu expresia lui Radamant [23] pe chip.

Victor s-a recules și a povestit cu o surprinzătoare claritate.

„Era înainte de ora de retorică a lui père Amiel și ne sfătuiam între noi ce farsă să-i mai jucăm năsosului. «Ceva nou ! se striga din toate părțile, ceva cum n-a mai fost ! Să născocim ceva !» Atunci ne-a venit în minte...“

„Atunci *mi*-a venit în minte...“ l-a corectat tatăl.

„...mi-a venit în minte să-l rog pe Julien, care desenează atît de bine, să zugrăvească ceva cu creta pe tabla neagră. I-am petrecut brațul pe după gît lui Julien, care ședea în banca lui, aplecat peste cărți, și învăța o lecție — învață incredibil de greu — și i-am cerut, lingușindu-l : «Desenează-ne ceva ! un rinocer !» A dat din cap. «Văd, a spus el, că vreți să-l necăjiți pe bunul pater, iar cu asta nu sînt de acord. E o cruzime. Nu vă desenez nici un nas !»

«Dar un cioc, o bufniță, tu desenezi atît de comic bufnițele !»

«Nici cioc nu vreau, Victor !»

Atunci m-am gîndit puțin și mi-a venit o idee.“

Ministrul și-a încruntat sprînceana neagră ca smoala. Victor a continuat însă cu îndrăzneala deznădejdii :

„I-am spus : «Desenează-ne o albinuță, Julien, albinele le faci atît de drăgălașe !» «De ce nu ?» a răspuns el serviabil și a desenat în trăsături îngrijite pe tablă o albinuță încîntătoare.

«Adaugă și ceva scris !»

«Fie, dacă vrei», a spus el și a scris cu creta : *abeille*.

«N-ai pic de imaginație, Julien ! Sună atît de sec.»

«Dar cum să scriu, Victor ?»

«Măcar : animalul care face miere — *bête à miel*.»

Ministrul a înțeles îndată stupidul joc de cuvinte : *bête à miel* și *bête Amiel*. „Uite ce meriți pentru asta !“ a strigat el și i-a ars născocitorului de calambururi o palmă, față de care a mea fusese o mîngîiere.

„Foarte bine !“ a spus băiatul, a cărui ureche sîngera.

„Mai departe ! Și scurtează-o ! i-a poruncit tatăl. Ca să piei din ochii mei !“

„În clipa aceea a intrat père Amiel, a făcut cîțiva pași în sus și-n jos, a adulmecat tabla, a înțeles, dar, mucalitul, s-a făcut că nu pricepe. Deodată a răsunat, mai întîi un glas izolat : «*Bête Amiel !* Prostul Amiel !» pe urmă din mai multe bănci, apoi în gura mare : *Bête Amiel !* Prostul Amiel !»

Și iată — moment de groază — ușa a fost smulsă. Era lupul cel fioros, père Tellier. Spionase pe coridoare și-și arăta acum mutra diavolească.

«Cine a desenat asta ?»

«Eu» a răspuns Julien. Astupîndu-și urechile, continuase să învețe și, cum îndeobște înțelege atît de greu, nu pricepuse și n-avea habar de nimic.

«Cine a scris asta ?»

«Eu» a spus Julien.

Lupul a făcut un salt spre el, l-a tras pe Julien, năucit, în sus și aproape a smuls o curea cu care ne legăm noi vraful de cărți și...“ Povestitorului i-a rămas vorba în gît.

„Și tu ai tăcut, lașule nenorocit ! a tunat ministrul. Te disprețuiesc. Ești un om de nimic !“

„Am strigat ca din gură de șarpe — a izbucnit băiatul : eu am fost, eu am fost ! Père Amiel se agățase

și el de lup, confirmînd că Julien e nevinovat. Cu siguranță că a auzit, lupul! Dar mie nu mi-a atins nici un fir de păr, fiindcă sînt fiul tău și de tine se tem, pe tine te respectă. Pe mareșal însă îl urăsc, iar de el nu se tem. De aceea, Julien a trebuit să plătească. Dar am să-i vir lupului pumnalul între coaste, dacă nu..." băiatul s-a scormonit în buzunar.

Severul tată l-a înhățat pe Victor de guler, l-a tîrît pînă la ușă, a deschis-o, l-a azvîrlit afară și a tras zăvorul. După o clipă, băiatul a început să bată cu pumnii în ușă și să strige: „Merg cu voi la père Tellier! Depun mărturie și-i spun: ești un monstru!"

„În fond, Fagon, s-a întors calm spre mine ministrul, fără a lua în seamă tapajul, băiatul are dreptate: noi doi îl căutăm pe pater, fără întîrziere, îl asaltăm cu adevărul gol-goluț, i-l desfășurăm înainte ca pe-o pînză și-i cerem să meargă cu noi la Julien, astăzi încă, îndată, și să-i ceară scuze, în prezența noastră, celui maltratat." S-a uitat la ceas. „Unsprezece și jumătate. Père Tellier își respectă programul său țărănesc. Mănîncă, punct la prînz, pîine neagră și brînză. Deci, îl găsim."

Argenson m-a luat cu el. Ne-am urcat în trăsură și am pornit-o.

„Îl cunosc pe băiat, a repetat ministrul. În povestea lui, un singur lucru nu mi-e clar. E faptul că, la început, iezuiții l-au răsfățat și l-au ținut ca-n vată. Colegii lui, chiar și derbedeul meu, au fost deseori indignați de lucrul acesta. Înțeleg că, așa cum sînt ei făcuți, îl urăsc de cînd mareșalul a avut nedibăcia să-i demaște. Dar îmi scapă motivul pentru care ei, cărora mareșalul le era indiferent, au socotit la început că e avantajos să-l favorizeze pe copil peste limitele cruțării cuvenite pentru slăbiciunea lui."

„Hm" am făcut eu.

„Și tocmai lucrul acesta trebuie să-l știu, Fagon."

„Ei, Argenson, mi-am început eu confesiunea — iar acum mă mărturisesc și maiestății voastre, căci mai ales pe maiestatea voastră v-am jignit — fiindcă țineam cu orice preț să-i asigur lui Julien un culcuș cald la iezuiți și nu aveam nici o recomandare decisivă — cum se mai

spun citeodată și palavre — le-am povestit părinților Rapin și Bouhours, pe care i-am găsit în societatea unor doamne, că mama lui Julien a fost pentru maiestatea voastră o apariție plăcută. Purul adevăr. Nici un cuvînt mai mult, pe onoarea mea, Argenson!" Chipul lui Argenson s-a schimonosit.

Chipul vostru, maiestate, s-a întunecat acum și exprimă dezaprobare. Dar, sire, sînt eu vinovat, dacă imaginația părinților iezuiți preschimbă lucrul cel mai curat în ceva echivoc?

Cînd, mai apoi — am continuat — au început să-l urască pe mareșal și să se intereseze de el, au tras cu urechea și au cercetat în felul lor, dar n-au aflat nimic altceva decît că mama lui Julien a fost cea mai curată făptură de pe pămînt, mai înainte de a deveni îngerul care surîde acum deasupra pămîntului. Din păcate, iezuiții s-au convins de eroarea lor tocmai atunci cînd copilul ar fi avut cel mai mult nevoie de ea." Argenson a dat din cap afirmativ.

— Fagon, spuse regele aproape cu asprime, aceasta a fost ce-a de-a treia și cea mai mare libertate a ta. Dacă te-ai jucat cu atîta ușurință cu numele meu și cu faima unei femei pe care ai adorat-o, trebuia cel puțin să tăinuiești față de mine această nelegiuire, deși astfel povestea ta ar fi devenit mai de neînțeles. Și spune-mi, Fagon: n-ai acționat tu oare după acel principiu blestemat care susține că scopul scuză mijloacele? Ai intrat și tu în ordin?

— Cu toții facem întrucîtva parte din el, maiestate, zîmbi Fagon și continuă:

La jumătatea drumului l-am întîlnit pe père Amiel, care rătăcea ca un nefericit și care, recunoscîndu-mi trăsura, a făcut niște gesturi atît de disperate, încît am cerut să oprească. La portiera trăsurii, a început să-și schimonosească nebunește fața și într-o clipă a fost înconjurat de un cerc de băieți de pe uliță, care rîdeau în hohote. I-am cerut să urce.

„Mulțumesc Maicii Domnului că v-am găsit, domnule Fagon! Julien, pe care-l protejați, a suferit o jignire, iar el e nevinovat ca și micul Astyanax cel zdrobit[24]!" s-a pornit să declame năsosul. Dacă ați fi văzut, domnule

Fagon, privirea stranie pe care băiatul a ridicat-o spre călăul său, acea privire de groază și de frică de moarte !“ Père Amiel și-a tras răsuflarea. „De-aș zbura peste mări, acea privire m-ar urmări ! De m-aș îngropa într-un turn întunecat, ar răzbate prin ziduri. De m-aș ascunde...“

„De nu te-ai ascunde, profesore — l-a întrerupt ministrul — tocmai acum, cînd e nevoie să depui mărturie în fața lui père Tellier, căci la el ne ducem acum, iar dumneata vei merge cu noi ! Ai curajul ?“

„Desigur, desigur ! a afirmat cu tărie père Amiel, care însă a pălit vizibil și a început să tremure în sutana lui. Chiar și în distinsul său ordin, père Tellier este temut ca un ins brutal și violent.

Cînd am coborît la așezămîntul călugărilor, dînd întîietate lui père Amiel, Victor a sărit și el de pe capră, unde șezuse dîrz alături de vizitiu, făcînd astfel și el drumul cu noi. „Merg și eu !“ a strigat el îndărătnic. Argenson s-a încruntat, dar a căzut de acord, nu nemulțumit că aduce cu sine și un al doilea martor.

Père Tellier n-a trimis vorbă că nu e acasă. Argenson le-a făcut semn lui père Amiel și băiatului să rămînă în anticameră. I-au dat ascultare, primul ușurat, al doilea nemulțumit. Părintele rector locuia într-o cameră modestă, chiar sărăcăcioasă, după cum purta și o sutană uzată, ziua și noaptea aceeași. Ne-a primit cu spatele încovoiat și un zîmbet ipocrit pe fața lui necioplită, cu trăsături sălbatice. „Cu ce pot fi de folos domnilor ?“ ne-a întrebat, rînjind dulce.

„Sfinția ta, a răspuns Argenson, refuzînd scaunul oferit, un scaun acoperit de praf și cu spetează spartă, este în joc o viață. Trebuie să ne grăbim. Astăzi, tînărul Boufflers a fost pedepsit la colegiu din greșeală. Din greșeală. Un strengar perfid l-a pus pe băiatul acesta mărginit să deseneze și să scrie pe tablă ceva ce-a căpătat aspectul unei batjocuri neroade la adresa lui père Amiel, fără ca Julien Boufflers să aibă cea mai vagă bănuială în ce scop urît fusese folosit. Este lesne de dovedit că el a fost singurul din clasa sa care îi dojenea pe ceilalți pentru asemenea farse și le și împiedica, atît

cît îi stătea în putere. Dacă ar fi scornit el, în capul lui blond, gluma aceea îndoielnică, atunci ar fi meritat fără îndoială pedeapsa aplicată. Așa însă, această pedeapsă e o nedreptate teribilă, care nu poate fi reparată destul de repede și deplin. Se mai adaugă ceva, infinit de grav. Cel pedepsit din greșeală, un copil ca minte, are sufletul unui bărbat. S-a crezut că e pedepsit un copil, și a fost de fapt maltratat un om de onoare."

„Ei, ei, s-a arătat uimit père Tellier, ce tot spune excelența voastră! Cum poate fi răstălmăcit astfel un lucru simplu? Merg pe coridoare. Aceasta e datoria mea. Aud larmă în clasa de retorică. Père Amiel este un savant, o podoabă a ordinului, dar nu știe să impună respect. Nouă nu ne plac sancțiunile trupești, dar nu se putea merge mai departe așa, trebuia dat un exemplu. Intru. Pe tablă se afla o prostie. Cercetez. Boufflers recunoaște. Restul se înțelege de la sine.

Nedotat? Mărginit? Dimpotrivă, e perfid, un fățarnic. Apele liniștite sînt adînci. Ceea ce-i lipsește este sinceritatea, e un prefăcut, un ipocrit. L-a durut? O, pielea lui delicată! Un domnișor, nu? Îmi pare rău, noi, părinții iezuiți, nu ținem seama de persoană. Chiar mareșalul însuși ne-a rugat să nu-i răsfățăm copilul. Eu eram mai virstnic decît tînărul Boufflers cînd mi-am primit ultima și cea mai bună corecție, mă aflam în seminar, patruzeci de lovituri fără una, ca sfîntul Paul, care a fost și el un om de onoare. Am pierit? Mi-am frecat locul supus pedepsei și m-am simțit mai bine ca înainte. Și eram nevinovat, dar de nevinovăția acestui nesimțitor nu mă va convinge nimeni!"

„Poate că totuși, sfinția ta!" a spus Argenson și i-a chemat înăuntru pe cei doi care așteptau.

„Victor, a rînjit iezuitul spre băiatul ce intra, tu n-ai făcut-o! Pentru tine depun eu chezășie. Ești un copil cuminte. Ai fi un prost să te declari vinovat de ceva de care nu te acuză nimeni!"

Victor, care se apropia într-o atitudine dîrză, l-a privit pe monstru cu îndrăzneală în față, dar curajul a început să-i scadă. Inima îi zvîcnea înaintea sălbăticiei crescînde a trăsăturilor iezuitului și a ochilor scînteietori de lup. S-a pornit repede. „Eu l-am amăgit pe

Julien, care n-a înțeles nimic din toată povestea, a spus el. V-am și strigat asta în urechi, dar n-ați vrut să auziți, fiindcă sînteți un nelegiuit!"

„Destul!" a ordonat Argenson și i-a arătat ușa. Băiatul a ieșit, bucuros că a terminat. Începuse să se teamă.

„Père Amiel, s-a întors ministrul către acesta, spune, cu mîna pe inimă, putea Julien să scornească acel joc de cuvinte?"

Père Amiel șovăia, privindu-l cu teamă pe rector. „Curaj, pater, i-a șoptit ministrul, ești un om de onoare!"

„Cu neputință, excelență, așa cum Ahile n-a fost un laș, iar Tersit[25] un erou! și-a luat curaj père Amiel, cu retorica lui. Julien e nevinovat ca și Mîntuitorul!"

Fața pămîntie a rectorului s-a schimonosit de furie. Era obișnuit ca în colegiu să afle ascultare oarbă și nu suporta nici cea mai măruntă contradicție.

„Vrei să critici, frate? a spumegat el. Critică mai întîi grimasele dumitale nebunești, care te fac de batjocura celui mai prost! L-am tratat pe băiat după dreptate!

Această înjosire a mimicii lui l-a scos cu totul din fire pe pater Amiel și l-a făcut să uite pentru o clipă orice teamă. „După dreptate? s-a văitat el. Dumnezeule mare! De cîte ori v-am rugat să țineți seama de incapacitatea băiatului și să nu-l distrugeți! Cine mi-a răspuns: «Din partea mea, n-are decît să piară!» Cine a spus asta?"

„*Mentiris impudenter!*" * a urlat lupul.

„*Mentiris impudentissime, pater reverende!*" ** a strigat încă mai tare năsosul, tremurînd din toate mădularele.

„Piei din ochii mei!" s-a răstit rectorul, arătînd cu degetul ușa, iar micul pater a șters-o, cît a putut de repede.

Cum rămăsesem din nou în trei, ministrul a rostit cu seriozitate:

„Părinte, s-a rostit împotriva dumneavoastră reproșul că îl uriți pe băiat. O acuzație gravă! Anulați-o și dezmințiți-o, mergînd cu noi și cerînd scuze lui Julien.

---

* Minți cu nerușinare *(n. tr.)*.

** Minți cu cea mai mare nerușinare, părinte reverend *(n. tr.)*.

Nu va mai fi nimeni de față, în afară de noi doi. A arătat spre mine. E suficient. Acest domn este medicul personal al regelui și se arată foarte îngrijorat de sănătatea băiatului. Păliți ? Călcați-vă pe inimă și gîndiți-vă : cel al cărui nume îl purtați poruncește ca soarele să nu fie lăsat să apună peste o mînie, cu atît mai puțin peste o nedreptate !"

Să recunoască o vină și să se pocăiască pentru ea ! Iezuitul scrîșnea din dinți de mînie reținută.

„Ce am eu a face cu nazarineanul ? a rostit el blasfemia, cabrînd de mîndrie rănită, iar pocitania a părut că tot crește pînă în tavan ca un demon. Eu aparțin bisericii ! Nu, ordinului !... Și ce am eu a face că băiatul ? Nu pe el îl urăsc, ci pe tatăl său, care ne-a calomniat ! Calomniat ! Calomniat într-un mod scandalos !"

„Nu mareșalul, am rostit eu uluit, ci laboratorul meu i-a... calomniat pe iezuiți."

„Un fals ! Un fals ! a tunat rectorul. Acele scrisori n-au fost scrise niciodată ! Le-a falsificat un șarlatan diavolesc !"

Père Tellier mi-a aruncat o privire de asasin. Eram impresionat, mărturisesc, de această tărie și forță : să desființezi faptele, să transformi adevărul în minciună și minciuna în adevăr !

Père Tellier își freca fruntea de fier. Apoi și-a schimbat expresia feței și s-a înclinat în fața ministrului, pe jumătate servil, pe jumătate batjocoritor :

„Excelență, sînt ascultătoarea dumneavoastră slugă, dar înțelegeți : nu pot înjosi atît de mult societatea, cerînd scuze unui băiat."

Argenson a schimbat tonul, nu mai puțin abil. S-a postat lîngă Tellier cu un imperceptibil zîmbet de dispreț în colțurile gurii. Pater a apropiat urechea.

„Sînteți sigur, a șoptit ministrul, că l-ați biciuit pe fiul mareșalului și nu cel mai nobil sînge al Franței ?"

Père Tellier a tresărit. „Nu-i nimic adevărat în asta, a șoptit la rîndu-i. Vă bateți joc de mine, Argenson."

„Nu sînt deloc sigur. În asemenea lucruri nu poți fi sigur. Dar simpla posibilitate v-ar face imposibilă numirea — știți la ce mă refer și pentru ce sînteți propus."

Mi s-a părut, sire, că văd pe fața întunecată a confesorului vostru cum se luptă mîndria cu ambiția, dar n-am putut ghici a cui va fi victoria.

„Mă gîndesc, domnilor, să vă însoțesc", a spus père Tellier.

„Haideți, pater !" l-a grăbit ministrul și a întins mîna spre el.

„Dar trebuie să-mi schimb sutana. Vedeți, aceasta e peticită și s-ar putea ca la Versailles să-l întîlnesc pe maiestatea sa." A deschis o odaie alăturată.

Argenson i s-a uitat peste umăr și a văzut o cămăruță scundă cu un prici gol și un dulap mîncat de cari.

„Cu voia dumneavoastră, domnilor, a șoptit iezuitul rușinos, încă nu mi-am schimbat niciodată veșmintele în fața unor ochi laici."

Argenson l-a apucat de sutană. „Vă țineți de cuvînt ?"

Père Tellier a întins trei degete murdare spre ceva sfînt aninat în întunericul unui colț, s-a strecurat pe ușă și a tras-o, lăsînd o crăpătură mică, pe care Argenson a ținut-o căscată cu vîrful piciorului.

Am auzit dulapul deschizîndu-se și închizîndu-se. Au trecut două minute. Argenson a împrîncit ușa. Père Tellier dispăruse. Nu crezuse insinuarea lui Argenson și folosise prilejul pentru a scăpa de noi ? Sau o crezuse, dar un demon al ordinului său îl învinsese pe celălalt, mîndria învinsese ambiția ? Cine poate scruta hăul acestui suflet întunecat ?

„Sperjurul !" a afurisit ministrul, a deschis dulapul, a văzut o scară și a coborît val-vîrtej. Eu am șonticăit și m-am prăvălit cu cîrja mea după el. Jos ne-am aflat în fața unui novice distins, cu cele mai elegante maniere, care, cu o mină extrem de mirată, ne-a răspuns cu modestie la întrebarea despre pater că, după știrea lui, acesta a plecat de-un sfert de oră cu treburi la Rouen.

Argenson a renunțat la orice urmărire. „Mai curînd îl tîrăsc la Versailles pe Cerberul din infern decît pe acest monstru !... Și-apoi, unde să-l găsești în ascunzătorile societății ? Plec. Trimite după cai odihniți, Fagon, și grăbește-te spre Versailles. Povestește totul maiestății sale. Maiestatea sa îi va întinde mîna lui Julien și-i va spune : Regele te respectă, ți s-au întîmplat prea multe ! Iar

băiatul va uita de biciuire.“ I-am dat dreptate. Era lucrul cel mai bun, singurul leac radical, dacă n-ar fi venit prea tîrziu.

Fagon îl privi atent pe rege pe sub sprîncenele lui stufoase de moșneag, dornic să vadă ce impresie îi făcuse demascarea confesorului său. Nu-și făcea iluzia că Ludovic își va revoca alegerea. Dar voise să-l prevină pe rege în legătură cu acest dușman al omenirii, care, cu aripile lui de demon, avea să umbrească sfîrșitul unei domnii strălucite. Din trăsăturile celui mai creștin dintre suverani, Fagon nu deslușì altceva decît o compătimire firească față de soarta fiului unei femei, care-i plăcuse în treacăt monarhului, și desfătarea iscată de o povestire, ale cărei alei se îndreptau, la fel ca acelea ale unui parc, spre același centru : regele, mereu regele !

— Continuă, Fagon, îl rugă maiestatea sa, iar el dădu ascultare, înviorat și întărîtat.

— Deoarece caii nu puteau ajunge decît după un sfert de oră, am trecut peste drum de așezămîntul călugărilor la un băiaș, clientul meu, și am comandat o baie călduță, fiindcă eram istovit. În vreme ce apa îmi reîmprospăta forțele vitale, îmi făceam cele mai aspre reproșuri că-l neglijasem pe băiatul ce-mi fusese încredințat și amînasem eliberarea lui. După un răstimp, m-a deranjat o pălăvrăgeală lipsită de măsură ce răzbătea prin peretele subțire. Două fete din pătura burgheză inferioară se îmbăiau împreună. „Sînt atît de nefericită ! — trăncănea una dintre ele și înșira o neroadă istorioară de amor — atît de nefericită !“ După un minut, chicoteau amîndouă. În vreme ce eu mă învinuiam de neglijență și-mi simțeam conștiința apăsată de o grea povară, lîngă mine se hîrjoneau și se stropeau două nimfe ușuratice.

La Versailles...

În această clipă, regele Ludovic se întoarse spre Dubois, cameristul marchizei, care intrase în vîrful picioarelor și șoptise :

— Masa maiestății voastre e servită.

— Mă deranjezi, Dubois, spuse regele, iar bătrînul servitor se retrase, cu o ușoară expresie de surprindere

pe fața de om stilat, fiindcă regele era punctualitatea în persoană.

— La Versailles, repetă Fagon, l-am găsit pe mareșal șezînd la masă cu cîțiva tovarăși de același rang. Era Villars [26], un lăudăros din cap pînă-n picioare, un erou, după cum se afirmă, iar eu nu neg, și cel mai nerușinat cerșetor, așa cum îl cunoaște maiestatea voastră ; mai era Villeroy [27], cel care pierde bătăliile, cel mai de nimic dintre muritori, care trăiește din resturile mărinimiei voastre, cu îngîmfarea lui netulburată și manierele sale făloase ; Grammont, cu capul său distins, care m-a trișat ieri cu cărți însemnate, în sala voastră, maiestate, și la masa voastră de joc, și Lauzun, care, sub mina lui blîndă, e un om complet înăcrit și rău. Iertați-mă, i-am văzut pe curtenii voștri sluțiți de lumina vie a temerilor din inima mea. Fuseseră invitate și contesa Mimeure și Mirabelle, aceasta din urmă ocupînd locul de lîngă Villeroy, care-o speria pe biata copilă cu galanteriile lui de filfizon septuagenar.

Julien, chemat la masă de tatăl său, era palid ca moartea. Vedeam cum îl zguduie frigurile și, cuprins de o sfîntă sfială, nu-mi puteam dezlipi ochii de victimă.

Convorbirea — există oare demoni care grăbesc lucrurile, ridicîndu-i furtunos pe cei aflați în ascensiune și doborîndu-i cu lovituri crude de picior în hău pe cei ce alunecă la vale ? — convorbirea se purta în jurul pedepselor disciplinare din armată. Părerile erau împărțite. Se discuta dacă trebuie să se aplice în genere pedepse corporale și, dacă da, cu ce obiect, cu bastonul, cureaua sau latul săbiei. Mareșalul, omenos cum e, se declara împotriva oricărei pedepse corporale, cu excepția vreunui delict absolut dezonorant, iar Grammont, trișorul, se arăta de acord cu el, deoarece onoarea, cum spune Boileau, e o insulă cu țărmuri prăpăstioase, pe care, odată ce-ai părăsit-o, nu te mai poți cățăra din nou. Villars s-a comportat, dacă e s-o spun, ca un ins pe jumătate nebun și a povestit că unul dintre grenadirii săi, pedepsit probabil pe nedrept, s-a sinucis cu o împușcătură, iar el — mareșalul Villars — a scris în ordinul de zi : Lafleur a fost un om de onoare în felul său.

Replicile celor de față se încrucișau. Băiatul le urmărea cu privirile rătăcite. Cuvintele „lovituri", „onoare", „bătaie" răsunau încolo și-ncoace. I-am șoptit la ureche mareșalului : „Julien e suferind, trebuie să se ducă în pat." „Julien nu trebuie să fie răsfățat, mi-a răspuns el. Băiatul trebuie să știe să se stăpînească. Dealtfel, îndată se strînge masa." În momentul acela, galantul Villeroy s-a întors spre timida lui vecină. „Scumpă domnișoară, a fornăit el, umflîndu-se în pene, vorbiți, iar noi vom asculta un oracol !" Mirabelle, care ședea ca pe cărbuni, fiind pe deasupra speriată de înfățișarea îngrozitoare a lui Julien, nu s-a putut dezbăra, firește, de deprinderea ei, și a răspuns : „Nici un supus al celui mai mîndru dintre regi nu suportă o brutalitate corporală : un astfel de stigmatizat nu supraviețuiește." Villeroy a aplaudat și i-a sărutat unghia degetului mic. M-am ridicat, l-am apucat pe Julien și l-am smuls de-acolo. Această ieșire a rămas aproape neobservată. Probabil că mareșalul a scuzat-o față de oaspeții săi.

În vreme ce-l dezbrăcam — el însuși nu mai era în stare s-o facă — băiatul mi-a spus : „Domnule Fagon, mă simt într-un fel ciudat. Simțurile mele au luat-o razna. Am vedenii. Cu siguranță că sînt bolnav. Dacă aș muri... a zîmbit. Știți, domnule Fagon, ce s-a întîmplat astăzi la iezuiți ? Tata să nu afle nimic din cele ce s-au petrecut. Niciodată ! Niciodată ! L-ar ucide !"

I-am făgăduit și mi-am ținut cuvîntul, deși m-a costat. Nici astăzi, mareșalul nu știe nimic.

Cu capul în perne, Julien mi-a întins mîna : „Vă mulțumesc, domnule Fagon... pentru toate... Eu nu sînt nerecunoscător ca Mouton."

Ar fi fost de prisos să vă mai necăjesc atunci, maiestate. După numai un sfert de oră, Julien a început să aiureze. Procesul și sentința se aflau în mîinile naturii. Febra a crescut, pulsul gonea. Am pus să mi se instaleze un pat de campanie în odaia spațioasă și am rămas la post. În odaia învecinată, mareșalul ordonase să i se aducă mapele și hărțile. Din oră în oră, își părăsea masa de lucru, ca să-l vadă pe băiat, care nu-l mai recunoștea. Îi aruncam priviri ostile. „Fagon, m-a întrebat, ce ai împotriva mea ?" Nu doream să-i răspund.

Băiatul a aiurat mult, dar în cîmpul privirii lui înfierbîntate pluteau numai aparițiii prietenești provenite din viață. I s-a arătat Mouton și chiar și Mouton cățelul i-a sărit pe pat. A treia zi, lîngă Julien ședea mama lui.

Băiatul a primit trei vizite. Victor a zgrepțănat la ușă și, lăsat de mine să intre, a scos un strigăt de durere atît de zguduitor, încît a trebuit să-l scot afară. Apoi a bătut degetul Mirabellei. S-a apropiat de patul lui Julien, care zăcea tocmai atunci într-o somnolență neliniștită, și l-a privit îndelung. A plîns puțin, dar i-a depus un sărut înfocat pe gura ofilită. Julien n-a simțit nici o bucurie și nici prezența celei dragi.

Pe neașteptate s-a anunțat și père Amiel, pe care nu l-am respins. Fiindcă băiatul îl privea țintă cu ochi străini, a început să țopăie caraghios în jurul patului și să strige: „Nu-l mai cunoști, Julien, pe-al tău père Amiel, micul Amiel, năsosul Amiel? Spune-mi doar cu o vorbuliță că-ți sînt drag!" Băiatul a rămas indiferent. Dacă există cîmpiile elizee, nădăjduiesc să dau acolo de père Amiel, fără pălărie înaltă, cu nas proporționat, și mînă în mînă cu el să fac o plimbare prin grădinile cerești.

În a patra seară, pulsul a început să bată nebunește. O comoție cerebrală putea să survină în orice clipă. Am trecut dincolo la mareșal.

„Cum merge?"

„Rău."

„Julien va trăi?"

„Nu. Creierul lui e istovit. Băiatul a muncit peste puteri."

„Mă miră, a spus mareșalul, n-am știut."

De fapt, cred că nu știa. Indulgența mea ajunsese la capăt. I-am spus fără cruțare adevărul și i-am reproșat că și-a neglijat copilul, contribuind la moartea lui. Calvarul de la iezuiți l-am trecut sub tăcere. Mareșalul m-a ascultat în tăcere, cu capul puțin înclinat, în felul său, spre dreapta. Pleoapele au început săi zvîcnească și am văzut o lacrimă. În cele din urmă, și-a recunoscut înjustețea. S-a recules cu stăpînirea de sine a unui războinic și a trecut în camera băiatului.

Tatăl s-a așezat lîngă băiatul său, care zăcea acum sub apăsarea unor vise îngrozitoare. „Vreau cel puțin, a murmurat mareșalul, să-i ușurez moartea, pe cît pot. Julien ! a rostit în felul său hotărît. Băiatul l-a recunoscut. Julien, trebuie să faci un sacrificiu pentru mine și să-ți întrerupi studiile. Mergem împreună la oaste. Regele a suferit pierderi la graniță, iar acum pînă și cel mai tînăr trebuie să-și facă datoria.“ Aceste cuvinte au dublat dorul de călătorie al unui muribund. Cumpărarea unor cai... Plecarea... Sosirea în tabără... Intrarea în linia de bătaie... Ochii străluceau, dar pieptul a început să horcăie.

„Agonia !“ i-am șoptit mareșalului.

„Uite steagul englezesc ! Capturează-l !“ a comandat tatăl. Băiatul muribund a prins cu mîna aerul. „*Vive le roi !*“ a strigat el și a căzut ușor pe spate, ca străpuns de un glonte.

Fagon terminase și se ridică. Marchiza era emoționată.

— Bietul copil ! suspină regele și se ridică și el.

— De ce bietul, întrebă cu voioșie Fagon, de vreme ce a murit ca un erou ?

NUNTA CĂLUGĂRULUI

Era la Verona. În fața unui foc mare, adăpostit de un cămin vast, un număr de curteni tineri, bărbați și femei, ședeau în cele mai comode poziții îngăduite de buna-cuviință în jurul unui principe tînăr și a două femei înfloritoare. În stînga căminului ședea grupul princiar, căruia i se alăturau ceilalți într-o pătrime de cerc, lăsînd liberă în întregime cealaltă parte a căminului, după datina de la curte. Principele era acel Scaliger pe care ei îl numeau Cangrande. [1] Dintre femeile între care ședea, cea mai apropiată de cămin, puțin retrasă și rezemată în semiîntuneric, putea fi soția lui, cealaltă, în plină lumină, vreo rudă sau prietenă; se povesteau, cu priviri semnificative și rîsete reținute, diverse istorii.

În acest cerc senzual și îndrăzneț, apăru un bărbat cu un aer grav, ale cărui trăsături puternic reliefate și veșminte lungi păreau să aparțină altei lumi.

— Stăpîne, vin să mă încălzesc la vatra ta, vorbi bărbatul cu înfățișare străină, pe jumătate solemn, pe jumătate disprețuitor, renunțînd să mai adauge că, în ciuda serii reci de noiembrie, servitorii lăsători uitaseră sau întîrziaseră să facă focul în odaia din catul de sus a oaspetelui. [2]

— Așază-te lîngă mine, iubitul meu Dante, răspunse Cangrande, dar dacă vrei să te încălzești între oameni, să nu-mi privești în flăcări, păstrînd după obiceiul tău mutenia! Aici se povestește, iar mîna care a făurit astăzi terține — urcînd în camera mea astrologică, te-am auzit în a ta cum fredonai surd scandînd versuri — această mînă viguroasă nu poate șovăi astăzi să apuce între degete, fără s-o zdrobească, jucărioara unei povestiri amuzante. Dă concediu zeițelor — se referea desigur la muze — și mulțumește-te cu aceste frumoase muritoare.

Scaliger arătă oaspetelui său, cu o ușoară mișcare a mîinii, pe cele două femei, dintre care cea mai mare, care ședea aparent insensibilă în umbră, nici nu se gîndi să clintească, în vreme ce aceea mai mică și vioaie se grăbi să-i facă florentinului loc lîngă ea. Acesta însă nu dădu urmare invitației gazdei sale, ci-și alese mîndru ultimul scaun, la capătul cercului. Îi displăcea bigamia principelui — chiar dacă era poate numai un joc de o seară — sau îl dezgusta măscăriciul curții, care, cu picioarele întinse în față, ședea lîngă jilțul lui Cangrande, pe mantia acestuia alunecată pe podea.

Măscăriciul, un bătrîn știrb cu ochii holbați și un bot flasc, bîrfitor și lacom — alături de Dante, singurul om vîrstnic din acea societate — se numea Gocciola, adică Picătură, deoarece obișnuia să soarbă ultimele picături cleioase din paharele golite, și îl ura pe străin cu o răutate copilărească, fiindcă vedea în Dante un concurent în favoarea capricioasă a stăpînului. Făcu o strîmbătură și-și îngădui obrăznicia, rînjind batjocoritor, de a atrage atenția frumoasei lui vecine din stînga asupra profilului poetului proiectat pe tavanul luminat al încăperii înalte. Umbra lui Dante semăna cu o femeie uriașă, cu nas lung și coroiat și cu buza atîrnînd, o Parce sau ceva asemănător. Voioasa fată își reținu un rîs copilăresc. Vecinul ei, un tînăr cu privire inteligentă, care se numea Ascanio, o ajută să-și stăpînească veselia, întorcîndu-se spre Dante și adresîndu-i-se acestuia cu acel respect ponderat, cu care poetului îi plăcea să i se vorbească.

— Nu refuza, tu, Homer și Virgiliu al Italiei, îl rugă tînărul, să te amesteci în jocul nostru nevinovat. Coboară pînă la noi și, în loc să cînți, povestește, maestre.

— Ce temă ați ales ? întrebă Dante, mai puțin neprietenos decît la început, dar încă destul de posac.

— Brusca schimbare a profesiei cu un sfîrșit bun sau rău sau comic, răspunse slugarnic tînărul.

Dante reflectă. Ochii săi melancolici contemplară societatea, a cărei componență păru că nu-i displace cu totul, deoarece alături de unele frunți de rînd descoperi și cîteva importante.

— A tratat vreunul din voi despre călugărul care și-a lepădat rasa ? întrebă el, mai îmblînzit.

— Firește, Dante ! răspunse un militar cu înfățișare de om sincer, vorbind italiana cu un ușor accent german, pe nume Germano, care purta o platoșă de zale și avea o mustață lungă pe oală. Eu însumi am povestit despre tînărul Manuccio, care a sărit peste zidurile mănăstirii sale, ca să devină războinic.

— Bine a făcut, declară Dante, se înșelase el însuși asupra înclinațiilor sale.

— Eu, maestre, se porni să trăncănească o padovană zglobie, ceva cam trupeșă, numită Isotta, am povestit despre Elena Manente, căreia foarfecile sfințite tocmai îi tunseseră o parte din plete, cînd ea și-a acoperit repede cu amîndouă mîinile restul părului și și-a înghițit legămîntul de călugăriță, fiindcă îl zărise în naosul bisericii pe iubitul ei, căzut în sclavia barbarilor și salvat într-un mod extrem de miraculos, cum își anina lanțurile desprinse... Voia să spună : de zid, dar pălăvrăgeala fu retezată de vocea lui Dante.

— Bine a făcut, spuse poetul, căci a acționat din pornirea adevărată firii ei de îndrăgostită. Dar nu despre toate acestea e vorba acum, ci despre un cu totul alt caz, anume despre un călugăr care își calcă legămîntul făcut mai mult față de sine însuși decît față de biserică și își azvîrlă rasa, care-i stătea pe trup fără să-l apese, nu dintr-un imbold propriu, nu din pricină că s-ar fi trezit plăcerile lumești sau că ar fi fost atras de lume, nu pentru că nu și-ar fi cunoscut firea, ci de dragul altcuiva, sub presiunea unei voințe străine, chiar dacă, poate, și din sacrele motive ale pietății. Așa ceva s-a povestit ? Nu ? Bine, atunci am s-o fac eu. Dar spune-mi, cum sfîrșește un asemenea om, tu, protectorul și apărătorul meu ? Dante se întoarse spre Cangrande.

— Neapărat, rău, răspunse acesta fără să stea pe gînduri. Cine sare făcîndu-și singur vînt, sare bine ; cui i se face vînt, sare rău.

— Ai grăit adevărul, stăpîne, confirmă Dante, și nu altceva spune apostolul, dacă înțeleg eu bine, cînd scrie că e păcat ceea ce nu izvorăște din credință, adică din convingere și din adevărul firii noastre.

— Dar oare trebuie în genere să existe călugări? chicoti în surdină o voce din semiîntuneric, ca și cînd ar fi vrut să spună: orice eliberare dintr-o stare nefirească e o binefacere.

Întrebarea îndrăzneață și eretică nu supără aici pe nimeni, căci la această curte erau tolerate pînă și cele mai temerare spuse despre lucrurile bisericești, ba chiar se făcea haz de ele, în vreme ce un cuvînt liber sau imprudent despre principe, despre persoana sau politica lui, putea fi fatal.

Ochii lui Dante îl căutară pe cel ce vorbise și îl descoperi în persoana unui tînăr și distins cleric, ale cărui degete se jucau cu o cruce scumpă, pe care o purta peste veșmîntul său preoțesc.

— După părerea mea, nu, răspunse cu prudență Dante. Călugării n-au decît să piară, îndată ce se va naște un soi de oameni care vor ști să reunească cele două puteri supreme ale sufletului omenesc, care par că se exclud, dreptatea și caritatea. Pînă în acea tîrzie etapă a omenirii, statul să o administreze pe prima, biserica pe cealaltă. Cum însă exercitarea carității cere un suflet absolut altruist, cele trei legăminte monahale sînt justificate, căci, cum ne învață experiența, e mai ușor să renunți la plăcere pe de-a-ntregul decît pe jumătate.

— Dar oare nu există mai mulți călugări răi decît buni? întrebă din nou scepticul cleric.

— Nu, afirmă Dante, dacă ținem seama de slăbiciunea omenească. Ar trebui atunci să existe mai mulți judecători nedrepți decît drepți, mai mulți oșteni lași decît curajoși, mai mulți oameni răi decît buni.

— Și nu e acesta cazul? șopti cel din semiîntuneric.

— Nu, hotărî Dante, și o lumină cerească îi transfigură trăsăturile severe. Nu întreabă și nu cercetează filozofia noastră: cum a apărut răul pe lume? Dacă cei răi ar constitui majoritatea, ne-am întreba: cum a apărut binele pe lume?

Aceste fraze mîndre și obscure impuseră societății, dar iscară și îngrijorarea că florentinul s-ar putea adînci în scolastica lui, în loc să povestească.

Cangrande observă cum tînăra lui prietenă își reține un drăgălaș căscat. În asemenea împrejurări, luă cuvîntul și întrebă :

— Ne povestești, dragul meu Dante, o întîmplare adevărată, după documente ? Sau o legendă din gura poporului ? Sau o scornitură a încununatei tale frunți ?

Dante răspunse rar, accentuînd cuvintele :

— Îmi desfășor povestirea pornind de la o inscripție funerară.

— De la o inscripție funerară ?

— De la o inscripție funerară, pe care am citit-o cu ani în urmă la franciscani, în Padova. Piatra pe care era săpată se găsea într-un colț al grădinii mănăstirești, ascunsă sub o tufă de măceș, totuși accesibilă novicilor, dacă se tîrau în patru labe și dacă nu le părea rău că și-au zgîriat obrazul în spini. I-am poruncit starețului — vreau să spun, l-am rugat, să strămute piatra respectivă în bibliotecă și s-o dea în grija unui moșneag.

— Ce scria pe piatră ? rosti cu destulă nepăsare soția principelui.

— Inscripția, replică Dante, era latinească și suna astfel : *Hic jacet monachus Astorre cum uxore Antiope. Sepeliebat Azzolinus.*

— Ce înseamnă aceste cuvinte ? întrebă principesa, curioasă.

Cangrande traduse curgător :

— Aici zace călugărul Astorre lîngă soția lui Antiopa. Pe amîndoi i-a îngropat Ezzelino [3].

— Îngrozitorul tiran ! strigă femeia cea sensibilă. Cu siguranță că a pus să fie amîndoi îngropați de vii, fiindcă se iubeau, și a batjocorit victima pînă și în mormînt, numind-o soția călugărului. Mizerabilul !

— Nicidecum, spuse Dante. În mintea mea, lucrurile au luat altă înfățișare, și-apoi și după istorie ar fi neverosimil. Ezzelino pedepsea mai curînd supunerea față de biserică decît călcarea unui jurămînt clerical. Eu iau cuvîntul *sepeliebat* într-un sens prietenesc : le-a dat celor doi un mormînt.

— Ai dreptate, exclamă bucuros Cangrande, gîndești ca un florentin ! Ezzelino avea o fire de stăpînitor și, așa cum sînt aceștia, era cam aspru și violent. Nouă

zecimi dintre nelegiuirile lui au fost scornite pe seama lui de popi și de poporul dornic de povești.

— Fie și-așa! oftă Dante. Acolo unde apare în povestirea mea încă nu e monstrul pe care, adevărat sau fals, îl descrie cronica, iar cruzimea lui abia începuse să se schițeze, ca să zicem așa, ca o cută în jurul gurii...

— O figură impunătoare, își întregi Cangrande, cu ardoare, portretul, cu părul negru răvășit pe frunte, așa cum îl zugrăvești tu, ca locuitor al infernului, în cîntul al doisprezecelea.[4] De unde ai scos tu un asemenea cap cu părul negru?

— Este capul tău, replică Dante temerar, iar Cangrande se simți măgulit.

— Și celelalte figuri din povestire, continuă poetul, amenințînd surîzător, le voi alege, permiteți — și se întoarse spre cei ce ședeau împrejur — din mijlocul vostru și le voi da numele vostru; de suflete nu mă voi atinge, fiindcă nu pot citi în ele.

— Chipul meu ți-l ofer, spuse cu fală principesa, a cărei indiferență începuse să cedeze.

Printre ascultători se porni un murmur de atîtare extremă, iar din toate părțile răsună îndemnul:

— Povestirea ta, Dante, povestirea ta!

— Iat-o, spuse acesta și începu să povestească.

Acolo unde cursul fluviului Brenta se apropie, trasînd un arc suplu, de orașul Padova, fără ca totuși să-l atingă, aluneca pe apa repede dar liniștită, într-o zi cerească de vară, în sunete domoale de flaut, o barcă împodobită cu ghirlande, supraîncărcată de oameni îmbrăcați de sărbătoare. Era călătoria de nuntă a lui Umberto Vicedomini și a Dianei Pizzaguerra. Padovanul își luase logodnica de la o mănăstire situată pe cursul superior al fluviului, unde, după o veche datină a orașului, fetele din lumea bună obișnuiau să se retragă înainte de nuntă, pentru exerciții pioase. Mireasa ședea în mijlocul luntrei, pe o pernă de purpură, între mirele și cei trei băieți înfloritori din prima lui cununie. Umberto Vicedomini își înmormîntase soția tinerețelor sale cu cinci ani în urmă, cînd ciuma făcuse ravagii în Padova și, cu toate că era în puterea bărbăției, se hotărîse

cu greu și în silă la această a doua căsătorie, numai la stăruințele zilnice ale unui tată bătrîn și suferind.

Luntrea înainta cu vislele retrase, lăsîndu-se în voia curentului. Luntrașii însoțeau muzica lină cu un cîntec intonat cu jumătate voce. Apoi amuțiră și flautele, și corul. Toate privirile se îndreptaseră spre malul drept, pe care un călăreț trupeș își ținea bidiviul în frîu și saluta cu un gest larg spre luntre. Un murmur sfios străbătu rîndurile celor ce ședeau. Vislașii își smulseră bonetele roșii din cap, iar întreg alaiul sărbătoresc se ridică în picioare, cu teamă și respect, chiar și mirele, Diana și băieții. Gesturi smerite, brațe ce salutau, genunchi pe jumătate îndoiți se îndreptară spre mal, cu o asemenea impetuozitate și grabă exagerată, încît luntrea își pierdu echilibrul, se înclină spre dreapta și se răsturnă brusc. Un strigăt de groază, un vîrtej rotitor în mijlocul fluviului acum pustiu, la suprafața căruia apărură oameni ce se ridicau din adînc, ca să se scufunde din nou, și ghirlandele plutitoare de la luntrea răsturnată. Ajutorul nu era departe, căci ceva mai în jos se afla un mic port, unde locuiau pescari și barcagii și unde așteptau și caii și lecticile care urmau să ducă la Padova societatea ce se îneca acum în fluviu.

Cele dintîi bărci de salvare porniră în grabă de pe malul opus. În una dintre ele, alături de un luntraș bătrîn cu barba zburlită ședea Ezzelino, tiranul Padovei, cel care provocase fără vină nenorocirea, în cealaltă, care venea dinspre malul stîng, un călugăr tînăr și barcagiul său, care se desprinsese de țărm cu pelerinul plin de praf chiar în clipa cînd pe fluviu se petrecea dezastrul. Cele două bărci ajunseră una lîngă alta. Între ele, plutea în apă ceva ca un fuior de păr blond, pe care călugărul îl apucă hotărît, îngenunchind, cu brațele mult întinse, în vreme ce barcagiul se proptea din toate puterile de cealaltă copastie a bărcii. Trăgînd de coada groasă de păr, călugărul ridică un cap, care ținea ochii închiși, apoi cu ajutorul lui Ezzelino, venit alături, scoase din fluviu o femeie, povară îngreunată de apa ce-i picura din veșminte. Tiranul sărise din barca lui în cealaltă și privea acum capul neînsuflețit, pe care se deslușea o expresie de îndărătnicie și nefericire,

cu un fel de satisfacție, pricinuită fie de trăsăturile viguroase ale chipului, fie de liniștea morții.

„O cunoști, Astorre? îl întrebă el pe călugăr. Acesta dădu negativ din cap, iar celălalt continuă: Privește-o, este femeia fratelui tău."

Călugărul aruncă o privire sfioasă, plină de compătimire spre chipul palid, care între timp deschise încet ochii stinși.

„Du-o la mal!" porunci Ezzelino.

Călugărul o lăsă însă în seama barcagiului său.

„Vreau să-mi caut fratele, strigă el, pînă cînd am să-l găsesc."

„Te ajut, călugărule, spuse tiranul, dar mă îndoiesc că-l vom mai salva; l-am văzut cum și-a cuprins în brațe băieții și, încolăcit de aceștia, s-a dus îngreunat la fund."

Între timp, Brenta fusese acoperită de ambarcațiuni. Se pescuia cu prăjini, cîngi, cîrlige, plase, iar în scena repede schimbătoare se multiplica, peste cei ce căutau și peste poverile ridicate, statura stăpînitorului.

„Vino, călugărule! spuse acesta în cele din urmă. Aici nu mai ai nimic de făcut. Umberto și băieții săi zac de prea mult timp în adîncuri, ca să mai poată fi readuși la viață. Fluviul i-a tîrît la vale. Îi va depune la mal, cînd va osteni să-i ducă. Dar vezi colo corturile?" În lunca Brentei se ridicaseră cîteva corturi, pentru primirea celor așteptați cu luntrea nupțială, iar acum erau duși în ele cei morți sau aparent morți, pe care-i și înconjurau jeluind rudele și slugile venite în grabă din apropiata Padovă. „Acolo, călugărule, îndeplinește-ți misiunea: opere ale caritătii! Alină-i pe cei vii! Înhumează pe cei morți!"

Călugărul păși pe mal și-l pierdu din vedere pe vicarul imperial. În clipa aceea, din mulțime îi veni în întîmpinare mireasa și văduva fratelui său, nemîngîiată, dar din nou stăpînă pe simțurile ei. Încă îi mai picura apă din părul greu, însă pe un veșmînt schimbat: o femeie miloasă din popor i-l dăduse într-un cort pe al ei și luase în posesie rochia cea scumpă de nuntă.

„Cuvioase frate, i se adresă ea lui Astorre, mă aflu părăsită; în învălmășeală, lectica hotărîtă pentru mine

s-a întors în oraș cu altcineva, viu sau mort. Însoțește-mă acasă la socrul meu, care este tatăl tău!"

Tînăra văduvă se înșela. Slugile bătrînului Vicedomini n-o părăsiseră din pricina consternării sau zăpăcelii, ci drept urmare a lașității și a superstiției. Se temeau să-i ducă bătrînului iute la mînie o văduvă și, odată cu ea, vestea pieirii casei sale.

Călugărul, văzînd mulți din tagma sa prin corturi și în jurul lor, ocupați cu fapte caritabile, dădu urmare rugăminții. „Să mergem", spuse el și o porni cu tînăra femeie pe șoseaua spre orașul ale cărui turnuri și cupole se profilau pe cerul albastru. Drumul era plin de sute de oameni, care alergau spre malul fluviului, sau se întorceau de acolo. Cei doi pășeau adesea despărțiți de mulțime, dar se regăseau mereu în mijlocul șoselei, fără a vorbi între ei, iar acum se și aflau în suburbia orașului, unde locuiau meșteșugarii. Aici — nenorocirea de pe Brenta ridicase în picioare întreaga populație — stăteau pretutindeni grupuri care discutau cu voce tare sau în șoaptă și care îi priveau cu o curiozitate plină de compătimire pe cei doi ce se întîlniseră întîmplător, după ce unul își pierduse fratele, iar cealaltă mirele.

Călugărul și Diana erau chipuri cunoscute de orice copil din Padova. Astorre, chiar dacă nu trecea drept un sfînt, avea totuși faima unui călugăr exemplar. Putea fi numit călugărul orașului Padova, pe care poporul îl venera și de care era mîndru. Și pe bună dreptate, căci el renunțase cu eroism, chiar cu bucurie la privilegiile înaltei nobilimi căreia îi aparținea și la imensa avere a casei sale și, în vremuri de molimă sau alte pericole publice, își risca viața, fără a se tîrgui, pentru omul cel mai mărunt și cel mai sărac. Pe deasupra, cu părul său castaniu cîrlionțat, cu ochii săi calzi și cu gesturile sale nobile, era un bărbat atrăgător, așa cum poporului îi place să arate sfinții săi.

Diana era, în felul ei, nu mai puțin vestită, prin chiar statura ei impunătoare, admirată de popor mai mult decît farmecul gingășiei. Mama ei fusese o germană, chiar o Staufen[5], cum susțineau unii, firește numai

prin sînge, nu și legal. Germania și țara velșilor construiseră împreună, ca bune surori, această făptură trupeșă.

Pe cît de rezervat și aspru se purta Diana cu cei de-o seamă, pe atît de prietenoasă era ea cu oamenii de rînd, le cerea să-i povestească necazurile lor, le dădea îndrumări concise și limpezi și săruta copiii cei mai zdrențăroși. Făcea daruri și donații fără a sta pe gînduri, desigur și pentru că, după Vicedomini, bătrînul Pizzaguerra era cel mai bogat padovan, totodată cel mai murdar zgîrcit, iar Diana se rușina de viciul părintesc.

Poporul, care ținea la ea, o mărita pe Diana în fiecare lună, prin crișme și prin odăi unde se ședea la palavre, cu vreun padovan de vază, însă realitatea nu ținea seamă de aceste dorințe deșarte. Trei piedici îngreunau o logodnă : sprîncenele ridicate și adesea încruntate ale Dianei, mîna strînsă a tatălui ei și atașamentul orb al fratelui ei Germano față de tiran, la a cărui posibilă cădere devotatul slujitor s-ar fi prăbușit și el cu siguranță, trăgînd după sine și întreaga-i familie.

În cele din urmă, Diana se logodise, fără dragoste, după cum știa tot orașul, cu Umberto Vicedomini, care zăcea acum în Brenta.

Astorre și Diana erau atît de adînciți în îndreptățita lor durere, încît ori n-auzeau trăncăneala însuflețită ce le călca pe urme, ori le păsa prea puțin de ea. Nu aceasta îi îmboldea pe călugăr și femeie să pășească alături. Totul părea în bună rînduială, întrucît călugărul trebuia s-o consoleze, iar amîndoi aveau firește același drum : spre bătrînul Vicedomini, ca vestitorii cei mai apropiați și firești ai nenorocirii.

Femeile o deplîngeau pe Diana că a trebuit să se mărite cu un bărbat care o lua numai ca înlocuitoare a unei răposate dragi și, tot într-o răsuflare, o căinau că pierduse acest bărbat înainte de cununie.

Bărbații, dimpotrivă, dezbăteau gesticulînd cu importanță și făcînd pe foarte pricepuții, o problemă arzătoare care se deschisese în legătură cu cei patru moștenitori ai primei familii padovane, înecați în Brenta.

Bogăția stirpei Vicedomini era proverbială. Capul familiei, un bărbat pe cît de energic, pe atît de viclean, care reușea să rămînă în relații bune cu ambele părți, atît cu tiranul Padovei excomunicat de cinci ori, cît și cu biserica ce-l anatemizase pe acesta, nu se ocupase toată viața lui în nici un fel de treburile publice, ci-și îndreptase dîrza existență și marea putere de voință spre un singur țel : bogăția și prosperitatea familiei sale. Acum, aceasta era nimicită. Fiul cel mai mare și nepoții zăceau în Brenta. Al doilea și al treilea fiu pieriseră de pe pămînt în același an nefericit, unul cu două, altul cu trei luni în urmă. Pe cel mai vîrstnic îl dusese la pierzare tiranul, lăsîndu-l pe unul dintre sălbaticele lui cîmpuri de bătălie. Celălalt, din care tatăl lipsit de prejudecăți făcuse un mare comerciant în stil elvețian, murise pe-o coastă orientală crucificat de pirați, fiindcă banii de răscumpărare întîrziaseră. Îi rămăsese al patrulea, Astorre, călugărul. Padovanii iuți la socotit nu se îndoiau nici o clipă că bătrînul va încerca din toate puterile să-l smulgă pe Astorre de sub legămintele monahale. Norodul de pe uliță aflat în plină agitație discuta acum dacă va izbuti și dacă fiul va ceda.

Pînă la urmă disputele ajunseră să se poarte cu voce tare și cu atîta vehemență, încît însuși întristatul călugăr nu se mai putea îndoi la cine se refereau pronumele *„egli"* și *„ella"* * care răsunau din grupurile adunate. Din această pricină, propuse, mai mult din grijă pentru tovarășa sa decît pentru sine, să se abată pe o uliță umbrită, acoperită cu iarbă, bine cunoscută sandalelor sale, fiindcă ducea de-a lungul zidului mîncat de vreme ce-i împrejmuia mănăstirea. Pe-acolo era răcoare de te treceau fiori, dar îngrozitoarea veste care umpluse întreaga Padovă ajunsese pînă și în această umbră. Pe ferestrele refectoriului, construit în zidul gros, răsuna de la prînzul întîrziat — catastrofa de pe Brenta tulburase în oraș toate orarele și orele — convorbirea din timpul mesei a fraților, purtată cu accente de ceartă și cu voce atît de tare, precum și atît de plină de *„-inibus"* și *„-atibus"* — se vorbea latinește sau se azvîrleau în

* „El" și „ea" *(n. tr.)*.

dispută citate din enciclicele papale —, încît călugărului nu-i fu greu să ghicească numaidecît că și aici era tratată aceeași dilemă ca și pe străzi, sau una asemănătoare. Și dacă nu-și dădea seama, poate, despre ce se vorbea, știa totuși despre cine era vorba. Dar ceea ce nu descoperi, erau...

În timp ce rostea această frază, Dante îl căută printre ascultători pe clericul cel distins, care se ascundea în spatele vecinului său.

...erau doi ochi arzători, adînciți în fundul capului, care se aținteau printr-o spărtură a zidului asupra lui și a femeii. Acești ochi aparțineau unei creaturi nefericite, un călugăr prăpădit, numit Serapion, care se mistuia, cu suflet și trup, în mănăstire. Cu imaginația lui aprinsă, Serapion înțelesese pe dată că fratele Astorre îndurase privațiuni și postise cel mai mult după regulile sfîntului Francisc și-l invidia cu turbare pentru bogăția de bunuri și bucurii lumești pe care i le aruncase în brațe capriciul morții. Îl pîndise pe cel ce se întorcea acasă, ca să scruteze figura acestuia și să citească pe ea ce hotărîre luase asupră-și Astorre. Privirile sale înlănțuiră femeia și-i urmăriră pașii.

Astorre se îndrepta împreună cu cumnata sa spre o piațetă formată de patru palate și pătrunse cu ea pe poarta cu boltă adîncă a celui mai arătos. Pe o bancă de piatră, zări doi oameni care se odihneau, un german foarte tînăr, împlătoșat din creștet pînă în tălpi, și un sarazin foarte bătrîn. Germanul, culcat, își pusese capul adormit, de un blond roșcat și cîrlionțat, în poalele necredinciosului care ședea și care, motăind și el, se apleca asupra lui părintește, cu barba lui albă ca zăpada. Cei doi făceau parte din garda personală a lui Ezzelino, care, imitînd-o pe aceea a împăratului Frederic, socrul său, era formată în părți egale din germani și sarazini. Tiranul se afla în palat. Socotise probabil de datoria sa să facă o vizită bătrînului Vicedomini. Într-adevăr, încă de pe scara în spirală, Astorre și Diana auziră convorbirea, pe care Ezzelino o purta în cuvinte concise și calme,

iar bătrînul, care părea să-şi fi ieşit cu totul din fire, dimpotrivă, cu o voce stridentă şi gîlcevitoare. Călugărul şi femeia se opriră la intrarea sălii, printre slugărimea palidă. Servitorii tremurau din toate mădularele. Moşneagul îi potopise cu cele mai teribile blesteme, apoi îi alungase cu pumnii strînşi, fiindcă îi aduseseră tîrziu vestea de pe mal şi abia cutezaseră să i-o comunice bîlbîindu-se. Pe deasupra, servitorii se făcuseră stană de piatră, auzind paşii temuţi ai tiranului. Anunţarea lui era interzisă sub pedeapsa cu moartea. Intra nereţinut ca un duh prin case şi încăperi.

„Şi asta mi-o spui cu atîta nepăsare, crudule, tuna bătrînul în disperarea sa, ca şi cînd ai povesti despre pierderea unui cal sau a unei recolte? Tu mi i-ai ucis pe cei patru, nimeni altul decît tu! Ce nevoie ai avut să treci călare tocmai în acel ceas pe mal? Ce nevoie ai avut să saluţi spre Brenta? Ai făcut-o ca să loveşti în mine! Mă auzi?"

„Destinul" răspunse Ezzelino.

„Destinul? strigă Vicedomini. Destin şi astrologie şi exorcisme şi conjuraţii şi decapitări, femei ce se aruncă de pe acoperişuri pe caldarîm şi sute de tineri străpunşi de săgeţi, căzînd în nelegiuitele tale bătălii imprudente, astea sînt epoca şi guvernarea ta, Ezzelino, blestematule şi afurisitule! Toate le împingi pe făgaşul tău plin de sînge, orice viaţă şi moarte devine alături de tine violentă şi nefirească, şi nimeni nu se mai sfîrşeşte în patul său ca un creştin pocăit."

„Eşti nedrept cu mine, replică celălalt. Ce-i drept, nu am nimic a face cu biserica. Mă lasă indiferent. Dar pe tine şi pe cei de-o seamă cu tine nu v-am împiedicat niciodată să aveţi relaţii cu ea. Asta o ştii şi tu, altminteri n-ai fi cutezat să porţi corespondenţă cu Sfîntul Scaun. Ce tot răsucesti în mîinile tale şi-mi ascunzi sigiliul papal? O indulgenţă? O dispensă papală? Dă-o-ncoa! Într-adevăr, o dispensă papală? Pot s-o citesc? Îmi dai voie? Protectorul tău, sfîntul părinte, îţi scrie că, dacă stirpea ta s-ar stinge pînă la al patrulea şi ultimul, călugărul e dezlegat *ipso facto* * de legămintele sale, dacă vrea să se întoarcă în lume din liberă voinţă şi proprie

* Prin însuşi faptul *(n. tr.)*.

hotărîre. Vulpe vicleană, cîte uncii de aur te-a costat acest pergament ?"

„Mă iei în rîs ? urlă bătrînul. Ce altceva îmi rămînea după moartea celui de-al doilea şi al treilea ? Pentru cine am adunat şi-am strîns ? Pentru viermi ? Pentru tine ? Vrei să mă jefuieşti ? ...Nu ? Atunci, ajută-mă, cumetre — Ezzelino, încă neexcomunicat, fusese naşul celui de-al treilea băiat al lui Vicedomini, acelaşi care se sacrificase pentru el pe cîmpul de luptă — ajută-mă să-l conving pe călugăr să redevină laic şi să-şi ia o nevastă, poruncește-i, tu, atotputernicule, dă-mi-l în locul fiului pe care l-ai ucis în război, ţine-mi pumnul, dacă mă iubeşti !"

„Treaba asta nu mă priveşte, replică tiranul, fără cea mai mică emoţie. Să hotărască singur. «Din liberă voinţă» spune dispensa. Dacă e un călugăr bun, cum cred, de ce să-şi schimbe rostul ? Pentru ca sîngele familiei Vicedomini să nu sece ? Fără asta piere lumea ? Sînt Vicedominii o necesitate ?"

Bătrînul începu acum să zbiere cuprins de o mînie turbată :

„Nelegiuitule, ucigaş al copiilor mei ! Îţi ghicesc intenţiile ! Vrei să mă moşteneşti şi să-ţi porţi nebuneştile campanii cu banii mei !"

În clipa aceea, Vicedomini o văzu pe nora sa, care, făcîndu-şi loc printre slugi, păşise pragul urmată de călugărul şovăielnic. Deşi cu trupul vlăguit, se repezi clătinîndu-se pe picioare în întîmpinarea ei şi o smulse de mîini, ca şi cum ar fi vrut s-o tragă la răspundere pentru nenorocirea ce se abătuse asupra adîndurora.

„Unde e fiul meu, Diana ?" gîfîi el.

„Zace în Brenta", răspunse ea tristă, şi ochii săi albaştri se întunecară.

„Unde, cei trei nepoţi ai mei ?"

„În Brenta", repetă ea.

„Şi pe tine mi te aduci ca dar ? Să te păstrez eu ?" rîse strident bătrînul.

„De-ar fi vrut cel atotputernic, spuse ea încet, să mă fi luat pe mine valurile, iar ceilalţi să se fi aflat aici în locul meu !"

Diana tăcu. Apoi fu cuprinsă de o bruscă mînie :

„Dacă vederea mea te supără și mă aflu aici de prisos, atunci ține seama de asta : eram pierdută, dar el m-a apucat de păr și m-a readus la viață !"

Abia acum bătrînul îl zări pe călugăr, fiul său, iar spiritul i se concentră cu o forță și o iuțeală de parcă jalea lui nemărginită mai curînd l-ar fi oțelit decît l-ar fi paralizat.

„Cu adevărat ? El te-a scos din Brenta ? Hm ! Ciudat ! Căile Domnului sînt totuși minunate !"

Îl apucă pe călugăr de braț și de umăr, ca și cînd ar fi vrut să pună stăpînire pe el, cu trup și suflet, și-l trîrî spre fotoliul său de bolnav, pe care se prăbuși, fără să dea drumul din strînsoare brațului celui ce nu opunea nici o rezistență, Diana îl urmă și îngenunche de cealaltă parte a fotoliului, cu brațele atîrnînd și cu mîinile împreunate, cu capul sprijinit de spetează, astfel că numai cocul ei de păr blond rămase vizibil, ca un obiect neînsuflețit. În fața grupului ședea Ezzelino, cu dreapta sprijinită pe dispensa papală făcută sul, ca pe un baston de mareșal.

„Fiule, fiule drag, scîncea bătrînul cu o gingășie în parte adevărată, în parte simulată cu viclenie, ultima și singura mea mîngîiere ! Tu, toiag și reazem al bătrînețelor mele, n-ai să mă lași să mă frîng între aceste două mîini tremurătoare !... Înțelegi, continuă el pe un ton mai sec, obiectiv, că așa cum stau lucrurile, rămînerea ta în mănăstire nu se poate prelungi. E o regulă canonică, nu-i așa, dragul meu fiu, ca un călugăr al cărui tată sărăcește sau se stinge pe-ncetul de boală, să fie eliberat de starețul său, ca să cultive moșia părintească și să-l hrănească pe cel ce i-a dăruit zilele. Eu am nevoie de tine încă mai mult. Frații și nepoții tăi au pierit, iar acum tu ești cel ce poartă făclia casei noastre. Ești o flăcăruie pe care am aprins-o și nu-mi poate fi de folos ca ea să mocnească și să se stingă fumegînd într-o chilie ! Să știi un lucru — citise în ochii căprui, calzi o sinceră compătimire, iar ținuta respectuoasă a călugărului părea să făgăduiască o ascultare oarbă — sînt mai bolnav decît crezi. Nu-i așa, Isaschar ?"

Bătrînul se întoarse spre o siluetă subțire care intrase

încet printr-o ușă laterală, cu un flaconaș și o lingură în mîini, și venise în spatele fotoliului, iar acum dădea din capul palid, confirmînd. „Am să mor, Astorre, dar ți-o spun : dacă îmi lași dorința neîndeplinită, tătucul tău refuză să se suie în barca luntrașului morții și rămîne ghemuit pe malul amurgului !“

Călugărul mîngîie cu gingășie mîna fierbinte a bătrînului, dar răspunse pe un ton ferm cu două cuvinte :

„Legămintele mele !“

Ezzelino derulă dispensa papală.

„Legămintele tale ? exclamă dezmierdător bătrînul Vicedomini. Legături desfăcute ! Cătușe retezate ! Fă o mișcare, și cad. Sfînta biserică, aceea căreia îi ești dator supunere și ascultare, le declară nevalabile și anulate. Așa scrie aici.“ Degetul său uscat arătă spre pergamentul cu sigiliu papal.

Călugărul se apropie cu respect de stăpînitor, primi înscrisul și-l citi, observat de patru ochi. Clătinîndu-se, făcu un pas înapoi, ca și cînd s-ar fi aflat la înălțime pe un turn și ar fi văzut parapetul căzînd brusc.

Ezzelino îl apucă de subsuori pe cel ce se clătina, întrebîndu-l scurt :

„Față de cine ai făcut legămintele, călugărule ? Față de tine ? Ori față de biserică ?“

„Firește, atît față de el, cît și față de biserică ! strigă bătrînul supărat. Astea-s niște blestemate de sofisticării ! Fii atent la cel de colo, dragă fiule ! Vrea să ne transforme pe noi, cei din familia Vicedomini, în cerșetori !“

Ezzelino își duse, fără mînie, dreapta la barbă și jură :

„La moartea lui Vicedomini, călugărul aci de față, fiul său, devine moștenitor și — dacă familia se stinge odată cu el, iar el ține la mine și la orașul natal — fondează un spital de o anumită întindere și măreție, pentru care să ne invidieze cele o sută de orașe — se referea la orașele Italiei. Iar acum, cumetre, după ce m-am purificat de reproșul că aș fi lacom de pradă, pot să-i pun călugărului alte cîteva întrebări ? Îngădui ?“

Bătrînul fu cuprins acum de o asemenea mînie, încît îl apucară convulsiile. Totuși nu eliberă brațul călugărului, pe care îl prinsese din nou.

Isaschar apropie cu prudență de buzele golite de sînge o lingură plină de o esență puternic aromată. Bătrînul chinuit își întoarse cu un efort capul.

„Lasă-mă-n pace! Tot tu ești și medicul tiranului!“ gemu el și închise ochii.

Evreul își întoarse spre Ezzelino ochii săi negri strălucitori și foarte inteligenți, ca și cînd l-ar fi implorat să-l ierte pentru această supărare.

„Are să-și vină în fire?“ întrebă tiranul.

„Cred că da, răspunse evreul. Trăiește și se va trezi din nou, dar mă tem că nu pentru multă vreme. Nu va vedea apunînd soarele de astăzi.“

Tiranul prinse momentul să vorbească cu Astorre, care era ocupat cu tatăl său.

„Trebuie să-mi explici, călugărule! spuse Ezzelino și-și trecu degetele răsfirate prin barba ondulată, gestul său preferat. Cît te-au costat cele trei legăminte, pe care le-ai făcut acum zece și cîțiva ani? Îți dau treizeci de ani.“

Cu o mișcare a capului, Astorre confirmă numărul anilor, apoi, închizînd ochii limpezi, răspunse fără a sta pe gînduri:

„Sărăcia și ascultarea nu m-au costat nimic. N-am simțul proprietății și ascult lesne.“ Se întrerupse și roși.

Tiranul găsi pe placul său această pudoare bărbătească.

„Te-a obligat cel de-aici sau te-a convins prin stăruințe să te călugărești?“ abătu el discuția.

„Nu, declară călugărul. De multă vreme, cum arată arborele genealogic, ultimul dintre trei sau patru frați Vicedomini devine cleric, fie cu scopul ca familia să aibă pe cineva care să se roage pentru ea, fie din dorința de a păstra moștenirea și puterea casei — oricum ar fi, tradiția e veche și venerabilă. Mi-am cunoscut de copil soarta, care nu mi-a displăcut. Nu s-a folosit față de mine nici o constrîngere.“

„Și al treilea?“ reveni Ezzelino, referindu-se la al treilea legămînt.

Astorre îl înțelese. Roșind din nou, dar de data aceasta mai puțin, replică:

„Nu mi-a fost ușor, dar am reușit, ca și alți călugări, cînd sînt bine sfătuiți, iar eu am fost. De sfîntul Anton", adăugă el cu venerație.

— Acest sfînt plin de merite a trăit, precum știți, domnilor, cîțiva ani la franciscanii din Padova, explică Dante.

— Cum să nu știm ? glumi unul dintre ascultători. Doar am venerat și noi relicva care înoată în iazul mănăstirii de-acolo : mă refer la știuca aceea care a asistat odinioară la predica sfîntului, s-a convertit, a refuzat să mai mănînce carne, a fost statornică în cele bune și a rămas și astăzi, la adînci bătrînețe, o riguroasă vegetariană... Omul înghiți sfîrșitul glumei, fiindcă Dante îl privi încruntat.

„Și ce te-a sfătuit sfîntul ?" întrebă Ezzelino.

„Să-mi înțeleg cum voi putea mai bine situația de călugăr, pur și simplu ca pe un serviciu disciplinat, cam ca un serviciu în război, care cere și mușchi ascultători, și privațiuni, pe care un războinic brav nici nu trebuie să le resimtă ca atare : să sap pămîntul cu sudoarea frunții, să mănînc cumpătat, să postesc cumpătat, să nu spovedesc nici fete, nici femei tinere, să umblu în văzul Domnului și să nu mă rog Maicii sale cu mai multă ardoare decît o prescrie breviarul."

Tiranul zîmbi. Apoi își întinse dreapta spre călugăr, amenințînd sau binecuvîntînd, și spuse :

„Fericitule ! Tu ai steaua ta ! Ziua ta de azi ia ființă lesne din ziua ta de ieri și devine pe neașteptate cea de mîine ! Tu ești cineva, și nu cineva mărunt, căci exerciți oficiul carității, pe care-l admit, deși eu îndeplinesc altul. Dacă te-ai întoarce în lumea ce-și urmează legile ei, pe care e prea tîrziu pentru tine să le înveți, steaua ta limpede ar deveni o lumină rătăcitoare ridicolă și ar plesni cu un șuierat după cîteva salturi smintite în hohotul de rîs al cerului !

Încă ceva, iar acest lucru ți-l spun în calitatea pe care o am : aceea de stăpîn al Padovei. Comportarea ta a fost pentru poporul meu ceva înălțător, un exemplu de renunțare. Cel mai sărman s-a simțit alinat, văzîn-

du-te pe tine împărțind cu el hrana lui săracă și munca lui grea de fiecare zi. Dacă lepezi rasa și, nobil fiind, te căsătorești cu o nobilă, dacă risipești cu mîinile pline din bogăția casei tale, săvîrșești un jaf împotriva poporului, care te-a luat în posesie ca pe unul de-al său, provoci nemulțumire și indignare, din care nu m-aș mira să rezulte mînie, neascultare, răzvrătire. Lucrurile se înlănțuie!

Eu și Padova nu ne putem lipsi de tine! Cu înfățișarea ta frumoasă și cavalerească sari în ochii mulțimii și ai mai mult curaj, sau, cel puțin, un curaj mai nobil decît frații tăi rustici. Cînd poporul, ieșindu-și din sărite în felul său, vrea să-l ucidă pe acesta — îl arătă pe Isaschar — fiindcă îl ajută, ceea ce — puțin a lipsit — era să i se întîmple în timpul ultimei epidemii de ciumă, cine îl apără, cum ai făcut-o tu, împotriva mulțimii smintite, pînă cînd vin eu și-i poruncesc să se astîmpere?

Isaschar, ajută-mă să-l conving pe călugăr! se-ntoarse Ezzelino spre medic, cu un zîmbet îngrozitor. Chiar și de dragul tău nu-i e îngăduit să-și lepede sutana!"

„Domnule, rosti din vîrful buzelor medicul, sub sceptrul tău, scena nebunească, pe care ai pedepsit-o pe cît de drept, pe atît de sîngeros, nu se va mai repeta, iar după părerea mea, a cărui credință proslăvește ca pe cea mai mare binecuvîntare a lui Dumnezeu trăinicia familiei, înălțimea sa — așa îl și numea pe călugăr în loc de sfinția sa — nu trebuie să rămînă necăsătorit."

Ezzelino zîmbi la subtilitatea evreului.

„Și încotro se îndreaptă gîndurile tale, călugărule?" întrebă el.

„Stau și rămîn neclintit! Totuși aș vrea — Dumnezeu să-mi ierte păcatul — ca tata să nu se mai trezească, pentru a nu fi obligat să fiu dur față de el! De-ar fi și primit ultima împărtășanie!" Sărută cu ardoare obrajii celui leșinat, care începu să-și vină în fire.

Cel revenit la viață scoase un oftat greu, își ridică pleoapele obosite și, pe sub tufele sprîncenelor lăsate în jos, îndreptă o privire imploratoare spre călugăr.

„Cum stăm ? întrebă el. Ce-ai hotărît asupra mea ? Cerul sau iadul ?“

„Tată, îl rugă Astorre cu vocea gîtuită de emoție, vremea ta a trecut ! Ți-a sosit ceasul din urmă ! Desprinde-te de lucrurile și grijile lumești ! Gîndește-te la suflet ! Iată, preoții tăi — se referea la cei de la biserica parohială — s-au adunat alături și așteaptă cu preasfintele taine ale morții.“

Așa era. Ușa camerei alăturate se deschisese încet, o luminare aprinsă sclipea slab, abia vizibil în lumina zilei, un cor preludia în surdină și se auzea sunetul încet al unui clopoțel.

În clipa aceea, bătrînul, care-și simțea genunchii scufundîndu-se în unda rece a Lethei, se agăță de călugăr, ca odinioară sfîntul Petru de Mîntuitor pe Lacul Genisaret.

„O faci pentru mine !“ murmură el.

„De-aș putea ! De mi-ar fi îngăduit ! oftă călugărul. Pe toți sfinții, tată, gîndește-te la cele veșnice ! Lasă cele pămîntești ! Ți-a sunat ceasul !“

Această șovăială voalată aprinse restul de viață din Vicedomini într-o flacără pîlpîitoare.

„Neascultătorule ! Nerecunoscătorule !“ strigă el mînios.

Astorre făcu semn preoților.

„Pe toți dracii, zbieră bătrînul, lăsați-mă-n pace cu grijania și unsorile voastre ! N-am nimic de pierdut, și așa sînt un osîndit și am rămas în mijlocul horei cerești, dacă fiul meu se leapădă cu rea voință de mine și-mi nimicește sămînța vieții !“

Călugărul, îngrozit, zguduit pînă în adîncul sufletului de aceste blasfemii teribile, își vedea tatăl căzînd irevocabil sub osînda de veci. Așa socotea el, cum aș fi fost convins și eu, în locul său. Copleșit de o neagră deznădejde, se aruncă în genunchi în fața muribundului și-l imploră cu ochii plini de lacrimi :

„Domnule, te conjur, ai milă de dumneata și de mine !“

„Lasă-l pe vulpoi să-și urmeze calea !“ șopti tiranul.

Călugărul nu auzi. Făcu din nou semn preoților, iar litania morților era gata să înceapă.

Atunci, bătrînul se ghemui ca un copil încăpățînat și clătină capul cărunt.

„Lasă-l pe viclean să-și vadă de drumul lui!“ îl îndemnă Ezzelino, mai tare.

„Tată, tată!“ hohoti călugărul, și sufletul său se topi de milă.

„Venerabile domn și frate creștin, întrebă acum un preot, cu vocea nesigură, sînteți gata să-l primiți pe creatorul și mîntuitorul vostru? Bătrînul tăcu. Credeți cu tărie în Sfînta Treime? Răspundeți, domnule!“ întrebă clericul din nou și se făcu alb ca o pînză, fiindcă bătrînul strigă cu voce tare :

„Tăgăduită și blestemată să fie, blestemată și...“

„Oprește-te, tată! strigă călugărul și sări în picioare. Mă supun voinței voastre, domnule! Faceți cu mine ce doriți! Numai să nu vă prăvăliți în focul cel veșnic!“

Bătrînul oftă ca după un mare efort. Apoi privi în jurul său ușurat, aș zice aproape mulțumit. Prinse cu mîna, pipăind, pletele blonde ale Dianei, o săltă pe femeia care se ridică din genunchi, îi luă mîna, care nu se opuse, deschise mîna crispată a călugărului și le reuni pe amîndouă.

„Pentru totdeauna! În fața preasfintei taine!“ jubilă el și binecuvîntă perechea.

Călugărul nu se împotrivi, iar Diana închise ochii.

„Acum repede, cuvioși părinți! zori bătrînul, nu e timp de pierdut, cum cred, și sînt într-o stare de spirit creștină!“

Călugărul și logodnica sa voiră să se retragă în spatele cetei de preoți.

„Rămîneți, murmură muribundul, rămîneți, pentru ca ochii mei alinați să vă vadă împreună, pînă cînd se vor stinge!“

Astorre și Diana, oprindu-se la numai cîțiva pași, trebuiră să rămînă, cu mîinile împreunate, înaintea privirilor ce se stingeau ale obstinatului moșneag.

Acesta murmură o scurtă spovedanie, primi ultima cuminecătură și-și dădu duhul, în vreme ce i se miruiau tălpile, iar preotul striga urechilor ce nu mai auzeau cutremurătorul îndemn : „Desprinde-te, suflet creștin!“ Chipul mort purta expresia clară a unei șiretenii triumfătoare.

În vreme ce toată lumea dimprejur ședea în genunchi, tiranul urmărise sacra ceremonie stînd în jilț, cu o atenție calmă, cam așa cum privești un ritual străin, sau cum un savant cercetează sacrificiul unui popor antic zugrăvit pe un sarcofag. La sfîrșit, se apropie și închise ochii mortului.

Apoi se întoarse spre Diana.

„Nobilă doamnă, spuse el, cred că trebuie să mergem acasă. Chiar dacă au fost încunoștințați de salvarea voastră, părinții vor să vă vadă. Și-apoi purtați un veșmînt sărăcăcios, care nu vi se potrivește."

„Principe, vă mulțumesc și vă urmez, replică Diana, dar nu dădu drumul mîinii călugărului, a cărui privire o evitase pînă în această clipă. Acum îl privi în față pe soț și rosti cu o voce profundă, dar plăcută, în vreme ce obrajii i se acopereau de o rumeneală întunecată : Domnul și stăpînul meu, nu ne era îngăduit să lăsăm pierzaniei sufletul tatălui. Așa, am ajuns a voastră. Să-mi arătați mai mult devotament decît bisericii. Fratele vostru nu m-a iubit. Iertați-mă că vorbesc astfel : spun adevărul curat. Veți avea în mine o soție bună și ascultătoare. Am însă două însușiri de care trebuie să țineți seamă. Sînt iute la mînie cînd cineva se atinge de dreptul sau onoarea mea și nu tolerez să văd neîndeplinită o făgăduială ce mi s-a făcut. Încă de copil am suportat greu așa ceva, sau n-am suportat deloc. Am puține dorințe și nu cer nimic peste cele de fiecare zi, numai atunci cînd mi s-a arătat și mi s-a făgăduit ceva, trebuie să se îndeplinească, altminteri pierd încrederea, iar o nedreptate mă jignește mai mult decît pe celelalte femei. Dar cum îmi îngădui să vă vorbesc astfel, domnul și stăpînul meu, cînd abia v-am cunoscut ? Îngăduiți-mi să tac. Rămîneți cu bine, soțul meu, și dați-mi nouă zile, să jelesc moartea fratelui vostru."

Zicînd acestea, Diana eliberă încet mîna lui Astorre din a sa și plecă împreună cu tiranul.

Între timp, ceata de clerici ridicase trupul neînsuflețit, ca să-l așeze pe catafalc în capela casei și să-l prohodească.

Astorre rămase singur în veșmîntul monahal pe care-l pierduse și care acoperea acum un piept plin de

căință. O armată de servitori, care stătuse la pîndă în timpul ciudatei scene și înțelesese destul, se apropie cu atitudini umile și gesturi înfricoșate de noul stăpîn, buimăcită și intimidată mai puțin de schimbarea patronului, cît mai ales de presupusul sacrilegiu al călcării legămintelor — dispensa papală, citită încet, nu ajunsese la urechile sale — și de reintoarcerea în lumea laică a venerabilului călugăr. Acesta nu reuși să-și plîngă tatăl. Acum, cînd era din nou stăpîn pe voința sa, în suflet i se strecură bănuiala, ce spun eu, i se impuse revoltătoarea certitudine că un muribund îi înșelase bunacredință și abuzase de caritatea sa. În disperarea bătrînului descoperi ascunzătoarea vicleniei, iar în sălbatica blasfemie un joc calculat în pragul morții. Fără să vrea, aproape cu dușmănie, gîndul său se întoarse spre femeia ce devenise a lui. Îl ispiti încîlcitul gînd călugăresc de a o iubi nu din pornirea inimii sale, ci ca înlocuitor al fratelui mort; dar simțul său sănătos și sufletul său cinstit respinseră rușinoasa soluție! Cum o socotea acum ca a sa, nu-și putu interzice o anumită admirație iscată de faptul că femeia îl înfruntase cu vorbe atît de ferme și cu o aspră iubire de adevăr, lămurind relațiile dintre ei cu obiectivitate, fără voalări și ascunzișuri — o făptură mult mai energică și mai adevărată decît gingașele apariții din legende. El își imaginase femeile dintr-un aluat mai moale.

Călugărul luă brusc cunoștință de veșmîntul ordinului său și de contradicția dintre acesta și sentimentele și gîndurile sale. Îi fu rușine de rasa care acum îl incomoda.

„Dați-mi veșminte lumești!“ porunci el.

Îl înconjurară servitori zeloși, iar în curînd apăru din mijlocul lor în îmbrăcămintea fratelui său înecat, care era cam de aceeași statură.

În aceeași clipă, nebunul tatălui său, numit Gocciola, se aruncă la picioarele sale, nu pentru a-l ruga, cum făcuseră ceilalți, să-l țină în continuare în serviciul său, ci să-l elibereze și să-i îngăduie a-și schimba starea, căci se săturase de lume, părul îi încărunțise și i-ar sta rău să plece pe lumea cealaltă cu boneta de bufon cu clopoței. Rostind aceste cuvinte cu un glas plîngăcios, Goc-

ciola apucă sutana azvîrlită pe jos, pe care servitorii se sfiiseră s-o atingă. Dar creierul său de bufon îi dădu ghes să facă o tumbă, după care adăugă cu lăcomie:

„Înainte de a zice adio lumii și amăgirilor ei, odată tot aș vrea să mai mănînc *amarelle*! Pe-aici o să avem în curînd nuntă, cred." Își linse colțurile gurii cu limba albicioasă. Apoi își îndoi un genunchi în fața călugărului, își clătină zurgălăii și sări în picioare, tîrînd după el rasa.

Amarelle sau *amare*, explică Dante, se numește o prăjitură nupțială din Padova, căreia i se spune astfel din pricina gustului amar de migdale și ca o aluzie la verbul de conjugarea întîi.

Aici, povestitorul făcu o pauză și-și umbri fruntea și ochii cu mîna, chibzuind la continuarea povestirii sale.

Între timp, în încăpere intră majordomul principelui, un alsacian, pe nume Burcardo, cu pași măsurați și plecăciuni ceremonioase, se scuză în fraze ample că se vede nevoit să tulbure convorbirea și-i ceru lui Cangrande dispoziții în oarecari treburi gospodărești. Pe vremea aceea, germanii nu erau apariții rare la curțile ghibeline din Italia[6], ba chiar erau căutați și preferați localnicilor din cauza cinstei lor și a priceperii înnăscute în privința ceremoniilor și a datinilor.

Cînd Dante ridică din nou capul, îl văzu pe alsacian și-i auzi velșa, care alterna permanent între sunete moi și altele aspre, încîntînd curtea, dar vibrînd supărător în urechea fină a poetului. Privirea acestuia stărui apoi cu o plăcere vizibilă asupra celor doi tineri, Ascanio și războinicul împlătoșat. În cele din urmă, se odihni gînditoare pe chipul celor două femei, principesa Diana, care se înșufleți și ai cărei obraji marmoreeni roșiseră ușor, și Antiopa, prietena lui Cangrande, o ființă drăgălașă și firească. Apoi poetul continuă.

— În spatele palatului familiei Vicedomini se întindea pe vremuri — acum, după ce nobila familie s-a stins de mult, locul acela s-a schimbat complet — un domeniu vast, pînă la piciorul zidului solid și lat al ora-

șului, atît de vast, încît cuprindea imașuri pentru turme, terenuri pentru cerbi și căprioare, iazuri pline cu pești, păduri adînci și umbroase, podgorii însorite. Într-o dimineață luminoasă, la șapte zile după ceremonia funerară, călugărul Astorre ședea în umbra neagră a unui cedru, cu spatele rezemat de trunchi și cu vîrfurile pantofilor întinse în lumina arzătoare a soarelui; spun: călugărul Astorre, deoarece în scurtul său trai pe pămînt, el și-a păstrat printre padovani acest nume, deși devenise laic. Ședea sau zăcea întins în fața unei fîntîni țîșnitoare, care azvîrlea un șuvoi rece din gura unei măști neutre, nu departe de o bancă de piatră, căreia îi preferase perna moale a brazdei de iarbă învălurită.

În vreme ce stătea pe gînduri sau visa, nu știu ce, în piața din fața palatului, învăluită în lumina soarelui ajuns aproape de amiază, doi oameni descălecară de pe niște gloabe pline de praf, unul împlătoșat, celălalt îmbrăcat cu gust, deși în veșminte de călătorie. Ascanio și Germano, așa se numeau călăreții, erau favoriții principelui și totodată tovarășii de joacă din copilărie ai călugărului, cu care acesta învățase și se desfătase frățește pînă la cincisprezece ani, cînd își începuse noviciatul. Ezzelino îi trimisese la socrul său, împăratul Frederic.

Dante se întrerupse și se înclină în fața marii umbre.[7]

— Cei doi se întorceau la tiran cu însărcinările îndeplinite, aducîndu-i în plus și noutatea zilei: o copie efectuată în cancelaria imperială după pastorala adresată clerului creștin, prin care sfîntul părinte îl învinuia în fața lumii întregi pe istețul împărat de totală necredință în Dumnezeu.

Deși aveau însărcinări importante, probabil și grabnice, și purtau documentul nefast, cei doi nu se îndurară să gonească de-a dreptul spre reședința tiranului, trecînd prin fața locuinței tovarășului lor de joacă din copilărie. La ultimul han dinainte de Padova, unde, fără a coborî din șa, își hrăniseră și-și adăpaseră caii, aflaseră de la guralivul hangiu despre marea nenorocire din oraș și despre încă mai marea supărare a orașului, scufundarea luntrei nupțiale și lepădarea rasei de către

călugăr, oarecum cu toate amănuntele, totuși fără logodirea Dianei cu Astorre, care încă nu era cunoscută public. Indestructibilă legătura care ne unește de tovarășii de joacă din copilărie! Impresionați de soarta ciudată a lui Astorre, cei doi nu-și puteau regăsi liniștea pînă ce nu aveau să-l vadă cu ochii pe cel regăsit. Ani de-a rîndul îl întîlniseră întîmplător pe călugăr pe stradă și-l salutaseră cu o înclinare din cap, prietenească, ce-i drept, dar adîncită de un sincer respect și oarecum străină

Gocciola, pe care-l găsiră în curtea palatului, așezat pe un zid scund, ocupîndu-se cu o pîinișoară și legănîndu-și picioarele, îi conduse în grădină. Luîndu-le-o înainte, nebunul le vorbi tinerilor nu despre tragedia casei, ci numai despre treburile lui care i se păreau de departe mai importante. Le povesti că năzuiește fierbinte să-și sfîrșească zilele mîntuindu-se și, vorbind, înghiți restul de pîinișoară fără să-l mestece între dinții ce i se clătinau, încît fu mai, mai să se înece. Văzîndu-i grimasele și auzindu-l cît de mult dorea să ajungă într-o chilie monahală, Ascanio izbucni într-un asemenea hohot vesel de ris, încît ar fi alungat norii de pe cer, dacă acesta nu s-ar fi înveșmîntat în ziua aceea din proprie bucurie în culorile cele mai luminoase.

Ascanio nu se abținu să-l tachineze pe nerod, fie și numai pentru a scăpa de un însoțitor nedorit.

„Sărmane, începu el, tu n-ai să ajungi într-o chilie, fiindcă, între noi fie vorba, în cea mai mare taină, unchiul meu, tiranul, a pus ochii pe tine și rivnește să te ia la el. Uite, să-ți spun: tiranul are patru nebuni, pe stoic, pe epicureu, pe platonician și pe sceptic, după cum îi numește el. Cînd stăpînul vrea să glumească, aceștia patru se așază la semnul lui în cele patru colțuri ale unei săli pe a cărei boltă strălucesc cerul înstelat și imaginile planetelor. Unchiul, în haină de casă, se duce în mijlocul odăii, bate din palme, iar filozofii își schimbă țopăind colțurile. Alaltăieri, stoicul a murit urlînd și gemînd, fiindcă nesătulul a înghițit prea mulți pfunzi de tăieței dintr-o dată. Unchiul mi-a spus, așa, în treacăt, că se gîndește să-l înlocuiască și o să te ceară de la călugăr, noul tău stăpîn, o, Gocciola, ca impozit

pe moștenire. Așa stau lucrurile. Ezzelino vrea să pună mîna pe tine. Cine știe dacă nu cumva se și află pe urmele tale."

Aceasta era o aluzie la omniprezența tiranului, care-i ținea pe padovani sub stăpînirea fricii și a unui tremur permanent. Gocciola scoase un strigăt, de parcă mîna tiranului i-ar fi căzut pe umăr, își roti ochii în jur și, deși în urma sa nu se afla nimeni în afară de umbra lui scurtă, o luă la fugă clănțănind din dinți spre cine știe ce ascunzătoare.

— Pe nebunii lui Ezzelino îi șterg cu totul, se întrerupse Dante, făcînd gestul unei tăieturi cu condeiul, ca și cum și-ar fi scris povestirea, în loc s-o spună, precum făcea. Momentul acesta e neadevărat, iar Ascanio mintea. Este total incredibil ca un spirit serios și la origine nobil ca Ezzelino să fi hrănit niște nebuni și să se fi desfătat cu nerozia lor.

Cu această înțepătură, florentinul îl viza direct pe cel care-l găzduia și pe a cărui mantie ședea Gocciola, rînjind la poet.

Cangrande nu făcea același lucru. Își făgădui în tăcere ca la primul prilej să plătească la rîndu-i cu aceeași monedă, și chiar cu dobîndă.

Satisfăcut, Dante își continuă cu voioșie povestirea.

— În cele din urmă, cei doi îl descoperiră pe călugăr, care, cum am spus, se rezema cu spinarea de trunchiul unui pin...

— De trunchiul unui cedru, Dante, îl corectă principesa, care devenise atentă.

— de trunchiul unui cedru și-și sorea vîrful picioarelor. Era atît de adîncit în visarea sa pustie sau bogată, încît nu-i observă pe cei ce se apropiau din două părți. Zvăpăiatul Ascanio se aplecă, rupse un fir de iarbă și îl gîdilă la nas pe călugăr, care strănută puternic de trei ori. Astorre prinse cu prietenie mîinile tovarășilor săi de joacă din copilărie și-i trase jos în stînga și în dreapta sa, pe iarbă.

„Ei, ce ziceți voi de toate astea?“ întrebă el pe un ton mai curînd sfios decît imperativ.

„Mai întîi, sincerele mele laude pentru stareţul tău şi pentru mănăstire! glumi Ascanio. Te-au păstrat proaspăt. Arăţi mai tînăr decît noi doi. Firește, veşmîntul laic scurt şi bărbia rasă te vor fi întinerit şi ele. Dar ştii tu că eşti un bărbat frumos? Stai întins sub cedrul tău uriaş aidoma celui dintîi om, pe care Dumnezeu, cum spun savanţii, l-a creat ca un om de treizeci de ani, iar eu, continuă el cu o figură inocentă, fiindcă-l vedea pe călugăr roşind din pricina voioşiei sale, sînt realmente ultimul care să te mustre că te-ai eliberat de rasă, căci a-şi perpetua neamul e dorinţa a tot ce e viu.“

„N-a fost dorinţa mea, nici o hotărîre liberă, mărturisi, corespunzător adevărului, călugărul. M-am opus cît am putut, dar a trebuit să îndeplinesc voinţa unui tată muribund.“

„Într-adevăr? zîmbi Ascanio. Să nu mai povesteşti nimănui, Astorre, una ca asta, în afara noastră, care te iubim. Faţă de alţii, această lipsă de independenţă te-ar face ridicol sau chiar vrednic de dispreţ. Şi, fiindcă vorbim de ridicol, bagă de seamă, Astorre, te rog, ca în transformarea ta din călugăr în om de lume să nu jigneşti bunul simţ. Trecerea trebuie făcută cu multă grijă şi treptat. Ascultă sfatul meu! Pleci în călătorie pentru un an, de pildă la curtea împăratului, de unde solii nu încetează să alerge spre Padova şi înapoi. Îi ceri lui Ezzelino să te trimită la Palermo. Acolo, alături de cavalerul cel mai desăvîrşit şi de omul cel mai lipsit de prejudecăţi — mă refer la Frederic al nostru — ai să cunoşti şi femeile şi ai să te dezobişnuieşti de felul călugăresc de a le diviniza sau de a le dispreţui. Sufletul stăpînitorului dă culoare curţii şi oraşului. Viaţa, sălbatică şi exagerată şi brutală, aşa cum a devenit aici în Padova, sub unchiul meu, tiranul, îţi dă o imagine falsă despre femei. Palermo, unde, sub cel mai omenesc suveran, jocul şi seriozitatea, virtutea şi plăcerea, devotamentul şi nestatornicia, buna-credinţă şi neîncrederea se amestecă în proporţii juste, îţi oferă o imagine mai adevărată. Acolo, îţi petreci timpul, un an întreg, în-

tr-un chip îngăduit sau scuzabil cu prietenele și dușmancele noastre — călugărul își încreți fruntea — iei parte și la o campanie, fără a te expune totuși cu nechibzuință — gîndește-te ce misiune ai — ci doar așa, ca să-ți reamintești cum trebuie mînat un cal și mînuită sabia — pe cînd erai un băietan, te pricepeai la lucrurile astea — ții pretutindeni deschiși ochii tăi castanii plini de voioșie, care — pe facla Aurorei ! — luminează și aruncă scîntei, de cînd ai părăsit mănăstirea, și te întorci aici ca un bărbat, stăpîn pe el și pe alții."

„Acolo, la împărat, trebuie să se-nsoare cu o suabă, sfătui cu blîndețe împlătoșatul. Suabele sînt mai pioase și mai de încredere decît femeile noastre."

„Nu vrei să taci ? îl amenință Ascanio cu degetul. Nu mă plictisi cu codițele blonde ca paiul !"

Călugărul însă strînse dreapta lui Germano, căreia încă nu-i dăduse drumul.

„Cinstit vorbind, Germano, îi ceru el, ce zici despre toate acestea ?"

„Despre ce ?" întrebă răstit Germano.

„Ei, despre noua mea situație."

„Astorre, prietene, răspunse mustăciosul cam stingherit, după ce un lucru s-a făcut, nu mai ceri în dreapta și-n stînga sfaturi și aprecieri. Te menții pe poziția pe care te afli. Dar dacă vrei neapărat să cunoști părerea mea, atunci, uite, Astorre, devotamentul trădat, cuvîntul călcat, dezertarea și așa mai departe, toate acestea au în Germania un nume foarte urît. Firește, la tine e cu totul altceva, nici nu se poate compara — și-apoi, tatăl muribund — Astorre, dragă prietene, ai procedat bine, numai că procedînd invers ar fi fost și mai bine. Asta e părerea mea, încheie franc Germano.

„Dacă ai fi fost de față, mi-ai fi refuzat mîna surorii tale, Germano ?"

Acesta căzu parcă din nori.

„Mîna surorii mele ? A Dianei ? A aceleiași, care-l jelește pe fratele tău ?"

„A aceleiași. E logodnica mea."

„O, splendid !" strigă acum abilul Ascanio.

„Ce bucurie ! i se alătură Germano. Lasă-mă să te îmbrățișez, cumnate !"

În pofida sincerității sale, împlătoșatul știa să fie politicos. Dar atunci își înăbuși un suspin. Oricît de mult își iubea sora, călugărului, așa cum ședea lîngă el, i-ar fi dat, după sentimentele-i firești, altă femeie. Își răsuci deci mustața, iar Ascanio cîrmi discuția.

„De fapt, Astorre, continuă să turuie voiosul tînăr, trebuie să începem prin a ne cunoaște din nou; între copilăria noastră și ziua de astăzi se află nu mai puțin de cincisprezece ani de reculegere petrecuți de tine în mănăstire. Nu că între timp ne-am fi schimbat firea, cine și-o schimbă? Dar am crescut. Asta, de exemplu — îl arătă pe Germano — se bucură acum de o frumoasă faimă militară; dar trebuie să-l denunț că a devenit pe jumătate neamț. A început — Ascanio îndoi brațul, ca și cum ar fi golit un pahar — iar după aceea devine melancolic sau pornit pe harță. Ba disprețuiește și dulcea noastră italiană. «Am să vorbesc cu voi germana!» se umflă el în pene și bombăne mormăiturile unei limbi neomenești. Slugile lui îngălbenesc, creditorii lui o iau la goană, iar padovanele noastre îi întorc spatele impunător. De-asta probabil a rămas la fel de feciorelnic ca tine, Astorre" — și Ascanio își puse cu cordialitate mîna pe umărul călugărului.

Germano rise din toată inima și replică arătîndu-l pe Ascanio:

„Iar ăsta și-a aflat vocația, devenind un curtean perfect."

„Te înșeli, Germano, îl contrazise favoritul lui Ezzelino. Vocația mea a fost să iau viața ușor și să mă bucur de ea cu voioșie." Și drept dovadă, o chemă pe un ton poruncitor, dar prietenesc, pe copila grădinarului, care se strecura la oarecare distanță, trăgînd cu ochiul spre noul ei stăpîn, călugărul. Frumușica fată purta pe capu-i rizător un coș umplut vîrf cu struguri și smochine și privea mai curînd strengărește decît cu sfială. Ascanio sări în picioare, își puse stînga pe coapsa zveltă a fetei, iar cu dreapta scoase din coș un ciorchine de struguri. Totodată gura lui căută buzele cărnoase. „Mi-e sete" spuse el. Fata făcu pe rușinoasa, dar nu se feri, fiindcă nu voia să-și răstoarne fructele. Călugărul își întoarse

indispus ochii de la cei doi tineri uşuratici, iar copila, zărind gestul călugărului, o luă la fugă speriată, presărînd pe potecă fructele ce se rostogoleau. Ascanio, care ţinea în mînă ciorchinele, mai ridică de pe urmele paşilor ce fugeau încă doi şi oferi unul lui Germano, care însă aruncă dispreţuitor în iarbă strugurii încă nestriviţi în teasc. Zvăpăiatul întinse al doilea ciorchine călugărului, care-l lăsă un răstimp neatins, apoi însă gustă maşinal o boabă zemoasă, curind, o a doua şi o a treia.

„Un curtean ? continuă Ascanio care, înveselit de sensibilitatea excesivă a călugărului de treizeci de ani, se trîntise din nou în iarbă. Să nu crezi asta, Astorre ! Să crezi contrariul ! Eu sînt singurul care-l îndeamnă pe unchiul meu, încet dar lămurit, să nu devină crud, să rămînă om."

„Nu e decît drept şi devotat sieşi !" fu de părere Germano.

„Despre dreptatea lui ! se tîngui Ascanio. Şi despre logica lui ! Padova este feudă imperială. Ezzelino e guvernator. Cine nu e pe placul lui, înseamnă că se ridică împotriva imperiului. A deveni trădător... Cuvintele îi rămaseră pe buze. Oribil ! murmură el. Şi în genere : de ce nu ne e' îngăduit, nouă, velşilor o viaţă proprie sub soarele nostru cald ? De ce această fantomă de ceaţă a imperiului, care ne sufocă ? Nu vorbesc pentru mine. Sînt legat strins de unchiul meu. Dacă moare împăratul, Dumnezeu să-l ţină, întreaga Italie se azvîrlă cu ocări şi blesteme asupra tiranului Ezzelino sugrumîndu-l laolaltă şi pe nepotul lui." Ascanio îşi aţinti ochii, peste pămîntul îmbelşugat, spre cerul strălucitor şi scoase un suspin.

„Pe noi doi, întregi Germano cu sînge rece. Pînă atunci mai e însă timp. Lui Ezzelino i s-au prorocit lucruri bune. Învăţatul Guido Bonatti şi Paul din Bagdad, care mătură praful ulicelor cu lunga lui barbă, oricît se contrazic de obicei unul pe altul din invidie, de data aceasta i-au interpretat de comun acord o nouă poziţie ciudată a stelelor în felul următor : mai curînd, sau mai tîrziu, un fiu al peninsulei va obţine coroana neîmpărţită a acesteia cu ajutorul unui împărat german, care, la

rîndu-i, îi va strînge laolaltă pe toți germanii de dincolo de munți, într-un solid glob imperial. Este acest împărat Frederic? Este acest rege Ezzelino? O știe Dumnezeu, care cunoaște timpul și ora, dar Ezzelino joacă pe această carte gloria și capetele noastre."

„Amestec de rațiune și amăgire!" se mînie Ascanio, în vreme ce călugărul era uimit de puterea stelelor, de marea ambiție a stăpînitorului și de torentul vieții care ia totul cu el. Îl sperie și fantoma cruzimii incipiente a lui Ezzelino, în care el, nevinovatul, văzuse întrupată dreptatea.

Răspunzînd îndoielii sale tăcute, Ascanio continuă:

„De i-ar lovi o moarte rea pe amîndoi, pe încruntatul Guido și pe bărbatul păgîn! Îl amăgesc pe unchiul meu, făcîndu-l să dea ascultare toanelor și plăcerilor lui, încredințîndu-l că făptuiește ceea ce e necesar. Nu te-ai uitat la el, Germano, cum, la masa lui săracă, își colorează apa din paharul de cristal străveziu cu cele trei sau patru picături de vin sicilian roșu ca sîngele, pe care și le îngăduie? Cum privirea lui atentă urmărește sîngele ce se ridică încet și se împrăștie în apa limpede? Sau n-ai văzut cum îi place să închidă pleoapele morților, încît lumea socotește că-i aduce un omagiu, poftindu-l la patul muribunzilor și lăsînd pe seama lui această tristă îndatorire? Ezzelino, principele meu, nu deveni crud! exclamă tînărul, copleșit de sentimentele sale.

„Nici nu mă gîndesc, nepoate", rosti cineva în spatele lui. Era Ezzelino, care se apropiase nevăzut și, deși nu trăsese cu urechea, auzise ultima exclamație dureroasă a lui Ascanio.

Cei trei tineri se ridicară repede și-l salutară pe stăpînitor, care se așeză pe bancă. Fața lui era liniștită ca masca din care țîșnea apa fîntînii.

„Voi, amîndoi solii mei, îi întrebă el pe Ascanio și Germano, ce v-a venit să-l vizitați pe acesta — îl arătă cu o mică înclinare a capului pe călugăr — înaintea mea?"

„E tovarășul nostru de joacă din copilărie și i s-au întîmplat lucruri ciudate", se dezvinovăți nepotul, iar Ezzelino nu avu nimic de obiectat. Luă scrisorile, pe

care Ascanio i le înmînă, îndoind genunchiul. Le vîrî pe toate la piept, în afară de bula papală.

„Ia te uită, spuse el, ultima noutate ! Citește tu, Ascanio ! Ai ochi mai tineri decît ai mei."

Ascanio dădu citire scrisorii apostolice, în vreme ce Ezzelino își îngropă mîna în barbă și ascultă cu o plăcere demonică.

Mai întîi, autorul cu triplă coroană al scrisorii dădea spiritualului împărat numele de monstru apocaliptic.

„Cunosc asta, e absurd, spuse tiranul. Și cu mine a exagerat acest pontifex, dîndu-mi în scrisorile sale diverse titluri, pînă cînd i-am atras atenția că eu, care mă numesc Ezzelino Romanul, doresc să fiu ocărît în limba clasică. Cum mă numește de data aceasta ? Sînt curios. Caută pasajul, Ascanio — trebuie să existe unul — în care îi reproșează socrului meu vina de a avea relații cu mine. Adă-ncoace !" Luă scrisoarea și găsi numaidecît locul : în acel pasaj, papa îl învinuia pe împărat că-l iubește pe soțul fiicei sale, «Ezzelino da Romano, cel mai mare criminal de pe pămîntul locuit». „Corect ! fu de părere Ezzelino și îi înapoie lui Ascanio scrisoarea. Citește-mi nelegiuirile împăratului, nepoate", zîmbi el.

Ascanio citi că Frederic ar fi declarat că, pe lîngă multe închipuiri, există doi Dumnezei adevărați : natura și rațiunea. Tiranul ridică din umeri.

Ascanio citi mai departe că Frederic ar fi spus : trei șarlatani, Moise, Mahomed și — tînărul se întrerupse — au înșelat lumea.

„Superficial, dezaprobă Ezzelino, ei și-au avut zodia lor ; dar, spuse sau nu, cuvintele acestea se întipăresc în minte și cîntăresc pentru cel de sub tiară cît o armată și o flotă. Mai departe."

Venea la rînd o istorie ciudată : călărind printr-un lan de grîu ce tălăzuia, Frederic ar fi glumit cu suita lui și ar fi debitat următoarea terțină, cu aluzii defăimătoare la sfînta hostie :

Cîte spice, atîția dumnezei sînt,
Se ridică în soare crescînd din pămînt
Și-și leagănă capul de aur în vînt...

Ezzelino rămase pe gînduri. „Ciudat! șopti el. Memoria mea a păstrat aceste versulețe. Sînt absolut autentice. Împăratul mi le-a strigat rizînd cu voioșie, odată, cînd, în fața ruinelor templului din Enna, străbăteam împreună călare lanurile de grîu cu care zeița Ceresa a binecuvîntat glia siciliană. Îmi aduc aminte de asta cu limpezimea ce strălucea în ziua aceea de vară peste insulă. Dar nu sînt eu cel ce i-a împărtășit papei gluma aceasta plină de haz. Pentru așa ceva sînt prea serios. Cine a făcut-o? Tinerilor, fiți acum judecători. Eram trei care călăream, iar al treilea — și de asta sînt tot atît de sigur ca de soarele acesta strălucitor — soarele tocmai azvîrlea o rază prin frunziș — era Pietro de Vinea[8], nedespărțit de împărat. Îi va fi fost piosului cancelar teamă pentru sufletul său și și-a ușurat conștiința printr-o scrisoare trimisă la Roma? Pleacă la drum astăzi vreun sarazin? Da? Repede, Ascanio. Am să-ți dictez un rînd."

Ascanio scoase o tăbliță și un condei, se lăsă pe genunchiul drept și scrise, folosind genunchiul stîng ca pupitru:

„Auguste domn și iubite socru! Un cuvînt la iuțeală. Versurile din bula papală — sînteți prea plin de duh, ca să vi le mai repet — au fost auzite numai de patru urechi, ale mele și ale lui Pietro de Vinea al vostru, pe lanurile de grîu din Enna, acum un an, cînd m-ați chemat la curtea voastră și am străbătut călare cu voi insula. Nici un cocoș n-a cîntat după aceea, dacă nu cumva a fost cel ce a confirmat trădarea lui Petru. Dacă țineți la voi și la mine, cercetați-l pe cavalerul vostru cu o întrebare tăioasă."

„Sîngeros joc de cuvinte! Așa ceva nu scriu! Îmi tremură mîna! strigă Ascanio, pălind. Nu vreau să-l duc la torturi pe cancelar!" Tînărul azvîrli condeiul.

„Chestiune de serviciu, remarcă sec Germano, ridică din iarbă condeiul și încheie scrisoarea, pe care o vîrî sub coiful său de fier. Plec încă astăzi, spuse el. În ce privește modesta mea persoană, capuanul nu mi-a plăcut niciodată: are o privire ascunsă."

Călugărul Astorre simți că-l ia cu frig, în ciuda soarelui de amiază. Pentru prima dată, cel ieșit din pacea mănăstirii prinse, ca să spunem așa, cu mîinile sale suspiciunea sau trădarea din lume, cum ar fi apucat încolăciturile lunecoase ale unei vipere. Îl trezi din reflecțiile sale un cuvînt aspru al lui Ezzelino, pe care acesta i-l adresă, ridicîndu-se de pe banca de piatră.

— Ia spune, călugărule, de ce te îngropi în casa ta? N-ai părăsit-o încă niciodată, de cînd porți haine laice. Te sfiești de gura lumii? Înfrunt-o! O să dea înapoi. Dacă însă faci încercarea să fugi, se ia pe urmele tale ca o haită. Ai făcut o vizită Dianei, logodnica ta? Săptămîna de doliu a trecut. Te sfătuiesc: astăzi încă, invită-ți neamurile și astăzi încă te cununi cu Diana!"

„Iar pe urmă, repede cu voi la castelul cel mai îndepărtat!" încheie Ascanio.

„Așa ceva nu te sfătuiesc, rosti tiranul interdicția. Nici o teamă. Nici o fugă. Astăzi te cununi, iar mîine faci nuntă cu măști. *Valete* *!" Își luă rămas bun, făcîndu-i semn lui Germano să-l urmeze.

— Pot întrerupe? întrebă Cangrande, care fusese destul de politicos să aștepte o pauză firească în povestire.

— Tu ești stăpînul, replică florentinul morocănos.

— Crezi într-adevăr că nemuritorul împărat a rostit acel cuvînt despre cei trei șarlatani?

— *Non liquet.* **

— Vreau să spun: în forul tău lăuntric.

Dante negă cu o explicită mișcare a capului.

— Și totuși l-ai condamnat ca pe un ateu în al șaselea cerc al infernului tău.[9] Cum ți-ai îngăduit asta? Justifică-te!

— Auguste, răspunse florentinul, *Commedia* se adresează epocii mele. Această epocă citește pe acea distinsă frunte, pe drept sau pe nedrept, cele mai înspăimîntătoare blasfemii. N-am avut nici o putere împotriva pioasei opinii. Cei din viitor vor judeca poate altfel.

---

* Fiți sănătoși! *(n. tr.)*.

** Nu mă pot pronunța *(n. tr.)*.

— Dragul meu Dante, întrebă iar Cangrande, îl crezi pe Pietro de Vinea nevinovat de trădare față de împărat și imperiu ?

— *Non liquet.*

— Vreau să spun : în forul tău lăuntric.

— Și-l lași pe trădător, în *Commedia* ta, să jure că e nevinovat ?

— Domnule, se justifică florentinul, într-un caz cînd lipsesc dovezile limpezi, să-l învinuiesc de trădare pe încă un fiu al peninsulei, cîtă vreme se află și așa printre noi atît de mulți perfizi și fățarnici ?

— Dante, dragul meu Dante, spuse principele, nu crezi în vină și condamni ! Crezi în vină și achiți ! Apoi continuă el povestirea, ca în joacă, glumind : Călugărul și Ascanio părăsiră acum și ei grădina și intrară în sală.

Dar Dante îi luă cuvîntul :

— Nicidecum, ci se suiră în odaia din turn, aceeași în care locuise Astorre ca băiat cu cîrlionții netăiați de foarfeci, deoarece călugărul evita încăperile mari și luxoase, pe care abia trebuia să se deprindă să le considere ca proprietate a sa, precum încă nu se atinsese nici cu un deget de monezile de aur din tezaurul moștenit. Pe cei doi îi urmă, la un semn poruncitor al lui Ascanio, majordomul Burcardo, la o distanță cuviincioasă, cu pași țepeni și o mutră posomorită.

Majordomul cu același nume al lui Cangrande se întorsese și asculta curios în sală, după ce-și terminase treburile, deoarece băgase de seamă că e vorba și despre persoane bine cunoscute ; acum însă, cînd se auzise numit el însuși și se văzu pe neașteptate și în mărime naturală în oglinda nuvelei, găsi că acest abuz cu onorabila sa persoană este extrem de necuviincios în gura învățatului găzduit și a fugarului tolerat, pe care el, cumpănind după dreptate raporturile și deosebirile, îl instalase într-o odaie cît se poate de simplă de la catul de sus al casei princiare. Ceea ce toți ceilalți suportau cu un zîmbet, pentru el fu motiv de supărare. Își încruntă sprîncenele și-și rostogoli ochii. Florentinul se amuză, cu o figură serioasă, de supărarea pedantului și nu se lăsă tulburat în povestirea sa.

„Stimate domn, îl întrebă Ascanio pe majordom — am spus oare că acesta era prin naștere un alsacian? — cum se face o căsătorie în Padova? Astorre și cu mine sîntem doi copii fără nici o experiență în această știință."

Majordomul luă poziție, uitîndu-se țintă la stăpînul său, fără a-l învrednici cu o privire pe Ascanio care, după părerea sa, nu avea de dat nici un fel de poruncă.

„*Distinguendum est*, rosti el solemn. Trebuie să deosebim: pețit, cununie, nuntă."

„Unde stă scris asta?" glumi Ascanio.

„*Ecce!* * răspunse majordomul, deschizînd o carte mare, de care nu se despărțea niciodată. Aici! și arătă cu un deget al mîinii stîngi titlul care suna astfel: *Ceremoniile de la Padova adunate prin cercetări amănunțite spre folosul tuturor celor onorabili și cuviincioși de messer Godoscalco Burcardo.* Răsfoi și citi: Primul capitol: Pețitul. Paragraful unu: Pețitorul serios aduce cu sine un prieten de același rang, ca martor legitim..."

„Pe marile merite ale sfîntului meu patron, îl întrerupse Ascanio nerăbdător, lasă-ne în pace cu *ante* și *post*, cu pețitul și nunta, servește-ne cu miezul: cum se face cununia în Padova?"

„În Batova, cîrii iritat alsacianul, a cărui pronunție barbară ieșea în evidență în momentele de tulburare sufletească mai mult decît de obicei, la nunțile nobile sînt invitate cele douăsprezece mari familii — le numără din memorie — cu zece zile mai înainte, cu nici o zi mai devreme sau mai tîrziu, de către majordomul mirelui, urmat de șase servitori. În această distinsă adunare se schimbă inelele. Se bea vin de Cibru și se consumă, ca prăjituri nupțiale, amarele."

„Să dea Domnul să nu ne stricăm dinții", rîse Ascanio și, smulgînd majordomului cartea, parcurse lista de nume dintre care șase capi de familie — șase din doisprezece — și cîțiva tineri erau șterși cu tăieturi late. Vor fi pus probabil la cale vreo conjurație împotriva tiranului și își găsiseră astfel pieirea.

„Bagă de seamă, bătrîne! rosti pe un ton poruncitor Ascanio, acționînd pentru călugăr care, scufundat în-

* „Iată!" *(n. tr.)*.

tr-un fotoliu și pierdut în gînduri, accepta bucuros tutela prietenească. Porneşti la colindat cu cei şase pierdevară îndată, chiar acum, fără întîrziere, înțelegi ? Şi faci invitațiile pentru astăzi la vremea vecerniei.

„Cu zece zile înainte", repetă domnul Burcardo maiestuos, ca și cînd ar fi vestit o lege imperială.

„Astăzi și pentru astăzi, încăpățînatule !"

„Cu neputință, vorbi majordomul calm. Schimbați dumneavoastră mersul stelelor și al anotimpurilor ?"

„Te răzvrătești ? Te mănîncă ceafa, bătrîne ?" îl amenință Ascanio, cu un zîmbet ciudat.

Fu destul. Domnul Burcardo ghici. Ezzelino poruncise și chiar cel mai îndărătnic pedant se supunea fără să murmure, atît de neîndurătoare era nuiaua tiranului.

„Nu le inviți pe cel două doamne Canossa, pe Olimpia și Antiopa."

„De ce nu pe acestea ?" întrebă brusc călugărul, ca atins de o baghetă magică. În fața ochilor săi, aerul prinse culori și luă ființă un tablou, ale cărui prime contururi îi și captivară tot sufletul.

„Deoarece contesa Olimpia e o nebună, Astorre. Nu cunoşti povestea bietei femei ? Dar tu te aflai pe atunci vîrît în scutece, vreau să spun în rasă. S-a petrecut acum trei ani, cînd îngălbeneau frunzele."

„Vara, Ascanio. Era cam la vremea asta", îl contrazise călugărul.

„Ai dreptate — deci cunoşti povestea ? Dar cum ai putea... ? În acea vreme, contele Canossa a început să țească intrigi cu trimisul papei, a fost spionat, prins și osîndit. Contesa a căzut la picioarele unchiului meu, care s-a învăluit în tăcere. Apoi a fost înșelată într-un chip de neiertat de un camerier lacom, care, de dragul cîștigului, a mințit-o spunîndu-i că soțul ei, contele, va fi grațiat de pedeapsa capitală. Aceasta nu s-a împlinit, iar cînd i s-a adus un decapitat, contesa, azvîrlită brusc de la speranță la deznădejde, s-a aruncat pe fereastră, într-un chip miraculos fără să se rănească și doar scrîntindu-și un picior. Din ziua aceea, mintea ei a luat-o razna. În vreme ce stările de spirit firești se pierd pe nebăgate de seamă una într-alta, ca lumina ce se stinge

în crepusculul crescînd, ale ei se schimbă prin salturi bruște de la lumină la întuneric, de douăsprezece ori în douăsprezece ore. Îmboldită de o neliniște permanentă, nefericita femeie alergă din patul ei pustiu la moșie, și de la moșie înapoi în oraș, într-o veșnică rătăcire. Astăzi vrea să-și mărite fata cu un fiu de arendaș, fiindcă numai o stare inferioară asigură protecție și pace, mîine, pînă și cel mai nobil pretendent, care dealtfel nici nu se prezintă de teama unei asemenea mame, ar fi insuficient de distins..."

Dacă, în timp ce vorbea, Ascanio ar fi aruncat pînă și cea mai fugară privire asupra călugărului, s-ar fi oprit surprins, deoarece fața călugărului se transfigurase de compătimire și milă.

„Cînd tiranul trece călare pe dinaintea casei ei, ducîndu-se la vînătoare, continuă imprudentul, Olimpia sare la fereastră și așteaptă ca el să descalece în pragul ei și s-o conducă din nou la curtea lui, pe ea, cea căzută în dizgrație, dar îndestul încercată, redîndu-i favoarea și grația, ceea ce el n-are într-adevăr nici un chef să facă. În altă zi, sau în aceeași, își închipuie că e urmărită și disprețuită de Ezzelino, căruia de fapt nici nu-i pasă de ea. Se crede sărăcită și e convinsă că bunurile, pe care el i le-a lăsat neatinse, i-au fost confiscate. Arde și tremură de frig în alternanța febrilă a celor mai izbitoare contraste, nu e numai ea nebună, ci înnebunește tot ceea ce atrage în virtejul rotitor al minții ei, provocînd nenorociri pretutindeni unde e crezută, căci e numai pe jumătate nebună, și uneori vorbește perfect lucid și spiritual. Nici nu poate fi vorba să fie adusă între oameni și la o sărbătorire. E o minune că fiica ei, Antiopa, pe care ea o divinizează și a cărei căsătorie se află în centrul fanteziei ei, și-a păstrat mințile pe acest teren ce se clatină. Dar fata, care e la începutul înfloririi ei și destul de drăguță, e de soi bun..." Ascanio continuă astfel o vreme.

Astorre însă rămase adîncit în visurile sale. Spun așa, deoarece trecutul este un vis. Căci călugărul revedea ceea ce trăise cu trei ani înainte : un butuc, călăul alături, și el însuși, în locul unui călugăr din aceeași mănăstire, care se îmbolnăvise, ca duhovnic, în așteptarea

unui biet păcătos. Acesta — contele Canossa — apăru în lanțuri, dar nu voi nicidecum să se supună, fie pentru că se amăgea cu speranța că, aflîndu-se înaintea butucului, grațierea nu va întîrzia, fie pur și simplu pentru că iubea soarele și avea oroare de mormînt. Se răsti la călugăr și-i refuză rugăciunile. Era de așteptat o luptă îngrozitoare, dacă ar fi continuat să se împotrivească și să reziste, căci o ținea de mînă pe copila lui, care, neobservată de străji, se repezise la el și-l îmbrățișase, îndreptînd spre călugăr ochii cei mai expresivi și cei mai imploratori. Tatăl își strîngea fata la piept, părînd că vrea să se apere de nimicire cu această viață tînără, dar fu doborît de călău și apăsat cu capul pe butuc. Copila își puse și ea capul și ceafa lîngă tatăl ei. Voia să trezească mila călăului? Voia să-l încurajeze pe tată, făcîndu-l să accepte inevitabilul? Voia să-i murmure în ureche celui neîmpăcat numele unui sfînt? Săvîrșea acea faptă nemaiauzită fără să se gîndească la nimic, din prea multă dragoste filială? Voia pur și simplu să moară cu el?

Culorile se luminară acum cu atîta putere, încît călugărul văzu la cîțiva pași în fața lui, într-un desăvîrșit adevăr al vieții, cele două gîturi întinse unul lîngă altul, ceafa cărămizie a contelui și ceafa albă ca zăpada a copilei, cu puful cîrlionțat, brun-auriu. Gîtul subțirel era de cea mai frumoasă formă și de o neobișnuită subțirime. Astorre tremura la gîndul că securea, căzînd, s-ar putea înșela și se simțea zguduit pînă în străfundurile sufletului, nu altfel decît prima dată, numai că acum nu-și pierdu cunoștința ca atunci, cînd îngrozitoarea scenă se petrecuse cu adevărat și în realitate, iar el își revenise abia după ce totul se terminase.

„Stăpînul meu are să-mi dea vreo însărcinare?“ îl tulbură pe cel ce visa vocea fornăită a majordomului, care suportase cu greu să fie dăscălit de Ascanio.

„Burcardo, răspunse Astorre cu voce moale, nu uita să le inviți pe cele două doamne Canossa, mama și fiica. Să nu se spună că un călugăr îi ține departe de el pe cei ocoliți și părăsiți de lume. Respect dreptul unei nefericite — majordomul îl aprobă cu o zeloasă înclinare

a capului — de a fi invitată și primită de mine. Dacă ar fi omisă, ar fi îndreptățită, în starea ei, să se simtă jignită grav."

„Pentru nimic în lume! îl preveni Ascanio. Nu-ți face cu tot dinadinsul acest rău! Logodna ta are și așa un caracter destul de aventuros. Iar ceea ce e aventuros îi atîtă pe nebuni. Contesa va săvîrși, în felul ei, ceva incredibil și va azvîrli un cuvînt smintit în timpul sărbătoririi, care și așa le pune într-o stare de agitație pe toate padovanele."

Domnul Burcardo însă, care se ținea cu dinții de îndreptățirea unei Canossa, fie ea în toate mințile sau nu, de a fi convocată printre cei doisprezece și care se credea dator să asculte numai de un Vicedomini și de nimeni altul, se înclină adînc înaintea călugărului.

„Înălțimea voastră singur veți fi ascultat", zise el și se îndepărtă.

„O, călugăre, călugăre, strigă Ascanio, caritatea te duce într-o lume, în care bunătatea aproape că nu rămîne nepedepsită!"

— Dar, așa cum sîntem noi oamenii, întrețesu Dante o reflecție în povestirea sa, o lumină profetică ne arată adesea marginea prăpastiei, dar apoi vine istețimea și taie firul în patru și zîmbește și ne face să nu mai credem în pericol.

Astfel Ascanio cel ușuratic se întrebă și se liniști: Ce legătură să fie pe lumea asta între nebună și călugăr, în viața căruia nu joacă nici cel mai mic rol? Iar la urma urmelor, dacă va face lumea să rîdă, ne va condimenta amarelele! Nu bănuia nici pe departe ce se petrecea în sufletul lui Astorre, dar chiar dacă ar fi ghicit și ar fi cercetat, călugărul nu și-ar fi trădat față de tînărul om de lume, taina lui castă.

Ascanio lăsă deci lucrurile în voia lor și, aducîndu-și aminte de cealaltă poruncă a tiranului, anume de a-l scoate pe călugăr în lume, îl întrebă cu veselie:

„De verighetă v-ați îngrijit, Astorre? Căci în ceremonial, capitolul doi, paragraful cutare și cutare, stă scris: Se schimbă verighetele."

Astorre răspunse că trebuie să se găsească astfel de inele între bijuteriile casei.

„Nu așa, Astorre, fu Ascanio de părere. Dacă mă urmezi, cumperi pentru Diana ta ceva nou. Cine știe ce istorii sînt legate de inelele folosite. Azvîrle cele vechi în urma ta. Se și brodește foarte bine : îi cumperi un inel de la florentinul de pe pod. Îl cunoști pe omul acesta ? Dar cum să-l cunoști ! Ascultă : cînd, astăzi în zori, întorcîndu-mă în oraș cu Germano, am ajuns la singurul nostru pod de peste canal, a trebuit să descălecăm și să ne ducem caii de frîu, atît de mare înghesuială era acolo, fiindcă, pe cinstea mea, un giuvaergiu și-a deschis prăvălia pe capul deteriorat de intemperii al pilastrului podului, iar toată Padova se tîrguia și se tocmea în fața dughenei. De ce pe podul acela îngust, Astorre, cită vreme avem atîtea piețe ? Pentru că la Florența, giuvaergiile se află pe podul de peste Arno. Căci — minunează-te de logica modei ! — de unde să-ți cumperi bijuteria, dacă nu de la un florentin, și unde își expune un florentin marfa, dacă nu pe un pod ? Nici n-ar face altfel. Fiindcă atunci marfa lui n-ar mai avea nici un preț, iar el n-ar mai fi un florentin adevărat. Dar acesta venit la noi, după cum cred, este. Doar a scris cu litere uriașe pe dugheana lui : *Niccolò Lippo dei Lippi, bijutierul, izgonit din patrie printr-o sentință venală și nedreaptă, cum se obișnuiește pe Arno.* Sus, Astorre ! Mergem pe pod !“

Astorre nu se împotrivi, fiindcă simțea el însuși, poate, nevoia de a rupe cercul de vrajă al casei sale, pe care n-o mai părăsise de cînd azvîrlise de pe el rasa monahală.

„Ți-ai vîrît în buzunar ceva parale, prietene călugăr ? glumi Ascanio. Legămîntul tău de sărăcie nu mai e valabil, iar florentinul are să te jupoaie.“ Ciocăni la ghișeul contoarului casei, aflat în vestibulul de jos, în care cei doi tineri tocmai intraseră. Se arătă un chip viclean, fiecare cută o înșelăciune, și administratorul familiei Vicedomini — un genovez, dacă sînt bine informat — îi întinse stăpînului său, cu o plecăciune umilă, o pungă plină cu bizantini de aur. Apoi, un servitor puse pe ume-

rii călugărului o comodă mantie padovană de vară, cu glugă.

Pe stradă, Astorre își trase adînc peste față gluga, mai puțin din cauza razelor arzătoare ale soarelui, cît mai ales dintr-o îndelungată obișnuință, și se întoarse cu prietenie spre însoțitorul său.

„Nu-i așa, Ascanio, spuse el, drumul acesta îl fac singur ? A cumpăra un simplu inel de aur nu depășește priceperea mea de călugăr ? Mă crezi în stare ? La revedere la cununia mea, cînd vor bătea clopotele de vecernie !"

Ascanio se îndepărtă, dar îi mai strigă peste umăr :

„Unul, nu două ! Pe-al tău ți-l dă Diana ! Ține minte asta, Astorre !"

Era una dintre acele bășici de săpun, pe care veselul tînăr le trimitea de pe buze în aer, mai mult decît una pe zi.

Dacă mă întrebați, domnilor, de ce l-a concediat călugărul pe prietenul său, am să vă spun : voia ca sunetul ceresc, pe care tînăra martiră a iubirii copilărești îl trezise în sufletul său, să vibreze în deplină puritate.

Astorre ajunse la podul care, în pofida arșiței soarelui, era arhiplin și pe care două șiruri compacte de oameni se îndreptau spre prăvălia florentinului, venind de pe cele două maluri apropiate. În mantia sa, călugărul nu fu recunoscut, chiar dacă din cînd în cînd cîte un ochi se oprea întrebător pe partea neacoperită a feței sale. Nobili și tîrgoveți căutau să și-o ia înainte. Doamne distinse coborau din lectici, lăsîndu-se împinse și înghesuite, ca să tîrguiască vreo cîteva brățări, sau o diademă din cel mai nou model. Florentinul pusese să se dea de veste în toate piețele, în sunet de clopoței, că închide în aceeași zi, după Ave Maria. N-avea nici gînd s-o facă. Dar ce-l costă pe un florentin o minciună !

În cele din urmă, călugărul, înghesuit de mulțime, se află în fața dughenii. Negustorul asaltat, care se împărțea în zece, îi aruncă o privire piezișă experimentată și ghici numaidecît că e un novice.

„Cu ce să servesc gustul ales al înălțimii voastre?“ întrebă el.

„Dă-mi un inel de aur simplu“, răspunse călugărul.

Negustorul luă o cupă, pe care, corespunzător artei și stilului florentin, se vedea, lucrată în relief, o scenă senzuală. Agită cupa, în pintecele căreia mișunau sute de inele, și i-o întinse lui Astorre.

Acesta fu pus într-o penibilă încurcătură. Nu știa grosimea degetului pe care voia să-l împodobească și, scoțind mai multe inele, șovăi vizibil între unul mai larg și unul mai strimt. Florentinul nu se putu abține de la o remarcă ironică, precum din orice vorbă de pe Arno chicotește o batjocură ascunsă.

„Domnul nu știe cum arată degetul pe care cu siguranță l-a strîns din cînd în cînd?“ întrebă el cu o față nevinovată, dar, ca om isteț, se corectă numaidecît și, zicîndu-și în taină că bănuiala ignoranței e jignitoare, dar aceea a păcatului flatează, îi dădu lui Astorre două inele, unul mai mare și unul mai mic, pe care le făcu să lunece cu dibăcie între degetul gros și arătătorul ambelor sale mîini între degetul gros și arătătorul călugărului. „Pentru cele două drăguțe ale înălțimii voastre“, șopti el, înclinîndu-se.

Mai înainte ca aceste cuvinte ușuratice să-l poată jigni, călugărul primi o lovitură puternică. Era partea de peste omoplat a unei platoșe de cal, care-l izbi atît de dur, încît scăpă din mînă inelul cel mic. În aceeași clipă îi țiui în urechi sunetul asurzitor a opt trîmbițe. Muzica militară a gărzii personale a tiranului își făcu drum pe pod pe două rînduri, fiecare de cîte patru cai, despicînd toată mulțimea aceea, azvîrlind-o în lături și înghesuind-o în parapetele de piatră.

Îndată ce trîmbițașii trecură, călugărul își vîri repede în buzunar inelul mai mare ce-i rămăsese și se repezi să caute inelul mai mic ce se rostogolise sub copitele cailor.

Vechea construcție a podului era măcinată și adîncită la mijloc, astfel că inelul se dusese de-a dura în jos, în scobitură, apoi, datorită imboldului propriei mișcări, se rostogolise în sus de cealaltă parte. Acolo, o tînără

cameristă numită Isotta, sau, după felul în care sînt scurtate numele la Padova, Sotta, înhățase, cu pericolul de a fi strivită de cai, obiectul strălucitor ce se rostogolea. „Un inel norocos!" se bucură nesăbuita făptură și, cu o încîntare copilărească, vîrî inelul găsit pe degetul subțire al tinerei sale stăpîne, pe care o însoțea, și anume pe al patrulea deget al mîinii stîngi care i se păru ei deosebit de demn și de potrivit pentru strîmta bijuterie. La Padova însă, ca și aici la Verona, dacă nu mă înșel, se obișnuiește ca la mîna stîngă să se poarte verigheta.

Nobila domnișoară se arătă supărată de pozna slujnicei, dar era și puțin înveselită. Se căzni degrabă să scoată de pe deget inelul străin, care-i venea ca turnat. În clipa aceea, în fața ei se află pe neașteptate călugărul, care ridică brațele, cu o uimire plină de bucurie. Astorre întinse palma dreaptă deschisă, iar mîna stîngă și-o duse la inimă, fiindcă, în ciuda deplinei înfloriri, o recunoscuse după subțirimea izbitoare a gîtului și, încă mai mult, după zvîcnetul inimii sale, pe copila al cărei cap delicat îl văzuse cîndva pe butuc.

În vreme ce fata, nedumerită, îndreptă spre călugăr ochii întrebători, continuînd să răsucească inelul îndărătnic, Astorre șovăi să ceară înapoi bijuteria. Trebuia totuși s-o facă. Deschise gura.

„Domnișoară...", începu el, dar se simți cuprins de două puternice brațe împlătoșate, care-l înhățară și-l traseră de-acolo. Într-o clipă se văzu suit, cu ajutorul altui împlătoșat, cu un picior în dreapta, cu altul în stînga, pe un cal ce bătea din copite.

„Ia să vedem, răsună un hohot de ris prietenos, dacă n-ai uitat să călărești!"

Era Germano, care călărea în fruntea cohortei germane pe care o comanda și căreia tiranul îi ordonase să facă instrucția pe o cîmpie din apropierea Padovei. Dînd pe neașteptate în oraș de prietenul și cumnatul său, își îngăduise nevinovata glumă de a-l ridica alături de el pe un cal de pe care, la semnul său, descălecase un tînăr șvab. Bidiviul focos, simțind că se schimbase călărețul, făcu cîteva salturi sălbatice, pe podul nu prea spațios se produse o înghesuială de cai, iar Astorre, că-

ruia gluga îi căzuse pe spate și care se ținea cu greu în scări, fu recunoscut de norodul ce se dădu înspăimîntat în lături.

„Călugărul! Călugărul!" se strigă din toate părțile, făcîndu-se semn spre el, dar tumultul războinic și lăsase în urmă podul și dispăruse după colțul unei străzi. Florentinul rămas neplătit se luă după călăreți, dar după douăzeci de pași îl cuprinse teama pentru marfa lăsată în paza slabă a unui tinerel, și-apoi strigătul mulțimii îl făcu să înțeleagă că e vorba de o persoană cunoscută, lesne de găsit. Ceru să i se indice palatul lui Astorre și se prezentă acolo în aceeași zi, a doua și a treia zi. Prima și a doua oară nu reuși nimic, fiindcă în casa călugărului era o nemaipomenită vînzoleală, a treia oară găsi aplicat pe poarta zăvorită sigiliul tiranului. Cu acesta, lașul nu voia să aibă nimic a face, astfel că plecă lăsîndu-se păgubaș.

Femeile însă — Antiopei și ușuraticei cameriste li se alăturase din nou o a treia, care fusese despărțită de ele de tumultul de pe pod — o porniseră în ziua aceea în direcția opusă. Cea de-a treia era o femeie îmbătrînită, cum se părea, înainte de vreme, cu o privire stranie, cu riduri adînci, cu smocuri de păr cărunt și cu trăsăturile feței agitate, ce-și tira rochia neîngrijită, dar scumpă prin praful străzii.

Sotta tocmai îi povestea cu o bucurie neroadă bătrînei, vădit mama domnișoarei, întîmplarea de pe pod: Astorre — și ea îi aflase numele din strigătele norodului — Astorre călugărul, despre care tot orașul știe că trebuie să se însoare, i-a trimis în ascuns de-a rostogolul Antiopei un inel de aur, iar cînd ea — Sotta — înțelegînd semnul providenței și șiretlicul călugărului, a vîrît inelul în degetul scumpei fete, călugărul s-a arătat el însuși în fața acesteia și, cum Antiopa, din bună-cuviință, a vrut să-i înapoieze inelul, el — Sotta îl imită — a dus cu gingășie mîna stîngă la inimă, uite-așa! iar dreapta a întins-o, refuzînd, cu un gest care în toată Italia nu spune și nu însemnează altceva decît: Păstrează-l, comoara mea!

În cele din urmă, Antiopa, uimită, izbuti să vorbească și ea și o conjură pe mama ei să nu ia în seamă pălă-

vrăgeala prostească a Isottei, dar în zadar. Madonna Olimpia ridică brațele spre cer și-i mulțumi cu ardoare în plină stradă sfîntului Anton că i-a ascultat rugăciunile zilnice mai presus de orice speranțe și așteptări și i-a dăruit odorului ei un bărbat de aceeași condiție și virtuos. Spunînd toate acestea, făcea gesturi atît de bizare, încît trecătorii duceau degetul la frunte, rîzînd. Antiopa, încurcată, își dădu toată osteneala s-o facă pe mama ei să nu creadă în ademenitoarea poveste, dar Olimpia nici nu voi s-audă și continuă să-și înalțe cu patimă castelele de vis.

Astfel, femeile ajunseră la palatul Canossa și, sub bolta porții, dădură de un majordom spilcuit și scorțos, urmat de șase servitori îmbrăcați luxos. Domnul Burcardo, dîndu-se respectuos înapoi, o lăsă pe madonna Olimpia s-o ia înainte pe scară, apoi, într-o sală pustie, făcu trei ploconeli bine calculate, fiecare mai apropiată și mai adîncă, și spuse rar și solemn :

„Înălțimea voastră, Astorre Vicedomini mă trimite să vă poftesc preaplecat la cununia sa, astăzi — înghiți dureros «peste zece zile» — cînd va bătea clopotul de vecernie."

Dante se opri. Povestirea lui se afla desfășurată înaînte-i în toată marea ei bogăție ; el însă alegea și simplifica. Cangrande îl apostrofă.

— Dragă Dante, începu el, mă miră trăsăturile aspre și corozive în care l-ai conturat pe florentinul tău ! Nicollò Lippo dei Lippi e surghiunit printr-o sentință venală și nedreaptă. El însă e un speculant, un lingușitor, un mincinos, un zeflemist, un obscen și un laș, totul „în felul florentinilor". Și asta-i doar o minusculă flăcăruie din ploaia de foc cu care potopești Florența ta, doar o picătură din drojdia terținelor amare îmbibate cu oțet și fiere, pe care, în *Commedia* ta, i le dai orașului tău natal să le guste. Dă-mi voie să-ți spun că e ceva lipsit de noblețe să-ți defăimezi leagănul, să-ți faci de rîs mama ! Nu stă bine ! Crede-mă, face o impresie proastă !

Dragă Dante, am să-ți povestesc despre un joc de păpuși, la care, umblînd travestit printre oamenii din po-

por, am asistat în circul nostru. Strîmbi din nas că am gustul vulgar ca în clipele de răgaz să mă amuz cu păpușile și nebunii. Totuși, însoțește-mă în fața micuței scene! Ce vezi acolo? Un bărbat se ceartă cu nevasta. Femeia e bătută și plînge. Un vecin vîră capul prin crăpătura ușii, îi ține bărbatului o predică, îl mustră, se amestecă în cearta lor. Dar iată! Brava femeie se ridică împotriva intrusului și ia partea soțului ei. „Dacă-mi place mie să fiu bătută!" urlă ea.

Într-un chip asemănător, dragă Dante, vorbește un om generos, pe care patria lui îl tratează rău: Vreau să fiu bătut!

Mulți ochi tineri și pătrunzători se ațintiră asupra florentinului. Acesta își acoperi capul, tăcînd. Ce se petrecea în el, nu știe nimeni. Cînd și l-a ridicat din nou, fruntea îi era mai posomorîtă, gura mai amară și nasul mai lung.

Dante asculta. Vîntul șuiera pe la colțurile castelului și deschisese un oblon rău zăvorît. Monte Baldo își trimitea primii fiori. Se vedeau fulgii de zăpadă cernîndu-se și învîrtejindu-se, luminați de flacăra din cămin. Poetul contempla visoolul, iar zilele sale, de care se simțea scăpat, îi apăreau sub chipul acestei vînători și fugi albe printr-o roșeață inconstantă. Tremura de frig.

Iar ascultătorii săi sensibili simțiră odată cu el că îl adăpostea nu propriul său cămin, ci favoarea nestatornică a mereu alți protectori, apărîndu-l de iarna ce acoperea cu zăpadă șoselele și drumurile de țară. Cu toții înțeleseră, iar Cangrande, de un caracter superior, cel dintîi: avem în față un om fără patrie!

Principele se ridică, scuturîndu-l de pe mantia sa pe nebun ca pe un fulg, se îndreptă spre surghiunit, îl luă de mînă și-l conduse la locul său, aproape de foc.

— Ți se cuvine, spuse el, iar Dante nu-l contrazise.

Cangrande însă se așezase pe taburetul rămas liber. De-acolo putea să le contemple comod pe cele două femei, între care ședea acum drumețul luminat, ca în infern, de focul dogoritor, și-și continua povestirea în felul următor.

În vreme ce puținele clopote din Padova băteau de vecernie, sub grinzile de cedru ale sălii festive din palatul Vicedomini se adună ceea ce mai rămăsese din cele douăsprezece familii, așteptînd intrarea stăpînului casei. Diana se ținea între tată și frate. Cei de față tăifăsuiau cu voce scăzută. Bărbații discutau serios și temeinic despre latura politică a căsătoriei încheiate între cele două mari familii din oraș. Tinerii glumeau în șoaptă pe seama călugărului ce se căsătorea. Femeile se înfiorau, în pofida dispensei papale, din pricina sacrilegiului, pe care numai cele înconjurate de fiice la vîrsta măritișului îl vedeau într-o lumină mai blîndă, îl scuzau prin constrîngerea împrejurărilor, sau îl explicau prin bunătatea inimii călugărului. Fetele ardeau de nerăbdare.

Prezența Olimpiei Canossa iscă uimire și indispoziție, fiindcă avea o ținută bătătoare la ochi, aproape regească, de parcă la festivitatea ce urma i-ar fi revenit rolul principal, și vorbea cu o extraordinară volubilitate Antiopei, care, cu inima tremurîndă, încerca să-și liniștească mama iritată, șoptindu-i și implorînd-o. Madonna Olimpia se supărase foc încă de pe scară, unde — domnul Burcardo tocmai era ocupat cu primirea altor doi invitați — fusese salutată respectuos de Gocciola, care ținea în mînă o bonetă stacojie nouă, cu clopoței de argint. Acum, stînd în cerc împreună cu ceilalți, îi jigneau sau îi speria pe cei de-același rang cu gesturile ei lipsite de măsură. Invitații arătau spre nefericită prin ocheade și ridicări ale bărbiei. Nici unul n-ar fi invitat-o în locul călugărului și fiecare se aștepta ca nebuna să-i joace acestuia unul din renghiurile ei.

Burcardo îl anunță pe stăpînul casei. Astorre, eliberat curînd de Germano, se întorsese degrabă spre pod, fără a mai găsi acolo nici inelul, nici pe femei, astfel că, în orele ce-i mai rămăseseră pînă la vecernie, făcîndu-și reproșuri, deși, în fond doar hazardul putea fi învinuit, luase hotărîrea ca în viitor să acționeze întotdeauna numai după regulile prudenței. Cu această intenție intră în sală, în mijlocul celor adunați. Presiunea exercitată de atenția îndreptată asupră-i formele și cerințele ce pluteau, ca să zicem așa, în aer, îl făcură să simtă că nu-i e îngăduit să rostească adevărul lucrurilor, energic

și pe alocuri urît cum este, ci să-i dea o înfățișare mai blîndă și mai plăcută. Astfel, se ținu la mijloc, fără să vrea, între adevăr și frumoasa aparență și vorbi irepro-șabil.

„Domnilor și frați de neam nobil, începu el, moartea a secerat din belșug printre noi, cei din familia Vicedomini. Așa cum stau înaintea voastră, îmbrăcat în negru, port doliu după tata, trei frați și trei nepoți. Faptul că, eliberat de biserică, am crezut, după o serioasă chibzuință — aici sunetul vocii i se voală — și după un examen al conștiinței mele în fața lui Dumnezeu, că nu-mi e îngăduit să las neîndeplinită dorința unui tată muribund de a supraviețui prin fiu și nepot, faptul acesta va fi judecat de voi în chip felurit, admis sau dezaprobat, după spiritul de dreptate sau indulgența ce vă animă. Într-o privință însă veți fi de acord, anume că, ținînd seama de trecutul meu, nu mi se potrivea să șovăi și să aleg și că numai făptura cea mai apropiată și necăutată putea fi pe placul lui Dumnezeu. Dar cine mi se afla mai aproape decît văduva fecioară unită cu mine prin chiar jalea nemîngîiată pricinuită de moartea ultimului meu frate? Astfel se face că peste patul de moarte al celui drag, am luat această mînă, precum o iau și acum — se duse la Diana și o conduse la mijloc — și-i pun în deget inelul de cununie."

Astorre făcu acest lucru. Inelul era pe măsură. Diana făcu același gest, virînd pe degetul călugărului un inel de aur.

„Este inelul mamei mele, spuse ea, care a fost o femeie de bună-credință și virtuoasă. Îți dau un inel care și-a respectat legămîntul."

Urări de fericire murmurate solemn de toți cei de față încheiară grava festivitate, iar bătrînul Pizzaguerra, un moșneag demn — căci avariția e un viciu sănătos și oferă o viață îndelungată — vărsă obișnuitele lacrimi.

Madonna Olimpia își văzu castelul visat aprinzîndu-se și arzînd, cu coloane ce se prăbușeau și grinzi ce trosneau. Făcu un pas înainte, ca și cum ar fi vrut să-și convingă ochii că se înșeală, apoi făcu un al doilea pas, cu o ferocitate crescîndă, se opri în imediata apro-

piere a lui Astorre și a Dianei, cu părul cărunt zburlit, iar vorbele ei turbate se repeziră și năvăliră ca un popor în răscoală.

„Mizerabile ! strigă ea. Împotriva inelului de pe degetul ăsteia, depune mărturie altul, dat mai înainte." O smulse din spatele ei pe Antiopa, care o urmase cu o teamă crescîndă, implorînd-o prin gesturi, și ridică mîna fetei. Inelul acesta i l-ai vîrît copilei mele pe deget acum nici o oră, pe pod, la florentin ! Așa își închipuia ea că se petrecuseră lucrurile, din pricina unei relatări mincinoase. Om nelegiuit ! Călugăr adulter ! Nu se deschide oare pămîntul, să te înghită ? Spînzurați-l pe fratele portar, care sforăia beat și ți-a îngăduit să fugi din chilia ta ! Voiai să-ți satisfaci poftele, dar puteai să-ți alegi altă pradă decît o văduvă prigonită pe nedrept, fără nici un ajutor, și o orfană lipsită de apărare !"

Lespezile de marmură nu se deschiseră, iar în privirile celor dimprejur nefericita, care credea că dăduse glas prin niște biete cuvinte slabe unei drepte mînii materne, citi batjocura fățișă sau o compătimire de alt fel decît aceea pe care spera s-o găsească. Auzi în spatele ei cuvîntul șoptit inteligibil : „Nebună !", iar mînia i se transformă brusc într-un hohot de rîs demențial.

„Ei, ia uitați-vă la nebunul ăsta, exclamă ea batjocoritor, care a putut să aleagă atît de prostește între acestea două ! Vă fac judecători pe dumneavoastră și pe oricine ore ochi să vadă. Aici, căpușorul drăguț, tinerețea înfloritoare — restul l-am uitat, dar un lucru îl știu : toți tinerii din sala Vicedomini, printre care nu puțini vor fi trăit ușuratic, toți tinerii, și cei cumpătați și cei ce nu erau, întoarseră urechea și ochiul de la cuvintele și gesturile revoltătoare ale unei mame ce călca în picioare buna-cuviință și rușine în fața fiicei pe care o născuse și pe care o oferea ca o codoașă.

Toți cei din sală o compătimeau pe Antiopa. Numai Diana, oricît de puțin s-ar fi îndoit de devotamentul călugărului, resimțea nu știu ce fel de mînie surdă împotriva frumuseții înfățișate cu neobrăzare mirelui ei.

Antiopa va fi păcătuit prin aceea că păstra pe deget nefericitul inel. O făcea poate pentru a nu o irita și mai mult pe mama ei ce se amăgea singură, cu gîndul

că aceasta, dezamăgită de realitate, avea să cadă, în felul ei, din orgoliu în umilință, pentru ca totul să se încheie cu rostogolirea ochilor în orbite și cîteva cuvinte murmurate. Sau poate că tînăra Antiopa vîrîse ea însăși vîrful unui deget în clocotitoarea fîntînă a poveștilor. Nu fusese oare ciudată întîlnirea de pe pod cu călugărul și n-ar fi fost oare alegerea ei de către călugăr încă și mai uimitoare decît destinul ce-l smulgea din mănăstire?

Acum suporta o îngrozitoare pedeapsă. Cu vorbirea ei neînfrînată, propria ei mamă o jefuia de orice văl protector. Roși puternic și o roșeață încă mai întunecată îi acoperi fruntea și ceafa. Apoi, în liniștea generală, începu să plîngă în hohote, cu amar.

Pînă și cărunta menadă asculta impresionată. Apoi fața îi zvîcni de o îngrozitoare durere, și o furie îndoită o făcu să izbucnească.

„Și astălaltă! țipă ea, arătînd spre Diana, bucata astalaltă de marmură, abia cioplită din blocul grosolan! Uriașa asta ca din topor, pe care Dumnezeu tatăl a lucrat-o de mîntuială, pe cînd era ucenic și abia învăța să modeleze! Rușine de un astfel de trup otova, lipsit de viață și de suflet! Dar cine să-i fi dat suflet? Bastarda de maică-sa? Stupida Orsola? Sau calicul ăla sfrijit de colo? Numai cu chiu, cu vai și-a rupt de la inimă, ca să-i dea o mică pomană."

Bătrînul Pizzaguerra rămase calm. Cu mintea limpede a zgîrcitului, el nu uită pe cine are în față. Dar fiica lui, Diana, uită. Enervată de batjocorirea grosolană a trupului și sufletului ei, adînc revoltată, încruntă sprîncenele și strînse pumnii. Acum, cînd nebuna se legă de părinții ei, ocărînd-o pe mama ei în mormînt și țintuindu-l pe tatăl ei la stîlpul infamiei, își ieși din fire. Cu obrajii goliți de sînge, fu cuprinsă și copleșită de o mînie teribilă.

„Cățea!" strigă ea și o lovi în față — pe Antiopa, fiindcă fata, împinsă de curajul disperării, se azvîrlise înaintea mamei ei. Antiopa scoase un țipăt care zgudui sala și toate sufletele.

În clipa aceasta, roata din capul nebunei se întoarse cu totul. Furia extremă se topi într-o jale nespusă.

„Mi-ai lovit copila ! gemu ea, căzu în genunchi și începu să plîngă cu sughițuri : Oare nu mai există un Dumnezeu în cer ?“

Se depășise orice măsură. Paharul s-ar fi revărsat mai dinainte, dar fatalitatea a păsit mai repede decît am povestit eu, atît de repede, încît nici călugărul, nici Germano, aflat aproape nu putuseră apuca și reține brațul Dianei. Ascanio prinse în brațe pe nebună, un alt tînăr o apucă de picioare, femeia, care aproape că nu se opuse, fu săltată în lectica ei și dusă acasă.

Diana și Antiopa se mai aflau încă față în față, una mai palidă decît alta. Diana, plină de căință și zdrobită după mînia repede stinsă, Antiopa, căznindu-se să vorbească ; nu putea însă nici să se bîlbîie, mișca fără sunet buzele.

Cînd luă mîna Antiopei, ca s-o conducă pe cea lovită de femeia cu care se logodise, călugărul nu-și făcu decît datoria de cavaler și gazdă. Toți găsiră gestul de la sine înțeles. Îndeosebi Diana trebuia să dorească din toată inima ca victima violenței sale să piară din ochii ei. Plecă și ea, cu tatăl și fratele ei. Oaspeții adunați găsiră că lucrul cel mai delicat este să dispară și ei, pînă la ultimul.

De sub masa încărcată cu *amarelle* și vin de Cipru, se auzi sunet de clopoței. Ieși la iveală un cap de nebun, iar Gocciola se tîri în patru labe din ascunzătoarea lui acoperită cu bunătăți. După părerea lui, totul se desfășurase minunat, fiindcă acum avea deplină libertate să se îndoape cu *amarelle* și să deșerte un păhărel după altul. Se desfătă astfel un răstimp, pînă cînd auzi pași ce se apropiau. Voi s-o șteargă, dar aruncînd o privire indispusă spre cel ce-l tulbura, socoti orice fugă drept inutilă. Era călugărul, care se întorcea, iar călugărul exulta de bucurie și arăta tot atît de încîntat ca și el, deoarece călugărul...

— O iubea pe Antiopa, îl întrerupse pe povestitor prietena prințului, izbucnind într-un hohot de rîs convulsiv.

— Ai spus-o, doamnă, o iubea pe Antiopa, repetă Dante pe un ton tragic.

— Firește ! Cum altfel ! Așa trebuia să se întîmple ! Așa se petrece de obicei ! răsună în auzul povestitorului din întreg cercul ascultătorilor.

— Domol, tinerilor ! spuse nemulțumit Dante. Nu, nu se petrece așa de obicei. Credeți oare că o iubire, cu totala dăruire a vieții și a sufletului, e ceva obișnuit și vă închipuiți poate că ați iubit sau iubiți astfel ? Vă înșelați ! Toată lumea vorbește despre duhuri, dar puțini le-au văzut. Am să vă aduc un martor irecuzabil. Circulă pe-aici prin casă o carte de povești la modă. Răsfoind-o cu degete prevăzătoare, am găsit printre multe lucruri de nimic o vorbă adevărată. „Iubirea, se spune într-un loc, este rară și se sfîrșește de cele mai multe ori rău." Dante rosti aceste cuvinte cu seriozitate. Apoi spuse ironic : Cum însă voi cu toții sînteți atotștiutori și atît de versați în iubire, iar pe deasupra nici nu-mi stă bine să-l pun să vorbească prin gura mea știrbă pe un tînăr copleșit de pasiune, sar peste monologul trădător al lui Astorre, care se întorsese, și spun pe scurt : auzindu-l, înțeleptul Ascanio se înspăimîntă și-l îndemnă să fie rezonabil.

— Dragă Dante, ai să-ți mutilezi atît de jalnic mișcătoarea ta povestire ? se adresă florentinului înflăcărata prietenă a prințului, întorcîndu-se spre el cu mîinile împreunate rugător. Lasă-l pe călugăr să vorbească, pentru ca astfel, fiind părtași, să aflăm cum a trecut de la o făptură aspră la una delicată, de la o ființă rece la una simțitoare, de la o inimă de piatră la una palpitîndă...

— Da, florentinule, o întrerupse prințesa, adînc mișcată, cu obrajii arzînd întunecat, lasă-l pe călugărul tău să vorbească, pentru ca, uimiți, să aflăm cum s-a putut întîmpla ca Astorre, atît de lipsit de experiență și ușor de amăgit, să trădeze o femeie nobilă pentru o vicleană — tu n-ai băgat de seamă, Dante, că Antiopa e o vicleană ? Cunoști puțin femeile ! Cu adevărat îți spun — prințesa ridică brațul puternic și strînse pumnul — și eu aș fi lovit, nu pe biata nebună, ci cu bună știință pe șireata care a vrut cu orice preț să se impună în fața călugărului. Prințesa aplică lovitura în aer. Cealaltă tremură ușor.

Cangrande, care nu încetase să le contemple pe cele două femei ce se aflau acum în fața lui, o admiră pe prințesă și se bucură de marea ei pasiune. În clipa aceasta, o găsi incomparabil mai frumoasă decît mai mica și delicata ei rivală, pe care i-o dăduse, deoarece nivelul cel mai înalt și cel mai profund al simțirii își află expresie numai într-un corp viguros și într-un suflet viguros.

Dante, în ce-l privea, zîmbi pentru prima și singura dată în acea seară, văzînd cum cele două femei se leagănă cu atîta violență în scrînciobul povestirii sale. Își îngădui chiar să le tachineze.

— Doamnelor, spuse el, ce doriți de la mine? Monologul e un lucru fără sens. A văzut cineva vreodată un bărbat întreg vorbind cu el însuși?

În clipa aceea, din semiîntuneric se ridică un zglobiu cap cîrlionțat, iar un băiat nobil, care stătuse ghemuit într-o ascunzătoare familiară, după vreun fotoliu sau vreo trenă, strigă curajos:

— Maestre neîntrecut, ce puțin te cunoști sau pretinzi că te cunoști! Află, Dante, că nimeni nu tăifăsuiește mai des cu sine însuși decît tu însuți, în așa măsură, încît nu ne mai vezi nici pe noi, băieții nerozi, dar nici frumusețea, pe care o lași să treacă pe lîngă tine fără s-o saluți.

— Cu adevărat? spuse Dante. Unde a fost asta? Unde și cînd?

— Ieri, pe podul de peste Adige, zîmbi băiatul. Te rezemai de balustradă. La un moment dat, a trecut pe-acolo fermecătoarea Lucrezia Nani, atingîndu-ți toga. Noi, băieții, o urmăream, iar din față veneau doi războinici înflăcărați, căutînd să-i prindă privirea blîndă. Ea însă căuta ochii tăi: căci nu oricine s-a plimbat cu pielea teafără prin infern! Tu, maestre, contemplai un val rotitor, care venea prin mijlocul Adigelui, și murmurai ceva.

— Îi ceream să salute marea. Valul era mai frumos decît fata. Dar înapoi la cei doi nebuni! Ascultați-i cum vorbesc între ei! Și pe toate muzele, de aci înainte să nu mai întrerupă nimeni, altminteri ne găsește miezul nopții la vatra cu povești.

Cînd călugărul, după ce o condusese pe Antiopa acasă, intră din nou în sala lui — dar am uitat să vă spun că nu l-a întîlnit pe Ascanio, deşi acesta făcuse acelaşi drum cu madonna Olimpia în lectica ei. Căci, după ce o dăduse pe femeia complet distrusă în seama servitorilor ei, nepotul alergase la unchiul său, tiranul, ca să-i servească smintita întîmplare ca pe o pîine abia scoasă din cuptor. Era mai bucuros să-i raporteze lui Ezzelino o istorie din oraş decît o conjuraţie.

Nu ştiu dacă Astorre era atît de chipeş cum îl numise batjocoritorul Ascanio. Dar îl văd păşind ca pe tînărul cel mai înfloritor. Străbate sala parcă plutind, cu picioare înaripate, ca şi cînd l-ar purta zefirul sau l-ar conduce Iris. Ochii îi sînt plini de soare, iar el murmură cuvinte din lumea celor fericiţi. Gocciola, care dăduse pe gît mult vin de Cipru, se simţea şi el înimos şi întinerit. Şi sub picioarele lui podeaua de marmură se volatiliza, transformîndu-se în nori albi. Simţea o nepotolită sete de a asculta murmurul de pe buzele proaspete ale lui Astorre, cum te-ai apleca peste un izvor, şi începu să măsoare alături de el lungimea sălii, cînd cu paşi întinşi, cînd ţopăind, purtînd sceptrul de nebun sub braţ.

„Căpşorul gingaş, care s-a oferit pentru tată s-a oferit şi s-a dăruit şi pentru mamă ! şoptea Astorre. Ce ruşinoasă ! Cum mai ardea ! Cum a fost maltratată ! Ce-a mai suferit ! Lovită ! Cum a mai strigat ! M-a mai părăsit oare vreodată, de cînd şi-a pus capul pe butuc ? A sălăşluit în sufletul meu. M-a însoţit pretutindeni, a plutit în rugile mele, a strălucit în chilia mea, s-a culcat pe pernele mele ! Nu se afla oare drăgălaşul cap, cu gîtul alb şi subţire, alături de cel al sfîntului Paul [10]..."

„Al sfîntului Paul ?" chicoti nebunul.

„Al sfîntului Paul de pe icoana altarului nostru..."

„Cu părul negru şi creţ şi cu gîtul roşu, pe butucul lat şi cu securea călăului deasupra ?" Gocciola se ducea uneori să se roage la franciscani.

Călugărul îl aprobă, dînd din cap.

„Cînd mă uitam îndelung într-acolo, securea zvîcnea, iar eu începeam să tremur. Nu m-am spovedit eu oare starețului ?"

„Şi ce-a spus starețul ?" întrebă Gocciola.

„Fiule, a spus, ceea ce ai văzut tu a fost un copil, venit înaintea celorlalți, din alaiul ceresc triumfal. Nu te teme ! Delicatului gît ambrozian nu i se întîmplă nimic !“

„Dar, îl aţiţă cu răutate nebunul, copilul a crescut, e atît de înalt ! Ridică mîna. Apoi o coborî și o ținu deasupra podelei. Iar sutana înălțimii tale, rînji el, e atît de joasă !“

Vulgaritatea nu-l putea atinge pe călugăr. Un foc creator trecuse din mîna Antiopei în a sa și începu să-i ardă în vine mai întîi delicat și blînd, apoi mereu mai fierbinte și mai aprig.

„Lăudați pe Dumnezeu-tatăl care a creat bărbatul și femeia !“ exclamă el brusc, în culmea bucuriei.

„Pe Eva ?“ întrebă nebunul.

„Pe Antiopa !“ răspunse călugărul.

„Și cealaltă ? Cea mare ? Ce faci cu ea ? O trimiți să cerșească ?“ Gocciola își șterse ochii.

„Care cealaltă ? întrebă călugărul. Mai există vreo femeie care nu se numește Antiopa ?“

Așa ceva era pînă și pentru nebun prea mult. Se holbă îngrozit la Astorre, dar fu înșfăcat de guler de un pumn, tîrît pînă la ușă și azvîrlit în vestibul. Aceeași mînă se puse apoi pe umărul lui Astorre.

„Trezește-te, visătorule ! strigă Ascanio, care se întorsese și ascultase ultimele cuvinte înflăcărate ale călugărului. Îl trase pe cel căzut în extaz pe o banchetă de lîngă fereastră, își aținti ochii în ochii lui și-i spuse : Astorre, ți-ai ieșit din minți !“

Mai întîi călugărul se feri ca orbit de privirea ce-l examina, apoi înfruntă ochii celuilalt cu ochii săi încă plini de bucurie, pentru ca în cele din urmă să-i coboare cu sfială.

„Nu te minunezi ?“ întrebă el.

„Tot atît de puțin ca de pîlpîirea unei flăcări, replică Ascanio. Dar pentru că tu nu ești un element orb, ci o rațiune și o voință, calcă în picioare flacăra, altminteri te va mistui pe tine și toată Padova. Trebuie oare ca un om de lume să-ți țină ție o predică despre legile divine și cele omenești ? Ești cununat ! Așa grăiește acest inel de pe degetul tău. Dacă, așa cum ți-ai călcat legămîntul

de călugăr, calci acum și logodna, vei călca morala, datoria, onoarea și pacea orașului. Dacă nu ți-o smulgi din inimă repede și cu eroism, săgeata zeului celui orb te va ucide pe tine, o va ucide pe Antiopa și pe alții cîțiva. Astorre ! Astorre !"

Buzele zburdalnice ale lui Ascanio fură uimite de cuvintele mari și serioase pe care, în spaima inimii sale, el le pusese să le rostească.

„Numele tău, Astorre, spuse el apoi, pe jumătate în glumă, sună ca o trîmbiță și te cheamă la luptă împotriva ta însuți !"

Astorre prinse curaj.

„Mi s-a dat o băutură vrăjită ! exclamă el. Am turbat, mi-am ieșit din minți ! Ascanio, îți dau puterea asupra mea, leagă-mă !"

„De Diana vreau să te leg ! spuse Ascanio. Urmează-mă, trebuie s-o căutăm !"

„N-a fost Diana aceea care a lovit-o pe Antiopa ?" întrebă călugărul.

„Ai visat ! Ai visat totul ! N-ai fost stăpîn pe simțurile tale ! Hai ! Te conjur ! Îți ordon ! Te înhață și te duc !"

În clipa cînd Ascanio voia să alunge realitatea, pasul lui Germano, răsunînd în vestibul, o aduse înapoi. Cu o față hotărîtă, fratele Dianei păși spre călugăr și-i luă mîna.

„O sărbătoare tulburată, cumnate ! spuse el. Sora mea m-a trimis — mint, nu m-a trimis. Căci s-a încuiat în odaia ei și acolo se văicărește și-și blestemă mînia — astăzi ne înecăm în lacrimi de femei ! Diana te iubește, dar n-o poate spune — hiba familiei : nici eu nu pot. Nu s-a îndoit de tine nici o clipă. E simplu : ai azvîrlit pe undeva un inel — dacă al tău era cel pe care-l purta la deget micuța Canossa — cum o cheamă ? A, da : Antiopa ! Mama nebună l-a găsit și și-a țesut din asta povestea. Firește, Antiopa e nevinovată ca un nou-născut de tot ce s-a întîmplat — cine e de altă părere, va avea a face cu mine !"

„Eu, nu ! strigă Astorre. Antiopa e pură cum e cerul ! Inelul s-a dus de-a rostogolul din întîmplare !" Și povesti totul în cîteva cuvinte.

„Dar nici surorii mele să nu-i faci vreo vină că s-a repezit să lovească, afirmă Germano. I s-a suit sîngele la cap și n-a mai văzut pe cine are în față. A crezut că o lovește pe nebuna care-i ofensa părinții și a nimerit-o pe biata nevinovată. Aceasta însă are dreptul să i se redea onoarea și demnitatea. Lasă în seama mea acest lucru, cumnate! Eu sînt fratele. E simplu."

„Vorbești mereu și rămîi totuși de neînțeles, Germano! Ce gînduri ai? Cum ai s-o despăgubești pe biata fată?" întrebă Ascanio.

„E simplu, repetă Germano. Îi ofer Antiopei Canossa mîna mea și mi-o fac soție."

Ascanio se luă cu mîinile de cap. Pozna îl amețea. Apoi însă, venindu-și repede în fire, privi lucrurile mai îndeaproape și găsi că mijlocul eroic nu era chiar atît de rău, totuși aruncă o privire temătoare spre călugăr. Acesta, din nou stăpîn pe el, tăcea milc și asculta cu atenție. Simțul onoarei vădit de războinic răsuna ca o chemare limpede prin deșertul sufletului său.

„Așa omor două muște dintr-o lovitură, cumnate, explică Germano. Fata capătă satisfacție în buna-cuviință și onoarea ei. Să-l văd eu pe ăla care-o să șușotească în spatele nevestei mele! Apoi, vă împac pe voi, soții. Diana n-are nevoie să se mai rușineze de tine și de ea însăși și e vindecată pe deplin de mînia ei. Ți-o spun: e vindecată, pe viață!"

Astorre îi strînse mîna.

„Ești un brav!" spuse el.

Voința de a-și învinge cu eroism dorința cerească sau pămîntească își spori puterea în călugăr. Dar această voință nu era totuși liberă, iar această virtute nu era pe deplin dezinteresată, întrucît rămînea independentă de un sofism periculos: așa cum eu am să îmbrățișez o femeie pe care n-o iubesc, se mîngîia Astorre, Antiopa se va lăsa îmbrățișată de un bărbat care o ia de soție fără multă vorbă, ca să repare o nedreptate făcută de altcineva. Renunțăm cu toții! Renunțare și mortificare în lume, ca și în mănăstire!

„N-am să amîn ceea ce trebuie să se întîmple, se arătă zorit Germano. Altminteri s-ar zvircoli fără somn. Nu

știu dacă se referea la Diana, sau la Antiopa. Cumnate, mă însoțești ca martor : vreau s-o fac respectînd toate formele."

„Nu, nu ! strigă Ascanio înspăimîntat. Nu Astorre ! Ia-mă pe mine !"

Germano dădu din cap.

„Ascanio, prietene, spuse el, tu nu ești potrivit pentru așa ceva. Nu ești un martor serios în materie de căsătorie ! Iar fratele meu Astorre nici nu va voi să lase pe altul să meargă în pețit pentru mine. În mare parte, e ceva ce-l privește pe el însuși. Nu-i așa, Astorre ? Acesta aprobă cu o înclinare a capului. Așa că pregătește-te cumnate. Fă-te frumos ! Pune-ți la gît un lănțug !"

„Și, glumi forțat Astorre, cînd treci prin curte, vîră-ți capul în fîntînă ! Dar tu, Germano, porți platoșă ? Atît de războinic ? Se cuvine așa ceva pentru un pețit ?"

„Nu mai mi-am scos de mult platoșa și-mi stă bine cu ea. De ce mă măsori din cap pînă-n picioare, Ascanio ?"

„Mă-ntreb de unde-și ia împlătoșatul ăsta siguranța că nu va fi azvîrlit în șanț cu scara de asalt cu tot ?"

„Nu poate fi vorba de așa ceva, fu de părere Germano, cu sufletul liniștit. Cum să refuze o fată făcută de rîs și lovită pe un cavaler ! Ar fi o nebună mai mare decît mama ei. E limpede ca lumina soarelui, Ascanio. Hai, Astorre."

În vreme ce Ascanio, cu brațele încrucișate, reflecta la noua întorsătură a lucrurilor, întrebîndu-se dacă aceasta va duce la un loc de joacă pentru copii în floare, sau la un *campo santo* *, cei doi prieteni din copilărie parcurgeau drumul nu prea lung pînă la palatul Canossa.

Ziua lipsită de nori se stingea treptat în aurul pur, incandescent al serii, și — ascultați ! — suna de *Ave*. Călugărul spuse în minte rugăciunile obișnuite, iar mănăstirea lui, situată ceva mai sus, prelungi întîmplător sunetul familiar cu cîteva bătăi melancolice, cărora celelalte clopote ale orașului nu le contestară multă vreme spațiul aerian. Călugărul deveni și el părtaș al păcii generale.

---

* Cimitir *(n. tr.)*.

În clipa aceea, privirea lui întîlni fața prietenului său și poposi pe trăsăturile asprite de viața în aer liber. Erau luminate de bucuria îndeplinirii unei îndatoriri, fără îndoială, dar și de acea fericire involuntară sau nesupravegheată, sub stăpînirea căreia pînzele unei acțiuni cavalerești, umflate de onoare, se îndreaptă spre portul unei insule binecuvîntate.

„Dulcea nevinovăție!" suspină războinicul.

Fulgerător de repede, călugărul înțelese că fratele Dianei se înșela pe sine însuși, cînd se socotea dezinteresat, că Germano începea s-o iubească pe Antiopa, fiind astfel rivalul său. Simți în piept o mușcătură tăioasă, apoi o a doua, mai ascuțită, încît îi veni să țipe. Un întreg cuib de șerpi feroci începu să colcăie și să se zbată în pieptul său. Domnilor, să ne ferească Dumnezeu pe noi toți, bărbați și femei, de gelozie! Este supliciul cel mai dureros, iar cine îl îndură e mai nefericit decît osînditii mei!

Cu fața schimonosită și cu inima strînsă, călugărul îl urmă pe înfumuratul petitor, urcînd scara palatului la care ajunseseră. Palatul era gol și neîngrijit. Madonna Olimpia se zăvorîse pe undeva. Nici un servitor și toate ușile deschise. Străbătură neanunțați cîteva încăperi, în care se și înstăpînea amurgul; în pragul celei din urmă camere, se opriră, fiindcă la o fereastră ședea tînăra Antiopa.

Arcada ferestrei, încheiată cu contururile unei frunze de trifoi, era plină de slava inserării, care cuprindea într-un semicerc fermecătoarea siluetă, de la piept pînă la ceafă. Coroana ei de păr ciufulit semăna cu vîrfurile unei cununi de spini, iar buzele ei tînjitoare sorbeau cerul. Fata lovită ședea acolo frîntă de oboseală și sub apăsarea rușinii îndurerate, cu pleoapele căzute și cu brațele moi; în liniștea inimii sale, ea jubila însă și-și preamărea umilirea, fiindcă aceasta o unise pe veci cu Astorre.

Și nu se aprinde oare și astăzi și nu se va aprinde oare pînă la sfîrșitul lumii iubirea cea mai înaltă din mila cea mai profundă? Cine rezistă frumuseții, cînd o vede pătimind pe nedrept? Nu vreau să rostesc o blasfemie și cunosc deosebirile, dar și divinitatea a fost lovită, iar noi îi sărutăm vînătăile și rănile.

Antiopa nu se întreba dacă Astorre o iubește. Știa acest lucru. Nu exista nici o îndoială. Era mai convinsă de acest lucru decît de respirația pieptului său și de bătăile inimii sale. Nu schimbase nici măcar o silabă cu Astorre de la primul pas pe drumul pe care le-au parcurs împreună. Mîinile lor nu s-au ținut mai ferm la ultimul pas : s-au împletit fără să se strîngă una pe alta. Se întrepătrundeau ca două flăcări spirituale și totuși, la despărțire, aproape că nu puteau fi desprinse una de alta, ca niște rădăcini scoase din pămînt.

Antiopa își însușea un bun străin și o jefuia pe Diana aproape cu nevinovăție, căci nu mai avea nici conștiință în genere, nici conștiință în sine. Padova, care se întindea cu turnurile sale în fața ei, mama, logodna călugărului, Diana, pămîntul întreg, totul pierise : nu mai rămăsese decît hăul cerului, iar acesta umplut cu lumină și iubire.

Astore se luptase cu sine de la prima pînă la ultima treaptă a scării și credea că ieșise victorios. Am să aduc această jertfă, se fălea față de el însuși, și am să mă aflu alături de Germano, cînd o va peți. Pe treapta cea mai de sus, îi mai invocă încă o dată pe toți sfinții săi, în primul rînd pe sfîntul Francisc, maestrul stăpînirii de sine. Duse mîna la piept și crezu că, puternic ca Hercule prin ajutorul cerului, a sugrumat șerpii. Dar sfîntul cu patru cicatrice își întorsese fața de la discipolul care se lepădase de frînghia și sutana lui.

În acest timp, Germano, care sta lîngă el, își schița în minte felul cum avea să vorbească, dar nu putea să ajungă dincolo de cele două argumente care-i fuseseră limpezi încă de la început. Altminteri era bine dispus — doar vorbise deseori, în luptele de cavalerie, germanilor săi — și nu se temea de o fată. Numai așteptarea o suporta tot atît de puțin ca înainte de bătălie. Izbi ușor platoșa cu sabia, făcînd-o să zăngăne.

Antiopa tresări speriată, se uită spre ușă, se ridică repede și rămase în picioare, cu spatele întors spre fereastră, privindu-i cu fața întunecată pe cei doi bărbați ce se înclinau înaintea ei în lumina amurgului.

„Nu te teme, Antiopa Canossa ! vorbi Germano. Îl aduc cu mine în fața ta pe Astorre Vicedomini, căruia

i se spune călugărul, soțul surorii mele Diana, ca martor de încredere : iată, am venit să te cer de soție de la tine însăți, fără tată cum ești și cu o astfel de mamă. Sora mea și-a ieșit din fire față de tine — se feri să folosească un cuvînt mai tare, pentru a nu o jigni pe Diana, pe care o respecta — iar eu, fratele, mă aflu aici să îndrept răul făcut de soră. Diana cu Astorre, tu cu mine, voi, femeile, ieșindu-vă în întîmpinare, vă veți da mîinile."

Sufletul sensibil al călugărului, care asculta, fu rănit de această grosolană așezare pe același plan a brutalității și a suferinței, a celei ce lovise și a celei ce fusese lovită — sau se zvîrcoli în el o viperă ?

„Germano, nu așa se pețește !" îi șopti el împlătoșatului.

Acesta auzi și, pentru că întunecata Antiopa rămase tăcută, se simți indispus. Își dădu seama că trebuie să vorbească mai blînd, și vorbi mai aspru.

„Fără tată și cu o astfel de mamă, repetă el, ai nevoie de protecția unui bărbat ! Acest lucru l-ai putut afla astăzi, domnișoară. Altădată nu vei mai fi făcută de rîs în fața întregii Padove și lovită ! Fii a mea, așa cum ești, și te voi apăra din creștet pînă-n tălpi !" Germano se gîndea la platoșa lui.

Astorre găsi această cerere în căsătorie de o asprime revoltătoare : Germano i se părea a trata pe Antiopa ca pe prizoniera sa de război — sau șuiera șarpele ?

„Germano, nu așa se pețește !" gîfîi el.

Germano se întoarse pe jumătate.

„Dacă te pricepi mai bine, spuse el indispus, pețește tu pentru mine, cumnate." Se trase deoparte, făcînd loc.

Astorre se apropie, îndoi genunchiul și ridică mîinile cu vîrful degetelor lipite, iar privirile sale temătoare se ațintiră întrebător spre căpșorul delicat, profilat pe fondul auriu palid.

„Găsește iubirea cuvinte ?" bîigui el.

În cele din urmă, Antiopa întrebă în șoaptă :

„Pentru cine pețești, Astorre ?"

„Pentru acesta de-aici, fratele meu Germano" rosti el cu trudă.

Antiopa își ascunse fața în mîini.

Germano își pierdu răbdarea.

„Am să vorbesc cu ea nemțește, izbucni el. Scurt și cuprinzător, Antiopa Canossa, se răsti cu grosolănie el la fată, vrei să fii soția mea, sau nu ?"

Antiopa își legănă căpșorul încet de tot, dar, în ciuda întunericului crescînd al nopții, răspunsul său negativ fu limpede.

„Sînt refuzat, rosti Germano sec. Hai, cumnate !" Părăsi sala cu pași tot atît de fermi ca la venire. Dar călugărul nu-l urmă.

Astorre rămase în poziția sa imploratoare. Apoi, el însuși tremurînd, luă mîinile tremurătoare ale Antiopei și i le îndepărtă de pe față. Care gură o căută pe cealaltă, nu știu, fiindcă odaia se scufundase cu totul în întuneric.

Era atîta liniște, încît, dacă auzul nu le-ar fi fost plin de vuietul bucuriei și de armonia fericirii, îndrăgostiții ar fi putut lesne auzi dintr-o încăpere învecinată murmur de rugăciuni. Lucrurile stăteau astfel : lîngă odaia Antiopei, cîteva trepte mai jos, se afla capela casei, iar a doua zi urma să aibă loc a treia comemorare a morții contelui Canossa. După miezul nopții, urma să se slujească parastasul, în prezența văduvei și a orfanei. Preotul se și prezentase și-i aștepta pe ministranți.

Tot atît de puțin ca murmurul din subsol auzi perechea și tîrșîitul pantofilor madonnei Olimpia, care-și căuta fiica, iar acum, la lumina săracă a luminării pe care o ținea în mînă, îi contempla în tăcere și cu atenție pe îndrăgostiți. Că minciuna cea mai sfruntată a unei fantezii exagerate devenea prin aceste siluete gingașe înlănțuite în fața ochilor ei fapt și adevăr, n-o mira pe madonna Olimpia ; dar, fie spus spre lauda nebunei, ea gusta tot atît de puțin satisfacția răzbunării. Nu se desfăta la gîndul amarei suferințe ce-o aștepta pe violenta Diana, ci se simțea copleșită de simpla bucurie maternă că-și vede fiica prețuită cum se cuvine, dorită și iubită.

Cînd cei doi, atinși de o rază vie a luminării, se întoarseră spre ea, întrebă cu o voce blîndă și firească :

„Astorre Vicedomini, o iubești pe Antiopa Canossa ?"

„Mai presus de orice, madonna!“ răspunse călugărul.

„Și o aperi?“

„Împotriva lumii întregi!“ strigă Astorre cutezător.

„Așa e drept, spuse ea, liniștită, dar, nu-i așa, ai gînduri cinstite? Nu te lepezi de ea, ca de Diana? Nu-ți bați joc de mine? Nu faci nefericită o nebună, cum îmi spun ei? N-ai să-mi lași copilița să fie din nou batjocorită? Nu cauți pretexte și amînări? Dai ochilor temeiuri să fie siguri de ceea ce văd și o conduci de îndată pe Antiopa la altar, ca un creștin evlavios și ca un cinstit om de onoare? Nici nu e nevoie să căutăm prea departe un preot. Auzi murmure? Colo jos, se află în genunchi unul.“

Madonna Olimpia deschise o ușă scundă, dincolo de care cîteva trepte abrupte coborau spre sanctuarul casei. Astorre aruncă o privire: sub bolta grosolană, în fața unui mic altar, la lumina incertă a unei lumînări, se ruga un cleric în picioarele goale, asemănător cu el ca virstă și înfățișare și purtînd de asemenea sutana și cordonul de frînghie al sfîntului Francisc.

Cred că acel preot în picioarele goale îngenunchease și se ruga acolo, tocmai în acea oră, ca un trimis al lui Dumnezeu, pentru a-l înspăimînta și preveni pentru ultima oară pe Astorre. Dar în vinele sale pline de foc, leacul deveni otravă. Văzînd întruchipată viața lui monahală, se simți îmboldit de un spirit îndărătnic spre nechibzuință și siguranță de sine. Tot cu picioarele goale, rise el, am sărit peste primul meu legămînt și, iată, bariera a căzut sub săritura mea — de ce să nu sar și peste al doilea? Sfinții mei m-au lăsat să fiu înfrînt! Poate că îl vor salva și-l vor apăra pe păcătos! Sălbăticit, o apucă pe Antiopa și mai mult o purtă decît o conduse în jos, pe trepte; madonna Olimpia, însă, care, după cîteva clipe de luciditate, era din nou cu mintea rătăcită, trînti în urma călugărului și a copilei ei ușa grea, ca după o captură reușită, ca după o pradă înhățată, și-și lipi ochiul de gaura cheii, rămînînd la pîndă.

Ceea ce a văzut, nu se poate ști. După spusele poporului, Astorre, l-ar fi amenințat și constrîns pe preotul

în picioarele goale cu spada scoasă. Acest lucru e cu neputință, deoarece bărbatul Astorre nu și-a prins niciodată o spadă la cingătoare. Mai aproape de adevăr pare să fie că preotul în picioarele goale a fost — e trist s-o spunem — un rău cleric și poate că sub sutana lui a ajuns acea pungă, pe care Astorre o vîrîse în buzunar, cînd plecase să cumpere inelul de cununie pentru Diana.

Că la început preotul s-a opus, că, apoi, cei doi călugări s-au luptat, că bolta cea grea a ascuns o scenă urîtă — toate acestea le citesc pe fața schimonosită și speriată a celei aflate la pîndă. Donna Olimpia a înțeles că acolo jos avea să se săvîrșească o nelegiuire, că ea însăși, ca instigatoare și complice a acesteia, se expunea asprimii legii și răzbunării celei trădate, iar cum tocmai comemora executarea soțului ei, contele, credea că și capul ei smintit va ajunge, fără scăpare, pe butuc. I se păru că aude pașii lui Ezzelino care se apropia : o luă la fugă, strigînd : „Ajutor ! Asasini !" Îngrozită, se năpusti în vestibul, la fereastra ce se deschidea spre îngusta curte interioară. „Catîrul ! Lectica !" strigă în jos, iar servitorii nebunei, rîzînd de porunca ei dublă — catîrul era pentru drumurile la țară, lectica pentru oraș — se ridicară încet și cu nepăsare dintr-un colț, unde, la lumina unui felinar din dovleac, beau și jucau zaruri. Un bătrîn grăjdar, singurul care rămăsese devotat nefericitei stăpîne, înșeuă îngrijorat doi catîri și-i duse pe sub boltă în curtea din fața palatului, spre stradă ; o mai însoțise pe donna Olimpia și în alte rătăciri ale ei. Ceilalți servitori îl urmară, făcînd glume, cu lectica.

Pe scara cea mare, fugara nebună, care, mînată de instinctul de conservare mai puternic decît orice și la nefericiții cu mințile pierdute, uitase de copila ei dragă, dădu de Ascanio, venit să vadă ce se întîmplă, fiindcă nu mai avea nici o veste și era neliniștit.

„Ce s-a întîmplat, signora ?" întrebă el repede.

„O nenorocire !" croncăni ea ca o cioară ce-și ia zborul, se repezi pe scară în jos, încălecă, îmboldi cu turbare catîrul și dispăru în întuneric.

Ascanio căută prin încăperile întunecate, pînă ajunse în camera Antiopei, luminată de sfeșnicul madonnei Olimpia. Uitîndu-se în jurul său, văzu că ușa capelei se

deschide și din adînc urcă două fantome frumoase. Oricît de curajos era el, începu să tremure.

„Astorre, te-ai cununat cu mine! Numele răsunător bubui multiplicat de ecoul bolții, ca trîmbița din ziua judecății de apoi. Și porți pe deget inelul Dianei!"

Astorre își smulse inelul și-l azvîrli.

Ascanio se repezi afară sub fereastra pe care zburase inelul.

„A alunecat în crăpătura dintre două pietre cubice", strigă el în sus din uliță.

Ascanio zări turbane și coifuri de fier. Erau oamenii tiranului, care-și începeau rondul de noapte.

„Un cuvînt, Abu Mohamed!" strigă el, chibzuind repede, către un bătrîn cu barba albă.

„Dorința ta e pentru mine poruncă!" răspunse politicos bătrînul și, împreună cu alți doi sarazini și un german, pieri pe poarta palatului.

Abu-Mohamed-al-Tabib veghea nu numai asupra siguranței în oraș, ci pătrundea și în interioarele caselor, ca să aresteze trădătorii imperiului — sau pe cei numiți astfel de principe. Împăratul Frederic i-l dăduse ginerelui său, tiranului, ca să-i organizeze acestuia o gardă personală formată din sarazini, în fruntea căreia rămăsese la Padova. Abu-Mohamed era o apariție distinsă și avea purtări cuceritoare. Lua parte la durerea familiei, al cărei membru era dus de el la temniță sau la butuc, și-i mîngîia pe cei întristați, în italienească lui stricată, cu aforisme din poeții arabi. Presupun că, deși poseda anumite cunoștințe și procedee chirurgicale, porecla sa *al-Tabib*, care înseamnă „medicul", se datora mai întîi și mai ales anumitor maniere medicale: gesturi încurajatoare, cuvinte liniștitoare, ca de exemplu: „Nu doare", sau: „Trece", cu care discipolii lui Galenus obișnuiesc să purceadă o operație dureroasă. Pe scurt, Abu-Mohamed trata tragicul cu blîndețe și, în vremea povestirii mele, nu era un personaj urît la Padova, în pofida funcției sale aspre și triste. Mai tîrziu, cînd tiranul a început să simtă o plăcere în a tortura corpurile omenești — plăcere în care tu nu crezi, Cangrande! — Abu-Mohamed l-a părăsit și s-a întors la bunul său împărat.

În pragul încăperii, Abu-Mohamed făcu semn celor trei însoțitori ai săi să rămînă pe loc. Germanul, care purta facla, un flăcău cu privire îndărătnică, nu așteptă mult. În aceeași seară, îl condusese la palatul Vicedomini pe Germano, care-i spusese rîzînd: „Acuma, lasă-mă! O cunun aici pe sora mea Diana cu călugărul!" Germanul o cunoștea pe sora căpitanului său și avea față de ea un fel de afecțiune mută, fiindcă îi plăcea statura ei înaltă și ochii cinstiți. Acum, văzîndu-l pe călugăr, lîngă care călărise la prinz, mînă în mînă cu o femeie micuță și delicată, care, alături de imaginea trupeșei Diana, i se părea o păpușă, adulmecă încălcarea unui legămînt, aruncă mîniat torța aprinsă pe podeaua de piatră, de unde o ridică cu grijă un sarazin, și o luă la fugă, să-l vestească pe Germano de trădarea călugărului.

Ascanio, care bănui ce vrea să facă germanul, îl rugă pe Abu-Mohamed să-l cheme înapoi. Acesta însă refuză.

„N-are să asculte, spuse el cu blîndețe, și are să-mi doboare doi sau trei oameni. Ce alt serviciu vă pot face, domnule? Să-i arestez pe acești doi înfloritori tineri?"

„Astorre, vor să ne despartă!" strigă Antiopa și-și căută apărarea în brațele călugărului. Cea care comisese fărădelegea în fața altarului își pierduse, odată cu nevinovăția sufletului, și curajul firesc.

Călugărul, căruia vina mai curînd îi dăduse curaj, însuflețindu-l, făcu un pas spre sarazin și-i smulse pe neașteptate spada din teacă.

„Bagă de seamă, băiete, ai putea să te tai", spuse cu blîndețe sarazinul.

„Ascultă, Abu-Mohamed, îl lămuri Ascanio, smintitul ăsta e tovarășul meu de joacă din copilărie și a fost multă vreme călugărul Astorre, pe care cu siguranță că l-ai văzut pe străzile Padovei. Propriul său tată l-a silit să renunțe la legămîntul călugăriei și să se cunune cu o femeie pe care n-o iubește. Acum cîteva ore a schimbat inelele cu ea, iar acum, după cum vezi, este soțul alteia."

„Fatalitate!" rosti blajin sarazinul.

„Iar cea trădată, continuă Ascanio, este Diana Pizzaguerra, sora lui Germano! Îl cunoști. E un om care crede și nu-și pierde încrederea multă vreme, dar dacă

vede și înțelege că a fost mințit și înșelat, i se urcă sîngele la cap și ucide."

„Întocmai, confirmă Abu-Mohamed. După mamă, e un german, iar aceștia sînt fiii devotamentului."

„Sfătuiește-mă, sarazinule. Eu nu știu decît o cale, poate salvatoare. Îi înfățișăm principelui cazul. Să judece Ezzelino. Între timp, oamenii tăi să-l străjuiască pe călugăr în propria lui casă bine zăvorîtă. Pe aceasta însă, s-o duci tu, Abu-Mohamed, la marchiza Cunizza, sora principelui, pioasa și binevoitoarea *domina*, care și-a instalat de cîteva săptămîni curtea aici. Ia-o pe frumoasa păcătoasă ! O încredințez bărbii tale albe."

„Poți s-o faci", îl încredință Mohamed.

Antiopa îl încolăci cu brațele pe călugăr, strigînd încă mai jalnic decît întîia oară :

„Vor să mă despartă de tine ! Nu mă lăsa, Astorre ! Nici o oră ! Nici o clipă ! Sau am să mor !"

Călugărul ridică spada.

Ascanio, care avea oroare de orice violență, se uită întrebător la sarazin. Acesta îi privi cu ochi părintești pe cei doi ce se țineau înlănțuiți.

„Lasă umbrele să se îmbrățișeze !" spuse el apoi, cu milă, fie pentru că era un filozof și socotea viața drept o umbră, fie pentru că voia să spună : poate că mîine Ezzelino îi va osîndi la moarte, îngăduie-le această clipă fluturilor îndrăgostiți !

Ascanio nu se îndoia de realitatea gravă a lucrurilor, de aceea cu atît mai mult înclina spre a doua interpretare a frazei. Nu numai pentru că era un ușuratic, ci și pentru că era un suflet bun și omenos, șovăi să-i smulgă din îmbrățișare pe îndrăgostiți.

„Astorre, întrebă el, mă cunoști ?"

„Ai fost prietenul meu", răspunse Astorre.

„Și încă sînt. N-ai altul mai devotat."

„O, nu mă despărți de ea !" îl imploră călugărul pe un ton atît de mișcător, încît Ascanio nu rezistă.

„Atunci rămîneți împreună, spuse el, pînă cînd vă veți înfățișa înaintea judecății."

Ascanio schimbă cîteva cuvinte în șoaptă cu Abu-Mohamed. Acesta se apropie de călugăr, îi luă domol spada, desprinzîndu-i un deget după altul de mîner, și

o lăsă să alunece la loc în teaca de la șoldul său. Apoi se apropie de fereastră, făcu semn cetei sale, iar sarazinii luară în stăpînire lectica madonnei Olimpia, rămasă pe loc în fața palatului.

Grupul grăbit porni pe o uliță îngustă, întunecată: Antiopa în frunte, purtată de patru sarazini, alături de ea, călugărul și Ascanio, apoi turbanele. Abu-Mohamed încheie alaiul.

Acest alai trecu în grabă printr-o mică piață și pe lîngă o biserică luminată. Pătrunzînd în prelungirea uliței, se ciocni cu zgomot de altul care venea din direcția opusă, însoțit de mult popor. Se iscă o ceartă violentă. „Faceți loc *sposinei!*" striga mulțimea. Băieții din cor aduceau din biserică lumînări lungi ale căror flăcări pilpîitoare le apărau cu mîna pusă în față. Lumina galbenă lăsă să se vadă o lectică înclinată și o năsălie dată peste cap. *Sposina* era o micuță mireasă din popor, care murise și era purtată la mormînt. Moarta rămase nemișcată și se lăsă cu nepăsare așezată din nou pe năsălie. Dar poporul adunat îl zări pe călugăr, îmbrățișînd-o, ca s-o apere, pe Antiopa, care sărise din lectică, și doar știa că Astorre se cununase în ajun cu Diana Pizzaguerra. Abu-Mohamed restabili ordinea. Fără alte incidente, se ajunse la palat.

Astorre și Antiopa fură întîmpinați de servitori cu priviri uimite și consternate. Pieriră cu toții pe poartă, fără a-și lua rămas bun de la Abu-Mohamed și Ascanio. Ascanio își strînse în jurul trupului veșmîntul și-l mai însoți cîțiva pași pe sarazin, care dădu un ocol palatului, pe care trebuia să-l apere, numărîndu-i porțile și măsurînd cu privirea înălțimea zidurilor.

„O zi plină", spuse Ascanio.

„O noapte fericită", replică sarazinul, contemplînd cerul spuzit de stele.

Eternele lumini, fie că ne domină sau nu destinele, își urmau drumul după legile lor mute, pînă cînd o nouă zi, ziua de apoi și ultima a lui Astorre și a Antiopei, avea să-și aprindă făclia pilpîitoare.

La o oră înaintată a dimineții aceleiași zile, tiranul ședea la pîndă împreună cu nepotul său, privind în

jos, printr-o mică fereastră cu arcadă rotundă a turnului palatului său, spre piaţa învecinată, plină de o mulţime agitată, care murmura şi vuia ca talazurile schimbătoare ale mării.

Vestea despre ciocnirea lecticii cu năsălia, petrecută în timpul nopţii, şi scandalul ce se iscase se răspîndise cu iuţeala fulgerului în întregul oraş. Toate capetele nu erau preocupate, la trezie şi în vis, decît de călugăr şi de nunta lui : nelegiuitul îşi călcase nu numai legămintele monahale, ci, acum, şi pe cele pămînteşti, îşi trădase mireasa, îşi azvîrlise inelul, peţise, printr-o schimbare pripită nebunească, cu simţurile dintr-odată aprinse, o nouă femeie, o fată de cincisprezece ani, în floarea vieţii, iar din sutana sfîşiată îşi luase zborul o lacomă pasăre de pradă. Dar tiranul cel drept, care nu ţine seama de persoane, i-a pus pe sarazinii săi să stea de strajă la casa ce-i adăposteşte pe nelegiuit şi nelegiuită ; astăzi, îndată, va aduce în faţa scaunului său de judecată fărădelegea celor doi nobili — căci tînăra păcătoasă Antiopa e o Canossa — îi va face dreptate castei Diana şi va azvîrli pe fereastră poporului virtuos, jignit de răul exemplu al nobilimii sale, capetele însingerate ale celor doi păcătoşi.

În vreme ce arunca o privire atentă spre masa în fierbere, tiranul asculta relatarea lui Ascanio despre cele din ajun. Îndrăgostirea nu-l mişca, numai inelul rostogolit îl preocupă o clipă, ca o formă nouă a destinului.

„Te mustru, zise el, că ieri nu i-ai despărţit unul de altul ! Te laud că i-ai supravegheat ! Cununia cu Diana rămîne legală. Aceea impusă cu spada sau cumpărată cu punga de bani e cît se poate de nevalabilă. Popa, care s-a lăsat băgat în sperieţi sau cumpărat, merită spînzurătoarea şi, dacă va fi prins, se va legăna în streang. Încă o dată : de ce nu te-ai pus între minor şi copilă ? De ce nu l-ai smuls pe cel ce se clătina din braţele unei ameţite ? Tu i-ai dat-o ! Acum sînt soţi."

Ascanio care, dormind, îşi limpezise mintea şi redevenise uşuratic ca de obicei, îşi tăinui un zîmbet.

„Epicurianule !" îl dojeni Ezzelino.

Ascanio însă îl linguşi :

„Acum, s-a întîmplat, unchiule sever. Dacă iei cazul în puterea ta, totul e salvat! Am convocat amîndouă partidele în fața scaunului tău de judecată, pentru astăzi, la ora nouă. Clopotul dintr-o campanilă de peste drum bătu ora nouă. Doar să vrei, Ezzelino, și mîna ta fermă și dibace va desface nodul ca-n joacă. Iubirea e risipitoare, iar avariția nu cunoaște onoarea. Călugărul îndrăgostit va azvîrli zgîrcitului josnic, așa cum îl cunoaștem pe vrednicul Pizzaguerra, tot ceea ce va pretinde acesta. Firește, Germano va scoate spada, dar tu ai să-i poruncești s-o vîre la loc. E omul tău. Scrîșnește din dinți, dar se supune."

„Mă întreb, spuse Ezzelino, dacă fac bine salvîndu-l pe călugăr de spada lui Germano. Merită Astorre să trăiască? Poate să mai trăiască acum, cînd, după ce și-a azvîrlit sandalele, își scîlciază și ghetele de cavaler și cînd preschimbă piosul *cantus firmus** al călugărului într-un strident cîntec obscen? În ce mă privește, eu cruț viața acestui om nestatornic și fără valoare. Dar n-am nici o putere față de destinul său. Dacă Astorre e menit să cadă de spada lui Germano, nu pot porunci acestei spade să se încline, cîtă vreme călugărul se repede în ea. Știu acest lucru. L-am aflat din experiență." Ezzelino căzu pe gînduri.

Ascanio întoarse cu sfială privirea într-o parte. Cunoștea groaznica poveste.

Odată, tiranul cucerise o cetățuie și-i osîndise pe răzvrătiții care o apăraseră să moară prin spadă. Cel dintîi și cel mai bun mercenar al său începu să rotească spada. La un moment dat, îngenunche, să primească lovitura mortală, un băiat frumos, ale cărui trăsături atraseră atenția tiranului. Lui Ezzelino i se păru că recunoaște propriile sale trăsături și-l întrebă pe tînăr despre părinții lui. Era fiul unei femei, pe care Ezzelino o iubise cu păcat în tinerețele sale. Îl grație pe cel condamnat. Acesta, îmboldit și urmărit de propria lui curiozitate, ca și de împunsăturile celor care-și pierduseră prin acea singeroasă sentință fiii și rudele, nu-și află odihnă pînă ce nu dezlegă enigma favoarei ce i se arătase. Se spunea

* Cîntec puternic *(n. tr.)*.

că a scos pumnalul împotriva propriei sale mame, smulgîndu-i astfel acesteia urita taină. Dezvăluirea dezonorantei sale nașteri otrăvi sufletul lui tînăr. Se ridică din nou împotriva tiranului, îl atacă pe stradă și fu doborît la pămînt de același mercenar, care fu întîmplător cel dintîi ce alergă în ajutorul lui Ezzelino, și cu aceeași spadă.

Ezzelino își ascunse un răstimp capul cu mîna dreaptă și revăzu moartea fiului său. Apoi și-l ridică încet și întrebă :

„Dar ce se va întîmpla cu Diana ?"

Ascanio ridică din umeri.

„Diana se află sub o zodie rea. A pierdut doi bărbați, pe unul în Brenta, pe altul din pricina unei femei mai drăguțe. Iar pe deasupra, tatăl zgîrcit ! Se duce la mănăstire. Altminteri, ce altceva îi rămîne ?"

În clipa aceea, jos, în piață se porni un murmur, ocări, blesteme, amenințări.

„Ucideți-l pe călugăr !" strigară ațițător cîteva voci singuratice, dar tocmai cînd glasurile erau gata să se unească într-un strigăt general, mînia poporului se preschimbă, ciudat, într-un „Ah !" plin de uimire și admirație. „Ah, ce frumoasă e !" Tiranul și Ascanio putură urmări ușor scena pe fereastră : sarazinii, pe supli cai berberi, îi aduceau între ei pe călugărul Astorre și pe tînăra lui soție, purtați de catîri. Noua doamnă Vicedomini plecase la drum voalată. Dar cînd miile de pumni ai poporului se strînseră, amenințîndu-l pe călugăr, soțul ei, ea se azvîrlise plină de pasiune în fața lui. Gesturile de dragoste rupseseră vălul. Nu numai farmecul chipului ei, nici tinerețea boiului, ci jocul sincer al sufletului, sentimentul întrupat, răsuflarea vieții, toate acestea dezarmară poporul și-l entuziasmară, la fel cum se întîmplase în ajun cu călugărul, care se apropia acum cu prada lui caldă ca un triumfător fericit, fără urmă de frică, deoarece se credea puternic și invulnerabil.

Ezzelino privi această biruință a frumuseții aproape cu dispreț. Își întoarse ochii cu compătimire de la o a doua scenă care pătrundea în piața turnului de pe o altă uliță. Trei nobili căutau să-și facă drum prin mul-

ţimea ce-i însoţea pe Astorre şi Antiopa. În mijloc, un cap alb ca zăpada : făptura demnă a bătrînului Pizzaguerra. În stînga, Germano. Acesta se mîniase teribil în ajun, cînd germanul îi adusese vestea trădării, şi se repezise în galop să se răzbune, dar fu ajuns din urmă de sarazinii care-l poftiră pe el, pe tatăl şi sora lui a doua zi de dimineaţă în turn, înaintea judecăţii principelui. Se văzuse deci nevoit să-i destăinuie surorii sale nelegiuirea, pe care ar fi preferat să i-o tăinuiască pînă după răzbunarea adusă la îndeplinire, şi se minună de liniştea ei. Diana călărea la dreapta tatălui, aceeaşi de totdeauna, numai că, sub povara grea a gîndurilor, îşi ţinea ceafa lată mai înclinată decît în ajun.

Mulţimea, care cu un minut mai devreme ar fi salutat-o cu o însufleţire plină de mînie pe cea jignită ce-şi cerea drepturile, se mulţumi acum, orbită de strălucirea Antiopei şi înţelegînd şi aprobînd trădarea călugărului, să murmure la adresa celei oprimate un compătimitor : „Sărmana ! Biata de ea ! Mereu sacrificată !"

Cei cinci apărură în faţa tiranului, care şedea într-o sală goală pe un scaun ridicat numai cu două trepte deasupra podelei. Acuzatorii şi acuzaţii stăteau înainte-i faţă în faţă : de-o parte, cei doi Pizzaguerra şi, ceva mai încolo, trupeşa făptură a Dianei, de cealaltă parte, mînă în mînă, călugărul şi Antiopa, cu toţii plini de respect, în vreme ce Ascanio se rezema de jilţul înalt al tiranului, ca şi cum ar fi vrut să-şi arate imparţialitatea şi poziţia sa de mijloc între cei doi foşti tovarăşi de joacă din copilărie.

„Domnilor, începu Ezzelino, n-am să judec cazul vostru ca pe o chestiune de stat, domeniu în care încălcarea devotamentului este trădare, iar trădarea este crimă de lezmajestate, ci ca pe o mai puţin gravă problemă de familie. De fapt, Pizzaguerra, Vicedomini, Canossa sînt de un sînge tot atît de nobil ca mine, numai că înălţimea sa împăratul m-a făcut guvernatorul său în aceste ţări ale sale. Ezzelino înclină capul la numirea puterii supreme ; nu putea să şi-l descopere, deoarece umbla cu capul gol, după modelul anticilor, pretutindeni, chiar pe vînt şi vreme rea, cînd nu şi-l acoperea cu coiful de luptă. Cele douăsprezece familii alcătuiesc astfel o mare fami-

lie, căreia îi aparțin și eu printr-una dintre străbunele mele! Dar cum mai sîntem noi uniți între noi printr-o nefastă orbire și prin vinovate răzvrătiri a unora dintre noi împotriva celei mai înalte funcții lumești! Dacă vreți să mă credeți, să cruțăm după puteri ceea ce mai există! În acest sens, interzic răzbunarea celor din familia Pizzaguerra împotriva lui Astorre Vicedomini, deși, după natura ei, o numesc una dreaptă. Dacă voi — tiranul se întoarse spre cei trei Pizzaguerra — nu sînteți de acord cu indulgența mea, ascultați și chibzuiți la un singur lucru: eu, Ezzelino da Romano, sînt cel dintîi vinovat și de aceea vinovatul principal. Dacă, într-o anumită zi și la o anumită oră, nu mi-aș fi lăsat calul să galopeze de-a lungul Brentei, Diana s-ar fi cununat după cuviință, iar cel de-aici și-ar fi murmurat breviarul. Dacă într-o anumită zi și la o anumită oră, n-aș fi ordonat germanilor mei să facă instrucție, Germano nu l-ar fi urcat înainte de vreme pe un cal pe călugăr, iar acesta ar fi scos de pe degetul femeii, pe care o ține de mînă, inelul de logodnă, pe care demonul său cel rău..."

„Demonul meu cel bun!" jubilă călugărul.

„pe care demonul său cel rău l-a rostogolit. De aceea, domnilor, faceți-mi favoarea și ajutați-mă să descurc și să aplanez această dispută încîlcită; căci, dacă stăruiți în asprimea voastră, trebuie să mă condamnați întîi și întîi pe mine!"

Această neobișnuită cuvîntare nu-l făcu nicidecum pe bătrînul Pizzaguerra să-și piardă cumpătul, iar cînd tiranul i se adresă: „Nobile domn, a dumneavoastră este plîngerea", răspunse scurt și fără să șovăie:

„Înălțimea ta, Astorre Vicedomini s-a logodit public și întru totul după datini cu copila mea Diana. Apoi însă, fără ca Diana să fie culpabilă, a rupt logodna. Fără motiv, ilegal, profanînd cele bisericești. Această faptă atîrnă greu și cere, dacă nu sînge, pe care înălțimea ta nu vrea să-l vadă vărsat, o ispășire grea" — și bătrînul făcu gestul unui negustor de mărunțișuri, care pune greutate după greutate pe talgerul unui cîntar.

„Fără ca Diana să fie culpabilă? repetă tiranul. Mi se pare că s-a făcut culpabilă. N-avea ea în față o ne-

bună ? Iar Diana a ocărît și a lovit. Căci Diana e irascibilă și nesocotită, dacă se crede atinsă în drepturile ei."

Diana înclină capul, aprobînd, și spuse :

„Rostești adevărul, Ezzelino."

„Acesta și este motivul, continuă tiranul, pentru care Astorre și-a întors inima de la ea ; a văzut o barbară."

„Nu, domnule, îl contrazise călugărul, jignind-o din nou pe cea trădată, eu n-am privit-o pe Diana, ci dulcea față care a primit lovitura, iar sufletul meu s-a umplut de milă."

Tiranul ridică din umeri.

„Vezi, Pizzaguerra, zîmbi el, călugărul seamănă cu o fată cuminte, care a băut pentru prima dată un vin tare, iar după aceea se schimonosește. Noi însă sîntem oameni bătrîni și trezi. Haideți să vedem cum putem rezolva problema."

Pizzaguerra răspunse :

„Aș face multe, Ezzelino, ca să-ți fiu pe plac, pentru meritele tale față de Padova. Dar poate fi onoarea jignită a unei familii spălată altfel decît cu spada scoasă ?" Așa vorbi tatăl Dianei și făcu cu brațul o mișcare nobilă, care se degradă însă într-un gest ce semăna cu mîna deschisă, dacă nu întinsă pentru un schimb.

„Oferă, Astorre !" spuse principele cu dublu înțeles : Oferă mîna ! sau : Oferă bani și bunuri !

„Domnule, se întoarse acum călugărul, cu o atitudine francă și nobilă, spre tiran, dacă vezi în mine un nestatornic, ba chiar un rob al simțurilor, nu mă supăr, fiindcă un zeu puternic, pe care îl contestam, deoarece nu-i puteam bănui existența, s-a răzbunat pe mine și m-a biruit. Și acum mă mînă ca o furtună și-mi azvîrlă mantia peste cap. Dacă trebuie să-mi plătesc cu viața fericirea — ce cuvînt milog ! ce limbă săracă ! — înțeleg și găsesc prețul prea mic ! Dacă însă mi se îngăduie să trăiesc cu aceasta, atunci nu mă tocmesc în nici un fel ! Zîmbi fericit. Ia-mi tot ce am, Pizzaguerra !"

„Domnilor, hotărî tiranul, îmi asum tutela acestui tînăr risipitor. Să tratăm noi doi, Pizzaguerra. Ai auzit : am depline puteri. Ce părere ai despre minele familiei Vicedomini ?"

Onorabilul moșneag tăcu, dar ochii săi așezați aproape unul de altul sclipiră ca două diamante.

„Ia-mi pe deasupra și locurile unde se pescuiesc perle!“ strigă Astorre, dar Ascanio coborî treptele și-i închise gura cu palma.

„Nobile Pizzaguerra, îl încercă Ezzelino pe bătrîn, ia minele! Știu, onoarea casei tale e mai presus de orice și nu e de vînzare pe nici un preț, dar știu de asemenea că ești un bun padovan și ești gata să faci orice pentru pacea orașului.“

Bătrînul tăcea cu îndărătnicie.

„Ia minele, repetă Ezzelino, căruia îi plăceau jocurile de cuvinte, și dă iubirea!“ *

„Minele și locurile de pescuit?“ întrebă bătrînul, ca și cînd ar fi fost tare de urechi.

„Minele, am spus, și cu asta, basta. Aduc mii de lire. Dacă ai cere mai mult, Pizzaguerra, ar însemna că m-am înșelat în părerea mea și tu te-ai expune urîtei bănuieli că te tocmești pentru onoare.“

Cum avarul se temea de tiran și nu putea cere mai mult, își înghiți necazul și-i întinse călugărului mîna uscată.

„Un cuvînt scris, fiindcă există viață și moarte“, spuse el apoi, scoase condeiul și carnetul de socoteli din tașca de la cingătoare, scrise cu degete tremurătoare actul *«coram domino Azzelino»* ** și-l puse pe călugăr să semneze. Apoi se înclină înaintea principelui și rugă să fie scuzat, dacă, deși făcea parte dintre cei doisprezece, nu va lua parte, din cauza slăbiciunilor bătrîneții, la nunta călugărului.

Germano stătuse lîngă tatăl său, stăpînindu-și furia. Acum își desprinse una dintre mănușile de fier. I-ar fi azvîrlit-o călugărului în obraz, dacă nu l-ar fi oprit un gest energic al tiranului.

„Fiule, vrei să tulburi liniștea publică? îl avertiză acum și bătrînul Pizzaguerra. Cuvîntul meu dat îl conține și-l chezășuiește și pe al tău. Ascultă! Altminteri te blestem! Te dezmoștenesc!“ amenință el.

Germano rise.

---

* În original: *die Minen — die Minne (n. tr.).*

** În fața domnului Ezzelino *(n. tr.).*

„Vezi-ți de afacerile tale murdare, tată! îi azvîrli el cu dispreț. Dar nici tu, Ezzelino, stăpîn al Padovei, nu-mi poți interzice! E un drept bărbătesc și o chestiune particulară. Dacă aș refuza împăratului și ție, guvernatorul său, ascultarea, decapitează-mă, dar, drept cum ești, n-ai să mă împiedici să-l sugrum pe acest călugăr, care mi-a înșelat sora, iar față de mine a fost un prefăcut. Dacă trădarea n-ar fi pedepsită, cine ar mai putea să trăiască? Pe pămînt e prea puțin loc pentru călugăr și pentru mine. Acest lucru îl va înțelege el însuși cînd își va veni în fire."

„Germano, spuse poruncitor Ezzelino, sînt comandantul tău suprem. Mîine poate ne va chema trîmbița. Tu nu-ți aparții, ești al imperiului!"

Germano nu răspunse nimic. Își strînse mănușa.

„Pe vremuri, zise el apoi, la păgînii cei orbi, exista o divinitate care pedepsea încălcarea devotamentului. Acest lucru nu se va fi schimbat odată cu bătăile de clopot. Ei îi încredințez cauza mea!" Ridică repede mîna.

„E bine așa, zîmbi Ezzelino. Astă-seară, în palatul Vicedomini se va sărbători nunta cu măști, întocmai după datină. Eu dau petrecerea și vă invit și pe voi, Germano și Diana. Fără platoșă, Germano! Numai cu sabia scurtă!"

„Crudule! gemu războinicul. Hai, tată! Cum mai poți prelungi spectacolul rușinii noastre?" Îl smulse pe bătrîn și ieșiră.

„Iar tu, Diana? întrebă Ezzelino, văzînd-o în fața scaunului său numai pe ea și pe noii căsătoriți. Nu-i însoțești pe tatăl și pe fratele tău?"

„Dacă îngădui, domnule, spuse ea, am de schimbat o vorbă cu doamna Vicedomini." Privirea Dianei, ocolindu-l pe călugăr, se aținti asupra Antiopei.

Aceasta, a cărei mînă nu fusese eliberată de Astorre, participase la judecata tiranului ca o prezență pasivă, dar fusese profund mișcată. Cînd roșea ca o femeie îndrăgostită, cînd pălea ca o vinovată, care-și descoperea sub zîmbetul și îndurarea lui Ezzelino sentința adevărată și osînda. Cînd jubila ca un copil scăpat de pedeapsă. Cînd se trezea mîndria dintîi a tinerei doamne,

a noii Vicedomini. Acum, cînd Diana i se adresa fățiș, îi răspunse cu o privire sfioasă și totodată ostilă.

Diana nu se lăsă intimidată.

„Privește, Antiopa! spuse ea. Uite, degetul meu — îl întinse spre ea — poartă inelul soțului tău. Nu trebuie să uiți acest lucru. Nu sînt mai superstițioasă decît altele, dar în locul tău nu m-aș simți bine! Greu ai păcătuit față de mine, dar vreau să fiu bună și blîndă. Astă-seară ai să-ți sărbătorești nunta cu măști după datină. Am să apar înaintea ta. Să vii, pocăită și smerită, și să-mi scoți din deget inelul!"

Antiopa scoase un strigăt de spaimă și se agăță de soțul ei. Apoi, ghemuită în brațele lui, rosti furtunos:

„Să mă umilesc? Ce poruncești tu, Astorre? Onoarea mea e onoarea ta! Nu mai sînt altceva decît avutul tău, bătaia inimii tale, răsuflarea ta și sufletul tău. Dacă vrei tu și-mi poruncești, o voi face!"

Astorre, liniștindu-și cu gingășie soția, se adresă Dianei:

„O va face. Fie ca smerenia ei să te împace! Și a mea! Fii oaspetele meu în noaptea aceasta și rămîi binevoitoare casei mele!"

Astorre se întoarse apoi spre Ezzelino, îi mulțumi respectuos pentru judiecată și pentru îndurare, se înclină și plecă, ducîndu-și soția. În prag se mai întoarse însă încă o dată și o întrebă pe Diana:

„În ce veșmînt vei apărea la noi, ca să te cunoaștem și să-ți arătăm toată cinstea?"

Diana zîmbi disprețuitor.

„Voi veni așa cum mă numesc și ceea ce sînt: neatinsa, feciorelnica! spuse ea cu mîndrie. Apoi repetă: Antiopa, nu uita: pocăită și smerită!"

„Diana, vorbești serios? Nu ai gînduri ascunse?" întrebă tiranul cu îndoială, acum cînd în fața lui nu se mai afla decît Diana Pizzaguerra.

„Nu am", replică aceasta, refuzînd orice destăinuire.

„Și ce se va întîmpla cu tine, Diana?" întrebă el.

„Ezzelino, răspunse ea cu amărăciune, în fața acestui scaun de judecată al tău, tata a vîndut la mezat onoarea și răzbunarea fiicei sale pe cîțiva bulgări de aramă. Nu

sînt vrednică să mă mai lumineze soarele. Celor ca mine nu le rămîne decît chilia!" Și Diana părăsi sala.

„Nemaipomenitule unchi! jubilă Ascanio. Cununi cea mai fericită pereche din Padova și faci dintr-o istorie primejdioasă o poveste fermecătoare, cu care cîndva, ca moșneag venerabil, am să-mi încînt nepoții și nepoatele la gura vetrei!"

„Idilicule nepot!" exclamă ironic tiranul. Se duse la fereastră și privi în jos în piață, unde mulțimea rezista, stăpînită de o curiozitate febrilă. Ezzelino poruncise ca împricinații pe care-i judecase să fie lăsați să plece pe o poartă din spate.

„Padovani! vorbi el acum cu voce puternică, și mii de oameni tăcură, făcîndu-se liniște ca într-un pustiu. Am cercetat pricina. Era încîlcită, iar vinile împărțite. Am iertat, fiindcă sînt înclinat spre blîndețe, atunci cînd nu este atinsă maiestatea imperiului. Astă-seară, Astorre Vicedomini și Antiopa Canossa își vor sărbători nunta cu măști. Eu, Ezzelino, dau petrecerea și vă invit pe toți. Mîncați și beți cu poftă, eu sînt gazda. Circiumile și ulițele vă aparțin! Dar în palatul Vicedomini să nu pună nimeni piciorul, pentru a-l primejdui, altminteri, pe cinstea mea! — iar acum întoarceți-vă liniștiți fiecare la ale sale, dacă mă iubiți!"

Un murmur confuz răzbătu în sus. Mulțimea se scurse și se împrăștie.

„Cum te mai iubesc!" glumi Ascanio.

Dante își trase răsuflarea. Apoi încheie în fraze repezi.

— După ce și-a ținut judecata, tiranul a plecat călare, către prinz, spre una dintre cetățile sale, unde se făceau construcții. Dorea să se întoarcă la timp în Padova, ca s-o vadă pe Antiopa smerindu-se în fața Dianei.

Dar, în pofida intențiilor și a voinței sale, fu reținut la cetatea aflată la distanță de cîteva mile de oraș. Acolo veni în galop după el un sarazin acoperit de praf și-i înmînă o scrisoare personală a împăratului, care cerea răspuns imediat. Era o chestiune importantă. De curînd, Ezzelino atacase în timpul nopții o cetate imperială din

Ferrara, în al cărei comandant, un sicilian, privirea lui pătrunzătoare bănuia că se ascunde un trădător, o luase și-l pusese în lanțuri pe dubiosul guvernator imperial al cetății. Acum, împăratul cerea explicații asupra acestei intervenții agere, dar cutezătoare în domeniul aflat sub jurisdicția sa. Cu fruntea frămîntată sprijinită în mîna stîngă, Ezzelino lăsă dreapta să-i lunece pe pergament, iar condeiul îl duse de la un lucru la al doilea, iar de la al doilea la al treilea. Se întreținu temeinic cu augustul său socru asupra posibilităților și țelurilor unei campanii iminente sau, cel puțin, plănuite. Așa se scurseră orele, iar el pierdu măsura timpului. Abia cînd se aruncă din nou pe cal, își dădu seama după mersul stelelor, care-i era familiar — fulgerau în deplină limpezime — că va ajunge la Padova aproape de miezul nopții. Lăsîndu-și suita mult în urmă, repede ca o stafie, zbură peste cîmpia învăluită în noapte. Își alese totuși drumul și ocoli cu grijă un șanț puțin adînc, peste care îndrăznețul călăreț ar fi sărit în altă zi ca în joacă : în felul acesta împiedică destinul să-i amenințe cavalcada și să-i doboare armăsarul. Apoi, în pasul întins al fugaciului, înghiți din nou spațiul, dar luminile Padovei încă nu voiau să sclipească.

Acolo, în fața marii sărbători orășenești a Vicedominilor, în vreme ce se întuneca odată cu amurgul ce se lăsa repede, se adunase norodul beat. Pe piața nu mare, scene de desfrîu alternau cu altele hazlii. În mulțimea înghesuită dospea o plăcere sălbatică, furioasă, o amețeală bacantică, în care tineretul ușuratic de la universitate adăuga un element de batjocură și glumă.

La un moment dat se auzi o cantilenă tărăgănată, în felul litaniei, așa cum obișnuiesc să cînte oamenii noștri de la țară. Era un convoi de țărani, bătrîni și tineri, dintr-unul din numeroasele sate aflate în posesia familiei Vicedomini. Acești bieți oameni din popor, care, în izolarea lor, nu știau nimic despre laicizarea călugărului, ci aflaseră doar în linii mari despre căsătoria moștenitorului, porniseră la drum înainte de ivirea zorilor, cu obișnuitele daruri de nuntă, și ajungeau acum la țintă, după un lung pelerinaj prin praful șoselei. Se țineau unul lîngă altul, ghemuiți, înaintînd încet prin piața tălă-

zuitoare, ici un băiat cu plete, aproape un copil, purtînd un fagure auriu de miere, colo o fetișcană sfioasă, mîndră, cu un mielușel behăitor, împodobit cu panglici, ținut cu grijă în brațe. Cu toții doreau din toată inima să-l vadă la față pe noul stăpîn.

Pieriră unul după altul sub bolta porții, în stînga și în dreapta căreia luminau torțele aprinse, înfipte în inele de fier, luptînd cu ultimele pîlpîiri de lumină ale zilei. La poartă, ordinele erau date cu o voce stridentă și iritată, ca diriguitor al festivității, de Ascanio, altminteri, de felul său, atît de amabil.

Din oră în oră, îndrăzneala poporului crescu, iar cînd în cele din urmă, apărură nobilii mascați, aceștia fură îmbrînciți, torțele servitorilor fură smulse și călcate în picioare pe lespezile de piatră, doamnele fură despărțite de bărbații ce le însoțeau și luate în zeflemea cu vorbe obscene, fără a fi răzbunate cu lovituri de spadă, care în serile obișnuite ar fi pedepsit numaidecît obrăznicia.

Astfel, nu departe de poarta palatului, o femeie înaltă, în veșmîntul unei Diane, lupta cu un cerc mereu mai strîns de clerici și școlari de cea mai joasă speță. Un om slab se împăună cu cunoștințele sale mitologice.

„Tu nu ești Diana, fornăi el, tu ești alta ! Te recunosc. Uite-ți aici porumbița !“ și arătă spre semiluna de argint de deasupra frunții zeiței. Dar aceasta nu-l alintă ca Afrodita, ci se mînie ca Artemis.

„La o parte, porcule ! strigă ea. Sînt o zeiță castă și mi-e silă de clerici !“

„Gurr, gurr !“ ugui prăjina și încercă s-o pipăie cu mîinile-i osoase, dar scoase îndată un țipăt pătrunzător. Nefericitul ridică mîna, bocindu-se și-și arătă palma îndurerată. Era străpunsă pe de-a-ntregul și șiroia de sînge : mîniată, fata își dusese mîna la tolba din spate — tolba de vînătoare a fratelui ei, pe care i-o șterpelise — și pedepsise mîna scîrboasă cu una dintre săgețile bine ascuțite.

Fulgerătoarei scene îi luă locul alta tot atît de crudă, deși nu sîngeroasă. O muzică, făcînd să răsune de-a valma toate contradicțiile imaginabile și disonanțele cele mai stridente, ca o ceartă turbată a osîndiților din iad, își făcu drum prin mulțimea asmuțită și încîntată. Adu-

nătura cea mai josnică și cea mai rea — pungași, codoși, tîrfe, cerșetori — suna ca din trîmbițe, scîrțiia, bătea toba, fluiera, chițăia, behăia și grohăia în urma unei perechi bizare. O femeie trupeșă, sălbăticită, de o frumusețe în ruină mergea braț la braț cu un călugăr beat în rasă zdrențuită. Era fratele călugăr Serapion care, îmboldit de exemplul lui Astorre, fugise în timpul nopții din chilie și se tăvălea de-o săptămînă în noroiul uliței. Hoarda se opri în fața unui balconaș luminat, care se prelungea din zidul întunecat al palatului, iar femeia strigă cu voce stridentă și cu gesturile unui crainic :

„Domnilor, dăm de veste spre știință : peste puțin timp, călugărul Astorre se va culca alături de soața sa Antiopa !“ Un hohot de rîs nestăpînit însoți această înștiințare.

Pe îngusta fereastră cu arcadă a balconașului se aplecă scufia cu clopoței sunători ai lui Gocciola și un chip melancolic se arătă uliței :

„Femeie bună, taci ! se jelui plîngăreț nebunul, în jos, spre piață. Îmi rănești buna-creștere și-mi jignești pudoarea !“

„Bunule nebun, îi răspunse nerușinata, nu te scandaliza ! Nu facem decît să dăm un nume la ceea ce făptuiesc nobilii. Doar punem titlurile pe cutioarele din farmacie !“

„Pe osînda mea de veci, se bucură Serapion, asta o facem ! Pînă la miezul nopții, nunta frățiorului meu trebuie să fie strigată și vestită limpede în toate piețele Padovei. Înainte marș ! Hop și iar hop ! și călugărul ridică piciorul gol încălțat cu sanda din zdrențele ce atîrnau ale rasei pingărite.

Gluma aceasta, aplaudată cu frenezie de mulțime, se stinse, izbindu-se de zidurile abrupte ale palatului scufundat în noapte, ale cărui ferestre și încăperi dădeau spre curțile interioare.

Într-o odaie liniștită, adăpostită, Antiopa era îmbrăcată și împodobită de camerista ei, Sotta, și de o alta, în vreme ce Astorre primea la capătul de sus al scării șuvoiul de oaspeți, care nu voia să se mai termine. Mireasa se uita în proprii ei ochi neliniștiți ce-o priveau

dintr-o oglindă de argint, pe care o ținea în brațele goale, cu o față invidioasă, cea de-a doua cameristă.

„Sotta, îi șopti tînăra femeie servitoarei care-i împletea părul, semeni cu mine și ai statura mea : dacă ții la mine, schimbă îmbrăcămintea cu a mea ! Du-te acolo și scoate-i din deget inelul ! Pocăită și smerită ! Apleacă-te cu brațele încrucișate în fața Dianei Pizzaguerra ca cea mai de pe urmă sclavă ! Cazi în genunchi ! Tăvălește-te pe podea ! Înjosește-te cu totul ! Numai ia-i inelul ! Te răsplătesc regește ! Și pentru că o văzu pe Sotta șovăind, adăugă : Ia și păstrează tot ceea ce port mai de preț pe mine !"

Vanitoasa Sotta, implorată astfel de stăpînă, nu rezistă ispitei.

Astorre, care se sustrase pentru o clipă îndatoririlor sale de gazdă, ca să vină să-și vadă iubita, dădu în odaie de două femei ce-și schimbau îmbrăcămintea. Ghici despre ce e vorba.

„Nu, Antiopa ! o opri el. Nu e îngăduit să te strecori astfel. Cuvîntul dat trebuie ținut ! O cer de la dragostea ta. Îți poruncesc !"

În vreme ce cu un sărut pe ceafa dragă, preschimba această spusă aspră într-o vorbă de alintare, fu smuls de Ascanio, care se repezi în odaie, să-i spună că țăranii săi vor să-i înmîneze fără întîrziere darurile, pentru a porni la drum spre casă încă pe răcoarea nopții. Cînd Antiopa se întoarse, ca să-și sărute la rîndu-i soțul, sărutul ei se pierdu în aer.

Acum se lăsă repede îmbrăcată pînă la capăt. Chiar și ușuratica Sotta se înspăimîntă de paloarea chipului din oglindă. Nimic nu mai era viu în el, în afară de spaima ochilor și sclipirea dinților încleștați. Pe fruntea albă deveni vizibilă o dungă roșie — lovitura Dianei.

După ce se termină găteala, soția lui Astorre se ridică de pe scaun cu pulsul agitat și tîmplele zvîcnind, părăsi camera sigură și o porni grăbită pe săli în căutarea Dianei. Era mînată de curajul fricii. Voia să iasă repede, jubilînd, cu inelul recucerit, înaintea soțului său, pe care l-ar fi scutit de priveliștea pocăinței ei.

Curînd o deosebi printre măști pe înalta zeiță a vînătorii, recunoscu în aceasta pe dușmanca ei și, tremurînd

și murmurind vorbe de mînie, se luă după aceea care, cu pași măsurați, părăsi sala principală și se pierdu în una dintre încăperile alăturate luminate mai slab și doar pe jumătate de înalte. Zeița părea că nu pretinde o umilire publică, ci doar o smerenie a inimii.

Antiopa se apropie în semiîntuneric de Diana.

„Dă-mi inelul!" se grăbi ea și pipăi degetul viguros.

„Smerită și pocăită?" întrebă Diana.

„Cum altfel, doamnă? rosti febril nefericita. Dar tu te joci cu mine, crudo! Îți îndoi degetul, acum îl încovoi de tot!"

Oare Antiopei doar i s-a părut? Sau Diana și-a îngăduit într-adevăr acest joc? Ce puțin înseamnă un deget încovoiat! Cangrande, m-ai învinuit de nedreptate. Las întrebările fără răspuns.

Destul, Antiopa Vicedomini își înălță trupul suplu și strigă, cu ochii în flăcări ațintiți asupra celor severi ai Dianei Pizzaguerra:

„Glumești cu o doamnă, fato?"

Apoi se îndoi din nou și căută cu amîndouă mîinile să smulgă de pe deget inelul — în clipa aceea o străbătu un fulger. Lăsîndu-și stînga în voia celeilalte, răzbunătoarea Diana trăsese cu dreapta din tolbă o săgeată și o ucisese pe Antiopa. Aceasta căzu mai întîi pe mîna stîngă, apoi pe cea dreaptă, se răsuci și rămase întinsă pe-o parte, cu săgeata în ceafă.

Călugărul, care se întorcea în grabă, după ce-și luase rămas bun de la oaspeții săi de la țară, și-și căuta cu dor soția, dădu de o neînsuflețită. Cu un strigăt înăbușit, se azvîrli lîngă ea și-i scoase săgeata din gît. Țîșni un șuvoi de sînge. Astorre își pierdu cunoștința.

Cînd se trezi din leșin, Germano sta în fața lui, cu brațele încrucișate.

„Tu ești ucigașul?" întrebă călugărul.

„Eu nu ucid femei, răspunse celălalt trist. Este sora mea, care a vrut să-și facă dreptate."

Astorre pipăi după săgeată și o găsi. Sări în picioare dintr-un salt și, mînuind ca pe o spadă săgeata cea lungă

cu vîrful însîngerat, se repezi cu o furie oarbă spre tovarășul său de joacă din copilărie. În fața palidei fantome îmbrăcate în negru, cu părul zburlit și cu săgeata în pumn, războinicul fu străbătut de un ușor fior.

Se dădu înapoi un pas. Scoțînd sabia scurtă, pe care o purta, neîmplătoșată în ziua aceea, și, ținînd cu ea la distanță săgeata, spuse cu compătimire :

„Astorre, întoarce-te în mănăstirea pe care n-ar fi trebuit s-o părăsești niciodată !"

Deodată îl auzi pe tiran care, urmat de toți invitații ce se repeziseră pînă la poartă în întîmpinarea celui îndelung așteptat, intra pe ușă tocmai în fața lui.

Ezzelino întinse mîna dreaptă, poruncind pace, iar Germano își coborî respectuos arma în fața comandantului său suprem. De această clipă se folosi călugărul înnebunit de furie și înfipse săgeata în pieptul celui ce se afla în fața lui Ezzelino. Dar se izbi și el mortal, atins de sabia ridicată fulgerător din nou de războinic.

Germano se prăbuși fără un cuvînt. Călugărul, sprijinit de Ascanio, mai făcu clătinîndu-se cîțiva pași spre soția sa și, lăsat jos de prietenul său, se întinse lîngă ea, gură în gură.

Invitații la nuntă stăteau în jurul celor doi miri. Ezzelino contemplă moartea. Apoi se lăsă pe un genunchi și închise mai întîi ochii Antiopei, după aceea ai lui Astorre. În liniștea aceea un strigăt răsună disonant pe o fereastră deschisă. Se înțelese distinct ceea ce răzbătea din întuneric :

„Acum, călugărul Astorre doarme lîngă soția sa Antiope."

Urmă un hohot de ris îndepărtat.

Dante se ridică.

— Mi-am plătit locul de lîngă foc, spuse el, iar acum voi căuta fericirea somnului, Domnul păcii să vă apere pe voi toți !

Se întoarse și ieși pe ușa pe care i-o deschise băiatul nobil. Ochii tuturor îl urmăriră pe cel ce urca încet treptele scării luminate de o torță.

ISPITIREA LUI PESCARA

CAPITOLUL ÎNTÎI

Într-o sală a castelului din Milano, tînărul duce Sforza[1] ședea aplecat asupra socotelilor orașului. Lîngă el se postase cancelarul său și-i lămurea numerele, lunecîndu-și degetul.

— O cifră de speriat! oftă ducele, îngrozit de suma înghițită de lucrările de fortificații efectuate în grabă. Cîte picături de sudoare ale bieților mei lombarzi ce flămînzesc! Pentru a-și smulge privirea de pe fatala cifră, ducele își plimbă ochii melancolici de-a lungul pereților acoperiți cu fresce în culori luminoase.

În stînga ușii, Bachus benchetuia cu slujitorii săi mitologici, iar în dreapta, ca pandant, ospătarea din pustiu era tratată de o mînă dibace, dar necugetată, care laicizase tema sacră pînă la limitele dezmățului. Sus, pe înălțime, mic și abia vizibil, ședea divinul împărțitor al hranei, în vreme ce în prim-plin se desfășura o societate veselă, care semăna mult prin port și chipuri cu o ceată de secerători lombarzi ce-și luau prînzul și înfățișa hazliu toate gesturile ce destăinuie o sănătoasă poftă de mîncare.

Privirea ducelui și cea a cancelarului său, care o urmărea cu atenție, căzură pe o fată zglobie care, cu o coșarcă pe braț, desigur pentru adunarea fărîmiturilor rămase, se lăsa cuprinsă de un flăcău culcat lîngă ea și-și vîra între dinții de un alb orbitor un pește prăjit.

— Aceștia, cel puțin, încă nu flămînzesc, glumi cancelarul, cu ochi veseli.

Un zîmbet amar se schiță și pieri pe gura fină a ducelui.

— De ce să construim fortăreţe? se reîntoarse el la temeiul îngrijorării sale. E o afacere proastă! Pescara[2], marele asediator, le va cuceri repede, iar apoi are să-mi arunce în circă şi cheltuielile de război. Ascultă, Girolamo, intrigant neobosit, — şi ducele îşi înălţă trupul subţire ca trestia — lăsă-mă-n pace cu aliaţele şi tratatele tale secrete! Nu vreau să ştiu nimic de ele. Ne duci de ripă pe mine şi pe lombarzii mei, tu, pedeapsă a lui Dumnezeu! Nu vreau să păcătuiesc faţă de împărat: e suzeranul meu.[3] Şi mai curînd mă las jupuit de spaniolii lui infernali decît ca noii mei aliaţi să mă împingă înainte şi să mă trădeze. Ca unul ce se dă bătut, ducele se lăsă să alunece într-un fotoliu, cu genunchii ascuţiţi împinşi înainte, şi strigă plin de deznădejde: Am să mă însor cu o mătuşă sau o soră a împăratului! Acest lucru să-l pui tu la cale, dacă eşti marele om de stat ce-ţi închipui a fi.

Cancelarul izbucni într-un hohot nestăpînit de rîs.

— Ai de ce rîde, Girolamo. Chiar cînd te rostogoleşti de pe acoperişurile cele mai abrupte, cazi întotdeauna în picioare, ca o pisică! Eu însă mă fac bucăţi! Eu şi ducatul meu ne evaporăm în ceaunul de vrăjitoare care fierbe clocotind în capul tău. *Miserere* *: o ligă cu sfîntul părinte, cu San Marco, cu Crinul![4] O, ce gradaţie ticăloasă! O, nelegiuită trinitate! În papă nu poate avea încredere nimeni, nici eu, nici altcineva. E un Medici![5] Dar Marcu, duşmanul şi vecinul meu natural, este sfîntul cel mai mîrşav. Şi chiar Franţa, care l-a lăsat pe tata să putrezească în fundul unei temniţe[6] şi-l ţine captiv la Paris pe bietul meu Massimo[7], pe care l-ai vîndut tu, răule!

Trăsăturile mobile ale principelui, un băietan, se schimonosiră ca şi cînd ar fi văzut geniul casei sale coborînd încet şi stingînd făclia. O lacrimă alunecă pe obrazul său slab. Cancelarul i-o şterse părinteşte.

— Nu fi nechibzuit, Francesco, îl mîngîie el. L-am trădat eu pe Massimo? Nicidecum. Era în logica lucrurilor ca el să se predea după zdrobirea elveţienilor. Am stabilit renta lui cu regele Francisc, ba chiar m-am toc-

* Miluieşte *(n. tr.)*.

mit pentru una bună. El însuși a convenit că am gînduri cinstite în privința lui și mi-a mulțumit. E un filozof, ți-o spun, care contemplă lumea de sus, iar cînd a încălecat să plece și era cu picioarele în scări a mai rostit niște vorbe înțelepte. „Binecuvîntez cerul, a spus, că nu mai am a face în viitor cu pumnii grosolani ai elveților, cu degetele lungi ale împăratului — se referea, Francesco, la maiestatea sa împăratul răposat[8] — și cu mîinile de asasini ale spaniolilor.“ Dealtfel, Massimo n-avea deloc stofă de prinț italian, necioplit și murdar cum e. Tu arăți cu totul altfel, Francesco. Ai ceva princiar, cînd te ții drept, și pe deasupra posezi arta vorbirii, pe care ai moștenit-o de la incomparabilul tău tată, il Moro. Ți-o spun, cu trecerea anilor, ai să devii cel mai isteț și cel mai fericit principe din Italia.

Ducele îl privi pe cancelar cu îndoială.

— Dacă n-ai să mă vinzi mai înainte și n-ai să te tocmești să obții pentru mine o pensie viageră mai mare, zîmbi el.

Morone, care sta acum în fața lui îmbrăcat într-o robă de jurist, lungă și neagră, îi răspunse cu gingășie :

— Scumpul meu Francesco ! Ție n-am să-ți fac nici un rău. Știi doar că mi-ești drag. Că ai să rămîi duce la Milano e tot atît de adevărat cum e că eu sînt Morone. Dar trebuie să te lași frumușel învățat și convins în cele ce te slujesc spre cel mai mare bine al tău.

— Nu mi-ai oferit nici un temei serios pentru noua ta ligă pe care ai clocit-o ! Și nu vreau să mă răzvrătesc împotriva suzeranului meu ! E un păcat și e și primejdios.

Cu perspicacitate, cancelarul alese, dintre nălucile și fantasmele pe care i le oferea fantezia, o fantomă suficient de verosimilă și eficace, pentru a o opune fluctuantului său principe și pentru a-l speria într-un mod salutar.

— Francesco, spuse el, împăratul e pentru tine o poartă ferecată. Doar i-ai scris cele mai mișcătoare scrisori, iar el nu ți-a răspuns niciodată ! E un tînăr dispărut prin depărtări și, cum se afirmă, o răbdătoare păpușă de ceară în mîinile curtenilor săi burgunzi, care-l modelează. În privința aceasta îi ești superior, tu judeci lucrurile singur. Dar la Madrid, cel care trage ițele este

Borbone,[9] conetabilul risipitor, care azvîrlă aurul cu mînă largă și al cărui devotament e în afară de orice bănuială, fiindcă l-a trădat pe regele său Francisc, iar acum e osîndit să rămînă pe vecie în slujba împăratului. Însă Borbone vrea Milanul. Feuda ta i-a fost făgăduită lui. E un Gonzaga dinspre mamă și rîvnește un tron italian. De ce nu se poate hotărî împăratul să te investească, după ce i-ai plătit sute de mii? Fiindcă îi rezervă principatul Milano lui Borbone, pentru asta bag mîna-n foc. Borbone e sigur de acest lucru. Nu demult, cînd m-ai trimis în tabăra imperială, aproape că m-a strivit cu amabilitățile și mi-a vîrît chiar o pungă cu bani, ca să mă pregătească pentru momentul prielnic. Căci, firește, sîntem vechi cunoștințe, de pe vremea stăpînirii franceze.

Spusele cancelarului erau și minciună, și adevăr : fiind cu chef, conetabilul răsplătise princiar o idee glumeață a oaspetelui său.

— Și tu ai luat-o, monstrule? se îngrozi ducele.

— Cu conștiința cea mai curată din lume, replică Morone cu ușurătate. Tu nu știi, Francesco, ce ne învață cazuiștii ; anume că unei femei îi e îngăduit să ia cît i se dă, cîtă vreme își apără virtutea? Acest lucru e valabil și pentru miniștri și-mi îngăduie, în aceste vremuri de sărăcie, să renunț eventual la salariul meu. Cu banii pe care nu mai mi-i dai, poți să-ți cumperi din cînd în cînd un tablou bun, Francesco. Trebuie să-ți oferi și niște desfătări onorabile.

Sforza pălise. Imaginea de groază a lui Borbone în castelul său și în principatul său, pe care le mai stăpînise odată ani în șir — înainte de faimoasa trădare — ca guvernator francez îl scoase din minți.

— Am știut întotdeauna și nu pot uita nici o clipă, se jelui sărmanul duce, că Borbone vrea Milanul meu. Salvează-mă, Girolamo! Formează liga! Fără întîrziere! Altminteri sînt pierdut.

Sforza sări în picioare și-l apucă de braț pe cancelar. Acesta replică pe un ton calm :

— Da, lucrurile nu se pot aranja așa, la iuțeală, Francesco. Dar poate că astăzi încă vom putea face ceva. Se nimerește bine. Ieri a descins la zaraful nostru Lolli excelența sa Nasi — nu Horatius, ci frumosul Laelius —

iar printr-o fericită întîmplare a venit aici și Guicciardini [10] care, în pofida legăturilor sale cu Vaticanul, e o persoană agreabilă. Cu acești doi oameni deștepți se poate sta de vorbă și, fiindcă știu că o tăifăsuială nevinovată și o societate amuzantă îți sînt pe plac, i-am invitat pe venețian și pe florentin la tine la cină.

— O, conjurat afurisit și netrebnic! se jelui șovăielnic ducele.

— Și a mai venit încă unul, călare, în zori de zi. Acesta s-a anunțat pentru ora a treia de după-amiază, voia mai întîi să se odihnească.

— Încă unul? Cine? Ducele tremura.

— Borbone.

— Lovi-l-ar ciuma pe palidul trădător! strigă Sforza. Ce vrea ăsta aici?

— Are s-o spună el însuși. Ascultă! Bat clopotele de vecernie la dom.

— Primește-l tu, cancelare! se rugă ducele și voi s-o șteargă pe o ușă.

Morone însă îl înșfăcă de braț și-l duse înapoi la fotoliul său.

— Vă rog, alteță! Trece și asta. Cînd intră conetabilul, alteța voastră se ridică și-l primiți în picioare. Aceasta va scurta audiența.

Cancelarul puse pe umerii ducelui mantia ce rămăsese agățată pe fotoliu, iar Sforza, luptînd împotriva fricii, luă treptat o atitudine princiară, punîndu-și în valoare statura frumoasă și ținuta firească.

Între timp, cancelarul își aruncă ochii pe fereastra care lăsa să se vadă piața palatului și, dincolo de ea, conturul noului bastion al fortăreței.

— Splendid! spuse el. Iată-l pe acest sincer conetabil, zece pași înaintea suitei sale, desenînd nestingherit în carnetul său de notițe noua noastră fortificație. Cobor să-l introduc.

Cînd intră cu Morone, faimosul trădător, un bărbat suplu și înalt, cu un cap mîndru, palid, cu trăsături fine și ochi izbitor de întunecați, o apariție sinistră, dar impunătoare, se înclină curtenitor înaintea lui Francesco Sforza, care-l privea cu sfială.

— Alteță, grăi Charles de Bourbon, vă asigur de respectul ce vi-l datorez și vă rog să dați ascultare unei solii a maiestății sale imperiale.

Ducele Francesco răspunse cu demnitate că e gata să ia cunoștință cu adînc respect de voința augustului său suzeran, apoi însă se clătină și lunecă din nou în fotoliul său.

Cînd îl văzu pe duce că se așază, conetabilul se uită și el după un scaun sau măcar un taburet. Nu exista însă nimic de acest fel și nu era de față nici vreun paj. Atunci își aruncă mantia scumpă pe pardoseala de marmură, în fața ducelui și, mlădios, se așeză, sprijinindu-se pe brațul sting și proptindu-și dreapta în șold.

— Îmi permiteți, alteță, spuse el.

De la trădarea sa, Charles de Bourbon trăia într-o atmosferă pustiitoare și torturantă de ură de sine. Nimeni, nici chiar cineva de rangul cel mai înalt, n-ar fi cutezat să-i amintească vanitosului bărbat, fie și printr-o schimă, de fapta sa și să-l facă să ghicească sentința pe care opinia publică a secolului său o rostise asupra sa, în unanimitate și cu o neobișnuită asprime, dar el cunoștea această sentință, iar conștiința lui o confirma. Începînd de la el însuși, nutrea cel mai profund dispreț față de întreaga omenire, totuși se stăpînea perfect și nimeni nu se comporta mai ireproșabil și nu vorbea mai fără culoare, interzicîndu-și sieși și, prin aceasta, și celorlalți orice batjocură, orice ironie, chiar și cea mai ușoară aluzie. Doar rareori, o glumă diabolică sau o vorbă de duh cinică trăda, ca o flacără ce țîșnește brusc din pămînt, starea lui de spirit.

După ce reflectase un răstimp, conetabilul începu cu o voce plăcută și cu o ușoară întoarcere a capului.

— Rog pe alteța voastră să nu treacă în contul meu ceea ce ar putea fi dezagreabil pentru voi în solia mea. Lăsînd cu totul pe ultimul plan propria-mi persoană, transmit alteței voastre o hotărîre a maiestății sale imperiale, pe care acesta a luat-o în consiliul său de miniștri, bineînțeles după ce i-a audiat pe cei trei comandanți ai armatei sale, Pescara, Leyva și eu, preasupusul

— Cum se simte Pescara? întrebă cancelarul, care sta cu insolență între cei doi principi, la distanță egală de ei. I s-a vindecat rana de lance de la Pavia?[11]

— Amice, ripostă cu dispreț conetabilul, te rog să nu vorbești cînd nu ești întrebat.

Ducele preluă el întrebarea.

— Domnule conetabil, spuse el, cum se simte învingătorul de la Pavia?

De Bourbon se înclină cu afabilitate.

— Mulțumesc alteței voastre pentru binevoitoarea întrebare. Ilustrul și iubitul meu coleg Fernando d'Avalon marchiz de Pescara s-a restabilit pe deplin. Călărește fără dificultăți zece ore pe zi. Apoi conetabilul continuă: Îngăduiți-mi acum, alteță, să revin la subiect. Doctoriile amare trebuie date repede. Maiestatea sa imperială dorește ca alteța voastră să se retragă din liga cea nouă pe care a-ți încheiat-o sau sînteți pe cale s-o încheiați cu sanctitatea sa, coroanele Franței și Angliei și Republica venețiană.

Ducele de Milano își regăsi acum cursivitatea vorbirii și afirmă cu o mirare bine jucată și cu o indignare sinceră că nu știe nimic despre o astfel de ligă și că el ar fi cu siguranță cel dintîi care, corespunzător datoriei sale de vasal, l-ar informa pe împărat, dacă aș ști că se urzesc asemenea lucruri în Italia superioară. Zicînd acestea, Sforza își duse mîna la inima-i lașă.

Ascultînd politicos, cu capul plecat înainte, conetabilul îl lăsă pe tînărul fățarnic să-și repete minciuna în mereu alte formulări. Apoi îi replică pe un ton rece, cu o nuanță aproape imperceptibilă de compasiune disprețuitoare:

— Nepunînd la îndoială cuvintele alteței voastre, mă văd nevoit să cred că nu sînteți informat exact asupra stărilor de lucruri. Noi socotim că sîntem mai bine informați. Pacea dintre Franța și Anglia, cu intenții rele față de împărat, este un fapt asupra căruia am fost în mod cert încunoștințați din Țările de Jos. Tot atît de siguri sîntem că în Italia superioară se fac pregătiri de război împotriva noastră. Iar în măsura în care ne putem face o părere despre sfîntul părinte, pe care l-am răsfățat, se pare că și el se întoarce pe ascuns contra noastră.

Nu ne revine nouă îndatorirea de a distinge ceea ce s-a făcut și ceea ce e pe cale să se facă : noi luăm măsuri preventive. Mai înainte ca liga să-și găsească un comandant suprem — adăugă semnificativ conetabilul cu vocea scăzută. Apoi își formulă cererea : Alteța voastră să ne asigure, în răstimp de o lună, că păstrează neutralitatea. Aceasta este rugămintea insistentă a maiestății sale împăratului. Dar pentru noi asigurarea înseamnă : concedierea elveților, demobilizarea unei jumătăți din armata lombardă, întreruperea tuturor construcțiilor de fortificații și remiterea acestui domn inventiv către maiestatea sa imperială. Conetabilul făcu un semn cu capul într-o parte, apoi se ridică impetuos, ca și cum ar fi vrut să se arunce pe cal. Dacă nu, sunăm pornirea, în ultima zi a lui septembrie, la miezul nopții, nici o oră mai devreme, nici o oră mai tîrziu, și după cîteva ore de mars ocupăm ducatul. Alteța voastră să reflecteze.

Conetabilul se înclină, luîndu-și rămas bun. Morone voi să-l conducă, dar prințul de Bourbon, îmboldit de una dintre toanele lui năstrușnice, îl respinse cu un gest comic și-i strigă peste umăr :

— Adieu, Pantalon, mon ami !

Această denumire ce părea să aibă intenția de a tăgădui persoanei sale orice seriozitate și valoare îl înfurie peste măsură pe Morone care, pășind în sus și-n jos indignat, se încurcă pînă la urmă cu picioarele în mantia conetabilului rămasă întinsă pe podea. Tînărul duce se agăță însă de cancelar, i se anină de braț și începu să plîngă :

— Girolamo, l-am observat ! Se și crede aici acasă la el. Încheie alianța ! Astăzi chiar ! Altminteri, diavolul ăsta mă detronează !

Neajutoratul băiat se afla încă în brațele cancelarului său, cînd un camerist foarte bătrîn își încovoie spatele înaintea lui și rosti cu solemnitate cuvintele :

— Masa alteței voastre e servită.

Cei doi îl urmară pe camerist, care le-o luă înainte, cu o figură gravă, printr-un șir de încăperi. Una dintre aceste încăperi, un cabinet care n-avea ieșire proprie, cu un tapet de catifea verde ca mușchiul și patru taburete de aceeași culoare, părea o tainiță destinată unor convor-

biri confidențiale. În mijlocul ei, ducele se opri uimit, deoarece peretele din fund al încăperii altminteri goale era acoperit acum de un tablou, pe care nu-l cunoștea ca fiind în posesia sa. Ajunsese în palat pe ascuns, o surpriză pentru duce, ca dar din partea marchizului de Mantua, așa cum se putea citi pe ramă. Ducele îl apucă de mină pe cancelar, și amîndoi italienii se apropiară de tabloul plin de forță cu pași inceți și cu o bucurie tăcută, pioasă : pe o masă de marmură albă jucau șah un bărbat și o femeie în mărime naturală. Femeia, o creatură luminoasă și caldă, în veșminte princiare, atingea cu degete șovăitoare regina și totodată cerceta cu privirea furișă figura partenerului, un războinic cu trăsături serioase, marcate de oboseală, care-și reținea un surîs în colțul gurii lăsat în jos cu asprime.

Amîndoi, duce și cancelar, îl recunoscură îndată. Era Pescara. Pe femeie o ghiciră cu ușurință. Cine să fi fost alta decît Vittoria Colonna, soția lui Pescara și perla Italiei ? [12] Nu-și puteau desprinde privirea de pe tablou. Simțeau că farmecul acestuia rezida în cea mai mare măsură în iubirea sublimă și delicată care topea laolaltă într-o viață caldă trăsăturile blînde ale poetei și cele aspre ale comandantului de oști, și nu mai puțin în tinerețea amîndorura, căci și Pescara, plin de cicatrice și ars de soare, apărea ca un tînăr erou.

În adevăr, amîndoi pășiseră înaintea altarului la vîrsta de optsprezece ani și-și rămăseseră devotați cu trup și suflet, deși erau despărțiți adesea și timp îndelungat, ea, la lumina castă a lămpii, adîncită în marii poeți ai Italiei, el, în fața unui foc pîlpîitor de tabără, reflectînd deasupra unei hărți, ca să se întîlnească în sfîrșit din nou la Ischia, posesiunea marchizului, ca pe o insulă a fericirii. Italia coruptă cunoștea toate acestea și nu se îndoia de ele, ci le admira cu un zîmbet.

Și cei doi ce stăteau în fața tabloului resimțeau frumusețea acestei reuniri a însuflețirii feminine cu bărbătească stăpînire de sine. O resimțeau nu cu sufletul, ci cu finele antene ale sentimentului estetic. Ar mai fi stat acolo multă vreme, dacă bătrînul camerist nu le-ar fi atras cu umilință atenția că în anticamera sălii de mîncare așteptau doi invitați. Trecură prin alte cîteva uși

și ajunseră în anticameră, apoi, după scurte prezentări ale oaspeților, pătrunseră în sala de mîncare.

Cei patru se așezară la masa nu supraîncărcată, dar aranjată cu gust. În timpul convorbirii ușoare de la început, ducele își observă pe furiș oaspeții. Era cu neputință să găsești chipuri mai deosebite decît acestea trei. Capul urît și trăsăturile grotești ale cancelarului său le știa firește pe dinafară, dar îl izbea acum cu cîtă liniște își rotea acesta ochii focoși și cît de ciudat părea că se zburlește, deasupra frunții îndrăznețe, părul creț, negru ca smoala. Lîngă el, capul lui Guicciardini, modelat bărbătește și cu o mîndră expresie republicană, se distingea printr-o mare noblețe. Venețianul, în sfîrșit, era imaginea unui bărbat frumos, cu părul bogat și moale, cu ochi ușor batjocoritori și o gură ce trăda amabilitatea. Cele trei chipuri se deosebeau și prin culoare. Fața cancelarului era brun-măslinie, a venețianului avea paloarea străvezie a locuitorilor din lagune, iar Guiociardini arăta atît de galben și bilios, încît ducele se simți îmboldit să-l întrebe de sănătate.

— Alteță, am suferit de gălbinare, răspunse scurt florentinul. Mi s-a vărsat fierea, și nu e de mirare pentru cine știe că sanctitatea sa m-a trimis în provinciile sale, ca să le organizez corespunzător unui stat bine întocmit. Să pună cineva ordine acolo unde conduc popii ! Dar să lăsăm toate acestea, altminteri mă prind frigurile, în pofida aerului sănătos din Milano și a veștilor bune din Germania. Guicciardini respinse un castron cu ceva dulce și-și pregăti o salată de castraveți cu mai mult oțet decît ulei.

— Veşti din Germania ? întrebă cancelarul.

— Ei da, Morone. Am primit scrisori de la cineva bine informat. Țăranii răzvrătiți sînt puși pe fugă, iar — lucrul cel mai frumos — fra Martino însuși s-a ridicat cu violență împotriva lor prin scris și cuvînt. [13] Aceasta mă bucură și mă determină să cred în misiunea lui. Căci, domnilor, un om de importanță epocală are două îndatoriri : îndeplinește cerințele timpului, apoi însă — și aceasta e misiunea sa mai grea — se opune ca un gigant talazurilor agitate ale secolului și-i azvîrlă în urma sa pe nebunii răzvrătiți și pe nemernicii care vor să par-

ticipe la lupta pentru o cauză dreaptă, dar întrec măsura și profanează cauza.

Ducele fu puțin dezamăgit, căci lui îi plăceau războiul și rebeliunea, cînd bîntuiau departe, și-i preocupau fantezia, în vreme ce el însuși era la adăpost. Dar cancelarul scoase un oftat și spuse cu un real simțămînt omenesc :

— În Germania se vor fi petrecînd multe lucruri îngrozitoare.

— Îmi pare rău, replică florentinul, însă eu am în vedere ansamblul. Acum, după supunerea cavalerilor îndărătnici [14] și a țăranilor rebeli, conducerea se află în mîinile principilor. Reforma, sau cum vreți s-o numiți, este salvată.

— Iar dumneavoastră sînteți un republican ? îl întrebă cancelarul.

— Nu în Germania.

Frumosul Laelius își îngădui și el o glumă.

— Iar dumneavoastră, Guicciardini, îl slujiți pe sfîntul părinte ? șopti el.

Guicciardini, căruia zîmbetul dulce nu-i fu pe plac și pe care gălbinarea îl făcea iritabil, răspunse cu franchețe :

— Desigur, excelență, drept pedeapsă pentru păcatele mele ! Papa e un Medici, iar Florența a căzut sub stăpînirea acestei familii. Eu însă nu vreau să fiu alungat din orașul meu natal, căci a fi fugar este soarta cea mai rea, iar a te ridica la luptă împotriva patriei tale e crima cea mai mare. Sfîntul părinte știe cine sînt și mă ia așa cum sînt. Îl slujesc și n-are de ce să se plîngă de mine. Dar nu îngădui să fiu legat la gură, așa că putem rosti cu bucurie între noi, care știm : fra Martino reprezintă o cauză dreaptă, iar această cauză va ieși victorioasă.

Cele auzite fură pe placul ducelui, care simți o bucurie răutăcioasă văzînd cum marele eretic german era proslăvit de un mandatar al sfîntului părinte. Firește, i se făcea pielea de găină din pricină că asemenea lucruri se petreceau în prezența sa și în palatul său. Făcu semn să iasă servitorilor, care tocmai puseseră pe masă fructele și erau atenți în tăcere la captivanta convorbire.

Morone, care se tot frămîntase pe scaunul lui, îl provocă acum, cu ochii învăpăiați, pe florentin :

— Sînteți un om de stat, Guicciardini, iar eu practic ca un cîrpaci același meșteșug. Ei bine, argumentați-vă ciudatele afirmații : fratele Martinus realizează o operă dreaptă, iar această operă va izbîndi și va dura.

Guicciardini își goli liniștit paharul, în vreme ce frumosul Lelio mesteca o friptură, ducele se lăsa să alunece în felul său în jilț, iar Morone sărea însuflețit de pe al său.

— Nu-i așa, domnilor, începu florentinul, că nici un copil, nici un nebun n-ar suporta ca un lucru să pretindă că a rămas același, după ce s-a schimbat în opusul său, de exemplu, mielul în lup, sau îngerul într-un diavol. Indiferent cum am gîndi în Italia noastră cultivată despre sfîntul chip ce se perpetuează în papi, un lucru nu poate fi contestat : anume că acesta n-a voit decît binele și frumosul. Iar succesorii săi, care au preluat opera și oficiul nazarineanului... ia priviți-i numai pe cei patru de la începutul secolului ! Mai întîi e conjuratul care l-a ucis mișelește pe bunul nostru Giuliano ! Apoi vine nerușinatul vînzător al iertării divine ! După el, ucigașul, acel tată de familie straniu de gingaș ! Acestea nu sînt chipuri imaginare, ci monștri din carne și sînge, stînd în proporții colosale înaintea ochilor prezentului. Iar al patrulea, pe care îl separ de ceilalți, marele nostru Iuliu, un erou, zeul Marte, dar aflat într-o opoziție încă mai stridentă decît cei trei față de blîndul ctitor al păcii ! [15] De patru ori succesiv aceeași opoziție — aceasta e o batjocură împotriva rațiunii omenești. Trebuie să se ajungă la un sfîrșit : ori cel dîntîi chip ceresc piere în acest infern clocotitor și în flăcările acestei armurării, ori fratele Martinus îl desprinde printr-o tăietură violentă de asemenea succesori și confrați de funcție.

— Veselă treabă ! fu de părere ducele, în vreme ce cancelarul se porni să aplaude ca apucat.

— O predică a lui Savonarola, rosti frumosul Lelio, înfrînindu-și un căscat. Dacă l-am avea pe fra Martino în Veneția, l-am putea ține în frîu și l-am putea întrebuința cu folos. Dar lăsat pe seama încăpățînării sale

nemțești, mă tem că mai devreme sau mai tîrziu îl va urma pe rug pe celălalt.

— Nu, replică Guicciardini voios, fiindcă bravii săi principi germani își vor pune spadele în fața lui și-l vor apăra.

— Dar cine-i apără pe principi ? întrebă cu ironie venețianul.

Guicciardini izbucni într-un hohot limpede de rîs.

— Sfîntul părinte, spuse el. Vedeți, domnilor, avem a face aici cu una din acele blestemate și subtile dileme, pe care întîmplarea sau un reformist le ridică în istoria universală. De cînd papii noștri s-au laicizat și posedă un stat în Italia, micul sceptru le e mai scump decît lunga cîrjă de păstor. Oare nu de dragul acestui sceptru Clement al nostru e pe cale să-i declare formal război piosului împărat ? Dar unui papă care trage în el cu tunurile, Carol nu-i va face plăcerea de a-și constrînge vitejii lăncieri germani să se întoarcă în sînul bisericii. Și invers : dacă principii germani eretici se răzvrătesc împotriva maiestății sale imperiale și ridică stindardul, sfîntul părinte nu le va lăsa oare deocamdată în pace sufletele, ca să se slujească în taină de armele lor ? Între timp însă, copacul crește și-și întinde rădăcinile.

Ducele deveni neliniștit. Sosise acea oră plăcută din activitatea sa zilnică, în care-și hrănea cu mîna lui cîinii și șoimii.

— Domnilor, spuse el, pe mine călugărul ăsta neamț nu m-ar ademeni. Mi s-a arătat portretul său : un cap necioplit de țăran, fără gît, vîrît adînc între umeri. Iar protectorii săi, principii saxoni — niște butii de bere !

Guicciardini strivi cupa fină între degete și o înjurătură între dinți.

— E zăduf aici, în sală, se scuză el, iar îndată ducele puse capăt prînzului.

— Să ieșim la aer curat, propuse el. La revedere, domnilor, după apusul soarelui, în cabinetul verde.

Sforza părăsi încăperea, ca să-i arate venețianului, față de care simțea simpatie, clădirile, terasele și grădinile sale. Erau încă acele incomparabile construcții pe care le ridicase ultimul Visconti și le umpluse cu activitatea lui misterioasă, rămășițele acelei „cetăți a feri-

cirii", de unde, asemeni unui demon sfios în castelul său fermecat, condusese Italia cu o artă desăvîrșită și de unde punea ca favoriții săi să fie scoși îndată ce se îmbolnăveau, pentru ca moartea să nu bată niciciînd la aceste potraluri de marmură.[16]

O bună parte din vechea splendoare decăzuse, sau fusese strivită și astupată de război și de bastioanele ridicate deasupra. Rămînea totuși destul pentru admirația lingușitoare a frumosului Lelio, iar Francesco Sforza trăi cîteva ore plăcute. Cînd păși pe o pistă de călărie, pe care o construise de Bourbon pe vremea cînd fusese guvernator la Milano, trăsăturile princiare se întunecară, pentru a se înviora însă de îndată. Ducele auzise răsunătorul hohot de rîs al lui Guicciardini și-l și văzuse apoi pe acesta, care luase loc, în cămașă, pe o verandă rustică, în mijlocul unor rîndași lombarzi, bătea cărțile cu ei și bea un vin țărănesc acru.

— Plăcerile unui republican, rosti cu ironie Francesco Sforza. Se recreează după ce a avut a face cu un principe.

Frumosul Lelio zîmbi echivoc și își continuară plimbarea.

Cel dintîi care s-a aflat în cabinetul verde ca mușchiul, dacă nu cumva a intrat acolo îndată după ridicarea mesei și n-a mai plecat, fu Girolamo Morone. Ședea adîncit în contemplarea tabloului. O vreme își va fi desfătat ochii vrăjiți privind încîntătoarea femeie, acum însă cerceta cu o privire încordată chipul lui Pescara, iar ceea ce descifra în, sau punea de la el în trăsăturile viguroase îl determina pe bărbatul emoționat să facă gesturi violente și să rostească frînturi de cuvinte. „Cum ai să joci, Pescara ?" bîigui el întrebarea poznașă din ochii nevinovați ai Vittoriei, pe care o repetă cu mînie, ridicînd din sprîncenele negre ca smoala.

În clipa aceea, primi o lovitură puternică pe umăr

— Te-ai înamorat de divina Vittoria, mînzule ! îl întrebă Guicciardini hohotind cu grosolănie.

— Să lăsăm gluma, Guicciardini, ce părere ai despre cel de aici cu pieptar roșu ? Și cancelarul îl arătă pe comandantul de oști.

— Arată ca un călău.

— Nu, Guicciardini. Vreau să spun altceva : ce spui despre aceste trăsături ? Sînt ale unui talian sau ale unui spaniol ?

— Un amestec frumos, Morone. Viciile amîndurora : fals, crud și zbîrcit. Așa l-am cunoscut, iar tu însuți, cancelare, așa mi l-ai zugrăvit. Adu-ți aminte ! La Roma, acum doi ani, cînd glumețul Iacob ne-a azvîrlit pe amîndoi peste Tibru.

— L-am zugrăvit eu ? Atunci a fost o greșeală datorată unei impresii de moment. Oamenii și lucrurile se schimbă.

— Lucrurile, da ; oamenii, nu : ei se deghizează, se umflă în pene, dar rămîn ceea ce sînt. Nu-i așa, alteță ? Guicciardini se întoarse spre duce, care tocmai intra și pe care-l urma îndată venețianul.

Cele patru taburete fură ocupate, iar accesul în încăpere interzis. Fereastra deschisă era umplută de un arzător cer crepuscular.

— Domnilor, începu ducele cu o figură demnă, ce împuterniciri aveți ?

— Modesta mea persoană, spuse frumosul Lelio, este însărcinată să încheie înțelegerea.

— Înțelepciunea sfîntului părinte, urmă Guicciardini, dorește de asemenea să ducem lucrurile pînă la capăt. Liga a fost de multă vreme ideea lui dragă : se pune în fruntea ei, cum i se cuvine, cu rezerva ca formele arhipăstoriei să fie respectate.

— Liga a fost constituită ! strigă ducele cu îndrăzneală. Cancelare, fă procesul-verbal !

— Domnilor, începu Morone, în scrisorile sale, regența franceză, în înțelegere cu regele ținut în captivitate la Madrid [17], făgăduiește o armată considerabilă și, totodată, renunță definitiv la pretențiile asupra Neapolului și Milanului, pe care le lasă la dispoziția sfîntului părinte.

— Perfect ! jubilă ducele. Iar elveților vom obține cîți vrem, cu grămada, numai de-am avea ducați să li-i zornăim. Nu-i așa, cancelare ?

— În privința aceasta, vom căuta o soluție, îl asigurară ceilalți doi.

— Dar domnilor, stărui Morone, trebuie să ne grăbim! Borbone a fost aici. Ei ne cunosc intențiile. Cei trei comandanți amenință că într-o lună vor ocupa Milanul, dacă nu dezarmăm. Trebuie să începem lupta, iar ca să începem lupta, trebuie să ne alegem un *capitano*, acum, îndată!

— De-aceea am și venit, vorbiră din nou într-un glas cei doi.

— Să dăm ligii un comandant! repetă cancelarul. E totuna cu a decide soarta Italiei! Pe cine să-l opunem lui Pescara, cel mai mare strateg de astăzi? Numiți-mi un spirit de-o seamă cu el! Marii noștri ostași, Alviano, Trivulzio [18], zac de mult în mormînt, iar pe ceilalți i-a ucis Pavia. Numiți-mi-l! Arătați-mi personalitatea aceasta viguroasă! Unde-i mîna împlătoșată salvatoare, s-o apuc?

O stare de spirit tulbure puse stăpînire pe cei de față, iar cancelarul se desfătă luînd act de deprimarea aliaților.

— Îl avem pe ducele de Urbino sau pe ducele de Ferrara [19], opină Nasi, dar Guicciardini declară scurt că sfîntul părinte îl exclude pe ducele de Ferrara, ca fiind un vasal renegat.

— Să-l alegem pe ducele de Urbino. E meschin și egoist, cu un orizont strîmt, un veșnic tergiversator și șovăielnic, dar un oștean încercat — iar altul nici n-avem, vorbi florentinul, cu fruntea încruntată.

— Ar mai fi Giovanni Medici [20] al vostru, Guicciardini, și l-ați avea astfel pe tînărul vostru temerar, care se pare că vă stă la inimă, îl tachină venețianul.

— Îți bați joc de mine, Nasi? se mînie Guicciardini. Pentru ca un tînăr scelerat să profaneze cauza noastră patriotică și un nemernic îndrăzneț să piardă ultimul nostru război, azvîrlind zarurile unei bătălii nechibzuite? Ducele de Urbino, cel puțin, nu ne va duce la pierzare, prelungind la nesfîrșit războiul, în așteptarea unui ajutor cum ar fi niște friguri pustiitoare sau o revoltă a lăncierilor în tabăra imperială. Să-l alegem pe el. Guicciardini oftă, iar în aceeași clipă se năpusti asupra cancelarului, pe care-l văzuse făcînd gesturi deznădăjduite

la sfîrșitul spuselor sale. Lasă grimasele, nebunule! îi strigă el. Iertați-mă, alteță, dacă devin nerăbdător... iar alteța voastră, cum cred, e de partea mea...

Ducele se uită la cancelarul său.

— Fie, spuse Morone, sîntem de acord, dar e un da lipsit de bucurie, pe care alteța sa îl rostește la începutul fără perspective al alianței. Ducele dădu din cap mohorît. Nu, strigă cancelarul, nu-l rostește, alteța sa retractează, nu-și poate lua răspunderea să istovească ultima vlagă a acestui ducat! Nu pleacă la luptă descurajat și învins dinainte: Liga e dizolvată! Sau îi găsim un comandant victorios.

Cei doi tăcură posomoriți.

— Iar eu știu unul! spuse Morone.

— Îl știi? strigă Guicciardini. Pe toți dracii, dă-i drumul! Vorbește! Pe cine să-l punem în joc împotriva lui Pescara?

— Vorbiți, cancelare! îndemnă și venețianul.

Morone, care sărise în picioare de pe taburetul său, făcu un pas înainte și rosti cu voce tare:

— Pe cine să-l punem în joc împotriva lui Pescara? Pe cine de-o seamă cu el? Pe Pescara însuși!

Cei de față rămaseră împietriți de spaimă. Ducele își ațintî ochii holbați la nemaipomenitul său cancelar, în vreme ce Guicciardini și venețianul își duseră încet mîna la frunte și începură să reflecteze. Ca oameni isteți, ghiciră fără dificultate la ce se gîndea Morone. Erau fiii unui secol, cînd orice fel de trădare și de călcare a cuvîntului făceau parte din lucrurile cotidiene. Dacă ar fi fost vorba despre un condotier obișnuit, despre unul dintre acei aventurieri princiari sau plebei care-și vindeau bandele celui ce oferea mai mult, cei doi i-ar fi luat-o desigur înainte cancelarului, rostind ei îndrăznețul cuvînt. Dar cel dintîi comandant al armatei imperiale? Dar Pescara? Imposibil! Totuși, de ce nu Pescara? Și cum Morone începu să peroreze cu patimă, îi înghițiră cuvintele.

— Domnilor, spuse cancelarul, Pescara s-a născut pintre noi. N-a pus niciodată piciorul în Spania. Cea mai strălucită italiancă este soția lui. Pescara *trebuie* să iubească Italia. El ne aparține, iar în această oră fatală,

cînd vrem să-i eliberăm cu brațul nostru încă liber pe compatrioții noștri încătușați, îl revendicăm pe cel mai mare fiu al patriei și singurul ei comandant de oști. Să ne ducem la el, să-l îmbrățișăm și să-i strigăm : Salvează Italia, Pescara ! Ridic-o din decăderea ei ! Altminteri te va smulge și pe tine în prăpastia în care se prăbușește !

— Destul cu declamația ! strigă Guicciardini. Un fantast ca tine, cancelare, cu salturile neînfrînate ale fanteziei, se află aici pentru a scorni și a exprima imposibilul, care, poate privit mai îndeaproape, nu e cu totul imposibil. Acum însă stai liniștit și lasă-i pe cei rezonabili să examineze și să pună în ordine ceea ce tu ai intuit în febră. Nu mai gesticula ca un turbat, stai jos și lasă-mă să vorbesc !

Domnilor, adesea, și în situații disperate întotdeauna, îndrăzneala e cel mai bun și singurul sfetnic. Războiul sub comanda ducelui de Urbino se holbează la noi cu găvanele goale, ca o mască. Simțim cu toții că acesta ne-ar paraliza treptat și ne-ar duce metodic de rîpă. Mai bine o cutezanță smintită. Așadar, de acord ! Dacă e după mine, să-l ispitim pe Pescara ! Dacă ne trădează împăratului, ne poate nimici pe toți. Dar cine știe dacă nu se află sub stăpînirea demonului său ? Mai întîi să ne întrebăm : cine e Pescara ? Am să vă spun : un genial om de calcul, care analizează și cumpănește cu perspicacitate posibilitățile, care are obiceiul să cerceteze lucrurile pentru a afla, dincolo de aparența înșelătoare, adevărata lor valoare și forța lor reală. Ar fi el altminteri cel care este, învingătorul de la Bicocca [21] și de la Pavia ? Cînd ne vom duce la el, mai întîi va simula indignare teribilă în legătură cu un lucru pe care cu siguranță că l-a gîndit și examinat în anumite momente, chiar dacă, probabil, numai pentru a-și exersa mintea în necontenită lucrare. Apoi va cumpăni încet și cu grijă : materialul pe care i-l dăm, adică Italia noastră, ca să vadă dacă se poate forma din ea o armată, iar mai tîrziu un imperiu, și — răsplata lui. Și cum materialul e, ce-i drept, nobil, dar fragil, avînd deci nevoie de o mînă viguroasă care să-l modeleze, trebuie să-i oferim răsplata cea mai mare : o coroană.

— Ce coroană ? bîigui înfricoșat ducele.

— O coroană am spus, alteță, nu un ducat, și m-am gîndit la frumosul Neapole. Neapole se află în mîinile dușmanului, e deci liber, și e și o feudă a Sfîntului Scaun.

— Dacă tot distribuim coroane, interveni cu ironie venețianul, de ce nu-i oferim de îndată lui Pescara coroana legendară și de vis a Italiei ?

— Coroana de vis ! Obrazul florentinului zvîcni dureros. Apoi vorbi cu semeție, uitînd de sine și de cei ce ședeau în juru-i. Coroana Italiei ! Cînd Pescara va călări în fruntea oastei noastre, coroana aceasta, nenumită, va veni plutind spre el. De-ar putea el, omul cel mai mare din istoria noastră, să prindă și să apuce această coroană ideală după care s-au întins unele mîini, și dintre cele mai ticăloase ! De-ar deveni pe capul său o realitate ! Și — rosti el cu îndrăzneală — deoarece astăzi lăsăm deoparte orice unitate de măsură obișnuită și dăm expresie gîndurilor noastre limită și dorințelor noastre celor mai intime, atunci aflați, domnilor : dacă Pescara este cel predestinat, ceea ce ar fi posibil, momentul e cît se poate de prielnic, iar stelele făgăduiesc urmări fericite. Dacă Pescara va edifica Italia, el va și domni peste ea. Dar, cancelare, te-am numit un fantast și, iată, eu fantazez mai mult decît tine. Să ne întoarcem din imperiul celor nenăscute în realitate și să ne punem întrebarea : cine preia rolul ispititorului ?

— Sînt gata să mă azvîrl în prăpastie asemenea lui Curtius [22] ! exclamă cancelarul.

— Foarte bine, încuviință Guicciardini. Tu ești persoana indicată. Altuia i-ar pieri vocea, altul ar intra în pămînt de rușine în clipa în care ar păși în fața lui Pescara, ca să discute cu el despre trădarea sa. Tu însă, nerușinatule, ești capabil de orice, iar tichia ta cu clopoței te scoate din situații și încurcături, în care oricare altul și-ar pierde capul. Dacă Pescara nu acceptă, te va privi sub latura ta smintită și te va trata ca pe un farsor ; dacă acceptă, va ști să descopere sub gesturile tale tragice și grimasele tale comice seriozitate și măreția cauzei. Du-te, fiul meu, și ispitește-l pe Pescara !

Ducele, care se ghemuise pe taburetul său, frămîntîndu-și mintea, tocmai voia să strige după lumină, căci se

lăsa noaptea, iar lui îi era frică de întuneric. Atunci băgă de seamă că lucrurile au ajuns la punctul culminant și se sperie.

— Cancelare, nu-ți îngădui! porunci el. Nu vreau să am nimic a face cu acest puternic Pescara. Dacă-l obținem, îmi va lua mai întîi cîmpiile, care ademenesc războiul, și fortărețele, care le apără. Iar dacă le-a luat, le va păstra. Dacă nu intră în joc, eu cel dintîi am să ispășesc și am să cad fără îndurare sub osînda împăratului, suzeranul meu. Oh, vă citesc gîndurile! Voi cu toții, chiar și cel de-aici — se uită cu tristețe la cancelarul său — aveți necontenit în minte numai Italia voastră, iar eu nu însemn pentru voi decît atît — ducele suflă peste palma-i întinsă. Eu însă sînt un principe și vreau să-mi păstrez moștenirea, Milanul meu și nimic altceva decît Milanul meu. Iar tu, Girolamo, nu te duci la Pescara. Ar suferi de pe urma plecării tale treburile noastre. Nu mă pot dispensa de tine nici o oră!

Acum luă cuvîntul frumosul Lelio, care spuse cu voce înceată:

— Dacă alteța voastră stăruie asupra acestui lucru, atunci prin obiecția voastră, planul nostru cade, iar eu aș avea altul. De vreme ce, într-un mod ciudat, ne căutăm un *capitano* printre comandanții imperiali, n-ar fi oare de făcut încercarea de a vedea dacă nu cumva Borbone s-ar putea decide la o a doua trădare în schimbul unei oferte mari?

Ducele înlemni de groază.

— Cînd pleci, dragul meu Girolamo? întrebă el.

— Mai întîi, cancelare, interveni Guicciardini, trebuie să-ți spun că am primit însărcinarea să te iau cu mine la Roma. Sfîntul părinte dorește să te cunoască mai îndeaproape. Fiindcă are o foarte bună părere despre tine. Te numește cancelarul Proteus [23] și susține că, în ciuda ochilor tăi smintiți, ești unul dintre cei mai inteligenți bărbați ai Italiei.

— E bine așa, remarcă venețianul, chiar și pentru motivul că prin aceasta este amînată clipa cînd Girolamo Morone se va duce la Pescara ca ispititor. Doresc ca mai întîi să dau acestei clipe un sol și rădăcini în opinia publică.

Îmi îngăduiți, domnilor, să expun mai pe larg această idee ?

Veneţianul, al cărui chip şters, atit cît mai putea fi distins în semiîntuneric, luă o expresie energică, vorbi cu voce hotărîtă :

— Cînd şi-a rostit importanta propunere, cancelarul ne-a speriat, fără-ndoială, dar nu ne-a surprins propriu-zis. După ce lovitura nimicitoare de la Pavia a îngenuncheat la picioarele împăratului întreaga noastră Italie, opinia publică a căutat de la sine o barieră împotriva atotputerniciei ameninţătoare şi a făcut să ia fiinţă din natura lucrurilor liga noastră. În acelaşi timp, opinia publică s-a ocupat de răsplata cuvenită lui Pescara pentru victoria lui totală şi pentru capturarea unui rege. Şi cum zgîrcenia şi nerecunoştinţa împăratului sînt cunoscute de toată lumea, opinia publică a tras concluzia că strategul său nu va fi răsplătit satisfăcător, iar pe de altă parte, acesta va căuta o compensaţie în altă parte. În momentul de faţă, opinia publică leagă laolaltă aceste două lucruri : alianţa noastră patriotică, despre care s-a şi aflat cîte ceva, şi un posibil cîştig mai mare pentru Pescara. În felul acesta, trecerea acestuia de partea noastră devine credibilă, mai înainte de a se produce. Ceea ce ne trebuie acum este ca această întemeiată părere generală să capete un chip convingător printr-o mînă dibace şi să fie tălmăcită de o limbă abilă într-un grai inteligibil pentru toată Italia. De curînd a apărut printre noi un talent pribeag, un tînăr care promite mult şi care sper că se va lăsa reţinut la Veneţia...

Guicciardini şi ducele strigară într-un glas :

— Un picior în fund lui Aretino[24] ! M-a calomniat într-un mod ruşinos...

— Un bărbat divin ! M-a numit cel dintîi principe al Italiei !

— Văd, zîmbi Nasi, că omul e cunoscut şi aici corespunzător valorii sale. Scrisorile lui, către persoane reale sau imaginare, răspîndite în mii şi mii de foi, reprezintă o forţă şi stăpînesc lumea. Am să-i trimit o sumă foarte mare, şi vă veţi minuna de recolta de ciuperci otrăvitoare frumos colorate care vor răsări peste noapte din solul Italiei întregi : versuri, articole, corespondenţă, o

horă bacantică, săltăreață, amețitoare, de figuri și expresii voalate și fățișe, amenințătoare și ademenitoare, toate rotindu-se în jurul lui Pescara și în jurul verosimilității și frumuseții trădării sale. În felul acesta se va forma o convingere generală de nezdruncinat, care-l va împinge de partea noastră pe Pescara, iar în același timp — și acesta-i lucrul principal — îl va submina la curtea imperială atît de temeinic și definitiv, încît *va trebui* să devină trădător, fie că vrea sau nu.

— Nici vorbă, excelență! strigă cancelarul din întuneric. Îmi stricați jocul! Eliberatorul Italiei trebuie să se decidă în deplină libertate, nu ca victimă a unei capcane diabolice...

— Ești magnific, Morone, cu scrupulele tale morale! îl întrerupse Guicciardini. Află că și inima mea se revoltă și e de partea celui prins fără scăpare în cursă! Dar eu poruncesc omului din mine să tacă și acționez ca politician. Între tot ce s-a scornit în seara aceasta, mijlocul propus de excelența sa este incomparabil cel mai mîrșav, dar și cel mai inteligent și cel mai eficace. Abia acum lucrurile devin realmente periculoase pentru Pescara, iar trădarea plauzibilă. La lucru, deci.

— El e între noi și ne ascultă! strigă ducele cu o voce stridentă, încît cei de față fură străbătuți de un fior.

Privirile tuturor urmară privirea înspăimîntată a ducelui. Luna, care se ridicase peste orizont ca un orbitor disc de argint și începuse să-și azvîrle razele piezișe în mica încăpere, lumina straniu partida de șah. Ochii strălucitori ai Vittoriei priveau cu mînie, ca și cum femeia ar fi rostit: Ai auzit, Pescara? Ce infamie! Apoi, ea întreba cu spaimă: Ce-ai să faci Pescara? Pescara era palid ca moartea, cu un zîmbet în colțul gurii.

CAPITOLUL AL DOILEA

În nișa largă și luminoasă a ferestrei din acea nobilă încăpere a Vaticanului, pe plafonul și pereții căreia Rafael preamărise triumfurile umanității, ședea un moșneag cu trăsături viguroase și cu o înfățișare venerabilă. Vor-

bea cu chibzuială unei femei care ședea la picioarele sale și-și ținea ridicat spre el capul încununat cu cozi de un blond închis, o femeie cu sînge omenesc cald în vine, tot atît de frumoasă ca și noțiunile de drept și de teologie pe care le-a întrupat Rafael în splendide figuri feminine. Bătrînul papă, cu spatele lui lung încovoiat și în veșmîntu-i alb ce cădea în falduri, semăna cu o matroană înțeleaptă care stă la taifas, dînd sfaturi, cu o femeie tînără.

Vittoria abia luase loc pe scăunelul său, cînd sfîntul părinte se informă mai întîi de starea sănătății soțului ei, marchizul Pescara.

— Mai simte rana din coastă, căpătată la Pavia? spuse el.

— Marchizul s-a vindecat complet, replică Vittoria cu nevinovăție. Rana din coastă i s-a cicatrizat, la fel cu aceea mai gravă de la frunte. Va veni să salute pe sfinția voastră, îndată ce-și va lua concediul pe care i l-a făgăduit în bunăvoința sa împăratul și care ne va îngădui să fim împreună, pe deplin fericiți — femeia rosti aceste cuvinte cu ochii plini de bucurie — pe insula noastră din mare. Dar marchizul șovăie deocamdată să-și ia acest concediu, nu din cauza orizontului politic, care nu e nici mai senin, nici mai întunecat ca de obicei — așa îmi scrie — ci fiindcă n-ar dori să părăsească armata tocmai acum. Ucigașul — zise femeia zîmbind — se ocupă cu o armă de foc perfecționată și cu o nouă manevră. Ar vrea mai întîi să ducă la bun sfîrșit toate acestea. De aceea, deși la început voia să mă surprindă aici la Roma, m-a poftit în tabăra lui de campanie de la Novara, iar mîine plec, nu în cochilia lecticei mele, ci în șaua focosului meu căluț turcesc. De-aș avea aripi! Mi-e dor de cicatricele domnului meu, al cărui chip nu l-am mai văzut de la vestita bătălie care l-a făcut nemuritor. Am alergat de aceea la sanctitatea voastră, cu bucuria în inimă, ca să-mi cer învoire: căci acesta e scopul vizitei mele.

Astfel vorbi Vittoria, învolburată și avîntată ca o fîntînă romană.

Din cuvintele ei sincere, sfîntul părinte deduse că Pescara își învăluie comportamentul în același clar obscur

care-i plăcea și lui. Numai cu deosebirea că în momentele decisive tînărul Pescara țișnea ca un fulger din norul său, în timp ce Clement, nehotărît, mînios pe el însuși, rămînea ascuns în al său, deoarece, din prea mare înțelepciune bătrînească, pierdea momentul. Ca să folosim altă metaforă, își ascuțea condeiul atît de mult, încît, spre supărarea lui, vîrful prea fin se rupea. Acum păși încet, pipăind.

— Marchizul a cerut un concediu? se minună el. Mă gîndesc, poate-și dă demisia? Ahile s-a retras supărat în cort, așa am auzit.

— Nu știu nimic despre așa ceva, și nici nu cred, sfinția voastră, replică Vittoria, dîndu-și cu un gest mîndru capul pe spate. De ce să-și dea demisia?

— Nu din pricina unei rumene Briseis [25], madonna, răspunse Clement, enervat, cu o glumă rece, ci fiindcă a fost păcălit în legătură cu un rege capturat și cu turnurile din Sora și Carpi.

Prin aceste cuvinte, papa făcea aluzie la două fapte cunoscute. La Pavia, luîndu-i-o înainte lui Pescara, viceregele Neapolului primise spada regelui francez și, prin aceasta, obținuse dreptul de a-l duce în Spania pe augustul prizonier. Apoi, împăratul dăruise Sora și Carpi nesătioșilor Colonna, propriile rude ale Vittoriei, nu marelui său strateg, care-și aruncase și el ochii spre cele două posesiuni.

Vittoria roși involuntar.

— Înalt preasfinte, gîndind astfel, îl micșorați pe soțul meu. Vă imaginați un Pescara meschin. Dați-mi învoirea să plec, ca să mă conving că Pescara al sfinției voastre nu este Pescara al meu. Mă grăbesc să ajung la cel adevărat.

Vittoria se ridică și rămase în picioare, înaltă, în fața papei, dar se înclină din nou, cu un gest de smerenie, implorîndu-l s-o binecuvinteze. Clement o rugă însă să se așeze din nou, iar ea îi dădu ascultare. Papa nu voia să lase să-i scape prilejul de a-l convinge prin gura dragă a soției sale pe Pescara de a săvîrși apostazia. Înțelese însă ușor că n-ar fi izbutit nimic în fața Vittoriei Colonna, așa cum o vedea înaintea lui, prin aluzii și fraze pregătitoare: femeia ori s-ar fi împotrivit cu vehemență echi-

vocurilor, ori le-ar fi respins, fără să le ia în seamă, ca pe ceva ininteligibil și de nimic. Acestei firi adevărate și dornice de adevăr, lucrurile trebuiau să-i fie înfățișate în contururi limpezi și puse în plină lumină, pentru a le învrednici cu privirea ei. Dar un asemenea procedeu nu se potrivea cu felul de a fi al papei, care oftă adînc.

Clement găsi însă o ieșire, nu lipsită de spirit și viclenie. Cu o figură nevinovată, o întrebă pe Vittoria, în vreme ce-și punea degetul cu inelul de pescar pe o carte legată în catifea albastră, cu încuietori aurite :

— Mai imaginezi ceva poetic, copilă dragă ? Realmente, sînt un admirator al muzei tale, deoarece aceasta se ocupă cu lucruri bune și sfinte. Îmi place cu deosebire atunci cînd pune întrebări morale și răspund la ele. Dar încă n-ai tratat în nici unul dintre sonetele tale problema morală cea mai grea. Știi la ce mă refer, Vittoria Colonna ?

Vittoria nu fu surprinsă de ideea bruscă a sfîntului părinte, deoarece în problema abordată se afla pe propriu-i teren și, ținînd seama de numele ei celebrat de mai multă vreme, știa că învățați și oameni de rînd ar dori nu rareori să-i pună întrebări asemănătoare. Se simți dornică de luptă și-și ridică trupul zvelt, în vreme ce ochii i se umplură de lumină.

— Disputa morală cea mai importantă, spuse ea fără a sta pe gînduri, se poartă între două îndatoriri supreme.

Sfîntului părinte îi venise acum apa la moară.

— Așa este, întări el cu o seriozitate teologică. Adică : aparent supreme, fiindcă una dintre cele două este întotdeauna superioară celeilalte, altminteri n-ar exista o ordine morală a lumii. Mă rog lui Dumnezeu și sfinților săi să te ajute, făcîndu-te să recunoști care e datoria superioară, pentru a o prefera celei inferioare, tu și soțul tău, căci, iată, această mare și grea luptă se va apropia de voi doi.

Vittoria păli, deoarece întrebarea academică tăie brusc în carne vie, dar sfîntul părinte rosti solemn :

— Ascultă, copila mea ! Tot ceea ce am să-ți spun ție acum, i se spune și marchizului, la care cuvintele mele vor ajunge prin tine. Află deci : Sfîntul scaun se

desparte în acest moment de maiestatea sa imperială și o provoacă la luptă. Acționez astfel ca principe și ca păstor. Ca principe : fiindcă astăzi a sosit ora fatală a Italiei. Dacă o lăsăm să treacă fără folos, noi toți principii italieni, cădem pentru secole de-acum înainte sub jugul spaniol. Întreabă pe cine vrei : așa judecă toți oamenii cu minte. Dar și ca păstor suprem. Dacă vechea idee imperială reînvie în acest tînăr enigmatic, care reunește popoarele în sîngele său și în coroanele de pe cap, atunci zadarnic a fost truda înfocată a sfinților mei predecesori, iar prin noua artă statală biserica va fi mai strins încătușată și mai profund umilită decît de pumnii de fier ai acelui fabulos monstru german, Salieri [26] și Staufen. Așa stau lucrurile. Rămîi tu nepăsătoare față de ceea ce Italia îndeplinește cu teamă și speranță ?

— Marchizul nu va voi să creadă, spuse Vittoria, roșind pentru o clipă. Sfîntul părinte zîmbi. Sfinția voastră să nu uite, zîmbi ea la rîndu-i că sînt o ghibelină.

— Ești o romană, copila mea, și o creștină, o corectă Clement.

Urmă o pauză. Apoi Vittoria întrebă :

— Și Pescara ?

— Pescara, răspunse papa cu vocea scăzută, este mai curînd supusul meu decît al împăratului. Căci el e un napolitan, iar eu sînt suzeranul Neapolului. Să nu crezi, Vittoria, că spun vorbe nechibzuite. Cum aș putea s-o fac, de vreme ce sînt conștiința lumii ? Cu adevărat, ți-o spun : în nopți fără somn și în ore îngrijorate din zori mi-am cercetat drepturile asupra lui Pescara. Neîncrezător în rațiunea mea politică, i-am consultat pe cei doi juriști de frunte ai Italiei, Accolti și... hm... pe al doilea.

Papa își strivi cu prudență pe limbă numele, fiindcă își amintise la timp că acest al doilea jurist, episcopul de Cervia, se bucură de faima celei mai nerușinate venalități. Clement ciocăni pe cartea albastră cu degetul împodobit cu inelul de pescar și continuă :

— Amîndoi au fost de acord că, din cel mai riguros punct de vedere juridic, Pescara este omul meu cu mult mai mult decît al împăratului, și tot amîndoi mi-au amintit că, pe deasupra, datorită puterii mele spirituale supreme, acum, cînd împăratul devine dușmanul meu,

am dreptul de a-l dezlega pe marchiz de jurămîntul de credință pe care l-a făcut unui dușman al Sfîntului scaun. Papă se ridicase încet. Iar aceasta o și fac! spuse el pe un ton preoțesc. Îl dezleg pe Fernando d'Avalon de împărat și rup cătușele devotamentului său. Îl numesc pe marchizul de Pescara gonfaloniere al bisericii și comandant suprem al ligii, care se numește cea sfîntă, deoarece în fruntea ei se află Christos în persoana succesorului ei.

Papa făcu o pauză. Apoi ridică mîna dreaptă și cea stîngă la aceeași înălțime, ca și cînd ar fi ținut cu ele o coroană deasupra creștetului Vittoriei Colonna, care, copleșită de uimire, căzu în genunchi, și rosti cu voce tare :

— Răsplătind dinainte meritele gonfalonierului meu față de mine și de sfînta biserică, îl încoronez pe Fernando d'Avalon, marchiz de Pescara ca rege al Neapolului!

Tînăra regină tremura de bucurie. Credința ei era că merită o coroană. Primi binecuvîntarea fără o vorbă, cu obrajii arzînd. Apoi se ridică și porni spre ușă, cu pași măsurați, dar grăbiți, ca și cum n-ar mai fi putut să aștepte, în dorința de a-i duce soțului ei coroana la care fusese înălțat.

Sfîntul părinte, el însuși mișcat, o urmă atît de repede, încît aproape că-și pierdu un pantof. O ajunse în prag și voi să-i ofere legătura de catifea albastră.

— Pentru marchiz, spuse el.

În clipa aceea îi zări în spatele ei pe Guicciardini și Morone, care probabil că ascultaseră puțin la ușă. Vittoria, cu ochii strălucitori plini de bucurie, îi apăru cancelarului o asemenea minune, încît aproape că-și pierdu cumpătul. Se reculese însă repede și-l imploră pe papă :

— Înalt preasfinte, prezentați-mă, pe mine, nesfîntul, divinei Vittoria! la care Clement îi dădu o lovitură ușoară pe umăr și îl prezentă cu cuvintele :

— Cancelarul ducatului Milano, un om de lume, asupra căruia începe să se lase sfîntul duh! Apoi îi șopti Vittoriei la ureche : Morone, *buffone*.

Vittoria, în confuzia fericirii ei, dispăru, în vreme ce papa, în propria-i confuzie, rămase în mînă cu pre-

ţioasa carte albastră, căci era încă total ameţit de îndrăzneaţa faptă simbolică la care îl îmboldise prezenţa frumoasei femei. Simţea totuşi că îşi cam pierduse echilibrul ; cu o mişcare a mîinii respinse vizita florentinului şi a lombardului şi se întoarse în încăperea rafaelică.

Cei doi care nu fuseseră primiţi se uitară unul la altul o clipă, apoi Guicciardini, rîzînd, îl luă de braţ pe cancelar şi-l trase încet pe scara cu trepte domoale spre grădinile Vaticanului, ale căror alei umbrite nu fură nevoiţi să le caute, fiindcă cerul se acoperise cu nori negri.

— De fapt, spuse Guicciardini, mi-e drag bătrînul. Oricît de subtil ar unelti şi oricît de chibzuit ar vorbi, e totuşi în forul său lăuntric un om pătimaş, minios, ca şi mine, iar astăzi extrem de agitat, fiindcă i-a destăinuit Vittoriei Colonna periculoasa noastră taină. Extaziat cum erai, n-ai observat firesc cum a vrut să-i vîre în mînă avizele lui Accolti şi Angelo de Cesis. Doi netrebnici venali, care justifică sperjurul cu pasaje din biblie ! Altminteri e un lucru vrednic de admirat că la vîrsta lui înaintată Clement întreprinde ceva atît de îndrăzneţ şi cu urmări atît de grave şi, încă mai mult, că le întreprinde cu o profundă neîncredere în el şi în steaua lui, fiindcă în taină se socoteşte un ghinionist. Iar asta-i rău. Leon a fost totuşi altfel de om, mereu strălucitor şi triumfător, şi de aceea mereu fericit,[27] în vreme ce actualul papă, aşa cum mi-a profetizat de curînd pe tonul proorocului Ieremia, vede de pe acum oraşul etern jefuit, iar din aceste acoperişuri — Guicciardini arătă spre Vatican — urcînd fum şi flăcări. Cu toate acestea, începe lupta împotriva împăratului, lucru pentru care îl preţuiesc mult, deşi ceea ce-l interesează în primul rînd e Florenţa lui. Mai are sînge în vine şi scrîşneşte din dinţi, cîţi i-au mai rămas, cînd vede aroganta nobilime spaniolă fudulindu-se în Capitoliu ca la Neapole şi Bruxelles. Dar la ce visezi tu, cancelare ? La femeie ? Firesc.

— Am să-i vorbesc romanei ca un vechi roman ! strigă cancelarul.

— Bine ! Numai fereşte-te ca nu cumva în înflăcărarea ta să-ţi scoţi de sub togă clasicul picior de ţap.

Fii cuviincios, rostește vorbe mari și înhață-o de vanitatea ei.

— De inimă vreau s-o înhaț !

— Asta-nseamnă : de călimara ei, fiindcă inimile femeilor care scriu sînt umplute cu cerneală, bîrfi clevetitorul florentin. Dar tu știi, cancelare — și Guicciardini îl ciupi tare de braț — că sfîntul părinte nu e singurul pe care întreprinderea noastră nu-l lasă să doarmă. În săptămînile acestea, nici eu n-am închis ochii. Mă gîndesc mereu la acest Pescara. Pe supărarea lui împotriva împăratului nu dau doi bani : cei doi se pot împăca peste noapte. Tot atît de puțin contez pe influența femeii. Ea îi va transmite mesajul papii, după aceea, el nu o va mai asculta. Nici eu nu cred în devotamentul său feudal. Pescara nu e un Cid Campeador, sau cum îl numesc spaniolii pe loialul lor erou, pentru așa ceva e în prea mare măsură un fiu al italiei și al secolului. Crede numai în putere și în singura datorie a oamenilor mari, anume de a atinge culmea puterii prin mijloacele epocii și pentru a îndeplini misiunile epocii. Așa este Pescara, și așa ne și convine. Negreșit, va deveni prada noastră, iar noi a lui. Totuși... rîzi de mine, Morone... ceva mă neliniștește : presimt ceva ascuns sau tăinuit, ceva esențial sau poate doar întîmplător, ceva de natură trupească sau o trăsătură a sufletului său, pe scurt un obstacol necunoscut care ne barează drumul, ne încurcă și ne zădărnicește calculul exact.

— Dar, spuse Morone, căzînd pe gînduri, dacă Pescara e așa cum îl socotești și dacă faptele sînt așa cum le cunoaștem, din ce sursă spirituală ar proveni acel factor ostil ?

— Nu știu ! Sau poate... despre acest Pescara merge vestea că-l lasă pe dușmanul pornit la asalt să ocupe toate înălțimile, pentru ca apoi s-o acopere brusc pe cea din urmă cu o ploaie de foc și să-i opună astfel un meterez nimicitor. Dacă se va ridica și înlăuntrul său un astfel de meterez împotriva noastră, în chiar clipa cînd vom crede că am pus stăpînire pe sufletul lui ? Dar să lăsăm nălucirile care nu sînt altceva decît produsul tensiunii dinainte de furtună, teama și incertitudinea care preced orice întreprindere mare și periculoasă.

Un fulger scăpără deasupra Vaticanului. Străluci ca un foc alb și puse în relief frumoasele proporții ale noii arhitecturi. Sub bubuitul tunetului, cei doi se pierdură printre coloanele unui portic, Guicciardini impresionat și întrebîndu-se ce semnificație are semnul prevestitor, cancelarul, indiferent față de cer și semnele sale, căci se și vedea la picioarele Vittoriei Colonna.

În amețeala însufleții ei, aceasta părăsise Vaticanul, coborînd pe cea mai apropiată dintre numeroasele scări ale acestuia și ieșind pe o poartă laterală. Uitase de lectica și suita care o așteptau zadarnic în fața porții principale, și, purtată mai mult de visul ei orgolios decît gonită de furtuna ce se apropia, se îndrepta cu veșmintele fluturînd înapoi spre palatul ei din Piața Apostolilor. Pășea cu o coroană răpită aidoma celei dintîi Tullia,[28] nu peste leșul tatălui, ci peste acela al devotamentului politic, căci fiica lui Fabrizzio Colonna și soția lui Pescara era napolitană și supusa lui Carol al V-lea, regele Neapolului.

Gestul încoronării simulat de papă o copleșise. Obișnuința și mediul, credința seculară și formele tradiționale ale evlaviei o făceau să vadă în capul bisericii, oricît de decăzut ar fi fost acesta, un instrument al voinței divine și un receptacul al hotăririi supreme — și cum oare propria-i trufie și, încă mai mult, mîndria iscată de valoarea soțului ei i-ar fi îngăduit să se îndoiască de dreptul papei de a așeza o coroană pe capul cel mai vrednic? Acțiunea îndrăzneață a acestui Medici îi apărea, deși erau alte vremuri, drept o hotărîre a divinității.

Noua regină fără suită străbătuse în grabă Borgo, trecuse Puntea îngerilor, iar acum parcurgea Ulița dreaptă, cum se numea, prin larma mulțimii. Oamenii îi făceau respectuoși loc, fără să se mire că o văd fără suită și că merge cu pași atît de grăbiți, înaripați acum și de furtuna ce se apropia. Cînd și cînd însă pașii nobilei femei se încetineau în înghesuiala crescîndă de pe strada nu lată, deși îngusta fîșie de cer de deasupra devenea mereu mai întunecată și mai amenințătoare.

Deodată, peste mulțime, Vittoria Colonna zări o cavalcadă. Domni de la ambasada spaniolă îl însoțeau, desigur spre o audiență la Vatican, pe al treilea coman-

dant imperial din Lombardia, Leyva. Acest fost grăjdar, fiu al unui circiumar și al unei tîrfe, care se ridicase printr-o ambiție de slugă și o voință de fier, avea un corp greoi și un cap de buldog, deoarece fruntea, nasul și buzele îi fuseseră spintecate de aceeași lovitură de sabie. Alături de el, pe un splendid pursînge andaluz călărea, înfășurat într-o mantie albă, un bărbat distins, cu părul brun și trăsături energice, care părea acum că o salută cu o înclinare smerită pe Vittoria; în realitate însă, se aplecase doar în fața unui sfînt de piatră de la o biserică apropiată.

Lumina stridentă a furtunii, sau atitudinea de o ostilitate reținută a acestor domni, într-un oraș despre al cărui suveran cu trei coroane știau că-l trădează pe regele lor, sau, în sfîrșit, fantezia ațîțată a Vittoriei o făceau pe aceasta să vadă și să simtă în *grandezza* călăreților și a cailor, în brațele proptite-n șolduri, în privirile disprețuitoare aruncate peste umăr spre fiii lui Romulus, chiar și în vîrfurile țepene ale bărbilor disprețul și jignirea incipientei domnii spaniole asupra lumii, priveliștea îi inspira groază și scîrbă, și o ură de moarte se trezi în pieptul ei de romană împotriva acestor tîlhari străini și aventurieri aroganți, care prădau laolaltă lumea nouă și pe cea veche. De ce oare tînărul împărat era în același timp și regele acestei națiuni nelegiuite, în ale cărei vine curgea sînge maur și care otrăvise Italia cu ai săi Borja?

Altminteri, străvechiul spirit de familie al neamului ei ghibelin, care vreme de secole a tras foloase de pe urma slujirii fără umilință a cauzei imperiale, ar fi legat-o de Carol, dar nu, nu de acest împărat, chiar de n-ar fi fost spaniol. Nu-și putea face nici o idee despre băiatul acesta în contururi vagi, pe care nu-l văzuse niciodată la față, nici ea, nici oricine alcineva din Italia, pe pămîntul căreia împăratul șovăia să pășească.

Desigur, Carol îi trimisese o scrisoare după victoria de la Pavia, ca s-o felicite că e soția lui Pescara. Dar tocmai în aceste puține rînduri i se păruse că se oglindește un suflet lamentabil, iar ceea ce-i displăcuse cel mai mult nobilei femei fusese evlavia, în ochii ei speriosă și bigotă, cu care tînărul împărat trecea întreaga

onoare a victoriei în seama lui Dumnezeu și a sfinților săi. Deși ea însăși recunoscătoare cerului, Vittoria socotea o asemenea smerenie drept ceva mărunt pentru un bărbat și un suveran. Nu se afla oare aici mărturia că entuziasmanta victorie îl lăsase rece pe cel aflat departe, mai mult chiar, nu se afla aici intenția meschină de a micșora valoarea luarilor lui Pescara? Acesta era motivul pentru care se afirma că totul fusese săvîrșit de cer. Dar Vittoria era de o gelozie ardentă în privința gloriei soțului ei. Și cît de lipsit de generozitate se dovedise Carol! Se îndurase să-i refuze strategului, căruia îi datora Italia, două sărmane orășele italiene! Nu, pe un asemenea om meschin nici nu-l puteai trăda, cel mult îl puteai părăsi, lăsîndu-l în voia lui.

Deodată o orbi un fulger puternic, același care-i gonise pe cancelar și Guicciardini sub acoperișurile Vaticanului, și cum tocmai se porni să cadă ploaia, ajunse, cotind la dreapta pe o ulicioară laterală, la treptele înnegrite ale Panteonului și la grandiosul lui portic. Fără a pătrunde în interiorul impunătorului templu, se sprijini, inspirînd răcoarea ce se lăsase, de una dintre masivele coloane strîns înghesuite, iar sub streașina vechii construcții spiritul ei se reîntoarse într-o antichitate mai timpurie, ale cărei virtuți erau preamărite de forța plastică fluentă a secolului, fără ca aceasta să le posede sau măcar să le poată înțelege în rigiditatea lor monotonă și în realitatea lor severă.

Virtuoasele Lucreția și Cornelia[29] îi apărură în fața ochilor saturați de antichitate ca niște surori, căci și ea purta două nume, amîndouă de o rezonanță romană desăvîrșită, iar totodată și ei îi era necunoscut răul feminin ca și acelor înalte doamne. Acele creaturi modeste și mîndre îi născuseră pe cuceritorii lumii, iar magnificul vers al lui Virgiliu „Tu regere imperio“,[30] pe care îl mai recitase adesea, o impresionă acum pînă la lacrimi. Intră în templu și se azvîrli în genunchi în mijlocul acestuia, sub bolta luminată de fulgere, și se rugă frîngîndu-și mîinile ca Roma și Italia să nu se scufunde în mormîntul sclaviei. Își înălță ruga spre cerul creștin și nu mai puțin spre olimpianul ce tuna deasupra ei, spre tot ceea ce mîntuiește și are vreo putere, cu acea por-

nire stranie și totuși firească în epocile de tranziție de a amesteca zeii.

Cînd părăsi Panteonul — nu mai știa cît șezuse în genunchi — cerul italian tocmai se înveselea din nou, iar ea, cu mersul ei obișnuit, ușor și măsurat, își sfîrși drumul spre palatul său.

Acolo, gîndurile i se întoarseră la Pescara. Nu aceste mîini de femeie ale ei puteau să-l alunge pe spaniol, putea s-o facă numai el, care ținea în fiecare dintre mîinile sale cîte o victorie, dacă ea și împrejurările ar fi reușit să-l convingă. Îi era îngăduit să spere ? Avea ea o asemenea putere asupra lui ? Și Vittoria se văzu nevoită să-și spună că, în ciuda lungilor și intimilor ani de căsnicie, nu-l cunoștea pe cel mai dinlăuntru Pescara. Îi știa pe de rost chipul, gesturile, cele mai mici obișnuințe. Că omul acesta cumpătat îi este credincios, o credea și nu se înșela. Că o adora și nutrea față de dînsa cea mai mare dragoste și grijă ca față de bunul său suprem, fiind în același timp plin de gingășie și de respect, era ceva ce-o umplea de mîndrie. În ceasurile fericite de ședere împreună, mereu întrerupte de campanii și tabere, el azvîrlea planurile și hărțile și pe al său Titus Livius, pentru a-și contempla soția și, împreună cu ea, albastrul mării și pînzele de corabie în mișcare. Juca șah cu ea, și ea cîștiga. O ruga să cînte la lăută, închidea ochii și asculta. Îi oferea teme ingenioase pentru sonetele ei și uneori întărea conturul gîndurilor ei generale și al expresiilor ei ample, fiindcă el însuși, în răgazul nedorit al unui prizonierat — și realmente deloc rău pentru un războinic — compusese un *Triumf al iubirii* spre proslăvirea Vittoriei.

Dar despre victoriile sale, tînăr cum era și în așteptarea altora mai mari, nu-i povestea niciodată soției sale, fiindcă, așa cum spunea, nu dorea nici s-o plictisească, nici s-o împroaște cu sînge, căci o campanie este o lungă probă de răbdare ce duce spre băltoaca roșie a unui abator. Nici despre politică nu-i vorbea nimic, nici despre cele trecute, nici despre cele viitoare, deși odată îi scăpase vorba că a conduce cu mîini nevăzute oameni și lucruri este lucrul cel mai ales din lume, iar cel care

a apucat să cunoască un asemenea lucru nu mai prețuiește nimic altceva. De obicei însă era de părere că politica e un tîrg murdar, iar soția lui nu trebuie să-și vîre în dezgustătoarea mlaștină nici măcar vîrful alb al piciorului.

Astfel, Vittoria își mărturisi că Pescara, care pătrundea totul fără să se înșele, este de nepătruns pentru ea și ferecat în gîndirea și credința lui.

Era drept așa? Era îngăduit să existe pentru ea uși interzise și odăi încuiate în sufletul soțului ei? Nu rîvnea să cunoască planurile strategului și intrigile omului de stat, dar pretindea să fie inițiată în ambițiile sale și în conștiința sa. Iar acum, cînd Pescara se afla înaintea unei hotăriri de o importanță uriașă, nu se va mai lăsa scuturată de la inima lui luptătoare, nu se va mai lăsa îndestulată cu o dezmierdare sau cu o glumă, acum voia să fie părtașă la chibzuială și la acțiune. Nu i-a adus oare ea un suflet proaspăt și o tinerețe curată? Nu era ea o Colonna? Nu aducea ea astăzi o coroană? Fie că el va refuza coroana, fie că o va lua din mîinile ei și și-o va pune pe cap, ea voia să-i fie complice sau aceea care renunță împreună cu el, o parte conștientă a sufletului său tăinuit. De-ar fi chiar acum lîngă Pescara! Inima și călciiele îi ardeau de nerăbdare și tocmai străbătea Piața Apostolilor, cînd îi ieși înainte un tînăr în zale, care o așteptase sub poarta palatului.

— Eram îngrijorat, augustă doamnă, o salută el, fiindcă lectica și oamenii s-au întors fără dumneavoastră de la Vatican. Ei, dar iată-vă, năsico, dacă-mi e îngăduit să vă numesc așa, cum am fost obișnuit de mic și cum am și dreptul s-o fac.

Fără să-i răspundă, Vittoria urcă împreună cu el treptele, abia sprijinindu-se de brațul pe care i-l oferise.

Putea să accepte de la el acest serviciu obișnuit, orice ar fi avut împotriva lui. Căci Del Guasto — așa se numea tînărul — era nepotul lui Pescara și, ca și el, un d'Avalon. Pescara, în vîrstă de cincisprezece ani, și Vittoria, de aceeași vîrstă, fuseseră născuți de botez ai băiatului. Așa pusese lucrurile la cale tatăl Vittoriei, comandantul de oști Fabrizzio Colonna, pentru a le pune alături în fața cîrstelniței pe cele două ființe ce-i erau dragi, ti-

nărul războinic și copila sa înfloritoare, și pentru ca aceștia doi să se poată privi unul pe altul la chip și trup.

Mai tîrziu, Vittoria l-a luat la ea, ca pe propriu-i copil, pe băiatul bine dezvoltat și cu un temperament aprins, care, cu scufioara lui scumpă de botez, ctitorise căsnicia ei cu Pescara și ai cărui părinți muriseră de timpuriu. De-ar fi rămas un băiețel ! Dar odată cu moliciunea trăsăturilor, Del Guasto și-a pierdut și bunătatea sufletului. Profilul frumos s-a înăsprit printr-o privire de vultur și prin contururile mereu mai ascuțite ale unei păsări de pradă, iar cruzimea ieșită la iveală a început s-o uimească și s-o dezguste pe Vittoria. Pescara l-a smuls apoi pe tînăr ducîndu-l la război, iar la unica școală a comandantului de oști pe care-l diviniza acesta s-a transformat în soldatul curajos care, în bătălia de la Pavia, a făcut începutul victoriei dărîmînd zidul parcului, dar și în bărbatul dur, crud, care în anul precedent, în rapida retragere din Provence, a aprins fără a clipi din ochi, lăsînd-o să piară în flăcări, o casă, în pivnița căreia întîrziaseră o duzină dintre oamenii săi.

Vittoria îi reproșa însă ceva încă și mai rău, o fărădelege care o revolta pe femeia dintr-insa, și despre acest lucru avea s-o audă el vorbindu-i acum, cînd se afla în fața ei pentru prima dată după acea crimă. Vittoria îl întrebă dacă vine de la Pescara și ce vești aduce. El răspunse că se află aici pentru a o conduce pe stăpînă la Novara. Știe că vederea lui nu-i face plăcere stăpînei, dar nu i-a fost îngăduit să refuze însărcinarea comandantului, care nu vrea s-o încredințeze pe marchiză decît spadei celei sigure. Căci drumurile sînt tot atît de nesigure ca și situația din lume, iar el se vede nevoit s-o roage respectuos pe marchiză ca mîine în zori să fie gata, întrucît el arde de nerăbdare să se întoarcă în tabără, unde războiul poate începe în orice moment, iar el nu poate lipsi. Ducele de Milano, Veneția, Sfîntul scaun se iau la întrecere în a-și afirma intențiile pașnice : așadar, lupta e iminentă.

— Asta o știm noi de mult, întrebarea e numai : care va fi momentul prielnic. Dar — tînărul se trase

un pas înapoi — în drumul meu prin Italia centrală am auzit altceva, ceva nou, ceva revoltător, și nici măcar n-a trebuit să trag cu urechea. Prin orașe și hanuri, vorbele vijiiau în public ca fîntînile din piețe. Firește, am călătorit sub un nume străin și numai cu un slujitor.

Tînărul tăcu, privind cu ochi arzători, ca și cum ar fi urmărit întorsătura captivantă a unei vînători sau o ambuscadă furișată în lumina precară a lunii.

— Vorbește, don Juan, șopti Vittoria.

— Pentru dumneavoastră, madonna, care vă întoarceți de la Vatican, nu există nici un secret, și nici măcar nu e vorba de un secret, ci, cum am spus, de șoapte susurate în public, de un chicotit răutăcios, răzbunător, o jubilare italiană abia stăpînită, cuvinte și încurajări patriotice rostite pretutindeni, despre care sînt extrem de grăbit să-l informez pe comandant. Căci el nu știe încă nimic despre toate acestea. După cum cred, adăugă cu bănuială Juan.

Vittoria păli.

— Ce se șoptește ? întrebă ea stingherită. Și despre cine ? Doar nu despre Pescara ?

— Despre el. El e pretutindeni. Se spune — Juan coborî vocea — că se desparte de împărat și duce tratative cu sfîntul părinte și cu puterile italiene.

Vittoria se înfricoșă de expresia arzător senzuală a feței lui.

— Și Pescara... spuse ea nelămurit.

— Cum îl mai invidiez pe comandant ! vorbi ca-n vis don Juan. Ce agitație, ce desfătare ! Italia i se aruncă în brațe... el o s-o alinte, s-o subjuge și s-o arunce cît colo..., oh, o să se joace cu ea ca mîța cu șoarecele ! Și tînărul făcu repede cu dreapta gestul unei înhățări.

O minie înflăcărată puse stăpînire pe Vittoria Colonna.

— Nemernicule, te-am întrebat eu ce va face Pescara ? Ești tu omul care s-o știe ? Ți-am dat eu permisiunea să faci interpretări în legătură cu el ?... Ca mîța cu șoarecele... dezgustător ! Așa te-ai jucat tu cu Giulia, om lipsit de onoare !

Această Giulia se trăgea dintr-o familie nobilă din Novara și era nepoata învățatului medic messer Numa Dati, care vindecase rana de lance a lui Pescara. Del

Guasto, care se instalase în casa doctorului, o sedusese pe fată și-apoi se mutase în altă locuință. Abandonată, copleșită de rușine, Giulia fugise din fața bunului ei bunic din Novara, își căutase un adăpost departe, într-o mănăstire din Roma, și o implorase în genunchi pe puternica Vittoria Colonna să se îndure de ea și să-i redea onoarea.

Cînd Vittoria îl numi un om lipsit de onoare, don Juan își mușcă buzele.

— Mai domol, stăpînă, spuse el, măsurați-vă cuvintele. Nu sînt un om lipsit de onoare, ci aș fi fost, dacă n-aș fi părăsit-o pe Giulia. Nu vorbesc despre deosebirea de sînge dintre un d'Avalon și o Dati, ci de faptul că și mie, ca oricărui bărbat, i se cuvine ca soție nu o decăzută, ci o fată castă.

Inima omenească a Vittoriei se revoltă.

— Tu ești cel care ai făcut-o să cadă pe nefericită, cu dezmierdările și declarațiile tale, poate chiar cu făgăduieli și jurăminte mincinoase! Sau nu ești tu? Poți să negi?

— Nu neg, replică el, dar a fost dreptul meu de război, fiindcă un război se duce între voința bărbătească și nevinovăția feminină. Am ispitit-o, da. Dar de ce n-a rezistat? De ce s-a dăruit? De ce mă învinovățiți pe *mine* că ea a fost slabă și că astăzi o disprețuiesc și o resping?

Vittoria încremeni de groază.

— Ticălosule! gemu ea.

— Madonna, scurtă tînărul discuția, e o convorbire penibilă și mă ofensați. Vă propun un tribunal. Odată ajunși la Novara, să ne înfățișăm în fața comandantului, iar dumneavoastră să mă acuzați. Eu am să mă justific, iar comandantul, care cunoaște lumea și orînduielile ei, are să mă achite, cum cred. Acum însă am să vă părăsesc. Mai am de recrutat oameni, fiindcă fără o acoperire puternică nu cutez să garantez pentru dumneavoastră în aceste vremuri neliniștite.

Tînărul se înclină și o părăsi cu capul sus.

Vittoria se întoarse involuntar și alese ieșirea opusă. Simțea nevoia să se răcorească și cobori în grădină.

Odată cu pilpiirea din urmă a luminii zilei, ajunse, în spatele palatului, în spațiul care, înconjurat de ziduri înalte, era plin de tufe de laur și mirt, împrospătate de ploaie, de pe care continuau să cadă stropi. Pașii ei se îndreptară spre pavilionul de la capătul grădinii.

Lumina era încă suficientă ca să poată distinge, chiar dacă anevoie, literele din evanghelia pe care o luase în trecere din bibliotecă și în fața căreia se așeză, cu fruntea fierbinte în mîinile împreunate. Copleșită de destinul Giuliei și de cel superior al lui Pescara, parcurse cu ochii, lipsită de gînduri, pagina deschisă, inspirînd adînc aerul împrospătat. După un răstimp deveni conștientă de ceea ce citea : întreita ispitire a lui Christos de către diavol în pustie. Citea mai puțin cu ochii trupești decît cei sufletești ceea ce știa pe dinafară încă din copilărie.

Îl văzu pe diavol pășind în fața Mîntuitorului, care opuse sofismelor ispititorului cuvîntul simplu al devotamentului și al ascultării. Cînd ispititorul deveni mai stăruitor, fiul omului arătă locul viitoarei sale răni de suliță... Deodată, veșmîntul alb se preschimbă într-o platoșă strălucitoare, iar brațul drept iubitor de pace se îmbrăcă în zale. Acum era Pescara care-și punea mîna pe rana ce se străvedea, în vreme ce demonul purta la rîndu-i o lungă robă neagră de jurist și gesticula ca un scamator. Toate acestea le vedea Vittoria pe foaia evangheliei aflate în fața ei. Enervată de jocul simțurilor sale, făcu un efort și-și ridică privirea.

— Cine ești și ce vrei ? strigă ea surprinsă, iar o siluetă întunecată ce-i sta înainte răspunse :

— Sînt Girolamo Morone și vin să vorbesc cu Vittoria Colonna.

Vittoria își aminti de cel pe care i-l prezentase astăzi papa și-l zări și pe servitorul care-l condusese pînă la ea. Servitorul aprinse lampa aninată deasupra stăpînei, împinse cancelarului un taburet și se îndepărtă, în vreme ce marchiza examină la lumina aprinsă chipul urît, dar cu trăsături viguroase ale oaspetelui ei nocturn, care nu-i trezi aversiune.

— Mă căutați la o oră tîrzie, spuse ea ; vreți desigur să-mi încredințați un comision pentru soțul meu, la care plec mîine în zori.

— În fața lui Pescara am de gînd să mă aflu eu însumi curînd, replică Morone, și nu despre el voi vorbi, ci numai despre Vittoria Colonna, pe care o venerez împreună cu toată Italia și o ador ca pe o zeiță, dar împotriva căreia sînt minios și pe care o acuz..

Cine ești dumneata, ca să-mi vorbești astfel ? fură gata să rostească buzele marchizei, însă ea răspunse repede, iritată.

— Pentru ce mă acuzați ? Care e vina mea, Morone ?

— Este că vă îngropați fața luminoasă și încîntătoare în suluri de cărți și trăiți în umbră și în născociri literare. Îl detestați pe primul Cezar și-l slăviți pe cel mai nou, plîngeți Troia și vă uitați poporul, vă apasă lanțurile lui Prometeu, iar cătușele Italiei nu vă dor ! Aceste cătușe au fost făurite de trei femei.

— Care trei ? întrebă ea.

— Cea dintîi a fost Beatrice Este. Cînd soțul ei care îmbătrînea, il Moro, o săruta pe gura cărnoasă, ea îi șoptea că pe cosițele ei blonde împletite s-ar potrivi o diademă ; ager la minte, il Moro s-a încurcat totuși în cosițele blonde și și-a otrăvit nepotul, moștenitorul ducatului Milano. [31]

— Infama !

— Băiatul lipsit de vlagă avea o soție mîndră și plină de temperament, aragoneza Isabella, care o ura de moarte pe Beatrice și dorea să-l ridice cu brațele ei tinere și viguroase pe tronul înstrăinat pe băiatul bolnăvicios, l-a conjurat pe tatăl ei, regele Neapolului, și-a stăruit pe lîngă el pînă cînd acesta l-a amenințat pe il Moro.

— Nenorocita !

— Il Moro s-a simțit în siguranță, cîtă vreme între ei s-a aflat conducătorul republicii Florența, tînărul Medici. Acesta era o jucărie în mîinile frumoasei sale soții, mîndra Alfonsina Orsini, iar femeia l-a determinat pe nebun să rupă prietenia și alianța cu il Moro. Atunci il Moro l-a chemat pe străin. [32]

— Blestemata !

— Trei femei au încătușat Italia. A patra, care sînteți dumneavoastră, trebuie s-o mîntuie.

— Cancelare, eu nu sînt soția unui moșneag, nici a unui băiat, nici a unui nebun, nici a unuia dintre aceia

care se lasă seduși de o femeie și... eu nu rîvnesc o coroană. Vittoria roși, făcîndu-se ca purpura.

— Stăpînă, spuse cancelarul, coroana este aceea care vă rîvnește. Milostiviți-vă de poporul vostru și vorbiți-i în numele acestuia lui Pescara. Nu spun : dezmierdați-l, întindeți-i mreje, ademeniți-l ! Nu complotez împreună cu dumneavoastră, nu pun la cale o distribuire a rolurilor, vă las să plecați, alerg și eu, luîndu-mă la întrecere, ca să vedem cine ajunge mai întîi. Dacă veți fi prima, îmbrățișați-i genunchii și vorbiți-i din preaplinul inimii voastre, implorați-l : Pescara ! Eu sînt Italia și mă aflu la picioarele tale, ridică-mă și strînge-mă la pieptul tău.

Vittoria era mișcată, și chiar cancelarul vărsa lacrimi.

— Augustă doamnă, spuse acesta, cine sînt eu, ca să-mi îngădui să vă vorbesc astfel ! Nu sînt vrednic nici să vă sărut tivul rochiei. Lodovico il Moro, preabunul meu stăpîn, m-a cules de pe ulițele Milanului și m-a lăsat să mă joc ca un cățel caraghios la picioarele sale. Mi-am făcut educație, și la curtea lui, iar mai tîrziu în serviciul său am ațintit privirile asupra chipului și gesturilor epocii mele, asupra întregului alai triumfal dezmățat al secolului.

Bietul il Moro ! Destinul său hain și francezii l-au ademenit la Loches, unde a lîncezit zece ani lungi în temniță. În ultimii săi ani, l-am revăzut acolo, căci pe atunci, prin forța împrejurărilor, mă aflam în slujba francezilor și doream să văd fața binefăcătorului meu. Cînd l-am zărit, m-am înspăimîntat și a trebuit să fac un efort ca să-l recunosc. Arăta ca un duh : temnița și mizeria îi înnobilaseră într-un mod straniu figura. Abia cînd a deschis gura, l-am recunoscut pe deplin. A zîmbit și mi-a spus cu ascuțimea sa incomparabilă : „Tu ești, Girolamo ? E drăguț din partea ta că mă vizitezi. Nu sînt supărat pe tine că ai intrat în serviciul dușmanului meu. Împrejurările ne constrîng, iar, așa cum te cunosc, ai să fii un prieten și un sfetnic devotat al fiilor mei, atunci cînd roata Fortunei se va fi întors din nou. Acum ai devenit un diplomat matur și se vede că ai urmat o școală bună. Îți mai aduci aminte cum îți inter-

ziceam să-ţi ascunzi chipul comic şi să-ţi cumpăneşti jocul gesturilor, cu care astăzi i-ai cucerit pe noii tăi prieteni ?"

Aşa a glumit un răstimp cu generozitate, apoi a vorbit serios şi mi-a spus : „Ştii tu, Girolamo, ce mă preocupă aici, unde n-am nimic de făcut ? Nu soarta mea, ci Italia şi numai Italia. Deplîng şi e chinul sufletului meu faptul că, ademenit de femeie, l-am chemat pe străinul cu care trebuie să vă socotiţi acum şi care ameninţă să devină o parte distrugătoare a trupului vostru. Dar eu mă gîndesc cum veţi redeveni din nou voi înşivă. A fost mai întîi Valentino, acel Cesare Borgia, care a încercat numai cu răul. Dar Girolamo, fiule, răul nu poate fi folosit decît în porţii mici şi cu prudenţă, altminteri ucide. Acum este Rovere, acest papă Iuliu, care călătoreşte pe un nor prevestitor de furtună împotriva străinului chemat şi de el nu mai puţin decît de mine. Dar moşneagul se consumă, sufletul său brutal va pluti în curînd în imperiul lui Hades, iar după el rămîne obişnuitul pontif, care e prea slab pentru a întemeia Italia, totuşi destul de puternic pentru a împiedica pe oricine altcineva de a săvîrşi opera mîntuitoare.

Girolamo, dragul meu, nu cred că Italia mea piere, căci poartă ea în ea nemurirea, dar aş dori s-o văd scutită de purgatoriul sclaviei. Bagă de seamă fiule : citesc în ochii tăi că vei mai juca un rol în hora turbată a evenimentelor, care se roteşte pustiitoare pe pămîntul meu lombard. Dacă, într-o zi, din aceste plăsmuiri schimbătoare se va ivi o forţă, iar din aceste chipuri fugare o persoană, dar nu un ticălos şi nici un preot, ci un comandant de oşti care să înlănţuie victoria de tălpile sale de fier, oricine ar fi şi de orice neam ar fi, nu însă un străin, aceluia să i te dăruieşti, cu trup şi suflet ! Tot ceea ce va fi necesar ca vicleşug şi minciună — căci altminteri nu se întemeiază un imperiu — să preiei tu, fiule, el însă să rămînă fără pată !"

Cancelarul sărise în picioare. Vorbirea lui însufleţită îl făcuse să depăşească mult limitele adevărului, fără ca el să bage de seamă, iar Vittoria, mişcată, nu observase nici ea.

— Acestui ales, strigă el, să-i stea alături cea mai frumoasă și cea mai neprihănită femeie! Italia, ca să trăiască după pilda virtuții, trebuie s-o vadă păsind întrupată aievea. Pieirea noastră stă în disprețul față de bunele moravuri, în neglijarea educației. În privința aceasta se poate cîștiga o victorie mai mare decît pe cîmpul de luptă și se poate mînui o baghetă magică mai puternică decît un baston de mareșal. O văd înaintea ochilor pe această regină a virtuții, preoteasă care veghează focul sacru, susținătoare a monarhiei și — osana! — în urma pașilor ei întreaga Italie se transformă, preamărind și jubilînd! Cancelarul luă o înfățișare de parcă ar fi vrut să se arunce la picioarele Vittoriei, pentru a o omagia, dar se retrase și șopti cu sfială: Astfel a vorbit Lodovico il Moro în temnița sa.

Vittoria coborî ochii, deoarece simțea că sînt plini de bucurie și ard ca doi sori.

Cancelarul spuse atunci:

— V-am obosit, nobilă doamnă, ochii vi se închid. Mîine trebuie să vă treziți în zori, iar acum picați de somn.

Cu aceste cuvinte, vicleanul se retrase în noaptea ce coborîse peste orașul etern.

CAPITOLUL AL TREILEA

La o fereastră, de unde privirea luneca peste turnurile Novarei și peste o cîmpie ce aburea sub zăpușeală, ca să atingă crestele acoperite de zăpadă, încă limpezi în lumina dimineții, ale impunătorului Monte Rosa, Pescara ședea și lucra la schița planului de bătaie ce trebuia să ducă armata împăratului pînă la Milano. Își urmărea cu atita atenție gîndul, încît nu auzi pașii ușori ai cameristului și nu luă cunoștință de prezența acestuia decît atunci cînd îi oferi limonadă. În vreme ce amesteca băutura cu linguriță, spuse:

— N-am să te dojenesc, Battista, că ai intrat la mine azi-noapte, împotriva ordinului meu categoric. Dormind în odaia de alături, mă vei fi auzit desigur respirînd

mai greu decît de obicei — vreun vis urît, vreo apăsare pe piept... nici nu merită să mai vorbim.

Pescara luă o înghițitură din pahar.

Battista, un napolitan isteț, își ascunse spaima sub o mină devotată. Minținд, jură pe Sfînta Fecioară că i se păruse c-a fost strigat pe nume, altminteri n-ar fi cutezat nicicum să intre fără ordin în dormitorul luminăției sale, cînd, totuși, de fapt și cu adevărat, sărise în ajutorul stăpînului său, dintr-o frumoasă pornire omenească, încălcînd un ordin sever. Îl auzise gemînd îngrozitor, apoi îl săltase pe pat în brațele sale, pînă cînd comandantul își regăsise suflul.

— N-a fost nimic, repetă Pescara, n-aveam nevoie de ajutor. Totuși, cum spuneam, nu vreau să te dojenesc, acum cînd trebuie să ne despărțim. Îmi pare rău că te pierd, dar datoria de fiu e mai presus de orice. Și cum părinții tăi foarte bătrîni și suferinzi îndură mizeria la Tricarico, nu-mi e îngăduit să te reții. Du-te și asigură-le o bătrînețe fără griji. Ca un bărbier perfect și ca un șmecher bun de gură, cum te știu, ai să te descurci oriunde. Du-te cu Dumnezeu, fiule, vreau să fii mulțumit de mine. Și Pescara luă pana.

Battista căzu parcă din nori. Jură cu gesturi deznădăjduite, spunînd de data aceasta adevărul, că tatăl său se află de mult în ceruri și că mama sa, Carambaccia, e harnică și sănătoasă tun și grasă de plesnește. Comandantul, scriind, îi replică :

— Ai dreptate, Battista, bieții tăi părinți locuiesc în Potenza, nu în Tricarico, dar orașele sînt aproape lipite unul de altul. Îi înmînă servitorului concediat un bon de casă.

Oricît era de distrus — știa că un cuvînt al lui Pescara e irevocabil — Battista aruncă fulgerător o privire piezișă asupra sumei, care era modestă. Comandantul nu făcea risipă nici în lucrurile mari, nici în cele mici, nici cînd era vorba de bunurile împăratului, nici cînd era vorba de ale sale. Se mai ferea desigur ca nu cumva printr-un dar prea mare să atragă atenția bărbierului asupra importanței incidentului și să pară că vrea să-i cumpere tăcerea, căci era pe deplin convins că la prima ocazie Battista va vinde încă mai scump ceea ce știa

celor care aveau interesul să fie informaţi exact despre starea sănătăţii comandantului.

Dureros dezamăgit şi blestemîndu-şi ziua în care s-a născut, Battista căzu la picioarele milostivului domn, îi îmbrăţişă genunchii şi-i sărută mîna.

— Du-te sănătos, spuse Pescara, şi ia şi astea de-aici. Îi arătă tava pe care se afla paharul, apoi, cu un gest prietenesc, îl eliberă din serviciul său pe cel care-i călcase ordinul.

Mai înainte de a se fi adîncit iar în planul său, afară zornăi o linguriţă căzută pe jos şi un pahar făcut cioburi, iar ducele de Bourbon, care-l zvîrlise brutal deoparte pe nefericitul Battista, îşi arătă neanunţat înalta siluetă zveltă, fiindcă avea intrare liberă la comandant, indiferent de oră.

— Alteţă? se întoarse Pescara spre el şi se ridică de pe jilţ.

— Să-mi fie cu iertare. Mă duceam spre trupele mele, declară ducele, cînd, în suburbii, am dat cu ochii de un neguţător ambulant, care tocmai descăleca de pe catîrul său în faţa porţii medicului excelenţei voastre, messer Numa Dati. Dacă persoana n-ar fi avut un chip demn, aş fi jurat că-l văd pe neuitatul meu prieten, cancelarul din Milano. Am pus pe unul dintre oamenii mei să se informeze despre călător, iar acela a aflat că străinul este un oaspete al medicului, un giuvaergiu din Milano, pe nume Scipione Osnago. S-ar putea, sau nu, să fie una dintre nenumăratele măşti ale proteicului cancelar. Omul acesta îşi mişcă trupul într-un fel anumit uşor de recunoscut, şi cum încă nu ieşisem pe poartă, am călărit uşurel înapoi, ca să vă înştiinţez despre vizita probabilă a acestui bărbat preţios.

— Îl aşteptam de mult cu eschivările şi angajamentele solemne ale milanezului, replică Pescara. Cum însă n-a apărut, iar noi ştiam din surse vrednice de încredere că ducele continuă să ridice fortificaţii şi să se pregătească de război, am început să renunţ la cancelar. Acum vine prea tîrziu. Mîine, la miezul nopţii, se sfîrşeşte răgazul dat ducelui. Cînd va bate de douăsprezece, începem marşul; dacă ar fi Morone, ar aduce mari noutăţi.

— Da, acest Morone ! se porni pe taifas de Bourbon. Va fi clocit el ceva. Cînd am dus la Milano ultimatumul nostru, am văzut că sub fruntea lui mișună ca într-un mușuroi de furnici. Nici n-aveți idee, marchize, ce cap îndrăzneț e omul acesta. Pe cînd guvernam la Milano, iar el era consilierul și secretarul meu, îmi plăcea să iau masa cu el și să mă amuz ascultîndu-i poveștile și ideile, și astfel, peste masă, m-a așezat pe toate tronurile și m-a însurat cu toate prințesele. Dar lucrul cel mai grozav e că neroziile lui nu erau lipsite de rațiune. Sînt totuși curios ce va mai fi scornit ca să-l scoată din încurcătură pe ducele său. Cu siguranță, ceva genial, o culme, un abis. Dacă, de pildă — ducele rise din toată inima — ne-ar oferi nouă, celor doi comandanți ai armatelor imperiale, conducerea ligii și-ar scoate la iveală din faldurile togei sale, ca arvună, două ademenitoare coroane italiene ?

— Alteța voastră glumește !

— Dar cum altfel, marchize ! replică ducele și voi să-și ia rămas bun. Luă totuși mîna comandantului și-i spuse pe un ton domol, care dezvăluia o prietenie tăinuită în fața lumii : Pescara, îți mulțumesc că mi l-ai luat din spinare pe Leyva, dîndu-i lui aripa dreaptă a armatei, iar mie pe cea stîngă. Nu-mi place să călăresc alături de nesuferitul acesta. S-ar isca o nenorocire, și încă una mai mare decît cea recentă din piața Novarei. Ar putea să-și piardă din nou, față de mine, controlul, și m-aș vedea nevoit să-l dobor ca pe un cîine turbat. De Bourbon rosti cuvintele încet, cu ochii plecați.

Pescara reținu mîna ducelui, prevenitor și rugător.

— Ce scenă ! spuse el. Aici, în piață, în văzul lumii, din pricina meschină a unei încartiruiri disputate ! L-am trimis îndată pe Leyva la Neapole, să ceară de la vicerege trupe pentru campania noastră, deși știu că nu va da nici una, numai pentru a vă scuti pe dumneavoastră de stinghereală și de privelișteа unui chip pe care-l urîți. Cum v-ați putut purta astfel față de un copărtaș la comandă ? N-a fost bine. E ceva regretabil. Așa ceva nu trebuie să se mai întîmple, vă rog.

— Despre motiv nici nu merită să vorbim, Pescara, dar...

— Cuvîntul cel mai urît, folosit de Leyva, a fost, după martori, că el nu admite să-i poruncească un nobil, iar dumneavoastră aţi scos spada, încît oamenii dumneavoastră au trebuit să vă reţină.

— Oh, şopti ducele, un nobil? Am urechi bune. A fost alt cuvînt... pe care l-am vîrît înapoi pe gît împăratului şi papei!

— Alt cuvînt? spuse Pescara, pentru ca numaidecît să regrete întrebarea, deoarece îl văzu pe duce pălind şi făcîndu-se alb ca varul. Ghici de îndată că bătrînul Leyva murmurase că nu admite să-i poruncească un trădător, sau că aşa înţelesese conştiinţa vulnerabilă a ducelui.

Prietenia tacită, care-i lega pe aristocratul simplu şi bărbatul de viţă regală şi săvîrşea minunea de a stinge gelozia firească între doi comandanţi de oşti tineri şi încă de pe atunci vestiţi, cu puteri şi competenţe nu pe deplin diferenţiate, se bizuia pur şi simplu pe convingerea ducelui că asocierea sa cu duşmanul Franţei nu prejudiciază asupra respectului pe care i-l purta Pescara. Era prudenţă, era nepăsare faţă de rigorile moralei, era o pornire liberă faţă de orice prejudecată, fie ea oricît de plină de temei, sau era spiritul unei echităţi supreme izvorît dintr-o desăvîrşită cunoaştere a oamenilor, indiferent de ce va fi fost — Pescara l-a primit cu braţele deschise pe prinţul vinovat de înaltă trădare la intrarea acestuia în serviciul împăratului şi l-a tratat cu un amestec de colegialitate şi respect. Se poate şi ca în acest dezechilibrat care, blestemîndu-se singur, îşi pustia cu arme străine patria, să fi recunoscut nobilimea originară şi indestructibilă. Oricum, ducele îi era recunoscător lui Pescara.

Comandantul, reţinînd mîna nefericitului în a sa, îi vorbi cu vocea blîndă:

— Năluciri, alteţă! Aţi auzit ceea ce nu s-a rostit. Daţi uitării incidentul! Umpleţi prăpastia cu lauri! Nu sînteţi oare favoritul zeului războiului? Şi un maestru în arta politicii? Nu sîntem noi tineri, cu zile nenumărate în faţă, încă înainte de culmea vieţii, abia pe la jumătatea celui de-al treilea deceniu, şi în prima treime a unui secol arhiplin de mari posibilităţi şi largi perspec-

tive! Al nostru fie belşugul existenţei! Carol, lasă-ne să trăim!

Ducele de Bourbon nu auzi suspinul tăinuit care scăpă din pieptul comandantului. Strînse cu putere mina lui Pescara, iar ochii săi întunecaţi fulgerară dornici de cuceriri. Apoi, pentru a-şi ascunde emoţia lăuntrică, îşi schimbă brusc, în felul său, atitudinea, devenind cinic. Tonul înflăcărat al lui Pescara îi trezise pornirile tinereşti extrem de insolente.

— Mai sîntem şi bărbaţi frumoşi! jubilă el. Ai să înţelegi, soţ al superbei Vittoria, că mi s-au întors inima şi stomacul pe dos, cînd această *porcaccia*, regina-mamă, m-a vrut cu orice preţ de soţ! Mă vezi tu în postura de tată al regelui Francisc? O, drăguţul de băieţaş vitreg! „Madame, i-am spus, făcînd o plecăciune adîncă, nu se poate. M-aţi împinge jos din pat cu nasul vostru!" Şi am continuat cu toată expresia, ba chiar dincolo de limitele ei!

În vreme ce ducele izbucnea într-un nestăpînit hohot de ris, intră Del Guasto, plin de praful călătoriei, îl salută pe unchi şi comandant şi se înclină în faţa veselului prinţ. Apoi se întoarse din nou spre Pescara, pe care-l contemplă cu ochii plini de mirare şi admiraţie, ca şi cum rolul conferit de conjuraţia italiană comandantului ar fi dat înfăţişării acestuia măreţie, şi începu să povestească:

— Am venit călare de la Roma, cu o societate numeroasă, nu spre bucuria doamnei, cu Leyva, care se întoarce de la Neapole, şi cu un nobil, de spiţă regală, cum spun ei, pe nume Moncada [33], pe care o să-l cunoaşteţi. Vă aduce un mesaj din partea viceregelui. Am luat-o înainte, ca s-o anunţ pe donna Vittoria. Iradiază de bucurie că vă revede şi totodată ţine buzele strînse, fiindcă după cum presupun, vă aduce o taină politică şi, după cum bănuiesc, un mister papal, iar aceeaşi donna Vittoria are fruntea încruntată din pricina nepotului căzut în dizgraţia ei, pe care vrea să-l acuze, după toate formele juridice, în faţa voastră. Din cauza a ceva omenesc, zîmbi el.

— Sau ceva inuman, îl persiflă Pescara. Mai ai ceva de raportat, don Juan?

— Dacă nu m-au înșelat ochii, sosirea cancelarului din Milano.

— Aha ! rise de Bourbon.

— Am dat de el încă la Roma, nu departe de palatul Colonna, cînd mă întorceam acolo noaptea. Am văzut pe cineva în veșmînt lung strecurîndu-se de-a lungul zidului ca un hoț, iar cînd l-am luminat pe suspect cu torța servitorului meu, am dat de nasul cel cîrn și nerușinat, iar sub toca de jurist, de crețul obraznic pe care-l cunosc de la Pavia, unde smintitul cancelar, cum îl numiți, a venit să vă felicite după bătălie. Probabil că i-a adus donnei Vittoria o ultimă vorbă tainică din partea papei, de la care dînsa își luase rămas-bun după amiază.

Del Guasto rostise cuvintele cu o răutate ascunsă. Comandantul îl privi sever.

— Don Juan, spuse el, nu-i treaba dumitale să te ocupi de felul cum își petrece timpul donna Vittoria și, cu atît mai puțin, s-o supraveghezi. Aprob și laud dinainte oricare pas al ei, orice privire și orice gest, cît de mărunt.

Don Juan se înclină.

— În drum spre Novara, continuă el, l-am întîlnit de mai multe ori, vreau să spun că am întîlnit un negustător de fructe, un anume Paciaudi din Marche, cu un neg oribil pe nas, care, cînd am intrat în vorbă cu el, nu mi-a ascuns că e un om distrus, fiindcă o neașteptată decizie a papei interzice exportul, iar el are un contract de furnizare, încheiat în termeni riguroși, cu excelența voastră. În timp ce-mi spunea toate acestea, se foia și gesticula nu cu mult altfel decît cancelarul. Omul ăsta întreprinde acum fel de fel de afaceri și ia înfățișările cele mai caraghioase. Dai de el pretutindeni în peninsulă, cum dai, fără să existe, firește, nici cea mai măruntă asemănare, și de marea dumneavoastră personalitate.

— Ce vrei să spui, don Juan ?

Del Guasto, care nu se temea de nimic, șovăi cu răspunsul în fața privirii reci a lui Pescara, apoi și prezența ducelui îl făcea să fie rezervat.

— Nu am nici un secret față de alteța sa, spuse comandantul. Vorbește, don Juan.

În ciuda acestui ordin, cele ce se vorbeau peste tot i se părură îndrăznețului tînăr ceva atît de monstruos, aici și la această oră, în mijlocul taberei imperiale și în vreme ce auzea prin fereastră pasul cadențat al unei unități din armata spaniolă în marș, încît aruncă peste nerușinata rumoare publică despre conjurația italiană un văl ușor.

— Unchiule, relată el pe un ton disprețuitor, ceea ce-mi face și acum să-mi țiuie urechile e o ciondăneală turbată care izbucnește în toate straturile sociale, în circiumi și frizerii, la baluri și, cum cred, pînă și sub acoperămîntul de palavre al sacristiilor — și anume despre adevărata și valabila patrie a familiei d'Avalon : sîntem noi napolitani sau spanioli ? Prin aer zboară nu numai vorbe și gesturi, ci și foi volante și scrieri despre originea noastră.

Comandantul ridică din umeri.

— Asemenea mîzgălituri, spuse el, am găsit risipite și pe masa mea, le-am azvîrlit. Ciorovăială fără rost.

Don Juan se încăpățînă :

— Totodată mi s-a povestit că pe la universități juriștii și teologii discută de asemenea cu aprindere despre cuprinsul și limitele dreptului feudal al papei asupra Neapolului.

— Asta s-o lăsăm pe seama acestor învățați. Nu-i așa, alteță ? glumi Pescara. Iar în ceea ce privește patria familiei d'Avalon, ceea ce te sfătuiesc, nepoate, este să respecți onoarea, fie ea spaniolă, fie napolitană.

În clipa aceasta, pajul de serviciu, un băietan delicat, cu ochi mari nevinovați, nepot al medicului Numa Dati și frate al Giuliei dezonorate de Del Guasto, anunță vizita unui spițer pe nume Baldassare Bossi din Orvieto, care așteaptă în anticameră cu un pachet sub braț și nu se lasă deloc convins să plece. A descins la bunicul său, care i-a dat oaspetelui acest bilețel pentru excelența sa. Băiatul înmînă peticul de hîrtie, pe care scria cu litere tremurate „Morone".

Pescara reflectă un moment, apoi îl întrebă pe paj :

— Știe străinul că sînt aici dumnealor ?

— Cred că nu, excelență, răspunse pajul.

— Atunci introdu-l, dar abia cînd am să strig eu.

Pescara se întoarse repede spre duce.

— Rog pe alteța voastră să-mi facă o plăcere. Cum socotiți că e cu putință ca Morone, cancelarul Neapolului, să vrea să conspire cu mine, ar fi o greșeală împotriva prudenței obișnuite să îngădui omului ce așteaptă afară să stea de vorbă cu mine fără martori. Trebuie să am doi martori de cea mai mare încredere, care să ne urmărească dacă nu chipurile, măcar fiece cuvînt, pentru a nu da nici un motiv să fiu acuzat, nu zic de trădare, ci de un pas greșit, fie de suspicioșii de la Madrid, fie de invidiosul Leyva, fie — Pescara coborî vocea — de acel ins periculos cu care ai venit încoace, don Juan, și care sub pretextul unei solii din partea viceregelui are misiunea să mă spioneze aici. Dar de ascultat, vreau să-l ascult pe cancelar, fiindcă în sminteala și patima lui îmi va dezvălui planurile și mijloacele inamicului. O poate face mai bine decît oricare altul. Constrins de aceste împrejurări, alteța voastră să admită a se coborî pînă la a trage cu urechea. Del Guasto, ai să ții companie alteței sale.

Pescara se îndreptă spre o draperie grea roșie, cu ciucuri auriți, ale cărei falduri late ascundeau pînă la prag intrarea unei camere învecinate și pe care el o desfăcu acum.

Oricît de atras s-ar fi simțit de savuroasa aventură, ducele stătu o clipă nehotărît.

— Dar dacă Morone ridică draperia? întrebă el, iar marchizul replică :

— N-o va face. Nici o grijă. Garantez.

Del Guasto își umflă nările de plăcere. Trase un taburet pentru duce, iar el se așeză în spatele acestuia, ca al doilea ascultător la pîndă. Draperia roșie se închise.

Pescara însă se simți îmbrățișat de pajul Ippolito, care-i șopti cu lacrimi în ochi :

— Nu mai e nici un spițer, acum e un vrăjitor cu veșmînt lung, negru, un talisman pe piept și o față îngrozitoare.

— Băiat fricos ! Adu-l aici !

— A și intrat ! strigă Ippolito și fugi afară.

— Dumneavoastră, Morone ? Şi în îmbrăcăminte oficială ? Totuşi încins de călătorie, cum văd. Cele trei măşti v-au tăiat desigur răsuflarea.

Morone respira greu, perceptibil. Pe frunte i se broboana sudoarea. Şedea acolo fără o vorbă.

— Ce ne aduce înţelepciunea voastră ? întrebă comandantul cu o privire gravă, dar nu primi de la bilbiit nici un răspuns. După o pauză, Pescara luă cu mîna, ca în joacă, moneda pe care cancelarul o purta pe piept, atîrnată de un lanţ greu de aur. Un lionardo, cancelare ? Şi pe cine-l reprezintă ? Pe il Moro ? Un cap inteligent !

Dar nici pornind de la iubitul său stăpîn nu putu cancelarul să înnoade o convorbire, într-atît îşi pierduse cumpătul.

Atunci, Pescara începu fără altă introducere !

— Ducele vostru, Morone, doreşte condiţii mai avantajoase ? S-ar putea discuta, îndată ce alteţa sa mă va fi convins de bunele sale intenţii. Să parcurgem o dată punct cu punct ultimatumul meu. Se apropie de masă şi căută o hîrtie.

Deodată, simţi în obraz o respiraţie fierbinte, şi o şoaptă îi răsună în ureche :

— Pescara, gifii cancelarul, nu despre asta e vorba, ci despre faptul că Italia îţi dă armata ei !

— Bine, replică marchizul, fără a întoarce capul. Se supune împăratului ?

Morone strigă în spatele său :

— Nu împăratului, ci ţie, dacă te lepezi de el.

Pescara se întoarse spre îndrăzneţ şi-l ameninţă cu un gest ostil :

— Ţi-ai ieşit din minţi ? Nu ştiu ce mă reţine să nu te înşfac şi să te arunc pe fereastră !

Cancelarul rămase neînfricat şi strigă din nou, cu ochii înflăcăraţi :

— Ora aceasta îţi oferă măreţia, Pescara ! N-o lăsa să treacă ! Ai să te căieşti ! Ai să mori din pricina asta !

— St ! Ce ţipi aşa ? Dacă trage cineva cu urechea din spatele acestei draperii... dacă eu însumi... mă socoteşti incapabil de aşa ceva ? Convinge-te totuşi şi trage perdeaua !

Morone își venise pe deplin în fire, după ce depășise rușinea și spaima primelor cuvinte.

— Pescara, spuse el, am găsit întotdeauna că omul cel mai abil și cel mai bănuitor ajunge totuși în cele din urmă într-un loc și se află pe marginea unei prăpăstii, unde trebuie să aibă încredere și să creadă. Așa a făcut Valentino cu Rovere, așa a făcut preaiubitul meu duce il Moro cu căpeteniile și elveției săi.

— Amîndoi au fost trădați, Morone!

— Da, Pescara, dar subtilul il Moro și nelegiuitul Borgia au căzut încrezîndu-se, iar faptul acesta a fost o sclipire luminoasă de omenie în întunericul căderii lor meritate. Acum, cînd cutez lucrul cel mai mare, în clipa aceasta sfîntă am să fiu atît de ridicol să ridic o draperie, ca un soț înșelat, care-l caută pe amantul ascuns al soției sale? Nu, prefer să mă expun! Acum ascultă-mă, iar apoi dă-mă în seama călăului, dacă poți!

— Nu-i puțin lucru, spuse Pescara fără ironie și adăugă șoviăind: Să te ascult? Mare mi-e curiozitatea, recunosc, iar unui om cu o purtare atît de eroică nu-i pot arăta pur și simplu ușa. Mai întîi, însă, spune-mi cancelare: v-am dat eu vouă sau principelui vostru vreun motiv, sau și cel mai mic prilej de a pune la îndoială devotamentul meu de comandant suprem?

Cancelarul neagă.

— Se vorbesc multe neadevăruri: maiestatea sa m-a răsplătit rău, iar pe mine m-a durut mult acest lucru. Dacă vă bizuiți pe această nerecunoștință a împăratului și pe această supărare mocnită a lui Pescara, nu mai faceți nici un pas mai departe: v-ați scufunda într-un teren înșelător.

— Nu pun piciorul pe așa ceva.

— Sau dați apă la moară celor ce se discută public în Italia, lingușindu-mă și amenințîndu-mă, proslăvindu-mă și bănuindu-mă? Toată vorbăria asta din Italia este o uneltire perfidă. Are menirea să mă smulgă din Madrid și să mă constrîngă să vin în Italia. Am fost prevăzător și am înmînat împăratului viclenele scrieri, ca niște șerpi închiși într-o cutie. V-ați muiat și voi degetul în otrava asta, Morone?

Cancelarul păli.

— Pe zeii infernului, n-am nici o vină în toate acestea ! strigă el.

— Dacă nu vrei să mă înșeli prin viclenie, atunci vrei să mă îndupleci ?

— Nu.

— Atunci ce ?

— Să vă conving.

— Foarte bine. Dar va cere timp. Luați loc, cancelare !

Pescara apropie cu o mișcare rapidă două scaune, iar acum ședeau față în față, Morone cu corpul și genunchii înclinați înainte în vreme ce comandantul se rezema nepăsător de spetează.

— Pescara, care a fost cea mai frumoasă dintre bătăliile voastre, miracolul artei războiului ?

Comandantul nu dădu nici un răspuns, căci aceasta se înțelegea de la sine, dar scoase un ușor suspin.

— Și ce a făcut împăratul din această victorie de la Pavia ?

Un fulger țișni din ochii cenușii ai lui Pescara.

— A prăpădit-o, murmură el.

— I-ai dat un rege capturat, iar Carol nu știe ce să facă acum cu el. Îl presează ca un cămătar. Cere lucruri complicate și imposibile, în loc de lucruri posibile și simple. Renunță la Italia, frate, așa ar fi vorbit un mare învingător regelui Francisc, aceasta e plata ta pentru răscumpărare, pe care o poți achita fără să-ți faci Franța să sufere. Renunță și du-te !

Pescara zîmbi.

— Ești un om periculos, Morone, dacă ghicești gîndurile. Dar nu eu, ci tu le-ai întrupat în vorbe. Eu n-am vorbit.

— Mulțumesc împăratului ! continuă cu însuflețire crescîndă cancelarul. A ofensat-o pe zeița victoriei de la Pavia, iar ea se reîntoarce la tine, Pescara ! N-a luptat numai pentru tine, ci și împotriva împăratului. A unit Italia împotriva stăpînirii dușmane. I-a arătat cine e comandantul oștilor sale.

— Dragul meu Pescara, ce poziție a aștrilor deasupra ta și în favoarea ! A sosit momentul pentru cauză și a so-

sit momentul pentru tine însuți. O clipă decisivă, o luptă deznădăjduită, zeii și titanii, libertatea ridicîndu-se împotriva domniei silnice, lumea încă astăzi mișcare și fluviu curgător, mîine poate încremenind ca lava! Și o faptă care-ți stă la îndemînă și pentru care te-ai născut! Nu-ți tresare mîna modelatoare atrasă de ea? O operă rezonabilă, o ctitorie veșnică! Aruncă-ți ochii pe hartă și uită-te peste peninsula dintre două culori de mare și zăpada munților! Întreabă istoria: o țesătură vie, adeseori sfîșiată cu violență și mereu întregită din nou, de republici și principi, cu doi vechi dușmani, două idei false, două himere oribile, papa și împăratul! Privește degetul întins al lui Dumnezeu, după care se ridică o nouă umanitate: o umanitate ce se guvernează și se înnobilează ea însăși fără vreo stăpînire supremă, nici laică, nici clericală, o horă de genii în liberă dezvoltare, un concert de state egal îndreptățite...

Pescara îl apucă de un braț pe avîntatul vorbitor, ca și cum ar fi vrut să-l rețină.

— Nu pleca de la mine zburînd, Girolamo! glumi el.

Morone se smulse eliberîndu-se.

— Nu te lăsa împiedicat în realizarea acestei opere divine, strigă el, de prejudecăți superstițioase și noțiuni învechite, care nu se află nici în capul tău, nici în inima ta, nici în firea lucrurilor. Te cunosc, Pescara: ești un fiu al Italiei și, ca și aceasta, mai presus de devotament și conștiință!

— Sînteți un neam vicios, voi, italienii, zîmbi Pescara. Dar te faci mai rău decît ești, căci această înțelepciune nu vine de la tine, ci ți-a fost insuflată de demonul vostru, florentinul. Mai trăiește?

Cancelarul știa la cine se referă Pescara.

— Geniul nostru cel mai mare, replică el cu jenă, trăiește în mizerie, uitat și neluat în seamă.

— După cum merită. Există principii politice care au însemnătatea lor pentru capetele lucide și mîinile chibzuite, dar care devin dăunătoare și reprobabile îndată ce le rostește o gură obraznică sau le scrie o pană condamnabilă. Dar toate acestea sînt generalități și totul depinde de aplicarea lor. Dar ce gîndești tu, cancelare, de exemplu despre faptul concret al trădării mele?

Cancelarul deschise gura, ca și cînd ar fi avut inepuizabil de vorbit. Pescara îl atinse ușor cu degetul.

— Ia-o domol și cu prudență ! îl preveni el. Acum pășești pe o punte îngustă și clătinătoare : s-ar putea întîmpla ca după ce vei fi vorbit să trebuiască să te pun în lanțuri, ca pe un conspirator. Te sfătuiesc să nu vorbești în numele tău, ci pune-ți o mască, așa cum îți place, și de ce nu pe aceea a fostului secretar florentin, fie că se mai află printre noi, fie că e în imperiul duhurilor ? Vorbește, Nicolò Machiavelli ! Am să te ascult în tăcere și cu admirație, iar apoi am să-ți dovedesc poate că pentru un om de stat ai încă mult prea multă fantezie. Oh, vreau să te critic, dragul meu Niccolò ! Dar începe.

Tonul glumeț prelungit atît al comandantului îl jigni pe cancelar, care se arătă revoltat :

— Acum, să punem capăt jocului. Nu-l înjosi, făcînd din el un actor, pe cel ce-și pune viața în joc, pentru salvarea patriei sale ! Pescara, te rog să fim serioși.

— Serioși ? Fie ! replică marchizul și închise ochii, ca pentru a asculta mai bine.

Cancelarul se înspăimîntă o clipă de paloarea și severitatea chipului aceluia slab. Dar era hotărît.

— Nu e nimic rău, excelență, în faptul că i-ați raportat împăratului ; e bine să-i păstrați încrederea cît va fi posibil și cîtă vreme nu vă lămuriți înșivă cînd își vor lansa manifestul papa și liga. Între timp, întăriți-vă poziția și faceți curățenie în armata voastră.

Pescara își încruntă fruntea.

— Leyva trebuie să dispară, ceru cancelarul.

Pescara începu să numere pe degete.

— Ce socotiți ? întrebă cancelarul, mirat.

Pescara răspunse calm :

— Dacă Leyva trebuie să piară, atunci nu mai pot rămîne în viață nici căpitanii mei germani, căci aceștia sînt legați de împărat și imperiu. Capetele lor trebuie să cadă. Sau să-i otrăvesc, poftindu-i la un pahar ? Ce mă sfătuiți, cancelare ?

Morone păli.

— Și ce să fac cu nobilii spanioli ? Să pun să fie uciși și ei ?

— Castilianii, răspunse Morone cu inima zvicnind, revin desigur împăratului. Pe ceilalți ademeniți-i cu prăzi nesfîrșite. Nu se vor opune, cel mai puțin aragonezii napolitani. Cunosc această rasă : se aseamănă cu eroii tîlhari din Lumea nouă. Gîndiți-vă doar la Del Guasto al vostru, ce monstru !

Pescara nu-l contrazise.

— Pe soldații de rînd, însă, care s-au adunat din toate țările pămîntului, îi dominați prin sufletul vostru de nezdruncinat și prin disciplina voastră militară de fier, să nu uităm și o soldă regulată, cum împăratul n-a putut plăti nicicînd, dar vouă vă aparțin acum toate comorile Italiei. Dacă veți pierde dintre oameni, completați-vă armata cu elvețieni, care se angajează acum pretutindeni, de cînd și-au pierdut, din lipsa unei conduceri și a unei idei statale, poziția în lume pe care și-o cîștigaseră și importanța în politica externă.

— Păcat, vorbi Pescara cu sine însuși. Nutrea un fel de duioșie față de elvețieni, pe care îi învinsese de două ori și dintre care, la Bicocca, nimicise în numai cîteva minute o mie întreagă de curajoși, trăgînd în ei cu tunurile plasate pe o poziție aleasă tocmai pentru a întîmpina asalturile lor turbate. Îi era drag acest popor viteaz, deși rana de suliță de la Pavia o datora unei lănci elvețiene. Libertatea le va rămîne, dar păcat, repetă el.

— Sigur de armata voastră... continuă cancelarul.

— Iau Milanul, întregi Pescara. Planul meu e schițat.

— N-aveți nevoie să-l luați, de vreme ce ducele de Milano este membru al ligii, al cărei comandant suprem sînteți.

— Întocmai, uitasem. În orice caz, Milanul este punctul central. Iar apoi ?

— Dispuneți de trupele Sfîntului Scaun, ale Veneției și Neapolului, ca să nu-i mai amintesc pe cei mai mici.

— Stai, Morone ! Neapolul este spaniol.

— La Neapole îl trimiteți pe nepotul vostru ca vicerege, care, prin cruzimea lui, îl va supune în cîteva săptămîni.

— Ca vicerege al meu ? Eu, rege al Neapolului ? De cînd port coroana ? întrebă cu indiferență Pescara.

— Iată, picioarele înaripate care v-o aduc sînt în pragul vostru, vorbi cancelarul, roșind.

Figura rece a comandantului se încălzi ca atinsă de-o rază, nu pornită de la o coroană, ci de la aureola soției sale ce se apropia.

— Vise care duc prea departe, Morone, spuse el.

— Odată în fruntea armatelor italiene reunite și pe o poziție inexpugnabilă, continuă cancelarul cu o siguranță uimitoare, nu vă împiedică nimic să cădeți la învoială cu împăratul, poate chiar fără luptă, deoarece știu că dumneavoastră, deși, nu, ci *pentru că* sînteți primul om de arme al epocii, preferați jocul de șah perspicace și calculele cuprinzătoare ale strategiei acelor hotăriri bruște și întotdeauna oarbe ale cîmpului de luptă. Spun : chiar fără vărsare de sînge, fiindcă împăratul nu va găsi atît de ușor un nou comandant de oști și nu va aduna atît de repede o nouă armată în Italia, după ce v-a pierdut pe dumneavoastră și armata dumneavoastră, cel puțin dacă Franța și Anglia îi vor da de lucru, corespunzător înțelegerii încheiate cu liga noastră.

— Cunosc alianța voastră cu regele Francisc, chiar textual, remarcă Pescara, dar nu pot pune nici un preț pe ea. Regele se chinuiește în temnița lui spaniolă. Ca să sară o oră mai devreme pe un cal înșeuat, va trăda, așa cum îl cunosc, de o sută de ori liga voastră.

— Chiar acum cîteva zile, afirmă cancelarul cu o figură comică, regenta Louise mi-a scris de la Paris că menține alianța la fel de ferm ca propria-i virtute...

O fluierătură străbătu încăperea... cancelarul ascultă mirat. Poate că o pasăre trecuse în zbor pe la fereastră.

— Mai sînt și alții care-i dau de lucru împăratului, continuă el, Semiluna și principii germani.

— Semiluna, da, fu de părere Pescara. Cu principii germani însă și chiar cu noua lor învățătură, împăratul poate oricum să cadă la învoială. Nu crezi, cancelare ?

Acesta răspunse pe gînduri :

— Așa s-ar părea, dar totuși nu e așa, dacă văd bine. În orice caz, nu cu noua învățătură. Pentru sufletul său greu și întunecat, moștenit de la mama sa, împăratul are nevoie de biserică. Noua credință cere suflete mai puternice.

— Înțelegi tu ceva din aceste lucruri, cancelare? întrebă comandantul curios.

— Cum aș putea, Pescara? Ca și tine și ca noi toți, sînt un locuitor al realității, un fiu al luminii, care, cu înțelepciunea anticilor, nu vede dincolo de sfîrșit altceva decît stafii și fantome, iar în tălăzuirea ceții oglindirile uriașe tot ale propriei și pămînteștii noastre existențe. Dar printre cei care cred împreună cu poporul în bine și rău, în trup și suflet și în mitul unei judecăți din urmă, se poartă astăzi, cum știi, dispute neînduplecate despre cea mai bună pregătire pentru acea zi cînd vor suna trîmbițele. Isteața noastră biserică își deschide dughenele și-și expune cu înțelepciune pentru vînzare provizia de fapte bune. Dar călugărul german se ia la harță și strigă: Asta-i jaf! Nu vă azvîrliți banii! Obțineți totul pe gratis. Datoriile voastre sînt plătite. E destul să credeți, și ele nu mai există! Ca să crezi însă așa ceva, e nevoie de un mare eroism, căci dintre cele incredibile, este lucrul cel mai incredibil. Totuși, dacă aceste capete germane o scot cu bine la capăt, nu vor mai avea nevoie de nici un fel de popime și, în siguranța lor îndărătnică, ne vor fi cu mult superiori nouă, italienilor, care sîntem necredincioși sau superstițioși.

Vorbesc în mare, Pescara. Dar aceste închipuiri, care nu înseamnă nimic în sine, devin în viață cele mai reale fapte, pe care nici un om de stat nu le poate neglija. Iar tu, cu marea ta misiune, cel mai puțin, Pescara, chiar dacă și tu ești un ateu, după cum te cunosc.

Zîmbetul cancelarului rămase fără replică.

— În privința aceasta te înșeli, cancelare, spuse Pescara cu seriozitate. Cred într-o divinitate și cu adevărat nu în una închipuită. Dar în cealaltă privință ai dreptate. Am văzut-o cu ochii mei. În seara bătăliei mele — se referea la cea de la Pavia — am văzut în lazaret murind doi oameni extrem de ticăloși, un german și un spaniol, acesta din urmă tremurînd și dîrdîind între relicvele sale și în brațele a doi preoți, primul singur, totuși plin de încredere și bucurie. I-am vorbit, fiindcă știu cîteva cuvinte nemțești și am aflat că el crede cu îndărătnicie în tîlharul pocăit. Dar să lăsăm aceste culori ale sufle-

tului. Să ne întoarcem la planul tău, întrucît cred că încă n-ai terminat.

— Sigur, că nu, Pescara. Așadar, abia după ce scoți din joc pe împărat, cu spada sau printr-o înțelegere vicleană, abia atunci îți construiești măreția ta și libertatea Italiei. Cele douăsprezece munci ale lui Hercule ! Totuși, îți chemi sub arme toate laturile și însușirile ființei tale : răbdarea și hotărîrea, entuziasmul și atitudinea calculată, șiretenia și marile convingeri. Nici o părticică din tine nu rămîne nemobilizată. Nu te cunoști deloc, Pescara ! Abia atunci te vei arăta ceea ce ești, cu întreaga ta statură : pentru popor, un demon înfricoșător și binefăcător, pentru armată, un învingător infailibil, pentru patrioți, eroul desăvîrșirii Italiei, pentru învățați, ambiția romană reînviată, pentru principi, în măsura în care le mai tolerezi existența, aliatul stăpînitor. Profiți de toate posibilitățile și circumstanțele favorabile ale secolului. Devii apărătorul papii și îi recucerești orașele și provinciile, pe care le păstrezi pentru tine ; intri călare în Florența, ca arbitru între republica aflată în agonie și familia Medici, fiind ascultat de amîndouă părțile. O supui puterii tale chiar și pe mîndra principesă a Adriaticii ! Te văd — jubilă Morone — cum devii dogele ei și te logodești cu marea.

În felul acesta crești, pînă cînd mii de brațe, jubilînd, te ridică divinizîndu-te în aer pe tine și pe magnifica ta soție, în Capitoliu, ca să te arate, ca pe regele ei, întregii Italii, pe care acum, mă tem, n-o poți iubi, dar care atunci îți va fi întrucîtva dragă, ca posesiune și glorie a ta, sfîrșind astfel cu ceea ce am început, căci numai iubirea pentru Italia, singurul și cel mai mare bun al meu, mă aruncă la picioarele tale, om cu inimă rece !

Morone îmbrățișă genunchii comandantului cu un gest atît de plin de ardoare, încît acesta se smulse unei asemenea adorări sărind în picioare, dar părea totuși mișcat în forul său lăuntric, fie fiindcă-l captiva acest adevăr al sentimentului într-un spirit mincinos, fie fiindcă rațiunea sa viguroasă reunea involuntar într-un tot viabil trăsăturile arătate ale posibilei măreții pentru sine și Italia.

Se îndepărtă de cancelar și, cu brațele încrucișate la piept, se plimbă de mai multe ori, încet, prin cameră, oprindu-se în cele din urmă din nou în fața lui, ca din întîmplare.

— Cîți ani din ai mei îmi ceri, Morone ? întrebă el.

— Mulți, fără îndoială, răspunse concelarul. Cu cît mai mulți, cu atît mai bine ! Dar cu acele lungi și fertile pauze, care lasă lucrurile să se dezvolte în liniște și fără întrerupere, care sfărîmă obstacolele aparent indestructibile, amorțesc și calmează conștiințele, absolvă și sfințesc pînă și păcatul originar, căci numai pe asemenea trepte largi și necesare se pot obține în stat rezultate durabile. Aliatul tău cel mai bun, Pescara, e viața. Zece, douăzeci, de ce nu treizeci de ani, Pescara ? Te afli în plină putere și te adăpi doar așa, cu mîna, din izvorul ce se revarsă. Aproape că nici nu te-ai atins de comoara ta, și poate că zeii nemuritori ai Italiei te-au chemat să săvîrșești această operă măreață tocmai pentru că, vorbind ca un roman, ești tînăr și încă multă vreme nici o umbră a morții nu te poate atinge !

O trăsătură aspră și întunecată ivită brusc schimbă fața comandantului. Aținti asupra cancelarului o privire atît de ostilă, încît acesta se trase un pas înapoi.

— Știi tu, rosti el amenințător, că dacă ambiția ar pune stăpînire pe mine, cea dintîi victimă ar fi principele tău, Sforza ? Căci încep prin a da Milanul vostru lui de Bourbon, care este un alter-ego al meu, mîna mea dreaptă și un Gonzaga. M-aș bucura să-i fac această favoare ! Mi-l predai pe Sforza ?

— Pe toți zeii, nu ! exclamă cancelarul îngrozit. Să-l trădez pe ducele meu ! Niciodată ! Niciînd ! Și-apoi, strigă el, cum te poți gîndi, Pescara, să pătezi cauza noastră curată și sfîntă cu de Bourbon !

— Ia priviți-l pe acest om ! rosti batjocoritor Pescara. Există cumva o neobrăzare mai sfruntată ? Amăritului său principe vrea să-i rămînă credincios, iar mie îmi cere s-o rup cu ilustrul împărat ! Priviți acest spirit incoerent ! Mă ademenește să trădez, iar el vrea să rămînă nemurdărit de trădare !

— E cu totul altceva, se tîngui cancelarul. Conetabilul și-a trădat patria, iar tu o salvezi, despărțindu-te de un principe care nu e al tău. Să-l părăsesc pe ducele meu, pe scumpul meu stăpîn! Mi-ar apărea în vis il Moro!... Cancelarul scoase un suspin jalnic... Totuși, totuși, fie! Dar acum, Pescara, nu te mai opune nici tu multă vreme! Te milostivești de Italia? Răspunde, crudule! Ochii cancelarului se umplură de lacrimi.

— Astăzi nu, Morone! îl mîngîie Pescara. Sîntem obosiți amîndoi și avem nevoie de odihnă. Este ora de siestă. Sună. Ippolito, îi ceru el băiatului, condu-l pe domnul, care e un mare bărbat de stat, în aripa cu turn. Majordomul să-i deschidă toate odăile de la catul de sus, să-l slujească plin de grijă și să-l ospăteze din belșug. Veți găsi o bibliotecă aleasă, cancelare, iar dacă vreți să luați aer, coborîți în grădină, e umbroasă și se întinde pînă la meterez. Nu vă poftesc la masă, fiindcă o aștept pe donna Vittoria, căreia îi aparține seara mea. Petreceți-vă timpul în așa fel, încît să nu vă plictisiți. Mîine ne vedem din nou.

— Cum va trece ziua aceasta pentru mine? se jelui cancelarul.

— Toate trec. Încă ceva: să nu vă apropiați, vă rog, de străji, ar trebui să înțelegeți germana. Îl văzu pe cancelar pălind. Nu vă temeți, încheie prietenește și-l lăsă să plece.

Cînd se întoarse din nou, se apropiară de el ducele și Del Guasto, care-și părăsiseră ascunzătoarea, amîndoi extrem de tulburați, palidul de Bourbon, cu obrajii roșiți febril, Del Guasto cu ochii în flăcări. Pescara își dădu seama că amîndoi fuseseră seduși și vrăjiți de convorbirea ascultată și de gloria zugrăvită. Del Guasto își lingea buzele după prăzi, iar ducele după laurii purificatori. Continuau să tacă, dar gesturile lor insistente și rugătoare voiau să se transforme în cuvinte. Pescara însă le închise gura

— Domnilor, spuse el, aici s-a jucat teatru. Piesa a durat mult. N-ați căscat în loja voastră?

Cu o bruscă schimbare a dispoziției, de Bourbon izbucni într-un hohot de rîs strident.

— Tragedie sau farsă ? întrebă el.
— Tragedie, alteță.
— Și ce titlu are ?
— Moartea și un nebun, răspunse Pescara.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Cancelarul Milanului pășea în sus și-n jos, neliniștit, prin lungul său șir de odăi. Obloanele ferestrelor fuseseră închise din pricina soarelui arzător de după-amiază, și doar prin cîte o crăpătură pătrundea ici, colo cîte o rază jucăușă în semiintuneric, trasînd o dungă stridentă pe lespezi, în vreme ce fundul încăperilor rămînea în taină. Dar nici cea mai subțire fulgerare de lumină nu-i lămurea cancelarului sufletul lui Pescara. El își dăruise întreaga ființă omenească, Pescara însă nici o părticică din sine însuși, iar cancelarul era acum nu numai un culpabil ce se mărturisise, ci și un prizonier, sau nu cu mult altceva. Totuși, era departe de a se căi că se divulgase, sau de a se teme că ajunsese pe jumătate captiv : dimpotrivă, generozitatea cu care se dăruise îl umplea de încîntare. Nici măcar ducele său trădat în mod rușinos nu-i neliniștea conștiința, atît pe deplin îl stăpînea pasiunea de a pune stăpînire pe marele Pescara și atracția exercitată de planul său asupra acestui om unic, a cărui atitudine măreață și al cărui joc serios din scena abia încheiată îi inspirau o sinceră admirație. Continuă această scenă : fiecare cuvînt al dialogului se repeta în urechea lui, și chiar mimica și fiecare gest se remodelau în trăsăturile sale și zvîcneau în mușchii săi — totuși, dincolo de sensul și limitele celor vorbite se încurca într-o îndoială ucigătoare și insolubilă. Respinse o interpretare după alta, pentru ca în cele din urmă să ajungă la concluzia probabilă că Pescara e încă nehotărît, angajat într-o luptă cu sine însuși.

Își aminti cu nostalgie de aliata lui, pe care i-o putea aduce orice oră, orice minut, iar valoarea Vittoriei Colonna i se păru nemăsurată. Numai o asemenea femeie putea învinge un asemenea bărbat. Cauza lui se afla nu

în mîinile unei femei încîntătoare, dornice de putere, cum erau unele ce unelteau pe atunci în Italia, ci în mîinile celei mai nobile femei a epocii, iar în această ființă ce întruchipa toată frumusețea și virtutea Italiei, fiind totodată liberă de ticăloșiile și păcatele acesteia, patria lui îi apărea atît de incomparabilă, iar gloria de a se reda ei însăși atît de unică, încît chiar și unui Pescara, și tocmai unui Pescara îi era cu neputință să reziste. O alianță ce acționa cu mijloace imorale se limpezea în acești ochi cerești, ajungînd la o puritate care justifica într-un sens liber și lumesc numele de „sfînta ligă". Admirația față de femeia divină, chemată, cum credea, să mîntuiască Italia, deveni pentru cancelar adorație și ardoare fericită, căci el era capabil în egală măsură și cu aceeași intensitate de sentimentele cele mai sublime și cele mai ordinare.

Acum, cînd încrederea cîștigată îi lumina sufletul, Morone simți nevoia de lumină a zilei, deschise un oblon și, privind în jurul său, își dădu seama că se află în așa-numita sală cu șerpi, despre care ducele îi povestise adesea, dar pe care n-o văzuse niciodată. Pe lambriurile ce acopereau cei patru pereți se întindea o împletitură de șerpi zugrăviți, încolăcindu-se cîte doi, unul fiind balaurul ce azvîrle foc al dinastiei Sforza, celălalt, stema îngrozitoare a familiei Visconti, șarpele cu copilul în gură. Legendă sau adevăr, drept creator al hidoasei cununi trecea dulcele Lionardo da Vinci : în vremea îndelungatului său serviciu la il Moro, pictorul locuise odată în casa ducală din Novara, unde începuse și terminase în cîteva ore acest joc pornit dintr-o stare de spirit crudă, sub pretextul că proslăvește familia principelui său. Nu e nicidecum imposibil, fiindcă pictorul celui mai gingaș surîs îndrăgea totodată grotescul și groaza. Cancelarul contemplă mai întîi cu ochi încîntați, apoi, curînd, îngroziți cununa aceea sălbatică, opera unei fantezii fără teamă, care se exersase dînd monștrilor și copilului gol din botul ce-l înghițea o succesiune de mișcări firești. Apoi, brusc, i se păru că împletitura prinde viață și se rotește. Cancelarul se întoarse înfiorat și se duse din nou la fereastră.

Privi grădina pustie a castelului, care se pierdea sub o cupolă vastă de copaci într-o umbră profund întunecată. Peste ea, lumina orbitoare a mării, iar ici și colo, cîte un fragment din zidul crenelat al orașului. Doar la oarecare depărtare, din verdele luxuriant se înălța pe trei terase o mică vilă, vizibilă din unghi și din două laturi, fiecare înfățișînd o altă imagine, una terminîndu-se cu un turn, cealaltă prelungindu-se cu o colonadă pe care se încolăcea viță de vie. Morone se gîndi că atrăgătoarea vilă, ale cărei părți creșteau ușor una din alta, trebuie să fie destinată Vittoriei, din dorința lui Pescara de a o primi cu drag nu într-un castel greoi, bubuind de pașii străjilor, ci într-o locuință plăcută și pașnică. Dealtfel, cîțiva servitori ce se grăbeau încolo și-ncoace lăsau să se vadă că este așteptat cineva și, într-adevăr i se și păru că din direcția opusă aude larma unei sosiri. Neputînd să mai suporte încăperile incomode, căută scara și ușa, și în curînd se află într-un verde imperiu de umbră.

Pașii îl duseră într-un rond vast, unde domnea cel mai agreabil semiîntuneric și în mijlocul căruia o fîntînă arteziană își învăluia străveziu și adormitor cupa sclipitoare cu o vînă de apă ce țîșnea încet. De jur împrejur se aflau, așezate în cerc, patru bănci late de marmură. Pe una dintre acestea, a cărei rezemătoare era formată din doi sfincși, ațipise comandantul, cu capul plecat pe piept.

După o ușoară surpriză, Morone se apropie cu pași prudenți, ca să pîndească dacă nu cumva mimica acum involuntară a chipului adormit dezvăluie și exprimă gîndurile tăinuite. Stătu acolo multă vreme. Nu, acest cap nu visa fapte ambițioase, nici nu se gîndea la trădare, trăsăturile sale nestăpînite purtau, fără urmă de triumf sau viclenie, o expresie care nu putea fi alta decît aceea a suferinței și a renunțării. În vreme ce Morone îl contempla cu emoție, propriile sale trăsături încremeniră, căci acelea ale capului liniștit erau atît de convingătoare, încît îl cuprinse irezistibil și pe el o stare de spirit fatalistă, certitudinea nimicniciei planurilor omenești și a atotputerniciei destinului. Mărețul chip nu exprima altceva decît pioșenie și ascultare.

În clipa aceea, o mînă se așeză pe neașteptate pe umărul cancelarului. După un scurt fior de spaimă, ca și cum duhul celui adormit l-ar fi atins din spate, se întoarse și văzu o tigvă galbenă și un trup încovoiat de bătrînețe. Doi ochi castanii inteligenți, dar nesfîrșit de triști erau singurul semn de viață al acelei făpturi.

— Numa ! Realmente, m-ai speriat.

— Te cred. Dar vino, cancelare. Să-l lăsăm să doarmă și să ne așezăm dincolo, în față, să-l observăm de departe.

Așa făcură, iar medicul, care avea cu siguranță optzeci de ani, dar își păstrase auzul fin, începu cu Morone o convorbire în șoaptă.

— Crezi că l-ai cîștigat ? întrebă el.

— Nu știu, răspunse cancelarul. *Est in votis.* *

— Te înșeli, Girolamo ! Ți-o spun, chiar dacă ar voi, n-ar putea.

— N-ar putea ? De ce ? Sună misterios. Ce zeu sau ce zeiță i-o interzice ? Nu mă chinui ! Vorbește !

— Dacă aș vorbi, aș fi izgonit din pragul casei mele și din Novara, însă buzele mele sînt mute ca printr-o vrajă. Dar nici nu te pot lăsa, sărmane, să te prăvălești în pierzanie. Îți prăpădești aici cuvintele și poate și viața. Nu poate, ți-o jur ! Nu-i e îngăduit. Nu-i e dat s-o facă. Fugi ! Totul e în zadar.

— Să fug ? Din fața lui Pescara ? Nici nu mă gîndesc la una ca asta și-l țin încolăcit strîns ! Pe toți demonii, de ce nu-i e dat ?

Medicul șopti atît de încet, încît Morone abia îl putu auzi :

— Nu se petrec toate cele muritoare în timp și spațiu ? Amîndouă îi sînt interzise acestuia.

Medicul duse degetul la buze, poruncindu-i să tacă, apoi încă o dată, pentru a-l face pe cancelar atent la pașii ce se apropiau.

— Liniște ! Privește ! șopti el.

Pe tălpi ușoare, Vittoria Colonna se apropia de acea vastă boltă verde, să-și caute soțul în locul său preferat. Îmbrăcămintea ei mai purta colbul drumului ; abia se

* O dorește *(n. tr.)*.

lăsase să alunece de pe cal. Văzîndu-l că doarme, se opri locului și se pierdu în contemplarea lui. Apoi începu brusc să verse lacrimi, dintr-un prisos de bucurie, sau pentru că o înspăimîntase seriozitatea sfîntă a trăsăturilor dragi, săpate acum adînc de osteneli și răni. Doar cîteva clipe, apoi păși spre el. Cu o infinită iubire puse mîna sub capul sever și, ridicîndu-l domol, îl trezi cu sărutări înfocate. Pescara deschise ochii. O strînse blînd pe soția lui la piept, în partea dreaptă, și o sărută pe frunte.

Cînd comandantul se ridică, Morone, dintr-o rară pornire de pudoare, se strecură de-acolo și pieri, iar Pescara nu-l văzu înaintea lui decît pe medic. Încolăcind-o pe Vittoria cu brațul stîng, prinse cu dreapta mîna lui Numa și-i spuse soției sale :

— Acesta e medicul meu.

În felul ei înflăcărat, Vittoria îndoi genunchiul și acoperi mîna veștedă cu sărutări.

— Această mînă a închis rana eroului meu ! jubilă ea plină de recunoștință. Apoi însă își îndreptă corpul și întrebă adînc emoționată : *Messer* Numa Dati ?

Bătrînul se înclină.

Vittoria, îmboldită de inima ei caldă, se întoarse spre soț, gură în gură, și rosti acuzația :

— Mai înainte de a ne bucura, trebuie să-mi faci mie și acestui om dreptate ! Nepotul nostru i-a sedus nepoata și, ticălosul, refuză să-și răscumpere vina prin căsătorie.

— Așa este, Numa ? întrebă comandantul, iar cum moșneagul răspunse cu întristare afirmativ, continuă : De ce mi-ai ascuns acest lucru ?

— La început, excelență, a fost o simplă presupunere, din pricină că fata a părăsit în taină casa mea și Novara. Și cum mi-aș fi îngăduit să vă dau de lucru, dumneavoastră, care vă purtați propriul destin mare, cu soarta măruntă a unei fete ? Abia de astăzi știu cu certitudine ce s-a întîmplat, în urma unei scrisori din Roma, de la stareța mănăstirii în care s-a refugiat biata copilă.

Vittoria se lipi rugătoare de partea stîngă a eroului ei, care sub apăsarea trupului femeii păru că simte o

durere în coaste. Ca s-o ascundă și s-o domolească, înaintă cîțiva pași.

Cei trei se opriră în fața luminilor jucăușe ale fîntînii.

— Preafrumoasă doamnă, spuse Pescara, am dorit din toată inima să te revăd, și iată-te aici, sufletul meu! O privi în ochii strălucitori. Dar nobilele tale pleoape sînt încă pline de praf din timpul călătoriei. Dă-mi batista!

Vittoria i-o dădu și închise ochii, iar el o muie și-i șterse și-i spălă fruntea și pleoapele și obrajii.

— Îmi amintesc desigur de nepoata ta, Numa, deși abia dacă am văzut-o. Ochi albaștri adînci și păr brun castaniu ca acesta, nu-i așa, și o cheamă Giulia? În ceea ce privește situația ei, mi se pare gravă și tragică. Aș fi gata să-l oblig pe nemernicul pe care-l cunoști, Vittoria — nici eu nu-l pot numi altfel — să se cunune cu ea, iar el s-ar supune, fără îndoială, fiindcă e creatura mea și am putere asupra lui. Dar mă întreb dacă ar fi bine s-o legăm pe copila abandonată de un om fără inimă și crud, care cu siguranță că datorită semeției și înzestrării sale va ajunge în lume pe treptele cele mai înalte. Dar ea însăși o vrea? O va cere? Crezi asta, Vittoria? Ți-a cerut acest lucru la Roma, cînd ți-a căzut, cum presupun, la picioare, de vreme ce o cunoști?

— Așa a făcut, spuse Vittoria cu voce rugătoare.

— Ți-a suportat privirea curată? Și, serios vorbind, vrei s-o dai bărbatului care a abandonat-o? Dacă ar fi copilul meu, aș îngropa-o într-o mănăstire. Tu însă, madonna, ești umană și milostivă. Și, cine știe, poate că încă îl mai iubește, sau îl iubește și-l urăște în același timp — nu mă pricep în asemenea lucruri. Dar am să mă ocup de ea, ea să aleagă.

Medicul deschise acum gura-i ofilită.

— Biata Giulia! Ce alegere! Ferice de ea că nu mai e nevoită să aleagă!

— De ce? întrebă Pescara.

— Datorită unei divinități sumbre, dar înțelepte.

— Înțeleg, spuse repede comandantul, nu mai trăiește.

— Voi ați spus-o, excelență.

— S-a sinucis? se tînguí Vittoria. De-ar fí oprit-o îngerul păzitor de la așa ceva!

— Cine știe? S-a stins din viață îndată ce s-a întors la mănăstire după ce vi s-a mărturisit. Va fi ucis-o confesiunea și priveliștea purității voastre, madonna, cum a spus înălțimea sa. Poate un atac de inimă, poate... ascultătoarea copilă m-a ajutat adesea, în spițeria mea, cu înțelegere și dibăcie.

Comandantul hotărî:

— Despre lucrul acesta să nu mai vorbim. Acum fata a pătruns în imperiul păcii și se află în slujba și sub ascultarea unei puteri care-și bate joc de jalnica noastră justiție.

Vittoria plîngea, iar bătrînul se tînguia:

— Nu mai pot! De-ar fi bine!

— Da, *este* bine, conchise Pescara.

Apoi îi oferi Vittoriei brațul și spuse pe un ton șăgalnic:

— Nobilă doamnă, am pregătit pentru dumneata și pentru mine, cîtă vreme ne va fi îngăduit să fim împreună, o casă mai luminoasă decît acest castel vechi cu grinzile grosolane ale tavanelor lui, această locuință a trădării, căci pe puntea lui mobilă a fost predat il Moro. Vezi, acolo, lîngă pini, clădirea aceea atrăgătoare, *madonna?* Ți-am destinat-o: se potrivește cu felul dumitale luminos de viață.

Străbătură parcul și ajunseră la piciorul celor trei terase, unde moșneagul se opri, să-și tragă sufletul și să-l aștepte pe marchiz să se întoarcă. Cînd ajunse pe a treia terasă, Vittoria văzu două statui ce împodobeau în dreapta și în stînga treapta cea mai de sus.

— Aceste statui au fost imaginate de tînărul Francesco Sforza, a cărui calitate cea mai de soi rămîne bunul gust, rosti Pescara. Cele două grupuri sînt idei drăguțe, izvorîte din capul său superficial. Cel din dreapta, de exemplu. La început nu l-am înțeles, deși îmi plăcea foarte mult. Atunci, grădinarul mi-a spus inscripția pe care o purta la început și pe care subtilul duce pusese să fie ștearsă, pentru ca privitorul să simtă și să ghicească. Inscripția suna astfel... dar poate că o afli tu, iubito?

După ce aruncase o privire fugară spre grupul din stînga, o pereche ce se alînta fără jenă, contemplă îndelung grupul din dreapta. Erau două femei, una culcată, care smulgea cu nepăsare ceva, poate petalele unei flori sau aripile unui fluture; cealaltă stătea în picioare, adîncită în ea însăşi sau pierdută în depărtări. Toate cele trei femei, cea care se alintă, cea care uitase de sine şi cea cuprinsă de nostalgie aveau, sub expresii diferite, acelaşi chip. Vittoria rămase pe gînduri. Atunci, Pescara îi suflă poznaş la ureche, ca la şcoală, un băiat unei fete :

— Deschide ochii, cîteva litere mai sînt vizibile.

Vittoria descoperi la stînga, reliefate slab, cîteva litere : Pres..., iar la dreapta descifră ceva mai clar : Ass...

— *Presenza* şi *Assenza*, întregi ea jenată, iar Pescara spuse :

— Prezenţa este neobrăzată. Absenţa, însă, uită, e lipsită de gînduri. Proslăvesc absenţa prezentă : nostalgia.

— Nu ne vom mai despărţi, Fernando, dacă mă iubeşti.

— Doar încă o dată. Pentru cîteva zile, cel mult o săptămînă, madonna, pînă cînd voi cuceri Milanul. Mă vei urma şi, dacă vrei, nu ne mai despărţim. Depinde de tine, Vittoria, spuse el cu gingăşie.

— Dacă vreau !

— Îţi aminteşti, iubito, glumi el din nou, că, odată, la Ischia, pe plaja pe care clipocea marea, mi-ai spus că nu poţi înţelege cum o femeie care a iubit mai poate aparţine altuia ? Spuneai că aşa ceva contrazice iubirea. Desigur, dar aşa ceva se întîmplă şi e în firea oamenilor. *Assenza, assenza !*

Vittoria îşi înălţă întreaga-i statură mîndră şi întinse braţul superb, de pe care mineca lunecă în jos, spre cerul luminos şi jură :

— Niciodată nu voi aparţine altuia, pe razele pure ale acestui soare !

Marchizul o potoli :

— Colo stau cameristele tale, copilo, şi sînt uimite de legămîntul tău, pe care ele cu adevărat nu-l vor imita. Făcu un semn subretelor care aşteptau la o distanţă respectuoasă şi-şi luă rămas bun de la marchiză.

Acum ai să te schimbi, stăpînă, iar eu am de lucru pînă diseară. La revedere aici, după apusul soarelui, la cină. Se întoarse şi plecă, fără a o mai privi. Jos, lîngă prima terasă, luă braţul bătrînului medic şi porni încet cu acesta, pe o alee de chiparoşi, spre castel.

— Cum aţi petrecut noaptea, excelenţă? întrebă bătrînul.

— Ca de obicei, răspunse Pescara. Nu i-ai suflat o vorbă oaspetelui tău, Numa?

— Mi-am amintit de ordinul vostru... Dar cum puteţi face acest joc îngrozitor cu cancelarul şi biata mea Italie! Cum vă îngăduiţi?

— Mă joc cu Italia, spui? Dimpotrivă, compatrioţii tăi, Numa, se joacă cu mine: simulează că sînt vii, iar în trădările şi păcatele lor sînt morţi.

Merseră o vreme în tăcere.

— Ştii, Numa, spuse cu sarcasm marchizul, de curînd m-a vizitat un astrolog şi mi-a făcut horoscopul. A apreciat că voi trăi şaizeci de ani, mi s-a părut puţin.

Moşneagul oftă.

Îşi continuară drumul, din nou fără o vorbă. În faţa porţii înguste a castelului, Pescara îl concedie pe medic.

— Mă aşteaptă ofiţerii mei, Numa, i-am convocat pentru ora aceasta. În suflet i se strecură o undă de compasiune pentru bunii ochi castanii şi gura ştirbă şi rosti prietenește: Nu te teme, Numa. Nu voi maltrata Italia ta, voi proceda drept şi cu blîndeţe.

În anticameră, comandantul îi găsi pe ducele de Bourbon şi pe Leyva stînd faţă în faţă, iar între ei Del Guasto, ca şi cum i-ar fi despărţit, apoi pe un al patrulea care se rezema de parapetul unei ferestre. Era un bărbat distins, în vîrstă, jumătate călugăr, jumătate laic, cu un cap bronzat şi trăsături adînci, insondabile, îmbrăcat într-o mantie albă, similară unei rase monahale. Zărindu-l, Pescara simţi parcă o uşoară înfiorare, dar se îndreptă spre el şi-l salută.

— Cărui fapt îi datorez onoarea, Moncada?

Celălalt replică:

— Excelenţă, sînt în solie şi solicit în numele viceregelui o convorbire.

— De acord, răspunse comandantul, dar rog pe domnia voastră ca această convorbire, în ajunul campaniei, să fie scurtă.

— O convorbire secretă.

Pescara reflectă o clipă.

— Secretă ? Nu, cavalere. Acestor doi domni, colegii mei, nu le tăinuiesc nici o chestiune oficială. Nu-mi faceți greutăți. Nepotul meu, aici de față, e discret. Ce misiune aveți ? Vorbiți, cavalere.

Nu-i oferi un scaun lui Moncada. Acesta cercetă chipurile celor prezenți.

— Cum doriți, spuse el. Excelență, viceregele este profund îngrijorat. Liga italiană este un fapt, de care excelența voastră nu se îndoiește, de vreme ce ați solicitat viceregelui prin Leyva, trupe, de care acesta nu se poate dispensa, firește, avînd el însuși nevoie de ele, pentru ca, în caz că izbucnește războiul, să poată face o mișcare respectuoasă dar amenințătoare împotriva Sfîntului scaun, înșelat sau indus în eroare. Excelența voastră să admită ca armatele noastre, cooperînd în sudul și în nordul peninsulei, să fie încadrate în același plan. În acest sens, viceregele m-a trimis să vă însoțesc și să-l țin la curent. Sînteți de acord, excelență ?

Comandantul răspunse afirmativ, învingîndu-și nemulțumirea.

— Încă ceva, continuă Moncada. Regret că nu m-ați primit în audiență secretă, dar voi folosi momentul. La Madrid, excelență, se dorește ca, după ce veți fi cucerit Milanul, să procedați cu asprime și energie, spre binele monarhiei și smulgerea din rădăcini a răului. Vi se comunică sfatul : ducele trădător să fie pus în lanțuri și trimis în Spania ; îndărătnica nobilime lombardă să-și piardă bunurile și să urce pe eșafod ; trupe puternice de ocupație și grele impozite de război să-i supună pe orășeni ; în Milano să domnească groaza !

Moncada încercă să citească ecoul spuselor sale pe figura lui Pescara. Acesta rămase calm.

— Groaza ? repetă el. Niciodată, cît voi trăi și-l voi sluji pe împăratul meu ! Milano e teritoriu imperial, iar împăratul nu dorește ca imperiul să fie maltratat. Cine

dorește ? Cine dă asemenea sfaturi ? Scutiți-mă de sfaturi și dorințe, Moncada, n-am nevoie de ele.

— A cerut ducele vreo amînare ? întrebă Moncada bănuitor.

— Nu, cavalere ?

— Prin cancelarul său ?

— Cancelarul alteței sale din Milano locuiește de astăzi în acest castel. Domnia voastră îi puteți vorbi, informîndu-vă de la el, îi veți face plăcere, deoarece mă tem că se plictisește.

— Excelența voastră nu l-ați primit ? Nu curiozitatea mă face să întreb, ci interesele cauzei regale, pe care le slujim toți cei de-aici.

— Am vorbit cu cancelarul azi-dimineață, timp de două ore.

Această sinceritate îl uimi pe Moncada, dar nu-i spunea nimic nou. Spionii plătiți, pe care-i avea printre slujitorii lui Pescara, îl informaseră exact despre sosirea și audiența lui Morone.

— O convorbire lungă, de vreme ce totuși n-a putut fi vorba decît despre supunerea ducelui.

Pescara tăcu. Se părea că o aversiune tainică îi interzice să-l învrednicească pe cel ce-i sta în față fie și numai cu un cuvînt peste ceea ce era necesar.

— Mă mir, continuă Moncada, că excelența voastră n-ați întrerupt-o scurt și sînt uimit în genere că l-ați primit pe acest ticălos, acum, cînd calomniile cu privire la excelența voastră umplu Italia.

— Încetați ! Orice cuvînt ar fi o insultă și pierdere de vreme ! Am raportat împăratului meu despre aceste minciuni. E suficient. Îmi cunosc dușmanii...

— E un lucru înțelept. Și tot atît de înțelept ar fi fost ca excelența voastră să fi avut la convorbirea cu Morone martori mai presus de orice bănuială.

— Așa s-a întîmplat, replică Pescara cu dispreț. Domnii de aici. De Bourbon și Del Guasto se înclinară. Cît privește conținutul convorbirii, de care s-ar părea că sînteți curios, îl puteți deduce din răspunsul pe care intenționez să-l dau mîine, în prezența dumneavoastră, dacă doriți, cancelarului, mai înainte de a-mi însoți trupele în marș ca prizonier. Aici, în sala aceasta. Acum însă

vă părăsesc. Cu aceste cuvinte plecă spre camera lui, unde cei trei îl urmară.

Moncada rămase singur. „O mască, reflectă el, o mască pe care și-a pus-o cu intenție. Ce chip va fi ascunzînd ?... Am s-o știu... Nu-mi scapi printre degete, Pescara, am întins mreje în jurul tău !“ Ieși încet, cu gînduri contradictorii.

În vreme ce Pescara și ceilalți doi comandanți pregăteau înăuntru războiul, anticamera rămase un răstimp goală și nepăzită. Pajul Ippolito se strecurase dincolo la stăpînă, a cărei sosire o pindise și a cărei frumusețe și bunăvoință le admira copilărește. Ardea de dorința de a o saluta și de a-i oferi serviciile sale. Apoi însă sala festivă se populă cu o societate veselă. Cei cinci ogari pitici, cenușii ca argintul ai conetabilului, animale nebunatice, încă foarte tinere, găsiseră pe undeva o intrare a castelului nepăzită și adulmecau acum la crăpătura ușii, dincolo de care presupuneau că se află stăpînul lor. Rasa aceasta era la modă. Veni acum și ogarul marchizului, un animal nobil și un alergător neobosit, să vadă ce se întîmplă și nu se arătă prea încîntat de această gașcă ușuratică, despre care socotea, pare-se, că n-are ce căuta în această încăpere serioasă și căreia îi și arătă mîriind nemulțumirea sa.

Dar iată, mai apăru încă un ogar pitic, gingaș, grațios, un cățel alb ca neaua, cu formele cele mai delicate, pe a cărui zgardă de argint se afla inscripția : „Aparțin Vittoriei Colonna.“ Primit la început cu bucurie și uimire, drăgălașa jucărie deveni îndată o sălbăticiune urmărită și fugărită, după care gonea în cerc întreaga haită juvenilă, lătrînd. Pajul intră la timp, în fugă, luă în brațe cățelul stăpînei, care-l va fi trimis după el, și ieși în goană din tumult, atrăgînd după sine haita dezlănțuită, cu excepția ponderatului alergător al lui Pescara. În aceeași clipă, Leyva ieși din încăperea interioară și grăbi fuga generală, aplicînd o lovitură de picior celui din urmă dintre cățeii conetabilului, făcîndu-l să zboare chelălăind prin aer.

Comandantul cărunt avea fața roșie de mînie și nu se lăsă reținut de Pescara, care-l însoți și voise să-l apuce de mînă.

— Leyva, îi spuse marchizul, te rog, rămîi ! Stăpînește-te ! Nu te pot constrînge să fii drept față de duce, dar respectă cel puțin formele ! Ducele se poartă exemplar cu dumneata, cu o curtoazie ireproșabilă, dar dumneata rînjești la el cu o mutră de țăran, iar acum o iei la fugă, mai înainte de a termina consfătuirea. Aceasta e o comportare ce nu se potrivește cu poziția și meritele dumitale.

— Nu l-am mai putut suporta pe trădător, Pescara ! Înfumuratul m-a jignit cu fiecare strîmbătură, cu fiecare mișcare ! Numai dispreț ! Răceala lui îmi arată disprețul, cînd se înclină, mă batjocorește. Aș dori să știu ce-i dă dreptul de a mă privi de sus. Mă aflu mai presus de el, în pofida nașterii sale nobile, deoarece onoarea mea e nepătată, iar eu sînt un servitor devotat al regelui meu, în vreme ce el l-a trădat pe al său ! E stigmatizat, iar obrazul lui neted e mai grețos decît rana asta a mea ! Dar nu toți principii mă disprețuiesc, mai sînt și dintre aceia ce-mi cunosc valoarea. Așa este acest rezonabil Moncada, cu care am călătorit încoace. El, cel puțin, m-a învrednicit cu încrederea sa.

Pescara deveni foarte serios.

— Leyva, spuse el, dă-mi satisfacție recunoscînd că te-am prețuit întotdeauna. Eu nu întreb de naștere, ci-l iau pe om așa cum îl văd, cînd îl pun la încercare. M-ai văzut vreodată îngîmfat sau m-ai găsit meschin ? N-ai nimic împotriva mea, bătrîne, spuse pe un ton familiar, doar ne cunoaștem. Căută cu ochii săi cenușii luminoși ochii camaradului de comandă, dar acesta, coborînd capul, și-i feri cu îndărătnicie.

— N-am nimic, mormăi Leyva, doar că sînteți prieten cu celălalt. Dar mă grăbesc : excelența voastră să-mi trimită instrucțiunile. Îmi place să le am scrise. Leyva își face datoria. Contați pe asta !

Comandantul îl lăsă să plece și mîngîie, pe gînduri, capul delicat al ogarului său, care venise să și-l culce pe mîna lui.

Apoi se întoarse în cameră, unde îi găsi pe de Bourbon și Del Guasto discutînd cu aprindere, desigur despre cancelar, căci arătau cu privirea în direcția încăperilor din turn. Comandantul zîmbi.

— Domnilor, spuse el, ați ascultat azi-dimineață, stînd la pîndă, niște cuvinte uimitoare și — încă mai uimitor — aceste cuvinte pe mine nu m-au sedus, dar pe voi, martorii mei, da. Devotamentul meu a rămas ferm, iar al vostru, cum cred, a fost clătinat: un triumf pe care cancelarul nu l-a intenționat, dar care-l poate măguli. Se întoarse spre Del Guasto cu fața schimbată: Don Juan, ți-am văzut ochii scăpărînd de lăcomie după pradă. Mulțumește-mi că am să tac și n-am să te denunț suveranului tău, împăratul. Don Juan, trebuie să păstrezi maiestății sale o credință nestrămutată, dacă nu vrei să devii un criminal. Devotamentul față de principe este singura virtute de care ești de nevoie capabil și ultima noțiune de onoare ce-ți mai rămîne. Devotamentul îți va înnobila neîndurarea, cînd o vei exercita împotriva răzvrătirii și a revoltei, iar impulsurile crude vor sluji justiția pămîntească. Ia toate acestea ca un sfat binevoitor din partea mea, iar acum du-te și evită astăzi ochii donnei Vittoria, care nu poate suporta un ucigaș.

— Un ucigaș? se revoltă don Juan.

— Un ucigaș. Încă nu-ți cunoști victima? Ți-o spun eu: e Giulia, nepoata medicului meu, Numa Dati, moartă la Roma cu inima frîntă, iar dumneata ești cel care a ucis-o. A fost spre binele ei, dar aceasta nu-ți micșorează cu nimic nelegiuirea. Nu te teme că are să ți se arate, se odihnește în pace și te lasă în seama Furiilor sufletului dumitale, ca să te căiești mai devreme sau mai tîrziu.

Del Guasto se făcu palid, iar părul i se zburli ca o încolăcitură de șerpi. Nu-l înspăimînta fapta sa, ci înfricoșătoarea seriozitate justițiară a comandantului, a cărui nimicitoare putere disciplinară părea că vine de dincolo de mormînt. Ieși, năucit de fulgerele acestor ochi.

— Probleme familiale, remarcă de Bourbon. Dar știi tu, Fernando, că Morone m-a entuziasmat mai mult decît gîndești? În ciuda injuriilor sale — e singurul căruia nu-i iau nimic în nume de rău — a fost pe cale să mă scoată din minți, sau, mai curînd, tu m-ai scos din minți, cînd ai spus că sînt un alter-ego al tău și că mi-ai da Milanul. Ai rîs de mine, iar eu, neroduł, n-am înțeles gluma.

— Iartă-mă, Charles ! Eram curios să aflu dacă acest cancelar rămîne devotat ducelui său. Dar crede-mă, Charles, nici ţie nu-ţi rămîne altceva decît cauza împăratului. Prăbuşirea Italiei este de nestăvilit, ţara asta se subminează ea însăşi. Gîndeşte-te puţin cum stau lucrurile : Italia mi se oferă implorîndu-mă şi necondiţionat, cu o aparenţă de adevăr şi măreţie, iar în acelaşi timp mi se taie cu desăvîrşită perfidie craca de sub picioare, pentru a fi constrîns să sar peste prăpastie. Înţeleg de ce, în urma unor asemenea zvonuri şi calomnii, Madridul îmi trimite un observator şi un spion. Dar de ce pe duşmanul meu ? De ce pe Moncada ? Ce-i drept, nu va putea să-mi facă nici un rău, iar eu am să-mi duc la capăt lucrarea, iar ţie, Charles, am să-ţi dau ceea ce pot, funcţia şi succesiunea mea... Nu-i aşa, Charles, că vei fi drept cu Italia ? Că n-ai s-o chinuieşti ? Că n-ai s-o apeşi peste măsură ? Făgăduieşte-mi acest lucru. Deşi ei n-au meritat-o de la mine. Te cunosc : ai să te porţi cu ei omeneşte.

— Cu excepţia sfîntului părinte, care m-a vorbit de rău. Dar Fernando, ce spui tu ? Mă sperii ! Sîntem de aceeaşi vîrstă. Un glonte mă poate culca la pămînt înaintea ta, sau ne poate doborî pe amîndoi laolaltă. Acest Moncada a venit peste tine ca un îngheţ, te-am văzut cutremurîndu-te. Ce se află între voi ?

Soarele apunea, iar cineva bătu încet la uşă. Ippolito, intrînd, se îndreptă spre stăpînul său şi-l rugă :

— Excelenţă, n-o lăsaţi pe madonna să aştepte. Masa e pusă dincolo, iar madonna stă şi aşteaptă pe terasă, dacă nu cumva a coborît scara.

— Du-te, copile, şi spune-i că vin.

— Nu mă duc, replică Ippolito cu o curajoasă încăpăţînare, altminteri excelenţa voastră începe din nou cu alteţa sa o nesfîrşită discuţie de politică înaltă, iar fermecătoarea doamnă va fi uitată.

Pescara îl toleră pe băiat lîngă sine şi, continuînd convorbirea cu ducele, ai cărui umeri îi îmbrăţişase cu un gest familiar, se folosi de limba spaniolă, despre care ştia că pajul n-o înţelege.

— Ce e între mine şi Moncada, Charles ? Ceva îngrozitor, o bănuială, care pentru mine e un lucru cert,

dar pentru care nu am nici o dovadă în afară de convingerea mea. Cred, ba chiar sînt convins : omul acesta l-a ucis pe tatăl meu. Marchizul netezi cîrlionții copilului, care privea în sus spre el cu ochi nevinovați. Era îndată după începutul secolului, iar eu aveam vîrsta acestuia, în orice caz nu eram mai mare. Tata, un bun strateg și un om mai bun decît mine, un bărbat cu inima deschisă, a plecat la Barcelona, unde bătrînul Ferdinand [34] tocmai își instalase curtea, ca trimis al viceregelui de-atunci, marele Gonzalvo [35], care a aflat mai tîrziu cît de crudă poate fi nerecunoștința spaniolilor. La Barcelona, l-a văzut pe ultimul vlăstar al casei noastre princiare napolitane, pe acel nefericit tînăr, care trebuia să se ofilească sub ochii bănuitori ai lui Ferdinand, căsătorit cu o femeie stearpă. Naiv și inabil cum era — îți spun, n-a existat un bărbat cu purtări mai firești — tata s-a lăsat angajat într-o convorbire plină de compasiune cu principele detronat, apoi i-a făcut două vizite la palat. Aceasta a fost destul ca regele să devină bănuitor, și bănuiala aceasta a fost suficientă pentru a-l osîndi la moarte.

— Îți povestesc lucrurile așa cum le-am aflat mai tîrziu, făcînd cercetări, și le-am pus cap la cap, cînd înțelegerea mai matură și cunoașterea oamenilor, la care ajunsesem, m-au ajutat să dau sens și importanță trecutului. Este extrem de probabil că regele însuși și-a indicat victima, chiar dacă numai printr-o jumătate de cuvînt sau un gest scurt. Executarea sentinței sale secrete a preluat-o însă un tînăr, pe care-l avea în preajma sa și despre care se spunea că ar fi fiul său natural. Tînărul Moncada, nu altul, l-a întîmpinat pe un coridor al castelului pe tata, care se întorcea de la prinț, și l-a înjunghiat. N-a fost un duel, ci un asasinat, căci mîna dreaptă a tatei era paralizată în urma unei răni vechi. Iar Pescara a căzut fără nici o vină, lucru tot atît de adevărat ca faptul că te țin pe după umeri, fiindcă nimic nu-i era mai străin acelui om cinstit decît intriga și conspirația. N-a fost aceasta o infamie ? Și poate că tînărul Moncada a crezut că îndeplinește o datorie și acționează ca un bun creștin, dînd ascultare unui semn din

sprînceană al regelui. Nu e dezgustător ? Așa ceva ar fi posibil la voi, Charles ?

— În Franța ? Depinde. Totuși nu, așa simplu nu.

— După mai mulți ani, cînd am fost vrednic de primii mei pinteni, l-am întîlnit pe Moncada în cortul comandantului meu suprem, socrul meu, Fabrizzio Colonna. M-a îmbrățișat, m-a numit tînărul său erou, steaua ce a început să se înalțe și speranța Spaniei, iar privirea lui mi-a contemplat cu calm trăsăturile. M-a asigurat că semăn cu tatăl meu, pe care l-a cunoscut, iar sîngele mi-a înghețat în vine, căci știam că mă alintă strîngîndu-mă în brațe ucigașul lui Pescara.

— I-ai îngăduit-o ?

— În aceeași seară, m-am dus să-i iau viața, sau s-o dau pe-a mea. Dispăruse. Nu l-am putut urmări. De unde să-mi găsesc timp, mereu în cort și în mijlocul deciziilor, cum am trăit ? Dar duhul tatălui meu asasinat m-a urmat pretutindeni.

Mai tîrziu am aflat că omul pe care-l uram s-a vîrît într-o mănăstire, ca să ispășească un păcat. Pe urmă a reapărut dincolo de ocean, în Cuba, unde regele Ferdinand i-a acordat posesiuni bogate, și l-a însoțit pe curajosul Cortez în Mexic [36]. Mă gîndesc, ca să-l supravegheze pe ambițiosul cuceritor, căci Moncada nutrește gîndurile și planurile tatălui său și se află în legătură cu acea partidă fanatică de la curtea imperială, pe care burgunzii și locuitorii din Țările de Jos o țin din fericire în cumpănă. Întors de peste ocean, și-a făcut un merit din aceea că prin acțiunile sale tăinuite a cîștigat Noua Spanie pentru coroană și se bucură de o considerație pe jumătate temătoare chiar și din partea împăratului, nepotul său. Acum se află în Italia ca să mă subjuge sau să mă distrugă. Acesta este Moncada.

— Știi tu, Fernando, spuse de Bourbon, care ascultase cu atenție, de mult aș fi dorit să-ți fac o plăcere. Să-l răzbun pe tatăl tău și să-ți iau totodată din cîrcă un dușman ? Nu printr-un asasinat, nu e genul meu, ci printr-un duel în regulă, pentru care voi găsi eu prilejul. Nu mă expun la vreun pericol, fiindcă, fără să te jignesc, ai recunoscut tu însuți : noi, francezii, duelăm mai bine decît voi, spaniolii. Tu rămîi afară din joc, iar

pe mine mă apără rangul princiar. Vrei ? Îți stau la dispoziție.

Pescara răspunse cu ochii aproape transfigurați scinteind albăstriu :

— Nu. E prea tîrziu. Acum gîndesc altfel și-l las pe asasin în seama justiției eterne.

De Bourbon îl privi uimit. Pescara însă îl luă de mînă pe Ippolito și spuse :

— Acuma n-o mai putem lăsa pe madonna să ne aștepte.

Îl lăsă pe duce s-o ia înainte. Pe scară în spirală îl întrebă pe băiat :

— Ți-a și devenit atît de dragă stăpîna, pe care ai văzut-o astăzi pentru prima dată ?

— S-a arătat numaidecît atît de bună, replică Ippolito, și seamănă cu sora mea, pe care n-am s-o mai văd — lacrimi limpezi îi șiroiră pe obraji — fiindcă, așa cum mi-a povestit bunicul, se află într-o mănăstire din Roma, unde a depus legămîntul. Și era altminteri atît de voioasă Giulia, dar, firește, în ultima vreme devenise foarte tăcută. Cum de poate soră-mea să se îngroape atît de tînără ! Rosti aceste vorbe în timp ce ieșeau în aer liber.

— Te implor să mă recomanzi distinsei doamne, îl rugă conetabilul pe marchiz. Nu de mult, deschizînd o carte, am citit că natura a modelat această superbă făptură, iar apoi a sfărîmat forma, pentru ca Vittoria Colonna să rămînă unică. Îmi îngădui s-o văd ?

În vreme ce mergeau pe lunga alee de chiparoși, zăriră la oarecare distanță o scenă plină de mișcare : o siluetă feminină care voia să înainteze se smulgea ca să scape de un bărbat ce se afla la picioarele sale. În aceeași clipă, Ippolito strigă :

— Colo-i vrăjitorul cel rău, care vrea s-o chinuiască pe stăpînă !

Băiatul se repezi ca săgeata în ajutorul donnei Vittoria, în vreme ce cancelarul se ridica repede din genunchi și dispărea după un tufiș de laur.

Eliberată, Vittoria se îndreptă grăbită spre soțul ei care zîmbea, cu pași iuți și roșind atît de tinerește și violent, încît lui Pescara i se păru că n-o mai văzuse niciodată atît de frumoasă. În vreme ce rochia încă îi flutura, femeia, căreia nici măcar nu i se tăiase răsuflarea, spuse :

— Un solicitant mi-a ieșit în drum și m-a conjurat să-i susțin cauza în fața excelenței voastre : roagă să nu mai fie lăsat să aștepte răspunsul atît de mult, fiindcă îl rod îndoiala și nerăbdarea.

— Și-a ales bine persoana care să intervină, madonna, replică marchizul, dar toate la vremea lor. Acum îngăduie-mi să-ți recomand pe alteța sa de Bourbon.

Vittoria, însuflețită cum era, nu tăinui o expresie de compasiune feminină.

Ducele nu lăsă în nici un fel să se observe că vederea cancelarului îngenuncheat îl înveselise. Se înclină respectuos și se comportă cu distincție și mîndrie, din considerație pentru Pescara și conștient de faima sa rea, pe care n-o uita niciodată. Admiră frumusețea Vittoriei, fără a-i privi stăruitor fața sau corpul. Nu măguli și nu tămîie, ci spuse simplu :

— Mă bucur s-o văd pe madonna Vittoria, soția prietenului meu, marchizul, și îi aduc omagiile cuvenite.

Apoi, pășind în stînga ei, se angajă într-o discuție ușoară și plăcută, dar neînsemnată, iar cînd ea îl rugă să rămînă la masă, îi mulțumi și-și luă rămas bun cu o curtoazie calmă la picioarele scării ce ducea spre vilă. Vittoria, oricît era de modestă, se așteptase la mai mult, din obișnuință, căci era deprinsă să fie exagerat omagiată de celebrităților timpului. Dar, urcînd alături de marchiz scara, în amurgul ce începuse să se lase, îi trecu repede și-și luă în rîs dezamăgirea.

Cina fu scurtă, așa cum îi plăcea lui Pescara. Vittoria nu se lăsă împiedicată de a servi ea însăși soțului ei mîncărurile, el însă se răzbună la desert. Între înghețată, fructe și zaharicale, zări o coroană de migdale modelată artistic de cofetarul său.

— Uite ceva, glumi el, pentru ambițioasa mea Vittoria ! I-o oferi, iar ei începu să-i bată inima.

Se ridicară și intrară în odaia de alături, pe care o lampă suspendată o lumină în mod egal, făcînd să-i strălucească ornamentația încă proaspătă. Pe pereți alergau copii cu cununi de flori, în vreme ce cîmpurile tavanului, încadrate cu șipci, înfățișau busturi de eroi zugrăvite în cenușiu, pe un fond auriu, o societate aleasă în mod arbitrar, avîndu-i pe cele patru cîmpuri centrale,

pe care bătea lumina lămpii, pe Enea, regele David, Hercule și Pescara. Tot mobilierul se reducea la o canapea, a cărei rezemătoare purta o inscripție din litere incizate în lemnul de castan : „Aici se stă la taifas".

— De ce oare, întrebă Vittoria, așezîndu-se lîngă Pescara, conetabilul în ciuda purtării sale distinse, mi-a făcut o impresie neplăcută, ca să mă exprim de-a dreptul, respingătoare ?

— Sărmanul ! glumi Pescara. Marte și Muza, asprimea și grația, uritul Leyva și frumoasa Vittoria se simt în mod egal jigniți de Capetian, deși față de amîndoi s-a comportat ireproșabil, precum pot depune mărturie. Probabil că între el și oricare altul, indiferent cine, se strecoară ceva, iar, după cum cred, aburul acesta ce desfigurează și ceața aceasta care iscă ostilitate este trădarea lui, sau ce nume i-am da despărțirii de regele său.

Pe fața Vittoriei se așternu o ușoară paloare.

— Trădare... Pescara lungi cele trei silabe ale cuvîntului. E de înțeles ca acest păcat să inspire dezgust unei femei nobile. Dacă mi-aș încălca și eu credința față de principele meu, sau față de prieteni, sau față de soția mea nebănuitoare, sau chiar față de complicii mei, toate acestea ar fi tot niște fațete ale trădării... Întunericul și marele tău poet, din care îți reimprospătezi sufletul, socotește trădarea ca vina cea mai gravă, de vreme ce în a sa *Giudecca* Cerberul sau Lucifer zdrobește în fiecare dintre cele trei boturi cîte un trădător [37]. Pe cel dintîi îl știu : este cel ce l-a sărutat pe Mîntuitor. Dar cine sînt ceilalți doi, pe care Lucifer i-a înhățat de picioare și al căror cap atîrnă ? În clipa aceasta nu-mi amintesc. Rostește tu pasajul, doar știi sute de cînturi pe de rost.

Vittoria recită :

„Degli altri duo, c'hanno il capo di sotto,
Quel, che pende dal nero ceffo, è Brutto :
Vedi come si storce, e non fa motto :
E l'altro è Cassio, che par si membruto." *

* „Din doi ce stau [cu] capu-n jos, din botul
cel negru-al lui, atîrn-afară Brut,

Marchizul continuă să tăifăsuiască liniștit :

— Acest Brutus care se zbate în tăcere este la locul lui, dar — cu toată cinstea datorată — cum îl poate numi Dante musculos pe uscățivul Cassius, a cărui slăbiciune îl speria pe Cezar ? În genere, Vittoria, cum îți place hrana aceasta a Cerberului ?

Vittoria răspunse eroic :

— Domnule, ucigașii lui Cezar n-au ce căuta în iad. În privința aceasta, îl dezaprob pe poetul meu.

— Pentru nimic în lume ! o tachină Pescara. Și totuși, bravo, romana mea ! Devotamentul este o virtute, dar nu cea mai mare. Cea mai mare virtute este dreptatea.

Astfel își legănă Pescara soția peste hăul și taina sufletului său și o împiedică să cîștige teren în năzuințele ei spre victoria pe care o dorea cu toată impetuozitatea ființei sale și pentru obținerea căreia alergase la Novara. Își urmări pe mereu alte căi țelul, de care Pescara o ținea departe. Îi veni inspirația să-l cheme în ajutor pe cel mai mare patriot în viață al Italiei.

— Mă mir întotdeauna, Pescara, spuse ea, că tu, așa cum ești, îi preferi dintre pictorii și poeții noștri pe cei grațioși celor plini de forță, pe Ariosto și Raffael sublimului Dante și fratelui său de mai tîrziu, dar de aceeași valoare, Buonarotti — tu însuți ești însă o natură profundă și ascunsă.

— Tocmai de aceea, Vittoria, fiindcă sînt. Arta este desfătare. În privința lui Michelangelo al tău, nu mă face gelos pe ciclopul acesta cu osul nazal sfărîmat, pe care-l admiri atît.

Vittoria zîmbi.

— Nu l-am văzut niciodată la față și-i cunosc doar Capela sixtină.

— Profeții și sibilele ? Am contemplat și eu aceste picturi cu ani în urmă, și încă atent, dar mi-au pierit

---

și vezi-l cum se zbate mut cu totul.

Iar cel ce pare-așa de nalt crescut
e Cassius."

(Infernul, XXXIV, trad. de G. Coșbuc, care transpune liber „membruto" prin „nalt crescut") *(n. tr.)*.

din nou din minte, în afară de cîteva amănunte. De pildă, omul cu părul zburlit, care se dă înapoi tremurînd din fața unei oglinzi.

— În care vede amenințarea prezentului, întregi ea mișcată.

— Și-apoi cariatida apăsată de o povară uriașă, creatura aceea scurtă, în patru unghiuri, jalnică! Fără-ndoială, cea mai urîtă femeie, precum tu ești cea mai frumoasă...

— O făptură oprimată, subjugată, o sclavă...

— Acum îmi reamintesc și profeții: chelul Zaharia, sau cine va fi fiind, cu un picior sus, cu altul jos, certărețul Ezechiel, cu turban, Daniel scriind, scriind, scriind. Și sibilele: bătrîna încovoiată, cu nas de uliu, cu ochii pîlpîitori adînciți într-o carte, și vecina ei, care toarnă ulei într-o lampă ce se stinge, și, cea mai frumoasă dintre toate, tînăra cu trident delfic. Toate personajele, prinse într-o activitate turbată. Ce să însemne această furtună? Ce predică și prevestesc toate acestea?

Cu un elan plin de înflăcărare, Vittoria strigă, ca și cum s-ar fi aflat ea însăși în sfatul profeteselor:

— Deplîng sclavia Italiei și-l proslăvesc pe viitorul salvator și mîntuitor!

— Nu, rosti Pescara sentențios și aspru, ora mîntuirii a trecut. Nu prevestesc îndurarea, ci judecata.

Vittoria se cutremură, dar gravitatea amenințătoare pieri numaidecît de pe chipul lui Pescara.

— Să părăsim, spuse el drăgăstos, acea capelă a profeților și o artă care înspăimîntă și zguduie. Doar nu m-ai numit pe mine, cînd ai vorbit despre mîntuitorul Italiei, deși, firește, rana din coastă o și am, încheie el cu una dintre acele glume amare ce-i erau caracteristice.

Cînd Pescara aminti de rana care o preocupase zile și nopți, pînă cînd el îi scrisese că s-a închis, Vittoria își simți sufletul năpădit de o imensă gingășie. Îmboldită de iubire, îl îmbrățișă cu stînga, iar cu dreapta începu să-i mîngîie părul blond roșcat, netezindu-i în jos pe frunte ondulațiile ușoare, încît, în lumina lămpii și în apropierea ei încîntătoare, el luă o înfățișare foarte tinerească.

În clipa aceea, își aminti de o zi trăită împreună, nu prea îndepărtată. Era în apropiere de Tarent, pe una dintre proprietățile ei. Acolo, firește, după ce soarele pirjolitor de vară apusese cu totul, luaseră și ei doi, alături de vînjoșii lor secerători, cîte o seceră și, sub cerul încă fierbinte al serii, își legaseră fiecare snopul. Îl revedea pe marchiz șezînd destins pe al său, în vreme ce ea, improvizînd ușor, le învăța pe secerătoare o nouă cantilenă după modelul celor obișnuite acolo în sud, pe care tineretul n-a ostenit apoi s-o repete pînă noaptea tîrziu. Îi reaminti lui Pescara de acea seară. El fu bucuros.

— Mai știi cîntecelul ? o întrebă.

— Da' de unde !

— Ei, era în el o rimă : seceră și țiteră. Altminteri, cîntecelul nu mai spunea altceva decît că, la fel ca pe cîmp, se cîntă și se poartă snopii și în cer. Modestul cîntecel va mai răsuna poate în gura poporului și după ce eu, iar mai tîrziu tu vom fi amuțit de mult și, sincer să fiu, îmi place mai mult decît un sonet ce mi-a fost trimis de curînd și în care tu mi te adresezi în versuri solemne. Liniștește-te, Vittoria ! Nu e de tine. Știu că nu e de tine.

Vittoria se aprinse de mînie.

— Cine îndrăznește, strigă ea, să-și pună masca mea și să-ți vorbească în numele meu ? Cine e neobrăzatul ? Unde e mîzgălitura, s-o rup !

— O, ar fi păcat. Sînt versuri care nu te fac de rușine. Iată.

Marchizul scoase de la piept o foaie de hîrtie. Vittoria i-o smulse și se duse sub lampă. Cu pieptul palpitînd și cu buze grăbite, începu :

„Vittoria către Pescara

Victoria mi-e numele, Pescara,
Și încunun cu lauri lupta ta,
Vai mie însă dacă mi-aș trăda
Sublimul nume, înrobindu-mi țara.

Frumoasă-s ca o roză primăvara,
Prințesă și romană ; mîna mea
Ți-a dăruit Italia, iar ea
Iubirea alor săi, sporind comoara.

Îți cer acum răsplată pentru viața
Pe care am jertfit-o pentru tine !
Eroul meu, ce dar s-aștepte soața ?

Știu duhurile ce-ți nimbează fața !
Tăind cătușele Italiei divine,
Cu patria mă răsplătești pe mine !"

Niciodată nu s-a schimbat într-un mod mai ciudat o stare de spirit sub impresia unei poezii : Vittoria Colonna luase supărată foaia, curînd se domolise, apoi recitise cu ardoare, iar la ultimele versuri jubilase cu entuziasm. La sfîrșit, recunoscu deschis :

— Așa sînt și așa sper, deși n-am scris eu poezia.

Pescara privi batjocoritor.

— Sonetul, spuse el, s-a înnobilat în chip admirabil pe buzele tale, dar în sine e găunos și provine dintr-un suflet josnic. Iubirea nu cere nici o răsplată, iubirea se dăruiește gratuit, iubirea nu calculează. Toate acestea sînt lucruri ordinare. Nu, Vittoria nu poate gîndi astfel. Aceste versuri au fost făcute de un mercenar, iar eu îi cunosc numele : uriașa lui vanitate l-a constrîns să-și scoată masca. Privește. Pescara arătă cu degetul două litere minuscule, un P și un A, scrijelate în colțul din dreapta jos al foii. Tot un divin, cum se numește el ! Îl văd pe Aretino cu contemporanul său, Giovanni Medici, cel mai desfrînat tînăr din Italia, cum șed împreună, bînd vin și glumind și-l aud vorbind în doi peri : „Crede-mă, Giovanni, nu-i lucru ușor să te închipui în pielea divinei Vittoria !" Apoi o veselie de faun. Aretino rîde, încît aproape că se răstoarnă cu scaunul, rîde să moară.

— De-ar muri, nerușinatul ! zise cu năduf Vittoria, căci încă de pe atunci lumea întreagă îl cunoștea pe Pietro Aretino și felul său de a fi.

— Bravo, romana mea! aprobă Pescara. Într-o privință însă are dreptate, iubito: numele tău l-a însuflețit pe soțul tău. E frumos să fii căsătorit cu *victoria*.

Dar Vittoria Colonna nu mai știa acum de glumă. Era răscolită pînă în fundul sufletului, zguduită pînă la rădăcinile ființei ei, plină de lacrimi și totodată de ardoare și patimă.

— Dar în rest nu are dreptate! rosti ea cu impetuozitate. Nu știu ce duh asculți și mă ostenesc în zadar să citesc în inima ta! Te joci cu mine! Mă îmbrățișezi și mă împingi încolo! Nici nu m-ai lăsat, crudule, să-ți comunic solia pe care ți-am adus-o cu toată bucuria exultantă a inimii mele.

— Fiindcă am ghicit-o. Îl dezaprob pe sfîntul părinte că o coboară pe nobila mea soție, făcînd din ea o slujnică, și-ți încredințează ție, cea iubitoare de adevăr, o solie perfidă, o solie nevrednică de el și de tine, plină de minciuni și sofisme, pe care, chiar peste cîteva zile, am să-l oblig s-o revoce și s-o dezmintă. Sfîntul scaun îmi dă Neapolul, dacă-l cuceresc, și-mi absolvă conștiința, dacă o fac să tacă. Eu însă nu cred în asemenea legări și dezlegări, nici în lucruri lumești, nici în oricare altele și — adăugă batjocoritor — nici în cele spirituale. Toate acestea au trecut de cînd cu Savonarola și călugărul neamț.

— Și Italia mea, pe care o atragi ca un magnet, o lași să eșueze izbindu-se de tine? N-o iei deloc în seamă? O disprețuiești? strigă Vittoria deznădăjduită.

Pescara răspunse cu blîndețe:

— Cum aș putea disprețui un popor, care mi te-a dat? Dar nu vreau să-ți tăinuiesc. Italia vorbește în zadar, ostenește degeaba. Cunoșteam de mult ispitirea, o vedeam venind și ridicîndu-se ca un talaz ce se apropie rostogolindu-se și n-am șovăit nici o clipă, nici cu cel mai ușor gînd. Căci nu aveam de făcut nici o alegere, nu-mi aparțineam, eram în afara lucrurilor.

Vittoria se îngrozi.

— Cum? Tu nu ești un om? Ești spirit fără carne și sînge? Nu atingi pămîntul peste care umbli?

— Divinitatea mea, răspunse el, a liniștit furtuna în jurul vîslelor mele.

Vittoria exclamă pe un ton de rugă :

— Divinitatea ta ? și îl încolăci cu amîndouă brațele. N-am să te las, doar m-ai numit Dumnezeul tău !

Pescara se eliberă cu blîndețe și-i răspunse cu ochii îndureraţi :

— Dacă o ceri, dar hai cu mine în grădină, trebuie să iau aer.

Cînd păşiră pe terasă, deasupra lor sclipeau toate stelele, iar dincolo, în vechiul castel, mai zăriră o lumină singuratică de o culoare pămîntească.

— Acolo, spuse cu compasiune Vittoria, se află cancelarul fără somn, chinuindu-se între teamă și speranță.

— Nu cred, replică Pescara, mai curînd a adormit citind vreun poznaș sau vreun lucru de nimic, iar lampa lui, cu lumină scăzută, luminează pereţii.

Pescara ghicise. După ore de chin, Morone adormise citind din Catul.

Marchizul porni pe drumul său spre boschetul cu bănci de marmură albă, unde obișnuia să se odihnească. Se așezară sub întunecatul acoperiș de frunze, mînă în mînă.

Vittoria spuse în șoaptă :

— Nu vorbi.

Dar Pescara tăcea.

Se apropiară paşi, și de pe o altă bancă se auziră șoapte.

— Așa stau într-adevăr lucrurile cu comandantul, Moncada ? Mi-e greu să cred.

— Nici eu nu cred încă, Leyva, dar cercetez. Dacă mă încredinţez, mă arăt și trecem la acțiune. Regele nu trebuie să-și piardă armata în Italia.

— Credeţi ?

— Îţi aduni trupele și îl arestăm.

— Se va apăra.

— Atunci are să cadă.

— Iar maiestatea sa ?

— N-ai nici o grijă, maiestatea sa are nevoie de noi, e în puterea noastră. Dacă îmi refuzi ajutorul, va trebui să pun să fie ucis de o mînă plătită. Pot conta pe tine ?

— Nu puteţi... o faptă gravă...

Celălalt îl trase de acolo.

— Mi se pare că am auzit respirația cuiva.

Într-adevăr, aerul umed al nopții apăsa pieptul lui Pescara și-i lua răsuflarea. Gemu încet. Apoi spuse și el:

— Să mergem, se lasă roua și pieirea plutește în aer.

Vittoria se lipi de el.

Dinspre vechiul castel răsunară trei sunete de goarnă.

— Un curier. Voi avea de citit încă astăzi.

— Fernando, îl imploră ea, ești spionat. Împăratul te suspectează. Ești pierdut! Aruncă-te în brațele Italiei! Acolo e mîntuirea ta și singura salvare.

— Nu mă tem de nimic, spuse el. Drumul e întunecat, dar refugiul meu rămîne deschis.

Se opriră într-o mică sală a vilei, iar Pescara îl trezi pe Ippolito, care adormise pe un taburet.

— Du-te dincolo, îi ordonă el, și adu ceea ce tocmai a sosit. Apoi se adresă Vittoriei. Cred că e de la Madrid, probabil cîteva rînduri ale maiestății sale însăși, care-mi scrie uneori, fără știrea miniștrilor săi. Sînt totuși curios.

Acum, ceasul din turnul vechiului castel bătu miezul nopții, obosit și tremurător, cu intervale atît de mari, încît între fiecare două bătăi ar fi încăput parcă o viață. A douăsprezecea bătaie — irevocabilă.

Ippolito zgreptăna la ușă și aduse un pachet, pe care comandantul îl deschise. Conținea, pe lîngă alte scrisori, un decret imperial, care aproba marșul împotriva Milanului și-l împuternicea pe comandantul suprem să procedeze în orașul cucerit după aprecierea sa și corespunzător împrejurărilor.

— Asta-i tot? întrebă Pescara.

Băiatul își îndoi cu respect genunchiul și-i înmînă o scrisorică, pe care i-o smulsese cu greu curierului. Purta inscripția: „În propriile mîini ale marchizului."

— De la împărat, spuse Pescara și o deschise. Uite, Vittoria, citește-mi-o. Scrie ilizibil.

Vittoria îi dădu ascultare. Nu era mult, cîteva rînduri, și suna astfel:

„Dragul meu Pescara!

Eu sînt cel care am impus această împuternicire împotriva miniștrilor mei. Aveți mulți dușmani. Feriți-vă

de Moncada. Eu însă cred în voi, căci m-am rugat pentru voi și v-am văzut îngerul, care vă ținea de mînă. Am încredere în voi.

Regele vostru"

Pescara zîmbi forțat.

— Carol se încrede prea ușor, spuse el. Asta i-ar putea fi păgubitor, dacă ar fi vorbă de altul decît de mine. Dar — ciudat — mi-a văzut geniul.

— Spune-mi acum care e divinitatea ta! îl imploră Vittoria. Te conjur, Pescara, spune-mi numele ei!

— Cred că se află ea însăși aici, gîfîi el răgușit. Începu să respire mereu mai anevoie, gemu, oftă adînc, horcăi. O convulsie înspăimîntătoare îi strînse pieptul în chingi. Se prăbuși pe divan, ducînd mîna la inima chinuită și trăgîndu-și cu greu răsuflarea. Vittoria îngenunche lîngă el, îl ținu și-l sprijini cu brațele, suferind alături de el. Voi să-l cheme pe Ippolito și să-l trimită pe băiat după bunicul său, medicul, el însă îi interzise cu un gest. În cele din urmă adormi, complet epuizat, după ce Vittoria crezuse că moare. Sătulă de lacrimi, adormi și ea. Apoi, lampa se stinse.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Cînd se trezi, Vittoria se afla întinsă pe un divan gol, iar pe fereastra deschisă se revărsa aerul dimineții. Sări în picioare, căutîndu-și soțul și-l găsi plimbîndu-se în sus și-n jos pe terasă, înviorat de somn și ca renăscut. Începu să nu mai creadă în îngrozitoarea lui zvîrcolire din timpul nopții în brațele ei, era ca un vis.

Pescara începu :

— Ieri, m-ai întrebat, scumpă doamnă, care e numele geniului meu și m-am temut să ți-l destăinuiesc. În cele din urmă, aproape că mi-ai smuls taina, căci e greu să ascunzi ceva unei femei iubite. Atunci a apărut el însuși și m-a atins. Îl cunoști acum, iar temutul său nume să rămînă nerostit. Fără lacrimi! Le-ai vărsat ieri. Astăzi, spune-mi unde dorești să te duci, în vreme

ce eu voi conduce armata împăratului împotriva Milanului.

— Cum ai putut să mi-o ascunzi atîta vreme, Fernando?

— Mai întîi — nu mult — mi-am tăinuit-o mie însumi... totuși nu, mi-am cunoscut soarta încă din seara bătăliei de la Pavia. Am apus odată cu acel singeros soare de iarnă. Conștient de țelul și zilele mele numărate, cum mi-aș fi îngăduit să le întunec înainte de vreme pe ale tale? Mi-ai spus uneori că e o cruzime să trezești pe cineva dintr-un somn dulce și că tu nu ai suporta asta. Eu însă nu sînt crud.

— Ești, replică ea, altminteri nu m-ai fi înșelat atît de amarnic, ci m-ai fi chemat și te-ai fi lăsat îngrijit de mine.

— Nu trebuia să știe nimeni, spuse el.

— Și medicul tău? El trebuia să știe, și sînt mîniioasă pe el că m-a mințit, cu toate că i-am scris și l-am conjurat să-mi spună adevărul!

— Bietul Numa! spuse comandantul. E și așa destul de nefericit că nu mă poate tămădui. M-a sfătuit atunci să-mi iau un lung răstimp de odihnă la Ischia, dar i-am spus: e în zadar. Căci pentru ce toate astea?... Unde te gîndești să te duci, Vittoria?

— Nu, Fernando, vorbește! Nu-mi mai tăinui nimic!

— E în zadar, i-am spus, plămînul e străpuns, iar inima suferă și ea. Dă-mi răgaz, Numa! Du-mă pînă încolo, în vară, în toamnă, pînă la cei dintîi fulgi de zăpadă! De atît timp am nevoie ca să-mi desăvîrșesc victoria. Și înainte de toate, i-am spus, pune-ți lacăt la gură! Nimeni să nu afle taina noastră! Puterile inamicului s-ar întrei și m-ar pierde pe mine și armata mea. Încă o dată, taci! Vreau asta! i-am poruncit... Și am simulat atît de bine că trăiesc, încît Italia mi-a oferit inelul de logodnă! Zîmbi. Și am să urc încă o dată pe cal! Tu însă, Vittoria, făgăduiește-mi — dar fără jurăminte, fă-o de dragul meu — să nu gonești după mine nechemată prin norii de praf al marșului meu și peste cîmpiile îmbibate de sînge. Ai și da prilej de batjocură soldaților, nu împotriva ta, bună și frumoasă cum ești,

ci împotriva răsfățatului comandant suprem. Așadar, rămîi. Dar unde ? Aici ?

Vittoria reflectă, marcată de o nemîngîiată durere. Apoi spuse :

— Ieri, cînd veneam călare încoace, am trecut, chiar în împrejurimile orașului, pe la o mică mănăstire de maici. Se numește, cum am aflat, „Sfînta rană". Am să aștept acolo chemarea ta, am să mă pocăiesc și am să mă rog pentru însănătoșirea ta.

— Pentru însănătoșirea mea ? zîmbi el. Fă-o. N-ai să te plictisești la „Sfînta rană" ; aud că mănăstirea are voci minunate și e vestită pentru corul ei. Să pornim călare într-acolo îndată, acum, cît e răcoare, iar colbul de pe șosea încă n-a fost răscolit.

Porni cu pas ușor spre vechiul castel, să pună să se înșeueze caii.

Vittoria îl urmă cu pași înceți și, cum îl văzu pe Numa, medicul, care venea să se intereseze de cum petrecuse noaptea comandantul, se îndreptă spre el, cu o figură îndurerată : voia să-i reproșeze că-i ascunsese adevărul, iar în același timp să-l conjure să prelungească viața dragă cu ultimele mijloace și taine ale artei sale. Cînd însă o zări venind pe Vittoria Colonna, medicul întinse mîinile tremurătoare, cu sentimentul neputinței sale, spre ea, ca și cînd, apărîndu-se ar fi implorat-o : Cruță-mă, n-am nici o putere ! Ea înțelese și-și văzu de drum, trecînd pe lîngă Ippolito, care îndoi genunchiul în fața ei, fără a fi luat în seamă, spre marea durere a băiatului.

În curtea castelului găsi murgul cu podoabe grele și scumpe al lui Pescara și șargul ei berber, de asemenea înșeuat. Comandantul o ridică pe cal și porniră în bătăi de tobă peste puntea mobilă ce fu coborîtă, ieșind între nesfîrșitele lanuri de orez ale cîmpiei lombarde. Îi urmau la oarecare distanță un rîndaș al lui Pescara, un calabrez bronzat de soarele din sud, și camerista romană a Vittoriei, călare pe un catîr.

În urma celor ce plecaseră, în curtea castelului răsunară neauzitele strigăte de ajutor ale cancelarului uitat. Se trezise din vise urîte și rătăcise încă din zori prin grădini, dînd mereu de ziduri și metereze, vegheate de

străji cînd germane, cînd spaniole. Şvabii se minunau grozav de gesturile exagerate, în vreme ce spaniolii schimbau cu înţeles priviri răutăcioase : nu se îndoiau că ministrul duşmanului fusese atras în cursă de comandant şi-şi făgăduiau ca mîine, cînd acesta va fi tîrît după armată, să-şi chinuiască după pofta inimii şi să-l jefuiască temeinic. În cele din urmă, ajunsese în rond şi căzuse istovit pe aceeaşi bancă, unde în ajun îl găsise adormit pe Pescara şi-l spionase. Deodată auzi salutul străjii de la poartă, alergă în curtea castelului şi voi să se repeadă pe punte. Primit de străjeri cu halebardele încrucişate, îi văzu, jeluindu-se, pe comandant şi pe Vittoria pierind în aburul depărtărilor.

După o zi luminoasă, era acum una mohorîtă. Nici o adiere de vînt şi nici cea mai mică încercare de formare a vreunui nor. Nu urca în slăvi nici o ciocîrlie, nu cînta nici o pasăre, stăruia o lumină tulbure şi tăcută ca peste pajiştile infernului. Curînd se zări mănăstirea de maici şi zidurile ei paşnice se măriră cu încetul. Firesc, cei doi călăreau aproape numai la pas, Vittoria, de pe acum văduvă, într-o tăcere adîncă, în vreme ce, într-o uimitoare opoziţie, amintirea lui Pescara, acum odihnit, se întorcea printr-un avînt uşor, plin de iubire şi ardoare, în tinereţe şi reda femeii întristate de lîngă el chipurile încîntătoare şi emoţionante ale copilei înfloritoare şi ale gingaşei logodnice. Nu se reţinu să-i amintească de mici lucruri din acele zile fericite, dar mîhnirea ei nu-l răsplăti nici măcar cu un singur zîmbet. Se eliberase de povara tainei lui, iar ea gusta acum dintr-odată şi din plin amărăciunea acesteia.

Erau acum atît de aproape, încît auzeau cîntarea corului din mănăstire.

— Ce cîntă ele acolo ? întrebă el cu nepăsare.

— Cred că un recviem, răspunse ea.

Cînd coborîră în faţa mănăstirii, iată, pe poartă le ieşi în întîmpinare stareţa, cu două călugăriţe modeste în urma ei. Probabil că pusese vreun copil să stea la pîndă într-un lan de orez, iar acela le-o luase acum înainte, alergînd cu iuţile lui picioare goale. Stareţa aflase încă din ajun de sosirea donnei Vittoria la Novara şi îşi închipuise că pioasa şi binevoitoarea doamnă

nu va lăsa nevizitată „Sfînta rană", căci, în afară de vocile instruite ale corului său, mănăstirea poseda încă ceva deosebit : sora mistică Beata, care murea în fiecare zi, purtînd pe trupul ei bolnav și vlăguit semnele însîngerate. Întreprinzătoarea și inimoasa stareță își propusese să obțină de la Vittoria Colonna, despre care credea că are putere asupra soțului ei, scutirea de un greu impozit de război, pe care lacomul comandant fără Dumnezeu — de această faimă se bucura Pescara în clerul italian — îl impusese asupra bunurilor mănăstirii, împotriva principiilor canonice și a oricărei echități. Dar stareța nu-și închipuise nici în vis că Pescara, care evita să viziteze vreun sfînt lăcaș, avea s-o însoțească pe madonna Vittoria.

O femeie agreabilă, cu ochi întunecați, inteligenți și o față palidă, atrăgătoare, stareța salută prin cîteva cuvinte alese înalta pereche. Apoi tăcu, atentă, așteptînd răspunsul lui Pescara, a cărui înfățișare nobilă îi făcuse impresie.

— Cuvioaso, începu comandantul, donna Vittoria dorește ca în timpul campaniei pe care o încep mîine și a cărei durată o estimez la o săptămînă, să petreacă în mănăstirea voastră cîteva zile liniștite și pioase, pînă cînd o voi chema la Milano, după încheierea luptei. Îi puteți acorda o încăpere convenabilă ?

Stareța răspunse îndată că-i stă la dispoziție odaia ei.

— Cer o chilie simplă, ca aceea a celei mai mărunte surori, cu mobilierul obișnuit, spuse Vittoria, a cărei paloare o uimea pe stareță. Dar ea trecu această paloare pe seama grijii lesne de înțeles pentru soțul ce urma să plece la luptă.

— După ce donna Vittoria se va instala, încheie Pescara, să fiu anunțat. Mai am de discutat cu ea și vă rog să-mi permiteți să intru în clauzură și în chilie. În mod excepțional, deoarece doresc binele mănăstirii. Mă găsiți în biserică. Se înclină și se îndreptă spre biserică.

Vittoria întrebă ce cîntaseră călugărițele și primi acest răspuns :

— Un recviem pentru tînăra Giulia Dati, nepoata bătrînului nostru medic, care a murit la Roma.

Vittoria o urmă apoi pe stareță, iar cele două călugărițe se duseră să dea porunci șoptite.

Între timp, comandantul, fără să-și descopere capul și fără vreun alt semn obișnuit de devoțiune, măsură cu pași fermi lungimea bisericii, cu brațele încrucișate pe platoșă. Fiindcă la întoarcerea sa în Novara urma să-și întîlnească trupele sosite pentru campanie, își pusese un coif și o platoșă ușoare, iar acum pășea ca un erou și un stăpînitor în lăcașul rugăciunii și al smereniei.

„Nu, își vorbi sieși cu gura închisă, astăzi să fie pentru ultima oară. Vreau să-mi iau rămas bun de la ea ca un om viu. Vreau s-o scutesc de a mă vedea suferind. Să mă revadă cînd mă voi dărui odihnei."

Se credea singur, dar era pîndit prin zăbrelele corului. Se adunaseră din nou acolo călugărițele, la porunca stareței, care dorea ca Pescara să audă vocile mănăstirii ei. Venise chiar și mistica Beata, care-și unea privirea exaltată cu aceea mult mai focoasă a ochilor castanii sau negri ațintiți cu lăcomie asupra eroului. Toate logodnicele lui Christos adunate acolo o preamăreau pe Vittoria Colonna și o invidiau pentru lumeștile ei plăceri, în vreme ce aceea, pe care o credeau fericită, se zbuciuma copleșită de deznădejde, cu mîinile împreunate, într-o chilie din apropiere. Și sora Beata căzu pradă ispitei de a-l admira pe acest mîndru domn al lumii, dar se înfrînă cu eroism și imploră cu ardoare cerul s-o smulgă pe Vittoria Colonna idolului ei, spre mîntuirea sufletului. Dar aceste sentimente puternice cedară în fața sentimentului mai nevinovat al orgoliului. După o scurtă consfătuire în șoaptă și după ce-și dreseră încet glasurile, surorile își intonară jubilînd capodopera, un tedeum, mai potrivit pentru învingătorul de la Pavia decît oricare altă proză sau secvență.

Iar el ar fi ascultat desigur cu plăcere, dar stătea ca vrăjit în fața Christului crucificat și lipsit de viață, o mare icoană de altar, ale cărei culori luminoase străluceau încă în deplină prospețime. Dar nu capul divin îl privea, ci pe sutașul care-și înfigea lancea în trupul sfînt. Acest sutaș era vădit un elvețian ; pictorul trebuie că studiase cu deosebită minuțiozitate sau schițase de-a dreptul din viață uniforma și atitudinea unui elvețian.

Omul stătea cu picioarele îndepărtate, avea cracul sting al pantalonului galben, iar cel drept, negru, și cu pumnul înmănușat înfigea izbind în sus, brutal și temeinic. Nu lipsea nimic : coif ca un căzănel, guler de zale, platoșă, brățar și apărători la șold, ciorapi roșii, ghete late. Dar nu această îmbrăcăminte, pe care o cunoștea îndestul, îl captiva pe comandant, ci capul înfipt pe un grumaz de taur. Ochii mici, albaștri, cristalini, nas cîrn și turtit, gură rinjitoare, cioc blond, creț, ten brun cu obrajii trandafirii, cercei în formă de căuș și o expresie de cinste amestecată straniu cu perfidie. Cu memoria chipurilor caracteristică unui comandant de oști, Pescara știu numaidecît că îl mai văzuse odată pe acest flăcău scund, cu umeri largi, sprinten, ai cărui pantaloni galbeni-negri arătau că e originar din cantonul Ury. Dar cînd și unde ? Deodată îl fulgeră o durere între coaste, ca și cînd ar fi fost injunghiat, și atunci știu și pe cine-l are în față : era elvețianul care-i străpunsese pieptul la Pavia. Nici o îndoială. Primind lovitura de lance a oșteanului ghemuit lîngă el la pămînt, privise o clipă în acești ochi cristalini și văzuse gura rînjind cu satisfacție. După recunoașterea omului, neașteptata reîntîlnire nu-i mai făcu nici o impresie, și, cu o figură prietenoasă, o întrebă pe stareța aflată acum lîngă el ca să-l ducă la donna Vittoria, cine făcuse pictura. Stareța răspunse, coborînd o clipă ochii :

— Doi mantovani, tineri talentați, dar de moravuri dubioase, de care m-am bucurat să-i văd părăsind mănăstirea.

Cînd Pescara deschise ușa chiliei, Vittoria ședea în genunchi. Un răstimp privi în tăcere, ca și cînd n-ar fi vrut s-o tulbure, printr-o fereastră cu arcadă semicirculară, în nișa căreia se așezase, spre colina acoperită cu iarbă și spre crucile de pe morminte, iar în cele din urmă întrebă :

— Ce faci, Vittoria ?

— Penitență.

— Pentru cine ?

Ea se ridică și răspunse cu mîinile încă împreunate :

— Fac penitență pentru mine și pentru tine și pentru Italia. Pentru această mîndră crimă a ei și pentru

acest păcat neobișnuit, din pricina cărora va pieri, fiindcă tu ai fost singurul care o puteai salva. Pentru mine, fiindcă am venit să te duc în ispită. Pentru tine, fiindcă vrei să părăsești acest pămînt. M-am rugat pentru partea ta nemuritoare, dar cerul — ea clătină cu tristețe din cap — încă nu m-a auzit.

Pescara o trase pe banca din nișa ferestrei și o luă de mînă ca un frate pe sora lui. Simți un irezistibil imbold de a se dărui, fie pentru că taina dintre el și soția lui fusese înlăturată, fie pentru că îl stăpînea fără a-și da seama dorința de a prelungi această ultimă ședere împreună.

— Necredincioaso, începu el cu voioșie, lasă-mă în seama întunecatului meu păzitor! Pe cînd eram copil, credeam împreună cu mama, care era o sfîntă, în ceea ce făgăduiește biserica; acum văd de jur împrejur talazurile veșniciei. Îngerul morții mi-a fost în preajmă încă de la prima mea luptă, atunci cînd, însemnat de el, tovarășul meu de cort — fratele tău, Vittoria — s-a prăbușit fără o vorbă cu un plumb în inimă. Am făcut pentru el cu spada mai multe hecatombe, iar el m-a atins de asemenea, salutîndu-mă, adesea, aproape pe fiecare cîmp de bătălie, fiindcă se pare că eu sînt mai vulnerabil decît alții. Dar a fost nevoie de timp, pînă cînd l-am îndrăgit pe cosaș. Încă în săptămînile de după Pavia, cînd știam că mă alesese, m-am opus și m-am ridicat cu indignare și m-am răzvrătit împotriva lui ca un tînăr îndărătnic. Treptat însă am presimțit, iar acum știu sigur că el cunoaște ora cuvenită. Nodul existenței mele este de nedezlegat, el îl taie.

Vittoria, palidă, îl asculta cu nesaț, privindu-l țintă cu ochii uimiți, ca și cînd ar fi văzut palatul cel mai măreț arzînd, cu fiecare capitel de coloană luminat de vîlvătăi.

— Îți spun, femeie, continuă el, cărarea mea se frînge sub pașii mei! Mă prăbușesc doborît de victoriile și faima mea. Chiar dacă n-aș fi rănit, tot n-aș putea să mai trăiesc. Dincolo, în Spania, invidie, defăimări furișe, favoarea curții șubrezită și în cele din urmă minată, dizgrație și prăbușire, aici, în Italia, ură și otravă pentru cel ce a desconsiderat-o.

Dacă însă m-aș rupe de împărat, m-aș prăbuși prin mine însumi și aș muri ucis de devotamentul trădat, fiindcă am în piept două suflete, unul italian și unul spaniol, iar acestea s-ar omorî unul pe altul. Nici nu cred că aș fi putut crea o Italie vie. E-adevărat, Italia poartă strălucitoarea făclie a spiritului, dar s-a răzvrătit împotriva legilor externe, lăsîndu-se în voia plăcerilor neînfrînate ale unei existențe opulente. Trebuie să se pocăiască, tu ai spus-o, Vittoria ; suferind în lanțuri, să învețe libertatea. Dar acest imperiu mondial spaniol, care se înalță în nori roșii de sînge dincolo și dincoace de ocean, mă umple de groază : sclavi și călăi. Simt vîna crudă pulsînd în mine însumi. Și lucrul cel mai îngrozitor : nu știu ce nebunie monahală ! Italia ta decăzută e cel puțin omenească.

Ochii Vittoriei se limpeziră, cînd văzu că lui Pescara îi e dragă Italia.

— Tu i-ai fi dat libertatea, iar libertatea i-ar fi dat virtutea ! strigă ea, dar Pescara continuă, ca și cînd n-ar fi auzit :

— Acum însă sînt înlăturat din mijlocul tuturor acestora, un mîntuit, și cred că eliberatorul meu are intenții bune cu mine și mă va duce cu blîndețe dincolo. Unde ? În imperiul odihnei. Și-acum, să ne despărțim, Vittoria. Voi să-i sărute ochii în lacrimi, dar găsi gura cea mai gingașă care-i ieși în întîmpinare.

— Încă ceva, spuse el. Lasă lumea să mă judece cum vrea. Eu mă aflu dincolo de prăpastie. Rămîi cu bine ! Nu mă însoți ! Să mă vizitezi la Milano, dar nu mai înainte de a te chema !

Vittoria făgădui, hotărîtă să nu se țină de cuvînt.

Cînd Pescara își luă rămas bun de la stareță, aceasta nici nu avu nevoie să-și exprime cererea. Comandantul aprobă scutirea de impozitul de război, ca o răsplată pentru găzduirea soției sale. Faptul că astfel luaseră sfîrșit strîmtorarea economică și masa pe sponci iscă în mănăstire o asemenea bucurie, încît surorile pregătiră în onoarea musafirei lor cele mai alese bunătăți Dar locul Vittoriei rămase gol.

Pescara se îndreptă călărind domol, însoțit de binecuvîntările mănăstirii, înapoi spre turnurile orașului. Murgul său focos părea că se miră de mersul său măsurat. Muzica militară ce răsuna strident peste cîmpie și trupele ce mărșăluiau pretutindeni îi trădau începutul unei campanii. Strănuta, ca și cînd ar fi adulmecat fumul de praf de pușcă, și pășea mîndru, ca și cum ar fi purtat victoria.

Despărțirea e grea, se gîndea comandantul, n-aș dori s-o repet. Încă o dată viața îl îmbulzise, iar el ținuse în brațe bunurile cele mai de preț ale existenței, frumusețea și puterea inimii. Tinerețea își aprinsese din nou în el vîlvătaia, și doar la cîteva clipe după ce-i vorbise atît de încurajator Vittoriei, se răzvrătea împotriva nimicirii. Sîngele nobil, care curge în vinele muritoare, și energia se răsculau împotriva păcii eterne. În ochii săi cenușii, luminoși, fulgeră mînia împotriva ucigașului său, pe care-l revăzuse în tablou, și se izbi cu dreapta împlătoșată în piept, ca și cînd ar fi strivit pe el viespea ce-l înțepase. Murgul începu să necheze și se porni într-un galop scurt, atins involuntar de comandant cu călcîiul, sau în așa măsură unit cu el, încît îi resimțea revolta.

În această stare de spirit, Pescara văzu pe un apropiat lan de orez vălmășagul unei lupte turbate, care strivea lanul. Un singur om se apăra cu deznădejde împotriva unui grup numeros. Insul scund, jerpelit, în zdrențe galbene și negre se lupta cu furie, mînuindu-și jumătatea de lance, împotriva unei duzini de spanioli. Pe doi îi culcase la pămînt, dar acum era copleșit de ceilalți, și un vîrf de lance se și afla la gîtlejul lui, cînd spaniolul ce îngenunchiase spre el fu smucit înapoi de un altul, care arăta spre comandantul suprem ce se apropia în goană.

Pescara făcu un semn, și grupul, tîrîndu-l pe prizonier, îl urmă sub un stejar viguros aflat în marginea șoselii, singurul copac, pînă departe, pe șesul potopit de arșiță. Comandantul descălecă și se rezemă de trunchiul uriaș acoperit cu mușchi. Din pricina goanei călare, piep-

tul îi gîfîia, și el găsi nimerit să se liniștească făcînd o haltă sub pretextul unei audieri.

Vagmistrul spaniol raportă : văzuseră un elvețian fugind prin grîne, cu siguranță un rătăcit de la Pavia, care se pitise pînă atunci pe undeva, și se luaseră după el, socotind că ar putea fi un spion milanez. Încheindu-și raportul, spaniolul cu barbișon se uită spre o creangă solidă care se întindea orizontal din trunchiul stejarului.

Pescara le făcu semn spaniolilor să se îndepărteze, iar în timp ce aceștia se împărțiră, rămînînd de veghe la oarecare distanță, îl cercetă pe elvețian din creștet pînă-n tălpi. Oricît de ruginită i-ar fi fost platoșa și oricît de zdrențuiți pantalonii galbeni-negrii, recunoscu de îndată uniforma de pe tabloul de la mănăstire și nu mai puțin ochii mici, scînteietori, iar acum, cu adevărat, cel ce sta în fața lui își strîmbă fața în același rînjet zîmbitor, fie de teamă, fie pentru că își reamintise și el de comandant.

— Ridic-o și dă-mi-o, ordonă acesta, arătînd spre ciotul de lance, pe care unul dintre oșteni îl azvîrlise la picioarele prinsului ca dovadă pentru rănirea camarazilor săi. Era jumătatea de sus a lăncii, cu vîrful plin de sînge. Elvețianul se supuse și comandantul pipăi cu degetul vîrful, să vadă cît e de ascuțit, apoi aruncă ciotul încolo.

— Cum te cheamă ? întrebă el.

— Bläsi Zgraggen din Ury, fu răspunsul.

Comandantul renunță să repete acest nume de familie greu de pronunțat, care părea să se tragă de la vreo culme zdrențuită a unui munte elvețian, și se folosi de numele de botez, pe care-l italieniză.

— Biagio, zise el, mi-ai rănit doi oameni ; mă gîndesc să-i las să te spînzure.

Bläsi Zgraggen răspunse cu semeție :

— Lăsați-i să mă spînzure, asta o să fie mai puțin din pricina a ceea ce am făcut acum, o să fie mai curînd fiindcă eu...

— Taci ! porunci comandantul. Putea să se răzbune, lăsînd curs liber justiției războiului, dar nici față de

sine, nici față de victima lui nu putea să recunoască această răzbunare. Cum de-ai rămas aici? întrebă el.

Zgraggen, care vorbea o lombardă curgătoare, începu cu îndrăzneală:

— Pe cîmpia de la Pavia am fost rănit și strivit sub copitele cailor, cu lancea frîntă lîngă mine. Pe urmă, umblînd numai noaptea, m-am tîrît spre munți, flămînzind și cerșind. Domnule, vedeți acolo, la dreapta celor doi plopi acoperișul ăla lung, roșu? Acolo locuiește Narracivallia cu bărbatul ei. Asta m-a năimit la munca cîmpului, pînă s-o termina războiul, că acuma n-aș putea trece hotarul. Dar Narracivallia mi-a făcut ochi dulci. Atunci mi-au apărut în somn tata și cei doi bunici, care cu toții trăiesc la mine acasă, chiar dacă bunicii sînt tare neputincioși. Mai întîi a venit tata, a ridicat degetul și a spus: „Bagă de seamă, Blăsi!" Apoi a venit bunicul dinspre tată, a împreunat mîinile și a spus: „Gîndește-te la sufletul tău, Blăsi!" La urmă a venit bunicul dinspre mamă, mi-a arătat ușa și a spus: „Fugi, Blăsi!" Am sărit în picioare și mi-am căutat hainele. Firește, mănușile mele de mătase și gulerul din zale mi le șterpelise Narracivallia, ca să se împăuneze cu ele la biserică. Îmi pierdusem mințile pe jumătate, pe urmă mi le-am pierdut de tot, cînd am intrat de dimineață la „Sfintele răni" pentru *Ave Maria* și — închipuiți-vă spaima mea — m-am văzut pe mine în carne și oase străpungîndu-l pe Christos!

— Ei, zîmbi Pescara.

— Urîtă poznă! exclamă minios Zgraggen. Știți, domnule, într-un rînd s-au vînturat pe-aici niște zugravi cu sculele lor și au venit odată la fermă și au cerut un pahar de lapte. Unul mă ia la ochi. „Uite-l colea pe cel care ne trebuie" zice și se uită la pantalonii mei negri-galbeni. „Omule, adu-ți lancea și platoșa." Îi fac pe voie. Zugravul mă pune să-mi crăcănez picioarele, și le crăcănează și el și mă zugrăvește pe-un petic de pînză. Pe urmă, netrebnicii mi-au făgăduit că o să-mi pună poza la mare cinste și, uite, acu mă aflu la „Sfintele răni" și-l străpung pe Mîntuitor.

Comandantul începu să simtă o anume bunăvoință față de cinstitul flăcău.

— Ține, strigă el într-o stare de spirit ciudată și-i întinse omului din Ury punga plină. Elvețianul o luă cu dreapta și numără cu un aer serios și gînditor monezile de aur lăsîndu-le să lunece în stînga. Apoi viri ducații în buzunar și voi să înapoieze comandantului punga.

— Păstreaz-o ! E brodată cu aur !

Elvețianul dădu drumul pungii pe urmele ducaților.

— Unde mă repartizați, domnule ? întrebă el. Nu-și putea închipui altceva decît că Pescara l-a recrutat și i-a dat o arvună.

Pescara răspunse :

— Nu te-am angajat, și cred că după ce te-au prevenit atît de serios cei trei, cel mai bine e să te întorci acasă și să te hrănești în chip cinstit, cum zice proverbul.

— Da' atunci de ce-mi dați atîta bănet, de vreme ce nu v-am făcut nici un bine ? spuse Zgraggen. Ci mult rău, adăugă el în minte. Recompensa lui Pescara depășea posibilitățile lui de înțelegere și-l speria, socotind-o nemeritată.

— Din mărinimie, glumi comandantul.

Bläsi nu cunoștea cuvîntul. Îi trecu însă prin minte că înseamnă măreție și, cum în tabără văzuse adesea cum îngîmfarea azvîrlă banii cu mîna spartă, se liniști.

— A, așa, spuse el.

Pescara făcu semn să-i fie adus calul.

— Și ca să poți răzbate, spuse el după ce încălecase, ține și asta. Îi aruncă un bilet de liberă trecere și puțin lipsi ca Zgraggen să-i mulțumească într-un chip nepotrivit. Voise să-i ureze viață lungă, dar, privindu-l la despărțire pe comandant, ochii săi de locuitor al Alpilor, pe care viața spirituală ce înșelase toată lumea nu-i putea păcăli, văzură pe chipul lui Pescara semnele suferinței lui fără scăpare. Fără să vrea, șopti urarea :

— Dumnezeu să vă dea o fericită înviere, domnule !

Apoi, speriat de propriile lui cuvinte și de înțelesul lor rău, o luă la fugă de-a curmezișul cîmpului, cu jumătatea de lance, pe care o ridicase cu grijă și o folosea

acum ca toiag de călătorie. Spaniolii priviseră cele petrecute cu uimire, iar bătrînul vagmistru dădu din cap îngîndurat și superstițios, mirat și el de generozitatea comandantului său altminteri atît de econom.

Oștenii care-l prinseseră pe elvețian făceau parte din unitatea ce se apropia acum într-un nor de praf, precedată de tobele ce băteau. Comandantul călări în întîmpinarea vitejilor săi și, primit cu o furtună de ovații, își conduse calul între muzica militară și prima companie, al cărei căpitan îi făcu loc cu respect.

Un răstimp rămase singur în fruntea trupelor. Apoi dinspre Novara se apropie un călăreț în mantie albă și i se alătură. Intrară împreună pe poarta castelului. Însoțitorul îl urmă în tăcere pe Pescara și păși după el pragul camerei.

Pescara se întoarse.

— Ce dorești, Moncada? întrebă el, iar Moncada răspunse :

— O convorbire fără martori, pe care a doua oară nu mi-o veți refuza.

— Vă stau la dispoziție.

— Excelență, începu cavalerul, am stat de vorbă dincolo cu cancelarul, precum mi-ați îngăduit. Era speriat și palid și a jurat de mii de ori că a venit să ceară o amînare și condiții mai ușoare, zicînd că numai aceasta l-a adus la Novara. Apoi a început să pălăvrăgească fără șir, ca un ins cu conștiința încărcată. Omul acesta este un hău de minciuni, în care privirea se pierde. Sînt sigur că se află aici în numele ligii.

— Întocmai, spuse comandantul.

— Și că v-a oferit conducerea acesteia.

— Întocmai.

În clipa aceasta, în anticameră se iscă larmă. Azvîrlindu-l la o parte pe Ippolito, cancelarul intră în încăpere, sălbătăcit, cu figură de turbat și ochi de nebun. Îl urmară îndată de Bourbon și Del Guasto, amîndoi împlătoșați, cu care se întîlnise pe coridor și care veniseră să-l rețină. Deznădăjduit, se aruncă la picioarele comandantului, în vreme ce Moncada se retrase încet în fundul încăperii.

— Scumpul meu Pescara, strigă cancelarul înfricoşat, orice răbdare are un sfîrşit. Nu mai pot suporta martiriul. Fiecare minut se prelungeşte pentru mine într-o eternitate chinuitoare. Mă prăpădesc. Fii milostiv şi dă-mi răspunsul tău!

Pescara răspunse calm:

— Iartă-mă, cancelare, că te-am lăsat să aştepţi. N-am avut timp liber, dar tocmai voiam să trimit după dumneata. Vorbele dumitale de ieri m-au preocupat, fiindcă soarta unui popor nu e un lucru de nimic — dar, te rog, ia loc, nu pot vorbi, dacă mă tulburi gesticulînd atît de violent.

Cancelarul prinse convulsiv speteaza unui scaun.

— Am cîntărit lucrurile... dar, cancelare, să lăsăm mai întîi de-o parte propriile noastre persoane, să ne gîndim independent de dumneata şi de mine: merită Italia, în acest moment, libertatea şi e ea în stare, aşa cum e întocmită acum, s-o primească şi s-o menţină? Eu cred că nu. Comandantul vorbea rar, ca şi cum ar fi cîntărit fiecare cuvînt cu cumpăna dreptăţii. De două ori a trăit Italia în libertate, în epoci diferite. La începutul republicii romane, cînd binele statului însemna totul. Apoi, în acea vreme de splendidă comunitate — Milanul, Pisa şi celelalte. Acum, însă, se află în pragul sclaviei, fiindcă s-a rupt şi s-a îndepărtat de orice onoare şi virtute. Nimeni n-o poate ajuta şi salva, nici un om şi nici un Dumnezeu. Cum poate fi recîştigată o libertate pierdută? Printr-un imbold şi un avînt al forţelor morale venind din adîncurile poporului. Cam aşa cum cei din Germania îşi cuceresc astăzi credinţa cu flăcările urii şi ale iubirii.

Dar aici? Unde se află Italia, nu zic credinţa şi conştiinţa, fiindcă pentru voi acestea sînt lucruri învechite, ci doar simţul de dreptate şi conştiinţa? Nu v-au rămas nici măcar onoarea şi ruşinea, ci numai egoismul gol. De ce sînteţi în stare voi, italienii? De ispitiri, trădări şi asasinate. Pe ce contaţi? Pe favoarea împrejurărilor, pe zarurile hazardului, pe jocul politicii. Aşa nu se întemeiază, nu se reînnoieşte nici o naţiune. Cu adevărat,

ți-o spun, cancelare — și Pescara ridică vocea, ca pentru a rosti o sentință — Italia ta e arbitrară și fantastică, precum ești tu însuți și conjurația ta!

— Într-adevăr, se auzi vocea lui Moncada.

— Nici eroul pe care l-ați ales, Morone, nu există.

Aceste cuvinte, rostite încet, fură acoperite de larmă. Morone întorsese repede capul și-l zărise pe cavaler. Cînd văzu că planul său fusese dezvăluit spaniolilor, fu cuprins de furie, trăsăturile i se schimonosiră, începu să urle ca un posedat:

— Fals și crud! Fals și crud! Oh, eu, orbul! Apoi, îmboldit de o absurdă sete de răzbunare, strigă spre Moncada, arătîndu-l pe comandant: Știți, cavalere, acesta este vinovatul! De dragul lui, toată conjurația! Eu sînt creatura lui, iar acum monstrul mă sacrifică!

La aceste cuvinte, interveni ducele, care, stînd cu Del Guasto în spatele lui Pescara, se desfăta urmărind pasionanta scenă.

— Saute, paillasse, mon șami, saute pour tout le monde! * i se adresă el batjocoritor lui Morone. Da, numai că noi doi am tras cu urechea de dincolo de perdeaua aceasta roșie cu ciucuri de aur! Am să-ți povestesc odată, comoaro, să mori de rîs, nu alta. N-ai auzit cum te-am fluierat? Apoi, devenind brusc serios, de Bourbon își aținti privirea asupra lui Moncada, își duse mîna la piept și afirmă solemn: Pe sîngele meu regal, în convorbirea de ieri, comandantul n-a șovăit nici cît un fir de păr în onoarea și devotamentul său!

Morone era distrus. Del Guasto puse mîna pe el și-l scoase afară.

— Domnule cancelar, îl luă el în rîs, faptul că am tras cu urechea vă scutește de tortură.

Ducele ieși îndată și el, dînd ascultare unui gest rugător al lui Pescara.

— Excelență, începu Moncada, în privința aceasta sînt convis. Cu insul acesta doar v-ați făcut jocul, poate cu mai multă bunăvoință decît s-ar potrivi cu mîndria spaniolă. Cu un asemenea om nu conspiră un Pescara.

* Sări, paiață, sări pentru toată lumea *(n.tr.)*

Dar, excelență, în furia lui neputincioasă, mincinosul a spus totuși un adevăr, atunci cînd v-a învinovățit că sînteți urzitorul conjurației italiene. Nu urzitorul, ci acela care ați favorizat-o. Nedescurajînd-o, ați alimentat-o și ați făcut-o să prospere. Ar fi fost ușor să rostiți un cuvînt decisiv și să-i puneți capăt cu un gest de indignare, văzut pînă departe. N-ați făcut acest lucru : v-ați menținut într-o atitudine neclară și echivocă.

— Cavalere, îl întrerupse Pescara, nu dumitale am să-ți dau socoteală de comportarea mea, ci numai împăratului meu.

— Regelui vostru, replică Moncada. Respectul vă poruncește să-l numiți astfel, căci un rege al Spaniei e mai mult decît un împărat. Iar nepotul lui Ferdinand va deveni un rege al Spaniei. Carol se dezvoltă încet, sub influențe diverse și contradictorii, dar sîngele lui spaniol se va întări și-l va resorbi pînă la ultima picătură pe cel german. Regele detestă erezia, iar evlavia lui îl va face spaniol.

Moncada rosti aceste cuvinte cu un zîmbet calm și cu ochii strălucind fanatic.

— D'Avalon, continuă el, strămoșii tăi au luptat pentru credință împotriva păgînilor mauri, pînă cînd bunicul tău a plecat cu acel Alfons [38] pe mare spre Neapole. Întoarce-te la origini ! În vinele tale curge sîngele cel mai nobil. Cum poți tu, care iubești măreția, să șovăi între ideea universală a spaniolilor și jalnicele uneltiri italiene ? Pămîntul este al nostru, cum a aparținut odinioară romanilor. Privește minunatele căi ale Domnului : Castilia și Aragonul unite prin căsătorie, Burgundia și Flandra cucerite, titlul imperial cîștigat, o lume nouă descoperită și cucerită și, dominînd toate acestea, un popor oțelit cu o spadă binecuvîntată, botezată de două ori în sînge păgîn ! Ceea ce-ți oferă insul acela josnic, Spania îți dă de o mie de ori pe atît : comori, țări, glorie și — cerul !

Căci pentru cer luptăm și pentru credința catolică, pentru ca pe pămînt să stăpînească *o singură* biserică. Altminteri, în zadar s-a făcut Dumnezeu om. Prevăzînd

că în aceste vremuri iadul va pîngări Sfîntul scaun și va da la iveală ultima lui erezie, prin călugărul german, Dumnezeu l-a creat pe spaniol, ca să-l purifice pe cel dintîi și s-o nimicească pe cea de-a doua. De aceea ne și dă lumea ca pradă, căci toate cele pămîntești au un țel ceresc. Am meditat îndelung asupra tuturor acestora în mănăstirea mea din Sicilia și am visat să fiu eu însumi alesul în serviciul acestui război spiritual. Atunci, Dumnezeu mi-a arătat chipul celuilalt, al celui într-adevăr chemat. Eu nu eram vrednic de o asemenea cinste, din cauza păcatelor mele, astfel că m-am reîntors în lume.

Pescara tăcea și-l privea pe exaltat.

— Dar mă străduiesc cît e ziua de mare. N-a trecut nici un an, și mă aflam în spatele lui Fernando Cortéz în clipa cînd pe munte demonul i-a arătat culmile Mexicului, așa cum ție, Pescara, îți arată astăzi Italia. Această mînă l-a reținut pe cel gata să facă un pas greșit, iar acum aceeași mînă se întinde spre tine, Pescara, pentru ca să rămîi un fiu al Spaniei, care e lumea și pe care o apără Ferdinand Catolicul, plutind în glorie.

Comandantul rupse acum tăcerea și rosti cu mînie :

— Nu rosti numele celui ce mi-a ucis tatăl.

Moncada suspină din adînc.

— Te căiești ?

Cavalerul își lovi cu pocăință pieptul și murmură, vorbindu-și sieși :

— Păcatul meu... păcatul meu... nespovedit și neîmpărtășit.

Pescara întui că evlaviosul acela nu se căia pentru asasinatul comis, ci fiindcă-l săvîrșise asupra cuiva nepregătit spiritualicește.

— Piei din fața mea ! porunci el.

Moncada se retrase pînă în prag, ca trezit dintr-un vis. Apoi se reculese și spuse :

— Iertare, excelență ! Mi-am pierdut firea. Încă un cuvînt limpede. Nu vă cunosc țelul. Încă nu sînt dușmanul vostru. Așa sau așa, veți cuceri Milanul. Acest prim pas nu conține nici devotament, nici trădare. Am

să aștept al doilea pas al vostru, și anume dacă îl veți detrona pe duce și veți pedepsi răzvrătirea. Dacă nu veți face acest al doilea pas, înseamnă că tradați Spania și pe regele vostru!

După aceste cuvinte, Moncada dispăru.

Pescara se retrase și luă masa. Apoi, în fața căminului, în care ardea focul ce nu putea lipsi într-o seară de toamnă, îi primi pe de Bourbon și Del Guasto și le dădu ultimele sale ordine. Restul timpului și-l folosi ca să-și trieze hîrtiile secrete: tot ceea ce se rotește în jurul unui om investit cu putere, o lume de răutate. Distruse cele mai multe documente, azvîrlindu-le în cămin: nu voia să ducă pe nimeni la pierzanie. Trebuia să dispară și scrisoarea secretă a împăratului, dar să nu-și amestece cenușa cu a celorlalte. Ceru să i se aducă o tavă cu jăratec, în a cărui flacără albastră arse scrisoarea împăratului său. Cînd termină totul, luminările din șfeșnicul său se și consumaseră pe jumătate: se apropia miezul nopții. Pescara își încrucișă brațele pe piept și se adînci în așa măsură în gînduri, încît nici nu auzi pașii cuiva care intrase. O voce i se adresă:

— Care este țelul tău, d'Avalon?

Pescara îl văzu pe Moncada. Vîri mîna în tava în care cărbunii se stinseseră, o strînse pumn și o întinse spre Moncada.

— Țelul meu? spuse, deschizînd pumnul: praf și cenușă.

În clipa aceasta, în castel răsunară sunete de trîmbiță. Urmară bătăi de tobă. Toată lumea se puse în mișcare. Comandantul se lăsă înarmat de slujitorii săi. Cînd, la lumina pîlpîitoare a făcliilor ce se răsfrîngea pe suliițe și pe armuri pășii în galeria pardosită de la parter, își zări calul murg, care, bogat împodobit, izbea cu copita în lespezi, scoțînd scîntei, iar alături o lectică purtată de doi trăpași ușori. El porunci să i se aducă și calul, și lectica, urmînd să aleagă în ultima clipă. Cu un suspin, se sui în lectică, pentru a-și ascunde în ea durerile ce începuseră din nou, și dispăru pe poartă, în vreme ce calul său de luptă se ridică furios în două picioare, trîn-

tindu-l la pămînt pe rindașul ce încercase să-l încalece. Trebui să fie dus de frîu, neîncălecat, în urma stăpînului său.

Fu adus și cancelarul prizonier. Soldații spanioli îl înconjurară, îi răpiră lanțul, inelele, punga și-l suiră nu pe catîrul său de soi din grajdul ducal de la Milano, ci, cu spatele, pe un biet măgar, a cărui coadă i-o trecură, după crudul lor obicei, printre mîinile încătușate. Apoi ieșiră pe poartă, într-un hohot infernal de rîs, la care participă, din disperare, și cancelarul.

ULTIMUL CAPITOL

Între timp, în castelul său, care devenise dintr-o cetate a fericirii un lăcaș al spaimei, ducele de Milano Francesco Sforza trăia zile jalnice și nopți încă mai rele, invocindu-și, neajutorat și în încurcătură, cancelarul. Într-o zi îl vizitase Del Guasto, care venise să-l informeze că Pescara îl primise, înainte de împlinirea sorocului, pe cancelarul din Milano, însă acesta, în locul actului de supunere, făcuse în numele alteței sale mărturisiri pe cît de nebunești, pe atît de criminale, ceea ce-l determinase pe comandantul suprem să hotărască a porni fără întîrziere în marș spre Milano, dealtfel întru totul în sensul primei sale amenințări, și de a proceda față de duce ca față de cineva vinovat de înaltă trădare. Del Guasto se delectase văzîndu-l pe duce tremurînd, apoi pierise din oraș. În vreme ce trupele imperiale se apropiau în marș forțat și chiar cînd puteau fi văzute de pe meterezurile Milanului, ducele lipsit de curaj șovăise între a se preda și a se apăra, apoi fu îmboldit pe drumul onoarei de cîțiva viteji nobili lombarzi și cuprins el însuși, în cele din urmă, de o stare de spirit războinică, de care nu era cu totul incapabil, datorită sîngelui bunicului său. Porunci să fie îmbrăcat într-o armură făurită artistic și-și puse pe capul slab un coif de o lucrătură splendidă.

Fapt este că Sforza se afla în șanțul cel mare, în clipa cînd Pescara își conduse trupele la asalt împotriva acestuia. Cu voce tremurătoare, ducele ordonă tunurilor sale de cea mai bună calitate să deschidă focul. Cînd se împrăștie fumul, cîmpul era acoperit cu spanioli. Pescara pășea între morți și răniți, avînd lîngă el numai puțini soldați și încă neajuns de cei mulți ce grăbeau din urmă la asalt, sub comanda lui Del Guasto. Era fără platoșă. Coiful îi fusese smuls din cap, iar mantia de culoare închisă făcută zdrențe. Înainta, cu mult în frunte, într-un veșmînt roșu aprins, cu pași liniștiți și egali, agitînd o spadă grea, sclipitoare ca fulgerul. Parcă moartea în persoană ar fi pășit spre șanț, iar cum în aceeași clipă acolo se împrăștie vestea că de Bourbon a luat poarta din sud și Leyva asaltează poarta din nord, palida înfricoșare puse stăpînire pe garnizoană. Tunurile încărcate din nou rămaseră nedescărcate, căpeteniile ce se aruncară în calea celor buimăciți de frică fură călcate în picioare, iar fuga în panică îl smulse cu sine și pe duce.

Cînd, reîntors în palat, intră cu pași împleticiți în sala tronului, iată, stofa baldachinului din brocart întrețesut cu aur și împodobit cu lei și vulturi se prăbuși sub ochii săi. În confuzia generală, tapițerul ducelui se strecurase în sală și desprinsese splendida îmbrăcăminte, cu gîndul s-o salveze, dar, auzind zgomotul ce se apropia, fugise, lăsînd treaba neterminată. Înspăimîntat de reaua prevestire, ducele se trînti deznădăjduit pe un jilț și-și acoperi fața cu amîndouă mîinile, așteptîndu-și soarta și pe învingător.

Acesta nici nu se lăsă mult așteptat. O scurtă larmă — credincioasa strajă elvețiană a palatului fu doborîtă la pămînt sau dezarmată — și Pescara intră în sală, cu capul gol și fără spadă, urmat de Charles de Bourbon, cu coiful pe cap, în armură completă, cu sabia în pumnul mînjit de sînge. Urcase cel dintîi pe scara de asalt și fusese azvîrlit înapoi în șanțul orașului, fără a fi totuși serios rănit.

Marchizul se înclină înaintea celui învins, care se ridică în grabă de pe jilțul său.

— Liniștiți-vă, alteță, spuse Pescara. Nu vin ca dușman, ci ca să vă readuc la îndatoririle pe care le aveți față de suzeranul vostru, împăratul.

Sforza ridică ochii și, cum pe fața aceea nobilă nu citi nici batjocură, nici intenția vreunei pedepse, ci mai curînd o înțelegere compătimitoare și blîndețe, nestăpînitul băiat izbucni în lacrimi și bîigui :

— În inima mea, am fost întotdeauna un devotat maiestății sale, maiestatea sa nu are un slujitor mai supus și un vasal mai bun, dar, nefericitul de mine, am fost rău îndrumat și înșelat... diabolicul meu cancelar... nici rezistența cu armele n-am pornit-o eu... am fost împins, îmboldit... de Valabrega și alți cîțiva nobili... pe toți apostolii și martirii, nu sînt un patriot italian, ci principele cel mai strîmtorat, în cea mai imposibilă situație !

Această umilință totală a nepotului și strănepotului a doi eroi păru a-l impresiona penibil pe comandant. Îl lăsă totuși pe duce să-și exprime pînă la capăt pocăința, dar șovăi, aparent din respect, să-i dea mîna, pe care acesta, amuțit în cele din urmă, i-o căuta. Se temea ca nu cumva băiatul total zdrobit să nu i-o sărute.

În timpul acestei scene de autoumilire, pe care o gusta cu plăcere în fundul inimii sale înăsprite, Charles de Bourbon sorbi cu înghițituri încete un pahar plin, care-i fusese adus și înmînat, la un semn al său, de un paj.

— Alteță, spuse Pescara, am împuterniciri depline. Dacă sînteți pătruns de convingerea că v-ați lăsat atras într-un joc greșit și periculos și dacă sînteți hotărît ca de aci înainte să vă căutați binele acolo unde se află, la împărat, și să nu vă mai desprindeți niciodată de maiestatea sa, îmi iau îndrăzneala, pe răspunderea mea, să vă garantez iertarea și primesc mîna pe care mi-o întindeți întru aceasta. Alteța voastră îmi poate acorda toată încrederea. În orice caz, o veți duce mai bine cu împăratul decît cu liga.

Pescara își dădu acum seama că, brusc, nesperata blîndețe îl făcuse din nou bănuitor pe fiul lui il Moro, că tînărul, căruia soarta îi sădise în suflet suspiciunea,

se teme de o viclenie, din care pricină mina îi șovăia și tremura.

— Alteța voastră poate avea toată încrederea, rosti Pescara cu putere. Împăratul și eu ne ținem cuvîntul.

Sforza dădu mina, iar comandantul adăugă pe un ton prietenos :

— Cunosc situația grea a alteței voastre și — dacă mă pot exprima astfel — sufletul îmbolnăvit și vlăguit de o copilărie nefericită. Aveți nevoie înainte de toate de constanță. Mergînd pe calea împăratului și stăruind pe ea, nu veți fi azvîrlit în lături de nici un val al vremurilor de astăzi. Eu personal, încheie el, îndulcind tonul didactic și preschimbîndu-l în unul aproape cordial, am simțit întotdeauna atașament față de alteța voastră, din recunoștință față de modelele mele, cei doi măreți înaintași ai alteței voastre, deși amîndoi — glumi el — mi-au răpit uneori în copilărie somnul : un asemenea farmec și un asemenea spin sînt proprii bărbăției și măreției sufletești.

Francesco Sforza se liniști datorită acestor vorbe prietenești, dar întrebă totuși, cu teamă :

— Și rămîn duce ? Pe cuvîntul vostru, Pescara ?

— Pe cuvîntul meu. Dacă am vreo putere asupra împăratului și dacă aveți puterea să vă întăriți sufletul.

— Iar cancelarului meu nu i se întîmplă nimic ?

— Cred că nu, alteță.

— Și rămîne ministrul meu ?

Comandantul nu putu să-și rețină un zîmbet, văzînd cît de inseparabilă e această pereche.

— Alteța voastră uită că l-am numit pe Girolamo Morone cel mai dăunător dintre sfetnici. Recomand alteței voastre să solicite maiestății sale imperiale, pentru această funcție grea, un alt cap, mai înțelept. Există asemenea capete în Italia, nu e nevoie să fie un spaniol.

— Aceasta nu, alteță ! Pe cancelarul vostru nu-l mai recăpătați, interveni în discuție de Bourbon. Această Elenă e prada mea.

Francesco Sforza își ațintì privirea plină de teamă spre de Bourbon.

— Cel de-aici, gemu el, vrea Milanul meu. De mult visează asta. Ajută-mă, puternice Pescara!

De Bourbon ca și cum s-ar fi sfărîmat pe el însuși, izbi mînios paharul de cristal de podeaua de marmură, încît se făcu cioburi, cu un zgomot strident.

— Alteță, strigă el, iată principatul Milanului pentru mine!

În vreme ce zburau cioburile, în sală intrară Moncada și Leyva, cel din urmă mînjit de sus pînă jos de praf și sînge.

— Excelență, începu cavalerul, vă felicit pentru frumoasa voastră victorie de astăzi, care, obținută în plină forță, se alătură atîtor altora. Așteptam după cuviință, în anticameră. Cum însă am auzit aici clinchet de pahare și rîsete și cum a sosit și Leyva, care a luat poarta din nord, meritîndu-și de asemenea băutura, am îndrăznit să intru, și cred, la momentul oportun. Căci, mi se pare, aici se ține o judecată, iar alteța sa de Bourbon i-a vestit într-un mod simbolic acestui duce trădător pieirea. Dar nu atît de furtunos, alteță! Mă gîndesc ca acuma comandantul suprem să convoace un tribunal de război, din care să facă parte ca membru al casei regale și să pot lua cuvîntul. Firește, o judecată provizorie, în așteptarea hotărîrii de la Marrid.

Pescara rămase calm.

— Așa și fac. Îi numesc ca judecători pe cei doi colegi ai mei, pe alteța sa de Bourbon și pe Leyva. Eu prezidez. Pe dumneata, cavalere, te exclud, deoarece nu ai nici un rang. Iată acreditarea mea. Scoase din piept-ar deplina împuternicire imperială.

Moncada luă inscrisul și citi:

— După aprecierea sa... corespunzător împrejurărilor... hm... Excelența voastră să-mi permită... acest ordin imperial pare să spună că sînteți împuternicit deplin să luați toate măsurile militare și cetățenești în Milanul cucerit, dar nu prejudiciază în nici un fel drepturile și interesele maiestății sale catolice. Voi rămîne deci ca un audient mut, dar atent.

— Fie, spuse Pescara, răbdător.

Acum se mișcă și Leyva și ceru să fie adus Girolamo Morone.

— Se află în palat, spuse el. L-am văzut adus încătușat sub blestemele și azvîrliturile cu noroi ale poporului din Milano, care-i pune în seamă întreaga lui nenorocire.

Pescara dădu ordinul cuvenit.

O pauză penibilă. Servitorii năuciți aduseră cu respect stăpînului lor pus sub acuzație jilțul ducal cu coroană și stemă, aranjară scaune, iar cînd apăru Morone, nu fără urme de maltratare, îi văzu pe cei trei comandanți, șezînd ca judecători, Pescara la mijloc, iar în fața acestuia, ducele

— Curaj, Francesco, șopti el ducelui, alături de care se așeză dintr-o veche obișnuință, pune totul în seama mea.

Pescara luă cuvîntul :

— Alteța sa ducele de Milano își afirmă solemn devotamentul față de suzeranul său și declară că s-a făcut numai aparent vinovat de felonie în urma intrigilor acestui bărbat aici de față.

Ducele aprobă cu o înclinare din cap.

— Așa este ! Recunosc că sînt singurul vinovat ! spuse cancelarul fără teamă.

— Alteța sa declară că n-a ordonat nici apărarea Milanului împotriva armatei imperiale și asigură că a fost fapta arbitrară a cîtorva lombarzi răzvrătiți, iar eu socotesc acest lucru vrednic de crezare. Ce sentință dai, Leyva ?

Leyva își schimonosi fața urîtă și mîrîi :

— Acest Francesco Sforza e vinovat de felonie, lucru dovedit ca atare de fapte. Să fie pus sub paza cea mai strașnică. După cum cred, împăratul îl va detrona și va porunci să fie adus în Spania.

— Și ce sentință dai dumneata ? Pescara se întorsese spre de Bourbon.

Conetabilul, jucîndu-se cu mănușa ruptă, observă cu o voce melodioasă :

— Alteța sa ducele a fost înșelat de acest straniu panglicar, care m-a vrăjit și pe mine, ca și pe alții, pînă cînd și-a găsit nașul în persoana comandantului nostru.

Dar se pare că acum alteța sa și-a revenit în fire și cred că a-l osîndi la rușinea temniței n-ar fi nici cuviincios, nici necesar, de vreme ce orașul se află în mîinile noastre. Alteța sa ducele de Milano să rămînă liber.

— Două voturi contra unul, căci la fel sună și părerea mea, decise Pescara.

Moncada rămase tăcut, cu brațele încrucișate, Leyva, a cărui mare cicatrice păru că se umple de sînge, își mușca mustața, dar de Bourbon se ridică, îi oferi lui Francesco Sforza brațul și-l scoase din sală.

Afară dădu de Del Guasto, care-i șopti că se întîmplă ceva ciudat : trupele lui Leyva se îndreaptă spre palat. De Bourbon își încreți fruntea.

— Vezi ce se întîmplă și raportează ! ordonă el.

Del Guasto voi să plece în grabă, dar strigă în urmă :

— Încă ceva : aud că donna Vittoria este la poartă și cere să-l vadă pe comandant.

Cînd de Bourbon se întoarse în sală, Leyva tocmai cerea pentru Morone, care îngălbenise, temnița, tortura și, după ce va face mărturisiri complete, butucul și securea.

— Să fiu torturat ! gemu Morone. De m-ați răsuci ca pe o pînză, n-ați stoarce din mine altceva decît sînge și sudoare. M-am spovedit în fața comandantului. Tu nu ești crud, Pescara !

— Ei, Leyva ! strigă de Bourbon, așezîndu-se din nou în cerc. Vrei să te delectezi privind convulsiile acestei fețe smintite ? Nu suport așa ceva. Nu-l las pe Morone al meu să fie răsucit. Nu tremura, Girolamo ! Nu ți se va atinge nici un fir de păr din cap : ai să devii secretarul meu. Sentința mea mărinimoasă sună astfel : Girolamo să rămînă în casa lui și să fie ținut sub pază, pînă cînd îl voi obține de la împărat.

— Mi se pare că e suficient, hotărî comandantul. Morone a făcut mărturisiri în fața a trei martori demni de încredere, dintre care unul sînt eu. Nici un fel de torturi, ci arest sigur. Două voturi contra unul. Luați-l, alteță. Presimt că Girolamo Morone se schimbă încă o dată și intră în slujba împăratului.

Nechibzuit din pricina bucuriei că i se dăruise viața și scăpase de torturi, Morone strigă :

— Pescara, fără tine nici o Italie ! S-a dus. Fă cu mine ce vrei. Sînt creatura mărinimiei și bunătății tale... Și dacă mai trebuie spus ceva, atunci aflați, domnilor, și în aceasta rezidă totul : liga a ieșit din capul sfîntului părinte, ca Atena din fruntea lui Zeus... Limba lui Morone se opri brusc, căci vorbărețul observă lîngă el un bărbat distins, în haine de călătorie, care tocmai intrase. Apoi strigă : Nimeni n-o știe mai bine decît acesta !

Era Guicciardini, a cărui privire se roti curioasă în cerc, ca să rămînă în cele din urmă ațintită asupra feței lui Pescara.

— Deranjez, excelență ? spuse el. Am să vorbesc scurt. Am sosit cu diligența de la sanctitatea sa, care ar fi făcut mai bine ca de data aceasta să trimită pe altcineva. Sanctitatea sa informează pe excelența voastră că, îndată ce-a aflat de deschiderea ostilităților, a trimis un om de încredere la Madrid, ca să aducă la cunoștința împăratului că el a rămas străin de alianța statelor italiene. O sfîntă ligă nu există. Păstorul suprem are oroare de spadă.

— Aleluia ! strigă cancelarul, pe care bucuria de a trăi părea că-l amețise și-l scosese cu totul din minți, dar comandantul spuse :

— Cum, Guicciardini ? Morone tocmai dezvăluia că liga este opera sanctității sale. Care e adevărul ?

— Amîndouă, replică Guicciardini. Mi-am îndeplinit misiunea, și cu asta basta !

Trimisul Papei se înclină și părăsi sala, dar de Bourbon, îmboldit de diavol, strigă după el :

— Florentinule, spune-i stăpînului tău că am să vin la Roma, ca să sărut pantoful sanctității sale, numai cu luterani și marani[39], iar noaptea am să-mi azvîrl pretutindeni lumînările aprinse, ca să se lumineze și mintea sanctității sale.

Hohotul de rîs al celui ce rostise blasfemia își răsfrînse strident ecoul din bolta cupolei și din colțurile sălii ca din gura unor demoni răutăcioși, încît Guicciardini privi în jurul său, înfricoșat. Pescara făcu semn

cancelarului să iasă cu straja sa, fie pentru că socotea neindicată compromiterea Papei, fie pentru că această comedie umană îl obosise.

Cînd Guicciardini și cancelarul se întîlniră afară, cel dintîi întrebă :

— Ești dus la butuc ?

— Ferească sfîntul !

— Ai scăpat ? Ești incomparabil ! Dar cum s-au petrecut lucrurile la Novara ?

— Oh, am ajuns călare pe măgar... Acest Pescara este enigma sfinxului...

— Eu am dezlegat-o, cancelare, privindu-i chipul. Poartă trăsăturile hipocratice [40] și probabil că voi avea de dus sfîntului părinte știrea unei morți. Îți mai aduci aminte, Girolamo, ce ți-am spus în grădinile Vaticanului despre un posibil ultim obstacol provenind din pieptul lui Pescara ? Dacă voi fi vorbit la propriu ? Dacă Pescara a primit la Pavia moartea și a tăinuit-o ? Dacă am încercat să ispitim un om ce nu mai putea fi ispitit ?

Cancelarul se lovi peste frunte :

— Ai spus-o, Guicciardini ! Ceva asemănător mi-a spus, tot fără să înțeleg atunci, și medicul comandantului, medicul Numa Dati, la Novara.

— Așadar adevărul, conchise florentinul. Nu Pescara ne-a înșelat. Noi înșine ne-am înșelat. O, înțelepciunea oamenilor !

Cu această reflecție, cei doi se despărțiră.

În sala tronului domnea o atmosferă funestă. Cei trei comandanți și Moncada, rămas cu ei, ședeau la distanțe mari. Pescara, complet vlăguit, cum se părea, se trîntise pe brocatul brodat cu aur întins peste tron. Fața îi era palidă, pieptul i se frămînta. De Bourbon măsura sala cu pași ușuratici de dans, observîndu-l cu atenție pe Moncada. Acesta, rezemat în nișa unei ferestre, îi făcu semn lui Leyva, aflat în altă nișă, să vină la el și-i șopti la ureche :

— E timpul. S-a demascat. Mort sau viu...

Pescara îl chemă pe duce.

— Șezi lîngă mine, Charles, spuse el încet, gîfîind. Ai hîrtie și condei ?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Fernando, nu bagi de seamă nimic ? Ești în pericol ! Cei doi șușotesc. Leyva e suspect. Vor să te aresteze !

— Ai hîrtie și condei ? repetă Pescara. Ducele îi dădu cele cerute. După cîteva trăsături de condei, Pescara spuse : Îmi tremură mîna, scrie tu, Charles.

— Fernando, ești orb ? Nu-l vezi pe Moncada cum se pune în mișcare ?

— Nu mă va ajunge, spuse comandantul și dictă cu vocea înăbușită : „Către maiestatea sa împăratul. Auguste stăpîne, Milanul este al vostru. Pescara rămîne devotat pînă la ultima suflare. Răsplătiți-l, îndeplinindu-i trei...

— Te conjur, Fernando ! Se îndreaptă spre tine. Curaj ! Vom lupta !... Chem străjile...

De Bourbon voi să sară în picioare. Pescara însă îl reținu :

— Scrie ! Nu mă va ajunge, ți-am spus. Unde ai rămas ? „...trei rugăminți : Maiestate, ocrotiți-l pe Sforza ! Maiestate, grațiați-l pe Morone ! Maiestate, dați comanda mea conetabilului !..."

— E doar la cîțiva pași de tine. Scoate spada. Unde ți-e spada ?

— Nu mai vărs sînge...

Pescara semnă, iar condeiul îi alunecă din mînă. Cu un strigăt slab și ochii stinși se prăbuși în brațele prietenului său.

Moncada, acum foarte aproape, rămase uluit.

— Ce-i cu comandantul ? întrebă el și, privindu-l, adăugă : Mort ?

— S-a dus ! spuse printre lacrimi ducele.

— O apoplexie. L-a ucis **această campanie**, spuse **Moncada** și ridică hîrtia, care căzuse pe podea. O citi și, ajuns la a treia rugămite, rămase pe gînduri. Apoi, fără ca expresia feței să i se schimbe, înmînă ducelui hîrtia, spunînd :

— Respectăm ultima sa voință. Alteța voastră are comanda. Alteța voastră să ordone !

De Bourbon îi apărea ca un om fără patrie și dezonorat, inofensiv pentru fiul lui Ferdinand Catolicul, iar

fără Pescara îl ura mai puțin și Leyva, care-l invidiase pentru favoarea arătată conetabilului de marele comandant.

Charles de Buorbon le făcu semn să iasă și-l întinse pe Pescara pe brocatul brodat cu aur. În palat se instăpînise o liniște deplină, și chiar și străjile de la porți pășeau încet, socotind că la ora aceasta comandantul își face siesta, după obiceiul său. Ducele, ținînd în poală capul drag, se adînci într-un vis de amiază, uită de soarta tragică a celui mort și de propria lui soartă întreţesută din glorie și rușine și nu mai resimți decît o durere surdă din pricina pierderii singurului prieten.

La ușa sălii răsunară voci.

— Nu, madonna, se odihnește ! o oprea Del Guasto pe Vittoria, dar aceasta strigă cu o voce stridentă :

— Dă-te la o parte, răule ! Vreau să intru la el !

De Bourbon auzi pași ce se apropiau, nici măcar nu întoarse capul. Duse degetul la buze și șopti :

— Încet, madonna ! Comandantul doarme.

Vittoria se apropie de soțul ei. Pescara zăcea fără arme și fără platoșă pe patul de aur al baldachinului căzut. Voința puternică care-i marca trăsăturile feței pierise, iar părul îi căzuse pe frunte. Așa semăna cu un tînăr secerător, slab, istovit de recoltă, care doarme pe snopul său.

NOTE

AMULETA

[1] Ulrich, duce de Württemberg (1487—1550), a fost alungat de Uniunea suabă în 1519, dar după surghiunul său în Elveția și-a recăpătat ducatul în 1534.

[2] Evenimentele la care se face aluzie în acest pasaj se înscriu în cadrul războaielor pentru Italia purtate între Franța și Spania (v. și nuvela *Ispitirea lui Pescara*). Din 1557, situația Franței a devenit deosebit de grea, deoarece Spaniei i s-a alăturat Anglia. Francezii au fost învinși la Saint Quentin, în ziua de 10 august 1557, de trupele spaniole aflate sub comanda ducelui Emmanuel-Philibert de Savoia.

[3] Paralel cu acțiunea reformatoare a lui Martin Luther începută în Germania, în 1517, Elveția cunoaște și ea succesiv mișcări similare conduse de Ulrich Zwingli la Zürich (1519), Guillaume Farel la Neuchâtel (1538), Jean Calvin la Geneva (1541).

[4] Amiralul Gaspard de Coligny (1519—1572) a comandat armata franceză, între altele, în lupta, pierdută, de la Saint Quentin, amintită mai sus. A trecut la protestantism împreună cu doi frați ai săi, dintre care unul fusese cardinal. Fruntaș al partidei protestanților din Franța, a fost ucis în Noaptea Sfîntului Bartolomeu, iar cadavrul său a fost pus în spînzurătoare la Montfaucon.

[5] În *Apocalipsul Sfîntului Ioan Teologul* (17—18), Babilonul — „cetatea cea mare, care domnește peste regii pămîntului" — este numit „maica desfrînatelor și a ticăloșiilor". „Desfrînata cea mare", făcîndu-se „locuință dracilor și sălaș a tot duhul necurat" este osîndită să piară prin foc.

[6] La un an după izbucnirea revoluției burgheze în Țările de Jos (august 1566), Fernando Alvarez de Toledo, duce de Alba, a fost trimis de regele Filip al II-lea al Spaniei să restabilească ordinea. Ducele de Alba a instaurat pe teritoriul Belgiei și Olandei un cumplit regim de teroare.

[7] Începînd din 1562, în Franța au avut loc mai multe ciocniri violente între catolici și protestanți. Cel de-al treilea război civil s-a încheiat prin pacea de la Saint-Germain-en-Laye (8 august 1570), care a statuat libertatea cultului protestant (calvin)

în Franța și a acordat hughenoților (de la germanul *Eidgenossen* — confederați) cîteva cetăți, printre care La Rochelle și Cognac.

[8] Christoph, duce de Württemberg (1515—1568); a introdus în ducat luteranismul.

[9] François de Coligny, senior d'Andelot (1521—1509) este cel mai mic dintre frații Coligny.

[10] Dintre numeroșii membri ai casei de Guise, implicați în evenimentele dramatice din istoria Franței în secolul al XVI-lea, martori ai alaiului nupțial al lui d'Andelot au putut fi cei doi frați apropiați ca vîrstă de acesta: François de Lorraine, duce de Guise (1519—1563) și cardinalul Charles de Guise (1524—1574), precum și tînărul Henri de Guise (1550—1588), fiul lui François.

[11] În „poiana de la Rütli" din cantonul Ury s-a ținut, după legendă, adunarea reprezentanților celor patru cantoane, care au jurat să lupte pentru libertatea Elveției, împotriva stăpînirii austriece. Evenimentul, care va fi avut loc în noiembrie 1307, este evocat de Friedrich Schiller în drama *Wilhelm Tell*, actul II, scena a II-a.

[12] Chatillon-sur-Loing (astăzi: Chatillon-Coligny) e de fapt numele localității în care s-a născut amiralul Coligny.

[13] Dintre luptele religioase din Elveția, este de amintit bătălia de la Cappel, în care cantoanele catolice i-au învins pe protestanții din Zürich, în ziua de 11 octombrie 1531. Conflicte s-au încins și între adepții diferiților reformatori. În 1549, s-a realizat unirea dintre calvini și cei ce aderaseră la reforma lui Zwingli.

[14] La Jarnac, avusese loc recent — în 1569 — o luptă între catolicii comandați de ducele d'Anjou, viitorul rege Henric al III-lea, și protestanții comandați de prințul Louis de Condé. Învins, prințul de Condé a fost asasinat din ordinul ducelui. În același an, tînărul duce d'Anjou (avea optsprezece ani!) a obținut o a doua victorie, la Moncontour, împotriva protestanților comandați de amiralul Coligny.

[15] Miguel Servet (Servedo) (1511—1553), medic și teolog spaniol, a combătut o serie din dogmele bisericești (între altele în lucrarea sa *Renașterea creștinismului*, 1553), ceea ce i-a adus ostilitatea atît a catolicilor, cît și a protestanților. A fost ars pe rug la Geneva, în urma acuzațiilor de erezie aduse de Calvin.

[16] Regina-mamă, Caterina de Medici (1519—1589), a încercat într-adevăr să țină cumpăna în disputele dintre catolici și protestanți, dar, în cele din urmă, în 1572, a avut rolul principal în organizarea masacrului din Noaptea Sfîntului Bartolomeu.

[17] Rege al Franței era, din 1560, de la vîrsta de zece ani, Carol al IX-lea, fire șovăitoare, lesne manevrabilă pentru regina-mamă și ducii de Guise. A murit tînăr, la doi ani după masacru.

[18] Într-adevăr, posteritatea a recunoscut meritele lui Servet ca om de știință, între altele, faptul că el a descoperit, înainte de medicul englez William Harvey (1578—1657), așa-numita „circulație mică" a sîngelui : inimă-plămîni-inimă.

[19] În aprilie 1572, Wilhelm I de Nassau, prinț de Orania (1533—1584), a fost proclamat conducător al luptei din Țările de Jos împotriva ocupanților spanioli.

[20] Magistratul Anne Du Bourg (1521—1559), consilier parlamentar, a fost ars pe rug la Paris, ca apărător al hughenoților.

[21] Henric al III-lea, rege al Navarrei din 1562, viitorul rege al Franței sub numele de Henric al IV-lea, s-a căsătorit, la nouăsprezece ani, în 1572, cu sora regelui Carol al IX-lea, Marguerite.

[22] Jeanne d'Albert (1528—1572), regină a Navarrei, aderase, ca și fiul ei Henric, la protestantism.

[23] Ordinul Saint-Michel era un ordin cavaleresc, întemeiat în Franța în 1469.

[24] Oaspetele consilierului Chatillon este celebrul moralist francez Michel Eyquem de Montaigne (1533—1592), autor al *Eseurilor*.

[25] *Cartea lui Tobit*, una dintre cărțile „necanonice" ale Bibliei, propune comportamente exemplare și conține numeroase sfaturi morale.

[26] După legenda evanghelică, sfîntul Bartolomeu a fost unul dintre cei doisprezece apostoli. A propovăduit în India, unde a cunoscut moarte de martir. Este sărbătorit de catolici și protestanți în ziua de 24 august.

[27] „Navarezul", adică viitorul rege al Franței Henric al IV-lea, a fost cruțat în Noaptea Sfîntului Bartolomeu, din ordinul lui Carol al IX-lea, pentru că s-a lepădat de credința protestantă. În aceeași situație s-a mai aflat, între alții, și prințul Henri de Condé.

ÎMPUȘCĂTURA DIN AMVON

[1] Utikon și Obermeilen — localități pe malul răsăritean al lacului Zürich.

[2] Mythikon — nume imaginar, prin care scriitorul a intenționat să sublinieze caracterul legendar al povestirii sale. Motivul „împușcăturii din amvon" apare în diverse snoave prelucrate în Occident, începînd din secolul al XVII-lea. Conrad Ferdinand Meyer îl va fi preluat însă din tradiția orală.

[3] În *Odiseea*, cîntul al X-lea, lestrigonii sînt locuitori ai Siciliei, mîncători de oameni, care au devorat o parte din însoțitorii lui Ulise.

[4] Figură reală, generalul Johann Rudolf Wertmüller (1614—1677) apare și în romanul lui Conrad Ferdinand Meyer *Jürg Jenatsch*, unde e tînăr locotenent. Dar faptul că devine eroul

unei farse bazate pe motivul „împușcăturii din amvon" aparține fanteziei scriitorului.

[5] Pentru cei doi clerici din nuvelă, „ultimul război civil" din Elveția este cel din 1656, cînd, în ziua de 24 ianuarie, protestanții din Berna și Zürich au fost învinși la Villmergen de catolicii din așa-numitele „localități interioare". În ziua de 25 iulie 1712, un al doilea „război de la Villmergen" se va încheia cu victoria Bernei asupra cantoanelor catolice.

Orașul Rapperswil este situat pe malul lacului Zürich, în cantonul Sankt Gallen.

[6] „Maiestatea apostolică" era titlul purtat de regii unguri. În text, referirea se face la împăratul Leopold I (1640—1705), care, începînd din 1655, era și rege al Ungariei.

[7] Tipograful și librarul venețian Aldus Manutius (1449—1515) a devenit celebru mai ales prin frumoasele sale ediții din clasicii antichității. De la numele său a fost derivată denumirea caracterelor tipografice îngroșate : aldine.

[8] Georgius Jenatius este Jürg Jenatsch, eroul romanului amintit mai sus. Jürg (Georg) Jenatsch (1596—1639) a fost mai întîi pastor, apoi a intrat în armată, unde a făcut carieră, devenind ofițer superior. În timpul Războiului de treizeci de ani, a eliberat cantonul Graubünden de spanioli și austrieci, cu ajutorul francezilor, pe care apoi i-a trădat, constringîndu-i și pe ei să părăsească teritoriul eliberat (1637). Luptător pentru credința protestantă, fostul pastor s-a îndepărtat de țelurile sale de la început, fiind propulsat în acțiunile sale de setea de putere. Pe cale de a deveni un tiran al patriei, și-a făcut adversari care au pus la cale asasinarea lui. Femeia care-l iubea l-a ucis pentru a nu-l vedea căzînd în mîinile dușmanilor săi.

[9] Malepartus este cetățuia lui Reineke Vulpoiul, în cunoscuta epopee animalieră, prelucrată și de J. W. Goethe.

[10] În text, parafrază a expresiei „Hic Rhodus, hic salta !" — „Aici e Rodosul, aici sări !". Originea expresiei, folosită cu sensul : „Arată aici — adică prin fapte — de ce ești în stare", se află în fabula lui Esop *Lăudărosul*.

[11] În a doua jumătate a secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea, Republica venețiană a purtat lupte cu Imperiul otoman pentru Moreea, care a trecut succesiv de sub o stăpînire sub alta.

[12] Daniel Caspar von Lohenstein (1636—1683) și Christian Hofmann von Hofmannswaldau (1617—1679) sînt scriitori care au făcut parte din așa-numita „a doua școală sileziană", de o orientare reprezentativă pentru manierismul barocului tîrziu.

[13] Giovanni Bellini, supranumit Giambellini (c. 1430—1515), pictor venețian, ale cărui compoziții religioase și mitologice se caracterizează prin forme delicate și un colorit cald.

[14] Adamiții au fost adepții unei secte din secolul al II-lea ; propovăduiau întoarcerea la inocența paradisiacă și, ca atare,

participau la solemnitățile religioase goi. În evul mediu, denumirea de adamiți s-a aplicat și altor secte, printre care și rebotezaților, care practicau botezul la maturitate.

PAJUL LUI GUSTAV ADOLF

[1] Evenimentele narate în nuvelă se situează în a doua jumătate a anului 1632. Era în timpul războiului ce se va numi de „treizeci de ani". Pe baza unei înțelegeri cu Franța, armata suedeză, sub comanda regelui Gustav al II-lea Adolf Vasa (1594—1632), a pătruns în Germania în anul 1631, fiind bine primită de protestanții germani. În ziua de 17 mai 1632, Gustav Adolf a ocupat orașele München și Nürnberg.

[2] Lui Ahile, fiu al zeiței Thetis și al lui Peleu, rege legendar în Iolcus, prorocul Calchas i-a prevestit că va muri la Troia. Ca să evite acest destin tragic, Thetis și-a trimis copilul la curtea lui Licomedes, regele dolopilor, care l-a ținut ascuns printre fiicele sale, îmbrăcat în veșminte femeiești. Aflat în solie la Licomedes, Ulise a pus înaintea fetelor niște arme, la care Ahile s-a repezit cu mare interes, demascîndu-se.

[3] „Maestrul Albrecht" este pictorul Albrecht Dürer (1471—1528), care, începînd din 1509, a fost membru în consiliul municipal al orașului Nürnberg.

[4] Generalisim al armatei germane imperiale, Albrecht von Wallenstein, duce de Friedland (1583—1634), fusese îndepărtat de la comandă în 1630, dar, în 1632, după succesele lui Gustav Adolf, i s-au acordat din nou depline puteri.

[5] Fiica lui Gustav Adolf, Christina (1626—1689), a devenit regină a Suediei în 1644; a abdicat în 1654, cînd a trecut la catolicism, sub influența iezuiților. Probabil că această convertire de mai tîrziu i-a inspirat lui Conrad Ferdinand Meyer episodul din copilăria prințesei, despre preceptorul acesteia, care se dovedește a fi un iezuit.

[6] Ducele François de Guise (1519—1563) a fost ucis, în fața orașului Orléans, de gentilomul protestant Jean Poltrot de Méré (c. 1537—1563).

[7] „Habsburgul" este Ferdinand al II-lea (1578—1637), împărat al Germaniei începînd din 1619, dușman înverșunat al protestanților.

[8] La doi ani după moartea lui Gustav Adolf, Wallenstein, care ambiționa să-și creeze un principat în cadrul Imperiului german, a fost acuzat de trădare și asasinat, în 1534, de trei dintre ofițerii săi.

[9] La Breitenfeld, un sat de lîngă Leipzig, Gustav Adolf i-a învins pe imperiali în 1631.

[10] În legenda biblică, Ghedeon este unul dintre marii judecători ai israeliților, care, sub conducerea sa, i-au învins pe madianiți, jefuitorii lor.

[11] Bătălia de la Lützen, un mic oraș din Prusia, a avut loc în ziua de 6 noiembrie 1632. Armata protestanților, pe care a îndoliat-o moartea comandantului său suprem, regele Gustav Adolf, i-a învins pe imperialii catolici conduși de Wallenstein.

PLAUT ÎN MĂNĂSTIREA DE MAICI

[1] Cosimo de Medici, supranumit cel Bătrîn (1389—1464), a fost „senior" (conducător) al Florenței începînd din anul 1434. Protector al artelor și științei, i-a adunat în jurul său pe gînditorii umaniști și artiștii cei mai de seamă ai epocii.

[2] Gian Francesco Poggio Bracciolini (1380—1459), umanist italian, a fost secretarul mai multor papi, iar din 1453 secretar (cancelar) al Florenței. A scris în limba latină o serie de dialoguri moral-filozofice *(De avaritia,* 1428; *De nobilitate,* 1440; *De miseria humanae conditionis,* 1455), precum și o istorie a Florenței *(Historia florentina,* 1453). „Cărticica", la care se referă în nuvelă Cosimo Medici, este *Liber facetiarum (Cartea glumelor),* o culegere de povestiri hazlii și anecdote, uneori licențioase. Ceea ce răsfoise Cosimo era desigur un manuscris, nu o „apreciată ediție", deoarece *Liber facetiarum* s-a tipărit postum, în 1471.

[3] Prin „barbari", Poggio înțelege „germani".

[4] Apreciat și ca un strălucit epistolograf, Poggio Bracciolini a scris și un tratat despre gen : *Modus epistolandi.*

[5] Conciliul ecumenic (sinodul) din orașul Constanța (Konstanz) a durat din 1414 pînă în 1417. A fost convocat pentru a pune capăt Marii schisme din biserica catolică, începute în 1378 prin alegerea unui papă la Roma, concomitent cu existența papei din Avignon. În 1414, existau trei papi : Grigore al XII-lea (papă între 1406 și 1415), Benedict al XIII-lea, antipapă (1394—1423) și Ioan al XIII-lea (1410—1415).

[6] Oddone Colonna, ales papă la conciliul de la Constanța în 1417, și-a luat numele de Martin al V-lea ; a murit în 1431.

[7] Turgovia este cantonul Thurgau, din nord-estul Elveției, pe malul lacului Constanța (Bodensee).

[8] În cantonul Ennetberg — astăzi, Tessin — limba uzuală este italiana.

[9] Cei doi „eretici" arși pe rug la Constanța sînt reformatorul ceh Jan Hus (1369—1415) și adeptul său Ieronim din Praga (c. 1371—1416).

[10] Teologii Jean Charles, numit Gerson (1363—1429) — „doctor foarte creștin" — cancelar al Universității din Paris, și Pierre d'Ailly (1350—1420), cardinal și profesor la aceeași Universitate, au jucat un rol conducător la conciliul ecumenic de la Constanța.

[11] Printre importantele acte de cultură ale lui Cosimo Medici se numără și întemeierea bibliotecii „Laurentiana", la care se referă desigur aici donatorul codexului lui Titus Maccius Plautus,

căruia în povestire i se spune „umbrianul", deoarece s-a născut în localitatea Sarsina din Umbria (c. 250 î.e.n.). Plaut a murit la Roma în anul 184 î.e.n.

Împrejurările în care Poggio Bracciolini a descoperit și și-a însușit codexul sînt imaginate de Conrad Ferdinand Meyer, dar miezul povestirii — aflarea manuscrisului — este real. Scriitorul, folosind episodul pentru a denunța mistificările religioase, a plasat acțiunea într-o mănăstire de maici. Cercetătorii contemporani localizează descoperirea în mănăstirea de călugări Sankt Gallen, în cantonul elvețian cu același nume. Mănăstirea Sankt Gallen poseda o vestită bibliotecă, în care Poggio Bracciolini a găsit, în 1416 și 1417, manuscrise conținînd scrieri de Quintilian, Cicero, Lucrețiu, Ammianus Marcellinus etc. Pînă la descoperirea făcută de Poggio Bracciolini (în 1427, nu 1417), se cunoșteau numai opt comedii de Plaut. Codexul de la Sankt Gallen cuprindea alte douăsprezece comedii.

SUFERINȚELE UNUI BĂIAT

[1] Françoise d'Aubigné, marchiză de Maintenon (1635—1719), nepoată a scriitorului Théodore Agrippa d'Aubigné (1552—1630), a fost soția romancierului și autorului dramatic Paul Scarron, mort în 1660. Văduvă, s-a ocupat de educația copiilor lui Ludovic al XIV-lea și ai doamnei Françoise-Athenaïs, marchiză de Montespan (1640—1707). La un an după moartea reginei Marie-Thérèse (1683), Ludovic al XIV-lea s-a căsătorit în secret cu ea.

[2] Louise-Françoise de La Baume Le Blanc, ducesă de La Vallière (1644—1710) a fost altă favorită a lui Ludovic al XIV-lea.

[3] „Savoiarda" este Marie-Adelaïde de Savoia, soția lui Ludovic, duce de Burgundia, nepotul lui Ludovic al XIV-lea.

[4] François d'Aix de La Chaise, numit Père La Chaise (1624—1709), călugăr iezuit, a fost confesorul lui Ludovic al XIV-lea pînă în anul morții sale. Numele său e purtat de celebrul cimitir din Paris, situat pe terenul fostelor sale grădini.

[5] Iezuitul Michel Le Tellier (1643—1719) a fost, din 1709, ultimul confesor al lui Ludovic al XIV-lea.

[6] Michel Le Tellier (1603—1685) fusese cancelar al Franței, începînd din 1677.

[7] Louis-François, duce de Boufflers (1644—1711) devenise mareșal al Franței în 1693.

[8] La Marly-Le-Roi, nu departe de Paris, Ludovic al XIV-lea construise un castel, unde se retrăgea uneori.

[9] Ducesa-mamă, Charlotte-Elisabeth de Bavaria (1652—1722), prințesă palatină, era soția ducelui Philippe al II-lea de Orléans, fratele lui Ludovic al XIV-lea. În scrisorile ei, o numea pe marchiza de Maintenon „baba".

[10] Antonin Nompar de Caumont, duce de Lauzun (1633—1723), căsătorit cu o vară primară a lui Ludovic al XIV-lea.

[11] Cîteva rînduri din *Memoriile* lui Louis de Rouvroy, duce de Saint-Simon (1675—1755), i-au sugerat lui Conrad Ferdinand Meyer nuvela *Suferințele unui băiat*.

[12] Marguerite de La Sablière (1636—1693), una dintre protectoarele lui La Fontaine, care și-a găsit adăpost în casa ei începînd din anul 1672.

[13] Antoine, duce de Grammont (1604—1678), mareșal al Franței.

[14] Louis Bourdaloue (1632—1704), predicator iezuit, maestru al oratoriei religioase.

[15] Pasajul face aluzie la o realitate dureroasă din timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea. Pentru a pacifica Franța, în urma sîngeroaselor conflicte dintre catolici și protestanți, Henric al IV-lea a emis în 1598 Edictul din Nantes, care acorda celor din urmă drepturi cetățenești și politice, pe lîngă libertatea religioasă. În 1685, respectivele drepturi, restrînse treptat, au fost anulate prin revocarea Edictului din Nantes. Însuși acest fapt evidențiază caracterul silnic al convertirilor la catolicism, care au urmat.

[16] Apostolul Iuda, care-și vînduse învățătorul pe treizeci de arginți, s-a spînzurat.

[17] Gabrielle d'Estrées (1573—1599), favorita lui Henric al IV-lea, a fost bunica lui Louis-Joseph, duce de Vendôme (1654—1712), unul dintre apreciații generali ai lui Ludovic al XIV-lea. Celelalte personalități enumerate de Fagon : Jean-Baptiste Colbert (1619—1683), Hugues de Lyonne, marchiz de Berny (1611—1671), miniștri ai lui Ludovic al XIV-lea ; Louis, duce de Bourbon, prinț de Condé (1621—1686), Henri de la Tour d'Auvergne, vicomte de Turenne (1611—1675), François-Henri de Montmorency, duce de Luxembourg (1628—1695), comandanți iluștri ai armatei franceze în timpul domniei aceluiași rege.

[18] Contele de Grignan, guvernator în Provence, era soțul fiicei doamnei de Sévigné, Marguerite-Françoise, destinatara celebrelor scrisori ale mamei sale.

[19] Participînd la o răscoală din anul 42 e.n., Caecina Paetus a fost condamnat la moarte de împăratul Claudiu. Luîndu-i-o înainte, soția sa, Arria, și-a înfipt pumnalul în piept, apoi i l-a întins, spunîndu-i : „Paete, non dolet !"

[20] Madeleine de Scudéry (1607—1701) a oferit în romanele sale modele de stil galant și prețios.

[21] Pentheus, rege al Tebei, s-a opus introducerii în cetate a cultului lui Dionisos, din care pricină zeul le-a asmuțit împotriva lui pe bacante, care l-au sfîșiat.

[22] Titlul oficial al lui Marc-René, marchiz d'Argenson (1652—1721), era acela de „locotenent de poliție".

[23] În mitologia greacă, Radamnat era unul dintre cei trei judecători din infern.

[24] După cucerirea Troiei, Astyanax, fiul lui Hector și al Andromacăi, a fost azvîrlit de pe zidurile cetății, pentru ca mai tîrziu să nu-și răzbune părinții.

[25] Aflat printre grecii care asediau Troia, Tersit, cel cu o înfățișare hidoasă, era cunoscut ca un palavragiu și un laș.

[26] Claude, duce de Villars (1653—1734), mareșal al Franței, cu o carieră strălucită, punctată de numeroase victorii.

[27] François, duce de Villeroy (1644—1730), general incapabil, dar curtean abil.

NUNTA CĂLUGĂRULUI

[1] Familia princiară Scaliger (della Scala) a stăpînit în Verona din 1260 pînă în 1387. Cangrande (Can Grande) (1291—1329) s-a ilustrat prin protecția acordată unor oameni de cultură din întreaga Italie. În *Decameron* (ziua I, povestirea a șaptea), Boccaccio îl numește „unul dintre cei mai străluciți și mai de seamă [seniori] din cîți a avut Italia de la Frederic al doilea încoace, așa precum o dovedește și faima lui ce s-a lățit în lumea întreagă". Povestirea e însă menită să evidențieze zgîrcenia lui Cangrande.

[2] După ce a ocupat funcții importante în Florența, Dante a ajuns un om fără cămin și patrie. La începutul anului 1302, guelfii „negri" (extremiști), în dispută cu guelfii „albi" (moderați), printre care se număra poetul, au luat puterea la Florența și i-au intentat acestuia un proces, sub acuzații nefondate. Sentința a fost severă : plata unei amenzi mari, interdicția de a-și părăsi timp de doi ani locuința și de a mai ocupa o funcție publică. Chemat în fața instanței, Dante a refuzat să se prezinte, ceea ce i-a adus condamnarea la moarte prin arderea pe rug. Pentru a se salva, poetul a plecat în exil, pribegind pe la diverse curți princiare. În 1315, a fost amnistiat. Dar amnistia îl scotea de sub pedeapsă, fără a-i recunoaște nevinovăția. Aceasta l-a determinat să n-o accepte. A rămas deci printre străini pînă la moarte. La curtea lui Cangrande s-a aflat în ultimii săi ani, nu însă pînă la sfîrșit (a murit la Ravenna).

[3] Ezzelino da Romano (1194—1259), tiran al Padovei, avea de asemenea sub stăpînirea sa Vicența și Verona. A fost supranumit „cel crud". Socrul său, împăratul Frederic al II-lea, îi acordase titlul de „vicar imperial".

[4] În *Infernul* (cîntul XII, v. 109), Dante îl vede pe tiranul Padovei printre „silnicii împotriva aproapelui" : „Aceștia-s cei cari prădară / și-acei tirani ce-au făptuit omor. [...] / Ast cap cu plete negre-i Ezzelinul..." (din traducerea lui G. Coșbuc).

[5] Staufen (Hohenstaufen) — dinastie germană, căreia i-au aparținut mai mulți monarhi între 1138 și 1268.

[6] Curtea lui Ezzelino era ghibelină, adică devotată împăratului german. Istoria Italiei a fost marcată de ostilitatea dintre ghibelini și guelfi (partizanii papei) timp de aproape trei secole.

[7] Respectul lui Dante față de „marea umbră" a lui Frederic al II-lea se datora desigur calităților de om de cultură ale acestuia. Rege al „celor două Sicilii" începînd din 1208, apoi împărat al Imperiului romano-german (1220—1250), Frederic al II-lea a dat adăpost la curtea sa unor însemnați oameni de știință și artiști. Poliglot, acesta acorda el însuși interes tuturor ramurilor științei din vremea sa, fiind totodată și un apreciat poet. A făcut parte, împreună cu fiii săi, din așa-numita „școală poetică siciliană". A scris în latină un tratat despre arta vînătorii cu șoimi, iar în limba italiană mai multe „cantonc", dintre care ni s-au păstrat trei. Istoria literară îi recunoaște meritul de a fi fost un deschizător de drum în lirica italiană.

[8] Pietro de Vinea, cancelar al lui Frederic al II-lea, s-a sinucis în 1249, după ce fusese arestat și orbit sub acuzația de fraude.

[9] În *Infernul* (cîntul X, v. 119—120), Frederic al II-lea se află în cercul al șaselea, *Ereticii* : „ — Cu mine-acolea zac mai mulți de-o mie, / aici e și-Ubaldin, și Frideric / al doilea..." (din traducerea lui G. Coșbuc).

[10] Apostolul Pavel a fost decapitat la Roma, prin anul 62.

ISPITIREA LUI PESCARA

[1] Ducele Francesco al II-lea Maria Sforza (1495—1535) a domnit în Milano între 1522 și 1533. Evenimentele narate în nuvelă s-au petrecut în cuprinsul anului 1525, cînd ducele fusese închisonat la Milano de trei ani, după alungarea francezilor.

[2] Eroul nuvelei, Fernando d'Avalon, marchiz de Pescara (1489—1525), de origine spaniolă, a fost unul dintre importanții comandanți ai armatei spaniole în timpul războaielor dintre Spania și Franța, purtate între 1494 și 1559, pentru dominația asupra Italiei. A murit într-adevăr la asaltul Milanului, în ziua de 2 decembrie, dar, se pare, consecințele rănii de la Pavia n-au fost cauza efectivă a decesului, ci, alături de oboseala campaniei, un motiv de agravare a tuberculozei de care suferea.

[3] Suzeranul ducatului de Milano era Carol al V-lea (Carol Quintul) de Habsburg, împărat al Sfîntului Imperiu Roman de națiune germană (1519—1556) și, sub numele de Carol I, rege al Spaniei (1516—1556).

[4] Proiectata „Ligă Sfîntă" împotriva Spaniei cuprindea Milanul, statul papal, Veneția („San Marco") și Franța („Crinul").

[5] Clement al VII-lea (Giulio Medici), papă între 1523 și 1534, a fost al doilea suveran pontif din celebra familie florentină.

[6] Tatăl lui Francesco, Lodovico Sforza, numit il Moro (Maurul), a preluat conducerea la Milano în anul 1479. În februarie 1500, a fost luat prizonier de francezi și dus în Franța, unde a murit în temniță, în 1508.

[7] Massimo Sforza (1493—1530), fiul și succesorul lui il Moro, a fost învins de francezi la 13—14 septembrie 1515 în bătălia

de la Marignano, unde l-au trădat mercenarii elveţieni. Capturat şi dus în Franţa, a renunţat la domnia asupra Milanului, act ce i-a adus nu numai cruţarea, ci şi o pensie viageră din partea învingătorilor.

[8] „Împăratul răposat" este Maximilian I (1459—1519), împărat ales din 1493.

[9] Charles al III-lea, duce de Bourbon (1490—1527), a comandat armata franceză în lupta de la Marignano. În urma victoriei obţinute a fost numit conetabil (comandant suprem al armatei regale din Franţa). Rămînînd văduv, Louise de Savoia (1476—1531), mama regelui Francisc I, a dorit să şi-l facă soţ. Ducele, mai tînăr decît ea cu paisprezece ani, a refuzat-o. Spre a se răzbuna, regina-mamă i-a intentat un proces, revendicînd moştenirea primei lui soţii. În aceste împrejurări, Charles de Bourbon a părăsit Franţa şi a intrat în serviciul lui Carol Quintul, adversarul ţării sale. La doi ani după moartea prietenului său Pescara, a căzut la asediul Romei.

[10] Francesco Guicciardini (1483—1540) este socotit cel mai de seamă istoric florentin al epocii. A scris o *Istorie a Italiei* şi memorialistică *(Amintiri politice şi civile)*. Participarea sa la constituirea Sfintei Ligi nu este atestată documentar, astfel că trebuie considerată ca un rod al fanteziei lui Conrad Ferdinand Meyer. Implicarea istoricului şi diplomatului în evenimentele din 1525 devine plauzibilă prin aceea că, în activitatea sa politică, Guicciardini a fost un adept al ideii unităţii Italiei.

[11] Lupta de la Pavia a avut loc în ziua de 24 februarie 1525. Armata franceză, învinsă de spaniolii comandaţi de marchizul Pescara, a fost constrînsă să părăsească teritoriile pe care Franţa le stăpînea în Italia.

[12] Vittoria Colonna (1490—1547), soţia lui Pescara, a fost cea mai preţuită poetă a Italiei din Renaştere; a scris versuri religioase şi de dragoste.

[13] În cuprinsul anului 1525 au avut loc pe teritoriul Germaniei numeroase răscoale ţărăneşti, în continuarea celor din anul precedent, denumite în ansamblu „marele război ţărănesc german". Martin Luther („fra Martino") a condamnat răzvrătirea în scrierea sa *Împotriva bandelor tîlhăreşti şi ucigaşe ale ţăranilor* (1525).

[14] Cavalerii germani s-au răsculat, sub conducerea lui Franz von Sickingen, în septembrie 1522, pentru a se elibera de sub autoritatea principilor. În mai 1523, au fost învinşi, iar Franz von Sickingen şi-a găsit moartea în luptă.

[15] Cei patru papi enumeraţi: Sixt al IV-lea (Francesco della Rovere) (1414—1484), papă din 1471, celebru prin construirea Capelei Sixtine; în 1478, a luat parte la conjuraţia împotriva lui Lorenzo de Medici, cînd a fost ucis fratele acestuia, Giuliano; Inocenţiu al VIII-lea (Giovanni Battista Cibó) (1432—1492), papă din 1484, compromis prin imoralitatea sa şi prin excesele în comerţul cu indulgenţe; Alexandru al VI-lea (Rodrigo Lanzol

y Borja) (Borgia) (1431—1503), papă din 1492, tatăl lui Cezar și al Lucreției, faimos prin desfrîul și lipsa de scrupule ; Iuliu al II-lea (Giuliano della Rovere) (1443—1513), creator al statului papal modern, mare iubitor al artelor (Rafael, Michelangelo etc.), a început construirea bazilicii Sfîntul Petru ; ca om politic, a inițiat diverse alianțe cu caracter războinic.

[16] „Ultimul Visconti" este Filippo Maria Visconti (1391—1447), duce de Milano din 1412, tiran cu porniri de cruzime și obsedat de teama trădării.

[17] Regele ținut în captivitate era Francisc I (1494—1547), regele Franței din 1515. Fusese luat prizonier în lupta de la Pavia.

[18] Bartolomeo d'Alviano (1455—1515) a murit în lupta de la Pavia. Gian Giacomo Trivulzio (1441—1518), originar din Milano, a fost mareșal al Franței. A comandat armata franceză la Marignano. În 1499, cucerise Milanul pentru Franța.

[19] Cei doi posibili comandanți pentru armata ligii sînt Francesco Maria della Rovere, duce de Urbino (1490—1538) și Alfonso d'Este, duce de Ferrara (1486—1535).

[20] Giovanni Medici (1498—1526) servise mai întîi în armata franceză, apoi trecuse în serviciul Papei.

[21] În lupta de la Bicocca, la 27 aprilie 1522, armata imperială comandată de Pescara i-a învins pe francezi.

[22] Despre tînărul Marcus Curtius legenda relatează că, în anul 362 î.e.n., s-a aruncat într-o crăpătură ce se deschisese la Roma în forum, pentru a-i împăca pe zeii mîniați împotriva orașului. Prin sacrificiul său, cerut de oracol, crăpătura s-a închis.

[23] Cancelarul Girolamo Morone este numit un Proteus datorită obiceiului său de a se travesti, precum personajul mitologic se metamorfoza, luînd cele mai diverse înfățișări.

[24] Poate că Pietro Aretino (1492—1556) n-a luat parte în realitate la agitația literară stîrnită de ligă în jurul lui Pescara, dar verva poetului și comediografului îl recomanda pentru așa ceva.

[25] Briseis, fiica lui Briseus, poet al lui Apolo, a căzut în captivitatea grecilor, iar adunarea acestora a dăruit-o lui Agamemnon. Ahile, care se îndrăgostise de ea, s-a considerat jefuit și, mînios, s-a retras în cortul său. Cu acest episod debutează *Iliada*.

[26] Salierii au fost o populație francă, din care s-au ridicat împărații germani dintre 1024 și 1125.

[27] Este vorba de Leon al X-lea (Giovanni de Medici) (1475—1521), papă din 1513.

[28] Despre Tullia, fiica regelui Romei Servius Tullius și soția lui Tarquinius Superbus, legenda povestește că și-a îndemnat soțul să-l ucidă pe tatăl ei, apoi a trecut cu carul peste cadavrul acestuia. Tarquinius Superbus a devenit rege.

[29] Dezonorată de fiul regelui Tarquinius Superbus, Lucreția, soția lui Tarquinius Collatinus, s-a sinucis. Faptul a dus la o răscoală împotriva regelui, care a fost alungat. Tarquinius a fost astfel ultimul rege al Romei, fiindcă după izgonirea lui s-a instaurat republica.

Cornelia este mama Grachilor.

[30] Versul întreg, din *Eneida* (VI, v. 851) : „Tu, regere imperio populos, romane memento" : „Adu-ți aminte, romane, să stăpînești popoarele cu puterea ta".

[31] Nepotul ucis de Lodovico il Moro este Giovanni Galeas (1469—1494).

[32] „Străinul" chemat în ajutor, spre paguba lui, de il Moro a fost Carol al VIII-lea al Franței.

[33] Hugo de Moncada (c. 1476—1528), amiral spaniol, vicerege al Siciliei.

[34] Ferdinand al V-lea Catolicul (1452—1516), rege al Spaniei.

[35] Gonzalvo Fernandez de Aquilar (1443—1515) i-a învins pe francezi în 1503, cucerind pentru Spania regatul Neapolului, unde a devenit vicerege.

[36] Hernán Cortéz (1485—1547) a cucerit pentru Spania, între 1519 și 1521, teritoriul Mexicului.

[37] *Giudeca* (de la Giuda — Iuda) este cîntul XXXIV (despre trădători) din *Infernul* lui Dante.

[38] Alfons al V-lea, rege al Aragonului (1416—1558), a cucerit Neapolul în 1442 și l-a reunit cu Sicilia.

[39] Marani — evrei convertiți prin forță la catolicism în Spania, în evul mediu.

[40] Trăsăturile hipocratice — expresia feței bolnavilor în pragul morții.

CUPRINS

Amuleta 5
Împușcătura din amvon 63
Pajul lui Gustav Adolf 109
Plaut în mănăstirea de maici 153
Suferințele unui băiat 182
Nunta călugărului 235
Ispitirea lui Pescara 321
Note 439